

בסייעתא דשמיא

קובץ חבורות

על סוגיות והלכות בב"ח ותערובות

עם מראה מקומות וסיכומי השיטות

ישיבת מיר הק' - ביהמ"ד נר גבריא
תשע"ה

תוכן עינים

2 **סימן פו'** (באיזה בשר נוהג דין בב"ח והיאך נקרא בישול)

7 **סימן פח'** (שלא להעלות בשר על שלחן שאוכלין גבינה)

9 **סימן פט'** (שלא לאכול גבינה אחר בשר)

13 **סימן צ'** (דיני כחל)

15 **סימן צא'** (דין בשר וחלב שנתערבו)

18 **סימן צב'** (דיני אם נפל חלב לקדירה של בשר)

27 **סימן צג'** (קדירה שבלשו בה בשר לא יבשלו בה חלב)

28 **סימן צד'** (דין התוחב כף חולבת בקדרה של בשר)

33 **סימן צה'** (דגים וביצה שנתבשלו בקדירה של בשר אם מותר לאכלן עם גבינה)

38 **סימן צו'** (דין מאכל חריף שנתחץ בסכין של בשר)

41 **סימן צז'** (שלא ללוש עיסה בחלב)

43 **הקדמה לתערובות**

43 **סוגיות** (שיעור ביטול בכחל, ביטול בששים)

48 **טעם כעיקר**

51 **סימן צח'** (דין איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטולו)

56 **סימן צט'** (דין העצמות אם מצטרפין לבטל איסור ושלא לבטל איסור לכתחילה)

61 **סימן ק'** (בריה אפילו באלף לא בטל)

64 **סימן קא'** (דין חתיכה הראויה להתכבד)

68 **סימן קב'** (דין דבר שיש לו מתירין)

71 **סימן קג'** (דין נותן טעם לפגם)

78 **סימן קד'** (דין עכבר שנמצא בין או בשכר)

80 **סימן קה'** (דין איסור שנפל לתוך היתר)

90 **סימן קו'** (דין היאך מבטלין בששים)

92 **סימן קז'** (דין המבשל ביצים ודבר מיאוס הנמצא בתבשיל)

94 **סימן קח'** (שלא לאפות היתר ואיסור בתנור אחד)

99 **סימן קט'** (דין יבש ביבש שנתערב)

102 **סימן קי'** (סעיף א' - ב')

103 **סימן קיא'** (דין כלים טריפות שנתערבו בכשרות)

105 **סימן קיז'** (דין דברים האסורים משום גילוי)

107 **סימן קכא'** (סדר הכשר כלים הנקנים מן העובדי כוכבים ואו"ח **סימן תנא'**, **תנב'**)

116 **סימן קכב'** (דין נותן טעם לפגם)

117 **סוגיות בפרק גיד הנשה** (אין אחע"א, בתר דידיה או בתר מיניה, חלבו של שליל)

120 **גניבת דעת** (וחו"מ סימן רכח')

122 **סוגיות בפרק גיד הנשה** (ההוא טבחא, כל קבוע כמחצה על מחצה, איסור ניחוש)

124 **בשר שנתעלם מן העין** (וי"ד סימן סג')

126 **מראה מקומות** (על סוגיות והלכות בב"ח ותערובות)

155 **סיכומי השיטות** (טור ב"י מחבר רמ"א ט"ז ש"ך ופ"ת)

סימן פז' (באיזה בשר נוהג דין בב"ח והיאך נקרא בישול)

בגמ' (קטו.): נחלקו התנאים במקור איסור אכילה והנאה בבב"ח, ולהלכה הובא המקור מתנא דבי רבי ישמעאל שדרשו "לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים א' לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול". אמנם, ע' ברמב"ם (פ"ט מאכ"א ה"ב) שכתב "לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסור הבישול, כלומר ואפילו בישולו אסור ואין צריך לומר אכילתו, כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסור בת הבת" ור"ל דאיסור אכילת בב"ח נלמד בק"ו מאיסור בישולו. וצ"ב כמו שהעיר הלחם משנה דלכאורה לא פסק כשום א' מהתנאים בגמ', ובאמת ע"ש בהרב המגיד שכתב דמקורו במדרש רבה וצ"ב. ושמעתי מהגר"י בשם החזון יחזקאל שדעת הרמב"ם שבכל דרשה יש ב' חלקים, א' עצם הדרשה ע"י היג' מידות שהתורה נדרשת בהם, והחלק השני הוא איך חוזרים וקוראים את הדרשה בתוך הפסוק עצמו. ולכן דעת הרמב"ם שהגם שהאיסור אכילה נלמד ב"אם אינו ענין" אבל ס"ל דלפי"ז כשחוזרים וקוראים הפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו, הכוונה הוא שאסור אפ"ל לבשל הגדי בחלב אמו, וכ"ש שאין לאכול. ונמצא דעיקר האיסור להרמב"ם הוא האכילה ורק נכתב בצורה של לא תבשל לגלות שהוא כל כך אסור שאסור אפ"י [להנאות ממנו או] לבשל שניהם יחד. ובאמת ע' בתרגום אונקלוס שבכל הג' פסוקים תירגם לא תיכלון בשר בחלב, ותמה עליו הפר"ח (סק"א) בזה ע"ש, ושמעתי הגר"י שרצה לפרש כוונתו ע"פ הרמב"ם הני"ל, דס"ל להתרגום שעיקר האיסור הוא האכילה (ובישול נלמד מק"ו). ולפי"ז מאד מובן אמאי באיסורי דרבנן של בב"ח ליכא איסור בישול והנאה, דעיקר האיסור בב"ח הוא האכילה ורק ניתוסף גזיה"כ לאסור גם הבישול וההנאה, והרבנן לא גזרו אלא אטו עיקר האיסור. אמנם, ע' בחינוך (מצוה צב') דמבואר שהאיסור מצד התערובת (כמו שעטנו וכישוף ע"ש במצוה סב') "וראיה לפי שבא האיסור לנו במעשה התערובת אע"פ שלא נאכלנו שנראה בזה שאין איסורו מחמת נזק אכילתו כלל רק שלא נעשה פעולת אותו התערובת להרחקת אותו ענין שאמרנו". וע"ע בריטב"א (קח: ד"ה לעולם לא) שכתב "דכל דלית ביה משום בישול לית ביה משום אכילה דלחכי אפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול דכתיב לא תבשל ג' פעמים", ויל"ע אם גם הרמב"ם יודה לכלל זה דלא שייך איסור אכילה אם ליכא איסור בישול וע'. (וע' במדרש שוחר טוב (ח') שכשעלה משה למרום לקבל התורה ואמר המלאכים תנה הודך על השמים, אמר להם הקב"ה "לא אתם כשירדתם אצל אברהם אבינו אכלתם בב"ח שנאמר ויקח חמאה וחלב וכן הבקיע אשר עשה וכו' ויאכלו". וע' בחנוכת התורה שכתמה איך אברהם אבינו בישל בשר וחלב ביחד הלא קיים כה"ת כולה, ובברכת פרץ ת"י שכשנגעו המלאכים שכל גופן אש בברש וחלב באותו רגע נהיו מבושלים. ושאלו להגר"ח"ק שליט"א דא"כ אמאי טען הקב"ה שהם אכלו בב"ח ולא שהם בישלו בב"ח, ות"י הגר"ח"ק ע"פ הרמב"ם שהטענה היתה על עיקר האיסור דהיינו אכילה). וע"ע בסמוך.

סעיף א' - מה נכלל בדרך בישול שאסור מן התורה - צליה: ע' בפר"ח שדייק מהר"ן שכתב דלא שייך קליפה בב"ח מה"ת, דע"כ צליה אינה אסור מדאורייתא (ע' משי"כ עליו הגרע"א), אבל למעשה כתב דצליה אסור מדאורייתא, וכ"כ כמעט כל הפוסקים ע' בפמ"ג (משב"ז א') ורעק"א (דלא כחוו"ד). אבל ע"ש בפמ"ג ורעק"א שהביאו היש"ש שגבינה חמה שנגע בבשר חם אינו אסור מה"ת דכיון דליכא רוטב כלל אי"ז דרך בישול. ולכאורה לפי"ז צלי שאסור מן התורה היינו כגון שצלה בשר השרוי ובלוע מחלב וכדומה. אבל נראה שפירשו המפרשים בכונת היש"ש דלא איירי בצלוי על האש אלא בנגעו חמים שלא על האש. **טיגון:** ע' בסנהדרין (ד:) בסוגיא דיש אם למקרא או למסורת שדנה הגמ' בפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו אם ר"ל בחלב אמו או בחלב אמו, ומסיק הגמ' דע"כ ר"ל חלב אמו דכתוב לפני"ז לא תבשל. ופירשו רש"י ותוס' דחלב אינו דרך בישול אלא טיגון, ולפי"ז מוכח דטיגון אינו נכלל במה שאסרה התורה לא תבשל. אמנם, ע' בפר"ח שהחליט שהוא דאורייתא, אבל המנ"י (פה) צידד להקל, וכ"כ הפמ"ג (שם) דיש לצדד להקל בהפ"מ, וכן מבואר במהר"ם שי"ף (קז:) שצידד מכמה טעמים להתיר כבד שטיגנו בחמאה וא' מהם שהוא מה די"ל דטיגון אינו דרך בישול. וכנראה היינו טעמא משום דבישול הוא משובב לגמרי בדבר לח. **אפיה:** דינו ממש כצליה, ולכן להלכה בשר בחלב ע"י אפיה אסור מדאורייתא בבישול ובהנאה. **כבישה:** הגם דאמר"י כבוש כמבושל אבל בודאי כבישה אינה אסורה מן התורה וכדאיתא להדיא בגמ' "אי תרו ליה כולא יומא בחלבא משרי שרי" וכוונת הגמ' דכבוש כמבושל היינו שמבליע בכולה כמו בישול (ולכן כבוש בשאר איסורים אסור מדאורייתא). אבל כ"ז כשלא בישלו אח"כ אבל אם בישלו אח"כ בודאי אסור מדאורייתא כמו בצליה (ויש לציין שדעת הפר"ח שאסור מדרבנן לכבוש בשר בחלב). **מליחה:** אע"ג שדינו כרותח דצלי היינו רק לענין הבליעות, אבל בודאי אינה מן התורה דאינה דרך בישול וכמשי"כ השי"ך. **עירוי צונן לתוך חם:** בזה כתב הפר"ח ופמ"ג ורעק"א דכיון דתתאה גבר ממילא הוי כבישול בכלי ראשון ואסור מדאורייתא, משא"כ **בעירוי חם לתוך צונן** הגם דק"י"ל דאוסר כדי קליפה דאדמיקר ליה א"י"א דלא בלע פורתא אבל אי"ז אלא חומרא דרבנן ואינו בישול. **ועירוי ב"ר** (דהיינו חם לתוך צונן בלא נפסק הקילוח) דק"י"ל דמבשל כדי קליפה באמת כתב הפמ"ג דספק הוא ומחמירין לענין שבת ואו"י"ה אבל אינו ודאי דאורייתא. **כלי שני:** לדעת המחבר רמ"א (קה', ב') דיש רק זהירות לכתחילה שלא לבשל בכלי שני, בודאי אינו אסור מה"ת, ואפ"י להיש"ש דס"ל דמבליע או מפליט ולא עוד אפ"י לאלו דס"ל דמבליע ומפליט, אפ"י אינו מבשל ואינו נכלל בלא תבשל מדאורייתא, וכן מבואר לקמן (קד:) "אלא שמא יעלה באילפס ראשון" וכמושי"כ הריטב"א שם להדיא. **בישול מן א' בכלי ב"י של המנן השני:** בכה"ג כתב הפמ"ג (שפ"ד יח') דאסור מן התורה והיינו כנראה משום שהבשר מתבשל ברוטב בתוך הכלי והרי"ז דרך בישול. **במיקרוגל:** דנו פוסקי זמנינו אם בישול במיקרוגל מקרי בישול מדאורייתא (דומיא דחמי טבריא דליכא אש וספק הוא, ע' ס"ז), ונראה מדבריהם שאינו ברור הגדר של בישול הני"ל. אמנם, מישהו אמר לי שהוא הוציא נקנקות סויה מהמקפיא וחיימם בתוך מיקרוגל חלבי, ואח"כ גילה שהנקנקות היו בשריות, ולכאורה בכה"ג יתכן שפשוט שזהו דרך בישול כיון שהשאלה על הזיעה שהפליט והבליע בתוך הדפנות והנקניק (אבל י"ל דזיעת אוכלין אינו כמותו ולכן הכא ליכא איסור דאורי', וכן יש לצדד בבישול זיעה עם זיעה וע' בסמוך).

צוירים למעשה שצריך לזהר באיסור בישול בב"ח - הנה דנו פוסקי זמנינו אם צריך לזהר בשריפת חמץ שלא לשרוף חתיכת פיצה כשמשוה לידך שורף השיריים של הלחמניה אם חתיכת בשר. וכן האם מותר (מצד או"י ולא מצד חו"מ) להדליק הפח אשפה בהפגנה. ומה שיותר מצוי דנו אם מותר לכבס מגבת חלבי שיש בו שיריים של יגורט ביחד עם מגבת בשרי שיש עליו שיריים של טשולנט, וכן אם מותר להפעיל המשרפת (incinerator) כשיש בשר וחלב בתוכה. והנה, דנו האחרונים ככעין זה אם מותר להדליק נר חנוכה מחמאה שבישלו בקדירת בשר בן יומו, והעלה השער אפרים (ס"י לח') דמותר כיון דמצות לאו להנות ניתנו, אבל ע' באלהיו זוטא (או"ח תרע"ג, ב') שתמה עליו דאסור משום בישול דק"י"ל לענין שבת דיש בישול אחר בישול, וכן נקט בשו"ת שבות יעקב. אבל ע' ביד אברהם (סעיף יא' ד"ה עיין) שכתב דמותר בכה"ג כיון שהדלקת הנר אינה דרך בישול אלא דרך העברה. ונמצא דנחלקו הפוסקים בשריפת בב"ח אם אסור מדאורייתא. אבל יש לדחות דלכו"ע מותר באופן ששרפו ובנר חנוכה החמירו כיון שאין כוונתו לשרפו **כדי לכלות** אלא דזהו ממילא התוצאה, וכן נוטה דעת הגר"י (2) להקל בזה, וע'. ולהלכה, כ' המ"ב (תרע"ג, סק"ו) שאסור להדליק ממנו לנר חנוכה, וי"מ משום דכיון דאסור בהנאה כותותי מכתת שיעוריה, אבל ע"ש בערוה"ש דלי"א כן אלא בדבר דבעי גוש ולא בשמן]. **בישול בזיעה:** לכאורה צריך לזהר כשיש ב' קדירות על האש א' של בשר (בהמה) וא' של חלב, שלא יתערבו הזיעה ביחד כשהוא יסל"ד דאסור משום מבשל בב"ח. וכן כתבו הפוסקים במי שלומד

קורס בישול: אצל הגוים שאסור לבשל בב"ח אפ"י כשאין המוצרים שלו ואין כוונתו לאכול.

בישול אחר בישול - הנה, מהאליהו זוטא הני"ל מבואר דס"ל דיש בישול אחר בישול בב"ח (לכה"פ בלח שנצטנן כבשבת), והתם איירי אפילו בכה"ג שהבשר כבר נתבשל ביחד עם החלב, אמנם ע' בגליון מהרש"א שחילק בין אם הבשר והחלב נתבשלו כ"א בפני"ע דאז שייך בישול בב"ח אם אח"כ יבשל שניהם יחד משא"כ אם כבר נתבשלו ביחד ס"ל דתו ליכא איסור לבשלם עוד פעם וכמושי"כ אביו הגרע"א בריש הסימן. ויל"ע בזה דאת"ל דלא שייך בישול בדבר שכבר נתבשל, א"כ מה ישתנה כשמחבר יחד ב' דברים שנתבשלו כ"א בפני"ע. וכן יש לדון מה דין חתיכה שנתבשלה לכמה שניות האם מותר

לבשל עד שיהיה כמאכל בן דרוסאי, ועדיין אם נתבשל כמב"ד האם מותר לבשלו יותר עד שיהיה מבושל לגמרי, (ועי' פרי"ח דליכא איסור בב"ח אלא בנתבשל כמב"ד, וכי"נ מהריטב"א בדעת רש"י קח.; אבל י"מ דהגמ' שם רק איירי לענין מלקות אבל איסור איכא בכל גוונא).

איסור הנאה מבב"ח - לכאורה אינו כ"כ מצוי הנאה מבב"ח, חוץ מאם טעה ובישל בשר בקדירה חלבית ב"י וכדומה והוא רוצה לתת הבשר לכלב או חתול דאסור אפי' אם הכלב של הפקר, אלא צריך לקוברו והאופן הכי קל לקברו הוא בתוך הבית הכסא (עי' סי' צד', ג'). אבל דנו הפוסקים לענין מניית (stocks) בחברה שמבשלים בו בב"ח אם מותר לקנות מצד שנהנה מבישול בב"ח. והנה יש לדון בכלל אם זה נחשב הנאה מבב"ח, דלכאורה השיווי שלה אינו תלויה בבישול הבב"ח באופן ישיר אלא יתכן שאם יבשלו הרבה בב"ח אז אנשים יסתכלו על החברה באופן חיובי ויעלו המניות אבל לא מרווחים מכל צדו/בורגר שנמכר. אבל דנו הפוסקים מצד אחר דלכאורה הוא נחשב כבעלים ואסור לו למכור איסור בחנות שלו, אבל י"א שבחברה (וכך שמעתי בשם הגרפייש זצ"ל) באמת אין בעלים בכלל דא"א לבא לחנות ולהגיד תן לי החלק שלי בחברה וכד'. ולכאורה בלא"ה יש לצדד דמותר מט"א דלפי היש"ש הנ"ל דבשר חם שנגע בגבינה חמה אינה אסורה מן התורה א"כ ליכא איסור תורה וממילא ליכא איסור הנאה, ועי' (ואולי ד"ז תלוי אם שמים הגבינה על הבשר בשעת הצליה או אח"כ, עי' לעיל). ועיי' בסמוך.

סעיף ג' - בשר נבילה מנהמה טהורה עם חלב - עי' ברמב"ם (פ"ט מאכ"א ה"ו) דמבואר דאסור מדאורייתא בבישול, ורק דאין לוקין על אכילתו משום דאחאע"א והביאו הדגמ"ר ופ"ת. ולכן אסור לבשל בב"ח אפי' בקורס בישול הגם שהבשר הוא בודאי נבילה, ומה"ט אין היתר לעבוד כטבח במסעדה שמבשלים שם בב"ח. ואפי' לעשות משלוחים להמסעדה יליע"ע אם מותר, ועי' בתוס' פסחים כב: ד"ה אבר מן החי, דמשמע דג"ז נחשב כהנאה. אמנם, עי' ברמב"ם בפיהמ"ש בכריתות (פ"ג, מ"ד) שכתב דליכא איסור הנאה בנבילה בחלב דכיון דאחאע"א לענין האכילה, לכן גם לענין ההנאה שהוא סניף להאכילה ליכא איסור (וא"ש טפי לפמ"ש לעיל בהקדמה דעיקר האיסור הוא האכילה), אבל עי' בפמ"ג (פתיחה ד"ה עוד שכתב דמבואר בכמה מקומות שיש איסור הנאה, וכי"נ שנקטו הפוסקים וכדפסק הכנפי יונה וחת"ס המובאים בפ"ת דגם נבילה בחלב אסור בהנאה).

בישול עוף בחלב - לדעת המחבר מותר מן הדין, וכן הכריע הטי"ז ושי"ך להלכה ולכן מותר לעבוד במסעדת KFC בחו"ל שמטגנים עוף השרוי בחלב בתוך שמן (אבל מט"א יליע"ע אם ד"ז נחשב כעושה סחורה עם דברים האסורים, ועי' רעק"א ריש סי' קיז' **דרבנן!**), אבל המהרש"ל ובי"ח החמירו בזה ולכן לכאורה נראה דאין לבשל בשר עוף בחלב בלי שום סיבה וע"ד שהחמיר המני"י שלא לערבב בשר בחלב אפי' בצונן (עי' יד אפרים בסוף הסי' ז').

כבישת ומליחת עוף בחלב - ככה"ג דהוי תרי דרבנן בודאי מותר לכתחילה לשרותו ולמלחו אבל יליע"ע אם ככה"ג מותר אפי' לאכלו, וראיתי (דור המקלטים) בשם היעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פ"א, יט') שהתיר מטעם תרי דרבנן. אמנם, עי' בפמ"ג (משב"ז א') שהביא מהפרי"ת דבשר חיה ועוף ע"י כבישה ומליחה אסורין אף דהוי גזירה לגזירה.

דגים בחלב - עי' משי"כ בסימן קט"ז. ולכאורה מבואר בפמ"ג דגם המחמירין רק מחמירין בחלב ולא בחמאה ולכן מותר אפי' לספרדי לאכול lox and cream cheese, אבל עי' בפ"ת שהביא מרבינו בחיי שלא לאכול דגים עם גבינה. ונראה שהמקפידים בד"ז מקפידין גם בדגים עם חמאה וגבינה ולא רק עם חלב, אבל ע"ש ברבינו בחיי שכי' שהסכנה היא לאכול בשר וגבינה שנתבשל יחד (הגם שלא הזכיר הפ"ת מילים אלו).

מראית עין - יליע"ע מהו שורש האיסור של מראית עין, האם הוא סניף של והייתם נקיים שלא יחשדו בו שעובר איסור (או לא מקיים מצוה) או שחששו חז"ל שמא הרוואה החושב שהוא עובר איסור יעשה כן גם הוא ויעבור על איסור באמת. ועי' באגר"מ (או"ח ח"ב סי' מ') שחילק בין חשד שהוא משום והייתם נקיים ובין מראית עין שהוא משום שלא יבואו הרוואים לזלול באיסורים, ולכאורה כן משמע מהטי"ז (סק"ה) שהחשש הוא שמא יבואו הרוואים להקל. ולכאורה א"ש טפי לפי"ז מה שצידדו האחרונים שלא אסרו משום מראית עין אלא היכא שנראה שהוא עושה איסור דאורייתא, משא"כ אם נראה שהוא רק עובר על דרבנן לא חששו לזה דהוי כעין גזירה לגזירה, אפי' אם הרוואה יכשל באיסור, ליכא אלא איסור דרבנן. אמנם, יש לציין שברש"י מבואר דב' הדברים נכללים באיסור מראית עין, דעי' בשבת (סד:): ברש"י (ד"ה כל שאסרו חכמים משום מראית העין) שפירש "שלא יחשדוהו באיסור". אבל בכריתות לענין דם דגים כתב רש"י (ד"ה דאית ביה) "בדם קשקשים מותר לכתחילה דלא אתי לאחלופי בדם בהמה חיה ועוף" ועיין.

שיטת הפוסקים במראית עין בב"ח - לדעת הטי"ז מעיקר הדין כל כמה שאו הבשר או החלב אסור (כגון בשר טמאה) לא מצינו שחששו חז"ל למראית עין ודלא כהרמ"א, אבל ס"ל דאין להקל כנגדו וגם נראה להחמיר בעוף בחלב לכתחילה כמוש"כ המהרש"ל. ודעת השי"ך דרק באכילה חששו למראית עין דבבישול יתכן שמבשל לרפואה (וצב"ק כמו שהעיר הנמוקי הגרי"ב ע"ש). והגם דלכאורה איכא למימר אותו דבר לענין אכילה, אבל כנראה שהחילוק הוא שבאכילה רואים האדם שאוכל את המאכל וניכר אם הוא חולה. לפי"ז נראה דכל הענין של מראית עין הוא כשנראה שעושים משהו שאין בהמעשה שום פשט הגיוני חוץ מאיסור. וע"ש שגם הוא החמיר לכתחילה בעוף בחלב שקדים.

חשש מראית עין בשאר דברים שלא הוזכרו בפוסקים - לכאורה נכלל בזה ב' דברים: א) תחליף לבשר או לחלב. ב) מינים אחרים לגמרי כגון מיונו שנראה כמו חלב ויין שנראה כדם. והנה בשני לכאורה מאד קשה להחמיר כיון שאינו מינו לגמרי, ומה"ת שאסרו או זה וכמוש"כ הפלתי וכן נקט היד יהודה שזה מותר, אבל לענין הדבר הראשון כל כמה שיש חשש מר"ע לכאורה נכלל בהחשש של הרמ"א דמ"ש חלב סויה מחלב שקדים, רק שבזמן הרמ"א לא היה להם חלב סויה. אבל ראיתי בדור המלקטים סברא שנראה לי מאד נכונה מהגר"צ שכטר שליט"א דמה שלא נמצא בחז"ל כדבר האסור משום מראית עין אלא שהוסיפו הפוסקים משום חשש, אינו אסור אלא כ"ז שיש החשש, ולכן מתחילה בחתונות הקפידו להגיש creamer בקופסאות שכולם יראו שזה לא חלב, אבל עכשו שכבר כולם יודעים שיש דבר כזה א"צ להקפיד להניח סימן (ולכאורה מקור הסברא כבר נמצא בכ"פ הנ"ל ע"ש). ולפי"ז לכאורה יש לדון כל צורך בפני"ע. ולמשל מישהו אמר שבחג השבועות הוא הכין אייס קפה עשוי מחלב סויה לסעודה בשרית, ולכאורה ככה"ג יליע"ע טובא אם אנשים יבינו שזה לא חלבי שהלא אין הדרך לעשות אייס קפה מסויה וכן יש לצרף לחומרא מה דבשבועות הרבה נוהגים לאכול דוקא חלבי. והנה מה שהוא גם עשה עוגת גבינה מסויה לקינוח הסעודה הנ"ל לכאורה ליכא בעיה דכיון שאינו אוכלו יחד עם הבשר לא מצינו שהקפידו ע"ז (וכ"מ ביד אפרים ע"ש), אבל לשתות אייס קפה ביחד עם הבשר יליע"ע אם מותר. והנה האמת שהכא יש רק איסור דרבנן כיון שהוא צונן וגם אינו מגיש הבשר בתוך האייס קפה כמו בחלב שקדים, ולכן יש לצדד שבביתו נחשב כחדרי חדרים דמותר לדעת הרמ"א וכפ"י שביאר הנחלת צבי, ובלא"ה דעת הגרי"ב (55) דבזמנינו ליכא איסור מראית עין בב"ח מחמת הרגילות של סויה וטופו וכדומה.

מיני היכר - הרמ"א כתב להניח שקדים אצל החלב שקדים, וילי"ע אם בזה"ז יבינו הרוואים למה שמו שקדים בתוך חלב דלמעשה אין חלב שקדים כ"כ נפוץ בזמנינו. ובחלב מסויה או אורז וכדומה, לכאורה יש להניח הקופסא על השלחן איפא שמגישים המאכל.

האם מועיל להניח שקדים אצל חלב אשה - עי' בחגורת שמואל (על הלבוש) שכתב דמועיל, ולכאורה הביאור הוא משום שאינו אלא משום היכר שלא יבואו לחשוב שעובר על איסור (אבל במעדני שלחן חשש שאחר שיטעום ויראה שאינו חלב שקדים יהיה חשש מראית עין שיחשוב אוללוי הוא חלב עזים או שאר חלב שאינו רגיל בטעמה). אבל להמתירין יליע"ע אם בזמנינו מותר להניח קצת שקדים על גבי עוגת גבינה העשוי מטופו כיון שיחשבו שזה חלק מהעוגה וכדומה, ולכאורה עדיף להניח קופסת חלב סויה אצל חלב אשה מלהניח שקדים אצל חלב אשה, ויותר מזה הייתי אומר שעדיף להניח קופסת סויה ליד חלב שקדים! אבל עיי' ברעק"א (סו', ט') שצידד דלא מהני לשים קשקשים בתוך דם אדם ועי'.

סעיף ד' - דין חלב אשה - עי' לעיל (פא', ז') דמותר באכילה כל כמה שפירש מהאשה. והנה כתב המחבר שאם נפל לתוך קדירה א"צ שיעור, ועי' בלבוש שכתב דאפ"ה בעינין שלא יהיה ניכר ומשמע דא"צ אפי' רוב כל כמה שאינו ניכר (וכ"כ הפרי"ת). וראיתי בדור המקלטים שיש שהחמירו כל כמה דליכא רוב אבל לכאורה צ"ב דכל האיסור הוא משום מראית עין והכא ליכא מראית עין כל כמה שאינה ניכר.

ביטול איסור לכתחילה בדבר שאינו אסור אלא משום מראית עין - ע' ברעק"א דאסור לכתחילה לבטל חלב אשה בתוך תבשיל בשרי. ולכאורה חידוש הוא שדבר האסור משום מראית עין יש עליו איסור ביטול, ובפרט שמשמע מהמחבר שא"צ לדין ביטול כלל אלא שלא היה ניכר, ואולי דתלוי במחלוקת הני"ל וא"כ צ"ל דס"ל לרעק"א שלכה"פ צריך רוב. והנה רעק"א ציין לש"ד לעיל (סו', סק"יא) שכתב כמו"כ דאסור לבטל לכתחילה דבר האסור משום מראית עין, אבל ראיתי בהגהות חשק שלמה באו"ח (סי' שכי') שכתב דמותר לבטלו.

ציז'בורגר במסעדה - דנו הפוסקים אם יש חשש של מראית עין, וזה שייך או בבשר סויה או בגבינה מסויה, (ויל"ע מה הדין בבשר סויה עם גבינה מסויה אם יש חשש כלל, וע' ברעק"א שהעיר אמאי ליכא איסור בבשר טמא עם חלב טמאה וע' בבדה"ש שכי' דאולי לתרי טעויות לא חיישינן). ולדעת הגר"י בעלסקי שליט"א צריך לכתוב על התפריט שזה לא עשוי מגבינה אמיתית וכן להדפיס את זה על הקבלה לאלו שהזמינו בטלפון. ולפי"ז מבואר דס"ל דלהיכא א"צ דוקא משהו בתוך המאכל או לידו וסגי בפתק (ובאמת נחלקו הפוסקים אם לכתוב פתק מועיל).

סניף ה' - ביאור המציאות - ע' ביד יהודה (ארוך סק"ו) שכתב דנראה שכמעט כל האחרונים ואפי' כמה מהראשונים לא היו בקיאים כלל בדרך גידול הביצה (ואי"ז פחיתות בכבודם ח"ו ע"ש) לכן כתב שם לבאר המציאות דכל זמן שלא נגמר החלמון הוא תלוי באשכול אבל א"א בעולם להתהוות עליו החלבון כשעדיין תלוי באשכול לתוך הגוף "ותודה לקל עברו לפני עופות למאות ולאפלים ולא מצאתי לאחד תלוי באשכול בחלמון וחלבון". ודברתי עם הסבתא שלי שהיה לה חווה לביצים והיא הסבירה לי את התהליך של גידול הביצה כדלהלן: כל הביצים שתטיל התרנגולת בחייה כבר נמצאים משעת לידתה וכולם (החלמונים) מחוברים יחד באשכול, ובשלב זה הם מעורים בגידים. וכל יום (או יומיים) נפרד חלמון א' מהאשכול ונכנסת לתוך הג'ס (oviduct). מכיון שהחלמון היה מחובר ונקרע משאר האשכול לפעמים יש טיפת דם מהתרנגולת עצמה שנדבקת על החלמון וזה הדם שמוצאים לפעמים על החלמון (כשהביצה חיה). וכשמבשלים אותה הדם עוברת (החלבון) ואין הדם הזה מאפרוח שהתחיל להתרקם דהלא ביצים אלו הם ספגא דארעא וא"א שהן יתהפכו לאפרוחים. בתוך הג'ס (שהוא דומה לצינור) יש כעין הפרשה, והחלמון כשעוברת בתוכה נתכסית בה, וכשעוברת יותר נתכסית בעוד שכבה ועוד שכבה, וכל השכבות האלו ביחד הוא מה שנקרא החלבון. בסוף היא נתכסית בקליפה רכה, ואח"כ בעוד קליפה שהולכת ומתקשה (ולפעמים התרנגולת מוסיפה הביצה לפני התקשה הקליפה החיצונה לגמרי). וכ"ז מתאים למש"כ היד יהודה ע"ש.

שיטות הראשונים בביצים גמורות - לדעת רש"י כשנגמר החלמון אע"פ שעדיין מעורה בגידין מקרי ביצה גמורה (ולפי הבנת הבי"י היינו רק באינו מחובר בגידין, ומקרי מעורה כיון שיש בו שורייקי סומק), לדעת הרשב"א רק כשנגמר החלמון והחלבון אפי' כשהוא מעורה בגידין, הארחות חיים הביא ד"א דבעיני ג"כ הקליפה הרכה, ולדעת הרשב"ם המובא במרדכי אין הביצה גמורה עד שתתקשה הקליפה החיצונה כדרך שנמכרת בשוק. להלכה, פסק המחבר כהרשב"א דכל כמה שנגמר החלמון והחלבון מותר לאכלה בחלב אע"פ שעדיין מעורה בגידין. אבל ה"ט"ז וש"ד החמירו בזה, וס"ל לט"ז דלכתחילה יש להחמיר כהמהרא"י דבנמצא בתוך התרנגולת אפי' אם הקליפה קשה אין לאכלה בחלב אבל בדיעבד כ"ז שנגמר הקרום אין עליה דין בשר כלל. ולדעת הש"ך יוצא ג' דינים: 1) לכתחילה יש להחמיר כהמהרא"י הני"ל אבל מדינא 2) כל שנגמר החלמון וחלבון ואינן מעורות מקרי גמורות, אבל אם הן מעורות אפי' בדיעבד אסור, ובמקום הפס"מ 3) כל כמה שנגמר החלמון אפי' מעורה יש לסמוך על רש"י דמקרי גמורה.

הלכה למעשה - ע' באה"ט שכתב דמצד המנהג כתבו האחרונים (ת"ח ט"ז וש"ד) שלא לאכול שום ביצה הנמצאת בעופות עם חלב אפי' אם הקליפה החיצונה קשה (כהמהרא"י הני"ל). משא"כ כשכבר הטילה התרנגולת הביצה כתב הפ"ת מהיעב"ץ דאז אפי' אם הקליפה עדיין רכה מותר לכתחילה לאוכלה בחלב וכ"פ הערוה"ש (כד'). (אבל נראה שאין המנהג למלוח אלו הביצים הגמורות בקליפה קשה אפי' נמצאות בתוכה). וכל האיסור אינו אלא שלא לאכול הביצים ביחד עם חלב, אבל א"צ להמתין ו' שעות ומותר לאכול אחריהן גבינה או חלב כדפסק המחבר, וכן נראה שנקטו הרמ"א וט"ז וש"ך שלא השיגו וכ"פ החכ"א (מ', ה'). אבל ע' בפר"ח (סק"י) שדעתו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וכל כמה דמקרי עוף ממילא דינו כבשר לענין אכילת גבינה אח"כ (והגם שהט"ז החמיר בסי' צח' דבספק עוף בחלב דינו כספק בשר בחלב דאסור כל כמה שלא היה ודאי ששים כנגדו, לכאורה צ"ל הכא דאינו העוף בעצמה אלא הביצים ס"ל דאין להחמיר כ"כ).

סניף ו' - מעושה - כתב הפרישה (סק"ט) דהיינו ששרו בשר בחלב ותלאו בעשן. וכיון דבעיא דלא איפשיטא היא אם אסור מדאורייתא לכן אזלינן לחומרא ואסור בהנאה, אבל אין לוקין עליו. אבל ע' בפר"ח (הו"ד בביאור הגר"א יג') שכתב דבירושלמי אפשיטא דאסור מדאורייתא כבישול ולפי"ז לכאורה גם לוקין עליו (וע' מש"כ עליו הכו"פ סק"יב). אבל כ"ז בעישון חם, אבל בעישון קר כמו שעושינו בזמנינו לדעת הגר"יב (11) לכו"ע אינו מן התורה ולכן מותר בהנאה, ולכאורה פשוט הוא.

מבושל בחמי טבריה - ע' בירושלמי הני"ל דבעיא היא אם אסור בב"ח מה"ת. ולכאורה צ"ב מהו הצד שהוא אסור מדאורייתא הלא אינו תולדות האש כלל וא"כ בדואי אינו דרך בישול. אלא דנראה דהספק הוא אם דרך בישול היינו רק על ידי אש או דכל כמה שנתבשלו ע"י חום גם זה נקרא בישול (לאפוקי מליחה וכבישה), וע' בבדה"ש (בביאורים ד"ה והמבושל) שהסתפק לפי"ז בדין בישול במיקרוגל דהגם שליכא אש אבל יתכן שדומה לחמי טבריא, וע"ש (סקע"ד) שכתב דלכאורה המבשל בחמה ג"כ דומה לחמי טבריא.

חלב זכר - לדעת הש"ך המחבר שאסר חלב זכר איירי בחלב זכר של בהמה דמדרבנן אסור לבשלו עם בשר. אבל הרמ"א איירי בחלב זכר אדם דזה לא מקרי חלב כלל ואם נפל לקדירה אינה אוסר הקדירה. אבל ע' ביד אברהם דלכאורה יהיה אסור לבשל בו משום מראית עין דלא גרע מחלב אשה, ולכאורה כן מדויק ברמ"א שכתב דאם נפל לקדירה של בשר אינו אסור ולא כתב שמוותר לכתחילה לשפכו לקדירה של בשר, והיינו כרעק"א בסעיף ד' דהגם שאינו אסור אלא משום מראית עין אפי"ה אסור לבטלו לכתחילה.

לחתות האש תחת קדירה של עכו"ם - בהגהות מרדכי כתב דאסור לחתות תחת הקדירה שלהם מחשש שמא בישלו בו בשר וחלב ועכשו ע"י שהוא מחתה באש הוא מבשל הבליעות של בבי"ח שבלועים בדופני הקדירה. וע' בגליון מהרש"א שכתב דמבואר לפי"ז דיש בישול אחר בישול בבי"ח [אפילו כשכבר נתבשלו שניהם ביחד] ודלא כמוש"כ בריש הסימן דרק בנתבשלו כ"א בפני"ע יש איסור לחזור ולבשלם יחד. אבל לפי"ז ילי"ע אמאי כתב הרמ"א לבסוף דאין זה אלא זהירות לכתחילה, וגם הש"ך כתב שאין העולם נזהרים בזה ואינו אלא חומרא בעלמא (אבל ע' באמרי ברוך שפי דכוונת הש"ך אינו אלא על מש"כ דצריך ב' קדירות, אבל בודאי לחתות תחת הקדירה אינה חומרא בעלמא אלא איסור מדינא). וכמה טעמים ניתנו באחרונים (ע' כו"פ, רעק"א, חת"ס, יד אברהם) א) דמי יימר שהכלי בן יומו. ב) אפי' אם הכלי בן יומו מה"ת שבישלו בו בשר וחלב, ג) אין כוונתו לבשל (ואינו פסיק רישיה - ע' בסמוך), ד) אין זה דרך בישול אלא דרך העברה והוי כהגעלת כלי הבלוע מב"ח שהתירה התורה בכלי מדין הגם שמבשל הבליעות שבתוך הדפנות. וע' בכו"פ שפי' דכיון שאינו אלא בליעות וליכא אלא טעמא בעלמא זה לא מקרי דרך בישול (וני"ל דאין כוונתו משום דהוי דרך העברה אלא משום דאינו דרך בישול לבשל בליעות בליעות ולא נכלל באזהרת לא תבשל (ע' שפי"ד יח').

ויל"ע לפי"ז אם מותר לתקן הפסק חשמל בבנין שגרים שם גוים או יהודים שאינם שומרים תו"מ מחשש אולי מבשלים בבי"ח. והנה על הצד שהם מבשלים עכשו אי"כ ליכא לכמה מהספיקות הני"ל דאולי הכלי אינו ב"י ואולי לא בישלו בו בבי"ח וגם ליכא בישול אחר בישול ואינן בליעות אלא ממשות של איסור, ובפרט אם ספק פסיק רישיה לשעבר מותר רק לענין שבת (ע' בסמוך) ולא לענין או"ח. אבל מצד שני הכא עדיף דמהיכא תיתי שצריך לחשוש שבדיק עכשו הם מבשלים (ודוקא ע"י כיריים חשמליים או באפיה וכד') וכן בדר"כ מכבים את הזרם כשנפסק החשמל, ועוד שאין כוונתו לבשל כלל ואינו דומה להציור של הרמ"א שמחתה תחת קדירה.

ספק פסיק רישיה לשעבר - ע' ברעק"א שכתב דלחתות תחת הקדירה מותר מה"ט דליכא אלא ספק שמא יש בבי"ח בדופני הקדירה ולכן הגם שעל הצד שיש בו בליעות של בבי"ח בודאי עובר על איסור, אבל כיון שאינו ודאי של המציאות לכן אין דינו אלא כספק פסיק רישיה לשעבר דמותו, והביאו הביה"ל בהל' שבת (שטז), ד' ד"ה ולכן) על מש"כ ה"ט דמותו לסגור קופה אפי' אם אינו יודע אם יש זבובים בפנים, וכתב דיש ראייה לדבר מהרמב"ן. אבל כמה מפוסקי זמנינו כתבו דיש לחלק בין שבת לשאר איסורים דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ולכן גם ספק פסיק רישיה לשעבר לא מקרי מלאכת מחשבת, משא"כ בשאר איסורים כגון בהלכות יו"ד וכנ"ל יש לצדד לאסור. אבל לכה"פ לענין שבת יוצא דמותו לפי הביה"ל ולפי"ז מי שיש לו מקרר שסופר כל פעם שפותחים אותו וכל פעם עשירית מדליק המנוע, מותר לפתוח המקרר בשבת כיון שאינו יודע אם זה הפעם העשירית.

לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב - גם בזה החמיר הרמ"א לכתחילה שלא ליתנו לפני בהמתו משום דנהנה מבבי"ח שנתשלחו יחד שאסור מן התורה. וצ"ב כנ"ל אמאי ליכא איסור מדאורייתא שיאסור המים אפי' בדיעבד. ועו"ק אמאי ליכא חשש איסור על עצם הבישול. ובאמת ע' ביד אברהם שכתב דמילי מילי קתני ואה"נ דאסור משום מבשל בבי"ח ג"כ. אבל ע' ברעק"א שהקשה דאם אסור בהנאה אחר הבישול אי"כ אסור לבשלו ג"כ ולמה לא הזהיר הרמ"א שלא לערב המים. וע"ש שתייר בשם המנ"י שאין המים רותחים ואפי"ה אין לערבו לכתחילה כדי להנאות ממנו, ולפי"ז אי"ש דודאי ליכא איסור בדיעבד. אבל אמ"ל כן בדעת הש"ך שכתב דאיירי במים רותחים. וע"ש ברעק"א שר"ל בע"א דיש ששים כנגד א' המינים ולכן לעולם לא יגיע לאיסור בבי"ח אבל אפי"ה לכתחילה אסור לערב המים כדי להנות ממנו דהוי כמבטל איסור לכתחילה דאסור. אבל זהו רק כשכוונתו בביטולו כדי להנות ממנו, אבל לא מצינו שאסור לבטל איסור אם אינו נהנה ממנו ורק מבטלם יחד (ולדבריו יש עוד טעם להתיר לכבס ביחד מגבת חלבי עם מגבת בשרי כיון שבדרי"כ יש ששים כנגד א' מהמינים וליכא איסור של ביטול לכתחילה לענין האיסור בישול).

להשתמש בכלי שעושי בו מים לחפיפת הראש - החשש הוא שבישלו בכלי זה אפר שלקחו מקרקעית התנור שיש בו גם אפר מבשר בחלב. וע' בש"ך שביאר דליכא איסור להנות מהשמפו הזה "כיון שאינו דבר של אכילה לא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגוף האיסור", וכפי ששמעתי מהגר"ב לבאר כוונתו שאינו נהנה מהבבי"ח שבתוך האפר אלא מהתכונות של האפר (the carbon in the ash) שלא קשור להמאכל שנשרף, משא"כ כשהוא אוכל את האפר למעשה הוא אוכל הבבי"ח שנשרף וזה אסור. אבל צ"ב דאם אסור להשתמש עם הכלי שבישלו בו האפר אי"כ כמו"כ אסור לבשל האפר עצמו משום שישול בבי"ח וכמו שהקשה הבאה"ח (יח). וע' בכו"פ שר"ל דכתב הרמב"ם (מאכ"א יד, יא) שאם עירב דבר מר כלענה עם שאר איסורים מותר באכילה כיון שנטל"פ אבל אם עירבו יחד עם בשר בחלב אפי"ה אסור באכילה כיון שבבי"ח אסור אפי' שלא כדרך הנאות. אבל כ"ז בעירב הלענה אחר שכבר נעשה בבי"ח, אבל אם נתן בשר ולענה וחלב בקדירה ובישלם יחד, לא חל האיסור של בבי"ח כלל, כיון שהמאכלים נפגמו לפני שנתערבו ונאסרו והחלב ולפי"ז אי"ש האי דינא, דכלפי הכלי שנתבשלו בו, כיון שכבר היה איסור בבי"ח בתוך האפר, לכן מה שהאפר פוגמו אינו מעלה ומוריד דהלא חייבין על הטעם של בבי"ח גם שלא כדרך הנאות, אבל לענין האיסור בישול לומר שעובר איסור במה שעכשו הוא מבשל בשר וחלב יחד לעני"ז אמרי' שהאפר פוגמן ולא חל האיסור בבי"ח כלל. והא דאינו אלא זהירות לכתחילה אבל בדיעבד אין לחוש ביאר הערוה"ש (לג') משום שודאי כבר נשרף ואזל כל הלחלוחית של הבבי"ח וליכא טעם כלל.

להשתמש בקדירות שבתנור בית החורף שניתזים עליהם בשר וחלב - מעיקר הדין מותר דאינו אלא חששא בעלמא ועוד כיון שהוא אצל האש מתלבן מיד ומה"ט כתב הש"ך מהת"ח דבכלי מתכות אפי' לכתחילה אין חוששין (משא"כ בכלי חרס צריך ליבון גמור חוששין אולי אין האש מגיע לחום של ליבון גמור כמו שביאר רעק"א בהשמטות).

סעיף ז' - המבשל עצמות בחלב - לכאורה לפי מה שפסק המחבר לקמן (צט', א') שאפי' עצמות של איסור מצטרפים עם ההיתר, אי"כ נמצא שאין בעצמות שום טעם כלל לאסור וא"כ אמאי אסורים כשמבשלים אותם בחלב. והיה אפי"ל דמש"כ המחבר "ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים" דקאי גם על עצמות הרכים, אבל ע' בפמ"ג (שפי"ד כב') שכתב דזה אינו וצ"ע. וע' בדעה"ש (ס"ק קג' וביאורים ד"ה ועצמות) דאה"נ החלב לא נאסר כיון דליכא טעם בעצמות, ורק העצמות עצמם אסורים שבלעו מהחלב.

סעיף ח' - ביאור המציאות של נסיובי דחלבא ומי חלב - כשיוצא החלב מהפרה יש ארבע חלקים בתהליך ההפרדה של חלקי החלב. (1) בלי לעשות כלום, מעצמו הקרם (smetna) עולה למעלה והחלב נשאר למטה (וזהו החילוק העיקרית בין חלב של בהמה טהורה וחלב של בהמה טמאה, שבטהורה החלב נפרד מעצמו מהקרם משא"כ בחלב בהמה טמאה שהכל נשאר ביחד ולא נפרד מעצמו, ולכן חמאת עכו"ם מותר שהחמאה נעשה מהקרם וא"כ בודאי נעשה מחלב בהמה טהורה). כדי לעשות חלב מלא הם לוקחים 4% מהקרם ומערבבים יחד עם החלב (homogenization), וכדי לעשות skim milk לוקחים רק החלב בלי הקרם שלמעלה כלל.

(2) ע"י שמערבבים הקרם לזמן ממושך נהפך הקרם לחמאה. (3) מהחלב הנוזלי (החלק התחתון) אפשר להפכו לגבינה ע"י שנותנים בפנים קיבה (rennet) ובזמנינו בדר"כ משתמשים אם קיבה מלאכותיות (synthetic). אחר זמן מה, נפרד ה curds מה whey ושופכים הכל בתוך cheesecloth והנוזלי עובר לכלי אחר והגבינה נשארה בתוך cloth והמפכים הגבינה לאיזה צורה שרוצים.

(4) לוקחים את whey ומבשלים אותו וע"י נפרד החלב הנשאר מהסוכר (lactose) ואז הנוזלי שנשאר נקרא מימי חלב (ע' במחבר פא', ו') וכאן קראו המחבר מי חלב, ומן התורה הוא פרווה.

הקדמה לסעיפים ט'-יא' - מעמיד בקיבה - כשעגל יונק החלב עובר בתוך מעיה לעור הקיבה (הקיבה הרביעית של העגל). בתוך המעינים על דופן עור הקיבה (ונקרא עור ולא בשר "מעמי" שבשר הקיבה הוא רק כעור ולא כבשר דמפני חמיצותו וחרירותו אינו שפ"ן - ערוה"ש לה') יש ענזימים (enzyme) הנקרא רננטייט (rennet) המפריד את חלקי החלב כדי שיוכל העגל לעכל אותם. לכן כששוחטים עגל ופותחים את העור הקיבה לפעמים יש חלב צלול בפנים ולפעמים כבר התחיל תהליך ההפרדה ומוצאים חלב קרוש בתוך המעינים (וע' במרדכי סו"ס תשל"ד שכתב דאם ינקה לפני שנשחטה החלב שבתוכה אסורה). ונחלקו הראשונים בדין החלב הצלול והקרוש. לדעת הר"י והרמב"ם החלב הוא כשאר טינופת הנמצא בתוך קיבת בהמה שאין לה אלא דין פרש ולא אוכל ומותר לכתחילה לאכלו עם בשר (ולא מצינו בנוש"כ שחילקו בזה אם הניקה לפני השחיטה או לא, אבל ע' ברדב"ז שכי"כ בדעת הרמב"ם). לדעת רש"י גם הצלול וגם הקרוש מקרי חלב ואסור לאכלו עם בשר. ולדעת ר"ת הצלול מקרי חלב כרש"י, והקרוש מקרי פרש כר"י והרמב"ם.

כדי לעשות גבינה, לוקחים החלב הקרוש (מה שנקרא בחז"ל ה'קיבה') שיש בה הענזימים של עור הקיבה ומניחים אותו בתוך הרבה חלב וזה מקריש חלק מהחלב לגבינה. גם אפשר להשתמש בעור הקיבה בעצמה ולהניח מקצת העור בתוך החלב, אבל יש לדון אם יש בעיה של מבטל איסור לכתחילה כיון ששם בשר בתוך ששים של חלב (אבל הכא אינו אלא איסור דרבנן של כבישה. והגם שהוא מעמיד אבל הוא מעמיד של דבר המותר בעצם ש"ל"ל החומרא של מעמיד, ע' סעיף יא').

סעיף ט' - דין חלב הנמצא בקיבה - ראינו שנחלקו בזה הראשונים, לדעת הר"י והרמב"ם כל מה שנמצא בקיבת הבהמה נחשב כפירשא בעלמא בין חלב הקרוש ובין חלב הצלול. אבל לפי ר"ת רק הקרוש דינו כפירשא ומותר משא"כ החלב הצלול דינו חלב דעלמא ואסור לבשל בו חלב. אבל לדעת רש"י מה דאיתא בגמ' דקיבה פירשא בעלמא הוא ר"ל שאינו חלק מעצם הבהמה אבל בודאי אכתי דין חלב עליו בין בצלול ובין בקרוש. והנה המחבר סתם כהר"י והרמב"ם והביא שיטת ר"ת כיש אומרים וכן פסק הרמ"א, אמנם שיטת רש"י אפי' לא הזכירו. נמצא לדעת המחבר לכאורה מותר לכתחילה לעשות

ציצ'בורגר מגבינה אמיתי הנמצא בקיבת בהמה וליכא עליו אפי' איסור דרבנן. אבל ע' בש"ך (סקכ"ה) שכתב דנראה דלכתחילה אסור משום מראית עין (וע"ש בשפ"ד שכתב דלדעת הת"ח ליכא מראית עין בקרוש דחזותיה מוכיח עליו), אבל לפמ"ש הנחלת צבי בדעת הרמ"א דמראית עין של איסור דרבנן מותר בחדרי חדרים א"כ אכתי מותר לעשות הציצ'בורגר באופן שיניח הגבינה ע"ג הבשר אחר שכבר הסירו מהאש דאז לדעת המהרש"ל ופמ"ג (שהבאנו בסעיף א') אפילו בבב"ח ממש ליכא אלא איסור דרבנן, וע'. אבל נראה שהש"ח החמיר כהמהרש"ל שפסק כרש"י וכן משמע קצת מהש"ך, וכ"פ הבדה"ש והגרי"ב אם לא במקום הפס"מ דביעבד יש להתיר בקרוש וכמ"ש החכ"א (מ', ח').

לדעת האוסרים חלב שבקיבה, האם יש איסור דאורייתא לבשל בו בשר - ע' בערוה"ש (לז') שכתב דכאן אפי' בבישול גמור ליכא איסור תורה מפני שהוא חלב שחוטא. ולכאורה הוא חידוש גדול לדמות חלב שבקיבה לחלב שחוטא, דחלב שחוטא מעולם לא פירש מהבהמה ורק מצאו אחר שחיטה בתוך החלב, משא"כ בחלב שבקיבה שכבר פירש מהפרה בשעת היניקה מהיכא תיתי שבגלל שמצאו אותו לאחר שחיטה בתוך קיבת העגל דינו כחלב שחוטא שנתמעט מאיסור בב"ח, וכן תמה הרש"ש (קטז: רד"ה וכשנתערב) על השעה"מ שכתב כהערה"ש הנ"ל, "ושגה מאד במחכ"ת וכו' אבל חלב הקיבה הרי פירש מדידי הבהמה בעודה בחייה, ומה לי כנוס בהקיבה ומה לי כנוס בכל"ל. אבל האמת היא שכבר קדמם בזה החינוך (מצוה קי"ג) שכתב "וחלב הנמצא בקיבת הבהמה יש בו שני היתרין, אחד שהוא בכלל חלב של מתה ועוד שאינו אלא כפרש בעלמא". אמנם ע"ש במנ"ח [ה] שתמה עליו כנ"ל. (וע"ש במגיה דיש שהביאו ראיה מכאן שהרא"ה אינו בעהמ"ח של ספר החינוך דהלא בבדק הבית (בית ג' ריש שער ד') נקט כשיטת רש"י בחלב שבקיבה שאינו כפירשא בעלמא).

סעיף י' - לכתחילה אין להניח החלב בקיבה עד שיצטנן - לכאורה הדין הזה לא קשור בכלל לחשש של בליעות ע"י החום של הקיבה, אלא דין זה מיוסד על מש"כ האו"ה דכיון שהקיבה הוא חריף וחמוץ חיישין שדינו כציר דשיעור כבישה של דבר כנכבש בציר אינו מעליע אלא בכדי שיתתנו על האור וירתיח (ע' ס' קה', ב') וכנראה דהזמן שלוקח הקיבה להצטנן הוא בערך אותו שיעור של בכדי שיתננו על האור (וראינו שנתחבטו הפוסקים בשיעור הנ"ל באיזה גודל אש, ובאיזה גודל קדירה וכד', ולכאורה כאן גילו לנו הראשונים ששיעור הנ"ל היינו השיעור של הצטננות החלב, ודו"ק). וכ"ז אינו אלא לכתחילה אבל בדיעבד אפי' נכבש פנים לכמה שעות כל זמן שלא נכבש מעליע מקילין וסומכין על השיטות דרק בנכבש בדבר מלוח חיישין שבו לע בשיעור של כדי שיתננו על האור וירתיח ולא בדבר חריף וחמוץ (כן ביארו הגרי"א כג', והשפ"ד כו'). ולכאורה כל החשש אינו אלא בחלב צלול, דהלא כבישה לא שייך בבי' גושים (עור הקיבה עם חלב קרוש) וכ"מ ביד יהודה (קצר מג') וע"ע בבדה"ש ס"ק קיד'.

ויל"ע בנכבש בעור הקיבה למשל לכבי' שעות אמאי לא חיישין שמא כבר היה החלב בקיבה לשעתיים לפני שנשחטה וא"כ בסך הכל נכבש החלב לכדי' שעות. ואולי יש להביא ראיה מכאן למה שנחלקו האחרונים אם יש דבר החי מפליט (ע' פ"ת ס' קד', סק"ג), והגם דהתם איירי בבליעות ע"י חום, והכא איירי בכבישה וא"כ יש לחלק דלמעשה נשאר החלב בקיבה מעליע והחלב רק נבלע בו לאחר גמר כל הכדי' שעות וא"כ מה"ת דגם בזה נאמר שתהליך הכבישה אינה מתחילה כשהיא חיה, אבל נראה דאין לחלק (ובפרט לפמ"ש הכו"פ שכל הכדי' שעות נכנסים הבליעות מעט מעט דהכא בבי' שעות הראשונות אין הבליעות נכנסים כלל).

להמחבר שחלב שבקיבה דינו כפרש אפ"ה לכתחילה אין למלחו ולהעמיד בו - ולכאורה משום שחשש שע"י המליחה הטעם בשר נבלע בתוך הפרש ובהתחבר אח"כ עם החלב נ"ט בשר בחלב, אבל מעיקר הדין (וכן הוא בדיעבד) כתב בב"י "דאין כח בטעם שקבל פרש זה מן העור לכשיתחבר אח"כ עם החלב גמור שממנו נעשה גבינה שיוליך עמו טעם בשר ויעשה אח"כ בב"ח", וסתם ולא פירש מ"ש פרש מכלי שיכול להעביר הטעם. ולכאורה בפשטות אפ"ל משום שהפרש פוגם בטעם בשר אבל אף א' מהנוש"כ לא כתבו כן בפ"י דבריו. וש"מ שכן פ"י הפלתי (סקי"ח) בדעת הש"ך. ונראה שרוב האחרונים פ"י כהפמ"ג (שפ"ד לא') דכיון שנבלע בפרש איקליש טעמיה [יותר מנ"ט בר נ"ט], וכנראה שר"ל דטעם הטינופת הוא כ"כ חזק וחריף שאין טועמים טעם הבשר שנבלע בו ע"י המליחה.

העמיד בצלול שנמלח בקיבה ונאסר - אפ"ה כתב הרמ"א שאם יש ס' כנגד החלב מותר, ותמה הש"ך דהלא החלב נעשית נבילה וא"כ נמצא שהוא מעמיד בדבר האסור ומעמיד אפי' באלף לא בטל. וע"ש בתי' הראשון שכי' דשאני הכא שאין המעמיד אסור מצד עצמו אלא משום תערובת בב"ח. ולכאורה הוא תמוה דמה בכך שנאסר ע"י דבר אחר אבל עכשו דחנין הוי כגופו של איסור. ולכאורה משמע ע"ד שיטת הרשב"א (קה', ז') דבשר הבלוע מחלב שנגע בחתיכה אחרת חס בחס א"צ אפי' קליפה שאין הבלוע (החלב) יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, והיינו הגם שחנין אבל כה"ג יש לנו ידיעה ברורה שנשחט החלב לגמרי מהבשר היוצא, והכא נמי אנו יודעים שרק החלב מעמיד ולא טעם הבשר שנבלע בחלב. אבל צ"ב דהלא הש"ך עצמו שם (סקי"ז) תמה על הרשב"א דמה בכך שרק הבשר יוצא הלא הבשר כבר נ"ט, ומ"ש התם דקשיא ליה ומ"ש הכא דפשיטא ליה, וצ"ע.

איסור שנתבש כעץ - עור ובני המעינים: הרמ"א התיר עור הקיבה שנתבש כעץ דמותר למלאותו בחלב, וכי' הש"ך דה"ה שאר בני המעינים שנתבשו כעץ, אבל הוסיף דלכתחילה אין לעשות כן. ובביאור טעם הדבר ע' ברעק"א (שו"ת רז') שכתב דהוא מחשש שמא לא נתיבש לגמרי, והכנה"ג כתב מחשש שמא יתרכך ע"י הכבישה. וע"ע בפמ"ג (שפ"ד לג') שכתב דאסור לבשל העור ובני המעינים או לשרותם מעליע דשמא יתרכך. **בשר:** ע"ש בפמ"ג דבשר יבש אסור, ולכאורה משום דיש יותר חשש של טעם בבשר מבעור. אבל מבואר בפ"ת שכמה אחרונים חלקו עליו ודעתם דגם בבשר מותר כל כמה שנתבש כעץ וכן פסק הבדה"ש (ס"ק קלח'). וכ"ז אינו אלא לענין בב"ח. אבל **בשאר איסורים:** כגון חזיר או שקצים ורמשים שנתבשו כעץ ע' בפ"ת שהביא מהנוב"י דלא נפקע ממנו שם איסור ע"י שנתבש, אבל לדעת התפארת צבי דמותר לצבוע ע"י בתולעים אדומים שנתבשו (ושו"ת אותם בתוך היי"ש). וכן נראה מהש"ך (קיד', סקכ"א) עצמו שהתיר חוטי בשר טמא שנתבש כעץ וכדביא הפ"ת (אבל צ"ב דהתם כתב דמותר מטעם שבטל ברוב). וכל זה נוגע גם גליאטין שנתבש כעץ ולית ביה טעמא כלל (וע"ע בריש ס' צט' בענין גילאטין).

סעיף יא' - איך עושים גבינה כשירה לכתחילה - הנה לשון המחבר הוא "אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה יש בה נ"ט בשר אסורה ואם לאו מותרת" ומשמע דכל זה אינו אלא בדיעבד אם העמיד אבל לכתחילה אין להעמיד בעור קיבת כשרה. ובאמת כן הוא לשון המשנה (קטז). "המעמיד בעור של קבה כשרה אם יש בנותן עם הרי"ז אסורה" ופי' הרמב"ם בפי' המ"ש (וכ"כ בהל' מאכ"א ט', טז') "ידע שאין מותר לכתחילה להעמיד החלב בעור קיבת שחוטא, ואם עבר והעמידו רואים אותו בנ"ט כשאר כל בשר בחלב" וכנראה דלכתחילה אסור משום שמבטל איסור. ולכאורה אפי' נתיבש עור הקיבה כעץ ג"כ אסור להעמיד בו לכתחילה כמוש"כ הש"ך (סקל"ג) דלכתחילה אין לעשות כן, וא"כ צ"ב טובא איך עושים גבינה כשירה לכתחילה. ולכאורה צ"ל שמשתמשים במעמיד אחר כגון עשבים המוזכר ברמב"ם (מאכ"א ג', יד') ובטור (קט"ו, ב'), או שמעמידין אותו בחלב הקרוש הנמצא בקיבה לפני שמלחו אותו ולפני שנכבש לכדי' שעות (וכדי' שיהיה לכתחילה ממש צ"ל שהוציאו החלב לפני שנצטנן לחשוש לדברי הרמ"א הנ"ל בסעיף י').

ובאמת ע' בשו"ת רעק"א (שם) שנשאל על דבר זה שכולם עושין הגבינות ע"י שמייבשים עור הקיבה ומניחים בו החלב ואין פוצה פי ומצפצף. ותמה הגרעק"א דהלא אסור משום מבטל איסור לכתחילה. וע"ש שר"ל שמה שמותר קצת חלב ביותר בששים בשר אינו מדין ביטול, אלא מט"א דאין זה האיסור בב"ח כלל, ולכן הכא במעמיד בעור הקיבה כיון שיש ששים בחלב כנגד הבשר לכן ליכא איסור כלל ולא מקרי **מבטל** איסור. וכתב לחדש לפי"ז שיהיה מותר לכתחילה לשים טיפה של חלב לתוך קדירה של בשר כיון שביטול איסור לכתחילה אין כאן. אבל ע"ש שהוכיח מהרמ"א (צט', ו') דודאי לכתחילה אסור אפי' לשים טיפת חלב בקדירה של בשר דהלא שם כתב הרמ"א שאם נפל טיפת חלב למים שיש בו ס' כנגדו מותר לשפוך המים לקדירת בשר דמדויק שרק בדיעבד מותר אבל לכתחילה לשפוך החלב לתוך המים ככוונה לשפוך המים לתוך הקדירה בודאי אסור. אמנם ע"ש שמסיק דמותר להעמיד בעור הקיבה כיון שנתבש כעץ והגם שהש"ך הנ"ל החמיר לכתחילה בזה אבל הכא כיון שאינו ברור שיצא טעם בכלל מהעור היבש וגם אין

כוונתו לבטל לכן אפי' לכתחילה מותר. ועי' בערוה"ש (מג"י) שכתב דנוהגין להעמיד בעור הקיבה שנתיבש עד שנעשה דק כעפר (אבל שו"מ בחכ"א (מ', ט') שכתב "וני"ל דה"ה להעמיד בו (בעור הקיבה שנתיבש) גבינות דלכתחילה אסור ובדיעבד מותר, ועי').

מעמיד אינו בטל - בטעם הדבר עי' בעבודה זרה (לה:): דאיתא "הכא כיון דאוקמיה קא מוקים חשיב ליה כמהן דאיתיה לאיסוריה בעיניה", ומשמע דטעם דמעמיד אינו בטל הוא משום דהוי כניכר האיסור דלא שייך ביטול. וכ"כ הרמב"ם (מאכ"א טז', כו') "שהרי הדבר הוא ניכר והוא שעשה אותה גבינה". וכן משמע מהפמ"ג (ק', משב"ז א') בי' דברים שאינם בטלים אפי' באלף שלא כללו יחד עם הדברים החשובים אלא כללו ביחד עם מראה ומחמץ ומשמע דהוי כחזותא דניכר לעין ולכן לא בטל. ועי' בפמ"ג שכתב דהא דלא בטל אינו אלא דין דרבנן, אבל הביא מש"כ המג"א (או"ח תמב' סק"ח) כתב בדעת הפ"י שמדאורייתא לא בטל. ועי' בד"מ (אות ח') שהעיר דלכאורה הטור סתר עצמו דכאן התיר חלב שהעמידו בעור הקיבה בששים, ועי' שתי"ף דשאני עור קיבת נבילה שהוא אסור מצד עצמו, מעור קיבת כשירה שאינה אסור אלא מחמת התערובת עם חלב דאז י"ל דכיון שלא נתן טעם בחלב מעולם לא חל האיסור בב"ח שנוכל לומר שיש פה איסור המעמיד, דבפחות מששים ליכא איסור כלל. ולכאורה ד"ז א"ש טפי לפמ"ש"כ הגרעק"א הנ"ל דבשר שנעדר בששים של חלב א"צ לדיני ביטול אלא דמותר כיון שמעולם לא חל השם איסור.

חומר משמר (preservatives) - הנה לכאורה יש לחלק טובא בין מעמיד לחומר משמר שאינו מעמידו אלא מונעו מלהתקלקל, ולכן אינו ניכר פעולתו ואינו דומה למעמיד וכנ"ל, אבל נראה שדנו פוסקי זמנינו בזה (ולמעט ידיעותי נבצר ממני אפי' לדון בדבריהם).

המעמיד בעור קיבת נבילה - כתב המחבר דאוסר בכל שהוא והיינו משום שהוא אסור מצד עצמו (משא"כ במעמד בעור קיבת כשירה) וכיון שהוא מעמיד אפי' באלף לא בטל. ולי"ע מהו שיעור זמן ההעמדה שע"י נאסר (ובאמת גם במעמיד בעור קיבת כשרה דתלוי בנו"ט ילי"ע מה שיעור זמן ההעמדה די' לחשוש בו לנתינת טעם). ועי' כו"פ (סק"ח) שכתב שא"צ מעלי"ע אלא כל זמן שפעולתו ניכרת אסור, וכי עליו הפמ"ג (שפ"ד לה') דנכון הוא. ולפי"ז יוצא שהחלב נאסר גם בלי בליעה כל שהוא, אם לא שנאמר שהעניינים שגרם הקרישה נחשב כממשו של הנבילה (דאפי' באלף לא בטל כיון שמעמיד הוא). **זה וזה גורם** - לדעת הט"ז וכן נראה מהש"ך רק כשאין בכח האיסור לבדו להעמיד מותר, וכ"פ המ"ב (תמב', סק"ה), ובשעה"צ שם סקמ"ה) על פי הט"ז והש"ך כאן בס"י פז'. ועי' בדרכי תשובה (קנ"ג) שהביא מהר"ן דמה דאמרינן דזה וזה גורם מותר הני מילי בדיעבד, אבל לכתחילה אסור דהוי דומיא דמבטל איסור לכתחילה (אבל בדיעבד מותר דאינו דומה ממש למבטל איסור ע"ש).

איסור העלאת בשר וגבינה על שלחן א' (חולין קד).

איתא בגמ' "אמר רב יוסף ש"מ בשר עוף בחלב דאורייתא דאי ס"ד דרבנן אכילה גופה גזירה ואנן נגזר העלאה אטו אכילה. ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה, דתנן חלת חו"ל נאכלת עם הזר על השלחן וניתנת לכל כהן שירצה". ועי' בראשונים שהקשו דמאי בעי הגמ' ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה, הלא בהרבה מקומות בשי"ס כתוב "היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה". ועי' ברש"י בביצה (ב: ד"ה) שכתב "הא דאמרי' בכולה השי"ס שאין גזרינן גזרה לגזרה מהאי קרא נפקא ושמרתם את משמרת, עשו משמרת כלומר גזרה למשמרתי לתורתך ולא משמרת למשמרת", וא"כ צ"ב אמאי הביא הגמ' ראייה מחלת חו"ל ולא ילפותא מקרא (אמנם באמת דרשה זו לא נאמרה לענין גזירה לגזירה, עי' מו"ק ה.). ועי' ברש"י (קד: ד"ה אבל הכא) שכתב "דאיכא למגזר העלתו אטו העלאת ואכילת בשר בהמה דכי מסיק להו היינו אכילה" וצ"ב אמאי דחק עצמו לפרש דהעלאה היינו אכילה ולא פירש כפשוטו דאה"י כשיש חשש, גזרינן גזירה לגזירה. ונראה בדעת רש"י (וכ"פ המהר"ם ש"י"ף בתחילת דבריו ע"ש) דהיה ק"ל כנ"ל דמאי בעי הגמ' מנלן דלא גזרינן גזירה לגזירה, ואמאי הביא הגמ' ראייה דוקא מחלת חו"ל, אלא דס"ל להגמ' דאולי העלאה אטו אכילה אינה נחשבת גזירה לגזירה אלא כולה חדא גזירה היא (דאי לא הא לא קיימי הא), ומה"ט לא הביא הגמ' ראייה מושמרתם את משמרת דהתם איירי בבי' גזירות נפרדות ולא בשני גזירות שהן חדא מילתא, ולכן הביא ראייה מחלת חו"ל דאיירי ג"כ בהעלאה אטו אכילה דמוכח דגם בכ"י לא גזרינן וע"כ דאין לומר דכולה חדא גזירה היא (ועי' בריטב"א ושא"ר).

ולפי"ז יוצא שגזירת חו"ל בהעלאה היינו אטו אכילת בשר בחלב וכלשונו של אביי "ומיכל בב"ח דאורייתא". אבל א"כ צ"ב מהו הביאור בהמשך הגמ' דחששו חו"ל שמא יעלה באילפס רותח, דמשמע שחששו חו"ל משום בישול וכדאיתא בגמ' "סו"ס כלי שני הוא וכ"ש אינו מבשלי", וכ"כ הריטב"א להדיא שהחשש הוא שמא יטביל אוכל בתוך הקדירה ויבא לידי בישול. ובאמת נראה שגם רש"י (ד"ה גזירה שמא) פירש כן, שכתב "בתוך אילפס רותח דהו"ל בישולי" וא"כ הדק"ל דהו"ל גזירה לגזירה, העלאת עוף אטו העלאת בשר, והעלאת בשר אטו בישול, ולכאורה בהא אא"ל ידכי מסיק להו היינו בישול". ועי' בלב אריה שצידד דאה"י חזר בו הגמ' מהחשש איסור אכילה וקשש לאיסור בישול, אבל דחה פ"י זה משום דלא איתא "אלא אמר אביי", ופירש בע"ז דליכא חשש שמא יבשלם ביחד דאמאי יבשל בב"ח אם אין כוונתו לאכלו אלא דחיישינן שמא יקח בשר וחלב רותחין ויחברם יחד כדי לאכלם. ומשמע דר"ל שהגם שע"כ תמיד יעבור על האיסור בישול לפני שיגיע לאיסור אכילה (דלא אסור הכותב באכילה אלא דרך בישולו) אבל מכיון שהחשש בישול אינו אלא מחשש שמא ירצה לאכלם יחד, נמצא שהחשש הוא בדיוק כמוש"פ רש"י על מתני' (קג: ד"ה ואסור להעלות) "ידלמא אתי למיכלינהו כי הדדי דקא נגעו ובלעי מהדדי" דלכאורה סתר עצמו מו"ב, דאם נגעו ובלעי אז כבר עבר על איסור בישול, ואמאי כתב דאתי למיכלינהו, אלא דהחשש של בישול אינו אלא מחמת שחששו שמא יבא לאכלם יחד ויגעו זה בזה כשהן חמין ויתבשל ויתחייב על האכילה (ועי' במהר"ם). נמצא דעיקר סיבת הגזירה היתה מחמת החשש אכילה.

ולכתב חלב אריה דלפי"ז יש לפרש לשון המחבר שכתב דהאיסור העלאה הוא "שלא יבא לאכלם" ולא כדמשמע בגמ' שהחשש הוא משום בישול בב"ח. [אבל עי' בלח"מ (מאכ"א ט', כ') שביאר בדעת הרמב"ם (וכ"כ הוא דעת התוס' קד. ד"ה ומנא תימרא) דבכה"ג אה"י גזרינן גזירה לגזירה, וכן נקט הט"ז למעשה (פח', סק"א) וכמוש"ב הפמ"ג. ועי' במש"כ הכו"פ לבאר הסוגיא].

סימן פח' (איסור העלאת בשר וגבינה על שלחן א')

סעיף א' - אם מהני שומר - עי' ברעק"א שהביא מגן המלך דלא מהני, ובטעם הדבר ביאר דשאני מהטיית נר בשבת דהתם ליכא חשש אא"כ האור נכחה קצת משא"כ בבשר וחלב צריך להיות שומר כל שניה ושניה וא"א שלא יסיח דעתו שעה א' ולכן לא מהני. ולכאורה צ"ב דשבת היא איסור דאורייתא שיש בה סקילה, ומכ"ש שלא נחשוש באיסור דרבנן בענין בב"ח שהוא איסור לאו (אבל ע"ש שכתב דדבר זה דומה למי שהדליק בשמן שאסרו חו"ל להדליק בו מחמת שהשלהבת קופצת תמיד שצידד שם דלא מהני בזה שומר). אמנם, עי' ביד אפרים שכתב בסו"ד "ואם שנים עוסקים וידעו זה מזה שאכלו בשר ודאי אין להחמיר דמדכרי אהדדי כדק"ל לענין קריאה לאור הנר", ומשמע דפליג על רעק"א וס"ל דמהני שומר כמו בנר בשבת. והגם שאפ"ל דשאני התם דליכא אלא חומרא בעלמא של מי שעוסק בחלב תוך ו' שעות מאכילת בשר וליכא להחשש של אכילת בשר יחד עם גבינה, אבל מהא שהביא ראייה מהטיית הנר מוכח שלא חילק בין שבת לבב"ח דלא כגן המלך הנ"ל, וכ"כ מהלב אריה (חולין קד:): שג"כ הקיל בשומר והשוה ד"ז לקריאה לאור הנר, וכן הביא ראייה מאא"ע"ה 'והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו' כדי להיות שומר כיון שהגיש חלב ובשר. אבל למעשה הפוסקים נקטו כהגן מלך דלא מהני בזה שומר.

שלחן שסודר עליו התבשיל - בביאור החילוק בין שלחן שאוכל עליו ושלחן שסודר עליו, פרש"י דבשלחן שאוכל עליו אידי דמשמשי ביה ידא אתא לאנוחי ע"ג הדדי. אבל ע"י בר"ן שפי' בע"א שהחשש הוא שמא יבא לאכלם יחד.

ע"י ביד אפרים שכתב דמשמע דמותר לכתחילה אפי' באופן שמעלה ב' המאכלים באילפס רותח וא"צ לחשוש שמא ילכו הבליעות מקדירה לקדירה דרך השלחן, דהכא עדיף מבי' קדירות שנגעו בהדדי דלכתחילה מחמירין, דהכא הוי כג' קדירות, מהקדירה הבשרי להשלחן, ומהשלחן לקדירה חלבית וכולי האי ודאי לא חיישינן שיהא הבליעה נפלטת ביבש. ולכאורה לפי"ז מותר לכתחילה אפי' שלא בשעת הדחק לעטוף מאכל ג' פעמים ולחממו בתנור של איסור דבזה ליכא חשש בליעות בכלל (אבל זהו דלא כמושי"כ בשם הגרישי"א זצ"ל בסי' צב' (סעיף ח') דאין לחלק בין ב' לג' קדירות ע"ש).

להניח בקבוק חלב על השלחן - ע"י ברש"י (קג): שדייק ממתני' דפתח בחלב וסיים בגבינה, דהאיסור העלאה היינו רק בבשר וגבינה שאינם בתוך כלי, משא"כ חלב שא"א להביא לשלחן בלי כלי לא אסרו כיון שיש הפסק כלי בין הבשר והחלב לא חששו חז"ל (מידי דהוי אשתי מפות), וע"י בערוה"ש (ו') שדייק ג"כ כנ"ל וכן נקט להלכה למעשה. והנה יש עוד פוסקים שדחו הדיוק וכן נקט הבדה"ש (ביאורים ד"ה על השלחן) לאסור גם כשהאוכל נמצא בתוך קופסא וכדומה. אבל לכאורה יש עוד צד קולא לכה"פ בבקבוק של תינוק כיון שאין חשש שמא יבא לאכלו וכ"כ כמה מפוסקי זמנינו. אמנם, יש לדון במי שיקח קצת חלב מהבקבוק לקפה שלו, והיה אפי"ל דכיון שאין לוקחים ממנו חלב אלא בשעה"ד גדול לא חששו בכה"ג וע"י. ולכאורה פשוט שלא גזרו חז"ל על בשר חי קפוא וכדומה כיון שאין לדרך לאוכלו כלל.

סעיף ב' - האם יש איסור העלאה כשרק אדם א' אוכל על השלחן - מדקדוק לשון המחבר שכתב "הא דאסור להעלותו על השלחן דוקא בשני בני"א המכירים זא"ז" משמע קצת שבאדם א' אין חשש, אבל ע"י בבאר היטב (סק"א) שכתב דגם באדם א' אסור. ולא עוד אלא נראה (כמושי"כ החכ"א) דכל שכן הוא מבי' בני"א שיש ב' דעות ואפי"ה אסור בלי היכר. ובאמת דנו הפוסקים אם מועיל היכר באדם א', וע"י בדרכ"ת (יח') שהביא כמה אחרונים שהחמירו כל כמה דליכא גם דעות וגם היכר, ולפי"ז גם עם נכרי או אפילו ישראל קטן אסור לאכול שאין שם ב' דעות, אבל ע"י בבדה"ש (סק"ד) שפסק דהגם שלכתחילה יש להחמיר אבל במקום הצורך יש להקל. (ולאכול יחד עם נכרי שאוכל דברים האסורים ליכא איסור וכמושי"כ הש"ך כיון דבדיל מיניה, ולכן בכל מיני פגישות שיש עם גוים, כשמכנינים ארוחה מיוחדת להיהודים המשתתפים לכאורה אין בזה חשש).

גדר מכירים זא"ז - לא ברור בגמ' מהו הגדר של מכירים זא"ז, ולמשל בישיבת מיר בודאי כו"כ אברכים שאנחנו מכירים ואפי' מנידין את הראש כשעוברים לידם, אבל בעצם אין לנו שום שייכות להם. וע"י בט"ז שהביא דעת המהרש"ל דמכירין היינו אוהבים דהיינו הכרה גדולה (כלשון הגמ' בתענית ה': ביודעה ומכירה קאמינא), וע"י בש"ך (סק"ג) שהגדר הוא שאינם מתביישים א' מהשני ויאכל כל אחד מחבירו. ונחלקו האחרונים במכירים ואינם אוהבים מה דינם, דלדעת הט"ז זה נכלל בהלא פלוג, ולדעת המהרש"ל לא דברו חז"ל על מצב כזה כלל, דבגמ' זו ההשתמשות של המילה "מכירין" היינו שהם אוהבים א' את השני.

שונאים זא"ז - ע"י בפמ"ג (משב"ז ב') שחילק בין מקפידין לשונאים, דשונאים בודאי מותר אפי' מכירין וכדמוכח מהרא"ש שכתב דכיון שהדירו מסתבר ששונאים זא"ז. אבל צ"ב דאכתי יש להקשות כל הסריקין אסורים וסריקי ביטוס מותרין, וכן הקשה היד יהודה. וע"י שר"ל בע"א דהא דהתיר הרא"ש היינו משום שהמאכל עצמו שממנו הודר הוא גרמת השנאה ולכן ליכא חשש שיכשל לאכול המאכל, משא"כ במכירין זא"ז הגם ששונאים זא"ז אבל אין המאכל גרמת השנאה ולכן נכלל בלא פלוג. [ובעיקר התקנה צב"ק כמו שהעירו מבני החבורה דאיך ניכר לשאר בני"א ששתי האנשים האלו אין מכירים זא"ז, וע"י מש"כ הבדה"ש (סק"א) וצ"ב].

ההיתר של היכר - מבואר בנו"כ צריך שההיכר יהיה דבר שאין דרכו להיות באותו מקום על השלחן ושיהיה גבוה קצת ולכאורה היינו ע"פ משי"כ הרא"ש דהוי כמחיצה ביניהם, וא"כ לכאוי צריך להניחו דוקא בין ב' האנשים. וראיתי בדרכ"ת (כג') שהביא שאפי' אם יש היכר אבל אם שניהם אוכלים יחד מדבר פרוה אין ההיכר מועיל דש חשש כשם שאוכלים שניהם מהדבר פרוה כמו"כ יבאו לאכול מהמין השני. ולפי"ז יוצא שמי שאוכל שווארמה וחבירו אוכל פיצה ושניהם מותרים מאותו בקבוק קולה בזה לא מהני היכר. אבל לא ראיתי שאר הפוסקים שהביאו חידוש הני"ל, ולכאורה יש לחלק דהגם ששניהם מותרים מהקולה אפי"ה ליכא חשש כלפי אכילת מין השני שההיכר מפריד ביניהם (ומה"ט הניחו ההיכר) דלא כהקולה שליכא היכר בין המאכל שלו והבקבוק שתייה, וע"י.

ב' מפות - יל"ע אם ב' מפות מועיל מדין היכר או מדין שתי שולחנות, ונ"מ להי"א דלא מהני היכר, ואפי' לדין נ"מ באדם א' להמחמירם דלא מהני היכר, או באלו שתמיד אוכלין במפות נפרדות דאולי ליכא היכר אבל אכתי הוי כבי' שולחנות. ועד"ז יש לדון למשל במטוס וכדומה שכי"א אוכל על שלחן שלו אבל ליכא היכר בזה כלל כיון שכך היא דרכה של אכילה במטוס, אבל אי מטעם ב' שולחנות מה בכך. ולכאורה מלשון הטור ומחבר משמע שהוא מדין היכר וכמושי"כ "אם עשו שום היכר כגון שכי"א אוכל על מפה שלו" (אבל ע"י בטור באו"ח שהפך הסדר וכ' "עד שיעשו שום היכר ביניהם כגון להפסיק בקנקן או בלחם, או שיאכל כ"א על מפה שלו", ואפי"ל דמשי"כ או שיאכל כ"א על מפה שלו אינו מדין היכר, וע"י). וע"י ביד אברהם שכתב דאם תמיד אוכלין על מפות נפרדות אין בזה היכר, ולכאורה מבואר שלמד דאינו מועיל מדין ב' שולחנות. אבל צב"ק דליכא גובה בב' מפות ואינה מחיצה כלל (כלשון הרא"ש). ולכאורה במטוס שיש ב' שולחנות בעצם בודאי מותר דליכא גזירה כלל וכן נקטו הפוסקים.

מרחק בין האוכל בשר להאכול גבינה - הבי"ח הביא מהמהרש"ל דבכה"ג ליכא חשש אפי' להמחמירין דלא מהני היכר, ויל"ע איזה מרחק צריך ביניהם. ולכאורה תלוי בהחשש, דאת"ל דחיישינן שמא יקח מחבירו שאצלו אי"כ אי"צ אלא מרחק של זרוע של א' מהם, משא"כ אם החשש שמא יתן א' לחבירו (וכמושי"כ התוה"ב ועוד) אי"כ צריך שיהיה מרחק של לכה"פ ב' זרועות. וראיתי בדרכ"ת (יד') שכתב דאפי' מי שמתבייש לקחת אבל עדיין יש חשש שחבירו יושיט לו ומשמע דחיישינן לבי' החששות וע"י. וע"י בבדה"ש (ביאורים ד"ה עשו) שדן אם מהני מרחק באדם יחידי שאוכל כיון שאין בזה היכר שהאוכל שייך למישהו אחר והשאיר בצ"ע, אבל נראה ששאר פוסקים הקילו בזה, ואולי משום דאם צריך לעמוד עדי להגיע להמאכל הוי כמו ב' שולחנות. **אחרים אוכלים עמהם** - ע"י פ"ת שהביא מהמשאת בנימין דמשמע דבכה"כ מותר אפי' בלי היכר. וע"י שציין לסי' קצה', וצ"ב דלכאורה שם החשש הוא משום חיבה ובאחרים עמהם ליכא חשש חיבה, משא"כ הכא דחיישינן שמא ישכח ויאכל מחבירו מה יועיל מה שיש אחרים עמהם, ועד"ז ראיתי שהעיר הבדה"ש (ביאורים ד"ה אם) וצ"ב (אא"כ נאמר שהוא מתבייש לקחת כשיש אחרים).

העלות שאר איסורי אכילה על השלחן - היוצא מהש"ך דאם אינו בודל מהאיסור כגון שהדבר אסור בנדר אי"כ חיישינן שמא ישכח ויאכל, משא"כ בנבילה וחזיר וכדומה ליכא חשש. ובלחם של איסור תמיד חוששינן כיון שעל הלחם יחיה האדם, ולא עוד אלא בפסח חיישינן שלא לאכול עם גוי על השלחן אפי' בהפסק מפה כיון שא"א לזוהר שלא יפול פירור א' מהלחם של הגוי לתוך האוכל שלו.

סתם יינם - יל"ע כשמתארח מי שאינו שומר תו"מ שאוסר יין במגעו, יל"ע אם לקח לעצמו קצת יין אם מותר להשאיר הבקבוק על השלחן אחר שכבר נאסר, דבכה"ג בודאי אינו בודל ממנו (ולכן אין לדמותו ליי"ג שהתיר היבוע אומר ע"פ המשנה בע"ז סט.) וצ"ב.

אם מותר לבי' שותין ו' שעות לאכילת בשר לשבת ליד מי שאוכל חלב - האחרונים הביאו מהבית יעקב דחיישינן שמא יושיט לו מהגבינה, אבל ע"י בפמ"ג שכתב דלא ראיתי שנוהרים בזה, ולא עוד אלא כתב ההפלאה ותשובה מאהבה (מובאים בילקוט מפרשים לשו"ע מ"י) שד"ז מותר לכתחילה דכל הגזירה לא היה אלא במי שאוכל בשר עכשו (וכלשון המחבר) שאסור להעלות עליו גבינה אבל כשאינו אוכל בשר ורק יושב ליד מי שאוכל לא חששו. ולכאורה בודאי ליכא חשש לסדר מאכל חלבי אחר שאכל בשר וכן נקטו הפוסקים, אבל ע"י ביד אפרים שכתב דאם הדרך לטעום האוכל יש להחמיר (ולכאורה זה לא קשור לגזירת העלאה אלא דהוי כאוכל חלב בכוונה תוך ו' שעות. ובעני"ז מעשה שהיה באשה א' שטעמה הבשר בערב שבועות ולא יכלה לאכול הסעודה החלבית בלילה).

בקבוק תינוק א' לבשר וחלב - יליע אם יש ענין לכתחילה להלחף הפיטמה של הבקבוק בין בשר לחלב מטעם שכתב הרמ"א דאין להשתמש באותו כלי לבשר וחלב, ואולי לא חששו לזה בתינוק (ונראה דבהדחה סגי).

ממלחה - הרמ"א כתב דאין להשתמש באותו מלח לבשר וחלב כיון שהם טובלים המאכל בתוכו חיישינן שמא ישאר שיורי מאכל בתוכו, ולכאורה לפי"ז בממלחות שלנו אין חשש, אבל ע' בבדה"ש שהחמיר בזה בפרט כשיש ילדים המשתמשים בהם כיון שהמכסה נוגע במין א' ואח"כ במין השני. ובאמת ד"ז נוגע להרבה דברים שדרך להשתמש בהם עם ב' המינים כגון קטשופ וכדומה, וע' פט', ד'.

שלא לאכול גבינה אחר בשר (חולין קד):

איתא בגמ' "תנא איגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורין" ופרש"י בדרך הפקר, וכדיבאר הגמ' בהמשך בלא נט"י ובלא קינוח. וראינו שנחלקו הראשונים בדבר, דלדעת הרמב"ן הדברים כפשוטן שמוותר לאכול גבינה מיד אחר עוף בלא קינוח ובלא נט"י, אבל התוס' ועוד ראשונים פ' שאין הדברים כפשוטן אלא ר"ל באכל גבינה מותר לאכול אחריו עוף מיד בלי קינוח ונט"י אבל בודאי אסור לאכול גבינה אחר עוף כמו שאסור לאכול גבינה אחר בשר. והנה כ"ז לענין עוף וגבינה, אבל בבשר וגבינה פשיטא לכו"ע דאסור באפיקורין. אמנם נחלקו הראשונים מה באמת צריך אחר הבשר לפני הגבינה, ולכאורה בעני"ז סתם הגמ' הרבה. דע"ש (קד): דאיתא "תניא בש"א מקנה ובה"א מדיח" ומסיק הגמ' דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (ולרש"י ותוס' בעיני תרוייהו, ולרשב"א ר"ל או זה או זה), אבל צ"ב בעיקר דבריהם במה מדובר, האם הכוונה בין בשר לגבינה או בין גבינה לבשר, והאם ר"ל בתוך סעודה א' או אפי' גמר סעודתו אכתי צריך קינוח והדחה. וכן בהמשך הגמ' דאיתא "כמה ישחה בין בשר לגבינה א"ל ולא כלום, והא א"ר חסדא אכל בשר לא יאכל גבינה אכל גבינה יאכל בשר, אלא כמה ישחה בין גבינה לבשר ולא כלום". וצ"ב דמסקנת הגמ' הוא דבעי לשהויה בין בשר לגבינה אבל לא ביאר הגמ' כמה צריך להמתין ואם השהיה היא במקום קינוח והדחה או בנוסף להם.

והנה, נחלקו בזה הראשונים. דעת הר"ח הרמב"ם הרשב"א והרא"ש צריך להמתין ו' שעות בין סעודה לסעודה כמר עוקבא, דלא מצינו מי שמקיל בפחות מזה, וע"כ דמה שאמר רב חסדא אכל בשר לא יאכל גבינה ר"ל דצריך ו' שעות. ולפי"ז יוצא בע"כ דפליגי ב"ש ובי"ה במי שאכל גבינה ורוצה עכשו לאכול בשר וכעובדא דרבי יצחק בריה דרבי מרשיא דמיייתי מיד לפני"ז. אמנם, דעת ר"ת והבה"ג דא"צ ו' שעות מעיקר הדין אלא סגי בקינוח והדחה (אבל בלי קינוח והדחה אסור עד שישהה עד סעודה הבאה). ולפי"ז צ"ל דפליגי ב"ש ובי"ה באכל בשר ורוצה לאכול גבינה, דבאכל גבינה קודם אפי' קינוח והדחה אינו צריך.

וילייע מאי ס"ל לרש"י, דהנה בביאור דברי אגרא פרש"י (ד"ה בלא קינוח) שאם אכל זה ובקש לאכול זה א"צ ליטול ידיו ולקנח, דמשמע להדיא דלא משנה איזה מהם אכל ראשון ואפי' אכל עוף קודם מותר בלי קינוח ונט"י, וכן בהמשך פרש"י "אבל בבשר בהמה בעי קינוח שלא יהא נדבק כלום מן הראשון בחניכיו" (החיד שלו), דמשמע דאיזה מהם שאכל ראשון רק צריך לקנח. אבל ע' בהמשך הגמ' (קה). על מה דאמר רבי זירא אין קינוח הפה אלא בפת פרש"י דהיינו להכשיר לאכול בשר אחר גבינה, דמשמע דגבינה אחר בשר אסור אפי' בקינוח. ואפ"ל דבי"ש ובי"ה איירי בתוך הסעודה דאז אה"נ רק מותר לאכול גבינה ואח"כ בשר ע"י קינוח אבל בשר ואח"כ גבינה אסור בתוך הסעודה אפי' ע"י קינוח. ולפי"ז באמת י"ל דרב חסדא ג"כ איירי בתוך הסעודה דאכל בשר אסור לאכול גבינה משום דמאריך בטעמו, אבל בסעודה אחרת מותר כיון שיש הפסק ביני ביני לא פלוג רבנן והקילו (אבל צ"ב מה ענין ההפסק להחשש של מאריך בטעמו). ובאמת כן מצאתי מפורש בקובץ שיטת קמאי (עמ' ביתסז) בשם פסקי רבינו יוסף (הלי או"ה) שהביא שרש"י הורה שמוותר לאכול גבינה אחר בשר בסעודה אחרת ("דאמרינן אין טעם הבשר מסעודה הראשונה בפיו"). אבל מבואר בטור שלא פ"י כן בדעת רש"י וע' בסמוך.

סימן פט' (שלא לאכול גבינה אחר בשר)

סעיף א' - טעם התקנה להמתין שש שעות בין בשר לגבינה - הטור הביא דנחלקו בזה הראשונים, דלדעת הרמב"ם חיישינן עד ו' שעות שמא עדיין יש בשר שבין השיניים (ואחר ו' שעות כבר נתעכל ואין לו דין בשר), משא"כ לרש"י הטעם משום שהבשר מוציא שומן ומאריך בטעמו. והנה האמת הוא דברש"י לא כתוב ו' שעות בכלל, וכנראה שהבין הטור ממש"פ רש"י בדעת רב חסדא דאכל בשר אסור לאכול גבינה "משום דבשר מוציא שומן וכו' ומאריך בטעמו" דבזה סתם רש"י כסתמא דגמ' בהמשך דבעי להמתין בין סעודה לסעודה. וכתב הטור דני"מ בין הסעודים במי שאכל תבשיל של בשר דרק לרש"י צריך להמתין משא"כ להרמב"ם, וכתב עוד נ"מ הפוך בלועס לתינוק דרק לרמב"ם צריך להמתין ולא לרש"י, והוסיף דטוב לתפוס ב' החומרות. וצ"ב מהיכן פשיטא ליה דלרש"י א"צ להמתין בלועס לתינוק, דלכאורה משמעות רש"י שכתב "שהבשר מוציא טעם ונדבק בפה" הוא שגם בלועס ולא בלע כלל צריך להמתין דגם בזה יש שומן שנדבק בפה. וראיתי במגילת ספר שכתב דיש לדייק שהטור רק הביא מש"כ רש"י דמאריך בטעמו ולא הביא מש"כ דנדבק בפה, ומשמע שפ"י כדפי הקיצור שו"ע (הלי בב"ח - פפופר) דהבשר הוא מאכל כבד ואינו מתעכל מהר ובתוך ו' שעות הוא מעלה טעם בשר ממעיו, ולפי"ז א"ש טפי אמאי בלועס א"צ להמתין לרש"י. אבל לפרש"י שלפנינו, א"ש מש"כ הלבוש (וכ"כ המהרי"ל ואו"ה) דגם אליבא דרש"י הלועס לתינוק צריך להמתין ו' שעות (ולכאורה יש נ"מ גדול בזה להלכה לפמש"כ בהגהות רעק"א, וע' בסמוך). הנה, המחבר נקט ב' החומרות כהטור, אבל הרמ"א הקיל וסמך על תוס' כנגד כל הראשונים הנ"ל. (לכאורה בין לרש"י ובין להרמב"ם תקנה זו של המתנת ו' שעות נכלל בגזירת חז"ל שלא לאכול בשר יחד עם חלב, דכשיש בשר בין השיניים או טעם בשר בפה בשעה שהוא אוכל גבינה נדמה לו כאילו אוכל שניהם ביחד).

מקור למנהג הרמ"א להמתין שעה א' - צ"ב דלכאורה לא ראינו בכל הראשונים השיעור של שעה א', דהלא תוס' שהקילו שא"צ ו' שעות ס"ל דאפי' שעה א' א"צ ומותר מיד אחר גמר הסעודה. וע' בגר"א [ד'] שציין להזוהר שכתב "האי מאן דאכל האי מיכלא בשעתא חדא או בסעודתא חדא וכו" דמשמע שהקפיד שלא לאכול בשר וחלב לא באותו סעודה ולא באותו שעה. וכנראה שמדינא קי"ל כתוס' ורק נהגו חומרא זו ע"פ הזוהר (אמנם בשערי דורא כתב שעשו פשרה מדעתם). אבל צ"ב דהלא הרמ"א בהלכות שבועות (או"ח תצד, ב') כ' דזכר לשני הלחם יש לאכול בסעודה א' גבינה ואח"כ בשר כדי שיצטרך להביא עוד לחם בשביל הבשר כיון שאסור לאכול לחם א' גם עם חלב וגם עם בשר. וצ"ב דהלא לדעת הזוהר אסור לאכול חלב ובשר באותו סעודה, ונמצא דהגם שחשש לדברי הזוהר ביו"ד (לפמש"כ הגר"א) אבל באו"ח הוא לא חשש לדבריו (אם לא שנחלק דס"ל דרק נאמר דברי הזוהר בגבינה אחר בשר ולא הפוך). [ויש לציין עוד מש"כ הכו"פ דשיעור שעה היינו זמן תחילת העיכול שהוא בערך שעה (עב' דקות), ושש שעות היינו סוף עיכול].

מנהגים אחרים - המחבר ורמ"א רק הזכירו ו' שעות או שעה א'. אבל ידוע שהרבה נוהגים (בפרט אלו שמקורם מגרמניה - אשכנז) להמתין ג' שעות. וכן הרבה נוהגים להמתין חמש שעות ודקה או חמש וחצי שעות (כמו שהנהיג ר' אהרן זצ"ל בליקווד), וצ"ב מהו המקור למנהגים אלו. והנה לענין ג' שעות: הפוסקים ציינו למש"כ רבינו ירוחם (בסוף הספר הלי או"ה לט') דלרש"י השיעור הוא ג' שעות. אבל יש שהעירו שמלבד שצ"ב טובא איפא ראה את זה בדברי רש"י, עוד נראה שמאד יתכן שהוא ט"ס ובפרט שהוא עצמו (נתיב טו' אות כח') כ' להדיא דצריך להמתין שש שעות. וע' בדרכי"ת (ו') שהביא עוד מקור מהא דבחורף אין בין סעודה לסעודה אלא ג' שעות וע"כ דאין לחשוש ביותר מזה (הגם שהפרי"ח כ' ד' שעות, אולי ג' ודקה דינו כד'). **חמש שעות:** ע' במאירי (מגן אבות) שכתב להדיא "שש שעות או חמש שעות", אבל נראה ממנהג העולם שממתנינים דוקא חמש שעות ודקה, דא"י משום המאירי אלא

משום דבעינן חלק מהשעה הששית דאמריי מקצת השעה ככולה. ומקור לחמש וחצי שעות: כנראה שהוא מטעם דהוא רובה ככולה של שעה ששית. ועוד אפ"ל דהוא ע"פ משי"כ הרמב"ם (מאכ"א ט', כח') כמ"ש שש שעות דא"צ שש שעות על השעון (בכלל לא היה להם שעונים).

הלכה למעשה - המחבר פסק דבעינן ו' שעות, ורמ"א ג"כ כתב דנכון להמתין ו' שעות וכתב הט"ז ושי"ד מהמהרש"ל דמי שאינו ממתין ו' שעות אין בו ריח תורה, ופיק חזי מאי עמא דבר דרוב רובם של בני תורה ממתניין ו' שעות וכמושי"כ הפמ"ג (שפ"ד ח') וערוה"ש (ז'). אבל אמרו הפוסקים דא"צ ו' שעות ממש וכל שקרוב הדבר ויתכן שעבר ו' שעות סגי בהכי, וכלשון הרמב"ם הנ"ל "כמ"ש שש שעות". אבל אלו שנוהגים להמתין ג' שעות, שמעתי שכמה מגדולי הפוסקים אמרו שאין להם לשנות מנהגם, ומובא בספר שרשי מנהג אשכנז (ח"א, עמ' יח') שכך אמר מרן הגראמ"מ שד' זצ"ל לאחד ששאלו שאין לו להחמיר יותר מאביו (וכן אמר לי א' מבני החבורה נ"י שכך אמר רב שד' לאביו), ולדעת הגרי"ב (57) הנוהג להמתין ג' שעות שבא לשאול מה לעשות, יש לומר לו שבתורת חומרא נכון להקפיד על ו' שעות, ובמשקל החסידות. ולמעשה כל אחד תשי"ח.

ו' שעות אחר אכילת בשר או אחר גמר הסעודה - ע' בדגול מרבבה שהביא שו' שעות הוא מזמן גמר אכילת הבשר עד תחילת הסעודה שיאכל בה חלב, וביותר ע' בערוה"ש (ד') שכתב "ודע שההמתנה ו' שעות הוא מסוף הסעודה של בשר עד תחילת הסעודה של חלב ואף אם בעת התחלת הסעודה לא יאכל חלב או שבסוף סעודת הבשר לא אכל בשר מפני שבגמ' הקפידו מסעודה לסעודה". אמנם פוק חזי מאי עמא דבר שנוהגים לאכול חלב בגמר ו' שעות של אכילת בשר (דשיעור סעודה לסעודה ר"ל ו' שעות וכדנקטו רוב פוסקי זמנינו).

ספק אם עברו ו' שעות - בפשטות כה"ג הוא ספק דרבנן בדבר שיל"מ דמחמירין. אבל ע' בדרכ"ת (ה') שכתב דמותר מטעם ס"ס, ספק כר"ת דא"צ להמתין כלל, ואפ"י אם צריך ספק אם עברו ו' שעות, ואי"ז כדשיל"מ, דע"פ משי"כ הצ"ח הכא שאני ואינו דומה לביצה שנולדה ביו"ט שרק אפשר לאכלה פעם א', אלא דדומה להשתמשות בכלי דשייך להשתמש בו גם עכשו וגם לאח"ז, והכא נמי הוא יכול לאכול מאכלי חלב עכשו וגם לאחר ו' שעות (הגם שמאכל חלב א' א"א לאכול פעמיים, הכא יש כמה מאכלי חלב, והיינו שהספק הוא על הזמן והזמן לעולם לא יחזור), וכן נראה שהקילו הפוסקים. אבל אם אינו אלא כמה דקות יש מחמירין דהלא גם הצ"ח יחמיר בזה (ע' משי"כ בס"י קב', סעיף ג') אבל לכאורה אם אינו אלא כמה דקות אז מותר משום דהוי כמ"ש שש שעות.

עברו ו' שעות והוא עדיין בתוך הסעודה - מבואר ברמ"א דכ"כ שלא בירך ברהמ"ז אסור במאכלי חלב, והכי קי"ל להלכה ונוגע ד"ז בסעודות פורים ובחנותות הארוכות (לענין קינוח סעודה וכדומה).

אין לברך על מנת לאכול גבינה - הרמ"א כתב דאין נוהרים בזה, אבל הט"ז החמיר בזה מאד כיון דאין בזה סילוק כלל. אמנם, ע' בכו"פ (סק"ד) שהשיג על הט"ז מטעם דאין לך היכר וסילוק גדול מזה שהוא מברך ברהמ"ז כדי להפריד בין אכילת בשר לאכילת חלב. והייתי מוסיף דהלא ברהמ"ז בעצם הוא סילוק כמו שראינו בברכות דהמברך ברהמ"ז על הכוס צריך לברך בפה"ג על היין שהוא שותה אחר ברהמ"ז הגם שהוא לא הסיח דעתו משתיית יין כלל, והי"ט משום שהברהמ"ז הוא סילוק בעצם ובעל כרחו, וע'.

חולה שאין בו סכנה שצריך לאכול חלב קודם ו' שעות - ע' פ"ת שהביא מהחתי"ס להקל בחולה לשתות מי חלב אחר שעה, אבל משמע שרק הקיל במי חלב שמעיקר הדין אינו חלב מה"ת, אבל ע"פ בחכ"א (מ', יג') וערוה"ש (ז') שהקילו לגמרי לחולה אחר שעה א' אבל הוסיף החכ"א שיחטט שיניו אחר ברהמ"ז, אבל אי"ז מדין קינוח והדחה דאיהו ס"ל כהש"ך (סק"ז) שלא הצריך קינוח למי שממתין שעה ודלא כהט"ז שהחמיר בזה (וכן החמיר בזה הגרי"ב (83)). וד"ז נוגע לענין הכדורים העשויים מחלב דבזה התירו הפוסקים לאחר שעה א' (ויל"ע אם בכלל יש עליו שם חלב, ועוד הוא בולע הכדור ואינו אוכלו בצירוף מה שלעני"ז הוא חולה קצת). [בבלע כדור בשרי: ע' באגר"מ (ח"ב, כו') בענין כדור העושי מקב"ד דא"צ להמתין ו' שעות, וליכא בזה משום לא פלוג ע"ש].

סעם תבשיל ופלטו או לעס תבשיל לתינוק ולא בלעו - ע' ברעק"א שכתב דמדויק בלשון הרמ"א דבלעס ולא אכל כיון שלדעת רש"י א"צ להמתין כלל לכן יש להקל לכה"פ אחר שעה א' כמנהג העולם המובא ברמ"א. אבל כנ"ל דבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים בדעת רש"י דהלא ראינו שלדעת הלבוש גם אליבא דרש"י צריך ו' שעות בלעס לתינוק, ולא עוד אלא ע' בפמ"ג (משב"ז א') שכתב דאפ"י ליכא לבי הטעמים להחמיר כגון שלעס תבשיל לתינוק ולא בלעו אפ"י צריך להמתין ו' שעות משום לא פלוג. אבל ע' ביד יהודה שנקט כהגרעק"א למעשה, וע"פ בדרכ"ת (כב') שכי הגי"ר שלמה קלוגר דגם הפמ"ג שהחמיר אינו אלא בלעס אבל אם רק הכניסו לפיו וטעם בלשונו ופלט לכו"ע א"צ להמתין.

טעה ואכל גבינה תוך ו' שעות האם מותר להמשיך - הכף החיים (יז') חידש בזה דכיון שכבר אכל יכול להמשיך, ויל"ע אמאי לא אמרינן מי שאכל שום יחזור ויאכל שום? ולכאורה זהו דעת שאר כל הפוסקים שהחמירו בזה. וע"ש שכתב משום דהמתנת ו' שעות אינו איסור, רק גדר בעלמא (ולכאורה כוונתו דאינו אלא גדר לכתחילה אבל לא החמירו בדיעבד).

בירך על גבינה תוך ו' שעות - ע' בדרכ"ת (כא') שהביא מספר זכור לאברהם דבדידה הוי עובדא שבירך על גבינה אחר ד' שעות (בימות החורף) ונזכר קודם שבלעו וכתב דנראה דמותר לבלוע מעט כדי שלא יהיה הברכה לבטלה, אבל הוסיף דרק משום שאירע בחורף וכבר עברו ד' שעות דלדעת הפרי"ח מותר לכתחילה לאכול חלב לכן יש להקל, אבל בלא שהה כלל אסור הגם שברכתו יהיה לבטלה. ולכאורה חידוש הוא דהגם שהמנהג להמתין ו' שעות אבל כיון שיש מקילין אמאי לא אמרינן שכדי שלא תהיה ברכתו לבטלה כדאי המקילין לסמוך עליהם בשעת הדחק, וכן מצאתי שכתבו כמה פוסקים, וע' בדח"ש (ביאורים ד"ה ויש מדקדקים) שצידד להקל אפ"י בפחות מד' שעות כל כמה שעשה קינוח והדחה וכי דשמא אפ"י בלא המתין כלל אף שעה אחת יש להקל וצ"ע ע"ש.

שינת קבע - ידוע מהגריש"א זצ"ל שהקיל לאחר שינת קבע של ב' או ג' שעות (י"א דוקא בלילה) לאכול גבינה כיון שהשינה ממהרת העיכול (ולכאורה צ"ל ג"כ דממהרת עיכול השומן בפה והבשר שבין השיניים) אבל ידוע ג"כ מה שמביאים מעשה מהחתי"ס שרצה להקל בזה ונשפך החלב וראה בזה סימן מן השמים. וראיתי בדור המלקטים מהגר"ע אוירבך שליט"א שאמר שלמרות שמו"ח הקיל בזה אבל מנהג העולם להחמיר וכן עמא דבר (הגם שלכאורה אין לך סילוק והפסק גדול משינת לילה של ה' שעות וכדומה).

חינוך להמתנה בקטנים - לא דברו הנוש"כ בעני"ז ולכאורה ליכא בזה גדר ברור. אבל נראה מהפוסקים שעד ג' שנים א"צ להקפיד אפ"י על שעה א' הגם שאין להאכיל אותם בשר וחלב ממש אבל בקינוח והדחה סגי (ולדעת הגרי"ב יש להקפיד ע"ז). אחר ג' שנים מתחילין עם שעה א' ואח"כ ג' שעות וכמה שנים לפני הברכה מצוה עולים לוי' שעות. אבל כפי שמעתי מהגרי"ב כ"ז תלוי בהילד אם הוא מפונק ואינו אוכל אלא דברים מסוימים אסור לצער אותו, ויש ילדים שאינם אוכלים בשר כדי שתמיד יוכלו לאכול חלב.

סעיף ב' - המתנה בין גבינה רכה לבשר - לדעת המחבר ע"י קינוח הדחה ונט"י מותר לאכול בשר מיד. וביום, או בלילה כשיש מספיק אור (ובזה"ז לילה כיום יאיר), א"צ נט"י אם עיין בידיו וליכא וליכא שמנונית עליהם, אבל כתב הש"ך שהמנהג לרחוץ ידיו גם ביום מחשש שמא לא עיין יפה וכן אפ"י באכל במזלג כ' הפמ"ג (שפ"ד כ') דיש להחמיר בדבר שאין בו טורח (ובודאי כ"ז הוא חומרא, דבגמ' מבואר שא"צ נטילה כלל כשאפשר לעיין בידיו). ובשנת חלב בודאי א"צ ליטול ידיו. וקינוח: היינו ע"י אכילת כל דבר חוץ מתמרי וירקי (דהיינו כגון חסה ועלים כמושי"כ האו"ה) וקמח. ולדעת הרבה פוסקים (וכ"פ הגרי"ב 79) כ"ש דמועיל צחצוח שיניים, (אבל לכאורה צריך להקפיד לצחצח גם החיך ולא רק השיניים כדרך העולם). והדחה: היינו במשקין, וגם אחר שתיית חלב צריך לכה"פ הדחה אבל א"צ קינוח וכמושי"כ הדרכ"ת (לא'). ויל"ע אם צריך לבלוע המשקין. וכן יל"ע אם צריך להעבירו לכל המקומות בפה (ולדעת הגרי"ב 79 אה"נ דצריך). והגם שכתב המחבר דא"צ קינוח והדחה כדי לאכול עוף, למעשה כתבו הפוסקים דיש להחמיר בזה וכן נקט הגרי"ב (80, 81)

ואפי' אחר תבשיל של גבינה יש לקנח ולהדיח פיו. ולא מצינו שיעור לקינוח והדחה ומשמע דא"צ כזית ורביעית אבל בודאי צריך שיעור שיכול לסלק מה שנשאר בפיו. ולענין **ברכה אחרונה** אחר שאכל הגבינה קודם שיאכל הבשר: נחלקו הפוסקים ופסק המ"ב (תצד' סקט"ז) דא"צ לברך.

המתנה אחר גבינה רכה הלכה למעשה - הגם שהמחבר הקיל בזה וכנ"ל אבל הרמ"א הביא דיש מחמירין אחר גבינה כמו אחר בשר אבל קתם ולא פי' כמה יש להמתין. ולכאורה המקור הוא מהזוהר והש"ך הבין שא"צ יותר משעה, ומהגר"א משמע דהוא שיעור ו' שעות. אבל נראה דמנהג העולם הוא חצי שעה, אבל אינו ברור מקור המנהג. וי"א שהוא ע"פ הזוהר דמש"כ הזוהר שאין לאכול גבינה ובשר בשעתא חדא הוא לאו דוקא (כמו שמצינו בלשון הזוהר דאין לשמש אחר יציאה מבית הכסא כשיעור שעה וכן אין להניק התינוק אח"כ כשיעור שעה ואין הכוונה לחלק א' מכד' ביום, ע' או"ח סי' רמ', מ"ב סקנ"ד) אלא ר"ל בזמן א', ומצינו שתוך חצי שעה נחשב "סמוך" לענין מנחה וכדומה, א"כ ה"ה הכא. (וע' בכו"פ בעני"ז דשעה לאו דוקא). אבל יליע אם אחר ההמתנה צריך עדיין קינוח הדחה ונט"י, ונחלקו בזה הפוסקים דיש מחמירין אה"כ המתין שעה וי"א דרק אחר ו' שעות א"צ קינוח והדחה, ולדעת הגר"ב (שיעורי בב"ח 3) אחר חצי שעה בעי הדחה אבל אחר שעה א"צ כמו שאמר הש"ך לענין המתנה אחר בשר.

המתנה בין גבינה קשה לבשר - המחבר לא חילק בין גבינה רכה לקשה ודינם שוה וכנ"ל, והמהרש"ל ג"כ הקיל בזה בתקיפות אם לא למי שנכשל בזה פעם א'. אבל הרמ"א כתב דהמנהג להמתין ו' שעות אחר גבינה קשה וכן פסק המ"ב (תצד', שעה"צ סקט"ו).

גדר גבינה קשה - לדעת הט"ז ליכא חשש של גבינה שבין השיניים דרק בבשר גילה התורה דמקרי בשר, וע"כ החשש בגבינה היינו מחמת שמושך טעם ואין זה אלא בגבינה מתולעת שהתולעים מושכים טעם או בגבינה חריפה (שהועמדה בקיבה לזמן ארוך) אבל בסתם גבינה קשה א"צ להחמיר. אבל דעת הש"ך שהתורה גילתה דבשר שבין השיניים איקרי בשר וה"ה לשאר מאכלים ולכן יש לחשוש לגבינה שבין השיניים. והגבינה נעשה גבינה קשה לאחר ו' חדשים. ובזמנינו רוב הגבינה המצויה אינה ישנה ו' חדשים (וכנראה שסמכו על זה שהמקור עוצר את תהליך הישון). אבל גבינה שוויצרית (Swiss) ופרמז'אין (parmesan) הם יותר מו' חדשים וצריך להמתין ו' שעות. ופה בא"י נחלקו הפוסקים לענין הגבינה הצהובה (זהו ג"כ הגבינה ששמים על הפיצה) אם צריך להמתין ו' שעות. והנה ע' ביד יהודה (קצר סק"ל) שכתב דגבינה קשה שנתבשלה א"צ להמתין ו' שעות כיון שנתרככה. וע' בקובץ תשובות (ח"א, נח') ובדה"ש (ביאורים ד"ה וכן) שהעירו דזהו רק מועיל לחשש של בין השיניים אבל עדיין יש להחשש של מאריך בטעמו (וע' מש"כ בזה במילואים בסוף ספר יד יהודה). ולמעשה, מנהג העולם בארצה"ב דאין ממתנין אחר אכילת פיצה ורק שמענו חומרא זו אחר שהגענו לא"י, ואפי' בא"י יש הרבה מקילין, ובפרט שנתבשלה ואינה חריפה כלל ואינה ישנה ו' חדשים (ולכאורה יש לצרף מש"כ הגרעק"א דכיון דלחוד טעמא א"צ להמתין כלל והיינו משום דאין חשש בין השיניים, לכן סגי בשעה א'). וכן יש להוסיף דכמה פוסקים רק מחמירין אחר יב' חדשים וכן הוא בדרכי משה שבדפוס (ובשם הגר"א קוטלר זצ"ל מובא שאמר דרק על גבינה שקשה כ"כ צריך מגרדה לחותכו כדמשמע במס' שבת). וע' בספר מאור השבת (ח"ג עמ' תכג) שהאריך בזה להביא כל השיטות, וע"ש שכתב לו הגרש"א זצ"ל דיש מחמירין בגבינות אלו מפני שבאופן מלאכותי נעשה כגבינה ישנה וס"ס מושך טעם ע"ש. (וע"ש שהביא ג"כ שדין וייס זצ"ל היה מחמיר בעצמו גם לענין גבינת חרמון). ונראה שדעת הרבה מחמירין בגבינה צהובה אינו מעיקר הדין אלא משום שכן נהגו וכמוש"כ כמה פוסקים דלמעשה אינו קשה ואינו חריף.

סעיף ג' - תבשיל של בשר - תבשיל היינו שאין בו ממשות וכגון תפוח אדמה שבטשול"ט, ותבשיל של גבינה יותר קשה למצוא כיון שבנתערב חלב הוי כבר ממשות ולא רק תבשיל, אלא י"ל דהוא כגון שטיגן ביצים בחמאה (ואולי ג"ז נחשב ממשות) או ביצים קשות שבתוך קי"ש (quiche) דליכא אלא בליעה בעלמא. ולדעת המחבר מותר אפי' לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר (אבל צריך ליטול ידיו ביניהם), ולדעת הרמ"א נהגו שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר אבל משמע דמותר לאכול תבשיל של גבינה, אבל למעשה כתב הגרעק"א מהמ"ב בשם המהרש"ל שהמנהג להחמיר שלא לאכול אפי' תבשיל של גבינה אחר תבשיל של בשר, וכן עמא דבר.

מאכל פרווה שנתבשל בקדירה שלא הודח יפה - הרמ"א כתב דא"צ להמתין ו' שעות אחר אכילת מאכל שנתבשל בקדירה בשרית, ותמה הש"ך דמה חידש בזה דהלא המאכל שנתבשל בכלי בשרי דינו כני"ט בר נ"ט דמותר לכתחילה לאכלו אפילו עם גבינה (לכה"פ לדעת המחבר והוא הביא דין זה ג"כ בב"י ולכה"פ לדידיה קשיא - פמ"ג). וע"ש שחידש דע"כ איירי באופן שעדיין יש קצת ממשות בפנים כגון שהדיח הקדירה אבל לא הדחיו יפה ונשאר קצת ממשות דאז המאכל אסור לאכול יחד עם גבינה אבל א"צ להמתין ו' שעות. וע' באחרונים שהעירו דקשה ממנפ"ש אם יש ששים כנגדו עדיין מותר לאכול עם גבינה, ואם ליכא ששים אמאי באמת א"צ להמתין ו' שעות. וע' ביד יהודה שר"ל (הארון סק"ה) דכיון שהדיח הקדירה ורק לא טרח להדחיו יפה ודאי אין כוונתו לאכול הבשר ולא בזה גזרו חז"ל (הגם שיש טעם ואולי גם ממשות בשר בפיו). ויש להבין הגדר בזה דהלא בודאי מי שאכל אצבעות דג ואח"כ גילה שזה היה עוף צריך להמתין ו' שעות הגם שלא נתכוון לאכול עוף כלל, ומ"ש הכא. וע"ש עוד ביד יהודה שכתב דאם לא הדיח כלל בודאי צריך להמתין. ולכאורה צ"ל דהגדר הוא שכל כמה שנתכוון לאכול המאכל הבשרי צריך להמתין ו' שעות, ולכן בלא הדיח כלל הוי כפסיק רישיה ודבר המתכוון, ובאצבעות דג סו"ס נתכוון לאכול המאכל רק שלא ידע במה מדובר. ודבר זה מאד מצוי בישיבה שיש שנטלים אורז או הכפית שהשתמשו בו לעוף האם מי שאוכל רק את האורז צריך להמתין ו' שעות, ועד"ז אם נגע קוגל שלו בעוף האם צריך להמתין ו' שעות אחר אכילת הקוגל. והנה נחלקו הפוסקים אם קי"ל כהש"ך בזה, ולכאורה מהבית מאיר שפי' הרמ"א בע"א משמע דלא ס"ל כהש"ך (ויל"ע ברעק"א) וכן נקט הגר"ב דדעת האחרונים להחמיר בזה, אבל למעשה כו"כ פוסקים הביאו דבריו, ע' בחכ"א (מ, יג') ערוה"ש (יג') ואגר"מ (ח"ב, כו') ועוד אחרונים, ולכן במקום הדחק לכאורה יש על מי לסמוך. ובלא"ה הלא לפמש"כ הגרעק"א דכל היכא דא"צ להמתין כלל לשיטה א' מותר להמתין רק שעה א', א"כ באורז הנ"ל ליכא חשש בשר שבין השיניים וא"צ להמתין אלא שעה א'.

אכל בצל שנחתך בסכין בשרי - ע' בבית מאיר ורעק"א שתיצרו קושיית הש"ך בע"א, ד"ל שהחידוש של הרמ"א דבאכל מאכל פרווה שנתבשל בסיר בשרי א"צ להמתין ו' שעות, איירי אפי' ככה"ג שבישל דבר חריף כגון בצל דהגם דבדבר חריף ליכא ני"ט בר נ"ט והבצל יש לו טעם ראשון של בשר, אפי"ה א"צ להמתין ו' שעות. וכה"ג י"ל בבצל שנחתך בסכין בשרי דא"צ להמתין ו' שעות. ויל"ע אם ה"ה דמותר למי שאכל בשר לאכול בצל שנתבשל בסיר חלבי או שנחתך בסכין חלבי. וע' ביד יהודה (שם) שהביא מהפמ"ג באו"ח (תצד' א"א סק"ו) דאסור, ויש מחלקין דלא פליגי אלא דבצל שאין בו אלא טעם בשר בעלמא (וליכא בשר שבין השיניים וגם אינו מושך טעם) לא החמירו בו להמתין ו' שעות, משא"כ מי שכבר אכל בשר אולי לא התירו לאכול חלב. וכ"כ שחילק הבדה"ש למעשה. ושמעתי בשיעור מהגר"ב דהגם שיש מחמירין אבל המנהג להקל גם בזה דמותר למי שאכל בשרי לאכול הבצל שנחתך בסכין חלבי.

נאפה בתנור יחד עם בשר - יל"ע אם צריך להמתין ו' שעות, דמשום ריחא י"ל דכיון שכבר אכלו הוי כבדיעבד (כמוש"כ הבית מאיר הנ"ל) משא"כ לענין זיעה נראה שרוב פוסקים הקילו בזה, ופרט בצירוף מה דיל"ע אם זיעת אוכלין קרוי זיעה, ואם יש זיעה בתנורים שלנו, ומעשה שהיה ששכחו תבנית מלאה שניצל בתנור של ישיבת מיר ומצאו אותו מחר ביחד עם המאכל פרווה של יום חמישי ורצו לדעת אם צריכים לתלות פתק שהמאכל בשרי וצריך להמתין ו' שעות, ובאו לישאל א' מחשובי האברכים והוא אמר שא"צ.

שמש א"צ נטילה - הש"ך והפמ"ג תמהו דמהו המקום לחלק בזה כיון דגם בשמש יש חשש שמא נדבק המאכל בידי (וע' כו"פ), וכ' הבדה"ש (סקצ"ו) דלפי"ז נשים העוסקות במאכלי בשר ושבו רוצות להתעסק במאכלי חלב (או להיפך) צריכים לרחוץ ידיהם.

סעיף ד' - שיווי פת שאכלו עם גבינה - ע' באגר"מ (ח"א, לח') שכתב דהיינו רק בחתיכות שחתך לאכול עם הגבינה דאז אפי' לא אכלם אמרי' דלא נזהר בהם ויתכן שיש עליהם שיווי גבינה דכל מילתא דלא רמיא עליה דאניש לאו אדעתיה, אבל הכר הגדולה (החצי של הכר שלא חתך עדיין) שלא אכל ממנו מותר לאכלו עם בשר.

שאר מאכלים שאכלו עם גבינה - ע' בבדה"ש (סקצ"ט) שכתב דתלוי באופן לקיחתם מן הקערה דבסלט וכדומה שלוקחים עם מזלג י"ל דמותר, משא"כ אם הוא משהו שנוטלים בידיים יש לחוש, וע' באגר"מ (שם) שכתב דמצוה מן המובחר להעביר הכל מהשלחן (וכדמשמע מהגהות האשר"י, דאל"ה במה החמיר על הירושלמי שכתב להדיא לענין פת דבעי להעבירו מהשלחן).

להשתמש עם מפה א' לגבינה ואח"כ עם בשר - בפ"ת מבואר בשם הרדב"ז דבאכל על צלחות ליכא חשש, אבל כ"ז בידוע שלא נפל מהגבינה על המפה, ובדר"כ אינו מן המובחר לעשות טצדקי כאלו. וע' בדה"ש (סקק"ב) דהמנהג היום לפרוס בכל פעם מפה אחרת.

לסמן כלים חלבים - וכן הוא בישיבת מיר שכל הסכ"ים החלבי יש להם חור. וכתבו הפוסקים דהוא דוקא שמא יבא מי שאינו מכיר ויחשוב שהכלים עם חריצים הם חלביים. ויל"ע בזה"ז שיש סכ"ים עם דוגמאות צריך לחרוץ, וכן הסירים שיש דוגמאות שונים אם צריך לסמן החלבים, וע' בערוה"ש (טז') דמשמע דאי"צ כל כמה שניכר דכתב "וקערות קטנות וגדולות שבבית של בשר לבד ושל חלב לבד יעשו משני מינים להכירא שלא יתחלף, וכן בכפות ומזלגות וכן כל הכלים, או לעשות חריצים על של חלב", אבל לכאורה הוא עצה טובה דכבר ידוע מבני החבורה שיש שאורחים השתמשו עם כלים מהמין השני כי לא היה מסומן.

לחתוך פת עם סכין בשרי - לדעת הט"ז נראה שמותר ע"י קינוח, וגבינה מותר לחתוך ע"י נעיצה. אבל לדעת הש"ך אם לא בשעת הדחק אין לחתוך אפי' הפת שיאכל עם גבינה בסכין שחתך בה בשר אא"כ ע"י נעיצה. וע' בפ"ח שכתב דיש מדקדקין שיש להם ג' סכינים, א' לבשר וא' לגבינה וא' לחתוך פת, ומנהג נכון הוא. (ויל"ע במי שחתך עוגה בסכין בשרי אם מותר לו לטבול העוגה בקפה).

(ע' בערוה"ש בסוף סימן פט' (יז') שכתב י"ש מי (מג"א תק"ט סק"א) שרוצה לומר שאין להגעיל כלי של בשר לשל חלב או להיפך מטעם שמא לא יהיה לו רק כלי א' ויגעילנה מבשר לחלב ומחלב לבשר ואתי למיטעי, וחומרא יתירא היא ואין לנו לגזור גזירות מדעתנו". אמנם נראה דהוא יחיד בדבר זה, דרוב פוסקים החמירו בזה וגם המ"ב (שם סקכ"ה) הביא המנהג למעשה, ונראה דכן עמא דבר).

סוגיא דחלב (חולין קט).

יש כמה דינים ומימראות במתני' ובגמ' בענין כחל וכדחלן, ונחלקו הראשונים בביאור: (1) במתני' קתני הכחל קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו אינו עובר עליו. (2) בגמ' הביא ב' לשונות של רב בביאור הא דקתני אינו עובר עליו, לל"ק דרב ר"ל אינו עובר עליו ומותר ולל"ב ר"ל אינו עובר עליו ואסור, ותניא כוותיה דל"ק "כחל שבישלו בחלבו מותר". (3) כיצד קורעו אמר רב יהודה קורעו שתי וערב וטחו בכותל. (4) א"ל ר' אלעזר לשמעיה קרע לי ואנא איכול. מאי קמ"ל מתני' היא, הא קמ"ל דלא בעינן שתי וערב וטחו בכותל [וי"ג אי נמי לקדירה]. (5) אמרה ליה יתא לרב נחמן בעינן למיכל בשרא בחלבה, אמר רב נחמן לטבחי זויקו לה כחלי. והא אנטן תנן קורעו ההוא לקדירה. וננסה לבאר השיטות הראשונים בזה (ע"פ הדרושה וכדסיידר בספר חשב ההלכה).

לדעת רש"י מתני' איירי לצלי, וקורעו היינו קריעה קצת ע"י שתי אַן ערב (כדפרש"י בדף קט: וכ"כ תוס' בדעתו) וי"א דלרש"י צריך שתי נְעַר (כדפי' בדף קיא: וכ"כ הרא"ש והטור בדעתו). בלא קרעו כלל לל"ק דרב מותר ולל"ב אסור, ותניא כל"ק. לענין בישול ביאר רב יהודה שצריך שו"ע וטיחה בכותל דאל"ה יצא החלב ויחזור ויבלע בכחל ויאסר הכחל. ר' אלעזר א"ל לשמעיה לצלות הכחל ולכן לא הצריך אלא קריעה קצת ובלי טיחה בכותל, ורב נחמן פליג עליה דרבי אלעזר וס"ל דלצלי א"ע קריעה כלל (נמצא דלצלי לכו"ע א"ע קריעה גמורה) ורב נחמן ע"כ מתני' שהצריך קריעה לכתחילה איירי בבישול וא"כ בודאי בדיעבד אם לא קרעו אסור דחוזר החבל ונבלע והיינו כמו שביאר רב בלישנא בתרא "דאינו עובר עליו ואסור". לפי"ז יוצא להלכה: לצלי צריך קריעה קצת כ"י אלעזר ובדיעבד מותר בלא קרעו כלל כל"ק דרב. לבישול צריך קריעה שתי וערב וטיחה בכותל כרב יהודה ואם לא קרעו אסור (וע"כ צ"ל דבקרעו קצת אבל לא כדינו אכתי אסור דאל"ה אפ"ל דמתני' איירי בבישול ולא קרעו ר"ל לא קרעו לגמרי אלא קצת כמו שפירשו תוס'. וכנראה דס"ל לרש"י דלא מצינו מושג של קריעה קצת אלא בר' אלעזר והוא איירי בצלי ולא בבישול). ונחלקו הראשונים אליבא דרש"י אם יש חילוק בין בישול בלא בשר לבישול עם בשר, דלדעת כמה ראשונים רש"י רק התיר בישול הכחל לבדו אבל לבשלו עם בשר אסור אפי' קרעו שו"ע וטחו בכותל. אמנם, ע' בספר הישר לר"ת (סי' תע"ג) שכתב עליו "ואין נראין דברי הקונטרס שדוחק ואומר דר"י פליג אלישנא דהילכתא וס"ל כא"ד, ועוד דוחק ומפרש ובשלו היינו צלי וכו'. ולכן פ"י בע"א דמתני' איירי בבישול עם בשר ובלי בשר. לבישול עם בשר צריך קריעה שו"ע וטיחה בכותל ולבישול בלי בשר א"ע אלא קריעה קצת (וה"ה לצלי א"ע אלא קריעה קצת). לל"ק דרב בלא קרעו קריעה כדנינו מותר והיינו: בבישול עם בשר וקרעו קצת מותר ובלי בשר אפי' לא קרעו כלל מותר. ולל"ב בלא קרעו כדינו אסור ותניא כוותיה דל"ק. רב יהודה דאמר שצריך קריעה גמורה איירי לקדירה עם בשר, ור' אלעזר דאמר שא"ע אלא קריעה קצת איירי בבישול לבדו ולכן סגי בקריעה קצת. רב נחמן נמי איירי בבישול והתיר רק ע"י קריעה קצת (וע' בפר"ח סק"א שתמה דאיך אפ"ל דגם ר"א וגם ר"נ איירי בחד גוונא דהיינו בבישול ובקריעה קצת דהלא על ר"א פריך הגמ' מאי קמ"ל מתני' היא ועל ר"נ פריך הגמ' איפכא דמה שאמר הוא כנגד מתני'. וכבר קדמו בזה הריטב"א ד"ה זויקו. וע' מש"כ בזה הערוה"ש דתוס' לא גרסי ברי"א מאי קמ"ל מתניתין היא, ע"ש ולכאורה אכתי צ"ב). לפי"ז יוצא להלכה: דלבישול לבדו או לצלי לכתחילה צריך קריעה ובדיעבד בלא קרעו כלל מותר כל"ק דרב, וכדי לבשל הכחל עם בשר לכתחילה צריך קריעה שו"ע וטיחה בכותל ובדיעבד בלא קרעו אלא קריעה קצת מותר כל"ק דרב.

והנה כבר נימק ר"ת אמאי פליג על רש"י, אבל אולי אפשר להוסיף עוד נופך בנקודת המחלוקת, ד"ל שנחלקו בגדר החלב הנמצא בכחל. דמרש"י משמע שהחלב שבכחל מובלע בבשר הכחל כמו שדם מובלע בבשר. ולכן לא היה על נוזלי זה שם חלב כלל כשהיה בתוך הכחל ורק כשיצא ממנו נקרא בשם חלב ונאסר מדרבנן מדין חלב שחוטה וכלשון רש"י (ד"ה זה כנוס במעיו) "וכחל אינו כנוס במעיו שלא יצא מדדי הבהמה בחייה ולא נאסף אלא מובלע בבשר הוא ולא בא לכלל חלב". ולכן ס"ל לרש"י דרק קודם שיצא מותר לאכול הכחל עם חלבו (כגון בצלאו) דמה שנשאר בפנים לא גזרו עליו חז"ל ומה שיצא ונקרא עליו דין חלב שחוטה אינו חוזר ונבלע בתוכו. משא"כ בבישול, אחר שכבר יצא ונקרא עליו שם חלב מדרבנן אין לחלק כלל בין נתבשל החלב עם שאר בשר דעלמא או שרק נתבשל עם הכחל עצמו שממנו יצא ובשניהם אסור, וכיון שהלישנא קמא דס"ל דבדיעבד מותר א"א לפרש בבישול, לכן הוצרך רש"י לפרש דמתני' איירי בצלי כדי להתאימו עם הל"ק.

אבל מתוס' משמע שהבינו בע"א, שרוב החלב שבתוך הכחל הוא בעין בכחל וכלשון תוס' (ד"ה ההוא לקדירה) "כיון שקרעו קצת לכתחילה מותר דאין החלב בעינה עוד בכחל כמו שהיה קודם" זאת אומרת שאין החלב בגדר "חבורי מיחבר" בתוך בשר הכחל כמו שדם מחובר לחתיכת בשר אלא הוא בגדר "מיפקד פקיד" בתוך הכחל. וכן הוא לשון התוס' לעיל (צו: ד"ה וכל) "לפי שיש בו גומות והחלב כנוס בתוכו" שהחלב כבר נמצא בעין, והגם שיתכן שהוא נ"ט לבשר הכחל אבל סו"ס אינו מובלע ממש בפנים אלא הוא כנוס בתוך כיסים קטנים של בשר הכחל. ולפי"ז ליכא סברא לחלק בין החלב קודם שיצא מהכחל ולאחר שיצא מהכחל, דגם קודם שיצא היה בעין והיה עליו שם חלב שחוטה ולא מצינו שגזרו עליו חז"ל לאסור אכילתו עם הכחל, ולכן מעיקר הדין אפי' יצא החלב וחזר ונבלע בתוך הכחל מותר דהלא חלב זו כבר התירו יחד עם הכחל וממילא אפי' בבישולו ולא קרעו כלל בדיעבד מותר, והא דבעינן קריעה לכתחילה אינו אלא משום שהחלב בעין ונראה כמבשל בשר בחלב (כן כתב הב"י בדעת הרמב"ם "כשהוא מרובה ועומד בעין מיחזי כמתבשל בו"). אבל כ"י בבישולו לחוד דאז אפי' יצא החלב וחזר ונבלע אכתי לא נשתנה טעם הכחל מטעמו לפני הבישול, אבל בבישולו עם בשר אחר דנשתנה טעם הבשר דעלמא שמעולם לא היה ביחד עם חלב, אז יש לחשוש שאם נתיר הבשר יבאו להתיר בשר בחלב דאורייתא. ולפי"ז אפשר לפרש דמתני' איירי בבישול ואפ"ה מותר בדיעבד בלא קרעו כלל דהחלב שיצא והוא עכשו בעין מחוץ לכחל לא נאסר יותר מלפני שיצא והיה בעין בתוך הכחל. והנה ע' בטור (סי' צ') שהביא מחלוקת ראשונים לענין מליחת הכחל עם בשר אחר, דלדעת הרשב"א לא רק בצליה אלא גם כשמולח הכחל עם בשר אחר, לכתחילה צריך שיהא הכחל למטה והבשר למעלה כדי שלא יצא החלב ויטפטף על הבשר שמתחתיו, אבל לדעת הרא"ש מותר לכתחילה למולחו עם הבשר בכל ענין שהמלח אינו מפליט החלב שבו, וע"ש בב"י שהביא מהרא"ש טעם אחר לחלק ביניהם "ווגם אין נבלע בדופני הכחל אלא כנוס במעיו" (והגם דאיתא להדיא בגמ' שחלב הכחל אינו כנוס במעיו הכוונה שלא יצא מהכחל. וע"ע בדרישה א' סוד"ה והרא"ש), ולכאורה אפ"ל דנחלקו הרשב"א והרא"ש כנ"ל אם הגדר של החלב הוא כמיפקד פקיד ולכן אינו מועיל המליחה או שהוא בגדר חבורי מיחבר כדם ולכן מועיל בליחה לחלב כמו שמועיל לדם.

וע"ש עוד בב"י שהביא מהרשב"א שאם נתן הכחל תחת המכבש הוי כטחו בכותל. ולא מצינו דבר כזה שאפשר להכשיר בשר מדם ע"י נתינה תחת המכבש, ואולי דהביאור הוא כנ"ל דאין החלב נבלע בבשר כמו דם אלא הוא בתוך גומות ולכן שייך להוציא כל החלב ע"י נתינה תחת המכבש. והגם שיוצא לפי"ז דלרש"י דס"ל לפי הנ"ל שהחלב מובלע בתוך הבשר א"כ שייך להכשיר בשר מדם ע"י נתינה תחת המכבש כמו שאפשר להוציא החלב מהכחל ע"י מכבש ולא מצינו דבר כזה כלל בבשר. ולא עוד אלא הרשב"א שכתב דמועיל לתת תחת המחבש הוא עצמו כתב דמליחה פועלת על כחל לענין החלב כמו שמועלת בבשר לענין הדם ויוצא שסתר עצמו מו"ב אם גדר החלב כמובלע בכחל כדפרש"י או דאינו אלא כמופקד בגומות כדפי' תוס'. וע"כ צ"ל דלא פליגי רש"י ותוס' במציאות, אלא דכו"ע מודו שהחלב כנוס בתוך גומות, אבל כיון שא"א לראות החלב א"כ קורעים הבשר ממילא פליגי בגדר ודין חלב זו אם נידון כדם המובלע בבשר או דנידון כבעין.

והנה ע' בהרי"ף שמדבריו מבואר שיטה שלישית בביאור הסוגיא, דע"ש שפסק "והילכתא היכא דקריעה שו"ע וטחייה בכותל שרי לבשליה בקדרה, והיכא דלא עביד ליה הכי שרי למטוייה לכתחילה אבל לבשולי לא". והיינו דס"ל כצריך קריעה שו"ע וטיחה בכותל כדי לבשלו אבל כדי לצלותו א"ע כלום. וכ"ז לכתחילה אבל בדיעבד לא פ"י בסוגיין אלא לעיל (לה). כתב "כחל היכא דלא קריעה ובשליה בהדי בשרא בששים". ומבואר דרק בבישול עם בשר אסור בדיעבד אבל בבישול לבדו בדיעבד מותר, מיהו סתם הרי"ף ולא פ"י אם לכתחילה צריך קריעה כדי לבשלו לבדו. וע' בבר"ן הטור הב"י והב"ח שכולם נקטו בדעת הרי"ף דגם לבישול בלא בשר צריך קריעה שו"ע וטיחה בכותל, ולכן י"ל דמתני' איירי בבישול בלא בשר ואפ"ה לכתחילה צריך

קריעה כדינו. לרב בלי"ק אפי' לא קרעו כלל מותר ותניא כוותיה (ולכן א"א לאוקמי מתני' בבישול עם בשר דא"כ בלא קרעו א"ל דמותר), ולל"ב דרב אסור. רב יהודה חידש צריך קריעה שוי"ע וטיחה בכותל אפי' בבישול הכחל לבדו, אבל לר' אלעזר סגי בקריעה קצת, וביאר הר"ן דאפי"ל בבי' אופנים: או דפליג על רב יהודה שהצריך קריעה גמורה וטיחה אפי' בבישול בלא בשר, או שבא לחדש דאפילו לקדירה עם בשר ג"כ סגי כשיש קריעה גמורה (נת"י) זו עיקר וכמו שכתב ב"והילכתא" הנ"ל דמועיל קריעה גם לקדירה עם בשר]. ורב נחמן שהתיר כחל בלי שום תיקון איירי בצלי דמותר לכתחילה אפי' בלא קריעה כלל. **לפי"ז יוצא להלכה**: דלר"י ליכא מושג של קריעה קצת, דלא קי"ל כתי' הראשון של ר' אלעזר, וממילא לבישול אפי' לבדו צריך קריעה שוי"ע וטיחה בכותל ובדיעבד אפי' לא קרעו כלל מותר כלי"ק (דא"א לפרש דבדיעבד קרעו קצת מותר, דליכא מעלה של קריעה קצת וכנ"ל. ובבישול עם בשר מועיל ג"כ קריעה שוי"ע וטיחה אבל בדיעבד אם לא קרעו אסור וכנ"ל). ולצלי לכתחילה א"צ אפי' קריעה קצת, דהלא ליכא מעליותא בקריעה קצת.

שיטת הרמב"ם אינו מובא בטור, אבל הבי"ה הביאו דדעתו כהר"י (וגם בדברי הרמב"ם ליכא הכרע מאי דס"ל לענין הדין לכתחילה בבישול הכחל לבדו) אבל ס"ל לענין צלי דלכתחילה צריך קריעה קצת. נמצא ע"כ שפי' הגמ' בע"א מהר"י דהלא להר"י ליכא מושג של קריעה קצת כלל להלכה, משא"כ להרמב"ם צ"ל דר' אלעזר איירי לענין צלי וקי"ל כוותיה דמועיל קריעה קצת.

להלכה (ולא למעשה, דהמנהג אינו כן), הביא הטור מהרשב"א דיש להחמיר לכתחילה אפי' בבישול לבדו לקרעו שוי"ע ולטחו בכותל, ולצלי קריעה שתי וערב. והמחבר בסעיף א' ציטט לשון הרמב"ם (מאכ"א טו', יב') מלה במלה אבל הוסיף בסעיף ב' שהמנהג שלא לבשלו עם בשר כלל, ולבשלו בלי בשר צריך קריעה שוי"ע וטיחה בכותל (כרש"י). ונראה בעזה"י בסעיף ב' דעת הרמ"א להלכה ולמעשה.

סימן צ' (דיני כחל)

סעיף א' - איך עושים הקריעת שתי וערב - יל"ע באיזה עומק צריך לקרוע הכחל ובאיזה אורך צריך לקרוע, וע' בבדה"ש (סק"ט) שהסתפק אולי צריך לחתכו לחתיכות, ולכאורה לא משמע הכי מסתימת הראשונים. והיום דברתי עם שוחט (כבשים), והוא אמר לי שבדרי"כ הכבשים ששוחטים הם מאד צעירים וכמעט אין להם כחל כלל, והכחל דומה לחתיכת שומן ולכן א"צ לעשות כלום כדי לאכלם. והנה מובא להלכה שאין חילוק בין קטנה שלא הניקה וגדולה שהניקה ומשמע דגם כבשה צעירה צריך קריעה, ואולי גם בזה יש דרוגות ורק כשיש לה כחל אסור אפי' לא הניקה, אבל כל כמה שהיא כ"כ צעירה שדומה כאילו אין לה כחל אז מותר בלא כלום.

חנ"ן בב"ח דרבנן - ע' בט"ז (סק"ד) שכתב דנחלקו בזה הראשונים, והמחבר רמ"א אחריהם. לדעת הרמב"ם (וכן נקט המחבר) בנפל כחל לקדירה ונאסר אפי"ה אם נפל הכחל אח"כ לקדירה שניה הכחל עדיין מן המנין, וע"כ צ"ל דס"ל דלא אמרינן חנ"ן בב"ח דרבנן דאלי"ה בודאי א"א לצרפו למנין ששים, משא"כ לדעת הרשב"א אע"ג דאיהו נמי ס"ל דרק אמרינן חנ"ן בב"ח ולא בשאר איסורים, אבל גם בבב"ח דרבנן אמרינן חנ"ן ולכן כה"ג שכבר נאסר הכחל, נהפך לחתיכת נבילה ולכן כשנפל לקדירה שניה אינו עולה למנין ששים (וכ"פ הרמ"א). והנה הגם שלכאורה מוכח במק"א דזהו שיטת הרמב"ם שכתב דבנפל חלב לתוך עוף מותר לכתחילה להרבות עוף עד ששים כנגד החלב כיון שאין איסורו אלא מדרבנן וע"כ דלא אמרינן חנ"ן בעוף בחלב (וכמו שהזכיר הט"ז), אבל לכאורה מכחל ליכא ראייה דהלא אפי' אם אמרינן חנ"ן ונאסר הכחל ליכא אלא איסור דרבנן ולהרמב"ם כל איסור דרבנן מצטרף למנין ס' (וכן הק' הפמ"ג במשב"ז ד'). ולהלכה אנו מחמירין דאמרינן חנ"ן גם בשאר איסורים וכמוש"כ הט"ז ולכן אין כ"כ ני"מ לדניא.

סעיף ב' - המנהג למעשה לדעת המחבר - אין מבשלין הכחל עם בשר כלל, ולבשלו לבדו או לטגנו או לאפותו בפשטידא צריך שתי וערב וטיחה בכותל, ולצלי צריך שתי וערב אבל א"צ טיחה בכותל. וצ"ב לשון המחבר שכתב "ולבשלו בלא בשר בטיגון" דאי ס"ל דמותר לבשלו לבדו אמאי הוסיף "בטיגון". והיה אפי"ל דאה"כ דרק בטיגון מותר כיון שאין הדרך לטגן ב' דברים במחבת בב"א, ולכן שאני מבישול דמשמע בב"י דאסור אפי' לבדו שמא יבא לבשלו יחד עם עוד בשר, אבל ע' בש"ד (סקט"ו) שכי' דלדעת המחבר בישול שוה לטיגון, ומבואר דכמו שטיגון מותר לכתחילה בשוי"ע וטיחה הוא הדין בישול בקדירה לבדו (וצ"ב לשון המחבר, וע' בבדה"ש).

המנהג לדעת הרמ"א - נראה דלכתחילה אין שום אפשרות לבשל כחל כלל, דנוהגין שלא לבשלו אפי' לבדו וגם לטגנו נהגו איסור ואפי' בנתייבש. אבל מותר לכתחילה לצלוח ע"י קריעה שתי וערב וטיחה בכותל (או לקרועו כמה פעמים על פני כולה), וכן לעשות פשטידא מהכחל יש מתירין הגם שהפרושים מחמירין אם לא נתייבש הכחל תחילה. וכ"ז לענין לכתחילה, אבל בדיעבד אם קרעו שוי"ע וטחו בכותל אפי' בשלו יחד עם בשר מותר בהפסד מרובה, ואם נתייבש הכחל קודם שבשלו מותר אפי' בלא הפסד מרובה.

סעיף ג' - בשר הכבוש בחלב שחוטה - ע' בט"ז (סק"ב) שהביא מהא"י דרק בנכבש חלב שחוטה בתוך הכחל לא גזרו עליו לאסרו מדין כבוש כמבושל, אבל שאר בשר השרוי בחלב שחוטה אסור מדין כבוש כמבושל. ותמה עליו הט"ז דהלא גזירה לגזירה היא, כבוש אטו מבושל ואפי' במבושל ליכא איסור תורה כיון דאינו אלא חלב שחוטה. וע' בנקה"כ שתמה עליו דמצינו כמה מקומות שגזרו גזירה לגזירה. וביותר ביאר ע' בדגמ"ר ורעק"א שהק' מגמ' מפורשת דהוא בר גוזלא דנפל לכדא דמחא דאסור כשהכותח מליח הגם שהוא ב' דרבנן דהיינו עוף בחלב ע"י מליחה (וע' מה שתי' בזה רעק"א והחת"ס המובא בפ"ת). ולכאורה אפי"ל דהט"ז וש"ד לטעמיהו אזלי, דע' ביד אברהם שהעיר דהלא הט"ז בעצמו (צח', סק"ה) כתב דבבשר עוף החמירו כמו בבשר בהמה ולכן אינו כשאר בב"ח דרבנן ומחמירין בנשפך וספק אם היה ששים הגם דהוי כגזירה לגזירה, וא"כ ליכא ראייה מבר גוזלא שהוא עוף בחלב לנידוי"ד דאיירי בכחל. אבל לדעת הש"ד (שם, סק"ז) מקילין בבשר עוף בחלב כמו בשאר איסור דרבנן ולכן אין לחלק בין בר גוזלא וכחל ולכן הקשה הש"ד דמבר גוזלא ראייה דלא כהט"ז (אמנם הש"ד לא הזכיר בר גוזלא כמו שהזכירו הדגמ"ר ורעק"א).

בשר עוף שנכבש בחלב שחוטה - ע' בפמ"ג שכתב דאפי' כה"ג אסור הגם שהוא ג' דרבנן ודמי לגזירה לגזירה. ויל"ע אם מחמירין רק בגלל שהוא בשר עוף שיש בה חומרא כמו בשר בהמה וכנ"ל לדעת הט"ז, או דגם בכל ג' דרבנן דבב"ח מחמירין.

לבשל הכחל אחר הצליה - מישוהו אמר לי ששמע שאברך ספרדי א' נוהג לאכול הכחל במילוי בשר טחון. וצ"ב דהלא המחבר כתב דהמנהג שאין מבשלים אותו עם בשר. אמנם, אפי"ל שמילא הכחל רק אחר צלייתו, וע' ברמ"א שכתב דלאחר צליה הרי הוא כבשר לכל דבר, ומשמע דמותר אפי' לבשלו יחד עם בשר. וכן נקט הערוה"ש (טז') שכתב דאלו שמחמירין לבשלו אחר צליה בקדירה מיוחדת הוא מנהג שטות דאחר צלייתו מותר לבשלו עם בשר ועל כיון זה כתב המהרש"ל דהמחמיר הוא חסיד שוטה והדיט ע"ש. ויש להדגיש שהט"ז הביא המהרש"ל (והביאו הבאר היטב) דגם לאחר צליה אין לבשלו אפילו בפני"ע, ובבדה"ש (סקע"ז) הביא הטעם מהחמודי דניאל דגזרין שמא יבשלם עם בשר בלא קריעה, אבל ע"ש בערוה"ש שכתב "דמלשון רבותינו בעלי השו"ע נראה להדיא להיפך וכן נראה עיקר".

סעיף א' - ולא חיישינן שמא יגעו זב"ז - לשון זה של המחבר מקורו בטור, וצ"ב דבמתני' קטני צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יגעו זב"ז, והיינו שצריך לדאוג שלא יגעו, וא"כ צ"ב מהו המקור למש"כ הטור ומחבר דלא חיישינן שמא יגעו זב"ז.

מתני צריך הדחה - מסתימת המחבר משמע דבכל ענין שנגעו בשר וגבינה יחד צריך הדחה, אבל השי"ך הביא מהב"ח דאם שניהם יבשים אפילו הדחה א"צ. ולכאורה בבשר וגבינה אינו כ"כ מצוי שיהו שניהם יבשים לגמרי דכמעט כל מאכלי חלבי ואפי' הגבינות הם לחים קצת, אבל למשל תפוח של ערלה שנגע בתפוח רגיל בודאי אפי' הדחה א"צ. אבל ע"י בפמ"ג (שפי"ד א') ורעק"א שכתבו דכ"ז כשאין המאכל מלוח אבל במאכל מלוח אפי' שניהם יבשים צריך הדחה, וצ"ב מהו הגריעותא בזה שהמאכל מלוח וכמו שהעיר הפמ"ג "דאיני יודע טעם לחלק". ועי' ביד יהודה שהק' כנ"ל ואוקמא בכה"ג שיש עליו גרגירי מלח דאז א"א שיגעו החתיכות זב"ז ולא ידבק המלח מחתיכה א' בחתיכה שניה. וצב"ק דלכאורה משמעות ההלכה שבכל מאכל מלוח צריך הדחה גם היכא שעכשו אין עליו מלח כלל אלא שנמלח בעבר. ועוד יל"ע, דבאמת גם על עיקר הדין יש חולקין, דע' בחו"ד (סק"ב) שכתב דמדברי הרמ"א שכתב דביבש מותר כשלא בלע **הכל** רק בצונן, משמע דבמאכל אפי' ביבש (גם כשאינו מלוח) בעי הדחה. וצ"ב מהו החשש בכלל בכה"ג.

איך עושים הדחה - דנו האחרונים אם הדחה כשמה דהיינו דא"צ אלא להדיחו במים או דגם צריך לשפשוף בידו, ועי' בפ"ת שהביא מהחוו"ד (סק"א) שבדבר כחוש א"צ שפשוף כלל ובדבר שמן בעי שפשוף עד שידע באומד הדעת שסר השמנונית. אבל ע"י בפמ"ג (משב"ז א') שחידש דלדינא נראה דאפי' ב' **מאכלים** שאין שמנים אפי' אורחיה בהדחה כמו בשר חי אסור לכתחילה להניח א' ע"ג חבירו דהכא צריך שפשוף ולא רק הדחה וחיישינן שמא ישכח, וצ"ב איזה איסור שייך כששניהם כחושים, ועי' בערוך השלחן (ג') שכתב דאינו אלא חומרא משום דמכוער הדבר (ואולי אפ"ל שכיון שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן לכן יש להחמיר בכל דבר מחשש שמא שמן הוא).

בדיעבד אם לא הדיחו ובישלו או צלאו - עי' בחו"ד (סק"ג) שהעיר דכלאורה בכה"ג שבישלו בודאי בטל במיעוטו אבל בצלאו לכאורה רק נתשפטו הבליעות בכ"ק או כ"י וא"כ אחר הצליה י"ל דצריך דאסור כ"ק, אבל ע"ש דמסיק דיש להקל דא"צ כלום.

סעיף ב' - ביאור הרמ"א - על מש"כ המחבר דדבר שאין דרכו בהדחה אסור להניחו ע"ג כלי איסור, כתב הרמ"א "דוקא דבר שיש בו לחלוות קצת, אבל דבר יבש ממש אם בלע הכלי רק בצונן מותר להניח בו דבר יבש בלא הדחה כלל". ומשמע דבעי תרתי לטיבותא שהכלי איסור רק בלע מתחילה בצונן וגם בעינן שהמאכל היתר שמניח בתוכו עכשו יהיה יבש לגמרי, וכן פי' השי"ך בדעת הרמ"א. אבל הטי"ז הגיה דבריו דתרתיה קאמר, שאם בלע הכלי בחמין מותר להניח בו דבר יבש ואם בלע הכלי בצונן מותר להניח בו אפי' דבר לח, ונמצא דלא בעי אלא חדא לטיבותא שהמאכל היתר הוא דבר יבש או שהכלי רק נאסר ע"י בליעה בצונן. אבל בין למר ובין למר צ"ע טובא כמו שבאמת תמה השי"ך דמה בכך שבלע הכלי מתחילה בחמין, הלא עכשו ל"ש בליעות כיון שהכל צונן, ולא עוד אלא שהרמ"א עצמו (קכ"א, ה') התיר להניח אפי' דבר לח צונן בכלי שנסתמש בו איסור בחמין והדיחו ושפשוף היטב. ולכן כתב השי"ך לחלק בין כלי שהדיחו או קינחו דאז אפי' השתמשו בו לכתחילה בחמין מותר להשתמש בו אפי' בלח בצונן ובין כלי שלא קינחו דאז מותר להשתמש בו רק ביבש צונן אבל אסור לכתחילה להשתמש בלח צונן, ולפי"ד הבעל העיטור המובא בטור שכתב דלכתחילה אין להניח מאכל דבעי הדחה בכלי איסור איירי בכה"ג שלא קינחו הכלי איסור וכיון שאינו נקי אסור לכתחילה. ועי' בבדה"ש (סקט"ו) שאחר שהביא שיטת השי"ך כתב "וכן דעת הפר"ח והפמ"ג להלכה ונראה שיש להקל כדבריהם".

רק בדרך עראי - כל מקום שמוותר להשתמש בכלי איסור, מבואר לקמן בס"י קכ"א דאינו מותר אלא בדרך עראי, אבל בדרך קבע חיישינן שמא ישכח שהוא כלי איסור ויבא לבשל בה.

דין חרס שנאסרה - עי' בחולין קיא: בסוגיא דפינא (כלי חרס) דרבי אמי שבלע איסור ושברו, והקשו הראשונים למה שברו ולא קיימו כדי להשתמש בו בצונן, וע"ש ברשב"א שתי' דכיון דחרס הוא בולעת הרבה עד שפולטת אפי' בצונן. ויש מתרצים דכיון דא"א להכשירו לעולם חיישינן שברבות השנים יבא לבשל בו באיסור. וני"מ בין הטעמים בכלים שאינם של חרס דאז ליכא חשש שמא יפלטו בצונן אבל א"א להגעילם מטעם אחר כגון מחשש שמא יחוס עליהם (כגון כלי עצם כמוש"כ בשפ"ד ג'). משא"כ בכלי שדייק בה הגעלה לא חיישינן שבזמן מועט יבא ליכשל בה, ולכאורה לכן אפי' אם למעשה הניחו בביתו לזמן ארוך (כדרכו של בני"א שעד שזוכרים להגעילו בשבת מברכים וכד' יכול לעבור שנים טובות). ויל"ע אם יש איזשהו איסור להשאיר הכלי בביתו כדי להשתמש בו לאגרטרל וכדומה שאינו מידי דאכילה האם חיישינן גם לזה, ולכאורה זו לא שמענו והוא כמו גזירה לגזירה (הגם שהחשש הראשון הוא ג"כ בגדר גזירה לגזירה שמא ישכח ויבשל בה ואז אינו אסור אלא מדרבנן כיון שהכלי אינו בן יומנו) דאין לחשוש שמא יבא להניח בתוכו מאכל ואח"כ יבא לבשל בה, ועי' בפמ"ג בשפ"ד ג' שכתב דליכא איסור להניחו בביתו, והא דמצינו בכלי חמץ שאין להניחם במקום המצוי לו שאני חמץ דלא בדיל מיניה.

האם מותר להשתמש בכלי פרווה למאכל חלבי בצונן כשדרכו בהדחה - הרבה שואלין האם מותר לכתחילה להשתמש בבלנדר דיני פרווה לשבועות כדי לעשות מילקשיי"ק או גלידה (וביותר, מישהו שאל אותי כשהוא מכר את הבלנדר שלו אם מותר לכתוב עליו שהוא פרווה הגם שהוא השתמש בו לפעמים למאכלי חלב צוננים). והנה מעיקר הדין לכאורה בצירוף הני"ל ליכא איסור כיון שדרכו בהדחה, אבל יל"ע מתרי טעמים, חדא אם סגי בהדחה או דלפעמים צריך שפשוף ג"כ ובפרט שמתחת להסכינים למטה, מאד קשה לנקות ובפרט אם הוא הוא משתמש עם הבלנדר פרווה לבשרי כגון לקצוץ כבד, דאז השמנונית נדבקת על הסכינים וצריך לשפשוף היטב, וכתב הפמ"ג דבכה"ג שצריך לשפשוף ואין דרכו אלא בהדחה אסור לכתחילה דחיישינן שמא ידיחו וישכח לשפשוף. ועוד יש לחשוש שמא יתבלבל ולא יזכור אם הכלי חלבי או בשרי וכדומה על דרך מה דק"י"ל (או"ח סי' תקט"ו) מ"א סק"א ומ"ב סק"ב"ה) דמנהג העולם דאין להגעיל כלי מבשר לחלב דילמא אתי למיטעי כמו שראיתי מובא בדרך המלקטים מכמה פוסקי זמנינו (ואולי שאני הכא דרק משתמש בו בצונן אז ליכא לחשש הני"ל).

ומענין לענין יש לדון במה שנשאלתי ממישהו שיש לו קערות של חרס שהשתמשו בהם לדגני בוקר עם חלב ועכשו הוא רוצה להחליף אותם לקערות בשריים כדי שיכול לאכול בהם טשולני"ט. והנה כל כמה שלא נשאר החלב בקערה לכד' שעות, א"כ מעיקר הדין לכאורה מותר, ועי' בחו"ד (חידושים סק"ד) שכתב דאפי' השתמשו בו בקביעות איסור בצונן ורוצה להשתמש בו היתר רותח בעינן שפשוף גדול. אבל אכתי יל"ע דהתם איירי בכלי איסור, והכא שרוצה להחליף מבשר לחלב יל"ע אם יש לחשוש להחשש הני"ל שלא להגעיל מבשר לחלב דילמא אתי למיטעי. אבל לכאורה אין לחשוש במה שהן עשויים מחרס למה שראינו בס"י צג' (וע"ע סי' קל"ה) דשמא בלע החרס בצונן בפעמים הראשונים שהשתמשו בהם, דבזמנינו אינו מצוי כלל חרס שאינו מצופה כלל באיזה ציפוי שאינו מניחו לבלוע בצונן, ועי'.

סעיף ג' - חלב שנגע בלחם - דבר זה מצוי לפעמים כשקונים חלב בשקית ויש ע"ג השקית טיפות חלב משקית אחרת שהתפוצצה ואח"כ מניחים אותו יחד עם ככר לחם (לא פרוס ולכן אינו בשקית) והטיפות חלב נוגעות בלחם. והנה, במחבר לא כתוב מה לעשות בדעיבד אם זה קרה, ועי' בשי"ך שכתב דצריך הדחה, ועי' בפמ"ג (שפי"ד ד') שהביא הכנה"ג שתמה דהדחה אינה מועלת בפת כיון שהיא רכה, ועי' בפ"ת שכתב לחלק בין הצד הפנימי של הלחם שהוא רך דאז אה"נ צריך גרידה והצד החיצוני הקשה של הלחם דאז סגי בהדחה. ובאמת בנידו"ד (לחם לא פרוס) הצד החיצוני של הלחם באמת קשה ואפשר להדיחו. אבל בצד הפנימי א"א להדיחו ואם אינו יודע איפא נגע הגבינה או החלב אז גם בגרידה א"א להתירו. ומעשה שהיה שמשוהו לקח ספגטי"י מבושל מהמקפ"א (קשה כאבן) והניחו בתוך רוטב בשרי קר כשדעתו לחמם הכל יחד, ואח"כ נזכר לו שהם בשלו מתחילה הספגטי"י עם גבינה, ולכן הוציאו הספגטי"י זרקו אותו לפח, הסתכלו ברוטב ולא ראו חתיכות לבנות כלל ולכן החליטו שלא נכנס הגבינה בפנים וחממו הרוטב לבד. אח"כ הוא הגיע ושאלתו בפיו אם מה שהוא עשה היה נכון. והנה לכאורה אם החתיכות ספגטי"י היתה קפואה לגמרי והוא הוציאו מיד יש לדון ולומר שנידון כדבר יבש

לגמרי וא"צ הרוטב הדחה כלל, אבל אם נשאר בפנים לכמה דקות אז לכאורה צריך לחשוש שמא יש ברוטב שמנונית מהגבינה וכיון שא"א בהדחה לכאורה צריך גרידה והיינו לגרר קצת מהרוטב בכל המקומות שנגע ולזרוק לפח, (ואם הוא נוזלי באופן שא"א בהדחה, ע"י בפי"ת ס"ק א' שהביא מהחוו"ד להקל, ועי'). בדיעבד כשלא גרדו ובשלו בודאי אפי' אם היה משהו של שמנונית נתבטל בששים ומותר. ולענין הספטי"ל יל"ע אם סגי בהדחה ושפשוף כיון שהרוטב מאד דביק ויתכן שצריך ג"כ לגרוד ולקלוף כל המקומות שנגע ואז מותר אפי' לחממו ולאכלו בפני"ע (אבל יל"ע אם נאמר בזה דיני פילי דלקמן סעיף ז' ע"ש).

למה אין הפת שנגעה בגבינה אסורה כדון פת שנילושה עם חלב - לכאורה זה תלוי במחלוקת האחרונים אם שייך לאסור פת אחר שכבר נאפה, לדעת החוו"ד (צ"ז, סק"ו) אין לחלק, אבל לדעת כמה אחרונים רק גזרו לפני האפייה ולא אח"כ. ואפי"ל דגם להחוו"ד כיון שאינו אלא חשש שמא יש עליו שמנונית לא חששו כמו שחששו בנידון דידיה שנשפך חלב ממש ע"י הלחם ונבלע בפנים. אבל בודאי אם שמים הלחם הנ"ל שנגע בגבינה במקפיה בודאי צריך לכתוב עליו באופן ברור שהוא חלבי. וכן הרבה הרבה שאלות מתעוררות בגלל שלא סימנו הדברים כדבעי לפני שהכניסו אותם למקפיה וכמו שקרה השבוע שמשחו הוציא מרק "פרווה" מהמקפיה וחממו בסיר בשרי (אינו ב"ל) וערבבו עם כפית בשרית (אינו ב"ל) ואח"כ השתמשו עם אותה כפית לערבב העוף וירקות (stir fry) ואח"כ כשטעמו המרק גילו שבאמת המרק היה מרק אחר ממה שהם חשבו והמרק היה חלבי (בצל עם חמאה). ויל"ע מה דין העוף הירקות הכפית והמחבת.

סעיף ד' - דבר הנאסר כ"ק ע"י תתאה גבר וא"א לקולפו - כגון בנפל בשר רותח לחלב צונן נחלקו בזה הריב"א ור"ת בתוס' (פסחים עו.) פסקו המחבר והרמ"א כר"ת דא"צ ששים כנגד הקליפה. אבל ע"י בט"ז שהשיג עליהם מכמה מקומות דאמרי' שגם בדיעבד צריך ס' כנגד הקליפה ולכן מסיק כהריב"א דבציור הנ"ל בעיניו ס' כנגד קליפת החלב שנאסר. וע"ע בש"ך שג"כ השיג עליהם מכ"מ ומחלק בין קליפה שנבלל באופן שאינו מכירו דאז א"צ ס' כנגדו, להיכא שעדיין מכירו דאז צריך להסיר הקליפה וגם בעיניו ס' כנגדו. וצ"ב מהו הסברא לחלק בזה, וביותר יש לתמוה כמו שתמה הבית מאיר דאיכא מסתברא, דאת"ל דהיכא שניכר הקליפה והסירו ויתכן שהסיר כל האיסור אפי"ה בעיניו ס' כנגדו, כ"ש היכא שנבלל הקליפה וכל האיסור נמצא בתוך התערבות דבעיניו ס' כנגדו (ועי' מה שביאר היד יהודה בדעת חו"ד). ולכן ת"י הבית מאיר בענין אחר ע"פ המג"א (תס"ז, סק"ג) והביאו הגרעק"א ג"כ דיש לחלק בין הקליפה שנאסרה ע"י תתאה גבר שאינו אלא מחמת חומרא בעלמא (דב' הבריתות לא הזכירו החיוב קליפה) רק שחששו דעד דמיקר ליה שמא בלע פורתא, ולכן רק החמירו לאסור קליפה ולא החמירו בכה"ג שעל ידי החיוב קליפה יאסר הכל כגון שנבלל וליכא ס' כנגדו, אבל בשאר איסורי קליפה כגון ע"י עירוי שלא נפסק הקילוח ומליחה שהן מעיקר דדינא אפילו בדיעבד מחמירין ואפי' אם יאסור הכל. להלכה, ע"י בפמ"ג (משב"ז ז') שכתב דדינא אין להקל, אבל שמעתי בשיעור מהגר"י"ב דלמעשה נקטינן כהמג"א בזה, ולא עוד אלא שהדרכ"ת (כט"ו) הבין שדעת הפמ"ג הנ"ל כהמג"א ומש"כ דאין להקל היינו שאין להקל כהרמ"א שהקיל בשא"ר קליפות שאינן מחמת תתאה גבר, אלא כהמג"א האוסר.

מהו הנ"מ בין תתאה גבר לעירוי כ"ר שג"כ אוסר כדי קליפה - הנה, בעירוי כ"ר כשלא נפסק הקילוח נחלקו הראשונים אם העירוי מבשל כ"ק או רק מבליע ומפליט, א"כ לדעת המג"א הנ"ל דהכדי קליפה של תתאה גבר אינו אלא חומרא בעלמא, בודאי יש לחלק בין עירוי ותתאה גבר שהוא מדינא, ולכאורה היינו טעמא כמוש"ב החוו"ד (סק"ה) דבלא נפסק הקילוח, הקילוח עדיין מחובר לדופני הקדירה של הכ"ר שהוא חס. אבל יל"ע להט"ז ושי"ך שלא חילקו בכ"ק כהמג"א, וכן אפי' להמג"א יל"ע האם יש נ"מ בין תתאה גבר לעירוי שנפסק הקילוח שאינו מחובר לדופני הכ"ר ואינו מבשל אלא מבליע או מפליט כ"ק. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שאה"נ תתאה גבר ועירוי כ"ר שנפסק הן חדא דינא, וצ"ב. (וע"ע בפמ"ג סוף סי' סח' מה שהאריך בעירוי שנפסק ושלא נפסק ותתאה גבר).

מתי לא אמרינן תתאה גבר - (1) בנפל לכלי שני כ' הפמ"ג (משב"ז ה') אפי' אם היסל"ד ל"א תתאה גבר. (2) וכן כשהתתאה על האש גם לרב אמרינן תתאה גבר וכשהעליון על האש גם לשמואל אמרינן עליאה גבר וכמוש"כ הר"ן. (3) וכשהעליון נתלבן מחמת האור כגון שהניח משה' (חלבי) ע"ג חתיכת בשר הגם שמד לפני"כ הוא הוציא המגהץ מהשקע (דהיינו שאינו על האור ממש) לדעת החוו"ד (קה', סק"ט) בודאי לא אמרינן תתאה גבר, אבל החכ"א (בבינת אדם כלל נחי') כתב דגם כה"ג אמרינן תתאה גבר וצ"ב למה דחשוש יעיד שהתתאה נשרף כה"ג וכמוש"כ החוו"ד הנ"ל, אבל ע"ש בחכ"א שהביא ראיה מהגמ' בפסחים (ועי' בסמוך). (4) והיכא שנפל בשר לתוך דבר צלול ושקע בתוכו ונהפך הבשר להיות התתאה, ע"י לקמן בסעיף ז' שפסק הב"י כהרשב"א דאפי"ה כיון שהדבר הצלול עומד במקומו מקרי התתאה ואכתי אמרי' שהתתאה הצלול גבר, אבל ע"י בחוו"ד (סק"ג) שכתב שטו"ס והגה"מ ואו"ה החמירו בזה לאסור כדי נטילה כה"ג כיון שנהפך לתתאה (ויל"ע אמאי אינו אוסר כולו). (5) ולענין חתיכה גדולה של בשר רותחת שנפלה ע"ג חתיכה קטנה של גבינה צוננת כ' הערוה"ש (יא') דלא נאמר כה"ג תתאה גבר דהלא א"א להכחיש את המוחש שהתתאה לא גבר אלא אדרבה נעשה הגבינה רותחת, אבל מסתימת כל הראשונים משמע דאין לחלק בזה, ועי' בבדה"ש (סקכ"ו) שהעיר דבמתני' (פסחים עה:) משמע דאין לחלק בזה דהלא בנטף מרוטבו על ההרס אין התתאה ועילאה שוין בגודלן ואפי"ה אמרי' תתאה גבר. וע"ש שפי' "הכוונה לומר שכ"ז שהתתאה חס פועל חמימות זה להבליע ממנו להעילאה ולהפליט מהעילאה לעצמו על אף שמתנגד הצינון של העילאה לחמימות התתאה". (ואולי לפי"ז אפשר להבין מש"כ החכ"א דאפי' בנתלבן ע"י האור אמרי' תתאה גבר, דהנידון אינו אש נשרף התתון או לאו אלא אם נבלעו בליעות).

בשר צונן שנפל לחלב צונן ובישלו בלי הדחה - ע"י ברעק"א שהביא מהמג"א (כ"ב, טו') דבכה"ג בעינן ששים כנגד כל הבשר דאמרינן שכל הבשר בלוע לגמרי מחלב, רק דשאני בליעת הצונן מבליעה ע"י רתיחה דאפשר בהדחה. והיינו דס"ל דהגם דלא אמרינן כבש כמבושל אלא לאחר כדי שעות, אבל א"א להכחיש את המוחש שכששורין מאכל בדבר צלול נעשה ע"י שנתמלא לחות, ולכן מסתבר שבשר שנפל לתוך חלב נתעבה קצת ע"י החלב שבו נפל ולכן צריך הדחה כדי להוציא החלב הזה, וממילא אם בשלו בלא הדחה כיון שאין אנו יודעים כמה חלב נספג בפנים ממילא צריך ששים כנגד כל הבשר. אבל ע"ש ברעק"א שציין להמשב"ז (קה', סק"ב) שהשיג עליו ובהשמטות הוסיף רעק"א דהנכון כדבריו, דמצינו בכמה מקומות דבצונן ליכא בליעות כלל, ולכן בלא הדיחו ונפל הבשר לתוך קדירה א"צ אלא ששים כנגד הלחוחית שעל פניו. אבל כנ"ל יל"ע למה באמת. (וע"ע מש"כ בס"י קה' בענין תתאה גבר).

סעיף ה' - גדר וביאור אינו נאכל מחמת מלחו - מבואר ברש"י שפי' דאינו נוח ליאכל מרוב מלח שבו (והו"ד בב"ל), שאין הכוונה שא"א לאכלו כך אלא שאינו נוח לאכול כך, ונחלקו הראשונים בזה, לדעת ר' יעקב ישראל (המובא בתוס' קיב. ד"ה הני) אינו נחשב מליח שיהא דינו כרותח אלא כשמלחו לדרך דהיינו שמלחו הרבה כדי להוציא כל הלחוחית ממנו כדי שיתקיים זמן הרבה (שהמאכל מתקלקל בגלל הלחוחית שבו, וכשמוציאים הלחות ע"י מלח מתקיים המאכל לזמן הרבה). אבל צ"ב כמות המלח וזמן שהייה במלח שצריך כדי לעשותו "פעקיל פלייש" (כלשון החכ"א). ולדעת ר"ת מליח כרותח היינו כשמלחו בכמות המלח שמולחים בשר להכשירו מהדם שבו כדי שיוכל לבשלו אח"כ בקדירה, ושיעור זה נתברר לעיל במחבר (סט', ד') דהיינו שאין מקום בבשר שאינו מכוסה במלח (ועי' בבדה"ש שכתב דלענייננו לאו דוקא צריך שיהיה מכוסה לגמרי) וכן נקט המחבר להלכה כר"ת, אבל הרמ"א החמיר כיון שאין אנו בקיאים בזה ולכן כל שמלחו כמו שמולחין לצלי דינו כרותח, ושיעור זה מובא לעיל (עו', ב') דכיון שהאש שואב הדם וממילא מדינא א"צ למלוח בשר לצלי כלל, אבל הרמ"א (שם) כתב דהמנהג למלוח הבשר קצת לפני הצלייה.

והנה במלוח לקדירה כל כמה שהדיח המים מעליו תו לא הוי מלוח שיהיה דינו כרותח, וע"כ דאירינן כה"ג שנגע הגבינה בבשר זו בעוד שהמלח עליו או אפי' אחר שגרר המלח מעליו אבל קודם שהדיח הבשר במים דעדיין מאד קשה לאכול הבשר הגם שאין עליו גרגירי מלח כלל כיון שלא הודח מהמלח שנכנס ונבלע בתוכו. ולפי הרמ"א דס"ל דבקצת מלח כעין שמולחין לצלי נחשב מלוח יל"ע מהו כמות המלח שצריך דלכאורה אי"ל דכל כמה שהניח גרגיר

אחד של מלח ע"ג הבשר שיהיה דינו כרותח דצלי, וע' ביד יהודה (קצר סקכ"ד) שכתב שצריך שיהיה נרגש היטב, ולכאורה גם זה איירי רק קודם הדחה אבל לאחר הדחה אה"נ אין דינו כרותח, ולפי"ז בזמנינו כל בשר ועוף שקונים בחנות כבר הודח יפה והגם שלפעמים מרגישים שהבשר מלוח מהכשר הבשר לכאורה אין דין הבשר כמליח כלל, ולפי"ז כמעט אינו מצוי כלל דין זה (אא"כ טעה ושם מלח במקום סוכר וכדומה).

עד מתי נחשב אינו נאכל מחמת מלחו - נחלקו המחבר ורמ"א בזה, לדעת המחבר בבשר שנמלח כדי להוציא הדם אמרינן שעד שישה במלח שיעור מליחה (כדי הילוך מיל דהיינו יח' דקות) לא נעשה הבשר מלוח אבל בשהה במלח יח' דקות נחשב מלוח עד שידחנו. ומהי"א שהביא הרמ"א משמע בדיוק הפוך דעד יח' דקות נחשב כרותח ואח"כ כבר פסק כח המלח ותו לא חשיב כרותח (ואפי' בבשר שכבר נמלח דינה הכי לפמשי"ב השי"ך, ע' בשפי"ד יא). ויל"ע לפי"ז מתי מתחילה הרתיחות, דלכאורה קשה לומר שמיד משניה הראשונה שנגע המלח בבשר כבר נחשב רותח. ועיי' בשי"ך שהשיג על הרמ"א בזה ונקט למעשה דבגבינה או בשר שכבר הוציאו הדם דלאחר שיעור מליחה אין להקל אפי' בהפסד מרובה ולצורך סעודת מצוה (וכי' הבדה"ש דמשמע דבעי שתיהן כדי להקל), וקודם שיעור מליחה מדינא היה אפשר להקל אבל למעשה אין להקל כיון שהחמיר הרמ"א בזה ע"ש. וע' בבדה"ש שהחמיר בזה ע"פ הפר"ח חכ"א וערוה"ש שכולם נקטו כהשי"ך בזה.

סעיף ו' - נ"מ בין כחוש לשמן במליח - כל זה לדעת המחבר אבל לדין דקי"ל כרמ"א דסי"ל דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן אז ממילא אפי' בכחוש מחמירין לשער בששים. אבל ע' בסמוך מש"כ מרעק"א (סעיף ה') דנ"מ גם לדין כיון דתרי אין אנו בקיאים ל"א.

סעיף ז' - ביאור הגמ' דהוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא - עיי' בגמ' בפסחים (עו.) דיש חילוקי דינים להלכה: בחי מותר, בצלי בעי קליפה, ובמתובל בתבלין או באית ביה פילי אסור כולו. ומצינו ג' שיטות בראשונים בזה: 1) לדעת הרשב"א והר"ן חי ר"ל צונן, וצלי ר"ל רותח ולכן בנפל לכותח צונן בעי כ"ק כדון כל תתאה גבר (ולכאורה לדידיה מובן למה הביא הגמ' מעשה זו אחר הסוגיא דתתאה גבר). וכשהוא רותח וגם מתובל או שיש בקעים אסור כולו. 2) להרא"ש חי כמשמעו ולכן סגי בהדחה אבל צלי אפי' צונן צריך קליפה ובאית ביה פילי או מתובל אסור כולו. 3) לספר התרומה הדין בפילי ומתובל קאי על בשר חי ולא על הצלי צונן, דבכה"ג אסור כולו והגם שהוא חי וצונן כיון דמתובל או דאית ביה פילי. ולכאורה שיטה זו היא תמוה דאיפא מצינו שצונן בצונן אסור כולו. ולכאורה צ"ל דבתבלין כיון שאינו נאכל מחמת התבלין וכדבסמוך לכן דינו כמלוח (אבל צ"ב למה בכל ענין אמרי' דכולו אסור ולא מחלקינן בגמ' בין כחוש לשמן) וכן צ"ל בפילי דכיון שנכנס בפנים א"א לסחטו (אבל צ"ב דוכי גרע מכחל דשי"ך להוציא כל החלב ע"י קריעה וטיחה בכותל. אמנם י"ל דהתם החלב רק אסור מדרבנן) ומחמת קושיא זו רצה המהרש"ל לפרש דרק בכה"ג שפנל לדבר שמלוח קצת הגם שנאכל מחמת מלחו אפי' בצירוף מה שיש בו בקעים המלח פועל שיבליע בכולו, אבל למעשה המהרש"ל דחה פי' זה, וצ"ב.

צלי - כתב החו"ד דסעיף זה איירי בנצלה, נתבשל או נאפה לכה"ג כמאכל בן דרוסאי דבלא"ה לא נתרכך הבשר כ"כ ודינו כבשר חי. וע' בפ"ה שהסתפק אם כבוש דינו כמובשל לעני"ז לומר שנתרכך הבשר ע"י הכבישה ונשאר בצ"ע, וע' ביד יהודה שהכריע דכבוש כמבושל אינו אלא לענין בליעה ופליטה אבל אינו מרכך המאכל, דהלא עיי' הכבישה אינו נעשה ראוי לאכילה.

פילי - יל"ע מה נחשב פילי, האם צריך שכל הבשר יהיה מלא בקעים או אפי' בא' או ב' בקעים סגי, ולכאורה בבשר ליכא חתיכה שאין בה פילי דהלא זהו כל מציאות הבשר ורק בעוף מצינו חלקים שאין בהם פילי כלל (חזה עוף וכדומה) ולכאורה כל עוף שיש עליה עדיין העור לית ביה פילי, וע' בערוה"ש שכתב (לז') דעל פי הרוב לאחר צלייה או בישול יש בקעים.

כשיש פילי האם מועיל ששים - ע' בחו"ד (סקי"ג) דבכה"ג לא מהני ס', ועיי' דהיינו ע"ד מש"כ בס"י צ"י בנפל חלב ע"ג ככר לחם אפי' דאסור אפי' אם יש ששים כדיון שנבלע האיסור שלא ע"י בישול ממילא אינו מתפשט בשוה ולכן לא נתבטל בששים. ולכאורה לפי"ז כל כמה שיש 120 פעמים האיסור יועיל וכמושי"כ רעק"א (ס"י קה') דאז אפי' אם לא נתפשט בשוה אבל נתבטלו החלקים האסורים חדי' בתרי ע"ש. ואם לא נקל בזה, א"כ מי שבטעות הניח חתיכה גדולה של בשר מבושל על טיפת חלב, י"א דכולה אסור.

מתובל בתבלין - ע' בחו"ד (סקט"ו) ואמרי' ברוך שהביאו מש"כ הבית לחם יהודה דהיינו שמתובל כל כך שאינו נאכל מחמת תיבולו, ולכאורה גם זה אינו מצוי כלל אם לא שטעה בהכנת הבשר וכאותה אשה שרצתה להכין "עוף 40 שום" ובמקום להניח העוף בתוך 40 חתיכות הניחה בתוך 40 ראשי שום (כ200 חתיכות שום!), אבל יל"ע בזה דלכאורה הספרדים מכינים מאכלים מתובלים הרבה שלאשכנזי אינו נוה לו לאכלו אבל להספרדי אין טוב מזה, מה דין בשר זה. וע' בבדה"ש (ס"ק ק') דבמתובל מועיל ס'.

הלכה למעשה - מצוי לפעמים שהמקור עמוס במאכלים והכד של חלב נדחף, ונשפך חלב על מה שמתחתיו. לכן אם יש אפשרות יש לשים המאכלי חלב בצד א' והמאכלי בשר בצד השני, או לכה"פ לשים הכד של החלב ושיורי היוגרט והלֶבָן במדף התחתון שאם ישפך לא ישפך לתוך מאכל בשרי. אבל לרוב בני"א זה לא מציאותי ולכן קורה לפעמים שנשפך החלב ע"ג העוף שבמדף מתחתיו. והנה, בכה"ג העוף צונן ולכן לשיטת הר"ן (וכדפסק המחבר) א"צ אלא הדחה בעלמא כשאר צונן בצונן, אבל לדעת הרמ"א שהחמיר לחשוש לשיטת הרא"ש ודעימיה לכאורה תלוי אם העוף מבושל או לא דבחי א"צ אלא הדחה ובמבושל, צלוי או אפי' צריך קליפה אבל כיון דמסתמא יש פילי לכן אסור כולה אא"כ הוא הפסד מרובה. ולא עוד אלא ע' בביאור הגר"א [יח'] שכתב דנראה דהעיקר כדעת הספר התרומה ושאר פוסקים דאפילו חי צונן כל שיש בו פילי אסור, וכי' הפר"ח, ועיי' בחכ"א שכתב "שראוי להחמיר כן לעצמו ואולי גם לאחרים". והגם שהיה אפשר לומר דחלב אינו מלוח כלל ולכן אינו ענין לכל הדין של סעיף זה דאיירי במלוח קצת רק לא בגדר של אינו נאכל מחמת מלחו, אבל האחרונים (שי"ך סקכ"ב ופרי"ח סקט"ט) כתבו דאין לחלק ביניהם וכמושי"כ הערוה"ש (לז'), ועיי' בערוה"ש דנראה שהכריע כהרמ"א למעשה (דהיינו כדעת הרא"ש). ולמעשה תשי"ח.

תרי קולי לא מקלינן, תרי אין אנו בקיאים לא אמרינן - ע' הבט"ו (סקי"ב) דבנפל בשר צונן לחלב ויש הפסד מרובה אין להקל באופן שנמלח הבשר לצלי דאז חייבין להקל ב' קולות: א) לומר שאנו בקיאים בין נאכל לאינו נאכל מחמת מלחו, ב) לומר דקי"ל כהמחבר ולא כהמחמירין בצלי צונן. וצ"ב דלכאורה אפי"ל איפכא דתרי חומרא לא מחמירין ובפרט דלא איירינן אלא בב"ח דרבנן כיון שהוא צונן. ועד"ז ע' לעיל (סעיף ה') שכ' הגרעק"א דבשר כחוש שנמלח רק לצלי, שנגע בגבינה, סגי בקליפה ולא אמרינן דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן וגם אין אנו בקיאים בין נאכל לאינו נאכל מחמת מלחו. אבל עיי' שהביא שהפמ"ג החמיר אף בכחוש לאסור במליחת צלי וצ"ב כנ"ל.

דין החלב - כל הסעיף איירי לענין הבשר שפנל לתוך החלב אבל החלב עצמו כיון שהוא צונן ואינו מתובל ול"ל בקעים מותר לשתותו.

סעיף ח' - איסור הנאה בכבישת ובמליחת בב"ח - הגם דליכא איסור הנאה בכה"ג כיון שאינו דרך בישול ואינו אסור מה"ת, אבל פשוט שאם בישלו אחר שכבשו או מלחו דיאסור מדאורייתא וכמושי"כ רעק"א בכ"מ.

בענין חני"ן (חולין ק., קח.)

איתא בגמ' "דרש רבב"ח חתיכה של נבלה ושל דג טמא אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה וחתיכות. אוקי רב אמורא עליה (להשמיע לרבים שלא ילמדו מרבב"ח) ודרש כיון שנתן טעם בחתיכה, חתיכה עצמה נעשת נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה". ויל"ע על איזה דין של רבב"ח פליג רב. והנה, ברור דלכה"פ פליגי לענין מין במינו, דלרבב"ח גם מין במינו תלוי בנתינת טעם דהיינו ששים, משא"כ לרב מין במינו לא בטל וכדאיתא בסמוך דרב כרבי יהודה אמרה לשמעתי. וכן הוא דעת רבינו אפרים בתוס' דכל המחלוקת בין רב ורבב"ח אינו אלא לענין מבי"מ.

אמנם לכאורה מרש"י (ד"ה בשקדם וסלקו) יש משמעות דפליגי גם לענין הדין של חתיכה נעשית נבילה, דע"ש שכתב דאליבא דאביי, רב איירי בשקדם וסילק האיסור קודם שיתן האחרות בקדרה והלכך רק כשנתנה טעם בראשונה הרי"ז חוזרת ואוסרת שאר החתיכות "ואשמעינן דחתיכה עצמה נעשת נבלה לאסור חברותיה בפליטתה" ומשמע דזה גופא בא רב לאשמעינן, דחתיכה נעשית נבלה דלא כרבב"ח. ובאמת כן פירש ר"ת בתוס' (וכדביאר המהרש"א) וכ"כ הר"ן להדיא דרב ורבב"ח בתרתי פליגי, במין במינו ובחנין (משא"כ לרבינו אפרים ליכא מושג של חנין בשאר איסורים וא"כ בודאי לא פליגי בד"ז).

והנה, הקשו תוס' דאמאי הוצרך רב לומר שהחתיכה של היתר קבלה טעם מן האיסור, דאפילו ליכא אלא משהו של איסור בלי נתינת טעם ג"כ הדין הכי שהחתיכה נעשית נבלה כיון דמין במינו לא בטל (ועי' בר"ן שהקשה עוד דאמאי צ"ל חנין בכלל, דאפי' בלי חנין יש משהו של איסור בתוך החתיכה היתר שיש בכחה לאסור שאר החתיכות כיון דמב"מ אפי' באלף לא בטל). ועיי' שתי תוס' בשם ר"ת, דנחי דהיא גופא מיתסרא בכל שהוא מ"מ לא אמרי' שתעשה נבלה לאסור כל האחרות כיון שהיא עצמה לא נאסרה אלא ע"י כל שהוא. הנה סתם ר"ת ולא פירש דבריו אמאי באמת אין בכחה לאסור שאר החתיכות (ובאמת עי' ברמב"ן שכתב דפשוט דאין חילוק בין נתינת טעם ומשהו שגם משהו עושה חנין שבכחה לאסור שאר החתיכות).

ולכאורה אפי' בביאור שיטת ר"ת, דהנה בסוף דבריהם הקשו תוס' מכלי מדין דאיך הגעילו היורות הגדולות דהלא ליכא כלי כל כך גדול שיחזיק ששים פעמים היורה הגדולה, וממילא המי הגעלה יהיו מלאים מהבלעיות שנפלטו מהכלים האסורים, ובשלמא לרבינו אפרים דל"ל חנין בשאר איסורים והמים לא נהפכו לחתיכת נבילה ורק אחוז קטן של איסור נבלע בחזרה לתוך הקדרה, א"כ אפשר להגעיל הכלי עוד פעם ומעט איסור הבלוע יהיה בטל בתוך המים שבקדרה. אבל לר"ת דאמרי' חנין בשאר איסורים א"כ המים נעשו חתיכת נבילה ותמיד יחזרו ויאסרו הקדרה עוד פעם. והנה עיקר קושייתם צ"ב טובא, דהלא קי"ל דחנין בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן (וכמוש"כ הר"י קח: בתוד"ה חלב נבלה) וא"כ מאי קשיא להו איך הגעילו כלי מדין כיון שהמים נעשו חנין, הלא התם איירי בשאר איסורים דמדאורייתא לא אמרי' חנין וא"כ ליכא קושיא איך התירה היתרה להגעיל הכלים. ועי' ברעק"א שכתב דמבואר בתוס' דס"ל דחנין בשאר איסורים דאורייתא (ובאמת כן מבואר בספר התרומה).

ועי' בחת"ס שר"ל דליכא ראייה מתוס', דכוונתם להוכיח כרבינו אפרים דלא אמרי' חנין בשאר איסורים והוא ראייה דהלא התורה צויתה להגעיל כ"ל כלי מדין ואפי' היורות הגדולות וא"כ מפורש בתורה דשייך הגעלה על כלים אלו ובהכרח דגם מדרבנן לא אמרינן חנין בשאר איסורים דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר (כמוש"כ הטי"ז בסי' קיז: סק"א, וכ"כ באו"ח תקפ"ח לבאר אמאי במילה בשבת לא גזרו חז"ל שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר. ובאמת כתבו האחרונים שכן הוא שיטת ר"ת בב"מ סד: תוד"ה ולא ישכור שכתב "ולפי ר"ת צ"ל דה"פ רבית גמורה היא מדרבנן ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם"), אבל ע"ע בכ"פ (צב', סק"י) שג"כ ת"י כן אבל כתב שהוא תירוץ "בתכלית הדוחק".

ועיי' בכ"פ שר"ל (וכ"כ במטה יהונתן בסי' צב') דאח"כ דס"ל לתוס' דחנין בשאר איסורים דאורייתא, דתוס' קאי אליבא דר"ת, ור"ת לטעמיה אזיל דס"ל דנבלע כזית חזיר לתוך י' זיתים של בשר שחוטה אמרי' טעם כעיקר דאורייתא ונהפך ההיתר להיות איסור עד כדי כך שחייב מלקות על כל כזית וכזית מההיתר, ועיי' דנהפך הבשר שחוטה לחתיכת נבילה לגמרי (חנין). ולפי"ז אפי' משייך ר"ת דבמשהו ל"א חנין הוא משום דבמשהו ליכא נתינת טעם, והגם שהוא אסור כיון דמב"מ לא בטל אבל לא שייך למימר טעם כעיקר וממילא ליכא להדין חנין. והגם דבמין במינו לא שייך טע"כ בכלל לומר שנהפך ההיתר לאיסור כיון דלית ביה טעם, אבל ראייתי בשחיתת חולין שר"ל דאפי' אפי' דמדרבנן אמרי' חנין אטו מין בשאינו מינו.

אבל לפי"ז דחנין בשאר איסורים תלוי בטעם כעיקר, אמאי לא הזכירו הראשונים דבר זה בכל הנידון שלהם אם אמרינן חנין בשאר איסורים. ועיי' דהלא הרשב"א החמיר כדעת ר"ת דטעם כעיקר בשאר איסורים דאורייתא ואיהו ס"ל כרבינו אפרים דלא אמרינן חנין בשאר איסורים (ועד"ז אפשר להקשות בשיטת הראב"ד והרא"ש. הגם שאפשר לדחות דרך החמירה דאסור מן התורה אבל לא לענין נהפך). ובפשוט משמע דעיי' חנין אינם תלויים זב"ז. והביאור הוא, שר"ת רק חידש דכל זמן שיש טעם של איסור בתוך החתיכה היתר כל החתיכה נהפכת לחתיכת איסור עד כדי שלוקק על כל כזית וכזית, אבל אם אח"כ נסחט הטעם איסור מהחתיכה, על זה לא דיבר רבינו תם כלל ומסברא אפי' דגם הוא מודה דשוב אין לוקק על כל כזית וכזית דהלא ליכא טעם איסור כלל שעליו נוכל לומר טעם כעיקר דאורייתא ונהפך ההיתר לאיסור. ונמצא לדעת ר"ת דהגם שכל כמה שטעם איסור מעורב בהיתר בודאי נהפכה הכל לחתיכת נבילה, אבל אם נפלה חתיכה זו בקדירה אחרת שיש בה ששים כנגד האיסור שבה הגם דליכא ששים כנגד כל החתיכה, מ"מ הכל מותר דנתבטל הטעם איסור בששים ותו א"ל טעם כעיקר כלל.

ולפי"ז דאין חנין תלוי בטעם כעיקר, ע"כ צריך לפרש ר"ת בענין אחר, ועי' בחי' רעק"א שכתב לבאר דהגם שמשוה עושה חנין אבל ס"ל לר"ת דמשוה אינו יוצא מהחתיכה שנבלע בה (וכ"כ הרשב"א אליבא דרבינו אפרים) ולכן אין לאסור שאר החתיכות משום חנין כמוש"כ תוס' לעיל (צו:). דאין לאסור שאר החתיכות אלא במקום שהאיסור מתפשט, דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר (ונראה עוד פ"י באחרונים בדעת ר"ת כשלמד ס"י צב' בעז"ה"ת).

ויש להדיגש דבכל חנין יש ב' שלבים כנ"ל. ולמשל, בתערובות של ב"ח על אף שגם הבשר מותר וגם החלב מותר אפי' כשנתערבו שניהם יחד עיי' בישול נאסרו ונהפכו לחתיכת נבילה עד כדי דקי"ל דחצי זית של בשר שנתבשלה עם חצי זית של חלב אסור מדאורייתא ולוקה על בישולו ולוקה על אכילתו כמתניתא דמסייע ללוי (וכדפסק הרמב"ם מאכ"א ט', א'). והיינו שנהפכו שני הדברים של היתר לחתיכה א' של איסור דלא כמו שאר איסורים שבתורה, וזה מוסכם בכל הראשונים. אבל יש עוד דין בחנין של ב"ח דאם נתערבה חתיכה זו בתוך חמשים זיתים של היתר הכל אסור הגם שיש ששים כנגד החלב ונתבטל החלב, אבל כיון שכבר נהפכה כל הזית לחתיכת איסור תו א"א לבטל איסור זו אלא בששים זיתים דאז יש ס' כנגד החתיכה דאיסורא. ודין זה הוא ג"כ מוסכם לכ"ע, אבל אינו מוכרח ואינו פשוט כל כך, דנראה דעת הרא"ה (בדק הבית ח:). דאינו אלא מדרבנן כיון שסיבת האיסור היה הצטרפות שני מיני היתר יחד, ממילא כל כמה שנפרדו א' מהשני חזרו להיתרם הראשון.

וכ"ז בבשר בחלב, אבל בשאר איסורים (לדעת רוב רובם של ראשונים) כגון שנבלע זית נבילה לתוך ה' זיתים של היתר, הגם שבדאי אסור לאכול הני ה' זיתים כחתיכת נבילה משום דקי"ל דטעם כעיקר, אבל מדאורייתא אין כל ההיתר נהפך לחתיכה א' של איסור שילקה על כל זית וזית ממנה (חוץ מלדעת ר"ת הנ"ל), ולכן מסתברא לומר שאם נתערבה חתיכה זו בקדרה אחרת א"צ אלא ששים כנגד הזית של איסור ולא כנגד חמשים זיתים של היתר שנאסרו, וכן ס"ל לרבינו אפרים (ק. בתוד"ה שקדם) והרשב"א ועוד ראשונים. אבל דעת הר"י בעל התוספות (קח: תוד"ה חלב נבלה) והר"ן דגם בשאר איסורים אמרינן חנין מדרבנן, ועיי' בר"ן דגזרו משום לתא דבב"ח דמדאורייתא אמרינן חנין.

נמצא דחלוק חנין דשאר איסורים מחנין דבב"ח ביסוד דינם, דבב"ח ליכא אוסר ונאסר, דשניהם מין היתר ועיי' תערובותן נהפכה הכל לחתיכת איסור והבשר נאסר מצד עצמה וכן החלב, אבל בשאר איסורים יש אוסר ונאסר, שנאסר ההיתר מהנבילה או החזיר שנבלע לתוכה אבל סו"ס נשארה החתיכה "נאסר" ואינו חתיכת איסור עצמה. ולכן נחלקו הראשונים בגדר איסור זו וכמו שראינו בתוס' (שם) דלדעת הרשב"ם ור"ת אחיו (כמו שהביאו כל הראשונים דס"ל לר"ת כרבינו שמואל בזה) אמרינן שהרוטב של היתר שנכנס לתוך חתיכת נבילה נאסר, יש לרוטב הזה דין רוטב של איסור והיו מיני במינו עם שאר הרוטב שבקדירה. אבל עיי' שהוכיח הר"י מתירוץ הגמ' דא"ל כן דא"כ אפי' אם נאמר דגדי אסרה תורה ולא חלב אבל לכה"פ החלב הו"ל להיות אסור מדרבנן, דכיון שיש בפנים טעם גדי האסורה אמרינן חנין וכל החלב אסור מדרבנן, ולדעת הרשב"ם יוצא שהחלב הוא מין במינו עם שאר החלב שבקדרה ואוסרת הכל משום במ"ב אליבא דרב. ועיי' צ"ל דכיון שלא נאסרה בעצמותה אלא מכח הבשר לכן יש להחלב דין בשר ונחשב אינו מינו של שאר החלב, וכמו שבטלה החתיכה בששים של חלב כמו"כ בטל הכזית חלב באותם ששים זיתי חלב. ולכן לדינא ס"ל להר"י שהכזית רוטב שנבלע לתוך הנבלה אינו נידון כמינו של שאר הרוטב אלא כמינו של שאר הבשר.

והנה בדעת הרשב"ם ור"ת, לכאורה צ"ל דס"ל דכיון שהתירה התורה החלב לכן א"א לאסרו בשום אופן (וכן משמע מרד"ה גדי, אבל ע' בראש יוסף שפרש"י בע"א) וא"ש טפי לפי מה שהבאנו לעיל מר"ת דדבר שהתירה התורה בפירוש אין כח ביד חכמים לאסרו, דנמצא דר"ת לטעמיה אזיל. אבל לכאורה קשה מצד אחר, דנראה דסתר ר"ת שיטתו דלעיל (בדף ק.ק.), והיינו דיל"ע מהו נקודת המחלוקת בין הרשב"ם ור"ת אחיו והר"י לענין הרוטב אם נחשב מין בשר או מין רוטב. וע"ש בסו"ד תוס' שכתב הר"י "ומכאן יש להוכיח דתבלין הבלועים מחלב או מדם ונפלו לקדרה מתבטלין בששים ואע"ג שנותנים טעם אפי' באלף מותר דאינו חמור מן האיסור הנבלע בהן". ולפום ריהטא נתכוין הר"י להכליל הידוע דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר, ואם הוא הוכיח דין זה מסוגיין ע"כ שפי' סוגיין דהחלב שנאסר אינו יכול לאסור יותר מהבשר האוסרו ולכן החלב חשוב מינו.

ויסוד הדברים ראינו בתוס' לעיל (צו: ד"ה אפי' מריש אזנו) שכתבו דחתיכה שנמצאת חציה בציר (שומן ומלח ודם), רק חציה התחתונה שבתוך הציר נאסרה מהדם ע"י כבוש כמבושל ולא החציה שמחוץ לציר, וה"ט משום שדם אינו מפעפע למעלה לחציה השני של החתיכה, והגם שהשומן שנאסרה ע"י הדם מפעפע למעלה אבל כיון שא"א להדם האוסר לפעפע למעלה, אז גם השומן הנאסר א"י לאסור. וראיה לדבר מצלי, שאם צלו איסור והיתר יחד נאסר ההיתר כדי קליפה ואמאי אין אותו כדי קליפה חוזר ואוסר מה שאצלו עד שיאסור הכל, וע"כ כיון שאין טעם האיסור עובר כלל יותר מכדי קליפה אז גם הנאסר א"י לאסור יותר.

ולפ"י יוצא שהרשב"ם ור"ת דפליגי על הר"י בע"כ ס"ל שהנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר, וכן נראה להדיא הוא דעת הר"ן שכתב (מג. בדפי הרי"ף) בביאור הדין חנין "כל מה שחתיכה זו של היתר פולטת איסור גמור הוא דהא אמרינן אפי' היה אפשר לאיסור שיטחט מן ההיתר אפי"ה אסור וכיון שהוא כגוף האיסור למה לא תאסור חברתה בפליטתה" (וע"ש שדחה כל ראיותיו של תוס' בדף צו: ק.), ולכאורה מסברא חיצונה זהו הפשטות, דכיון שנאסרה החתיכה לגמרי, לא איכפת לן בסיבת האיסור ועכשו הוא איסור חדש שבכחה לאסור אפי' בלי הבליעות הראשונות. אבל צ"ב דהלא ביאר רעק"א דעת ר"ת (ק.) דאין משהו עושה חנין לאסור שאר החתיכות כיון שאין המששה יוצר מהחתיכה וק"ל דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר, וא"כ סתר שיטתו בדף קח: וצ"ב.

ולכאורה צריך לפרש דעת הרשב"ם ור"ת בע"א, דאין לדמות הנידון דסוגיין למש"כ תוס' לעיל בדף צו: דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר. דהתם איירי בכה"ג שאין האיסור עצמו יכול לצאת כלל, ולכן אין בכח הנאסר לאסור במקום שאין הדם יכול לצאת, משא"כ במלח הבלוע מדם שנתערב בקדרה א"כ גם הדם נמצא בקדרה ומה"ט נאמר בכה"ג שאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר דמאי שנא מכל חנין דאמרינן שהאיסור אינו אלא אחוז קטן מהחתיכה שנאסרה ואפי"ה צריכים ששים כנגד כל החתיכה ולא אמרינן דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר (וע"ע מש"כ בזה בחבורה 31). וכן לענין הרוטב שנאסר מהבשר, גם הבשר נמצא בתוך הרוטב וא"כ מהיכא תיתי דזה נכלל בהכלל דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר.

ובאמת ע' ברמב"ן ורשב"א ור"ן שכולם הביאו המחלוקת הני"ל, וכתבו בביאור שיטת הר"י דס"ל "דאין כח הבן יפה מכח האב" ומשמע דסברא הוא דא"ל שהנאסר שהוא הטפל יהיה יותר חמור מן העיקר (ובאמת כ"כ הפמ"ג בהקדמתו לתערובות ח"ב פ"ג בביאור האי דינא דמלח הבלוע מדם דאינו מצד "אין הנאסר" אלא מצד "אין הטפל חמור מן העיקר" ע"ש). ואפשר לבאר שנחלקו מהו השם איסור של חנין האם הוא שם איסור חדש או שנקרא על שם האיסור הראשון, וכ"מ מהריטב"א שכל הנידון אינו אלא בדין ושם איסור. וביתר ביאור י"ל דיסוד מחלקותם תלוי בביאור הדין חנין אם אמרי' שנהפך החתיכה לאיסור, או רק דנין עליו כאלו נתרבה שיעור האיסור עד כדי שיעור הנאסר אבל לא נהפך לאיסור אחר (כלשון הספר התרומה לענין מלח הבלוע מדם).

ולכאורה יוצא עוד נ"מ גדולה למעשה לענין הא דק"ל דאיסורין מבטלין זא"ז. ולמשל, בזכית בשר שני"מ מדם וכזית בשר שני"מ מחלב ונפלו שניהם לקדרה יש בה נט' זיתים, את"ל דחנין על שם האיסור הראשון א"כ נידונים כבי' איסורים ולכן מבטלין זא"ז, משא"כ את"ל שנהפך לאיסור חדש של בשר א"כ שניהם איסור א' וצריך מאה ועשרים כדי לבטלה. ובאמת נראה דנחלקו בזה האחרונים (רעק"א, והחוו"ד סוף סימן צ"ח ע"ש בפ"ת). והתם דנו בביאור מה שכתבו תוס' (צו: ד"ה אם יש בה בני"ט) דמאי דקתני דירך שנתבשלה עם גידה צריך ס' נגד הגיד הנשה הוא לאו בדוקא, דבאמת בעינן ששים גם נגד הקליפה שמסביב לגיד. וע"ש ברעק"א שר"ל שהוא בדוקא, שהקליפה שנאסרה הוא בשר ולכן ק"ל שהגיד והבשר מבטלין זא"ז, אבל בחו"ד (שם) שכתב דהקליפה שנעשית נבילה דינה כמו הגיד שאסרתה, ולכן לשניהם יש שם אחד ואינם מבטלין זא"ז ע"ש.

סימן צב' (דיני אם נפל חלב לקדירה של בשר)

סעיף א' - איך סמכינן אעכו"ם בב"ח שהוא איסור דאורייתא - ע' לעיל בריש סימן צ"ח שכן הקשה התרוה"ד לענין שאר איסורים דאיך סומכינן על גוי מסיח לפי תומו, ות"י דלרש"י ודעימיה א"ש דטע"כ אינו אלא דרבנן וממילא האמנוהו רבנן דרבנן. וע' בפמ"ג (הקדמה להל' בב"ח ד"ה טעם) שהקשה דתירוצו א"ש בשאר איסורים דטע"כ דרבנן אבל בבב"ח דלכו"ע טע"כ דאורייתא צ"ב מא"ל. וע' באור שמח (מאכ"א טו', ל') שתיירץ על פי השי"ך (שם סק"ב) דכיון שהוא מילתא דעבידא לגלוי ממילא אינו משקר ובוה אין לחלק בין דאורייתא דרבנן ואין הנאמנות משום מסיח לפי תומו (וצ"ב לכאורה דתמיד הגוי אפשר להתנצל שהוא לא הרגיש הטעם וכמושי"ב המשב"ז שם בדעת הרא"ה ע"ש, ומה"ט שיועיל הנאמנות לענין איסור דאורייתא). והנה הברוך טעם ר"ל דשאני בב"ח כיון דשניהם היתר וממילא לא היה על הקדירה חזקת איסור כלל, דהתבשיל היתה חזקת היתר ואח"כ נפל היתר בפנים ולא יודעים אם נפל באופן שיאסור וממילא אמרי' דמדאורייתא אוקמא אחזקתיה, והגם שמדברנן חיישינן אבל מדברנן סמכינן אקפילא.

כזית בשר שנפל ליורה של חלב החתיכה אסורה - ע' במטה יהונתן שהקשה דאמאי לא סמכינן אקפילא גם לענין החתיכה עצמה כמו דסמכינן עליו לענין החלב שביורה, וע"ש מה שהאריך בזה. ולכאורה הפשטות הוא כמושי"כ הפמ"ג (משב"ז א') דמסתמא כשנפל ליורה גדולה יש בה טעם חלב ולכן אפילו אמר הקפילא שאין בו טעם אמרי' דשקורי משקר (אבל לפמ"ש"כ החמודי דניאל דבסילק האיסור מיד אינו אוסר, א"כ יל"ע אמאי אינו נאמן לומר שלא הספיק החלב לתת טעם בבשר קודם שסילקו).

אם נוגע סעיף זה למעשה - כתב הרמ"א דאין אנו נוהגין לסמוך על קפילא ותמיד משערין בששים, וא"כ לדידן אין נ"מ בסעיף זה דהלכה זו אינו אלא קולא שמותר לסמוך על קפילא וא"צ לחשוש שנתערב חלב אסור בחלב מותר שא"א לקפילא לטעמו. וע' בפמ"ג (שם) שכתב דיש נ"מ גם לדידן לענין דברים המותרים לישראל לטעום (כגון דבר האסור לאדם א' משום נדר) דאז סומכינן אקפילא, אבל ע"ש שמוסיק "מ"מ אנו אין בקיאים אי נח היורה מרתיחה או לאו ואין להתיר בטעימה אף בהיתר". והגם שלכאורה רתיחה הוא דבר הנראה לעין ומה בקיאות שייך בזה, צ"ל דלא כל פעם שיש כמה אבעבועות בתוך המים נחשב ד"ז כרתיחה, וכן למשל כשנותנים משהו קר בתוך הקדירה המים נחים קצת אבל לא לגמרי ויל"ע אם גם זה נחשב נח מרתיחה (ואם יש אפשרות שנחשב רותחת הגם שאין המים מעלים אבעבועות כ"ש דאין אנו בקיאים). אבל צ"ב מהו המקור של הפמ"ג, דלכאורה לא כתבו הראשונים דאין אנו בקיאים ומה"ט להחמיר דבר שלא החמירו בו הראשונים (ובהל' נדה מציינו כ"פ שכתבו הראשונים דאין אנו בקיאים כגון בבדיקת שפופרת ובשיעור וסת, והכא הם לא כתבו כן) וע'.

סעיף ב' - ביאור שיטת רש"י דאירי במקצת החתיכה בפנים - ע' בד"מ שהביא ג' פירושים בשיטת רש"י. (א) לפי הר"ן הטיפת חלב מתפשטת בכל החתיכה אבל אינה יוצאת מהחתיכה ולכן החתיכה נעשית נבילה וחוזרת ואוסרת שאר הקדירה. ויל"ע אם אז צריכים ששים כנגד כל החתיכה או רק כנגד המקצת שבתוך הרוטב. ובאמת יש לחקור לרש"י לענין כל איסורים שנפלו לקדירה באופן שרק מקצתו בפנים אם צריך ששים כנגד כולה או לא.

ומצינו שנחלקו האחרונים בשאלה הפוכה, אם החלק שמחוץ לרוטב מצטרפת לבטל איסור שבתוך הקדירה דלפי החו"ד לכו"ע מצטרפת, להפמ"ג רק לר"י מצטרפת ולא לרש"י, ולב"ח לכו"ע אינה מצטרפת שבליעות יורדות למטה ולא עולות למעלה (הו"ד בביאורים לבדה"ש). (ג) המדרכי ביאר שהטיפת חלב רק מתפשטת להחלק של החתיכה העומדת מחוץ לרוטב וממילא אינה אוסרת לא שאר החתיכה ולא שאר הקדירה. אבל ע"י ב"ט"ו שהבין כהמרדכי וכתב דאעפ"כ לרש"י כל החתיכה אסורה משום שהחלק העליון דבוק לחלק התחתון (וכמוש"ב הפמ"ג) וממהר לבלוע בו ואח"כ החתיכה חוזרת ואוסרת שאר הקדירה כהר"ן הנ"ל. (פ) פשוט זה תמוה קצת דא"כ יודעין הבליעות לעצור קודם שהגיעו לרוטב). (ג) הד"מ עצמו ס"ל דנאסר כל החתיכה אבל אינה חוזרת ואוסרת שאר הקדירה. וכנראה דה"ט משום דכיון שאין החלב יוצא מהחתיכה לשאר הקדירה אמרינן שאין הנאסר יוכל לאסור יותר מן האוסר.

ביאור שיטת המחבר - ה"ט"ו הבין שהמחבר שהביא לשון הרמב"ם, פסק כרש"י דבמקצתו בפנים נאסר כל החתיכה ואח"כ חוזרת ואוסרת שאר החתיכות. והוא תמוה כמו שתמה הנקוה"כ דהלא המחבר כתב להדיא "בד"א בשלא נייער הקדירה בתחילה כשנפל החלב אלא לבסוף" ומוכח דרק משום שנייער הקדירה הכל אסור ובלא"ה רק אותה החתיכה אסורה. ועי' בפמ"ג שביאר דמש"כ המחבר שנייער בסוף הוא לאו דוקא. אבל לכאורה הפשטות של הרמב"ם הוא כשאר ראשונים דרק בנייער וכיסה אסור שאר הקדירה.

ביאור שיטת הרמ"א - הרמ"א כתב "וכן אם לא נייער כלל לא בתחילה ולא בסוף ולא כיסה כלל, אם יש ס' בקדירה נגד טיפת חלב שנפל אינו אסור רק החתיכה לבד ושאר הקדירה מותר" ולכאורה אין ביאור לדבריו, דקשה ממפני"ש אם משערין הטיפה כנגד כל הקדירה א"כ ע"כ היא מתפשטת בכולה ואמאי החתיכה אסורה, ואם הטיפה מתפשטת רק לאותה חתיכה א"כ אפי' אם ליכא ששים בקדירה כנגד הטיפה ג"כ שאר הקדירה מותר. וביאורו הנוש"כ בכמה אופנים: ה"ט"ו ביאר שפסק כהר"י דמתפשטת הטיפה בכל הקדירה ואעפ"כ החמיר הרמ"א מנפשיה לאסור אותה חתיכה. ולכאורה הוא קצת תמוה שחידש שיטה מדנפשיה דלא כחד מהראשונים. ועי' בש"ך שפי' דאיירי במקצתה בפנים והרמ"א חשש גם לרש"י וגם לר"י, ולכן אותה חתיכה אסורה כרש"י אבל הקדירה מותרת ממפני"ש (והש"ך לטעמיה דס"ל שאפי' לרש"י אין החתיכה חוזרת ואוסרת בלי נייער הקדירה וכמוש"כ להדיא בסק"ג). ועי' בחו"ד שתמה דא"כ הו"ל לרמ"א לפרש דאיירי במקצתו בפנים דלא כהציוור של המחבר דאיירי בכולה בחוץ (ובפרט שאמר לשון "וכן") ולכן פי' בע"א שהחתיכה לגמרי חוץ לרוטב והבל הקדירה מתפשט הטיפה בכל החתיכה אבל אין החתיכה אוסרת שאר החתיכות כיון שכולה חוץ לרוטב, וכי"פ רעק"א. ועי"ע בביאור הגר"א [ט] שכתב דהוא ט"ס וצ"ל "אם אין ס' בחתיכה נגד טיפת חלב אין אסור רק החתיכה לבד ושאר הקדירה מותר" ולפי"פ א"ש הרמ"א בפשטות דאיירי בכולה חוץ לרוטב ורק אותה חתיכה אסורה. ולכאורה יוצא שפי' הרמ"א כמוש"פ החו"ד ורעק"א, אבל צ"ב מה חידש לן הרמ"א יותר מדין המחבר שכבר כתב כן.

איך קי"ל למעשה - ה"ט"ו ציין למש"כ הרמ"א בסעיף ד' דבמקצתו בפנים, בשאר איסורים מקילין כר"י ובב"ח מחמירין כרש"י. וכי עליו ה"ט"ו (סק"ד) שמסתבר דבשאר איסורים יש לסמוך על הרמ"א דלא נעשה חנין, ומבואר דבב"ח החמיר כרש"י דהכל נעשה חנין ולא עוד אלא שאוסרת שאר הקדירה ג"כ לפמ"ש שיטת רש"י. אבל עי' בנקוה"כ וביתר ביאור בש"ך (סק"ג) שכתב דרוב ראשונים פסקו כר"י והכי קי"ל אפי' לענין בב"ח ולא עוד אלא גם לרש"י ליכא איסור על שאר הקדירה בלא נייער וכיסה וכמוש"ב הרמ"א דבריו. ועי' בחכ"א שכתב דבהפסד מרובה יש להקל והביאו הבדח"ש, אבל עי' בערוה"ש (טז) שכתב דהוי ספיקא דדינא והולכין להחמיר בכל ענין. והגר"י (בב"ח 269) פסק דקי"ל כהרמ"א כפי הבנת הש"ך (שחשש לבי השיטות).

והנה, במקרה שמשוה נייער בקבוק מטרנה והסיר אצבעו והשפירצו כמה טיפות לתוך סיר הטשולנט, יל"ע מה דינו. והנה, באופן שאינו יודע אם נפלו הטיפות לפנים אבל אם באמת נפלו בפנים יש מספיק חלב לאסור כל הטשולנט (דהיינו דליכא ששים כנגדו), לכאורה יש כאן ספק דאורייתא וזולתן לחומרא, דעי' בפמ"ג (משב"ז קיא, א') שכתב "קדירה היתר ולפניה איסור ואין ידוע אם נפל לתוכה או לאו, מותר מטעם ספיקא דרבנן לקולא" דמשמע דבספיקא דאורייתא זולתן לחומרא. אבל אם יש ששים בקדירה כנגד הטיפות אבל לא כנגד החתיכות שבטשולנט שמקצתן בחוץ (וה"ה אפי' בודאי נפלו טיפות בפנים) בזה יל"ע מה דין הקדירה, דלהרמ"א אליבא דה"ט"ו צריכין להחמיר שמא נאסר חתיכה א' וני"נ חוזרה ואסרה שאר החתיכות, משא"כ להש"ך אפי' לרש"י אין החתיכה אוסרת שאר הקדירה בלי נייער אבל בלא"ה מותר דקי"ל כהר"י ולא כרש"י.

אבל עי' בפמ"ג (משב"ז ב') שהביא מרב א' שלמעשה אין נ"מ בין רש"י להר"י היכא שהחתיכה מקצתה ברוטב, דכיון דאין אנו בקיאים בגדר נח מריתחתו, א"כ חיישינן שמא נפל הטיפה על החתיכה כשהיתה רותחת דמיבלע בלע מיפלט לא בפליט וני"נ, ואז חיישינן שמיד נח מריתחתו ופולטה חתיכת איסור זה לשאר הקדירה וא"כ בעינן ששים כנגד כל החתיכה. אבל עי' בחו"ד (סק"ו) שהשיג "דדוקא מה שבולע מתוך הרוטב אינו חוזר ופולט, אבל מה שבולע מעלמא פולט בשוה דומיא דהגעלת כלים שהביאו התוס' חולין קח: " (וכנראה דר"ל הקדירה פולטת הבליעות שכבר נכנסו ורק אינה פולטת הבליעות שנכנסו עכשו. ובאמת משמע שהפמ"ג לשיטתו, דבמשב"ז א' ביאר ר"ת בע"א "ישל עצמו פולט מיד רק מה שבלע ממקום אחר אין פולט"). וכי הבדח"ש (ביאורים ד"ה טועמים) דנראה עיקר כהחו"ד שכן מורה סתימת הפוסקים בזה שגם לדינא נוגע לן קולתו של שיטת הר"י. ולמעשה במקום שאין הפס"מ נראה להחמיר, ובמקום הפס"מ תש"ח.

שיטת הרמב"ם - לדעת הרמב"ם כל שנפל טיפת חלב לתוך הקדירה, מותר לנער הקדירה עד שיתערב הכל. וצ"ב בתרתי, חדא דאם כבר נאסר חתיכה א' וני"נ מה יועיל הנייער הלא חתיכה זו תחזור ותאסר שאר החתיכות אם אין ששים בקדירה כנגדה. ועו"ק דאפי' אם יש ששים כנגדה (או מאיזה טעם לא נאסרה חתיכה זו), אבל איך מותר לערב החלב לתוך הבשר הלא הוא מבטל איסור לכתחילה. והנה הבי"ה הביא ממנה"י ו' לב (בעמח"ס עין יעקב על אגדות השי"ס, ואביו של המהר"י"ח) דגם הרמב"ם רק התיר אם עירבב מיד לפני שניי, וממילא תו ל"ק ג"כ איך מבטלין איסור לכתחילה כיון שעברו מיד. וצ"ב דמה בכך שלא נאסר החתיכה הלא הוא מבטל את גוף החלב בתוך הבשר. ולכאורה צ"ל עי"פ מש"כ רעק"א (שו"ת תנינא סי' רז) דלי"ע אם מותר לשפוך חלב לתוך קדירה של בשר כשיש ששים כנגד החלב, דהלא לפני שנכנסו הטיפות בפנים הכל היה מותר וגם אחר שנתערבו בפנים הכל מותר, ועי"ש שהוכיח (מסי' צט, ו') דבודאי לכתחילה אסור לעשות כן (אבל צ"ב מנלן הא). ולפי"ז הכא שכבר נפלו הטיפות בפנים והוא רק מערבב הכל ביחד, י"ל כסברא הנ"ל דעדיין ליכא איסור כלל אלא היתר, והוא רק גורם שלא יאסור קדירתו.

ועי"ע בט"ז ושי"ך דשניהם לדי"א כוונו, די"ל כמוש"כ המגיד משנה דבלא נודע לא אמרינן חנין וממילא נאסרה החתיכה, ועל עצם החלב ליכא איסור לערבב דכל הקדירה מצטרפת לבטל החלב כדמצינו לקמן בס"י קיא' דכל העתיד להתערב כמעורב דמי (וכנראה דאם היינו אומרים חנין גם בלא נודע, לא יעזור מה שכל הקדירה מצטרפת כיון דליכא ס' בקדירה נגד החתיכה). והוסיף ה"ט"ו דהא דצריך לערבב אינו אלא כדי שלא יטעום הגוי בדיוק אותו חתיכה שישבה בתוך החלב ומחמתה יאסור כל הקדירה (וחשבתי דאליבא דאמת מותר לחזור ולתת לו משאר הקדירה לטעום כדי להתיר השאר, אבל ראיתי בבדה"ש שביאר תו"ד שנתגלה למפרע שאותה חתיכה ני"נ ואסרה כל הקדירה). והקשו האחרונים דהלא רק באיסור דרבנן מקילין לומר דכל העתיד להתערב מצטרף משא"כ באיסור דאורי' כבב"ח. ועי' בפמ"ג שר"ל דהכא נפל על חתיכה א' ונתבטלה מדאורי' חד בתרי והגם שיש רוטב שע"י יאסור כל הקדירה י"ל סלק את שאי"מ, ונשאר רק איסור דרבנן דבמב"מ בעינן ס' ברוטב כנגד האיסור ולזה מועיל הדין דכל העתיד להתערב.

אבל, אכתי קשה בתרתי. חדא, דלמה בלא נודע לא אמרינן חנין דהלא חנין הוא מציאות מדאורייתא ומה בכך דלא נודע איסורו. ועו"ק כמו שהקשה רעק"א דאיך מותר לו לערבב הקדירה הלא על הצד שלא יתבטל טעם החלב הרי הוא עובר על בישול בב"ח, והנה בזה ת"י כמה אחרונים דהכא כיון שאין כוונתו לבשל אלא בדיוק הפוך הוא רוצה שלא יטעם, בזה אפשר להקל מצד דבר שאינו מתכוין וגם אינו פסיק רישיה שיהיה טעם. אבל הקושיא הראשונה קשה טפי דמה בכך שלא נודע התערבות הלא חנין הוא מציאות לענין בב"ח. ובאמת כבר ראינו מחלוקת בעני"ז לקמן בס"י צט, סעיף ה' שכתב הד"מ בשם האו"י דבלא נודע לא אמרינן חנין ותמה הש"ך (שם סק"טו) "דכיון דקי"ל דחנין א"כ מיד שנתערב ני"נ, ומה בזה שלא נודע מ"מ מיד נחשב חתיכה נבילה ולא מצינו בשום פוסק לחלק בין נודע או לא". ומעניין שהפמ"ג (שפי"ד ב') תמה על מש"כ תוס' דבסופו להתפשט ל"א חנין וכן על מש"כ תוס' דלהר"א לא אמרינן חנין בחצי חתיכה דהלא בב"ח איך אפשר לחלק הלא נאסר מדאורייתא, ולא תמה על ה"ה הנ"ל וצ"ב.

"נפל לתוך המרק או לחתיכות" האם זה ציור א' או ב' ציורים - הטור בודאי הבין שהם ב' ציורים שתמה דאם נפל לתוך המרק אמאי צריך נייעור, אבל לפמשי"ב האחרונים בדבר נראה שנחלקו בזה למעשה. דמהש"ך (סק"ח) מבואר דהכל ציור א' דיש ספק אם נפל לתוך המרק או על החתיכות, אבל בברור שנפל לתוך המרק הכל מתפשט בשוה בלי נייעור כלל, משא"כ מהט"ז (סק"ו) משמע דאפי' נפל לתוך המרק צריך לנער. ועי' בחי"א (קכב', יט') שהביא סברת הט"ז והוסיף דלפ"ז אם נשתבר כד של חלב לתוך הבור ובשלו בו בשר קודם ששאבו מן הבור (דהשאיבה מועלת כנייעור) והיה הרוטב מלבין מן החלב אסור, ועי' בבד"ה"ש (ביאורים ד"ה לתוך המרק) שכתב שהוא ניסה ד"ז ונראה לו שיש אכן אפשרות שלא יתערבו יפה (וצב"ק דגם אני נסיתי והכל נתערב מיד).

בנייעור מיד מהו שיעור מיד - לא נתנו הפוסקים בזה שיעור ברור, ולכאורה הוא אותו שיעור של הקולא (הני"ל) של החמודי דניאל (המובא בפ"ת קה" סק"ח), ועי' בערוה"ש שכתב דהכל לפי ראות עיני המורה. (ולהגרי"ב (266) דאין סומכין על קולא זו אלא בהפ"מ).

סעיף ג' - בשר שבלוע בה חלב שנגעה בחתיכה אחרת בלי בישול - כ' הט"ז (סק"ז) דבזה אפילו שניהם חמים אינה אוסרת החתיכה שכנגדה כיון שאין בלוע (החלב) יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ולטעמיה אזיל שכן פ"י בדעת המחבר לקמן (קה', ז') ומקורו מהרשב"א, אבל הש"ך השיג עליו וכתב דבכה"ג אפי' אין החלב יוצא כבר נאסר הבשר, והבשר מפליט פליטת עצמה גם בלי רוטב. ובדעת הרשב"א צ"ל כמושיב הפמ"ג (שפ"ד יא', ובסי' קו' שפ"ד ב') דהא דאמר"י לענין אפשר לסוחטו שהחתיכה נשארת באיסורא, היינו מכח שא"א לדעת אם יצאו כל הבליעות מהחתיכה, אבל אילו יבא אליהו ויאמר לנו שיצאו כל הבליעות אה"נ שהותרה החתיכה, וממילא הכא דקים להו לחז"ל שאין הבליעות של חלב יוצאות מהחתיכה כלל בלא רוטב, א"כ בהבליעות של בשר היוצאות לא נאסר חלב כלל וכלל וממילא חזרה בשר זה להיתירו הראשון ואינו אוסר החתיכה שבצידה. וכ"ז אינו אלא בקבל שהוא כחוש (דכתב הש"ך דבבליעות אנו בקיאיין בין כחוש לשמן) אבל בחמאה וכדומה שהוא שמן אז הבליעות יוצאות גם בלי רוטב.

סעיף ד' - חנין בב"ח דרבנן - כתב המחבר דלא אמרינן חנין אלא בב"ח ולא בשאר איסורים, וכתבו הט"ז וש"ך שהטעם הוא כמושיב רבינו אפרים דכל חד באפיה נפשיה שרי וכי איתנהו בהדי הדדי אסור הלכך הבשר עצמו נעשה איסור. ולכאורה לפ"ז גם בב"ח שאינו אסור אלא מדרבנן כגון עוף בחלב אמרינן חנין דכל חד באפיה נפשיה שרי ורק תערובתן אוסרתן. אבל עי' בפ"ח (סק"ז) שהביא רביה מהרמב"ם דל"א חנין בכה"ג דע"ש (מאכ"א טו', כז', הו"ד בב"י סי' צט' סעיף ו') שכתב "כיצד חלב שנפל לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדירה, מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכל כל כיוצא בזה", ומבואר דרק צריך לבטל הטעם וא"צ לבטל כל החתיכות שנאסרו, וכן נראה דעת המחבר (צ', א') שכתב לענין כחל שנתבשל דאינו נעשה נבילה ולכן נפול לקדירה אחרת א"צ ששים כנגדה, (וכ"פ הערוה"ש בסקכ"ה כהפ"ח), וע"ע בפמ"ג לעיל (פו', שפ"ד ג') שכתב דאולי זהו הביאור בהאפי רברבי שכתב דבב"ח "יש להחמיר" דאירי בבשר עוף בחלב ור"ל דיש להחמיר אטו בב"ח דאורייתא. אבל ע"ש בסי' צ' דמבואר דדעת הרמ"א כהרשב"א לענין כחל דבנפל לקדירה אחרת בעינן ששים וע"כ משום דאמרינן חנין גם בב"ח דרבנן (וע"ש בט"ז סק"ד), וכ"פ הפמ"ג דאין להקל אפי' בהפ"מ, וע"ע בבד"ה"ש (סקס"ד) שהחמיר בזה.

חנין בדבר שנאסר מב"ח - ראינו שנחלקו בזה (סי' קג', ז') דלדעת הב"י דינו כבב"ח דאמרינן חנין משא"כ להש"ך כיון שנאסר נהפך לחתיכת נבילה ודינו כשאר איסורים דלא אמרינן חנין דתו לא שייך טעמא הני"ל דכל א' היתר בפני"ע (ועי' מש"כ הפמ"ג בשפ"ד יז'). ולכאורה מבואר מהרמב"ם הני"ל ומהב"י דמה דאמר"י חנין רק בב"ח כיון דשניהם היתר אינו סוף דבר, דהלא בב"ח דרבנן לא אומרים חנין, ובב"ח דאורייתא אמרי' חנין גם לאחר שכבר נהפך לאיסור ומשמע דיש חומרא מיוחדת בב"ח דאורייתא ועי'.

אם לא אמרי' חנין בשאר איסורים החתיכה חוזרת להיתר - כ"כ המחבר, והקשו כל הנו"כ דזה סותר מש"כ לקמן (קו', א') דאפילו ל"א חנין, אבל אותה חתיכה נשארת באיסורא, וכתבו הט"ז וש"ך דהעיקר כמושיב לקמן, ועי' בסמוך מש"כ בענין זה.

איסור דבוק - המקור לאיסור דבוק הוא בהלכות מליחה (סי' עב', ג') שכתב הטור "וי"א שאם הלב דבוק בעוף שכולו נעשה נבלה וצריך ששים כנגד כל העוף, ולא נהירא". ופסק המחבר שם כהטור (בשם הרשב"א) וכמו שביאר הש"ך (שם סקט"ו). אבל הרמ"א שם כתב "ואם אין העוף שלם וליכא בו סי' נגד הלב הדבוק בעוף י"א דהחתיכה נעשית נבילה ובעינן סי' בקדירה נגד כל העוף וכן נוהגין" וכתבו הנו"כ הטעם משום דאותה חלק הדבוק ממחר לבלוע האיסור תחילה ומיד נעשית נבלה. אבל הד"מ כאן הביא עוד טעם דחיישינן שמא פ"א היתה חוץ לרוטב ואסר מה שדבוק בה. אמנם לכאורה הוא חשש רחוק ובאמת עי' בטור (שם) שכתב בענין זה דלמה נחוש לזה. וכנראה דמה"ט כתב הט"ז דרק חיישינן לטעם זה באיסור דאורייתא (ועי' במש"ב יב' שכתב דבדרבנן אמרי' ספק דרבנן לקולא). ובאמת לכאורה יותר מסתבר לחשוש שמא פ"א יצא א' משאר החתיכות חוץ לקדירה ולא נשארה ששים ונאסרה כל הקדירה. ועי' בחו"ד (סי' עב', סק"ג) שביאר דשאר החתיכות לא הוחזקו שיהיה בהם טעם איסור ולכן לא מחזיקנן איסורא משא"כ באיסור דבוק כיון שדרכה יוצא הטעם לקדירה והוחזקה החתיכה בטעם איסור, חיישינן טפי דלמא לא יצא כל הטעם ע"ש.

אם דבוק הוא רק כשדבוק בתולדה - החו"ד הבין דרק כשהאיסור דבוק בתולדה יש לחוש לאיסור דבוק (וכן מבואר בש"ך סי' עב' סק"ז) אבל הפמ"ג (הנהגות השואל עם הנשאל ח"ג, לח') הבין שתלוי בב' הטעמים דאם הטעם משום ממחר לבלוע יש לחלק דרק מפליט דרך אותה חתיכה כשהיא דבוקה בתולדה, משא"כ אם החשש שמא פעם א' היתה חוץ לרוטב לכאורה אין מקום לחלק בין דבוק בתולדה או לא (אבל עי' בפמ"ג בשפ"ד עב' יז') שכי' דכיון שחשש זו הוא חומרא אולי לא החמירו באינו דבוק בתולדה). ודעת החכ"א (מד', טו') להחמיר אפי' באינו דבוק בתולדה. (וע"ש שהוסיף דבספק אם יש ששים, כגון בנשפך, יש להקל באיסור דבוק).

ביאור שיטת המרדכי - הב"י הביא הכרעת המרדכי "דבכל שאר איסורין נאמר חעני"ן מיהו היינו דוקא בחתיכה עצמה מטעם חשיבות החתיכה ואיסור ניכר ומובדל הוא נ"נ ונאסרה לבדה כי איך יצטרף שום היתר אליה לבטל האיסור הבלוע בה ולפיכך אוסרת כולו וכו' אבל בדבר לח וכו' דאין האיסור ניכר ונבדל ואין כאן חשיבות איסור, מתערב היתר שני עם הראשון ולא שייך כלל למימר חעני"ן. ויל"ע בדבריו דלכאורה הביא ב' סברות לחלק בין יבש ללח, (א) דבר יבש יש לו חשיבות (ב) בדבר יבש א"א שיצטרף שום היתר אליה לבטל האיסור הבלוע בה. וכנראה שהב"י הבין שהעיקר הוא הטעם השני, שכתב דסברא זו של המרדכי כתובה הרשב"א, והביא מש"כ הרשב"א דביבש א"א שיצאו הבליעות לגמרי ולכן החתיכה נשארת באיסורה תמיד, וכ"מ שפי' הפמ"ג (מש"ב טו') בדעת המרדכי. אבל מהש"ך משמע שלא פ"י כן שרק הביא תחילת דברי המרדכי שחנין ביבש הוא מטעם חשיבות החתיכה כי הוא איסור ניכר ומובדל. וכן מבואר ברעק"א שם שהביא נ"מ בין הרשב"א להמרדכי לענין אם נתרסקה החתיכה ונימוחה ונהפך ללח דלמרדכי כבר נ"נ בשעת הבליעה כיון שהחתיכה חשובה, אבל להרשב"א כיון שנימוחה ה"ה כלה ונתערב בכולה (וכ"כ החו"ד בסק"ב). וכ"מ שהבין הנוב"י (המובא בפ"ת) שנסתפק בקרש השומן אולי אמרינן חנין כיון שנעשה לניכר ומובדל, ואת"ל כהרשב"א א"כ בודאי ימס בתוך הקדירה ויחזור ללח ויתערב בכולה. ונראה שהאחרונים חששו לסברא אחרת בהמרדכי.

חנין בלח בלח - הב"י הביא דיש מקילין בלח בלח דלא אמרינן חנין "דכיון שנפל שם היתר ונתרבה בטל האיסור שהרי נתערב האיסור לגמרי בהיתר שנפל שם לבסוף כמו שנתערב בראשון ונמצא שאין האיסור מעורב עכשו בהיתר הראשון בלבד משא"כ בחתיכה שנבלעה מאיסור", אבל מצד שני הביא הב"י דיש מחמירין בלח בלח "כיון שנבלל בכל ונעשה גוף אחד". ולכאורה מה"ט החמיר הרמ"א בלח בלח בליכא הפס"מ כיון דיש מחמירין, אבל הקיל במקום הצורך כיון שעיקר הדין כהרשב"א דרק בלח לתוך יבש אומרים חנין כיון שאין הבליעות יוצאות ממנו לגמרי. אבל מהמהרש"ל נראה שהקיל בלח בלח מטעם אחר, דעי' בפמ"ג שביאר דס"ל דכשאנו דרך בישול אינו דומה לבב"ח כמושיב הר"ן, ולכן לא חילק הרש"ל לענין הפס"מ אלא לענין דרך

בישול. ולכאורה לפי"ז יוצא שהרמ"א הכריע דלא כהר"ן דגם כשאינו דרך בישול אומרים חני"ן וכן ראיתי בשם הגרי"ב (279) דקיי"ל כהפמ"ג בדעת הרמ"א (אבל ע' בביאור הגרי"א [כב] שביאר מה שהקיל הרמ"א בהפ"מ הוא כדעת הר"ן ע"ש).

חני"ן בבב"ח ע"י מליחה - הש"ך הביא מהת"ח דכיון דלהרבה פוסקים כל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה יש להקל במקום הפ"מ וכ"פ החכ"א (מד', יג') דלא אמרינן חני"ן. וע' בדגול מרבבה שצ"ח להרמ"א לקמן (קה', ט') דמשמע דגם במליחה אמרינן חנו, ובסי' קה' כתב דלפי"ז צ"ל דאיירי בליכא הפס"מ. אבל ע"ש בדגמ"ר תנינא שכתב דנראה דעת הרמ"א להחמיר במליחה. וכתב דזהו ג"כ דלא כהפ"ח שהקיל בכל איסור דרבנן דל"א חני"ן, ואנן לא קיי"ל הכי. ולפי"ז גם בכבישה בב"ח אמרי' חני"ן דלא כהפ"ח ודעימיה שהקילו בזה (ולכאורה אפי' בהפ"מ אמרי' חני"ן דליכא להקולא שכתב הת"ח דלהרבה פוסקים אינה אוסרת רק כ"ק).

[חני"ן בבב"ח ע"י צלי - לכאורה ד"ז תלוי אם צלי בב"ח אסור מדאורי', וע' ביד אברהם כאן ובסי' קה' שצידד לפמ"ש"כ הר"ן דבעינן דוקא דרך בישול א"כ גם בצלי קדר שכתבו תוס' בסנהדרין דלא הוי בכלל בישול א"כ אפשר דלא אומרינן חני"ן ע"ש (ולא קיי"ל הכי)].

חני"ן ע"י איסור משהו - מקור הדין הוא ממש"כ ר"ת בתוס' (ק. ד"ה בשקדם) "דנהי דהיא גופא מתסרא בכל שהוא מ"מ לא אמרינן שתיעשה נבילה לאסור כל האחרות כיון שהיא עצמה לא נאסרה אלא בכל דהו"י ובביאור כוונתו נחלקו האחרונים. דעת הט"ז דר"ל דתרי משהו לא אמרינן (אבל סתם ולא פירש אמאי). ולכן כתב דודאי לענין חמץ בפסח שהדין משהו אינו אלא מדרבנן בודאי כן הוא דתרי משהו לא אמרינן. אבל הוסיף דזהו רק כשהוציאו החתיכה שנאסרה מהתערובת השני דאל"ה כל החתיכות אסורות כיון שא"י איזהו האיסור. ומבואר בט"ז דהגם שאין החתיכה אוסרת במשהו, אבל בעינן לכה"פ ששים כנגדו, ותמה הנקוה"כ דכיון דלא ני"י א"מ אלא ס' כנגד האיסור. ואולי אפ"ל דאת"ל דהביאור בתרי משהו ל"א הוא משום דהוי כמיעוטא דמיעוטא דל"ל חשיבות א"כ י"ל דרק לענין לאסור אחרים במשהו ל"ל חשיבות משא"כ להצריך ששים יש לה חשיבות (וע' בפמ"ג שפי' הט"ז בע"א).

אמנם, ע' בש"ך בנקוה"כ שהשיג וביאר ר"ת ע"ד הר"ן דבמשהו כיון דל"א חני"ן הוי ככח אחר מעורב בחתיכה ונחשב כאינו מינו בשאר החתיכות "דהא אותו משהו הוא מעורב והחתיכות אינם מעורבים א"כ אין מין זה דומה לחבירו", ורבי יהודה רק החמיר במשהו במינו. וכתב דלפי"ז בחמץ בפסח דחמירינן במשהו גם באינו מינו אז גם בתרי משהו מחמירין. ולכאורה צ"ב לפרש כן בר"ת וכמו שהעיר הפלתי (סק"י), דמשמע מהר"ן שהשיג על פסח התי' שהביאו הראשונים וכתב טעם אחר משלו. ובלא"ה עצם הפי' צ"ב דמה"ת שאיסור והיתר קובעים הדין מין במינו. והגם שמצונו מושג כזה בר"ן בנדרים (נב). אבל הוא פי' כן בדעת הרבנן אבל לרבי יהודה הכל היה תלוי בדמיון העצמי. ועוד דאפי' לרבנן, איסור עם היתר נחשבים מין בשא"מ ולפי דברי הש"ך אם נאסרה החתיכה לגמרי וני"י הוי מין במינו עם החתיכות המותרות, ורק משום שלא ני"י והחתיכה פולטת היתר ואיסור יחד נחשב כאינו מינו ("ודוחק" כלשון המשב"ז טז). ולהלכה, ע' באו"ח סי' תסז' (סק"ז) וע"ש בשע"צ סק"ז) שהחמיר כהש"ך ודעימיה לענין חמץ בפסח.

סעיף ה' - ביאור הספק בענין התפשטות הטיפה שנפלה על דופן הכלי - איתא בגמ' (זבחים צו.): "בעיא מיניה, בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי או אין טעון וכו'. א"ל מסתברא כבגד מה בגד אינו טעון כיבוס אלא במקום הדם אף כלי אינו טעון מריקה ושטיפה אלא במקום בישול. א"ל מי דמי דם לא מפעפע בישול מפעפע, ועוד תניא וכו' בישל במקצת כלי. ולפי"ז יל"ע מאי קאמר הסמ"ק דמספיקא לו בפרק דם חטאת אי מפעפע בכל הכלי, דהלא פשיטא ליה להגמ' דבקדשים טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, ובתרומה וכו"ש בחולין א"צ מריקה בכל הכלי. וע' בכוי"פ (סק"י) שביאר דמספיקא לו בפירוש הגמ' אם לא דצריך מו"ש הוא משום דמפעפע בכל הכלי ובתרומה וחולין מקילין דאמרינן כבולעו כך פולטו, או דא"י אינו מפעפע בכל הכלי ורק דגזיזה"כ היא בקדשים דאפי"ה צריך מו"ש בכל הכלי. אבל ע"ש בתוס' (ד"ה בישל) שתמהו דאם כל הכלי חס פשיטא דמפעפע בכל הכלי, ולפי דבריהם יוצא ני"מ גדולה להלכה וכמוש"כ הערוה"ש (מג) "למעשה, "אצלינו הו"א מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל להצריך ס' נגד הנופל ואין מחלקים בין נגד הרוטב ובין נגד התבשיל ובין צד שכנגד האש ובין צד שלא כנגד האש משום דקיי"ל כדעת רש"י ותוס' דודאי בכל מקום שנופל מפעפע בתבשיל" ע"ש, וע' בסמוך.

שיטת הסמ"ג - לפמ"ש"ב הבי"י בדעת הסמ"ג נמצא דס"ל דחיישינן שמא התפשטה הטיפה בכל הכלי ואסרה הכל, וכיון דלעולם ליכא ששים בתבשיל כנגד דופני הקדירה ממילא תמיד התבשיל אסור. אבל צ"ב דאם נתפשטה הבליעה בכל הקדירה אמאי לא נתבטלה בששים בתוך הבליעות הקיימות בתוך דופני הקדירה, וע"כ צ"ל דס"ל דכיון שא"י לדעת כמות הבליעות בדפנות ממילא חיישינן שמא אין מספיק בליעות כדי לבטל טיפת האיסור (וכדביאר הט"ז). אבל א"כ צ"ב אמאי נאסרה כל הקדירה, דבדודאי כל כמה שיש ס' פעמים ששים בטל האיסור שבדפנות. והנה הבי"ח פי' דס"ל דכיון דליכא לחלוות לבטלה ממילא הטיפה מתפשטת בתוך כל הקדירה ונמצא שיש משהו מתוך החלב בכל עובי דופני הקדירה. אבל אכתי יל"ע דהלא ליכא אלא טיפה א' של חלב וכל כמה שיש ס' טיפות בתבשיל הכל יהיה מותר. וע"כ צ"ל דס"ל דאמרי' חני"ן על עצם הכלי כדס"ל לרמ"א (צח, ה') בכלי חרס. והגם שבחלב שהוא היתר ל"ש חני"ן צ"ל דיש כמות קטנה של בליעות בשר שנאסרו ע"י הטיפה ואז התפשטו אלו הבליעות שנאסרו בתוך כל הדפנות ודו"ק. היוצא מדברינו שהחשש של הסמ"ג הוא שבכל הקדירה ליכא אלא פחות מסי' טיפות בשר וע"י החלב נאסרו אלו החמשים ותשע בליעות ונתפשטו בכל הקדירה ונהפך כל הקדירה לחתיכת נבילה (ומדלא חילק משמע אפי' בכלי מתכות וצ"ע). וע' בערוה"ש (לז) שכי' עליו "והטעם אינו מבורר כ"כ, ובשו"ע לא נזכרה כלל דיעה זו".

שיטת הסמ"ק - לפמ"ש"ב הבי"י, דעת הסמ"ק הוא דבנפלה כנגד הרוטב אמרינן או שהטיפה אינה מתפשטת כלל אלא נכנסת ישר לתוך הקדירה, או שהטיפה מתפשטת בכל הקדירה (לכה"פ בגובה של הרוטב) ונתבטלה בששים, משא"כ בנפלה כנגד הרוטב אז בודאי ל"א שהטיפה מפעפת ישר לתוך התבשיל שבקדירה, וכן מאיזה טעם ל"א שאם הטיפה מתפשטת היא מתפשטת לכל הקדירה אלא חיישינן שמא מתפשטת רק עד פחות מששים ואוסרת כל אלו הנטי' טיפות. וכנראה מוכח דרק כשנופלת כנגד הרוטב אז רתיחת הרוטב גורמת שהטיפה תתפשט בכל הקדירה, משא"כ בנופלת כנגד הריקן ליכא רוטב להוליך הבליעות בשוה בכל הקדירה. אבל כ"ז לפירושה של הבי"י והש"ך (סק"ח), אבל דעת הבי"ח והט"ז (סק"י) דס"ל להסמ"ק דבנפלה בצד הרוטב או שהטיפה מתפשטת ישר לתוך הרוטב או שאינה מתפשטת כלל, משא"כ בנפלה לצד הריקן כיון דליכא רוטב להשאילו לתוך התבשיל חיישינן שהטיפה מתפשטת בכל הכלי ואוסרת כל מקום הריקן, וכנראה צ"ל דהט"ז לשיטתו (צח, סק"ח) דס"ל שעצם הכלי ני"י (וכמו שביאר הלבושי שרד) דאל"ה כל כמה שיש ס' פעמים ששים בודאי בטלה הטיפה אפי' נתפשטה בכל מקום הריקן (וכדקשה הפמ"ג במשב"ז יט' ע"ש).

נמצא דיש ני"מ גדולה להלכה בין בי' הפירושים בהסמ"ק, דלדעת הבי"י גם בבישול בה עוד פעם צריך ס' פעמים כדי לבטל הטיפה וכן, וגם ס"ל דבנפלה כנגד הריקן כל כמה שיש ס' פעמים ששים ליכא חשש כלל, משא"כ להט"ז יש קולא שאם לא נתפשטה בפנים בעת שנפלה א"צ לחשוש שתתפשט בפנים בבישול השני וא"צ אפי' ששים לבטל הטיפה (וע' במשב"ז שהעיר דיתכן שלא התפשטה בפעם הזו אבל תתפשט בפעם הבא), אבל מצד אחר יש חומרא דלא יועיל ס' פעמים ששים בנפלה כנגד הריקן כיון שכל מקום הריקן נאסר ולא רק ס' טיפות, וע'.

ס' פעמים ס' - לדעת המהר"ם מרוטנבורג בין נפלה כנגד הריקן ובין נפלה כנגד הרוטב חיישינן להמצב הכי גרוע דהיינו שמא התפשטה הטיפה רק עד ששים ונחפכו נטי' טיפות לנבילה. ולכאורה כן יוצא ג"כ לדעת הסמ"ק בנפלה כנגד הריקן (אלבא דהב"י והש"ך הנ"ל) דחיישינן לזה וצריך ס' פעמים ס'. והנה, דעת הש"ך דששים פעמים ס' הוא לאו דוקא, דיתכן שאסרה הטיפה 59.99 טיפות, כיון שרק ב60 טיפות שלימות אפשר לבטל הטיפה האסורה, א"כ יוצא דאלבא דאמת בעינן ששים פעמים 59.99 שהוא כמעט ס' פעמים ס'. אבל ע' בחו"ד (סק"ט) שהשיג עליו דהגם שבסב"כ יש כאן כמעט 61 טיפות אסורות, אבל אין כאן טעם איסור של 61 טיפות, כיון דקיי"ל (צח, ט') דאיסורים מבטלין זא"ז וכזית בשר וכזית חלב שנפלו לנטי' זיתית היתר מותר כיון שטעם הבשר מצטרף לבטל טעם החלב וכן איפכא, נמצא דבנפלו ה61 טיפות לתוך התבשיל למעשה יש רק 60 טיפות של טעם איסור ולכן א"צ אלא ס'

פעמים ס' כדי לבטלן, וכתב דכן הוא סתימת כל הפוסקים שלא נמצא אי מהראשונים או האחרונים לפני הש"ך שהעיר בד"ז (וע"ע מש"כ הפמ"ג בשפ"ד סק"כ בדעת המקילין). אבל למעשה הפוסקים שבאו אחר הש"ך הסכימו עמו להלכה הלא הם הפרי"ח (סק"כ) הפמ"ג (משב"ז כח') החכ"א (מה', ה') והיד יהודה (קצר סקמ"ט). ובביאור הדבר לכאורה צ"ל דסבירא להו דליכא ראיא מאיסורים מבטלין זא"ז דהתם איירי לפני שנאסרו הבב"ח ביחד ומועיל האיסורים מבטלין זא"ז כדי דלא יחול האיסור, אבל בכה"ג שלא ביטלו זא"ז ונאסרו כל הטיפות אה"נ יש כאן כמעט 61 טיפות של טעם "בשר בחלב" שהוא שם איסור חדש, וא"א לבטלו אא"כ יש ס' כנגד כל האיסור הזה (וע"ש עוד בחו"ד מה שהביא ראיא מסעיף א').

כמה טיפות יש ברביעית - ר' עזריאל דייטש נ"י עשה ניסיון בד"ז ויצא שבכל מ"ל יש 20 טיפות (4,736 טיפות בכוס שלם) ולפי"ז אם רביעית הוא 86 מ"ל אז יש 1720 טיפות ברביעית (3000 לפי החזו"א). אבל פשוט שהכל תלוי בגודל הטיפה, וגם אני ניסיתי ויצא בערך 2365 טיפות לרביעית. וע"י בבד"ה"ש (ביאורים סוד"ה ואם יערה) שהביא מש"כ המהר"ם שיק שיש לו קבלה מהחתי"ס דברביעית יש 980 טיפות בניגוניות, ולפי"ז נמצא דכדי להגיע לסי' פעמים ס' צריך כמעט ד' רביעיות והוא הרבה יותר ממה שיצא ע"י הניסיון הנ"ל (וגם צ"ב איזה שיעור רביעית) וע"ש בבד"ה"ש שתמה כנ"ל דלכאורה הכל לפי הענין ע"ש. ובפשטות כמעט בכל ציור יהיה ס' פעמים ס' נגד טיפה קטנה.

הלכה למעשה בנפלה כנגד הרוטב - התבשיל: פשוט להלכה לדעת המחבר רמ"א ש"ך וט"ז שכל כמה שיש ששים כנגד הטיפה התבשיל מותר. ורק נחלקו לענין הקדירה: לכו"ע הקדירה אסורה לכתחילה, והטעם כמוש"כ האו"ה כיון שיתכן שעדיין יש איסור בפנים דאולי לא פיעפע הטיפה לגמרי לתוך התבשיל, ובעי הגעלה. אבל לדעת ה"ט"ז מעיקר הדין הקדירה מותרת (כהמהרש"ל) ולכן ס"ל דאם השתמש בה עוד פעם א"צ אפי' ששים כנגד האיסור. ולדעת הגר"יב (228) לענין התבשיל השני קי"ל כה"ט"ז דבדיעבד מותר, ולכאורה לפי"ז אולי י"ל דאם הקדירה של חרס נחשב כבדיעבד ויהיה מותר לכתחילה להשתמש בה, וע"י אמנם, ע"י בבית מאיר שהביא מהמנ"י (והביאו החכ"א ג"כ) דגם לפי הש"ך שהחמיר אבל בכה"ג שדרכו להשתמש בקדירה זו רק בשפע מותר בלי הגעלה (גם לדעת ה"ט"ז וש"ך המחמירין בסי' צט'). אבל ע"י בבד"ה"ש קכ"ח שכתב דאם אפשר יש להניח הקדירה עד שאינה ב"ל. ולכאורה יש נ"מ בזה גם לענין **אם צריך לערות המאכל מתוך הקדירה:** לדעת הרמ"א וש"ך צריך לערות התבשיל והטעם כמוש"כ האו"ה הנ"ל דשנא הטיפה שבתוך הקדירה יפעפע יותר, והיינו שיתכן שלא נכנס כל הטיפה לתוך התבשיל בב"א אלא כל הזמן עוד מעט נכנס בפנים ולכן אם נשאיר האוכל בפנים הוי מעין ביטול איסור לכתחילה (הגם שאינו עושה מעשה ביטול בידים) ולכן יש לערות המאכל מיד מצד השני, משא"כ לפי ה"ט"ז לכאורה א"צ לערות המאכל מיד. וצ"ב קצת להתחמירין לערות, אמאי לא חיישינן שמא בסוף העירוי ישאר פחות מס' כנגד האיסור ויאסור מה שנשאר, ולפי"ז לכאורה צריך לזוהר לערות הכל בב"א. ועוד יש להעיר כמו שהקשה הפמ"ג דאמאי לא חיישינן שמא אותו חלק מהטיפה שנשארה בדופן הקדירה כיון שעדיין מפעפעת י"ל שלאחר העירוי תאסר כל הבליעות שבתוך עובי הדופן וממילא אם בישל בה פעם אחר נצטרך ס' פעמים ס', וע"ש (משב"ז ל') שרצה להוכיח מכאן דכלי ראשון אחר שעירו המאכל מתוכו דינו ככלי שני וכמוש"כ ה"ט"ז בסוף הסימן ולכן אין בכח הבליעה בכלי שני לאסור שאר הבליעות.

נפלה כנגד הריקן - המחבר פסק בכה"ג כהסמ"ק דמותר התבשיל אבל לא יגע בה עד שיצטנן שמא יערה התבשיל בצד האיסור, וכ' הש"ך (סק"א) דמשמע דלא מועיל שיערה מיד בצד האחר דשנא יענע הקדירה, וע"י במנ"י (נה', ח') שהעיר בתרתי, חדא דאסור לערות מצד השני דאפשר שהאיסור מפעפע בעיגול לכל צדדי הקדירה, ועוד דלכאורה כשמערה מיד בצד אחר ליכא חשש שמא יענע, ע"ש. ומשמע מתו"ד דשיך שהבליעות אינן מתפשטות בכל הכיוונים בשהו ואפשר שהטיפה מתפשטת בקו ישר לצד השני (וע"ע בעני"ז במשב"ז ריש ס' צט'). ולכאורה נ"מ בין הש"ך והמנ"י אם עירה שלא במקום האיסור וליכא ס' כנגד הטיפה דלש"ך י"ל דבדיעבד מותר, וע"י.

סעיף ו' - המנהג בנפלה כנגד הריקן - לכאורה הפשוט הוא שלפי המנהג התבשיל אסור לגמרי ואינו מועיל מה שיניחנה עד שתצטנן וכמוש"כ ה"ט"ז מהאו"ה דחיישינן שמא פעם א' עלה הרתיחות ונגע באיסור או שמא יגע בה עתה בעת העירוי קודם שתצטנן, ולפי"ז כל כמה שיש ס' פעמים ס' לכאורה אין מה לחשוש כלל כיון שאפי' אם יגע התבשיל באיסור יתבטל האיסור בתוך התבשיל וכמוש"כ הש"ך (סק"ה) וכן בקדירה חדשה כל כמה שיש ששים כנגד הטיפה לכאורה נמי אין מה לחשוש מה"ט והסכים עמו הפרי"ח (סק"ד) והוסיף הפרי"ח דאם הקדירה מכוסה אז גם בנפלה כנגד הריקן דינה כנפלה כנגד התבשיל ודי בסי' כנגד הטיפה, והביאו הגר"א [כ"ט] אבל בכל הני גווני יש להניחו עד שיצטנן כמוש"כ הש"ך, והיינו טעמא שאין לערותו מחשש שמא יבטל איסור לכתחילה (שפ"ד כה'). אבל דעת הפרישה והש"ך דאפי' בלא"ה הכל מותר כיון שהמנהג הוא רק שלא לערות התבשיל בצד השני אלא להניחו להצטנן, אבל בודאי אין הכוונה לאסור התבשיל. אבל ע"ש בפמ"ג (שפ"ד כד') שכתב עליו "יומ"ם העולם נוהגין דוקא בהפ"מ וער"ש לא בענין אחר", וע"י בסמוך.

הלכה למעשה בנפלה כנגד הריקן - הפרי"ח (ש"ס) נקט להלכה דלא כהפמ"ג הנ"ל אלא כהמנהג שהביא הש"ך מהמהר"א, וכן נראה מהגר"א (ש"ס). וע"ע בערה"ש (מג') שכתב "ולא נתפשט המנהג הזה ולא שמענוהו" וכן נקט הגר"יב (226) להלכה להתיר ע"י צינון אפילו אין ס' פעמים ס' כנגד האיסור ואינה מכוסה ואינה חדשה. אבל הקדירה בודאי בעי הגעלה. (וטיפת חלב שנפלה על קדירה ריקה, ע"י ס' צג').

נפלה טיפת חלב על קדירה של עוף שאין איסורו אלא מדרבנן - כתב הש"ך (סק"ב) דטיפת איסור משאר איסורים שנפלה שלא כנגד הרוטב, לדעת הטור ומחבר בודאי א"צ אלא ששים כנגד הטיפה כיון דל"א חני"ן בשאר איסורים, משא"כ לידן דקי"ל כהרמ"א דאמרי' חני"ן א"כ יהיה אותו דין כמו בב"ח שנפל ע"ג הקדירה. אבל ע"י ביד יהודה שהקיל וכתב דכיון שאינו אסור אלא מדרבנן א"כ דינו כמו בב"ח בשר בשר בשר דמקילין כל כמה שיש ששים. אבל לדעת הש"ך שמחמיר בשאר איסורים וכ"פ החכ"א (מה', א') וערה"ש (מב') להלכה, א"כ כ"ש בב"ח דרבנן כמו עוף בחלב נחמיר לומר חני"ן על הטיפה שנפלה על הדופן ונצטרך ס' פעמים ס'. ויש להדגיש מש"כ שם הש"ך דבין בב"ח ובין בשאר איסורים ל"ש חני"ן אם הכלי אינו בן יומו דכיון שהבליעות פגומות לא יחול עליהן שם איסור.

נפל טיפה על ידית הכלי - ע"י בבאר היטב (כג') שהביא מהתורת האשם דבכה"ג אין לאסור התבשיל, אבל ע"י בחו"ד (חי' יז') שחילק בדבר וכתב שאם הידית כנגד הרוטב דינו כנפל כנגד הרוטב משא"כ בנפל שלא כנגד הרוטב אם היסל"ד במקום הנפילה הוי כנפל שלא כנגד הרוטב (וכ"ז רק אם היד כנגד עובי הכלי ואינו בולט למעלה מדופן הכלי), אבל באינו יסל"ד מותר. וצ"ב דמהו הצד לאסור בכה"ג דהלא הוי כב' קדירות שנגעו זב"ז דמותר כשליכא רוטב ביניהם, ולכאורה צ"ל דאיירי באופן שאין הידית מחוברת עם ברגים אלא היא מקשה א' עם הכלי, אבל האמת דגם במחובר בברגים נחלקו הפוסקים (בעיקר באו"ח ס' תנא' לענין הגעלת כלים) ויש מחמירין להחשיבו ככלי א'. ודעת הבדה"ש (טע"י ה' ביאורים ד"ה אם נפלה) ד"צריך עיון לדינא" אבל הוסיף דבמחובר ע"י היתוך נראה דלכו"ע הכל נחשב כחתיכה א'.

נפלה כנגד האש - לענין מה נחשב כנגד האש, ע"י בבד"ה"ש (ס"ק קי"ט) שכתב "ובכירות שלנו שהאש הוא תחת הקדירה נראה דחשיב שלא כנגד האש אא"כ האש גדול כ"כ שמתפשט קצת למעלה משולי הקדירה דאז חשיב כנגד האש כיון שהקדירה אינה מפסקת בין הטיפה להאש". והנה מעשה שהיה שעירו רוטב קציצות בשר לתוך קופסא ונפלה טיפה על החצובה ומחר שָמו על החצובה קדירה חלבית שאינה ב"י ועשו קווקאר ואח"כ ראו שיש שם קצת רוטב על החצובה. מה דין הקווקאר והקדירה. והנה הטיפה היתה כנגד הרוטב כנגד הרוטב והיה ס' וממילא הקווקאר מותר וליכא נידון אלא לענין הקדירה, ולכאורה לזה יועיל מה שהטיפה היתה כנגד האש והגם שהש"ך הביא מהת"ח דיש מחמירין לכתחילה בכה"ג אבל למעשה בהגהות רמ"א לא פסק הכי, ועוד לכאורה יש את ההיתר של כלי שפע וכנ"ל ובפרט שכמות הבשר בהטיפה היא קטנה מאד. וע"ע בחכ"א שכתב דבכה"ג שנפלה טיפה קטנה כנגד האש א"צ אפי' ס' (וכי הבדה"ש ציונים רנ"ד דהכי מדיוק במחבר דרק בנפל הרבה הצריך ששים). ויש להדגיש ג"כ שכתב היש"ש (פג"ה ס"י לז') דאפי' בנפלה כנגד האש לכתחילה יש לקנח הטיפה. ושיעור הרבה שכתב המחבר ע"י בבד"ה"ש (ס"ק קכ"ו) שהביא מהגהות מרדכי דהוא ד' או ה' טיפות (במקום א'). והכל לפי ראות עיני החכם.

סעיף ז' - מהו הקולא של ערב שבת - לדעת המחבר ורמ"א א"ש בפשיטות שאנו מתירין המאכל כשיש ששים כנגד הטיפה, אבל לדעת הש"ך ודעימיה דס"ל דגם בלא שעת הדחק אנו מתירין המאכל ע"י צינון א"כ תמיד המאכל מותר ומהו הקולא המיוחדת של ער"ש. ועי' בש"ך (סק"ל) וביתר ביאור בהפמ"ג (משב"ז כג') דבער"ש א"צ להמתין עד שתצטנן אלא מותר לערותו מיד מצד השני.

למה מקילין בער"ש וכדומה - ע"ש בפמ"ג שכתב דהא דהצריכו צינון בחול אינו אלא גזירה שלא יערה בצד האיסור ולכן בער"ש לא גזרו, ולכאורה טעם זה אי"ש אפי' את"ל (דלא כהש"ך) דבחול התבשיל אסור כהמחבר הנ"ל דחיישנן שמה פעם א' עלה הרוטב וכדומה די"ל דבער"ש לא חיישנן לזה והיינו אפי' אם אמרינן חניין בבליעות, וכן נראה מהנקה"כ (סי' צח') בביאור קולא זו. אבל עי' בביאור הגר"א [לד] שכתב דמקילין "וכמ"ש מרדכי בשם ראב"ן דלא אמרינן בבלוע חניין כלל". ונ"מ בין הטעמים אם עירה בצד האיסור וליכא סי' דלגר"א מותר משא"כ להש"ך ככה"ג אסור.

אם החכם צריך לומר הטעם למה הוא מקיל - הטי"ז הביא מהר"י מינץ די"ל הטעם כדי שלא יתמהו השואל למה פעם החמיר ועכשו הקיל, ועי' בבדה"ש (סי' קלט') שכתב "ונראה שג"ז לפי ראות עיני המורה דלפעמים טפי עדיף שלא לומר שמתיר מפני שעת הדחק" ולכאורה כוונתו דלפעמים השואל לא ירצה לסמוך על ההיתר כיון שאינו "גלאט", והכל לפי הענין.

נפל טיפת בשר על מיחם פרוזה ורוצה להשתמש עם המים לעשות קפה חלבי - כה"ג מסתמא יש סי' כנגד טיפה א' אבל אפי' כשליכא סי' נגד הטיפה עי' בבית אדם מאי (נח') שרצה להקל לבשל מים במיחם בצירוף הסברא של שפע (והכא דאירי בהיתר ל"א חניין וליכא אלא טיפה א') אבל כתב דימתין עד שאינו בן יומו (וציין למנ"י הנ"ל) ע"ש טעמו. וכ"כ כמה פוסקים להתיר עכ"פ אחר מעל"ע.

העמיד קדירה חמה על איסור חם - אם האיסור אינו אצל האש אז מקרי האיסור כלי שני, ודינו שוה להעמיד קדירה חמה ע"ג איסור צונן (עי' בסמוך), אבל כשהאיסור אצל האש דינו ככלי ראשון ולכן אם יש בתבשיל סי' כנגד האיסור התבשיל מותר והקדירה אסורה, משא"כ כשליכא ששים כנגד האיסור גם התבשיל אסור. אבל אם ליכא אלא טיפה קטנה של איסור אז לכאורה יש להקל כמוש"כ המנ"י (נה, ה') כיון שכנגד טיפה אחת בודאי דין הקדירה כקדירה שמשתמשים בו בשפע, והגם שהש"ך וט"ז (בסו"ס צט') החמירו בזה לכתחילה אבל הכא דליכא אלא ספק איסור מכיון שיתכן שכל האיסור כבר נכנס לתוך התבשיל ולא נשאיר איסור בתוך הקדירה הם יודו ולכן יש להקל.

העמיד קדירה חמה על איסור צונן - כיון דתתאה גבר אמרי' אדמיקר ליה א"א דלא בלע פורתא והיינו כדי קליפה, וממילא הקדירה עומדת במקום הקליפה ובעי הגעלה אבל התבשיל מותר. והנה די"ז הוא ד' מצוי ששמים סיר על השיש ויש שם שלולית קטנה של קפה חלבי וכדומה, ונמצא שהוא אסור את הקדירה שלו אם היא של חרס (כגון הסיר של הטשולנט) ויל"ע אם יש מקום להתיר הקדירה ככה"ג. ולכאורה אין לומר לדעת הטי"ז (סק"י"ז) דינו כטיפה שנפלה ע"ג הקדירה דמיקר הדין אמרי' שהקדירה מותרת כיון שאם נכנסה הטיפה לתבשיל כבר נתבטלה ואם לא נכנסה לא תיכנס גם בבישול הבא, דשאני הכא שרק נבלעה כדי קליפה ובודאי לא נכנסה לתוך התבשיל ולכן בפעם הבא תיכנס לתוך התבשיל (וכמוש"כ המטה יהונתן סי' ז) אבל אולי י"ל דהכא כמות החלב בתוך הקפה אינו אלא חלק קטן וא"כ הוי ככלי שמשתמשים בו בשפע והגם שהש"ך וט"ז מחמירין בזה וכנ"ל י"ל דהכא גם הקליפה אינה מעיקר הדין (דבלח דלא שייך לקלוף מקילין בתתאה גבר) וכיון שא"א להגעיל הוי כא"א לקלוף ולכן יש לצדד שיכול להניחו עד דהוי אינה ב"י דאז הרבה מקילין גם אליבא דהש"ך וט"ז כיון שהבליעה כבר פגומה, ותשי"ח. אמנם, עי' במנ"י (נה, כא, הו"ד במשב"ז כה') שר"ל דאם מה שנשפך עדיין חם אז הגם שדינו ככ"ש אבל כיון שהקדירה שהעמידו עליו היא חמה מה שנשפך מתחמם בקל ולכן בעינן סי' כנגד כל מה שנשפך. להלכה, כי הפמ"ג (סח', משב"ז ט') דבאיסור תורה יש להחמיר אבל בדרבנן או בהפ"מ יש להקל. ויש להדגיש דכל הנ"ל אינו אלא כשהחלק השני של הקדירה (שלא נגע בקפה) אינו כנגד האש דאם הוא כנגד האש אז ל"א תתאה גבר וכדכ"ה הש"ך (סק"ל"ג).

העמידו קדירה צוננת על איסור חם - כיון שהאיסור דינו ככלי שני ממילא הכל מותר. אבל עי' בחו"ד (סקכ"ב) שהחמיר לחשוש שכלי שני מבליע ולכן בקדירה חמה ע"ג איסור חם הצריך סי' בתבשיל, ובקדירה צוננת כי שהמאכל מותר. ולכאורה בהפ"מ יש להקל כדלקמן (קה, ב') ע"ש.

לא נפסק הקילוח - כל הנ"ל איירי בנפסק הקילוח מהקדירה הרתחתה, אבל בלא נפסק הקילוח עובר דרך מקום קב אפי"ה עדיין דינו כעירו כי"ר וכמוש"כ התורה"ד (קפ"א) שהוא מקור הלכה זו "שכל טיפה וטיפה אחרונה אינה מנחת את הראשונה שלפניה להתקרה" והוא לכאורה חידוש במציאות לומר שהטיפה האחרונה עדיין חמה, אבל למעשה אינו כ"כ מצוי שיהיה קילוח שלא נפסק מהקדירה שיעבור על מקום קר דבדרי"כ כל מקום הכיריים חם מאד (וכשהעבירו הסיר מהאש אינה רותחת באופן שיצא ממנו קילוח שלא נפסק), אבל יש אפשרות אם יורד הקילוח דרך דופן התנור כשהתנור מכובה והדופן קר. והגם שהטיפה נגרת ונוגעת ב"ד הקדירה, ביאר הש"ך שהקדירה במקומה נחשבת כתתאה ואינה אוסרת אלא כ"ק, ואה"נ אם הקילוח היה זב מתחת לקדירה כתב החו"ד (סקכ"ד) ובאה"ט (סקכ"ח) דאז היה נאסר כולו כדין תתאה גבר.

נפלה טיפה על כיסוי הקדירה - לדעת הרמ"א ורוב האחרונים כל כמה שהתחילה הקדירה להרתיח פ"א אז הזיעה עולה עד הכיסוי ודין הטיפה כדין נפלה על דופן הקדירה כנגד הרוטב דכשיש ששים הרוטב מותר ויש לערות התבשיל מיד, ולכן הכא כתבו כמה פוסקים (בדה"ש ועוד) דיש להסיר הכיסוי מיד שלא יפעע האיסור יותר, וגם צריך להגעיל הכיסוי (כמוש"כ הפמ"ג משב"ז כח' וחכ"א מה, ט'). אבל עי' בטי"ז שהביא המהרש"ל דס"ל דבליכא סי' בכיסוי כנגד האיסור נעשה כל הכיסוי נבילה, והטי"ז עצמו חשש לזה מטי"א שמא לא עלתה הרתיחה באותו רגע שנפלה הטיפה אבל כיון שאינו אלא ספק כתב דאין להחמיר אלא באיסור דאורייתא. והנה, עי' ביד יהודה (ארוך סקני"א) שהעיר דכל החשש של הטי"ז לא שייך אם נפרש התוצאה של כיסוי הקדירה כמוש"כ הרא"ה בדעת רש"י (קה: ד"ה ניער) דע"י ההבל והזיעה נחשב כל הקדירה כמלאה ברוטב, דלפ"ז בודאי ליכא למעלה אז י"ל דבדויק ברגע הקדירה להזיע שמא פ"א לא עלתה הזיעה, ורק אם נפרש כמוש"כ הרשב"א בדעת רש"י דהמים עצמם מבעבעים מלמטה למעלה אז י"ל דבדויק ברגע שנפלה הטיפה לא עלתה רתיחות המים עד לכיסוי (וצ"ב דצריך לאוקמא הגמ' דניער וכיסה ככה"ג שיודע שמיד אח"כ עלתה הרתיחות), והוסיף דלהלכה מהרמ"א שהזכיר זיעה משמע שפי' כרש"י. ומעשה שהיה באשה שהרימה הכיסוי מע"ג הטשולנט ולא שמה לב שהשרוול שלה מלולכת בגבינה ונגעה הגבינה בכיסוי, אבל הבעיה היה שהגבינה היתה ע"ג הכיסוי כשהסירו הכיסוי מע"ג הסיר וממילא אמרי' שהטיפה אסרה עד סי' כנגדה ובעינן סי' פעמים סי' בתבשיל, וצריך להגעיל הכיסוי. [אגב, בפ"י דברי רש"י הנ"ל תלוי ג"כ נ"מ אם יש מקור בגמ' להדין זיעה בנוגע לאיסור והיתר, ועי' בסמוך].

סעיף ח' - שאלות שנשאלו למעשה הקשורות הזיעה - (1) חימומו קציצות העשויות מדגים בתוך תנור חלבי עטופות בנייר אלומינם ואח"כ גילו שבאמת הקציצות היו בשריות. (2) אפו כדורי גבינה בתבנית מכוסה בתוך תנור בשרי. בשני הסיפורים לא היה ברור אם המאכל היה עטוף לגמרי. יל"ע בשניהם מה דין המאכל והתנור. (3) מי שאיכסן הכלים של פסח בארון למעלה מהכיריים שבישלו עליו כל השנה טשולנט ופסטה וכל מיני חמץ, מה דין הכלים. (4) בטיסה כשמגשיים המנה העיקרית העטופה בבי' כיסויים לפעמים יש בעטיפה הפנימית ב' חורים (ליציאת הזיעה) ובדרי"כ הם מכסים החורים, אבל לפעמים לא מכסים החורים ונמצא קצת זיעה בין ב' הכיסויים. מה דין המאכל. בעזה"ש לאחר בירור ההלכות נראה מה דינם של כל המאכלים הנ"ל.

מקור לדין זיעה - לא מצינו מקור בגמ' לדין זיעה לגבי דיני או"ה כלל, ולא עוד אלא שמשעות היא דליכא דין זיעה, דהלא דנה הגמ' (פסחים עו:) אם מותר לצלות ב' פסחים זה בצד זה באותו תנור או דצריכין לחוש לריחא ולא הזכיר הגמ' כלל דיש חשש יותר גדול של זיעה (דיש לחוש לה אפי' בזה אחר זה). והנה, לכאורה המקור הראשון לזיעה הוא מש"כ בשו"ת הרא"ש (כ', כו') והוא המקור להדין המובא בסעיף זה, דבמחבת של חלב העומדת בכירה מתחת לקדירה של בשר נאסרה הקדירה ע"י הזיעה שעולה מהחלב, ומקור הדבר ממס' מכשירין (פ"ב, מ"ב) "מרחץ טמאה זיעתו טמאה" וחדש הרא"ש דה"ה לענין או"ה אמרינן דזיעת החלב כיוצא בו והזיעה אוסרת הקדירה של בשר. והנה, עי' בביאור הגר"א [כט"ז] שהביא עוד מקור לדין זה מסוגיין בחולין דניער וכיסה "דבכיסה הוי כניער שההבל מתפשט בכולו וכאלו הכל בתוך הרוטב" וכנראה שפי' מש"כ רש"י "דמי השולים עולים עד לפיה

וירודים" כהרא"ה שהכוונה להחבל והזיעה ולא כהרשב"א הנ"ל (ובאמת ע' בשו"ת משכנות יעקב סי' ל"ד שצידד דלכמה ראשונים אה"נ ליכא דין זיעה כלל באו"ה, והביא הרש"י הנ"ל וכתב דליכא ראייה מיניה דהתם אין הכוונה להחבל אלא לרתיחת המים עצמם וכדפי' הרשב"א. אבל יש להדגיש שגם הוא רק התיר בעוד צירופים ובחמץ שעבר עליו הפסח דאסור מדרבנן ע"ש). ולכאורה יש נ"מ גדולה בין הרא"ה והגר"א, דלהרא"ה ליכא ראייה אלא שזיעת הדבר כיוצא בה אבל לא חזינן שהחבל מחבר הדבר שמזיעה עם הדבר שמקבל הזיעה, ובאמת משמעות הרא"ה דא"צ אלא ששים (פעמים ס') כנגד הזיעה שנגעה בקדירה, משא"כ להגר"א אפ"ל שהחבל והזיעה מחבר המחבת והקדירה ולפי"ז הוי כאילו הקדירה יושבת בתוך החלב דצריך ששים כנגד כל החלב שנמצא במחבת ולא רק במה שנגעה בקדירה וכמוש"כ הרמ"א באמת. ולא עוד אלא האחרונים דנו למה א"צ לשער גם נגד מה שבלוע בדופני הקדירה, ובפמ"ג (משב"ז כ"ט) כתב דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא, ולפי"ז באיסורא אה"נ צריך לשער גם כנגד הקדירה, משא"כ דעת החו"ד ורעק"א דלעולם א"צ לשער יותר מעצם הדבר אפי' אם יש בליעות בפנים (הגם דלכאורה שאני הכא דכיון שהחלב מתאדה יש לחשוש שכשמתאדה החלב אז יוצא הבליעות מהקדירה ולכן לא ידעינן כמה חלב יש באמת, וע').

האם זיעה אוסרת מדאורייתא או מדרבנן - לכאורה לא מצינו גילוי לזה בנוש"כ אלא ממה שהביא הגרעק"א מהב"ח (שו"ת סי' כ"ד) דבספק אם היסל"ד בזיעה אזלינן לקולא דמשמע דאינו אלא מדרבנן, אבל בסו"ד כתב דכשאין מקום לזיעה להתפשט אז אמרי' דספק יסל"ד בזיעה לחומרא דמשמע דהוא דאורייתא, וצ"ב (וכנראה צריך לחלק דבאיכא מקום להתפשט אז ליכא אלא טעם קלוש וכדו' ובודאי אינו אסור מה"ת משא"כ בליכא מקום להתפשט, אבל ע"ש בשו"ת הב"ח דמשמע שהקיל בספק יסל"ד מטי"א). ועי' ביביע אומר (ח"ה, ז', ו') שהביא כל הדעות באחרונים בזה והביא שלהרבה אחרונים אינו אלא מדרבנן ע"ש. (ועי' בספר בית צבי שר"ל שמשלשון הרא"ה שכתב "זיעתו כיוצא בו" משמע דהוא מה"ת).

זיעת אוכלין - הפתחי תשובה הביא מהפמ"ג דמשמע מהרמב"ם דזיעת אוכלין אינו כיוצ"ב, ולא עוד אלא כתב דאפי' אם האוכל נמש ועכשו הוא נוזלי (כגון חלב מהותך) אפ"ה יתכן דאין זיעתו כיוצ"ב. ויל"ע בכונתו, דמשמע דיש זיעה אבל אינו כיוצ"ב וצ"ב אמאי לא, דכל כמה שיש זיעה אנו חוששין ומ"ש זיעת אוכלין. ובאמת עדי"ז משמע ג"כ ממש"כ הרמ"א לענין מחבת מכוסה שאין זיעתו כיוצ"ב דמשמע דיש זיעה אבל אינו אוסר, וכ"פ החכ"א להדיא (מה', י') שכתב "ואם המחבת שעם החלב מכוסה וא"כ אין הזיעה מחלב עצמו ומותר דהוי כשתי קדירות שנגעו זב"ז דמותר" ומבואר דיש זיעה אבל אינו מהחלב. ולכאורה צ"ל דהגם שבדאי שייך זיעה גם מאוכל אבל כיון שהוא דבר יבש אי"כ הנוזלי שמתאדה ומזיע אינו נידון כהמאכל עצמו ולכן אינו אוסר (וא"ש טפי אם אינו אלא מדרבנן די"ל דלא גזרו אלא על הזיעה מעיקר המאכל, ועי' ולפי"ז א"ש מש"כ הטור באו"ח (תנא', טו') "כסוי של ברזל שמשמין אותו על חררה שנאפת על הכירה וכו' ונ"ל שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהחלב החררה שתחתיו" דמבואר דגם במאכל יבש לגמרי שייך זיעה וכן העירו האחרונים, וכנ"ל י"ל דבדאי יש זיעה גם מאוכל ורק שבדרי"כ אין מחמירין בזיעה זו וכנ"ל. משא"כ בצירוף של הטור יש להחמיר, והיינו טעמא כמוש"כ המנ"י (לה', כא') ג' טעמים דכיון שנשתמש בו כל השנה חיישין לקצת זיעה ועי"ל דהתם לענין ליבון והגעלה לכתחילה קאמר משא"כ בדיעבד ועוד שאינו מזיע כ"כ ככיסוי קדרה מ"מ מזיע קצת וחמץ בפסח במשהו, ועי"ע בבית מאיר (תסא', סק"א) שפי' בעי"א דכשהוא סמוך ודבוק בו ממש אז גם באפיה יש זיעה קצת (וכן נראה בחוש). אבל מצד שני, עי' בפמ"ג (או"ח תנא', משב"ז ט') שצ"ח למה שהביא בעצמו מהמשאת משה לדייק מהרמב"ם וכתב דהוא פלא, דהלא הטור הנ"ל כתב דגם בחררה יש זיעה (ועי' במג"א סק"ל דכיסוי צריך ליבון "לפי שנוגעת ברוב הפעמים בחררה ועוד שזיעה מהחלב החררה" אבל עי' במ"ב סקפ"ה שלי"כ הטעם שזיעה).

מה נקרא אוכל ומה נקרא משקה - בעוף עם השומן שיצא ממנה נחלקו הפוסקים ודעת הגרי"ב (198) דדינו כאוכל, וכן פסק לענין עוגה לפני האפיה דהוי דבר יבש (ומעיקר הדין מותר לאפותה לכתחילה בתנור בן יומו מבשרי כדי לאוכלה עם חלב, אבל כנראה שהמנהג לכתחילה לחכות עד שאינו ב"י אם דעתו לאכלה עם חלב) דעד שתעלה אבעבועות כבר התיבש באופן שלא יצא זיעה.

זיעה בתנורים - עי' בפ"ת שצ"ח לתשובות הב"ח הנ"ל, והתם כתב דהא דהתיר הגמ' (פסחים ע':) לצלות ב' פסחים בתנור א' ולא חשש לזיעה הוא משום דשניהם נמצאים א' לצד השני, משא"כ אילו היה א' מעל השני בודאי היה אסור משום זיעה, ע"ש בדבריו.

זיעה בתנורים בזה"ז - האריכו פוסקי זמנינו בדבר זה, דיש שחששו לזיעה וממילא אסרו לאפות בשרי וחלבי זא"ז בלי ליבון קל (ויש שמצריכים ג"כ לחכות עד אחר מעלי"ע) דיש לחוש שמא הזיעה הבשר ואח"כ יזיע התבשיל החלבי ויפליט מה שבלוע בפנים ויאסור התנור וכל אשר בה, ויש שצידדו להקל מכמה טעמים ובעיקר משום שהחום גדול כיון שהדפנות ממתכת והסיקו מבפנים או לכה"פ דינו כבפנים כיון שליכא אלא טס דק ע"ג האש (וזה דלא כתנורים שלהם שהאש היתה למטה וליכא גג רותח למעלה) ולכן בודאי הזיעה והחלב נשרף מיד, ולא עוד אלא אפי' אם לא נשרף באויר התנור בודאי נשרף כשנוגע בדפנות, והא ראייה דא"צ לחוש לזה כלל שהחוש יעיד כשמסתכלים בתוך התנור אף פעם לא רואים זיעה ויש שבדקו ד"ז והניחו תבנית מלאה מים בפנים ולא ראו שום זיעה ואח"כ הוציאו התבנית כשהיתה ריקה לגמרי שכבר התאדה כל המים, ועי"כ כנ"ל.

הלכה למעשה - בודאי מנהג העולם הוא לחשוש לכתחילה לזיעה ואינם משתמשים בתנור א' לחלבי ובשרי בזא"ז, וכנראה שהוא ע"פ מש"כ האגר"מ (ח"א, מ') והמנחת יצחק (ח"ה, כ') וכן נקטו כמעט כל פוסקי זמנינו (השבה"ל ועוד. עי' בית צבי פ"ט) דלכתחילה חוששין לזה. אבל בדיעבד בדבר יבש ע"ש באגר"מ שהקיל בזה ועי"ש עוד (ח"א, נט') שכתב דכל כמה שהאש מגולה למעלה א"צ לחוש לזיעה. אבל יש כמה מפוסקי זמנינו שלא חששו לזה כלל (ושעמתי שכן היתה דעת הגרי"י פישר זצ"ל) ובפרט לאלו שאין בידם לקנות ב' תנורים (לבשר וחלב, או לימות השנה ולפסח) אבל בודאי לכו"ע אין להשתמש ביחד והיינו טעמא מחשש ניצוצות או שמא ישפך קצת, ואפי' בזא"ז צריך להזהר שלא יהיה ממשות בעין בתוך התנור כשמבשל המין השני. (ועי' בבית צבי שהעיר דהגם שלא רואים זיעה בזמן שהתנור סגור אבל כשפותחים התנור מיד רואים זיעה, וגם נראה לעינים שהדלת של התנור הרבה יותר מלוכלכת מהדפנות והגג של התנור, וכן מצוי זיעה אם מניחים התבשיל בפנים אחר שכיבו כבר התנור שאז עדיין יש זיעה וליכא חוס לשרפה).

איך מותר להשתמש בתנור א' לבשרי ולחלבי - יש כמה אפשרויות. א) אחר תבשיל של בשר עושים ליבון קל ע"י שמחממים התנור בחום הכי גבוה לזמן מסוים, דכיון דהתירא בלע סגי בליבון קל וא"צ ליבון גמור. ב) אחר מעלי"ע משתמשים בו למין השני, אבל בדרי"כ לא נוהגים ככה, ולא עוד אלא הרבה מחכים עד אחר מעלי"ע ואז עושים ליבון קל. ג) יש נוהגים להשתמש במין א' והמין השני תמיד מכסים. ויש להחליף המכבר בתוך התנור כל פעם שמחליפים וכדלקמן לענין ב' קדירות שנגעו זב"ז.

מיקרוגל - הנה, כל הנידון הנ"ל אינו אלא בתנור רגיל, אבל במיקרוגל שרק המאכל נהיה חם ולא הדפנות אז בודאי יש לחוש בליעות שבתוך הדפנות ע"י זיעה ולכן אין להשתמש עם מיקרוגל א' גם לחלבי וגם לבשרי. ויש שמתייעצים לכסות מין א' תמיד (אבל לפעמים לא מכסים ששוכחים איזה מין צריך לכסות).

אם צריך תבלינים מיוחדים לבשר ולחלב - נחלקו הפוסקים והבדה"ש החמיר בזה, וכן שמעתי מהגר"ב דיש להחמיר במלח וכדומה ששופכין ישר לתוך הסיר הרותח דאז אפי' אם אין הזיעה יסל"ד אבל הזיעה נכנסת לתוך החורים והופכת המלח לגושים כמו שנראה לעינים. (אבל לכאורה בקטשופ וכדומה שבדרי"כ לא שמים לתוך סיר רותח א"צ שתיים א"כ נחשוש מצד שנוגעים בו בידים מלוכלכות, ועי' סי' פח').

זיעה קרה - מפורש להדיא בתרו"ד דכל כמה שהזיעה קרה והקדירה או הבשר שנגע בה הזיעה ג"כ קרה, ליכא איסור כלל, אבל כתבו הפוסקים שבדאי צריך להדיח הקדירה או הבשר לפני שמחממים או אוכלים אותו ולכן דבר שאין דרכו להדיח (סל"מ) יהיה אסור לכתחילה לתלות ע"ג סיר חלבי (וכן יש לדון לענין בשר שיש בו פילי דאז לא מהני הדחה, וע').

בישול בב"ח ע"י עירוב זיעה של ב' קדירות - לכאורה לפי הרא"ה "דזיעה היוצאת מן הדבר חשובה כאותו דבר" א"כ לכתחילה יש לזוהר שלא לשים ב' קדירות מגולות א' של בשר וא' של חלב באותו זמן ע"ג הכיריים דיש לחוש שמא יתערב הזיעה זב"ז והוי כבישול בב"ח.

נתינת מים ממיחם לסיר הטשולנט - בכה"ג אם הזיעה עדיין יסלי"ד כשנוגעת במיחם, לכאורה אסור להשתמש עם המים שבמיחם לקפה חלבי, אבל בכה"ג שאין היסלי"ד יש לדון, דע' בתרוה"ד שכתב דאפי' אם אין היסלי"ד בזיעה אבל אם היסלי"ד בקדירה שנגעה בה הזיעה ג"כ אסור, אבל ע' בחידושי הגהות שכתב דמאי דפשיטא ליה לתרוה"ד מספק"ל להרא"ש אם קדירה רותחת מקבלת זיעה דשמא חום הרתיחה שבה מונעת הזיעה (וע"ש מה שתי) ולפי"ז הכא שהמיחם רותח יל"ע מה דינו. וע' בספר מאור השבת (ח"ב מכתב כה') שהביא מהגרש"זא צ"ל דמותר לערות מים ישר מהמיחם לתוך הסיר טשולנט אך יש לוודא שאין הזיעה יסלי"ד, דאז יש כמה צירופים להקל (ני"ט בר נ"ט ועוד) ע"ש.

ביאור דברי הרמ"א במש"כ דלכתחילה יש לזוהר בכל זה - הרמ"א הביא כמה דינים לפני"ז: (א) אם אין הזיעה יסלי"ד א"צ לחשוש. (ב) בקדירה מכוסה הכל שרי. (ג) שתי קדירות שנגעו זב"ז הכל מותר. ולבסוף כי דלכתחילה יש לזוהר בכ"ז, ונראה שהחמיר בקדירה מכוסה דכיון דדינו כשתי קדירות, ובשתי קדירות ההגהות שערי דורא עצמו החמיר בזה לכן לכתחילה יש לזוהר, אבל באין היסלי"ד כי האגר"מ שלא החמיר בזה (הוי"ד בבדה"ש), אבל לכאורה אם הוא דבר שאין דרכו בהדחה יש להחמיר לכתחילה וכנ"ל.

שתי קדירות שנגעו זב"ז - והנה בטעם החשש שמחמתו כתב דיש להחמיר לכתחילה, לכאורה נראה מהגהות שע"ד (נא, ג') דהגם דאמרין שאין בליעות יוצאות מחלי"ח בלא רוטב אבל כיון שרואין שבליעות יוצאות מכלי לחתיכה בלא רוטב (כדמבואר בדגים שעלו בקערה קיא: שהקערה ני"ט בדגים בלי רוטב) והיינו משום שבקל אפשר להוציא בליעות מתוך כלי דאינם אלא כמפקד פקידי בתוכו, לכן חיישינן שמא ג"כ הבליעות יוצאות מכלי לכלי בלא רוטב. אבל ע' באגר"מ (ח"א, מ') שהתיר לכתחילה לשים כלי חלבי על חצובה הבלועה מבשר, ושאלו אותו דהלא מבואר ברמ"א דיש לזוהר בזה לכתחילה, והשיב (ח"ג, י') דחשש של ב' קדירות אינו אלא שמא כשילעה א' מהם רתיחות יזוב ממנו קצת וישפך לתחת קדירה אחרת, ולכן הכא דליכא אלא חדא קדירה ליכא חשש כלל. וכך ביאר החשש להניח הקדירה ע"ג מחבת מכוסה דאולי יתגלה הכיסוי קצת ע"ש. ולכאורה לפי"ד מותר להשתמש בפלאטה בשרי כדי לחמם תבשיל חלבי שנמצא בתוך תבנית. ושאלה זו מאד מצויה לפני שבועות שלא רוצים לקנות פלאטה חדשה ליום א' בשנה. והנה, דעת הגרי"ב (242) דיש לזוהר בזה לכתחילה (מחשש בליעות) אבל לקנות פלאטה ליום א' הוא מצב של בדיעבד ולכן מותר להשתמש בה, אבל מכיון שחיישינן שמא ישפך קצת חלב לכן יש לשים ב' חתיכות של נייר אלומינם, אבל זה לא יעזור להתיר משום דהוי כג' או ד' קדירות (מהפלעטה להנייר, מהנייר לנייר ומנייר לציר) דהגרש"א לא חילק בין ב' קדירות לג'. אבל יש לציין שיש מקילין בזה. אבל במי שמתמש בתנור א' לבשר וחלב (באופן המותר וכבסמך ע"ש) קדירה החלף המכבר כל פעם דהוי כב' קדירות דאסור לכתחילה.

דין חצובה למעשה - דעת האגר"מ הנ"ל דיש להתיר לכתחילה, אבל הבדה"ש כתב דיש לקנות ב' חצובות א' לבשר וא' לחלב, אבל מבואר ברמ"ב (תנא', סקל"ד) דרק לענין חמץ בפסח החמיר לכתחילה ללבן החצובה אבל בכל השנה א"צ לחוש לזה משום דהוי כב' קדירות ועוד שהוא כנגד האש כל הזמן. אבל יש שהעירו (ע' מגילת ספר) שבכיריים שלנו לא כל החצובה נגד האש. אמנם, פוק חזי מאי עמא דבר שמעט מזעיר נוהגים ליחד חצובה א' לבשר וא' לחלב.

כמות הלחות שצריך כדי להחשיבו כרוטב להבליע מקדירה לקדירה - החו"ד (סק"כ) כתב דדבר מועט לא מקרי רוטב, ולכן "שתי קדירות שנוגעין זב"ז אפי' לחין מותר כשיש ס' נגד הבעין דזה לא מקרי רוטב להוציא הבלוע מדופן לדופן" אבל אה"צ צריך ששים כנגד הטיפה אם היא אסורה וכ"פ הגרי"ב 241, אבל ע' ביד יהודה (סקנ"ו) דיש להחמיר בזה, וכן החמיר הבדה"ש להלכה.

חימום ארוחה בטיסה - בדרי"כ עוטפים את המנה העיקרית בשתי עטיפות ומחממים אותה בתוך תנור טריף. לכאורה ה"ב עטיפות דינם כב' קדירות (הזיעה האסורה נוגעת בעטיפה החיצונה, והמאכל נוגעת בעטיפה הפנימית) והגם שמחמירין בזה לכתחילה, אבל בתוך טיסה דינו כדיעבד דא"א בע"א, כ"פ הגרי"ב 242, אבל יש להוסיף דלכאורה אינו ברור שמחממים איסור מגולה בתוך התנור (וע' בפמ"ג צג' בשפ"ד ו' שגם אם שניהם בלועים מאיסור שמן ג"כ אינו מבליע מכלי לכלי, וכ"פ האמרי ברוך דלא כמחמירין בזה ע"ש). אבל שמעתי מי שהעיר דאם חוששים לזיעה א"כ לכאורה יש לזוהר שלא לפתוח העטיפה עם הסכין שיאכל בו.

לפי כל הנ"ל לכאורה יוצא להלכה: בסיפור הראשון והשני, יש לוודא שלא היתה ממשות הראויה לאכילה בתוך התנור. באופן שיש, לכאורה צריך ששים במאכל כנגד הממשות. אבל כשאין ממשות לכאורה הכל מותר דבדבר מכוסה ליכא זיעה, ואפי' אם לא היה עטוף לגמרי הוי זיעת אוכלין דכל כמה שלא רואין אותה לא חוששין לה. ואפי' חוששין לה לכאורה בתנור חלבי האש מגולה ושרף הכל, ואפי' בתנור בשרי מצוי שיש אש מגולה ואפי' בלא"ה מאד יתכן שאין זיעה בתנור וכנ"ל. לענין הכלים שאיכסנו למעלה מהכיריים, לכאורה הזיעה היתה קרה לפני שהגיעה לארון ואין הזיעה אוסר הכלים אבל צריך להדיחם (במים קרים) לפני השימוש (ולשנות המקום לשנה הבאה). ולענין הארוחה בטיסה, לכאורה ד"ז תלוי במחלוקת החו"ד והיד יהודה אם קצת לחלוחית מועלת להעביר בליעות מכלי לכלי, ולדעת הגרי"ב מקילין בדיעבד כהחו"ד (ובפרט שיש עוד כמה ספיקות, אם מחממים אוכל מגולה בתנור ואם נחשוש לזיעה בדיעבד בתנור ובפרט אם כל מה שאפו בתוך התנור היה יבש וע').

סעיף ט' - מקור הדין של נטף טיפה מנר - ע' בתרוה"ד (סי' קעו') שדיבר על ג' ציורים: השאלה היתה על (1) טיפה של נר הדולק מחלב מהותך שנפלה מהפתילה ע"ג כף, האם הכף צריכה הגעלה או סגי בגרידה. וע"ש שהביא המהר"ם מרוטנברג שכתב דבנפלה טיפה מנר דסגי בגרידה כיון שנפסק הקילוח אבל כתב דליכא מיניה ראייה לנידו"ד דשם לא איירי אלא (2) בחלב שנתחם בקדירה אצל האש, משא"כ הכא החלב יותר חם כיון שנתחם ע"י האור ולכן הגם שנפסק הקילוח י"ל דאינה מתקרת כ"כ בנפילתה ועדיין יש לדונה כחום של עירווי שלא נפסק הקילוח. משא"כ טיפה שנפלה (3) מנר של חלב קרוש הכרוך גביב פתילה (כעין נר גיל שלנו) א"צ רק גרידה שהרי ידוע ומורגש שטיפה רותחת שנופלת מכ"ר על בשר האדם שרפתו הרבה יותר מטיפה הנופלת מנר הנ"ל והטעם הוא שהחלב הכרוך סביב הפתילה בחום מועט נמחה ומטפטף ממנו. הנה מבואר מתוך דבריו שהשוה הציור האחרון של נר (3) להציור של המהר"ם מרוטנברג (2) דבשניהם סגי בגרידה, משא"כ טיפה שנפלה מאור השלהבת עצמה (1) היא יותר חמה ואע"ג שנפסק הקילוח דינו כלא נפסק ובעי הגעלה. אמנם, ע' בב"י שג"כ הביא ג' הציורים הנ"ל אבל בע"א קצת, שהוא השוה הציור השני (2) להציור הראשון (1) וכתב דבשניהם בעינן הגעלה ורק בטיפה שנטפה מנר רגיל א"צ אלא גרידה, וצ"ב. ולא עוד אלא ע' במחבר שכתב בסו"ד "אבל חלב מהותך חם שנפל ממנו טיפה על כלי צריך הגעלה" דנראה שנתכוין להציור של המהר"ם מרוטנברג שנתחם ע"י האש שבב"י הוא החמיר בזה דלא כהמהר"ם, אבל הטי"ז ושי"ך פ"י כוונתו להציור הראשון שנפלה הטיפה מהשלהבת וצ"ב. שו"מ שכבר העיר יחי יהודה בכל הנ"ל, ורצה לפרש שהב"י השיג על התרוה"ד וס"ל דליכא נ"מ בין נפסק הקילוח ללא נפסק ובכל ענין צריך הגעלה. אבל למעשה הטי"ז ושי"ך ל"פ כן, ויוצא לפי"ד דטיפה שנפלה מקדירה רותחת א"צ אלא גרידה. אבל יש לציין דרואין יסוד גדול מהתרוה"ד הנ"ל דאפי' כשמקילין בנפסק הקילוח זהו רק בדבר שאינו חם ביותר, וע' בסמוך.

שיעור גרידה - ע' בפמ"ג (שפ"ד לה' ד"ה עוד) שהעיר דנראה שהשי"ך סתר עצמו מו"י לענין שיעור גרידה, דמהכא משמע דגרידה הוי פחות מקליפה דכתב דכיון שנפסק הקילוח אין דינו כעירווי כ"ר (דאוסר כדי קליפה) אלא סגי בגרידה, אבל ע' לקמן (צג', סק"ו) דלענין האי דין גופה של טיפה שנפלה על הסכין דבעי גרידה כתב השי"ך דגרידה הוי כמו קליפה. וע"ש בפמ"ג דאולי שם גרידה משותף ופעם ר"ל קליפה ופעם פחות, וכתב דלפי"ז צ"ל דמש"כ דכיון שנפסק הקילוח אין דינו ככ"ר, ר"ל דעירווי אוסר כולו והכא סגי בגרידה דהיינו רק קליפה (וצ"ב מש"ך סי' קה' סק"ה שכתב בע"א). אבל בחזו"א (ט', ו') פ"י כפשוטו דגרידה היינו רק לגרור החלב מע"ג הכלי, ובסיפא דכתב המחבר דבעי הגעלה ר"ל מחמת האיסור כ"ק, שאם אינו רוצה לקלוף הכלי צריך הגעלה (וע' בבדה"ש שהצריך קליפה בשניהם).

דין מצקת - הטי"ז הביא מהמהר"ל דאין דינו ככלי ראשון אפי' שהה הכלי בתוך הכ"ר עד שהעלה רתיחות, ותמה עליו דלכאורה יתכן כשתחביבים הכף בכ"ר מקבלת הכף דין כ"ר ולכן אפי' הוציאה מיד עדיין שם כ"ר עליה, אבל לבסוף החמיר בזה דלענין הגעלה לא מקרי כ"ר (ומשמע אפילו בכה"ג שהניחו

הכף בפנים עד שהעלו המים רתיחות). אבל משמע דלענין אונ"ה אכתי מחמירין שדינו ככ"ר להבליע ולהפליט וכדומה, וכ"כ השי"ך (קז', סק"ז) וכאן בנקוה"כ) דמאחר שהוציאה עתה מכלי ראשון רותחת חשיב כלי ראשון לחומרא. ולענין הלכה, ע"י בחו"ד (ח"י לב') שכי שהעלה הט"ז דדינה ככ"ר ויכול להגעיל בכלי ז', וצ"ב דלכאורה הט"ז החמיר לבסוף. ובאמת ע"י בחכ"א שכתב (מו, ח') דדינו ככ"ר לחומרא לענין אונ"ה, וככ"ש לחומרא לענין הגעלה דאין מגעילין בו. ועיי' במ"ב (שיח', סקפ"ז) שכתב דאם שואב בכלי ריקן מתוך כ"ר, י"א דדינו ככ"ר ובפרט אם משהה הכלי הריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה דודאי מקרי כ"ר, אבל עיי' (סקמ"ה) שאם שואב בכף מקדרה ומערה לקערה נחשב התבשיל שבקערה כמונח בכלי שלישי וצ"ב דיוצא שהכף הוא כ"ש וסתר מש"כ בסקפ"ז. וע"י בשו"ת מנחת יצחק (ה', קכ"ז אות ג') שביאר שכיון שנחלקו בזה הפוסקים הוי כספיקא דדינא ולכן לענין הכף עצמה שהוא ספק דאורי' מחמירין דדינה ככ"ר, משא"כ לענין הקערה שהנידון הוא אם נחשבת ככ"ש או ככלי שלישי בזה הכרע להקל (ועוד דלעיל איירי לענין בישול אחר אפיה דיש מקילין בזה אף בכ"ר), אמנם יל"ע אם אפשר להביא ראיה משבת לאונ"ה. ולענין הגעלה כתב המ"ב (תנב', סק"כ) דאין להגעיל מכף אא"כ השאירו בפנים עד שהעלו המים רתיחות כהמהרי"ל ודלא כתוס' ומשמעות הט"ז הני"ל: וע"י בחזו"א (אונ"ח קכב', ג'). אבל ע"י ביו"ד ר"ס לבי' שהחמיר בזה) שחילק בין אם הקדירה נמצאת על האש דאז הכף נחשב ככ"ר או שאינה נמצאת על האש דאז דינו ככ"ש, (ולכאורה כן יוצא לפי המהרי"ל שכתב שרק אם השאיר הכף בתוכו עד שעלה רתיחות נחשב ככ"ר וזה בודאי לא יקרה בכ"ר שהסיר מן האש). ולדעת הגרי"ב (קנה"י) בשאב מכלי שהוסר מהאש לכתחילה יש לחוש לט"ז אבל בדיעבד יש לסמוך על המהרי"ל (דבעי שהה בפנים קצת) והחזו"א.

כלי ראשון שעירו המאכל מתוכו - הט"ז חידש דבכה"ג תו ל"ל דין כ"ר אלא נידון ככלי שני, והיינו דס"ל כשם שהמאכל בעי הדפנות מחממות כדי להחשיבו ככ"ר, גם הדפנות בעי המאכל המחממן כדי להחשיבו ככ"ר, ורואין בחוש שאם משאירין סיר מלא מרק לכמה שעות הסיר עדיין חם מאד משא"כ אם הוציאו המרק מהסיר הסיר מתקררת לאחר כמה דקות.

סימן צג' (קדירה שבישלו בה בשר לא יבשלו בה חלב)

ביאור שיטת הבעל העיטור - בפשטות הבעל העיטור חידש שאם בישל חלב בקדירה של חרס בשרית ב"י, מותר לבשל בה מיד איזה מין שירצה. והוא תמוה ממנפ"ש, דאם לא שיך הגעלה בכלי חרס א"כ יש בליעות של בשר ושל חלב בתוך הקדירה ואסור לבשל בה כלום, ואם שיך הגעלה בכלי חרס ובישול החלב מועיל כהגעלת מים א"כ אמאי מותר לבשל בה בשר מיד, הלא הכלי בלוע לגמרי מחלב. וע"י בב"י בשם המהר"י בן חביב שפ"י שכל הבשר יצא ע"י הגעלת החלב והחלב שנאסר ע"י הבשר לא פלט בחזרה לקדירה שכי' שהקדירה רותחת אינה פולטת מה שבלע, וגם את טעם החלב עצמו לא בלע הקדירה דאידי דטריד למיפלט לא בלע. אבל צ"ב דמי יכול לכוון באיזה רגע הקדירה גומרת לפלוט שיוכל לערות החלב באותו שניה קודם שיבלע החלב לתוך הקדירה. ועיי' דנמצא לפי"ז דעיי' איירי בעירה חלב רותח לתוך הקדירה דאלי"ה כבר בלע הקדירה כשהגיע לסי"ל לפני שהתחיל להרתיח ולהפליט, ועדי' צ"ב דיוצא לפי"ז דמותר לשפוך תבשיל של נבילה רותחת לתוך קדירה ולהיזהר לשפכו קודם שתנוח הרתיחה והקדירה תהיה מותרת לגמרי כיון שלא פלט הנבילה כלל כ"ז שהיא רותחת, וצ"ע (וע"י בב"י שהעיר עדי'ז, ועיי' מה שהקשה עוד כמה קושיות על פירוש זה).

ועיי' בט"ז שביאר דס"ל לבעל העיטור דהא דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו (ר"ל הידופ"י שלו, ובפשטות אין הכוונה ל"דפנות") לעולם, דין זה נאמר מדאורייתא רק לענין קדשים אבל בחולין לא חיישינן לטעם קלוש כזה ורק מדרבנן גזרו בחולין, ולכן בכה"ג שהוא מצב של בדיעבד ויבא לידי פסידא אם נחמיר כגזרת חז"ל, לא החמירו והתירו להשתמש בו בין לחלב ובין לבשר אחר מעלי"ע (וכ"פ הבי"ח דלא התיר אלא לאחר מעלי"ע). וצ"ב דהלא ליכא פסידא כיון שאפשר להשתמש בו לחלב ואמאי התירו להשתמש בו לבשר ולא לחשוש להבליעות של חלב שאינן בני יומן. ובאמת כבר העיר כן הפמ"ג (משב"ז א') ועיי' שרי"ל דכיון שבכה"ג לא חששו לגזירת חז"ל (לומר שאינה יוצא מידי דופיו לעולם) אז ממילא נכלל שלא חששו ג"כ להגזירה דרבנן השניה (של אינו בן יומן אטו בן יומן) וצ"ב מה"י לומר כן דלכאורה ב' הגזירות אינם תלויים זב"ז. ועיי' דסתמא דבעל העיטור משמע שהתיר לבשל בה בשר אפי' תוך מעלי"ע (וכן העיר הפמ"ג שם בעצמו).

שיטת הרשב"א - הרשב"א חידש שאם בישל ירקות בקדירה בשרית בשיעור של הבשר שבישלו בה לפני"ז (לפמ"ג בדעת הט"ז ר"ל שיעור הזמן שבישלו בה לפני"ז, אבל בנקוה"כ וכן ביד יהודה בדעת הט"ז נראה שפ"י הכמות בגובה הקדירה), מותר אח"כ לבשל חלב באותה קדירה. וטעם הדבר הביא הטור מהרשב"א משום דהוקלש הבליעות של הבשר ע"י הירקות ודומה לני"ט בר נ"ט דא"א שתחול אליו שם איסור. וע"י בנקוה"כ שביאר דמועיל כהגעלה, ולפי"ז לכאורה צ"ל שיש ס' כנגד הבליעות שבקדירה (וכ"כ החו"ד אבל ע"י ביד יהודה שהשיג עליו), וע"י בבדה"ש (ביאורים ד"ה לא יבשל) שכתב דיותר משמע כלשון הרשב"א דנקלש כח הבליעות (ואפי' ליכא כל דיני הגעלה, דאלי"ה אמאי פליגי על הרשב"א), והיינו או עיי' שיצאו חלק מהבליעות לתוך הירקות או משום שנכנס בליעות חדשות של חלב לתוך הקדירה ונתערבו הטעמים ע"ש. ולהלכה נראה ממה שלא הביאו המחבר ולא הזכירו הרמ"א דס"ל דלא קי"ל כהרשב"א, אבל השי"ך בנקוה"כ כתב דקי"ל כוותיה. אמנם, ע"י בפרי"ח ופמ"ג (משב"ז ב') שהכריעו כהמהרש"ל דלא כהרשב"א וכן נקט הבדה"ש. אבל עיי' בבדה"ש שהביא בשם החסד לאברהם דבאיכא עוד צד להקל יש לצרף דעת הרשב"א להקל מטעם ס"ס כמוש"כ הדרכ"ת (צה', טו').

החומרא של כיסוי הקדירה - היינו שהחשיבו גם כיסוי שאינו ב"י לבן יומן, וכתב הרמ"א דליכא טעם לחומרא זו. אבל למעשה מצינו כמה טעמים שהזכירו הרמ"א עצמו בת"ח וכן שאר האחרונים, ויש נ"מ ביניהם וכדלהלן. התי"ח כתב דמצינו חומרא בריחא וזיעה דליכא בשאר איסורים והיינו מה דאמר' בריחא שהנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר. והמהרש"ל כתב דרק החמירו באותן כיסויים שיש להם כעין חלל שאפשר להתאסף שם הזיעה ודינו כבעין שאינו נפגם לאחר מעלי"ע, ולפי"ז בכיסוי רחב כיסוי יכול לשלוט בו ליכא לחומרא זו. והבי"ח כ' דכיון שהרתיחה עולה שם תמיד נדבק מאד וא"א לקנחו היטב (והט"ז) תמה עליו דאיך יכול להיות שנדבק שם הזיעה יותר מהקדירה עצמה שנדבק שם ממשות המאכל עצמה. וצ"ב דהחוש יעיד שבסיר מרק, הרבה יותר קל לנקות הסיר מלנקות הכיסוי שמלא בשמנונית (וכו') ולפי"ז יש לחשוש כן בכל כיסוי. ובהגהות מראה כהן כ' דהזיעה הוא הטעם העיקרי והמובחר שבתוך המאכל ואינו נטל"פ גם לאחר מעלי"ע (ויל"ע לפי"ז אם יועיל ס' בקדירה כנגד הכיסוי או דאמר' שהבליעות כ"כ מרוכזות שדינם כאבקת חלב או תרכיז ד"א דבעינן ס' כנגד הכמות שהיתה מעיקרא). וע"י ביעב"ץ שפ"י דהחומרא הוא דאמר' שסתם כיסוי הוי ב"י כיון דדרכו להשתמש בכיסוי א' לכמה קדירות, ולפי"ז בידוע שלא השתמשו בו תוך מעלי"ע ליכא לחומרא זו (וכן בזמנינו שבדרי"כ כל סיר יש לה כיסוי משלה, דין כיסוי כדן סתם כלים).

כיסוי קדירה להלכה - השי"ך פ"י כהמהרש"ל הני"ל והחמיר להצריך ס' פעמים ס' של הבעין הנמצא בתוך החלל של הכיסוי, כיון שנעשה כל הכיסוי נבילה מחמת אותו בעין שנאסר ע"י הזיעה. וע"י ברעק"א שתמה דהבליעות של הכיסוי אינן ב"י והאיך נאסרו, ואולי י"ל דנתכוון השי"ך להבליעות שנכנסו עכשו ע"י הזיעה שנאסר מחמת הבעין. אבל הט"ז שפ"י החשש ג"כ כהמהרש"ל רק החמיר להצריך ס' כנגד הבעין. וע"י בהגהות חכמת שלמה שתמה דשיטתם מהופכין דלעיל (צב, ז') בנפלה טיפה על כיסוי הקדירה לדעת השי"ך קי"ל כרמ"א דהוי כנפלה כנגד הרוטב וא"צ אלא ס' פעמים כנגד הטיפה משא"כ הט"ז כתב דאין דינו כנגד הרוטב דחיישינן שבאותו פעם לא עלתה הרתיחות. ולכאורה י"ל, וע"י. ומשמע דלהלכה אין חוששין להחומרא של כיסוי אלא בכה"ג שיש שאין חלל וכדביאו הט"ז ושי"ך מהמהרש"ל.

כיסוי חם או קר על קדירה חמה - אם הקדירה רותחת אז הכל נאסר כיון שהזיעה עולה ואוסרת את כל הכיסוי ויורדת ואוסרת כל התבשיל אם ליכא ששים כנגד כל הכיסוי. ולכאורה בדרי"כ אין ששים אפי' כנגד הכיסוי בלבד.

כיסוי חם על קדירה צוננת - לדעת הרמ"א הכל מותר דליכא זיעה כלל מהתתאה שיאסור הכיסוי העילאה, ורק יש כמה טיפות של זיעה על הכיסוי הנוגעות בשפת הקדירה הקרה, ובאלו כתב הרמ"א דכיון שפירש מהכיסוי דינם ככ"ש ולא כעירוי כ"ר האוסר כ"ק דכיון שאינה אלא טיפה א' פסק כח

חמימותה. אבל הש"ך השיג ותמה על מה שהתיר הקדירה ובתו"ד כתב דבשעת הנגיעה בקדירה עדיין הטיפה מחוברת להכיסוי שהוא כ"ר. (וצב"ק דמשמע דפליגי אם הטיפה מחוברת או לא). ולהלכה, ע"י בערוה"ש (צב', נג') שכתב דק"י"ל כהש"ך ונאסר גם הקדירה וגם הכיסוי כדי קליפה חס לתוך צונן (אבל ע"ש שכתב שדין זה נאמר בשהה הכיסוי "זמן נכון" על הקדירה) ויל"ע בזה דלכאורה משמע מהש"ך שהוא לא החמיר אלא לאסור הקדירה ולא הכיסוי שכתב "וצ"ע במה שהתיר גם הקדירה", וכנראה דהמקום לחלק בין הקדירה והכיסוי הוא משום דסתם כלים אינם בני יומן ולכן לא אסר הקדירה להכיסוי משא"כ הכיסוי אסר הקדירה כיון שיש בליעות של בשר בתוך הקדירה החלבית. וע"ע בפר"ח שהחמיר מט"א דס"ל דכלי שני שהסיל"ד פולטת ובולעת. ולדינא כ' הבה"ש (סקל"א) דיש להחמיר להגעיל הקדירה והכיסוי (ויש להדגיש דאפשר להגעילן ע"י עירוי). אבל במקום הפסי"מ כגון בקדירה של חרס יש להקל (אבל כתב דיש להתמין עד לאחר מעלי"ע ולהגעילו ג"פ). ומעשה שמישהו לקח הכיסוי מעל הסיר הבשרית ושם אותו על התחתית של סיר חלבית ב"י שהיתה הפוכה, ולפי הנ"ל יש להחמיר להגעיל הסיר החלבית והכיסוי הבשרית בעירוי כ"ר.

טיפה שנפלה ע"ג קדירה צוננת - הנה, מבואר בד"מ דבטיפה א' פסק כח חמימותה. ולכן להלכה, כתבו הפוסקים דבנפלה טיפה א' של איסור או של בשר על קדירה חלבית קרה, א"צ אלא לנקות את הטיפה (עם מים קרים או מגבת) כיון שודאי פסק כח חמימותה לפני שהגיע לקדירה. אבל שמעתי מהגרי"ב שבטיפה א' של שמן (כגון שמטנגים שניצל במחבת והשפירץ טיפה ע"ג קדירה חלבית) כיון ששמן נעשית הרבה יותר חם ממים לכן אא"ל שפסקה כח חמימותה ולכן הטיפה נבלעת כ"ק (וכן אוסרת מסביב רק כ"ק) ויש לנקות הטיפה ולהמתין עד לאחר מעלי"ע ולהגעיל ע"י עירוי מכ"ר. והנה, לא מצינו בפוסקים שחלקו בין מים לשמן, אבל בנוסף למה שהחוש מעיד שהטיפה לא מתקררת, לכאורה יש להביא ראיה להמושג מהתרוה"ד הנ"ל (ס"י קע"ו) שכתב דאע"ג דטיפה שנפלה מחלב מהותך כשנפסק הקילוח א"צ אלא גרידה אפ"ה בטיפה שנתחה ע"י האור כיון שהיא יותר חמה אינה מתקררת ע"י שנפסק הקילוח והכלי שנפלה עליו צריך הגעלה, וא"כ לכאורה י"ל סברא זו ג"כ לענין שמן. אבל צב"ק דהלא התרוה"ד שם איירי בחלב מהותך שדומה לשמן ואפ"ה כתב דברתח ע"י האש כיון שנפסק הקילוח א"צ אלא גרידה, ומשמע דלא חילקו אלא באופן הרתיחה (בין ע"י האש לע"י האור) ולא במיני מאכל שנתחו באותו אופן, וע'. [ובעצם הקולא הנ"ל של טיפה א' צב"ק דלכאורה משמע קצת מהש"ך שחולק וס"ל דדינו כשאר עירוי שנפסק הקילוח ע"ש].

האם מותר לכתחילה לשים כיסוי חס על הצובה קרה - יש דבר שמאד נפוץ והיינו כשמסירים הכיסוי מע"ג הקדירה צריך מקום להניחו, ולכן יש שמניחים אותו על השיש או בתוך הכיור, אבל הרבה מניחים אותו על החלק השני של הצובה שהיא בד"כ קרה (יש שמניחים אותו ישר ויש שמהפכים אותו קודם שמניחים אותו). ויל"ע אם יש איזשהו בעיה לעשות את זה. והנה, בדיעבד לכאורה דינו לדעת הרמ"א ככיסוי חס ע"ג קדירה קרה דהכל שרי, אבל לדעת הש"ך שהחמיר, לכאורה נאסר הכיסוי כדי קליפה. ואולי י"ל דסתם צובה אינה ב"י ולא נאסר הכיסוי אבל אפ"ה יל"ע אם מותר לכתחילה להבליע אינו ב"י בליעות לתוך כלי. אמנם לכאורה יש לצדד דליכא אפי' בליעות כלל בחצובה דהכל נשרף כיון שהוא כנגד האש תמיד וכמו שמקילין להשתמש באותן חצובות לבשרי וחלבי. אבל באמת שאנ"ה שתמיד כשנתחמם הקדירה ממין השני החצובה כבר חמה מהאש, וע'. והנה, משהו שאל הגרי"ב, והוא ענה לו דבדיעבד זה לא יאסור אבל לכתחילה חוששין לממשות על החצובה ולכן אין לעשות את זה (ואפ"ה אם הממשות יבש והכיסוי הפוך לכאורה אסור לכתחילה כדין ב' קדירות).

שאלה למעשה - שקרה לפני כשבועיים. אשה לקחה כפית והוציאה קציצי בשר מתוך הסיר, ואחר ששמה הקציצות על הצלחת היא לקחה אותה כפית והוציאה אורז מסייר אחר, ובדרכה לצלחת נפלו כמה חתיכות אורז לתוך הכיור שבו ישב סיר חלבי. והנה לכאורה יש להתיר, דיש מח' אם הכף מקרי כ"ר או כ"ש, ואפ"ה אם היא כ"ש אבל מי אמר שהאורז שנפל היה עליו רוטב בשרי, ואפ"ה היתה עליו יש לדון שכמה חתיכות קטנות (אפ"ה של דבר גוש) פסקה כח חמימותם, ואפ"ה בלא"ה כמות הבשר ברוטב שנגע בקדירה הוא מועט מאד ויש להתיר כדין כלי שפע אם משאירים הקדירה עד לאחר מעלי"ע דאז הבליעות פגומות ולכמה פוסקים הטי"ז ושי"ך מודים, וע'.

סימן צד' (דין התוחב כף חולבת בקדרה של בשר)

יש להקדים דהגם שכבר למדנו את רוב רובם של הלכות בב"ח ותערובות אבל כמדומני שלכה"פ חמשים אחוז או יותר מהשאלות שנשאלות למעשה מקורם בסימנים אלו (צד', צה', צו') דאיירי בעיני נ"ט בר נ"ט, דבר חריף, ותחב כף של מין א' בתוך תבשיל של המין השני.

סעיף א' - התוחב כף לקדרה ואינו יודע עד היכן תחב - בכה"ג כתב הש"ך בשם המהרש"ל דמשערין בסתם דרך לתחוב דהיינו עד ראש הכף, וביתר ביאור ע"י בפמ"ג (שפ"ד א') ורעק"א שכתבו דראש הכף היינו הראש של החלק העגול, ולכאורה צ"ב דבפשטות כשמערבבים קדרה לא מכניסים רק את החלק העגול אלא את רוב הכף, וכנראה דנקטו הפוסקים דהכא איירי במצקת ולא בכפית, והגם שבכפית נמי כשאוכלים מרק וכדומה בד"כ רק מכניסים החלק העגול אבל אינו מסתבר שהמחבר מיירי בכה"ג שאוכלים מרק ישר מכלי ראשון. וע"ע בפ"ת (סק"א) שהביא מחלוקת היכא שאין היכר בכף עד כמה תחב אם נאמן לומר עד היכן תחב שלפי הנוב"י נאמן והפ"ת פקפק עליו, ולפי הנ"ל צ"ל דהיינו בכה"ג שהוא טוען שהכניס פחות מהראש של הכף, דהלא אפילו כשא"י כלל עד היכן תחב משערין רק עד ראש הכף. ולהלכה ע"י בערוה"ש שהקיל בזה וכי' דגם אשה נאמנת ואין לפקפק בזה כלל (אבל הבה"ש החמיר, וע"ע לקמן בסעיף ז' בעני"ז).

משערין בכל מה שנתחב ממנו בקדרה - נחלקו האחרונים בביאור כוונת המחבר, דבכל תחיבה בד"כ יש ג' חלקים של הכף, החלק שנכנס לתוך התבשיל, החלק שלמעלה מהתבשיל אבל אכתי נמצא בתוך דופני הקדרה, והחלק שנמצא לגמרי מחוץ לקדרה. והנה, פשוט דבעיני ס' נגד החלק שנכנס לתבשיל, אבל יש לדון על ב' החלקים האחרים, והיינו הגם דק"י"ל דלא אמרינן חס מקצתו חס כולו שנצטרך לשער גם כנגד החלקים של הכף שאינם נמצאים בתבשיל והם בכלל לא חמים, אבל אולי היכא שנתחמם הכף צריך לשער כנגד הכל.

וע' בפ"ת שהביא הכו"פ (וכן נקט הערוה"ש סק"א כדבריו) דס"ל דצריך לשער גם כנגד החלק של הכף שהכניס לתוך דופני הקדרה וראיה לדבר מסי' צב', בחתיכה שמקצתו פגים ומקצתו בחוץ דק"י"ל כתוס' דהוי כאילו כולו פגים וכ"ש הוא מאוכל דהלא יותר קל להפליט מכלי מלהפליט מאוכל, אבל מה שחוף לדקירה בודאי לא צריך לשער כנגדו (דרק בצירוף ההבל שבקדירה אמרינן שהבליעה מתפשטת בכל המאכל או הכלי). אבל ע' בחו"ד (סק"א) שכתב דיש לפקפק על ראייתו (לכאורה משום דמה"ת לדמות כלי לאוכל), אבל הוסיף דאפ"ה יש להחמיר כוותיה לשער כנגד מה שבתוך דופני הקדרה אע"פ שחלק זו של הכף קר, אבל אם הוא חס אז מדינא צריך לשער כנגד כולו ואינו שייך למחלוקת של חס מקצתו חס כולו. ולענין הבליע בתוך הכף ע"ש שכתב דאם הזיעה עולה למעלה אז הכף נאסר מדינא בכל מקום שנגע בו זיעה שהיסל"ד (ובמשב"ז א' כתב דלמעלה מדופני הקדירה בודאי אין היסל"ד בה, ולכאורה הכל לפי הענין שאם התבשיל מגיע ממש עד פי הקדרה נראה שהזיעה שלמעלה מהדפנות בודאי הוא יסל"ד, וע' בבדה"ש בציונים שכתב דכנראה חזקתו דבד"כ לא תהיה הזיעה יסל"ד. וזהו נקודה חשובה הנוגע לשאלות רבות של זיעה). וע"ש בפמ"ג שהאר"ק לדון על הכף שכמה טעמים משום הבל הקדירה ותתאה גבר וכי', וכתב דבמקום שהיסל"ד חזמה הזיעה צריך לשער כנגד החלק הזה שנגע בה הזיעה החמה, וע' ביד יהודה (צב', סקנ"ב) שתמה דהלא הזיעה עולה ויוצאת מחוץ לקדירה ואינו חוזרת לתוכה, אבל הבה"ש כתב דאולי גורם להפליט דרך התחתית של הכף.

להלכה, ע' בפ"ת שהביא החת"ס שהקיל בזה, וכי' דמהרש"ל והש"ך לכאורה מבואר דס"ל דא"צ לשער אלא כנגד מה שנתחב בקדירה דהלא כתבו דאם א"י עד היכן תחב אמרי' דמסתמא רק תחב החלק העגול של הכף, וזה שייך רק לענין החלק שנכנס לתוך התבשיל (הגם שיש לדחות דאיירי בכה"ג שהתבשיל מגיע עד פי הקדירה, או דר"ל כיון שאנו יכולים לתלות שרק הכניס העגול להתבשיל לפי"ז אפשר לחשבן כמה נכנס לתוך דופני הקדרה), וכתב

החתי"ס דכן נוהגין בעלי הוראות, וכן פסק החכ"א (מו', ו) וכן נקט הבה"ש למעשה (סק"ד) ולא עוד אלא משמע (ע"ש ביאו' סוד"ה משערין) שרצה להקל גם היכא שיש זיעה בקדירה שאינו מפליט הבליעות שבכף ודלא כהפמ"ג שהחמיר בזה.

חס מקצתו חס כולו - איתא בגמ' (פסחים עד.) דאין צולין קרבן פסח בשפוד של מתכת כיון דחס מקצתו חס כולו וממילא אינו צלי אלא צלי מחמת ד"א (השפוד), וד"ז מוסכם לכו"ע (וע' ביד יהודה שביאר המציאות) אבל נחלקו הראשונים אם גם לענין בליעה ופליטה בכלי מתכות אמרינן אותו יסוד דכשחם מקצתו דנין גם החלק הקר כאילו הוא חס ויכול להבליע ולהפליט מאותו חלק הקר. והגם דקי"ל דלא אמרינן חס כולו אבל נחלקו האחרונים בדבר, דע' בפמ"ג (שפי"ד ג') שהביא דלדעת הש"ך כשתוחב כף לתוך התבשיל כיון דל"א שחם כולו ממילא אינו מבליע מהתבשיל לתוך כל הכלי וגם אינו מפליט הבליעות מכל הכלי, אבל אם נגע חתיכת בשר בחלק הקר אמרינן דמבליע לתוך החלק הזה. אבל ע' במג"א (תנא', סק"ד) דס"ל דהגם שאינו מפליט מכל הכלי אבל מבליע לתוך כל הכלי (וכ"כ המ"ב ע"ש סק"ח).

נ"יש רק לציין שמה שהביא הב"י בבדק הבית מחלוקת בין הראב"ד להרמב"ן אם משערין כנגד כל הכף או לא, הגם שהביא המחלוקת מיד אחר שהביא המחלוקת לענין חס מקצתו חס כולו, אבל אינו קשור אליו כלל, ובין לראב"ד ובין לרמב"ן לא אמרינן חס כולו וא"צ לשער אלא כנגד החלק שנתחב בקדירה. ולא נחלקו אלא אם צריך לחשבן כנגד כל עובי הכף כיון דלא ידעינן כמה נפיק מיניה או שאפשר לשער באומד יפה כמה בליעות יצאו מהכף וא"צ לשער כנגד כל הכף, דרק בכחל שהוא מאכל אמרו בגמ' דלא ידעינן מאי דנפיק מיניה, משא"כ בכלי דשייך הגעלה ורואים הבליעות כדבר נפרד מהכלי, וכמו ש"כ הר"ן פ"ה לה. בדפי הרי"ף].

ממתי מונין הכד' שעות של מעלי"ע לענין כלי שאינו ב"י - הפתחי תשובה הביא מהחות יאיר שהחשבון של מעלי"ע רק מתחיל אחר שנצטנן הכלי והגיע לשיעור פושרין אבל מה שאינה יס"ל"ד אכתי אינו מספיק, וצ"ב דהיכן מצינו דבר כזה שיש בליעות בדבר שאינו יס"ל"ד (והגם שהחמיר הש"ך בס"י קה' בכלי ראשון אפי' אין היסל"ד היינו דוקא בכה"ג שהוא על האש ומשום הרחקה כדמשמע בירושלמי) וצ"ב.

דעת המחבר - ע' כה"ח (סקט"ז) דיש כלל בדעת המחבר כשכותב סתם וי"א, הגם דקי"ל כסתם אבל מהא שהביא הי"א מבואר דס"ל דלכתחילה יש להחמיר כה"ח ורק במקום הפסי"מ יש לסמוך על הסתם. וחדוש הוא ולא נראה כן משאר הפוסקים (ע' ש"ך סק"ג).

סעיף ב' - ביאור דעת המחבר שמצריך ב' פעמים ס' בתחב ב' פעמים - הגם דליכא אלא כף א' של איסור אפי"ה דיינינן ליה כב' כפות וכמו שביאר הב"י דאמרינן דאחר שתחב הכף החלבי לתוך התבשיל הבשרי, יצא רוב החלב מהכף ונכנס במקומו בליעות בשר מהתבשיל ופגשו הבליעות של חלב שנשארו בתוך הכף ונעשה כל הכף נבילה ולכן כשתחב הכף פעם שני צריך לבטל חוץ מהכזית הראשון של חלב עוד כזית של איסור בבי"ח. אבל לפי"ז צ"ב אמאי לא חיישינן שבתחילה א' יקרה אותו דבר, שיצא החלב ויכנס הבשר ונעשה נבילה ואח"כ יצא בחזרה לתוך התבשיל. ולכאורה אפי"ל משום דכל כמה שלא הוציא הכף מהקדרה כל הבליעות של בשר שבכף מקושרות להתבשיל שבקדרה ולא נעשו נבילה דבכל התבשיל יש ששים כנגד החלב הבלוע, אבל ע' בפמ"ג (שפי"ד ד' ד"ה ודע) שדחה פ"י זה וביאר דכיון שאינו אלא איסור דרבנן לא דייקנן כולי האי ורק בהוציא הכף ותחב עוד פעם דנראָה כב' זיתי איסור החמירו. אבל אכתי צ"ב אמאי לא אמרינן שאיסורין מנבטלין זא"ז וכמו שהקשה הש"ך (בש"ך הארוך ס' צד') דהלא לאחר התחילה השניה יש בתוך התבשיל הבשרי כזית א' של חלב וכזית א' של בבי"ח וא"כ שניהם יכולים לבטל א' את השני כדקי"ל בסו"ס צח' (ס"ט). וע"ש בפמ"ג שתי' דהגם ששני הזיתים אין טעמם שוה (דכזית א' של בבי"ח רובו חלב, וכזית השני רובו בשר) אבל כיון שהשם איסור שוה דשניהם נקראים בבי"ח לכן אינם יכולים לבטל זא"ז. אבל צ"ב דהלא הכזית של חלב שנכנס בתחילה ראשונה לא נעשה בבי"ח כלל דיש ששים כנגדו, וע' בחו"א (טז', סק"ה) שביאר דהגם שיש ס' לבטלו אבל כיון שלא נודע התעבות לכן ליכא דין ביטול והגם שאין בכח החלב לאסור הבשר על אף דליכא דין ביטול דכשארין ביכולתו להטעים המין השני אין זה דרך ביטול, אבל הבשר יכול לאסור החלב וא"כ אליבא דתו"ש דלא ס"ל כהרמב"ן דרק כשהבשר והחלב שניהם אוסרים זא"ז יש איסור בבי"ח, דהלא הכא החלב אסור והבשר מותר ואפי"ה לדעת הפמ"ג יש על החלב איסור בבי"ח.

מה הדין בתחב הכף ג' פעמים - לכאורה אם החשש שנשארו בליעות בתוך הכף ונ"י אח"כ כשנכנס בשר מהתבשיל לתוך הכף, א"כ בפשטות אין מקום לחלק בין תחב ב' פעמים לתחב ג' פעמים דיש אותו חשש, וכן הביא הש"ך מהסמ"ק דכפי התחבות צריך עוד פעמים ששים. אבל הש"ך עצמו ביאר שהמחבר לשיטתו דס"ל דלא אמרינן חני"ן בשאר איסורים ולכן רק בפעם השני שנשאר חלב בתוך הכפית אמרי' חני"ן משא"כ בפעם השלישי שכבר נהפך החלב שנשאר בכף לנבילה אז דינו כשאר איסורים ולכן לא אמרינן חני"ן. ולכאורה סברא זו תמוה בתרתי וכן תמה הפר"ח, חדא, דהלא הב"י כתב להדיא (קג', ז') דכל הבא מבבי"ח כבבי"ח דיינינן ליה ולכן אפי' כבר נתבשל בשר בתוך חלב ונהפך לחתיכת נבילה עדיין יש בכחה להפוך דבר אחר לחתיכת נבילה (מדברנן), והש"ך עצמו הביא הב"י הנ"ל לקמן בס"י זה (סק"ב). ועי"ק דאפי' תימא דכל הבא מבבי"ח אינו כבבי"ח, אבל לו יצויר שבשילו חצי זית בשר עם חצי זית חלב וכבר נעשה נבילה, ואח"כ נפל האי כזית של בבי"ח לתוך יורה של כ' זיתי חלב, בודאי נעשה כל היורה בבי"ח מדאורייתא כיון שנתערב עם חצי זית בשר ומה בכך שכבר נאסר החצי זית הזה אבל בהתחברו עם עוד חלב יכול לאסור עו"פ (ובפשטות בזה ל"ש אין ביטול אחר ביטול כיון שמעולם לא נתבשל ביחד עם חלב ז' וכן תמה החו"ד ג"כ (סק"ד). וע"ש בפמ"ג שר"ל כיון שכל הבא מבבי"ח אינו אלא מדברנן י"ל דרק באיסור תורה החמירו לחשוש שפלט ובלע ופלט עוד פעם, אבל לא הבנתי איך ת"י הקושיא השניה, וע' בפר"ח שאה"י החמיר להצריך ג' פעמים ס' בתחב ג' פעמים.

ביאור דעת הרמ"א דא"צ אלא פעם א' ששים - התרוה"ד (ס"י קפ"ג) הביא ב' טעמים אמאי א"צ ב' פעמים ששים, והיינו דכל החשש הנ"ל אינו אלא שמה נשאר חלב בתוך הכף ואח"כ נכנס בשר מהתבשיל לתוך הכף ונ"י וחזר ופלט לתוך הקדירה. והנה, ד"ז שייך רק בבי' הנחות. א) דאמרינן חני"ן בבליעות שבתוך הכלי ונחלקו בזה הרמב"ן והרשב"א (ויש להדגיש דפשוט דבבישול בשר בתוך קדרה חלבת שהחלב הבלוע יכול להפוך החתיכת בשר לחתיכת נבילה, ורק נחלקו אם בליעות בתוך כלי של מין א' יכול לאסור הבלוע בכלל ממין השני). ב) גם אחר שהוציאו הכלי מהקדרה עדיין שם כלי ראשון עליו, דכל כמה שהכף עדיין בתוך התבשיל אין התבשיל הבלוע נאסר כיון שהבליעות מקושרות להתבשיל שבקדרה שיש בה ששים כנגד החלב, ורק אחר שהוציאו הכף יש בכח הבליעות של בשר לאסור הבלוע מחלב, אבל זהו רק אם הכף מקרי כ"ר. ולכן הכא הוי כעין ס"ס לקולא ספק אם הבלוע נ"י (הגם שלהלכה קי"ל דני"ן) ועוד ספק שמה לא מקרי הכף כ"ר.

אמנם, ע' בש"ך (סק"ה) שנראה שהביא עוד טעם להקל, דכתב דגם במאכל שנפל ב' פעמים א"צ ב' פעמים ס' הגם דלא שייך ב' הטעמים הנ"ל (דודאי הבלוע בחתיכה נ"י ואכתי דינו ככלי ראשון אחר שהוציאו מהקדרה) והיינו טעמא משום דהכא מה שנבלע מהתבשיל לתוך הכף ונ"י, כשאח"כ נפלט טעם זה לתוך התבשיל הוי מין במינו עם התבשיל (הגם שהאיסור הוא בבי"ח והתבשיל אינו אלא בשר אבל סו"ס שניהם בשר ודינו כמין במינו כמו נבילה שנפלה לתוך קדרה של בשר כשר) ומין במינו מדאורייתא בטל חד בתרי, והגם שגזרו מדברנן להצריך ששים היינו רק גזירה אטו מין בשאינו מינו "והכא לא שייך טעם זה". וביתר ביאור כ' הגר"א לקמן (צח', כ') "וכמש"כ הרא"ש בפי' ג"ה דמין במינו בסי' גזירה אטו שאינו מינו, משא"כ בכה"ג דליכא למיגזר דא"א באותו קדירה אלא במינו" והיינו כיון דמייירי בתחב הכף ובאותו קדרה פעמיים לא שייך אף פעם שהפליטה בתחילה השניה לא תהיה מין במינו עם מה שנתבשל בקדרה. נ"ל"ע אם סברא זו שייך לדעת הרשב"א שביאר החיוב ששים במין במינו משום דבליכא ס' הוי כאילו אוכל ודאי איסור וכמו מין במינו יבש ביבש דבטל חד בתרי ואסר הרשב"א לאכול כל הג' חתיכות ביחד. ות"ח אמר לי שאולי הרמ"א לשיטתו (קט', ב') דבנתבטל חד בתרי ואח"כ ביטול הכל ביחד בדיעבד בהפסד סמכין על הרא"ש הנ"ל שהכל מותר, ועי"ן. וע"ע בפלתי סק"ח דנראה שמתעם אחר יש להקל דאינו ודאי שנבלע וחזר ונפלט, ואולי זהו כוונת הפר"ח (סק"ו) שכי' דליכא ודאי איסור בלוע, ואפשר דר"ל דיתכן שהיתה הגעלה בתחילה ראשונה ולא נשאר חלב בפנים כלל, ועי"ן.

הנ"מ להמחבר בין נודע בינתיים ללא נודע בינתיים - רק בלא נודע אמרי' דלא חל הביטול כיון שלא נתחדש הדין ביטול אלא במצב של ספק (דביטול אינו מציאות אלא הנהגה במצב של ספק, דאם היה מציאות לא היה שייך לומר חזר וניעור וכמו שביאר הקוב"ש) וליכא ספק קודם ידיעת התערבות.

ולכן בנודע בינתיים שכבר נתבטל הכזית הראשון לכן בתחב עוד פעם אי"צ עוד ששים לבטל. משא"כ בלא נודע לא נתבטל והוי "כנפלו [שני הזיתים] בבת אחת" וכלשון הפמ"ג (שפ"ד ה') וכל כמה שנפלו ב' זיתים בב"א פשוט שצריך ב"פ ששים.

תחב הכף לקדירה אחרת ואח"כ חזר ותחבו בקדירה זו פעם ב' - ע' בפתחי תשובה שהביא מהחמודי דניאל להחמיר בכה"ג, אבל ע' בערוה"ש (סקי"א) שכתב דאפי' תחב בקדירה אחרת אי"צ אלא פעם א' ששים. ולכאורה אפ"ל דמחלקותם תלויה בטעמי ההיתר הנ"ל, דלפמ"ש"כ הגר"א לבאר השי"ך דבאותו קדירה ל"ש מין בשאינו מינו, אי"כ בקדירה אחרת בודאי שייך אינו מינו ולכן צריך עוד פעם ששים וכמוש"כ החמודי דניאל, משא"כ לפי הטעמים שכתב התורה"ד דבבלוע ל"א חניין ועוד דאולי אחר שהוציאו הכף מהקדירה מקרי כלי שני, אי"כ אין מקום לחלק בין קדירה זו לאחרת, וכ"מ בערוה"ש שהמחלוקת תלויה בזה. להלכה צ"ב ותש"ח. והנה, מעשה שהיה שבער"ש הכינו בסיר א' טשולנט ובסיר אחר כבד, והאשה תחבה מזלג לתוך הכבד (להפכו), והוציאה המזלג וערבב הטשולנט וחזרה ותחבה בכבד ואח"כ החזירה לתוך הטשולנט וכן עשתה כמה פעמים ואח"כ נתברר לה שהכבד לא היה צלוי (ודבר זה די מצוי) ונאסר הכבד מחמת הדם, ויל"ע מה דין הטשולנט (שהיה בו כמות קטנה המספיק לבי' אנשים). והנה גם לפי הערוה"ש צריך סי' כנגד כל תחיבה דהכא הכבד יכול לאסור המזלג בלי הדין חניין, אבל בלא"ה לכאוף דם שבישלו אינו אלא מדרבנן וא"כ בנידו"ד דיש ספק כמה תחיבות היו, הוי ספק סי' באיסור דרבנן דמקילין בכה"ג וכדלקמן (צח', ב'). (אבל שמעתי שהרב אסר הטשולנט וא"י למה - וע"ע בזה בתחילת חבורה הבאה בעזה"ת).

סעיף ג' - בב"ח אסור בהנאה ואסור לזרוק לכלבים אפי' שאינם שלו - וכמו שהביא הט"ז מהאו"ה הת"ח ומהרש"ל. ובאמת מקור הדבר הוא בירושלמי שכתוב כן להדיא לענין חמץ בפסח. ונחלקו הפוסקים אם דין זה נאמר בכל איסורי הנאה או רק בפסח משום חומרא דפסח. ומבואר שהפוסקים הנ"ל ס"ל דכן הוא בכל איסורי הנאה. אבל צ"ב איזה הנאה יש לו כשנותן אוכל לכלב שאינו שלו, בשלמא כשהכלב של מישוהו אחר אי"כ נמצא שיש לבעלים הנאה כיון שא"צ להאכיל אותו, אבל כשהוא של הפקר מי נהנה מזה. וראיתי בתורת האשם (פה', ג') שכ' דרך הכלב לשמור מי שנותן לו אוכל, וע"ש עוד מש"כ בזה, וכ' דאולי יש נ"מ אם מותר להאכיל חזיר כיון שאינו שומר הבעלים ע"ש. ויל"ע דאפי' בלא"ה לכאורה יש בהאכלת חיות איזשהו הנאה דהלא רואים בגן החיות שאנשים משלמים כסף כדי להאכיל החיות! וע"י.

בישל בקדירה הבלועה מבב"ח שאינה ב"י - למהרש"ל צריך להשליך דמי הקדירה לים והיינו לכאורה כדי הנאת בישול אחד, ולכאורה ר"ל כמה הוא היה משלם לאדם אחר לשכור הסיר שלו כדי לבשל פ"א (וכ"מ שפי' הבד"ש). וצ"ב טובא איזה הנאה יש לו בכלל. דהלא הקדירה בעצמה אינה אסורה בהנאה, והבליעות של בב"ח כיון שאינן ב"י אינו נהנה מהם כלל. וראיתי במנ"י (הו"ד שפ"ד יא' ע"ש) שכתב דכיון שהקדירה בלועה מבב"ח אי"כ אינו בולע כשהוא מבשל בו פעם אחרת ומרויח מהבליעות של בב"ח. אבל לפי"ז גם כשעשה שמפו הרויח כנ"ל וצריך לזרוק דמי הקדירה לים. וכן נחלקו האחרונים אם מותר למכור כלי הבלוע מבב"ח לגוי, דלדעת הגמ"א (תנ"י), אסור והבית מאיר תמה דהלא אינו משיג יותר מחמת האיסור הבלוע בפנים וכן התיר החת"ס למכרו לגוי וכמו שהביא הפ"ת. וצ"ב.

אם בליעות של בב"ח מותרין לאחר מעל"ע - מבואר במחבר דרק כשהכלי ב"י אסור, וכ' הפמ"ג (משב"ז ד') דמוכח דלא כפלתי שכתב דכל שנעשה בב"ח לא מהני נטלי"פ כיון שאסור שלא כדרך אכילתו, וע"ש שכתב דרק אסור לאכלו בעין אבל טעם פגום שנכנס לתערובות מותר.

סעיף ד' - כלי שא"י שבלוע בו גם בשר וגם חלב - כתב המחבר שאסור להשתמש בו בין לבשר ובין לחלב, ומשמע דלשאר דברים ליכא איסור כלל, אבל ע' לקמן (סעיף ה') דהמנהג לאסור הכלי גם לבישול שאר דברים שאינם לא בשר ולא חלב.

סעיף ה' - ביאור דעת המחבר ורמ"א - בכה"ג שתחב כף בשרי ב"י במים שנתבטלו בקדירה פרווה ואח"כ תחב כף חלבי ב"י באותה קדירה במים אחרים ס"ל למחבר ורמ"א דלכתחילה אסור להשתמש בקדירה זו בין לחלב ובין לבשר. והנה לכונ"ע הטעם הבלוע בקדירה הוא בפטות ג' נ"ט, א' מהמאכל להכף, ב' מהכף להמים, ג' מהמים לקדירה ואפי' אם נאמר שבשעת בישול ליכא נ"ט בר נ"ט אבל לכה"פ הוי ב' נ"ט בקדירה, (וצ"ב על הט"ז שפירש דהכא הוי נ"ט בר נ"ט מ"ן הכף למים ומן המים לקדירה" דאמאי ליכא עוד נ"ט מהמאכל לתוך הכף, ואולי ס"ל דאין לחלק בין ב' נ"ט לנ"ט ולכן ליכא מעליותא בזה שיש עוד נ"ט מהמאכל לכף. אמנם לפי"ז לכאורה משמע דס"ל דאמר"י נ"ט בר נ"ט גם בשעת בישול דאליה ליכא אלא נ"ט אחד מהכף לקדירה דרך המים). ולכן תמה השי"ך על המחבר דהלא כתב בסי' צה' (סעיף א', ב') דנ"ט בר נ"ט אפי' בבישול מותר בדיעבד כשכבר נתבשל, ואפי' לדעת הרמ"א שהחמיר לכתחילה אפי' לאחר שנתבשל אבל זה אינו אלא בבי' נ"ט ולא בג' נ"ט. ומבואר דס"ל להשי"ך דג' נ"ט מותר לכתחילה ובפרט בנידו"ד שהג' נ"ט הם בבי' כלים (והגם שהריב"ן אסר דגים שנתבטלו בקערה הגם שיש ג' נ"ט, צריך לחלק דהתם חוששין שמא נגע הדג בדופני הקדירה, אבל הכא דנ"ט מהכף לקדירה כיון שהוא מכלי לכלי אי"כ א"א בלי רוטב, כ"פ הפמ"ג בשפ"ד טו').

ויש להדגיש דאפי"ג דס"ל להשי"ך דג' נ"ט מותר לגמרי, אפי"ה כתב השי"ך דאחר שתחבו הכף הבשרית בתוך הקדירה לא היינו מתירין לו לכתחילה לבשל בה חלב כיון דע"כ צריך לקבוע תשמיש לקדירה זו יש לקבוע לה כהמין הבלוע בה ע"י הכף, וע"כ צ"ל דלענין זה אכתי מקרי לכתחילה ולכן מחמירין שלא להשתמש בה במין השני (אבל צ"ב דאם ג' נ"ט מותר לגמרי מהו הנ"מ בזה שאכתי הוא לכתחילה), ורק לאחר שתחב גם כפית מהמין השני בתוך אותה קדירה מתירין לבשל בה המין השני. ולכאורה בהבנה זו גופה דלפני קביעת שם הקדירה מקרי לכתחילה, תירץ הטי"ז (בדף אחרון) את קושיית השי"ך דהכא גם לאחר התחיבה השניה אכתי הוי לכתחילה "כיון שאתה צריך להורות מה עושה בכלי זה אם לבשר ואם לחלבי" וכשם שאחר התחיבה הראשונה לא היינו מתירין לכתחילה לבשל בה מהמין השני, כמו"כ אחר התחיבה השניה אנו לא מתירין לבשל לכתחילה משני המינים (וע' בתפארת למשה עדי"ז). אמנם, יל"ע דלכאורה בט"ז כאן (סק"ו) פי' דין המחבר בע"א דאינו אלא מנהגא בעלמא להחמיר כעין הדין שכתב הרמ"א בהג"ה דבתחב כף חלבית שאינו ב"י לתבשיל פרווה שבתוך קדירה בשרית ב"י דהמנהג לאסור הכלי שאינו ב"י ע"ש, נמצא דהא דאסור המחבר ורמ"א אינו מדינא דנ"ט בר נ"ט לכתחילה אלא ממנהגא, (וע"ע ביד יהודה בקצר סקל"ה מה שהעיר על הטי"ז ממש"כ בדף אחרון).

להלכה ולמעשה - כתב הפמ"ג (שפ"ד כא') "מצד המנהג לדין ראוי לחוש להרי"ב ולט"ז כאן ובדף אחרון וכמוש"כ המנ"י (פה', כה') דממנהגא אסור בב' כפות"י אבל דעת הפ"ח כהשי"ך והביאום הגר"א [טו'] וכוותיהוה פסק הגר"י"ב (352). אבל למעשה אפי' אם נחמיר אינו כ"כ מצוי שיהיה סיר כ"כ קטן שאין בו ששים כנגד הכף (דאם איירי בכוס וכדומה אי"כ בדרי"כ הוא כלי שני) וג"כ אינו מצוי שיתחבו כלי חלבי בן יומו ואח"כ כלי בשרי ב"י באותו קדירה תוך מעל"ע. ויש להדגיש ג"כ דלכאורה כל הנידון אינו אלא כשהוא רוצה לקבוע הקדירה לבשר או לחלב אבל אם הוא רוצה להשאיר הקדירה פרווה בפטות אין בזה פיקפוק כלל. [ובענין מש"כ השי"ך דלכתחילה כשתחב בה רק כף חלבית לא היינו מתירין להשתמש בה לבשר, ע' במגילת ספר שכתב "ונראה שכל דברי השי"ך אמורים רק במי שאין לו נ"מ איזה שימוש לקבוע לקדירה וכו', אבל מי שקנה סיר גדול מאד לצורך בשול בשרי ובטעות תחב בו בתחילה כף חלבית אין להורות לו שיקבע הסיר לשמוש חלבי כיון שהוא צריך לו לשמוש בשרי"י].

המנהג לאסור הכף שאינו בן יומו - מעשה שבוע שעבר ששמו כרוב במחבת חלבי ב"י שעדיין היתה רטובה מהמים ששטפו בה, ואח"כ עירבבו הכרוב עם כפית בשרית אינה ב"י. הנה לכאורה זהו ממש הציור של הרמ"א כאן דליכא ששים כנגד הכף כיון דליכא רוטב לצרף הכל, וא"כ הדין שאסור לאכול הכרוב עם בשרי, ואפי' עם חלבי אין לאכול כדכתב התורת חטאת, אבל מותר לאכול בכלי פרווה או בכלי חלבי, ולכאורה הכפית צריכה הגעלה ממנהגא אבל מעיקר דדינא מותר כיון דהוי ג' נ"ט בר נ"ט (והגם ששם ע"י בישול והכא ע"י צליה לכאורה אין לחלק בהכי). אבל הגר"י שטילרמן א"ל ששמע מהגר"י רייזמאן שליט"א בשם הגר"א פאם זצ"ל שאם אוכל המאכל בכלי פרווה או חד פעמי או שזרק המאכל תו ליכא מראית עין וא"צ להגעיל הכלי

(דכל החיוב להגעיל הכלי אינו אלא משום שכיון שאוכל המאכל עם כלי של המין שביי א"כ נראה שהמאכל ג"כ דינו כאותו מין ונראה לעין שהוא תחב כלי של המין א' לתוך מאכל של המין השני, משא"כ כשאינו אוכל המאכל עם כלים של מין הכלי שהוא ב"י), ולכאורה הגם שמסבירא כן הוא אבל חידוש גדול הוא שהדין הגעלה מתלא תלי וקאי עד שאוכלו, וע'.

סעיף ו' - אפשר לסוחטו בבלוע מהיתר - הש"ך הביא מהמהר"ם לובלין דבצל הבלוע מבשר שנתבשל בקדרה של חלב כשיש ששים כנגד הבשר הבלוע אז גם הצל מותר וא"צ להוציאו מהקדרה דאמרינן שכל הטעם התפשט לתוך הקדרה ונתבטל, ודין זה נאמר רק בהיתר דבבלוע מאיסור ראינו (סי' קו') דכיון שנאסר שוב א"א להתירו בהוצאת הבליעות, ועייש בב"י שהקשה הרשב"א דהלא אפשר להטעימו לקפילא ואמאי אסור, ותי' דאפי' ליכא טעמא אכתי אסור דאפשר שנשאר משהו מהטעם איסור בפנים והגם שלאסור לכתחילה אין בכח המשהו הזה כיון דל"ל טעמא אבל אחר שכבר נאסר אינו חוזר להתירו עד שידוע בודאי שיצא כל הטעם ולא נשאר אפי' משהו. וע' בכו"פ סק"ח (הו"ד בשפ"ד כג') שהקשה דאמאי לא חיישינן גם הכא שמיד כשנפל הצל הבשרי הזה לתוך הקדרה החלבית נבלע קצת חלב בתוך הצל ונאסר הצל (דבמאכל אין אומרים שהבלוע מקושר וכמוש"כ הר"ן בסוף פרק כ"ה) וממילא תו א"א אפשר לסוחטו כיון שעכשו הצל בלוע מאיסור, (ובאמת דעת רעק"א שבכה"ג שנפל הצל לתוך חלב ממש אסור). וע' ביד יהודה (סק"ט) שכתב דס"ל למהר"ם דמיד שנפל לתוך הקדרה פלט כל הבליעות מידי דהוי אהגעלה שהבליעות יוצאות מיד כשמכניסו לתוך המים הרוותחים, וה"נ כיון דאפשר לסוחטו בהיתרא מותר אמר' דיש הגעלה באוכלין.

ולפ"י דכה"ג מועיל מדין הגעלה באוכלין יל"ע בתרתי, חדא, האם דין זה שייך רק כשהמים רותחין או אפי' כשהמים חמים שהיסל"ד, דהלא בודאי לא שייך הגעלה אלא כשהמים רותחין וכמוש"כ הבי"ל לעיל (בסעיף ג') וע"כ צ"ל שנפלו הצללים הבלועים מבשר לתוך הקדרה בשעה שהיתה רותחת וצ"ב דסתום הוא. ועוד יל"ע אם דינו של המהר"ם לובלין הוא רק בדיעבד או גם לכתחילה, דהיינו אם למשל משהו חתך כל הצללים שלו עם סכין חלבי ועכשו הוא רוצה להכניס את הצללים לתוך הטשולנט, האם מותר להרתח סיר של מים ולהגעיל את הצללים שלו כדי שיוכל לשים הצללים לתוך הטשולנט (ולכאורה אין בזה משום מבטל איסור לכתחילה דהכא כל כוונתו להוציא הבליעות של חלב ולא לבטלם). [אמנם לפמ"ש החו"ד (צב' סק"א) דינו של המהר"ם אולי אין לעשות כן לכתחילה ע"ש].

להלכה - הנה הש"ך והט"ז (צו', סק"ה) הביאו דינו של המהר"ם להלכה וכן נקטו הרבה האחרונים (פרי"ח, חו"ד, חכ"א) וכן נקט הגרי"ב שליט"א (-283 4) דהכי ק"ל להלכה גם בנפל לתוך חלב ממש וכמוש"כ הרמ"א (צה', ב') ודלא כרעק"א שהחמיר בנפל לתוך חלב.

בצללים הבלועים מבשר שנכבשו בתוך חלב - כתב רעק"א מהמג"א (תמו' סק"ח) דבכה"ג בודאי אסור והיינו אפי' להמקילין לעיל בנפלו לקדרה של חלב רותחת אפי"ה הכא אסור כיון שעיי הכבישה נבלע החלב ולא נפלט הבשר כיון שאין כבישה פולטת, וכ"כ הפמ"ג (צו', שפ"ד ח') ג"כ.

נ"ט בר נ"ט דאיסורא האם איסורו מדאורייתא או מדרבנן - ע' בפמ"ג (שפ"ד כב') שהסתפק בזה וכתב דלכאורה תלוי במחלוקת ראשונים. דהנה הטור הביא מסה"ת ב' הבדלים בין בליעות איסור ובליעות היתר, אבל המחבר רק הביא א' מהם והיינו שבבלוע היתר א"צ ס' אלא כנגד הבליעות ולא כנגד כל המאכל שנבלע בו, אבל את הדין הב' שבחימם מים תוך מעליע של בישול היתר לא מתחילין הכד' שעות מחדש משא"כ בחימם מים מעליע מבישול איסור מתחילין הכד' שעות מחדש לא כתב המחבר. ובביאור הדין השני הביא הב"י מש"כ הסמ"ק לפרש דבחימם מים בקדירה של איסור מה שנאסרה הקדרה מחדש אינו אלא משום שעיי הבליעות של איסור נעשה כל המים חניין, וא"כ מבואר דמדאורייתא לא אמרינן שני"ט בר נ"ט דאיסורא אסור דאל"כ א"צ לדין חניין דאפי' בלא"ה הקדרה אסורה מחמת אותן הבליעות שיצאו וחזרו ונבלעו. אבל לדעת הר"ן ודעימיה שכתבו "כל היכא שאיכא טעמא כלל אסור עד סוף כל העולם" משמע שאסור מדאורייתא. ולכאורה לפמ"ש הש"ך (סק"ב) שהקדרה אסורה לא מטעם דאמרי' חניין בשאר איסורים אלא משום דני"ט בר נ"ט דאיסורא אסור אפי' בכמה טעמים, היה אפ"ל כהסמ"ק דני"ט בר נ"ט דאיסורא הוא דאורייתא ואפי"ה צריכין לחניין משום דתלינן שכל הטעם יצא לתוך המים וכשחזר ונבלע בדופני הקדרה רק נבלע כשיעור המדומע, דהיינו דתלינן שעשר ידות מים נכנס בפנים ורק חלק א' של איסור חזר ונבלע, ולכן אי לאו חניין אז בבישול הבא בודאי יהיה ס' כנגד האיסור. ואע"ג שהש"ך ביאר בדעת הטור דס"ל דל"א חניין ואפי"ה אסר משום שני"ט למים וחזר ונבלע בדופני הקדרה ולא הזכיר הקולא של י' ידות, כי הפמ"ג דע"כ צ"ל דס"ל כהפרישה דחיישינן שכל האיסור שנפלט חזר ונבלע בפנים (ועיי בפרישה ח' שתי ג"כ בע"א דהוי כטיפה שנפלה על הקדירה דצריך ס' פעמים ס'. וב' התי' צ"ב, דאיך אפ"ל שרק האיסור חזר ונבלע בפנים, וע' בהגהות רעק"א על הפמ"ג. ועוד צ"ב דטיפת חלב אסור רק משום חניין, ולטור ל"א חניין).

כשנעשה קדרת איסור ב"י ע"י חימום המים האם מתחילין מחדש הכד' שעות של מעליע - הנה בודאי בשעת הבישול עצמו לא נפגם הטעם כלל כיון שהטעם בלוע בתוך אוכל וכל הנידון אינו אלא כשחזרו הבליעות ונבלעו בתוך דופני הקדירה אם ממשיכים הכד' שעות מאיפא שהפסיק, למשל אם היו בלועים בתוך דופני הקדרה 4 שעות א"צ אלא עוד 20 שעות עד שיהיה הקדרה אינו ב"י, או שמתחילין הכד' שעות מהתחלה. ולכאורה מסבירא חימונה הייתי אומר (וכן דייק הפמ"ג (שם ד"ה הן אמת) מדברי הסמ"ק) שהגם שהטעם הבלוע בתוך אוכל אינו נפגם, אבל גם אין האוכל מחליא ליה לשבח (א"כ האוכל הוא דבר חריף) ולכן ממשיכים הכד' שעות. אבל עייש בפמ"ג (ד"ה והמעיינן) דפשיטא ליה שהכל מתחיל מחדש "ואין הדעת סובלתו וכו' ואיזה שיעור תתן לזה" וכנראה דקשיא ליה דאין אנו יודעים בכלל באיזה קצב הבליעות נפגמות ויתכן שבחמש דקות הראשונות לא קורה כלום ואולי אחר כמה שעות מתחיל הבליעות להפגם וכפי משך הזמן שהם בפנים הולכות ונפגמות ואם מוצאין הבליעות באמצע תהליך הפגימה יתכן שצריך להוסיף שעות ומי יודע איזה שיעור תתן לזה (ומשמע קצת דהיה אפשר להמשיך אבל מבעיה טכני א"א לחשבן את זה). ואולי אפ"ל בע"א קצת שהמח' תלויה בתהליך הפגימה ע"ד שביארנו בכבוש כמבושל, דאת"ל שהפגימה של אינו ב"י נעשית בב"א בתשלום הכד' שעות א"כ אין סברא כלל לומר שממשיכים הפגימה כיון שלא נפגם כלל לפני"ז, אבל את"ל שהפגימה קורה לאט לאט א"כ מסברא שאפשר להמשיך ולהשלים הפגימה אחר שחימם מים באמצע. להלכה, אין כ"כ נ"מ בזה כיון שבדרי"כ לא מבשלים איסור והשאלה המצויה היא אם חיממו מים בסיר של מין א' ואח"כ השתמשו בו להמין השני, וכיון שהוא היתר ל"א חניין על המים וכל הבליעות דינם כני"ט בר נ"ט דהיתרא והכל מותר.

סעיף ז' - סתם סכינים - כבר ראינו שסתם סכין בחזקת מלוכלך, ויש לדון בזמנינו אם אמרינן כן, וע' ברעק"א דבידוע שהוא נקי א"צ אפי' קליפה באינו ב"י ולכאורה כן הוא בסתם סכין שלקחו מהמנירה, וע' בדרכי"ת (צג'), וביותר אריכות לקמן צו' סק"ד) שהיבא משו"ת פרח מטה אהרן דסכינים שלנו שדרכם לנקות היטב ואין שום שומן דבוק בהם הוי כשאר כלים, והוסיף הדרכי"ת דהכל לפי המקום והזמן דאפי' בזמנינו אבל בשעה שעוסקים בבישול שדרך להשתמש בסכין א' לכמה דברים יש לחשוש, ודעת הגרי"ב (249) להקל בסכין שאין בו שיניים דסתמא בחזקת נקי (ושמעתי ממנו בשיעור, שאמר שדוגמא לסכינים שלהם הוא הפתחן שלנו שהסכינים העגולים מכוסים לגמרי בשמנונית).

ברי לי - הגם דק"ל דא"צ אלא ס' כנגד החלק של הסכין שחתך בו, אבל כתב המהרש"ל דבסתמא אמרי' שחתך בכל הסכין ואפי' אמר ברי לי שלא חתכתי בעולו אמרי' דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, והגם שמקילין לענין הכניס כף לתוך הרוטב באמר ברי לי שאני התם שאין דרך מסוים ולפעמים מכניסים הכל ולפעמים רק מכניסים חציה ולכן נאמן לומר ברי לי, אבל בסכין הסתמא דמילתא הוא שחתך בכל הסכין וא"כ אינו נאמן כנגד הסתמא דלא רמיא עליה. אבל ע' בש"ך שהשיג עליו ו"ל דנאמן. ולהלכה, בפמ"ג (שפ"ד כח') נראה שנטה להחמיר וכן נראה שנקט הבדה"ש (סק"ד) והוסיף דכשנראה רושם השמנונית על הסכין בכה"ג בודאי נאמן לכו"ע.

דוחקא בדבר שאינו סכין - ע' בדרכי"ת (קא') שהביא מהריב"ם שניטוד שכתב לענין מזלג "שודאי חיתוך המזלג של מתכת בתוחיבו והכאתו ונקיבו הדוחקא הוא כדוחקא דסכינא" ולולא דמסתפינא הייתי אומר שגם בתחב כף בכח לתוך מאכל דינו כדוחקא דסכינא.

דוחקא דסכינא בדבר רך - הבדה"ש (ביאורים ד"ה שחתכו) כ' בשם הטוטו"ד דדוחקא דסכינא שייך דוקא בחותך דבר קשה כגון בשר אבל בחותך דבר רך שא"צ לעשות בכח לא חשיב דוחקא דסכינא, והוסיף דכע"ז כ' גם באו"ה (לו', יב) דבתפוח צלוי אין שייך כ"כ דוחקא דסכינא (וע"ש).

בליעות ע"י חתיכת סכין - ר"פ חידש שבשר רותחת שחתכו בסכין חולבת כל החתיכה אסורה, וצ"ב מקור הדבר דלכאורה בנגע כלי בסתם בשר רותחת (שלא ע"י בישול) להמחבר ליכא העברת טעם מהכלי יותר מכדי קליפה, וא"כ מ"ש בחתך בסכין אוסר כולה, ועי' בשי"ד דע"י דוחקא דסכינא מתפשט בכולה (וע"ש עוד כמה טעמים בזה). והנה **חתך בסכין ב"י** - צריך לחשבן גם נגד הבליעות ולכן צריך ששים כנגד הסכין **ובחתך באינו ב"י** רק צריך ס' כנגד השמנונית וא"צ אלא כדי קליפה. וראינו שנחלקו האחרונים בזה, דלדעת הב"ח (וכנראה כן נקט השי"ד בסק"ט) א"צ קליפה ברישא וא"צ ששים בסיפא, ולט"ז (וכ"כ בנקודה"כ) צריך ס' וקליפה בשתייהן, רק בדדרי"כ יש ס' בקליפה כנגד השמנונית לבד (והוא לכאורה תמוה איך יתכן שבקליפה א' יש ששים, ועי' בפמ"ג שכתב דקליפה לאו דוקא ור"ל נטילה אבל הבדה"ש רצה להוכיח מהט"ז דקליפה דוקא). ועי' בחכ"א ומקורו באו"ה דאפי' חתך בשר צונן נכון לקלוף ומשמע משום דחשש לבליעות ע"י דוחקא גם בכה"ג, (ולכאורה בסכינים שלנו הוא חומרא גדולה).

דבר גוש - התי"ח הביא האו"ה שהחמיר בחתך בשר שהיטל"ד אפי' כשאינו בכלי ראשון, דהגם שאין דפנות המחממות אבל גם אין את המעלה של כלי שני שהדפנות מקררות ולכן הבשר אסור בהנאה, וע"כ דס"ל דמדאורייתא מקרי בישול גם בדבר גוש בכלי שני וחידוש הוא. ונמצא באחרונים כמה שיטות בדבר גוש. א) מסתמית המחבר והרמ"א (קה', ב') וכן הוא להדיא ברמ"א כאן, מבואר דאין לחלק בין דבר נוזלי לדבר גוש ובשניהם לכתחילה מחמירין בכלי ראשון ובדיעבד מותר בכל ענין. ב) דעת המהרש"ל דבדבר גוש מבלע ומפליט בכלי שני אפי' בלי דוחקא דסכינא ויל"ע אם ס"ל דמבשל ג"כ, והמנ"י וחוו"ד כתבו דגם לדידיה אינו מבשל אבל בפמ"ג (סוף משב"ז יד') משמע דבצירוף דוחקא יתכן שגם מבשל. ג) דעת הב"ח דמבלע אבל א"י להפליט ולהבלע ולכן אם חתך בשר בסכין חלבי הסכין אסור שהדבר גוש מבלע הבשר עצמו לתוך הסכין אבל הבשר מותר כיון שאין בכחו להפליט מהסכין ולהבלעו בתוך הבשר. ד) דעת הט"ז דרק בדוחקא דסכינא מחמירין בדבר גוש, והיינו בע"כ אפי' בדיעבד דהלא הט"ז בסי' קה' (סק"ד) החמיר בכלי שני לכתחילה אפי' בלי דוחקא דסכינא. ולא עוד אלא אפי' בהפסד מרובה כתב הפמ"ג (שם) דאין להקל לדעת הט"ז. ה) דעת השי"ד (קה' סק"ח) דבאורו ודוחן שהוא צלול ונשפך כעין רוטב יש להקל (ואולי גם המהרש"ל מקיל בעניי"ה) ובשאר דברים צ"ע.

דבר גוש שנצלה ואח"כ הונח בכלי שני - הגם שלפי הרמ"א ליכא חומרא של דבר גוש אבל בנצלה עי' בבדה"ש (ביאורים ד"ה בבשר) שהביא הכו"פ שהחמיר כיון שקלט הבשר חום האש בלי דפנות המחממות לכן מחזיק חומו גם כשהונח אח"כ בכלי שני, אבל להיד יהודה (קצר סקמ"ה) אין לחלק בכך. ודבר זה מצוי כשעושים מנגל (בר-בי-קוי) ולוקחין הבשר ישר מהאש שאם אח"כ אכל הבשר עם סכ"ס חלבי יש לנו בעיה רציני.

להלכה, המג"א (שיח' סקמ"ה) הביא דיש להחמיר בדבר גוש, והזכירו המ"ב (שם סקמ"ה), אבל יל"ע אם זהו רק לענין איסור שבת (ופסח), והערה"ש והחכ"א פסק כהט"ז דבצירוף דוחקא אסור אבל הערה"ש הקיל בהפ"מ. ונמצא דבחתיך הבשר בסכין או שחתב בו מזלג דיש ג"כ דוחקא דסכינא לכאורה יש להחמיר. והחתי"ס כתב דבמקום דמחמירין בזה מחמירין אפי' בכלי שלישי וכ"כ הבדה"ש (סי"ק קא'), אבל הפ"ת כתב דלא נוהגין להחמיר בזה, ותש"ח. וע"ע בפ"ת שהביא התורת האשם שנקט כמהרש"ל אבל הקיל היכא שעירו הבשר עם הרוטב דאז מתקרב גם הבשר ע"י הרוטב הסובבו (וכגון עוף בתוך מרק). ובנצלה נשאר הבדה"ש (סקצ"ב) בצ"ע לדינא, אבל כנ"ל ביחד עם דוחקא כל שכן דיש להחמיר.

נעיצה: מהו, מתי חייב, ואיך עושים נעיצה היום - מקור הדין נעיצה מבואר בסוף ע"ז (עו'): בסכין שקנאו מעכו"ס דקתני במתני' "הסכין שפה והיא טהורה" ובגמ' איתא "אמר רב עוקבא בר חמא ונועצה עשרה פעמים בקרקע, אמר רב הונא בריה דר"י בקרקע שאינו עבודה, א"ר כהנה ובסכין יפה שאין בה גומות" וכי הרא"ש ורשב"א פי' דנעיצה מועיל במקום השפושף וא"צ שתייהם, וד"ז מובא להלכה לקמן (קכ"א, ז'). ובגמ' איתא דנעיצה אינו מועיל אלא לחתוך בה צונן אבל לא רותח. והיינו דנעיצה מעבירה השמנונית הדבוק על הסכין כשליכא בליעות. ולכן בחתך דבר צונן של מין א' עם סכין של המין השני ג"כ צריך נעיצה וכמוש"כ הרמ"א כאן, ולכן בחתך פיצה בסכין בשרי (או אפי' פרווה) וכן בחתך עוף קפוא בסכין חלבי צריך נעיצה כדי להתירו. אבל בזמנינו שא"א בקיאתן כ"כ באופן הנעיצה דנו הפוסקים אם מועיל ניקוי ע"י צמר פלדה, ולכאורה אין סברא לומר שלא מועיל דלמעשה ליכא שמנונית עליו לאחר ההדחה, (אבל את"ל דצריך להפליט בליעות אז אינו מועיל, ועי' בבדה"ש ביאורי ד"ה והסכין).

סעיף ח' - ביאור "נפל לתנור פנאד"ש גבינה" - מבואר בט"ז דלא איירי בנפל הגבינה ע"ג המאכל של פנאד"ש אלא על הקערה (התבנית) שעושים בה הפנאד"ש, והא דלא נאסר הגבינה אלא כ"ק כיון דליכא רוטב. ולפי"ז דין זה אינו מיוחד לגבינה כלל, אלא ה"ה בכל שאר מאכלים וכמו שראינו בסי' קה' (סעיף ז') דאין הבלוע יוצא מכלי למאכל אלא כדי קליפה. והדין השני של השו"ע היינו כמו שאין הגבינה אסורה אלא כ"ק כמו"כ הקערה לא נאסרה אלא כ"ק. אבל עי' בפמ"ג שהקשה דמשמע בב"י דאירינן במאכל של פנאד"ש דכתב "והיתיר ר"י הפנאד"ש בקליפה להסיר מעליה" ואם המדובר הוא הקליפה של הכלי איך מסירין קליפה מכלי. ועו"ק דלכאורה אפי' אם יש רוטב אינו אוסר יותר מכ"ק כיון דתתאה גבר. ועוד דלכאורה משמע שרבינו ירוחם חידש דין מיוחד בגבינה שאין דרכה ליכנס כ"כ. וע"ש בפמ"ג שר"ל דאולי להט"ז איירי בנפל על הקערה ואח"כ הניחו הפנאד"ש עליו וקמ"ל דגבינה אינו שמן דאילו היה שמן היה מפעפע בכל הפנאד"ש ששמו על הקערה (דהגם שהשי"ד בסי' קה' סקכ"ג הסתפק אם בליעות שמניות בכלי אוסרות יותר מכ"ק במאכל, צ"ל דלט"ז פשיטא ליה דאוסרין), וכן איפכא בנתנו גבינה בקערה הבלוע בה בשר ג"כ אמר"י הגם שהבלוע בקערה הוא בשר ממש אפי"ה אינו יכול ליכנס לתוך הגבינה אלא כ"ק. וכ"ז בדעת הט"ז, אבל בשי"ד מבואר דדין זה מיוחד לגבינה, דנפלה גבינה על מאכל בשרי של פנאד"ש אינה אוסרת אלא כ"ק שהתבליט הבשרי כיון שאין דרך גבינה ליכנס כ"כ משא"כ הגבינה אה"נ נאסרה כדי נטילה מחמת הבשר כיון שדרך הבשר ליכנס כ"כ (וכתבו הדגמ"ר והחוו"ד (סקי"ז) דאה"נ לפי הרמ"א דאין לחלק בין כחוש לשמן אז הגבינה אסורה לגמרי ולא רק כדי קליפה). ולכן השהו הב"י כלי הבלוע לגבינה, דנהי דכלי אוסר בלא רוטב מ"מ לא עדיף מגבינה ואינו אוסר יותר מכ"ק.

הדין המיוחד של גבינה - לפי השי"ד הני"ל דגבינה שונה משאר מאכלים, יל"ע מהו המיוחדות שלה. ועי' בפמ"ג (משב"ז טו) שכתב "גבינה כחושה בטבעה וגוש מאד, אין בה כח להבלע יותר מכ"ק" ומשמע דדבר נוזלי בולע בקלות וכל שדבר הוא יותר גוש יותר קשה לה להבלע, אבל צ"ק דלכאורה אינה יותר גוש מרוב מאכלים. וע"ע בערוה"ש (לג') שכתב "שבעצם הוא נוטה ליבשות וקשיות אף כשהיא רכה ושמיינה ולכן אין היא נכנסת הרבה" ועדיין אינו מבורר כל הצורך. אבל לכאורה בלא"ה צ"ב טובא וכמו שתמה החזו"א (כב', ו') וז"ל "הדבר תימא כיון דכל חם בלא רוטב אוסר כדי נטילה מנין לנו שיצתה גבינה מכל אוכלין שבעולם שלא תבלע ואין דרך הראשונים ז"ל לקבוע הלכה בלא מקור בגמ' ואילו היה הגמ' מבואר חילוק בין אוכל לאוכל היה אפשר להכריע דגבינה בכלל האוכלין שאינן אוסרין כ"כ אבל אחרי שלא נזכר חילוק בדבר מני"ל לומר כן וגם הסברא אינו מובן ולכאורה גבינה לא גריעא מבשר וככ"ר ולכן פי' בע"א דאיירי בנפלה על התנור וחדש רבינו ירוחם דהגם שבמאכל שנגע במאכל אוסר כ"כ אבל כלי שנגע במאכל אינן אוסרין ז"א"ז אלא כ"ק (ולכאורה היינו ע"ד הט"ז). והנה כבר קדמו להעיר בזה הפמ"ג (שם) שכתב "אבל דין א' שאין כח בגבינה אפילו לחה לכונוס במאכל כי אם כדי קליפה, זה לא שמענו וגם לא ראיתי ממורי הוראות שחילקו בכך" אולם כנ"ל לפי הט"ז אה"נ משמע דלא שאני גבינה משאר מאכל. להלכה, משמע מהפמ"ג הני"ל דגבינה דינה כשאר מאכלים, וכן נקט הבדה"ש (סי"ק קה') ע"ש.

סעיף ט' - עירה שמן מכלי בשרי לכלי חלב - השי"ד כתב דבע"כ הכא איירי בהוריקוהו בעירוי שלא נפסק הקילוח דבלא"ה פשיטא דשרי, ותמהו האחרונים (פמ"ג וחוו"ד) דהלא גם בנפסק הקילוח אוסר כדי קליפה. ועי' בחוו"ד (סקי"ח) דהגם דס"ל לשי"ד דבניכר הכדי קליפה אבל א"א לקלפו בעינן ס' כנגד הקליפה, היינו רק בנאסר הכ"ק ע"י עירוי שלא נפסק הקילוח, אבל בנאסר ע"י עירוי שנפסק הקילוח כיון שהקליפה אינו אלא חומרא לכן כשא"א לקלפו הכל מותר אפי' בלי ששים. ולכאורה משמע דמודה להמג"א (עי' ס"י צא', ד') דשאני הכ"ק דתתאה גבר שנאסרה ע"י "אדמיקר ליה א"א

דלא בלע פורתא" דאינו אלא חומרא בעלמא ובמקום דא"א לקלפו לא החמירו לאסור כולו כשליכא סי' כנגדו, משא"כ שאר איסורי קליפה הם מעיקר הדין, ועי'.

בענין נ"ט בר נ"ט (חולין קיא):

"איתמר דגים שעלו בקערה רב אמר אסור לאכלן בכותח ושמואל אמר מותר לאכלן בכותח, רב אמר אסור נותן טעם הוא ושמואל אמר מותר נותן טעם בר נותן טעם הוא". ויל"ע במאי פליגי, דהלא הני דגים התירא בלעי וא"כ כיון דמותר לישראל לטעמינהו ניחוי אן אם יש בהם טעם בשר או לא, ובאמת צ"ב ממנפ"ש, דאם יש בהם טעם בשר מאי טעמא דשמואל שהתיר לאכלם בכותח, ואי לית בהו טעם בשר כלל א"כ מאי טעמא דרב דאסור, דהלא אפי' היכא דבלע איסורא וטעמו קפילא ואמר דלית ביה טעמא התבשיל מותר באכילה (ועי' ביש"ש סי' סא' שכתב אה"י דאיירי קודם טעימה, וצ"ב).

והנה, לכאורה פשוט דיש בהני דגים טעם בשר, דהלא מבואר בלשונם של רב ושמואל דבדאי נותן הבשר טעם ורק נסתפקו אם טעם זה דינו כטעם שני או דאכתי נחשב טעם זה כטעם ראשון, וכן מבואר בהמשך הגמ' שהביא המעשה שהגיע רב לבי רב שימי בר חייה ורמו בשולא בקערה שלפניו עבדו ביה שייפא ואמר רב דיהיב טעמא כולי האי, והיינו שהרגיש את הטעם השני בתבשיל, ועי' בריטב"א שכתב להדיא דיש טעם בשר בדגים (אבל עי' ברד"ה כולי האי, דמשמע קצת דלשמואל אינו נותן טעם כלל). אבל א"כ צ"ב כנייל מ"ט דשמואל דמותר לאכלו בכותח, הלא בשעת האכילה טעים טעם בשר וחלב.

וכנראה, דנחלקו בזה הראשונים (בטעמא דשמואל שהתיר נ"ט בר נ"ט), וכמו שביאר הגרעק"א (שו"ת סי' רז'). דעי"ש שהביא מש"כ תוס' מהגמ' בזבחים (צז'). דשלמים שנתבשלו האידנא בקדירה שבשלו בה שלמים אתמול לא מתסרי בלילה משום נותר דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא. ומבואר דאף שהבליעות עצמן נהפכו לנותר בלי תערובות דבר אחר (דלא כבב"ח שטעם הבשר שבדגים רק נאסר כשנתערב עם חלב) אפי"ה כיון דאיקליש טעמיה כל כך א"א לחול על טעם קלוש זה שם איסור, ונמצא דס"ל לשמואל דהגם שיש בדגים טעם קלוש של בשר אבל א"א לחול על טעם קלוש זה איסור בב"ח כשנתערב עם הכותח. והגם דקי"ל דטעם כעיקר דאורייתא צ"ל דהכא כיון דאיקליש כ"כ אין זה הטעם שהתורה אסרתה.

ודוגמא לדבר ראינו בש"ד (צח', סק"ל) שכתב דתבלין האסורין מחמת עצמן שבכחן ליתן טעם בתבשיל אפי' ביותר מששים, גם לדין דקי"ל כהרמ"א דאין סומכין אקפילא אפי"ה היכא דיש ששים מותר לסמוך על קפילא לטעום התבשיל כיון דאפי' אם יטעום טעם התבלין ליכא אלא איסור דרבנן כיון שיש ששים. והוא תמוה דהלא בעירב כוס א' של תבלין בששים כוסות מרק וכדומה הגם דיש סי' כנגד התבלין אבל בודאי טועמים טעם חזק של תבלין וא"כ דחיק אוכל יטעם וטעם כעיקר דאורייתא אך אפי"ל דאינו אסור מדאורייתא. ועי"כ צ"ל דאפילו אם יטעום טעם תבלין אבל אין זה טעם איסור, דכיון שיש ששים כנגדו והוקלש כ"כ אין זה הטעם שהתורה אסרתה (וכ"פ הפמ"ג בפתחה לה' תערובות ח"ג פ"א ד"ה דע), ונמצא שהגם שמרגישים הטעם אבל אין זה טעם איסור. ועד"ז מצינו ג"כ לעיל (צב): דלפי מש"כ הרשב"א בסוגיא דיש בגידין בנותן טעם משמע דלכו"ע יש בגידין איזושהו טעם רק דפליגי אם טעם קלוש זה אסרתה התורה. (ועי"ע בעני"ז בראש יוסף קיא: ד"ה עוד יש לחקור אם, וד"ה ראיתי לריטב"א).

אבל יש להדגיש דכל הנידון של נ"ט בר נ"ט אינו אלא בב"ח וכדומה דהתיר הוא דכל כמה דאיקליש הטעם כל כך אין בכחו שיחול עליו חלות איסור, אבל באיסור גמור כגון חזיר ונבלה, אפי' בני"ט עשירי לעולם אסור כל כמה שמרגישים הטעם וכמו שכתב הר"ן ושא"ר להדיא, והיינו טעמא דכיון דאיסורא הוא הגם דאיקליש הטעם אבל איסור שבו להיכן הלך (וכלשון הרשב"א בתשובה תקטז') והכא ליכא ששים כנגדו כמו שיש בתבלין לעיל. משא"כ בטעם בשר כל כמה דאיקליש כולי האי תו לא חשיב שיחול עליו איסור חדש (דתמידי יותר קשה להחיל דינים חדשים מלהשאיר דינים הקיימים כבר).

אמנם, עי' בחידושי הרמב"ן בסוגיין שכנראה ביאר טעמא דשמואל בע"א, דעי"ש שכתב "וקאמר שמואל דנותן טעם בר נותן טעם אינו כעיקר לאסור את תערובתו, לומר שאע"פ שעשתה תורה טעם כעיקר לאסור תערובתו כמוהו, הני מילי בטעם ראשון, אבל טעם שני דהוא בר נ"ט אחר אין בו כח לאסור את אחרים דהיינו נותן טעם שלישי שלהם". זאת אומרת דכל הגזיה"כ של טעם כעיקר אינו אלא בטעם ראשון אבל טעם שני אין בכחו לאסור יותר. וצ"ב טובא מנלן הא, דבפשטות כל טעם אסור מדאורייתא כיון דניכר האיסור ע"י הטעם. והנה, עי' בפמ"ג (צח', משב"ז א') שהסתפק אם נ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור מן התורה או רק מדרבנן, ובמק"א (בהקדמה לה' בב"ח ד"ה טעם) כתב להוכיח מהא דטעם כעיקר ילפינן מגיעול עכו"ם והיינו טעם שני באיסור, דטעם הראשון נבלע בקדירה וציותה התורה להגעיל הכלים שלא יפליטו טעמם הבלוע במאכל שנתבשל בתוכו והיינו טעם שני בתבשיל, ומוכח דטעם שני אסור מן התורה (וכי"כ הרשב"א בתשובה הנ"ל). אבל הא מיהא י"ל דאין לך בו אלא חידושו ורק מצינו שהקפידה התורה על הטעם היוצא מהקדירה שהוא טעם שני באוכל, אבל הטעם השני שנבלע באוכל לא מצינו שהקפידה עליו התורה שלא לבשלו עם מאכל שלישי, וא"כ י"ל דמן התורה טעם זה מותר.

ועי' בלשון הרמב"ן הנ"ל שכתב שטעם שני "אין בו כח לאסור את אחרים דהיינו נותן טעם שלישי שלהם" ויל"ע אם כוונתו דאינו נותן בהם טעם כלל או דנותן טעם רק שאין טעם זה אסור. ואת"ל דאינו נותן טעם כלל היה אפי"ל דטעם שלישי באיסור מותר כיון דליכא אפשרות שירגיש הטעם אבל עי' בסמ"ק (סי' ריג') שכתב דאסור אפי' כשאין מרגישים טעם האיסור כיון שהטעם שיצא מן הקדירה הפך המאכל השני לחתיכת נבילה ולכן אפי' אם לא מרגישים טעם האיסור במאכל השלישי אפי"ה אסור כיון שנבלע בה בליעות מחתיכת נבילה. אבל, זה שייך רק אם הבליעות האסורות עוברות למאכל השלישי דא"ה הא קי"ל דאפילו אם אמרינן חנין אבל אין הנאסר יכול לאסור יותר מן האסור. אמנם, לכאורה מהריטב"א משמע דאין העברת בליעות כלל למאכל השלישי דכתב דגם לענין חמץ בפסח נ"ט בר נ"ט מותר הגם שאיסורו במשהו אפי' כשליכא טעם, ועי"כ דליכא העברת בליעות כלל מהמאכל השני להמאכל השלישי. (ועי"ע בראש יוסף שם ד"ה דע שראית, וד"ה אלא ש"מ).

ועי"ש עוד ברמב"ן (סוד"ה אבל קישות, והובא דבריו בר"ן ג"כ) שהקשה על דבריו הנ"ל, דמה שביאר ניחא לענין טעם הבשר הבלוע בדגים שאין בכחו להטעים הכותח, אבל למה לא חיישינן הפוך שהכותח יתן טעם לבשר הבלוע בדגים ויהיה אסור לאכלו כדן בב"ח. ועי"ש שחידש דאין בשר שבדגים אוסרים עד שיתערבו עם החלב "ויתנו טעם זה בזה" והיינו דאה"נ יש כח בחלב להטעים הבשר אבל כיון שאין כח בבשר להטעים החלב ממילא ליכא איסור בב"ח דצריך ששניהם יתנו טעם זה בזה (כן ביאר רעק"א דבריו שם בתשובה רז'). וכנראה שביאור הדבר הוא דאין זה דרך בישול כשליכא אפשרות למין א' של הבב"ח להטעים המין השני. (ועי' ברעק"א שם ובהשמות לשו"ע סעיף ב' שהעיר דא"כ כזית בשר שנפל לקדירה שיש בה ששים זיתים של חלב לא יאסור באכילה, דכיון שנתבטל טעם הבשר בסי' ולא נאסר החלב ממילא גם החלב לא יאסור הבשר. ועי"ש שתיירץ דהתם הבשר נ"ט להחלב הבלוע בתוך החתיכה ונמצא שהבשר והחלב נתנו טעם זה בזה).

והנה, יל"ע בעיקר קושיות הרמב"ן, דלכאורה לפי תוס' (וכנראה שכן פירשו עוד כמה ראשונים) דהטעם השני איקלש עד כדי כך שא"א שיחול עליו שם איסור, א"כ ל"ק כלל קושיותו למה לא אמרינן שהכותח יטעים הבשר הבלוע בדגים, דהלא טעם שני זה של בשר קלוש כ"כ שא"א שיחול עליו שום איסור כלל, ועי"כ שהרמב"ן פי' בע"א דלא מחמת שאיקליש האי טעם שני עד שא"א לחול עליו שם איסור הוא דמותר, אלא גזיה"כ היא שאין בכח טעם זה לאסור מאכל שלישי, ועי"ז הקשה דתיפוק ליה שהמאכל השלישי יאסור אותו.

והנה, יליע בעיקר דינא דנייט בר נייט מתי נהפך הטעם הראשון לטעם שני, דקייל דקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב, וצ"ב אמאי לא, דהלא טעם הבשר שיצא ממנו ונבלע לקדירה היינו טעם ראשון, ואחר שנפלט מהקדירה לכאורה כבר יש לדנו כטעם שני ואיכ כשבישל בה חלב אמאי חל על הבליעות של בשר שיצאו מהקדירה איסור בב"ח. ובאמת, ע' ברמב"ן ושאר"ר שהקשו דאיך מייתי הגמ' המקור לרב ממעשה דשייפא דהלא הוא רק אמר שאפשר להרגיש טעם שני ואיזי דומה לדגים שעלו בקערה דהתם לא דנו על המאכל שנתבשל בקדירה אלא באם מותר לערב מאכל זה עם מאכל שלישי, ושייפא דומה למה שאמר קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב דכו"ע (אפי' שמואל) מודי דאסור. וילייע כני"ל דהא גופא קשיא אמאי אסור לבשל חלב בקדירה שבישל בה בשר הלא הטעם היוצא מהקדירה הוא טעם שני, ולתוסי' אי"א לחול על זה שום איסור ולרמב"ן אי"א לאסור מאכל אחר. [ועיי' ברמב"ן שתייר' קושיותו הנ"ל "ויי"ל דאותה שייפא דבר מר היה מעורב בה אבל לא היה עיקר ממשו מאותו דבר מר, וכיון שנתן טעם בבישול הו"ל נייט בר נייט לגמרי". וצ"ב דמשמע דהגם שיש תערובות של ממשות אפי"ה נחשב נייט בר נייט. אבל ע' בריטבי"א שהביא תירוץ בלשון אחר קצת "דבשייפא לא היה שם ממשו אלא טעמא ובשולא נותן טעם שלישי הוא" ומשמע דנתבשל הדבר מר עם השייפא ונתן בו טעם אבל לא היה בו ממשות כלל].

ועיי' שם ברמב"ן שהביא מה שהביא רש"י לקמן (קטז: ד"ה הרי"ז אסורה) דיש מתירין דקיבה שמלחה בעורה והעמיד בה גבינה דינו כני"ט בר נייט (טעם בשר מהעור להקיבה וטעם בשר מקיבה לתוך הגבינה) והיה מתיר אלמלא שחתיכה עצמה נעשית נבילה ונאסרה, ואע"פ שקיבלה הקיבה טעם מן הממש (אגב, מוכח דס"ל דגם באוכל אמרינן נייט בר נייט ולא רק בכלל). וכי דאין להקשות עליהם מקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב דהתם איירי ע"י האור דכחו רב לפלוט ממשו של איסור ראשון. ואולי אפ"ל שדעה זו פירשו כני"ל דמיד שיצא מהקדירה נהפך לטעם שני לפני שנכנס להתבשל, אבל בודאי רוב ראשונים לא פירשו כן.

ולכאורה צ"ל דהטעם שיצא מן הקדירה אין דינו כטעם שני אלא לאחר שנכנס הטעם למאכל השני ונח בתוכו ולכן רק אח"כ מותר לערבו עם מין אחר, אבל לפני שנכנס למאכל והוא רק עומד באויר אכתי מקרי טעם ראשון, ולכן בבישל חלב בקדירה של בשר הטעם ראשון נכנס ישר לתוך החלב טרם שהספיק להפוך לטעם שני (וכעיי' פי' הבדה"ש בריש סי' צה' בדעת תוס', וע' בחבורה סא' משי"כ בענין זה).

ולכאורה בזה אפשר לפרש דברי תוס', דעיי' "סוד"ה הלכתא) בענין הקערות של בשר שהדחינו במחבת חלבי דיש לאסור ולא דמי לדגים שעלו בקערה "דהא כשהטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים מיד נאסרו המים וחוזרים ואוסרין הקערות והמחבת" וצ"ב כוונתו, וע' בר"ן שביאר יותר "דכאן טעם החלב הנפלט לתוך המים מקבל טעם מטעם הבשר ראשון שבקערות דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמן שלא באמצעות המים, הילכך לא הוי נייט בר נייט אלא נותן טעם ראשון הוא שנותן טעם בחלב" וצריך להבין איך אפשר שיפגשו הבליעות שלא באמצעות המים דהלא אין בליעות יוצאות מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ואי"א שטעם החלב יצא אלא ע"י המים ואי"כ כבר נהפך לטעם שני לפני שנפגש עם טעם הבשר (וזה קשה גם לתירוצם הראשון שהבליעות יוצאות ישר מהמחבת לקערה, וע' משי"כ בזה המשב"ז צה', סק"ט). וחשבתי לומר דכמו שיי"א דלא אמרינן חני"ן בלח בלח כיון שאין האיסור בלוע בתוך הלח אלא בלול וכשמוסיפים מים מתפשט כל טעם האיסור יותר ונתבטל (וכן פסק הרמ"א להלכה בסימן צב' בהפסד מרובה) אי"כ הי"ח הכא הגם שטעם החלב נכנס במים אבל אינו בלוע אלא בלול וכשיפגוש הבשר יאסור הבשר בלי אמצעות המים. אבל אי"ל כן דע' בפוסקים (צה', ג') שכתבו פה אחד דהדחינו קערות של בשר ושל חלב במחבת פרווה בזה אחר זה הכל מותר (וכתב הביאור הגר"א משום דלא שייך הטעמים הכתובים בתוס') ולפמשי"ב לכאורה אין לחלק בין הדחינו בב"א להדחינו בזה אחר זה. ולכאורה צ"ל בעיי' דבשעת הפליטה מהקדירה הגם שנכנס הבליעה בתוך המים אבל אינו נח במים כלל לפני שפגש בבשר וממילא אכתי מקרי טעם ראשון. אבל כ"ז בהדחינו בב"א, משא"כ בזא"ז כבר נח הבליעה במים, וע'.

והנה, בביאור הדין דנייט בר נייט כתב המאירי "דיש כאן טעם רחוק שתי מדרגות מן הדבר האוסר", וילייע אם כוונתו שהוא רחוק ב' מדרגות בכמות הטעם או באיכות הטעם (הגם שבדר"כ איכות הטעם תלוי בכמות הטעם). ואולי יש להביא ראייה לזה מהא דכתבו האחרונים מהספר התרומה דרק בטעם א' בכלי וטעם שני במאכל אמרינן נייט בר נייט, אבל טעם ראשון במאכל אינו עושה נייט בר נייט. וצ"ב דלכאורה יותר קל להפליט בליעות מכלי מלהפליט ממאכל דהלא קי"ל יש הגעלה לכלים ואין הגעלה לאוכלים וכן קי"ל דאין בליעות יוצאות מחתיכה בלא רוטב אבל יוצאות מכלי בלי רוטב (לכה"פ לאסור כדי קליפה, ע' סי' קה"ז), והיה אי"ש טפי אם נאמר שהגם שבדאי כמות הפליטות היוצאות מהמאכל שוות לאלו שיוצאות מהכלי אבל איכות הבליעות שונה, וכמו דאמרינן בכלי שאינו בן יומו שהבליעות בתוכו נטיל"פ משא"כ בנבלעו למאכל אפי' אחר כמה ימים אינם נטיל"פ, ומבואר ששהותם בכלי פוגם באיכות הטעם.

וכן יש להביא ראייה ממה שהסתפק רעק"א (בהגהותיו בריש סימן צה') דאולי לא אמרינן נייט בר נייט במין במינו כמשי"כ הר"ן בנדרים (נב). דשאני מין במינו ממין בשאינו מינו דאינו מבטלו ומחלישו אלא מחזקו ומעמידו, ואת"ל דנייט בר נייט מותר משום כמות הטעם מהו הנ"מ לאיזה מין נכנס הלא יש אותו כמות של בליעות בין אם הטעם נכנס לשאינו מינו או הטעם נכנס למינו, אבל את"ל דנייט בר נייט תלוי באיכות הטעם אי"ש טפי דאיכות הטעם שונה לגמרי כשנכנס לאינו מינו המחליש ומבטל טעמו. ועיי' בלשונו של הר"א דלכאורה יש להביא ראיות לכאן ולכאן.

סימן צה' (דגים וביצה שנתבשלו בקדרה של בשר אם מותר לאכלן עם גבינה)

סעיף א' - לגרום נייט בר נייט לכתחילה לדעת המחבר - בבדק הבית כתב הב"י דמותר לכתחילה לבשל בכלי בשרי כדי לאכול התבשיל עם חלב, אבל לכאורה מסתימת לשון השו"ע משמע דרק בדיעבד כשכבר בישל בקדרה בשרית מותר לאכול עם חלב, דכתב דגים שנתבשלו או שנצלו וכו' ולא כתב מותר לבשל ולצלות דגים בקדרה של בשר כדי לאכלן בכותח. אבל האמת היא שכן הוא לשון הגמ' דגים שעלו בקערה, ובעיי"כ שהבדק הבית פי' דהגם שכתוב עלו דמשמע בדיעבד אפי"ה מותר לכתחילה, אבל ע' בשו"ע (סק"ג) שכתב דלבשל לכתחילה בקדרה של בשר כדי לאכלן בכותח אסור אפי' להמחבר. אמנם, ע' בשו"ע יבע אומר (ח"ט, ד') שהאריך להתיר אפי' לכתחילה וכדעת הב"י בבדק הבית שכתב כן להדיא (וכמה אחרונים צידדו שהב"י כתב הבדק הבית אחר שכתב השו"ע דלא כמשי"כ הפמ"ג בכללי או"ה בשם השכנה"ג). ועיי' בפר"ח (סק"א) שגי"כ נקט דלכתחילה אסור, אבל הוסיף דאפי' אם במזיד בישל וגרם נייט בר נייט מותר לאכול עם המין השני דאינו אלא הרחקה בעלמא ואינו איסור, ודלא כהמנחת כהן (וערוה"ש) שהחמירו בזה. וכל זה להמחבר אבל להרמ"א אפי' בבישל בשוגג אסור לכתחילה לאכלן עם המין השני וכמוש"כ בסעיף ב'.

האם אמרינן נייט בר נייט גם באוכל או רק בכלי - הפמ"ג (משב"ז א') הביא ראייה מהשע"ד להחמיר בזה כשני"ט באוכל ומשם נייט לאוכל אחר, וצ"ב מהו ההבדל אם נכנס לכלי או לאוכל. ולכאורה הביאור הוא דרק בכלי מצינו שנפגמים הבליעות כגון לאחר מעליע משא"כ באוכל אפי' לאחר מעליע נשאר הטעם שבוטח וכיון דלא איקליש טעמא כ"כ לכן עדין אפשר שיחול עליו שם איסור. ועיי' בפמ"ג שכתב דאפי' טעם ראשון באוכל וטעם שני בכלי מחמירין "דכל באוכל הוא הוי כממש". אבל ע' בפ"ת שהביא הפני אריה שהשיג עליו, וכתב דאיפכא מסתברא ואת"ל דאמרינן נייט בר נייט בכלי כל שכן דאמרינן באוכל. ולכאורה היינו טעמא משום דבכלי הגם דליכא טעם עצמי המתנגד אפי"ה אמרי' דאיקליש הטעם, אי"כ כ"ש באוכל דיש בו טעם עצמי, שבכחו להקליש הבליעות שנכנסו בו. ועד"ז מצאתי במטה יהונתן (סעי"ב ע"ש) [ועיי' בסוף דבריו בהגה"ה מהרב מהר"ש הכהן שכתב לפי"ז שהפמ"ג הביא ראייה דנייט בר נייט בשאר איסורים אסור מדאורי' כיון דטע"כ ילפינן מגיעלו נכרים והתם כל החשש הוא נייט בר נייט ואפי"ה הצריכה התורה הגעלה, ולהנ"ל ליכא ראייה אלא כשנבלע בכלי אבל בנכנס לאוכל יתכן שאין איסורו אלא מדרבנן וע']. ולהלכה, הערוה"ש (ג') החמיר כהפמ"ג אבל

בהחוו"ד (חי' סק"ב) מבואר דכל כמה שנכנס לבסוף לכלי יש להקל. ולכאורה יש נ"מ בכל בישול, האם הטעם הנכנס לדופני הקדרה נחשב כטעם ראשון או כטעם שני, דלחפ"ק ליכא דין נ"ט בר נ"ט ע"י המים כיון שהוא אוכל (וע"ע בסמוך בענין שעת בישול). וע' בבדה"ש (סק"ט) שהביא ב' הדעות ולא הכריע אבל בביאורים (ד"ה) כתב דלדינא צ"ע אם יש להקל בזה כנגד הפמ"ג.

נ"ט בר נ"ט בשעת בישול - ע' בחוו"ד (סק"א) שכתב דבנפל חלב על הקדרה שמבשלים בה דגים כנגד הרוטב ואח"כ בישלו הדגים עם בשר אפי' בדיעבד אסור ולא אמרינן דכיון שנפל על הקדרה ודרך הקדרה נכנס להדגים הוי נ"ט בר נ"ט, דכיון דנפל בשעת בישול והבלוע בכלי מקושר הוא עם התבשיל חשבינן כאלו נפל ישר לתוך התבשיל והוי כטעם ראשון, וע"ש שהביא ראייה לזה מהא"י המובא בט"ז לעיל (צב' סק"ד). וע"ע בחידושי רעק"א (קיא): ד"ה עמדת' שהסתפק בדין הנ"ל אבל כנראה שחשש להחמיר מטעם אחר דכל שלא נפסק כח המבליע פעם א' אז כח הראשון דהיינו הבשר מתפשט בכח אחד להקדרה ולדגים שבתוכו, וכתב "יש לי ראיות לזה" אבל סתם ולא פ"י מה הראיות שלו, וע' בהשטות רעק"א כאן שהביא הראיה של החוו"ד מהט"ז הנ"ל. ויש לתמוה טובא עליהם, דלכאורה **בכל** הראשונים מבואר איפכא, דהנה שו"ט כל הראשונים בהנידון של הספר התרומות לענין הדחת קערות של מין א' במחבת של המין השני, ויש שכתבו דאסור דצריך לחשוש שמא נגעה הקערה במחבת, ויש שהתירו כיון שנכנס למים הוי כטעם שלישי וכו', וצ"ב להאוסרים דהלא אפי' אם לא יגע הקערה במחבת ויכנסו הבליעות לתוך המים ואח"כ יגעו במחבת אבל הכל טעם א' כיון שהוא בשעת בישול. וכן צ"ב להמתירין דמה יוסיף לך שיש מים הלא כיון שהוא בשעת בישול הכל נחשב כנותן טעם א'. ואולי דזהו כוונת האמרי ברוך שכתב על החוו"ד הנ"ל "צ"ע בדברי הר"ן פרק כל הבשר בד"ה וכתב בספר התרומה קערות כו"י.

ולכאורה צ"ל דיש לחלק שהחוו"ד ורעק"א דנו לענין הטעם שיצא מממש דאז אפי' בנכנס לקדרה ומשם למים הכל נחשב כטעם א', משא"כ כשאנו דנין על הבליעות שבתוך הכלים שאינו אלא טעם ולא ממש, אז גם כשהוא בשעת בישול יש לצדד דאיגולש כשנכנס לב' גופים נפרדים בזה אחר זה (וע"ע בזה בילקוט מפרשים בשו"ע שבהוצאת מ"י בהגהות הפלאה ד"ה אבל). ודברתי עם ת"ח א' שרצה להסביר דכשהנידון על הטעם הבלוע בכלי אז מה בכך שהוא בשעת בישול, דמיד שיצא מהכלי לתוך המים נעשה טעם שני ואפי' אם לא נהפך לשלישי בתוך הקערה ונשאר טעם שני כיון שהיתה בשעת בישול אעפ"כ מותר דעל טעם שני א"א לחול שם איסור, (וד"ז תלוי במתי נהפך הטעם ראשון לטעם שני, דלפמ"ש אינו נעשה טעם שני עד שינוה במאכל, אבל לפי ההסבר הנ"ל מיד שנכנס למאכל כבר נהפך לשני). ולהלכה, אחר שהביא הפ"ת שיטת החוו"ד כתב שהבית אפרים השיג עליו והעלה להקל בזה וכן נקטו כמה אחרונים, אבל ע' בערוה"ש (ד') שהסכים לחוו"ד וכן נקט הגרי"ב (319) דאין להקל אלא בהפסד מרובה.

האם סתם כלים בחזקת נקיים או בחזקת מלוכלכים - הש"ך כתב דבדאי א"צ ידיעה ברורה דמסתמא מחזקינן לה בחזקת שהוא נקי חוץ מבשעת הדחת הכלים דאז נקטינן הפוך דמסתמא הכלי בחזקת מלוכלך אפי' יש ידיעה ברורה שהכלי היה נקי. אמנם, ע"ש בפמ"ג (שפ"ד א') שהביא מהתורת חטאת שהרמ"א סובר בבירור שסתם כלים אין נקיים, אבל כתב דלהלכה המנחת יעקב הסכים עם הש"ך דסתם כלים נקיים חוץ מבשעת הדחה חוץ מסכין (ויל"ע אם ה"ה בזמננו נחזיק סכין באינו נקי, ונראה בעז"הי"ת בסי' צו). ואפי' לדעת הרמ"א שכ"ל ס"ל דסתם כלים בחזקת מלוכלכים, ע' ברעק"א שהביא המנ"י בשם האו"ה דמסתמא יש ס' כנגד הבעין. אבל בהשטות העיר רעק"א "דמנא ידעי כמה יש עליו הבעין דלמא ליכא ס"י ואולי י"ל דמסתמא אם הוא לא הקפיד להדיח את הקדרה בודאי ליכא הרבה ממשות אלא שמנונית בעלמא ובדרי"כ יש ס' כנגד טיח השמנונית שעל הקדרה.

סעיף ב' - ביצה שנתבשלה במים בקדרה חולבת - כ' המחבר דמותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפי' לכתחילה, וע' בש"ך (סק"ב) שכתב דהיינו אפי' בקלופה אם הקדרה רחוצה יפה **כמו בסעיף א'**. ולכאורה הא גופא קשיא מה בא המחבר להשמיענו יותר ממשי"כ כבר בסעיף א'. וע' בבדה"ש שהביא מהפרי"ת דא"י ליכא חידוש, וכל הרבותא היא הסיפא שהביצה אסורה שנתבשלה עם בשר.

ביצה עם קליפתה - הרשב"א כתב דבדאי יש נקבים בתוך הביצה ואפשר להוכיח דבר זה כשמבשלים ביצה במים צבועים נצבע הביצה ג"כ, וע' בט"ז שר"ל דאפי' אם ליכא נקבים יתכן שנכנס הצבע לתוך הקליפה וביצה, והנה נסיתי ד"ז ובישלו ביצה בתוך מים צבועים וגם שמנו שקית קשורה עם מים בפנים לראות אם יכנסו הבליעות דרך השקית, אבל לא המים שבשקית ולא הביצה שבתוך הקליפה נצבעו! (אבל רק נתבשלו לכמה דקות ואולי באריכות הזמן ישתנה במציאות כדחזינן בביצה שבטשולנ"ט).

דין בישול וצליה - דעת הרמ"א בבישול ובצליה דבדאי אין לבשל או לצלות לכתחילה על דעת לערבו עם המין השני, אלא גם אם כבר בישלו או צלו במין א' לכתחילה אין לערבו עם המין השני (וכמוש"ב הש"ך סק"ג דבריו) אבל בדיעבד בין אם בישל ובין אם צלה ועירבו עם המין השני התבשיל מותר באכילה. והנה לענין בישול הסכימו הפוסקים להתיר בדיעבד, אבל לענין צליה, הגם שכמה אחרונים (הפמ"ג חכ"א וערוה"ש) הסכימו להרמ"א אבל הפרי"ת חוו"ד וכנראה הפ"ת נקטו כהש"ך שהביא המהרש"ל שהחמיר בצליה אפי' בדיעבד. ודבר זה מצוי כשצולין ירקות וכדומה בתחתית הסיר, ויותר מצוי באופן שציריו הפמ"ג (שפ"ד ד') והביאו הפ"ת לענין הרוטב או המים של התבשיל וכן נתבשלו עד שיצאו כל המים כגון באורז דינו כצלי. אבל ע' בחוו"ד (סק"ה) שהגם שהחמיר כהש"ך אבל כתב שאם מתחילה נכנסו הבליעות של בשר לקדרה ע"י בישול אז יש להקל בדיעבד אפי' בנצלו כיון שמעיקרא הקדרה קיבלה הטעם ע"י הרוטב חשיב מעיקרא כג' נ"ט (וצ"ב דהלא החוו"ד עצמו כ' דבשעת בישול לא אמרינן נ"ט בר נ"ט וגם אם מעיקרא נכנסו הבליעות ע"י בישול אבל לכאורה דינו כנותן טעם ראשון). ואם ננקוט כדבריו לא מצוי כ"כ מציאות של חומרא זו של המהרש"ל שהיה צליה בתוך מעלי"ע של צלית בשר. ולהלכה, כ' הבדה"ש (סק"ה) דנר' דיש להקל להחמיר תע"ב, אבל דעת הגרי"ב (311) דנקטינן כהמהרש"ל ובהפ"מ יש להקל כרמ"א, אבל אינו כ"כ מצוי שגם הטעם הא' וגם הטעם הב' נבלעו בלי רוטב.

בישול בקדירה של מין א' בכונה להעבירו לכלים של המין השני - מצוי שיש רק סיר גדול אחד בבית, ובדרי"כ הוא בשרית, ורוצים לעשות מרק פרווה גדול ולחלקו ולאכסנו בכלים קטנים ואז לחמם את המרק בהזדמניות שונות לפעמים עם ארוחה בשרית ולפעמים עם ארוחה חלבית, ויל"ע אם מותר הדבר לכתחילה. הרמ"א כתב שהחומרא לכתחילה בבישול היינו רק לאוכלן עם חלב והבשר עצמו "אבל ליתנן בכלי שלהם מותר לכתחילה" ויל"ע בבי דברים. חדא, האם ההיתר לכתחילה כולל גם לבשלו לכתחילה על דעת לאכלו עם המין השני או דאינו מתייחס אלא למה דאיירי לפנינו דהיינו לכתחילה לערבו עם המאכל של המין השני. ועוד יל"ע במ"ש "ליתנן" בכלי שלהם האם הכוונה גם ע"י עירוי ישר מהכלי של המין השני או דרק מותר להעבירם מכלי לכלי ע"י כלי שלישי. והנה, הש"ך (סק"ה) הבין דהכא איירי בלא עירוי, אבל תמה עליו דמותר גם בעירוי (ולהלכה כ' הפמ"ג לקמן דלש"ך מותר רק לעת הצורך), וע"ע בפמ"ג (משב"ז ד', ה') שכתב דמדקדוק לשון הרמ"א משמע דאסור לכתחילה לבשל בכלי של מין א' כדי להעבירו לכלי של המין השני, אבל הפרי"ת (סק"ז) התיר לכתחילה ולעת הצורך כגון לכבוד שבת יש להקל בזה. והנה, יל"ע אם אין לו קדירה אחרת אם זה נחשב ג"כ עת הצורך או דיכול להשאיל משכנו או להמתין עד שהכלי אינו בן יומו דאז לכאורה יש עוד צירוף לקולא וע'. ולמעשה נראה שהאגרי"מ (ח"ג, י"ב) נטה להקל בזה כיון שהב"ח התיר וגם הפמ"ג עצמו הביא שיש מתירין, וכן נקט הגרי"ב (345) למעשה.

דין עלו בקדירה - כ' הרמ"א "יוכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה וק' עלו בכלי של בשר מותר לאכלן עם חלב עצמו וכן להפך" ולכאורה מבואר בדבריו דלכתחילה אסור להעלותן ורק בדיעבד אם עלו מותר לאכלן בכותח, וע' בהשטות רעק"א שהקשה דמה השמיענו בזה הא זהו גמרא ערוכה מותר לאכלן בכותח, וע"ש שתי' דאשמעינן דמותר לכתחילה ליתן בו כותח דמגמ' י"ל דאם כבר נתנו בו בכותח דמותר לאכלן. ויל"ע בזה דלכאורה "מותר לאכלן בכותח" משמע דלכתחילה מותר להטבילו בכותח, ואם היה מותר רק לאחר שעירבן טפי הול"ל "דגים שעלו בקערה ועירבן עם כותח מותר". אבל הא מיהא שרעק"א לא ת"י דהוה אמינא דמותר לכתחילה להעלותן בקערה כדי לאכלן בכותח וקמ"ל דאסור לכתחילה ורק מותר בדיעבד, וכנראה דהיה פשוט לו מלשון "עלו" דליכא צד שמותר לכתחילה. ואולי יש לתרץ בע"א קצת ע"פ משה"ק רעק"א לעיל בהשטות דמאי טעמא איתא בגמ' מותר לאכלם בכותח ולא בחלב עצמו דהלא לדעת תוס' כותח עשוי ממי חלב שאין בו איסור בב"ח אלא מדרבנן ונ"ט בר נ"ט מותר אפי' בחלב שיש בו איסור

בב"ח מדאורייתא. והנה, זכינו בימינו להמאירי שהביא דאה"י י"א דרך בכוח מותר שאינו החלב ממש אלא טעם החלב (אבל לא כתב כרעק"א שהוא רק דרבנן), וא"כ י"ל דזה בא הרמ"א לאשמועינן דמותר לאכלו עם "חלב עצמו" ולא רק עם כותח.

כלי שאינו בן יומו לענין נ"ט בר נ"ט - מבואר בלשון הרמ"א שכתב "אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם שלא היה ב"י נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני" דגם בכלי שאינו בן יומו לכתחילה אין לבשל בו כשהוא של מין א' ע"ד לאכלו עם המין השני, אבל מה שכן מותר הוא בדיעבד אם כבר נתבשלו אז מותר לכתחילה לאכלן עם המין השני. והנה, ע' בביתאור הגר"א [נ] שכתב שכה"ג שכבר נתבשלו בקדרה שאינה ב"י אז אפי' אם היתה הקדרה אסורה באיסור חזיר מותר בדיעבד, והוסיף "ואף בקדירה אין אסור לכתחילה שאינה ב"י אלא משום גזירה אטו ב"י משא"כ כאן דאף ב"י מותר מדינא" ור"ל דכל האיסור לכתחילה להשתמש בכלי שאינו בן יומו אינו אלא משום יבא להשתמש בכלי זה תוך מעליע כשהוא עדיין בן יומו ואז התבשיל אסור מדינא, אבל הכא אפי' אם ישתמש בכלי זה תוך מעליע ג"כ לא יאסור תבשילו כיון שמדינא נ"ט בר נ"ט מותר. אבל יל"ע אם כוונתו להתיר לבשל לכתחילה בקדירה זו שאינו ב"י בדעת לאכול התבשיל עם המין השני (וכן פ"י הבד"ש בביאורים ד"ה אם היה הכלי) או שאין כוונתו אלא להוכיח דינו של הרמ"א דמותר לערב המאכל עם המין השני דהלא אף הקדירה בעצם היה לנו להתיר לכתחילה (הגם שבאמת אין מתירין אותה לכתחילה). להלכה, החכ"א (מח', ב') רק התיר לבשל בכלי שאינו ב"י כדי לאכלו עם המין השני בדיעבד שאין לו כלי אחר וא"א לו להשאיל, וכן נקטו רוב הפוסקים וכן דעת הגר"י"ב (327) דהמנהג להחמיר בזה.

נ"ט בר נ"ט בדבר חריף - כ' הרמ"א דבכה"ג לא אמרין ההיתר של נ"ט בר נ"ט, שהחריפות גורמת שהטעם אינו נקלש, אבל ע' בפ"ת שהביא מהמקום שמואל דליכא ראייה מהראשונים להלכה זו, והגם שלמעשה בדבר שהוא ודאי חריף אין לזו מפסק הרמ"א אבל בדבר שיש בו ספק אם הוא דבר חריף יש להקל. להלכה ע' בערוה"ש (טו') שנקט דיש להקל בספק דבר חריף וכ"כ הבד"ש (סקל"ה).

מה נקרא דבר חריף - הרמ"א כתב דלא מקרי דבר חריף אפי' רוב המאכל חריף, וצ"ב כוונתו האם ר"ל שרובו של התבשיל עשוי מדבר חריף או שר"ל שרוב הטעם של התבשיל הוא דבר חריף, דלכאורה מי שעירב כוס א' של לפלל שחור בתוך הטשולני"ט הגם שכוס א' בודאי אינו קרוב לחמשים אחוז מהטשולני"ט אבל בודאי ובודאי רוב הטעם יהיה טעם של דבר חריף. ואולי יש לחלק בין דברים חריפים טריים כגון בצלים חיים לתבלינים יבשים שחוקים, ורק בבצלים בעינין רוב התבשיל מהם אבל בתבלינים שחוקים שהטעם החריף הרבה יותר מרוכז סגי ברוב הטעם, וע' ויע' בחו"ד (סק"ה) שכתב דהיכא שרוב התבשיל אינו דבר חריף אז אפי' התבלין שבמאכל אי"צ להסיר דבטל חרופייהו, ולכן מי שהכין לאטק"ס עם חתיכות של בצלים במחבת בשרית ועירבם עם שמנת לכאורה מותר לאכלם וא"צ אפי' להוציא הבצלים הנמצאים בתוכו. (ובעוזה"ת נראה כל הדינים של דבר חריף סימן צ"ו).

סעיף ג' - הדחת כלים לדעת המחבר - כ' השי"ך (סק"ט) דגם להמחבר אסור לכתחילה כמוש"כ באו"ח דלכתחילה אין להגעיל כלי בשר וכלי חלב ביחד. וכ' הפמ"ג (שפ"ד ט') דנ"מ גם לדין דק"י"ל כרמ"א דמוכח דאין לחלק בין אוכל לכלים ואסור לכתחילה לבשל בכלי של מין א' ע"מ ליתן בכלי של מין השני ודלא כמוש"כ הפ"ח (ע' משב"ז ד'). אמנם, ע' מש"כ בסעי' ב' שהפוסקים הקילו בזה.

מים נוהגין בהם איסור - ע' בפתחי תשובה שהביא מהמנחת יעקב לענין קדירה ב"י שהוחמו בו מים ותחבו כף שאינו ב"י ממין השני דיש להחמיר לענין מים שלא נגמרה מלאכתם כגון שעכשו הוא רוצה לערבו עם קמח, אבל בהוחמו לשתיה יש להקל כיון שכבר נגמר הכנתם, וצ"ע. אבל דעת הגר"י"ב (336) דכ"ז בזמניהם אבל בזמנינו תמיד מים נחשבים לכתחילה ואפי' הוחמו לשתיה.

מים היוצאים מהברז אם דינם ככלי ראשון - יש להקדים לכל הדינים שבסעיף זה, דלכאורה המים החמים היוצאים מהברז כל כמה שהם יסל"ד בפשטות דינם כעירוי כלי ראשון כיון שהברז מחובר בצניור להדוד שבו נרתחים המים, ויש מצדדים שהוא יותר חמור מכלי ראשון כיון שהמים נרתחים כל הזמן (ע' מנחת יצחק ח"ב סי' ק' בסוף התשובה), אבל ע"ש שצ"ד להקל היכא שאינו יוצא מהברז מים חמים לבד אלא נתערבו בהן ג"כ מים קרים (דהיינו כשלא הזיז את הברז עד הסוף לצד של מים חמים) א"כ הוא דומיא דכלי שני שהדפנות מקררות את מה שבתוכו כמו"כ הכא שהמים קרים מקררים המים החמים היוצאים מהברז. אמנם נראה דנקטו הפוסקים דדינו כעירוי כלי ראשון שבכחו לבשל או לכה"פ להבליע ולהפליט כדי קליפה. אבל יש לציין שמסתבר שבד"כ אין מדיחים את הכלים במים שהיד סולדת בהם, אפי' לובשים כפפות דאז איפכא מסתבר שהמים בודאי יסל"ד. אבל אפילו בלא"ה "שערי היכא תמצות לא ננעלו" ויש הרבה אפשרויות של עירוי מים חמים לתוך הכיור שצריך לדון עליהם וכדלהלן.

עירה מים מכלי ראשון בשרי על כלי חלבי - הרמ"א החמיר בזה היכא שהכלים ב"י, וביאר ה"ט"ז דאמרין שהנצוק מחבר ב' הכלים יחד והוי כאילו שניהם נמצאים בתוך המים יחד ובכה"ג הלא כתבו תוס' (והרמ"א פסק כן לעיל בסעיף ב') דנאסרו המים דחוששין שמא לא נעשו נ"ט בר נ"ט דהתירא (ומשמע דעיקר טעמא דרמ"א היינו הטעם השני של תוס' ולא דחיישינן שמא יגעו הכלים זב"ז, ויצא מזה נ"מ להלכה בסימן צ"ד היכא שיש ששים במים). והגם שחידוש הוא לדינא והשי"ך (סק"ה), וע' בשפ"ד יז' ומשאת בנימין הקילו בזה, אבל החכ"א (מח', יג') החמיר בליכא הפסד, וע"ע בערוה"ש (כב') דיש להגעיל הכלי ובכלי חרס להתתין עד שאינו ב"י.

עירה משקה חם על כלים בתוך הכיור ומשם נזחל ע"ג כלים אחרים - ענין זה הוא די מצוי כיון שיש כמה אופנים לשאלה זו. לפעמים מישחו מערה מרק חם לתוך הכיור ומשם ניתז לכלי פרווה או לכלי חלבי. לפעמים שופכים מים חמים לתוך הכיור והמים נופלים ע"ג כלים מלוכלכים או נקיים ומשם נמשך הקילוח לכלים של המין השני. והנה, מבואר בשי"ך (סק"ח) דרק נאסר הכלי שנפל עליו הקילוח ישר מהכלי של המין השני, אבל שאר כלים שלידו לא נאסרו. אמנם, ע' בפמ"ג (שפ"ד יח') שהעיר דהלא הרמ"א פסק לעיל (צב', ז') דבלא נפסק הקילוח מהכלי ראשון אז אפי' נזחל הקילוח ע"ג משטח קר אפי"ה כל טיפה מחוברת לטיפה שלפניה עד הקדירה עצמה ולכן אין הקילוח מתקרב, וא"כ מ"ש הכא. ולכן מסיק "ונקוט האי כללא בידך כ"ז שלא נפסק הקילוח הוי עירוי ולא נתקרב אף שנח ע"ג כלי קר אפי"ה נפסק ונח ע"ג כלי קר ומשם לכלי אחר אין אוסר". וע"ע בחו"ד (צב', סק') שכתב דהגם שאין הטיפה מתקררת אבל אכתי אין בכחה להבליע ולהפליט כאחד. וע' בבד"ש (סקע"ה) שהקיל בזה למעשה ובפרט שעיקר הדין של הרמ"א שרוי במחלוקת. אבל כ"ז בעירה מים אבל בעירה מרק בשרי חם לתוך הכיור ונזחל ע"ג כלים אחרים אכתי יל"ע מה דינם, דבמרק בשרי א"צ להח"י של הרמ"א בני"ט בר נ"ט דניצוק חיבור, והגם שלחח"ד הנ"ל אכתי מותר אבל לפמ"ג לכאורה צריך הגעלה.

עירה מים מכלי פרווה על כלים בשריים וחלביים ביחד - הרמ"א הקיל בזה אפי' כשיש שומן דבוק על שני הכלים. וע' בפ"ח (סק"יז) שתמה עליו "דבתר איפכא קאזיל דבדבר שהוא פשוט התירו אסר, ודבר שפשוט איסורו היתיר" דבעירה מכלי של בשר על כלי חלב שפשוט התירו לרוב פוסקים משום דהוי נ"ט בר נ"ט ואפי' הרמ"א עצמו שהחמיר רק החמיר לכתחילה והכא לאסור הכלי הוי דיעבד. ובעירה על כלים של בשר ושל חלב שהתיר תמחו האחרונים ג"כ דהלא עירוי מבשל כדי קליפה ולכה"פ מפליט ומבליע וא"כ ב' הכלים פלטו בליעות לתוך המים ונאסרו המים וחוזר ונאסרו הכלים וכ"ש אם יש שומן דבוק בהם. והאמת היא שנראה דרוב האחרונים (מהרש"ל, ט"ז, שי"ך, פ"ח) החמירו בזה וכן פסק הגר"י"ב (347) דיש להחמיר בזה להלכה.

בית שיש בה ר"מ כיוור אחד אין מדיחין הכלים - ע' בבד"ש (סקע"ט) שהביא דעת פוסקי זמנינו בזה, דדעת המנ"י (שם) וכנראה כן הוא דעת הרב השואל באגר"מ (ח"א, מב') דכשיש רק כיוור א', אין להדיח כלים בתוך הכיור עצמו, אלא כתב המנ"י דידח הכלים בתוך קערה גדולה (ויחד א' לבשר וא' לחלב) ואין להניח הקערה בתוך הכיור ממש אלא על מדף וכד', וכן יש לנקות הכיור בין הדחת כלים של מין א' למין השני, וכן צריך לזוהר שהנקב שממש המים יוצאים יהיה פתוח שלא יתאספו המים תחת הכלי שמדיחים בו. אבל ע"ש באגר"מ שהקיל בהנ"ל וכתב דסגי להניח מדף מיוחד לבשר ומדף אחר לחלב, אבל פשוט שעדיף שיהיה ב' כיוורים ובע"נ יחמיר. ויש לציין נקודה חשובה שראיתי באגר"מ הנ"ל שכתב "ומצד זיעה מהקליפה אין שייך שיאסור דהא תתאה גבר ולא יאסור אף מהקילוח דהוא עילאה יותר מקליפה ואם יש זיעה הוא מהקילוח שהוא היתר" ודבר זה מאד מצוי כששופכים מים חמים

מהקומקום וכדי לתוך הכיור לא כשר או בשרי וילייע אם הזיעה העולה מהכיור אוסרת הקומקום, ולהנייל אי"צ לחוש אולי הזיעה עלתה מהקליפה, אלא תולין שהזיעה הגיעה מהקליפה ולא מהקליפה (וכמדומני שכך רגיל הגרי"ב לפסוק להלכה).

השתמש במדיח כלים אחד גם לבשר וגם לחלב - ידוע שהאגרי"מ בכמה מקומות (יו"ד ח"ב, כח', כט') הקיל בזה כל כמה שמחליפים הרשתות שבפנים ונימק התיירו ע"פ משי"כ הרמ"א דרך בבי"א אסור להדיח כלים אבל בזה אחר זה אפי' באותו מים מותר להדיח כלים (אבל הוא עצמו מורה שכדאי שלא להשתמש באותו מים גם לכלי בשר וגם לכלי חלב כיון שאינו טירחא, ולא עוד אלא אם יש פנאי יש להפעיל המכונה עוד פעם בין הדחת כלי בשר וכלי חלב) ולכן מותר לכתחילה. ומשום הבעין אי"צ לחשוש דאינו מצוי שיהיה הרבה בעין כיון שמסירים את הממשות ורק נשאר השומן הדבוק לכלים ואפי' אם יש קצת בעין שנשאר בודאי יש ששים כנגדו, אבל צריך להחליף את סלסלות מחשש אולי נשאר קצת בעין ואז בפעם הבא ישים הכלי מהמין השני ממש על הבעין. והנה היתר זו כתב אפי' בלי להתחשב עם ההיתר של נטל"פ ע"י הסבון הפוגמו (ועי' בסמוך), וכל התיירו בנוי על ניט בר ניט, ולכן הוסיף לבסוף "וכי"ז לענין כלי חלב וכלי בשר אבל דיש-וואשער שהודחו כלי נכרים שהם כלי איסור, אסור, ואף הגעלה לא מהני משום שהם מצופין בפארצעלאי וגם קשה לנקותו וכן אי"א להגעיל מחמץ לפסח". (ועי' ביביע אומר (ח"י, ד') שמעיקר הדין מותר להדיח אפי' שניהם ביחד אבל מהיות טוב יש להדיחם בזא"ז). אבל דעת כמה מפוסקי זמנינו שאין להתיר להשתמש באותו מדיח כלים, ועי' בבאר משה (ח"ז, סי' ס') שהחמיר בעיקר מחמת הבעין שנשאר ונטה יותר להקל משום הסבון שעושה הכל לנטל"פ אבל החמיר למעשה (ובתו"ד ציין להאגרי"מ הנ"ל ע"ש ותמה עליו שלא הזכיר הצד קולא שהסבון פוגם הכל). ועי' בבדח"ש (ביאורים ד"ה שרי) שהביא החשש הנ"ל והוסיף דיש עוד חשש כיון שיש פילטר ששם מתקבצים כל השיורי מאכל וכמעט אי"א לנקותו לגמרי ואפי' על הצד שיש ששים כנגדו (ואינו פשוט כיון שמכונה מתות המים בכל הכיוונים ולא רק במק"א) אבל יש לדון משום מבטל איסור לכתחילה (כדלקמן צ"ט, ו') ולכן החמיר למעשה, ועי' בפתחי הלכה שהעיר הרב פורסט מהפילטר שמאד קשה להוציא ממנו את כל הממשות.

מצא מזלג ממין א' יחד עם המזלגות של המין השני - הרמ"א כתב דבכה"ג לא חיישינן שמא הודחו ביחד בדרך שנאסרים. והיינו טעמא משום דאפילו אם תמיד מדיחים הכלים במים חמים אבל אכתי יש ספק ספיקא, ספק שמא לא הודחו עם הכלים של המין השני ואת"ל שהודחו עמהם שמא לא היתה בת יומא, וגם בכלי ישראל אמרי' שסתם כלים אינם בני יומן. והנה, ילי"ע מהו הדין היכא שידוע שהשתמש בכלי זה תוך מעלי"ע. ועי' במשכ"י (ד"ה) שכתב דא"כא עוד טעם דאחזיקו איסורא לא מחזקינן, אבל כתב שהפרי"ח דייק מלשון הרמ"א שכתב "לא חיישינן שמא הודחו ביחד בדרך שנאסרים" דמדמהוסיף בדרך שנאסרים משמע דרק משום ס"ס הקיל דאילו משום לא מחזקינן איסורא אפ"ל דלא חיישינן שמא הודחו יחד. להלכה, הערוה"ש (כג') הביא ב' הוספים הנ"ל.

סעיף ד' - מקור הדין שאפר פוגם - הבי"א לא הביא דין זה כלל, והשי"ד כתב עליו שאינו נמצא בשום פוסק ראשון או אחרון, והוא גם הוכיח שא"א לומר כן דא"כ מהו קושיית תוס' איך הגעילו היורות הגדולות של כלי מדין, דהלא אפשר להגעילן ע"י שירתחו מים בתוך היורה וישימו אפר בפנים. ועי' צ"ל דמקורו של הבי"א הוא סברא בעלמא שאפר פוגם טעם המאכל, וא"כ צ"ב דלא כתב השי"ד שום סברא למה לא יועיל האפר לפגום. ועי' בנקוה"כ דאולי אין בכחו אלא לפגום שמנונית בעלמא ולא לפגום הבעין, אבל אכתי צ"ב אמאי אינו מועיל לפגום טעם הבלוע הכלים. ועוד כמו שהעירו האחרונים (הכ"צ, צ"צ ועוד) דאפי' אם אפר אינו פוגם אבל בודאי יש דברים שפוגמים כמו לענה (ובזמנינו אקונומיקה וכדומה), ועי' משי"כ החזו"א (כג', א') בעני"ז.

האם התיירו של המחבר גם לכתחילה או רק בדיעבד - הנה, לכאורה לשונו של המחבר משמע דאינו אלא בדיעבד "שאם נתנו" ולא כתב שמוותר ליתן, אבל נראה קצת מהשי"ד שהקשה דהיה להם להגעיל הכלים עם אפר דזה מועיל לכתחילה, אבל יש לדחות דהתם כיון שא"א בענין אחר הוי כדיעבד (ובכלל קשה לחלק בין לכתחילה לדיעבד לענין דיני דאורייתא).

הלכה למעשה - דבר זה מאד נוגע בכל שאלה המתעוררת בשעת הדחת הכלים, דעל הצד שהדחו עם סבון לכאורה הסבון פוגם כל מאכל. ועי' בפרי"ח (סק"י"ט) וחזו"ד (חידושים כא') שכתבו דאין להתיר אלא בהפ"מ, אבל עי' בערוה"ש (כד') שכתב דהמנהג של כל בעלי הוראה להקל בזה (ועי' בדרכי"ת סקפ"ד שתמה עליו מנין לו דבר זה), ועי' בצמח צדק שג"כ נקט להלכה כהמחבר אבל כתב דאינו מותר לכתחילה להוסיף אפר ורק בדיעבד סמכין שנפגם (ובזה תי' למה כתב הרמ"א בסי' פז' שאין להשתמש במים לחפית הרא"ש כיון דהתם איירי לכתחילה). ודעת הגרי"ב (334) שהגם שלכתחילה אין לפגום הטעם ע"י סבון אבל בדיעבד, כגון שמצאו מזלג חלבי בתוך המדיח כלים יחד עם הכלים הברי"ם, המזלג מותר בלי הגעלה.

ומעשה שהיה תוך החודש הראשון שאחרי החתונה שאשה הדיחה כלים בשריים עם הספוג החלבי וכששמה לב למה שהיא עשתה הסתכלה על הספוג וראתה שעדיין היו עליו כמה חתיכות של גבינה. ועד"ז קרה בשבוע שעבר שאשה אכלה ב' חתיכות של פיצה ומיד הקיאה הכל, אבל לתוך הכיור הבשרי. הם רצו לנקות את הכיור לכן עירו לתוך הכיור מים חמים (מכלי ראשון) ונחו המים על כל מה שהיה בכיור כולל הסכ"ים הבשרי. והדין בשתי השאלות האלו תלוי בהלכות הנ"ל שבסעיף ג' וד'. לפי הרמ"א כיון דאיירי בעירו מהברז או מהכלי ראשון על כלים מלוכלכים לכן אין לחשוש שהבלוע הגבינה לתוך הכיור או הכלים, אבל להשי"ד וט"ז לכאורה נאסר כדי קליפה מהכיור, אבל כ"ז רק אם המים שיצאו מהברז היו יסל"ד, ואפי' אם היו יסל"ד, את"ל שהסבון פוגם (ואולי גם הלכלוך ממה שהקיאה פוגם), א"כ לכו"ע הכל מותר בדיעבד.

סעיף ה' - שיעור הזמן שאסרו להניח כותח ליד מלח - לכאורה ד"ז תלוי בעיקר טעם האיסור, ונחלקו בזה הראשונים. ועי' ברש"י שכתב שהחשש שמא יפול מהכותח לתוך המלח ולא יתבטל וחיישינן שמא ישתמש עם המלח בתבשיל בשרי. וצ"ב טובא דמהי"ת לחשוש לדי"ז והלא לא מחזקינן איסורא וגם בודאי אפי' אם יפול כותח לתוך המלח בודאי יתבטל המלח בתוך התבשיל הבשרי, ולמה חששו למה שנראה כחשש רחוק, ועי' בר"ן וכן מבואר בעוד ראשונים דכיון שתשימו תדיר חששו לזה שמא ברבות הזמן יקרה החשש הנ"ל. אבל ע"ש שהביא שהרמב"ם פי' בע"א, וכנראה שבא לתרץ הקושיא הנ"ל, וביאר שמציאות המלח לשאוב (ולכן מכשירין בשר עם מלח כיון שבכחו לשאוב הדם מהבשר) ולכן חיישינן שמא ישאוב המלח את הכותח שלצידו. ואינו ברור אם כוונתו שישאוב דרך הדפנות של הכלים או שחיישינן שישאוב מלמעלה (וני"מ אם אין הכלים נוגעים זל"ז וכן נ"מ אם הכלי מכוסה, והפמ"ג כ' שדרך לשאוב מדפנותיו), ועי' במאירי שתמה על פי' זה "ואין אלו אלא דברי נביאות, ומהיכן באה משיכה בדברים שזו בכלי א' וזו בכלי א"י". ולכאורה לפי הרמב"ם יש לחוש אפי' לזמן קצר משא"כ להר"ן לכאורה כל החשש אינו אלא שברבות הזמן יקרה מקרה כזה אבל לשעה קצרה לא חששו. ועי' בפרמ"ג (משכ"י טו') שהביא משי"כ הפרי"ת לחשוש לבי' השיטות הנ"ל, ועי' בבדח"ש (סקצ"ג) שהביא משי"כ היד יהודה בשם האו"ז לחשוש אפי' לפי שעה וכתב דנראה להחמיר כדבריו, והוסיף "ולפי"ז יש להזהר גם על שלחנו שלא להניח כדי מגולה שיש בו חלב סמוך לכלי המלח או כלי הסוכך וכדומה אם הם ג"כ מגולים" ע"ש. ולכאורה חידוש הוא לדינא.

סעיף ו' - להניח כד של חלב ליד סיר של בשר - המחבר הקיל בזה, אבל הרמ"א כתב דטוב לזהר לכתחילה במקום שאינו צריך. ולכאורה הנ"מ הפשוטה בזה היינו לענין אם מותר להניח החלב ליד מחבת של בשר בתוך המקרר. והנה נראה מהפוסקים דכל החשש אינו אלא כשהם מגולים וכמושי"כ הרמ"א בסעיף ה', ולכן כל כמה שמכסים הבשר אין לחוש, ובודאי דבר מצוי הוא שישפך החלב בתוך המקרר ובפרט פה בארץ ישראל שהחלב נמצא בתוך שקית ולאחר שפותחים את השקית החלב נשאר פתוח תמיד ומצוי כשסוגרים הדלת או שהילד דחף משהו בתוך המקרר שהכד נופל והחלב נשפך על כל מה שנמצא בתוך המקרר. ולכן בודאי החכם עיניו בראשו לסדר את המקרר באופן שלא יכנס לבעיות.

סעיף ז' - ליחד כלים למלח - מעיקר הדין אמרינן דהגם שמלח מבלע בתוך הכלי כדי קליפה אבל אין בכחו להפליט מהכלי ולכן ליכא חשש כלל להשתמש עם מלח הנתון בכלי בשרי לתבשיל חלבי. אבל הרמ"א כ' שהחמיר תע"ב, והט"ז אפי' שהשיג עליו, הביא המהרש"ל ששייב המנהג ליחד

למלח כלי לבשר וכלי לחלב כיון שלוקחים המלח בידיים מלוכלכות. וטעם זה שייך לכאורה לכל התבלינים וכדים ובקבוקי שתיה וקטשופ וכדומה דיש לחוש לשמנונית שעליהם וביש אפשרות יש ליחד א' לבשר וא' לחלב.

סימן צו' (דין מאכל חריף שנחתך בסכין של בשר)

סעיף א' - סילקא - בגמ' מבואר דבחתך סילקא בסכין של בשר אסור לאוכלו בכותח, ופרש"י "לפי שנותן טעם בה" אבל סתם ולא פירש איך נותן בהם טעם, ונחלקו בזה הראשונים, לדעת הרמב"ם משמע ב"י דסילקא הוא דבר חריף כמו צנון ונבלע בו שמנונית או פליטות הסכין, אבל דעת הרשב"א דהגם שאינו דבר חריף אפ"ה אסור כיון שיש בו כח משיחה, וע' בפמ"ג (שפ"ד א') דנ"מ לדינא אם בישלו סילקא דאז תו לא הוי דבר חריף אבל אכתי יש לה כח משיחה, ולכאורה נ"מ איפכא ג"כ דבחתך עם כלי שאינו ב"י רק בדבר חריף יש צד דמחליא ליה לשבח ולא בסילקא. אמנם, הגם שבזמנינו קוראים beets סלק, ולכאורה זה א"ש רק לפי הרשב"א כיון שהסלק שלנו הוא מתוק ולא חריף (ומה שדנו הפוסקים לענין בורש"ט אם נחשב דבר חריף נראה מהט"ז ופמ"ג שאין זה כהבורש"ט שלנו שנעשה מסלק אלא שנעשה מסובין שנתחמצו). אבל למעשה כבר כתב הפמ"ג דסלק לא ידענא מהו. ויל"ע אמאי לא מחמירין בכל הפירות וירקות אטו סלק, ולפי הני שפי' דהוי דבר חריף בודאי א"צ להחמיר בדבר שאינו חריף אבל להרשב"א דס"ל שהוא מתוק רק דיש בו כח משיחה א"כ יש להסתפק בכל שאר פירות (אבל ע' בפמ"ג דמבואר דהוא חריף רק לא כצנון, ול"ק).

דוחקא ודבר חריף - לכאורה כל החידוש של דבר חריף אינו אלא בצירוף דוחקא דסכינא אבל ברק השאיר דבר חריף בתוך כלי ליכא חשש כלל וכמו שראינו בס"י צה' (ה') ובס"י קה' (יג') דמותר להשתמש עם תבלינים ששהו בכלי בשרי לתבשיל חלב. והיינו הגם שכתבו הראשונים דכל דבר דאית ביה חורפא דמי קצת לחמין, אבל רק דמי קצת ואינו כרותח ממש ולכן ליכא העברת בליעות אלא בצירוף הדוחקא דסכינא, וכן לדעת רוב ראשונים כיון שאינו כרותח ממש אין הבליעות מתפשטות בעומק כמו בחתך בשר רותח, דראינו בסוף ס"י צד' (ז') שבכ"ג כל הבשר נאסר משא"כ בחתך דבר חריף, דלדעת הרא"ש אינו מתפשט אלא כ"ק, ולדעת הראב"ד ודעימיה מתפשט כ"כ, ורק הרשב"א צידד להחמיר שמתפשטת בכלה. ולהלכה, נראה שנקטו גם המחבר וגם הרמ"א כהראב"ד שמתפשט כ"כ, והרמ"א רק החמיר לכתחילה לאסור כולו, דהיינו שאם חתך צנון בסכין בשרי אין להשתמש עם כל הצנון למאכל חלבי, אבל בדיעבד כשכבר נתנו לתוך המאכל א"צ אלא ששים כנגד הכדי נטילה (או הסכין אם הוא שיעור יותר קטן). וראיתי בשם הגרי"ב (360) דבהפסד מרובה יש להקל כהרא"ש שאינו אוסר אלא כ"ק, וצ"ב מהו המקור להקל כ"כ, ועוד יל"ע דלכאורה אית ביה גס חומרא לפ"י, והיינו דבדואי לפי הרמ"א מה שחשש שהבליעות מתפשטות בכל הצנון אינו אלא חשש לחומרא אבל אין להקל ולומר שאם הבצל ששים כנגד הסכין אז לא נאסר הבצל כלל, דמעיקר הדין אנו נוקטים כהראב"ד דאין הבליעות מתפשטות אלא כ"כ (כמו דאין להקל לחשוב כ"כ כשיעור חזו"א וע'), ולפי דברי הגרי"ב יצא דמעיקר הדין אנו נוקטים כהרא"ש (דאל"ה לכאורה אין להקל כוותיה אפי' במקום הפס"מ) וא"כ אפי' כשיש ס' בנטילה כנגד הסכין לא נתיר הצנון דיש לחשוש שמא נתפשט רק כ"ק (אבל אז אפשר להסיר הכ"ק ולהשתמש עם שאר הצנון).

שיעור סכין רגיל - נסיתי ע"י שתחבת 4 סכינים לכוס מים אבל לא יצא אפי' טיפה א' מהכוס. ושמעתי שבצל רגיל יש בו ס' כנגד הסכין הקטן שרגילין לחתוך בו בצלים (Fixell) אבל ל"ע איך ד"י נוגע למעשה.

טעימה בדבר חריף - בגמ' איתא דצנון שחתכו בסכין בשרי "אפשר למטעמיה" וכ"פ המחבר להלכה, אבל כתב הש"ך (סק"ה) דלכתחילה אין לסמוך על הטעימה כדי לאכלו עם המין השני וטעם הדבר ביאר בש"ך הארוך ע"ש (והזכירו רעק"א ע"ש וצב"ק) ורק אפשר לסמוך על הטעימה בדיעבד שכבר נתערב. אבל לפ"י צ"ב דלכאורה כדי להבחין אם יש בו טעם הוא צריך לדעת הספק בשעה שהוא אוכל, כדי שהאכילה תהיה בשימת לב להבחין אם יש טעם, והכא כנ"ל בע"כ שהוא כבר טעם לפני שנתערב במאכל. וצ"ל או שהוא לא ידע שאסור לסמוך על טעימה לכתחילה וטעמו והכניסו לתוך המאכל, או שעדיין נשאר חלק מהצנון שלא הכניסו לתבשיל שאפשר למטעמיה. וע' בפמ"ג (משב"ז ב') שכתב דהגם שכתב התו"ח דאין סומכין על טעימה בזה"ל כלל, אפשר דא"י אלא לכתחילה אבל בדיעבד יודה התו"ח (והט"ז שהביאו) דאפשר לסמוך על טעימה.

דבר חריף מחליא ליה לשבח בליעות הפגומות - בגמ' (ע"ז לט.) רק איתא דחילתית יש בכחו להמתיק בליעות פגומות ונסתפקו תוס' אם גם שאר דברים חריפים ג"כ כחם כמו חילתית, ולכאורה ראייה גדולה מהא דלא קתני במתני' רק חילתית אסור ולא שאר דברים חריפים. וע"ע ברשב"א (שו"ת ח"א תצ"ז) שכתב לבאר מה דחילתית "לא אסרו התורה אלא קדרה בת יומא" דאמאי לא חיישין אפי' בקדרה שאינו ב"י שמה יבשלו בו דבר חריף דמחליא ליה לשבח, ותיירך דרק חילתית מחליא ליה לשבח ולא שאר דברים "ולא חיישין שאינו מצוי", ומבואר חדא דחילתית דמחליא ליה הוא דין דאורייתא ועוד דבשאר דברים לא אמרי' דמחליא ליה (לכה"פ מדאורייתא). ואעפ"כ הלכה הרמ"א (בסעיף ג') החמיר גם בשאר דברים. אבל כ"ז כתב הפמ"ג (משב"ז ד"ה ודע) דאינו אלא בליעות שאינן ב"י אבל בליעות בפגומות בעצם כגון של דבר מאוס, לא אמרינן דדבר חריף מחליא ליה לשבח. ולכאורה בזה תירץ קושיית הריטב"א (ע"ז לט.) שהקשה דהרי כשנפגם בעודו בלוע יצא מכלל איסור וכי הדרא ומחליא ליה אגב חורפא מאי הוי הרי"ז כמבשם נבילה סרוחה או עפר דשוב אינו חוזר וניעור. ולפי הפמ"ג אה"נ אם היה נפסל לגמרי מאכילה לא היה מחליא ליה לשבח ורק בליעות שאינן ב"י דנטל"פ במאכל אבל בעצמם ראויות הם לאכילה לכן עדיין לא פקע שם איסור מהם. ויש לציין מה שתיירץ הריטב"א שם דלא חששו להבליעות שבסכין רק לאיסור בעין שעל פני הסכין חששו ורק היתה הו"א שהשומן פוגם חילתית כמו שפוגם דבש, וע"ז בא הגמ' לחדש דבאמת חילתית מחליא ליה לשומן לשבח. ולפי דבריו ליכא מקור לכל הדין שדבר חריף בכחו להחיות ולהמתיק בליעות שאינן ב"י!

דבר חריף שנתבשל - ע' בבאה"ט שהביא מהנחלת שבעה דבכבר נתבשל תו לא הוי דבר חריף, ויל"ע מה נקרא מבושל לעני"ז, דהלא כתב הרמ"א לעיל (צה' ב') דבבישול דברים חריפים בקדירה אפי' אינה ב"י אסורה אם הדברים חריפים הרוב ול"א דמיד שנתנם בתוך הקדרה כבר הפסיקו להיות דבר חריף. ויש שכתבו דבבצלים סגי בנתבשל כמאכל בן דרוסאי. ויל"ע דלכאורה כ"ז בדברים חין אבל בתבלינים יבשים אפי' לאחר הבישול עדיין חריפים הם מאד (כגון פלפל שחור), וכמו שהזכיר הפ"ת (סק"ד). להלכה, דעת הגרי"ב (363) דאפשר לטעום התבלין כדי להבחין אם עדיין חריף ובזה אנו שפיר בקיאין. (מצוי שמטנגים בצלים בסיר בשרי ומערבבים אם כף חלבי (אינו ב"י) ואם ידוע שכבר נתרככו לכאוי אפשר להקל).

סעיף ב' - איזה מאכלים נכללים בגדר דבר חריף - בגמ' מבואר שחלתית הוא הכי חריף (ואינו מבואר איזה מין ירק או שורש הוא. אבל ראינו שבכחו לנקב הבני מעיים של בהמה, וע"ע בערוה"ש (צו, סק"ג) שכתב "שהוא חריף מאד דאינו מאכל אדם כלל, רק לפרקים מערבים ממנו מעט בתוך המאכל וריחו רע ועיקרו הוא לרפואה דשורין אותו במים פושרין ושותין המים לרפואה ויש בו חמימת הרבה"). ומבואר ג"כ שצנון נחשב דבר חריף לענין דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט, וכתבו התוס' דה"ה כרישין (leek? - ויל"ע דלכאורה אינו דבר חריף) בצלים ושומים, וכן פסק המחבר, והוסיף הרמ"א דה"ה קריין (horseradish), ובסעיף ד' מבואר דלימוניש (lemons) ג"כ נקראים דברים חריף והש"ך הסתפק לענין זיתים, וכן דנו הפוסקים לענין בצל ירוק (scallions) ומלפפון חמוץ (pickles). ודעת הגרי"ב דאפי' באשכוליות (grapefruits) ותפוזים יש להחמיר לכתחילה (לכאורה מידי דהוי אתפוחים חמוצים שהזכיר הט"ז) אבל בדיעבד יש להקל.

סעיף ג' - הבית מאיר - הבי"מ חידש דאפי' להרמ"א שהחמיר לחשוש בשאר דברים חריפים חוץ מצנון דמחליא ליה לשבח, אבל לא החמיר במאכלים אלו ב' חומרות יחד: א) דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בדבר חריף. ב) דמחליא לבליעות שאינן ב"י לשבח. ולכן בחתך בצל בסכין בשרי אינו ב"י ואח"כ הכניסו

לתבשיל חלבי מותר אפי' כשליכא ששים נגד הסכין. ולפי"ז לכאורה ה"ה בבישל או טיגן בצלים בסיר בשרי אינו ב"י ג"כ לא נחמיר ב' חומרות יחד (לומר דליכא נ"ט בר נ"ט וגם דמחילא ליה לשבח). אבל לפי"ז צ"ב מהרמ"א לעיל (צה', ב') שכתב להדיא דבבישל דברים חריפים בקדרה שאינה ב"י ואח"כ נתנו בחלב הכל אסור ודלא כהבית מאיר. ותיצרו האחרונים בבי' אופנים. או שהרמ"א לעיל איירי רק בצנן שהוא ודאי דבר חריף (אבל א"כ נר' דקתם במקום שהיה לו לפרש) או דהרמ"א איירי בבישול והב"מ איירי בדוחקא דסכינא ודבר חריף, ובבישול חיישינן יותר (וכמוש"כ הרא"ש בסי' כט' "והדבר ידוע שבישול מבליע יותר טעם הבשר בדגים מחורפיה דצנון", ולפי"ז במעשה שקרה לפני כמה שבועות שבער"ש טיגנו בצלים בסיר חלבי שאינו ב"י ואח"כ הכניסו ג"כ כבד לתוך הסיר, לכאורה יש לאסור הכל כיון שבבישול וכ"ש בטיגון יש להחמיר ב' החומרות והוי נ"ט ראשון בבליעות משובחות. אבל שמעתי שהרב שהתיר הכבד יש לו קבלה שהבצלים שלנו אינם נקראים חריפים. להלכה, ראינו שהחמיר הפמ"ג (שפי"ד יט') בזה אפי' בדיעבד וכ"פ החכ"א (נה', ב') וכן הוא דעת הגר"י (357) בשם הגר"ש"א דיש להחמיר (אפי' בדוחקא) ודלא כב"מ.

חתך בצל בסכין בשרי ואח"כ זכו במדוכה - ע' באבן העזר שהביא מהמג"א שהחמיר דבכה"ג המדוכה נעשה בשרי, ודבר זה מאד מצוי שחותכין בצלים בסכין של מין א' ושמים אותו בתוך המעבד מזון (food processor) ולפי המג"א אה"צ צריך להגעיל הסכינים של המעבד מזון. אבל ע"ש באבן העזר שדייק מהש"ך דלא ס"ל כן, ודעתו דדבר חריף יכול למשוך כל הבליעות מהכלי אבל אין בכחו להפליט כל הבליעות, ולכן הגם שהטעם ראשון שנכנס לתוך הסכין נשאר טעם ראשון גם אחר שחתך הצנן והתפשטו הבליעות לתוך הצנן, אבל אח"כ כשפלט כל הבליעות לתוך המדוכה אינו פולט כל כמות הבליעות שבלע ולכן הבליעות הנמצאות בתוך המדוכה מקרי טעם שני. ולכאורה הוא סברא ישרה. וע"כ צ"ל בדעת המג"א או דס"ל דכמו שבכחו לבלוע יש בכחו להפליט. אמנם, אפי"ל בע"א ג"כ דנראה מלשון האבן העזר שפי' הקולא דנ"ט בר נ"ט משום שנתמעט כמות הבליעות, וא"כ אפי"ל דס"ל למג"א דההיתר של נ"ט בר נ"ט תלוי בקלישות איכות הבליעות וזהו רק כשכנס לתוך מאכל שאינו חריף אבל בנכנס למאכל חריף כיון שנכנס לאוכל, וסוג אוכל שאינו מתנגד להטעם אלא מחזק הטעם לכן י"ל דנהפך הטעם ודינו כממשות של הדבר חריף ואז הטעם הנפלט הוי טעם ראשון ולא טעם שני. להלכה, המ"ב (תנא', סק"צ) הביא מהמג"א, אבל נראה שמנהג העולם כהאבן עזר וכן נקט הגר"י (379) אמנם ראוי לחוש לכתחילה לדעת המג"א ומ"ב (לכא' ר"ל דלכתח"י אין לחתוך בצל עם סכין בשרי ולגרדו במגדרת פרווה, ובדיעבד אין לאכול עם המין השני).

חתך דבר חריף בסכין בשרי ע"ג קרש חלבי - ע' בחכ"א (נו', ב') שדן על מקרה כזה והחמיר דגם בכה"ג שידך דוחקא דסכינא "הגם ששמעתי שמקילין בזה" וע' בספר יהושע (בשר"ע הוצאת מ"י) שהקיל בזה דל"ש דוחקא כה"ג אלא במכתשת שהכלי למטה מסייע להדחוק, ונחלקו בזה הפוסקים למעשה, ובודאי לכתחילה יש להחמיר, ולבדח"ש גם בדיעבד יש להגעיל כשאפשר ע"ש, ולכאורה בחתך בצל בסכין אינו ב"י על קערה יש כו"כ סניפים להקל (שמא בצל אינו חריף, שמא ל"ש מחליא אלא בחלתית, שמא קי"ל כספר יהושע, שמא הקערה כלי שני, שמא מצופה בזכוכית).

עצה טובה קמ"ל - מכיון שהרבה שאלות במטבח נגרמו ע"י חתיכת בצלים בסכין של מין א', לכן למען כשרות המטבח ומנוחת הנפש של המשפחה, יש לקבוע סכין א' שיהיה פרווה (ועדיף באמת שיהיה כמה סכינים דבדרי"כ כשיש רק סכין א' ואינו נקי מחפשים סכין אחר במקום לשטוף הסכין המלוכלך) ובו תחתכו כל הבצלים וכדומה (ועדיף שיהיה גם קרש מיוחד לכך) ובאמת כבר כתב כעני"ז המ"ב הנ"ל (תנא', סק"צ).

סעיף ד' - חתיכת לימון בתוך כוס של קולה - לפעמים שוכחים שהלימון הוא דבר חריף וחותרין אותו עם סכין בשרי וסוחטין אותו לתוך סלט (שיש בו גבינה) או עוגה (שטובלים בקפה), ויש לזוהר בזה (ומשהו א"ל שפי"א הוא בא הבייתה וראה שאשתו חתכה לימון בסכין חלבי וכתב פתק לזוהר, והיא הודה לו ע"ז). והנה, מצוי כשקונים שתיה במלון שהם שמים חתיכת לימון בצד של הכוס ויש לחשוש שמא חתכו הלימון עם סכין של איסור, אבל אפי"ה אי"צ ס' כנגד טעם הלימון אלא כנגד הבלוע בו וכיון שהטיפות של הלימון בטלים בסי' מותר לשתותו (אבל לכתחילה יש לבקש מהם שלא לשים הלימון בפנים, הגר"י). אבל היכא ששמו חתיכה שלימה של לימון בפנים (כגון בתה וכדו') אה"י יל"ע אם יש ס' נגד כל החתיכה.

סעיף ה' - איזה מאכלים דומים לקישואים להצריך גרידה - כיון שהטעם להצריך גרידה הוא משום הליחות וכמוש"כ ה"ט"ז וש"ך לכן כל פרי וירק שיש בו ליחות לכאורה דינו בגרידה וכ"כ החכ"א (מט', ט') וערוה"ש (כא') "וכן בכל דבר שיש בו לחות" (ובפתחי הלכה כ' כגון תפוז, אבטיח, כרוב, מלפפון, עגבניה, דלעת, סלק, וחסה וכו'). וכשא"א לגרדו, ע' בפ"ת דמותר בקליפה.

חתך פרי בסכין ובחיתוכו חתך גם תולע - יש שחילקו בין נמצא התולע בסתם פרי לבין נמצא בדבר חריף, אבל לדעת התו"ח המובא בב"ח וט"ז בשניהם אי"צ אלא כ"ק, והסכין מקנחו היטב (יש להשתמש עם צמר פלדה בפרט בסכין שיש בו שיניים).

לקנות פירות או ירקות חתוכות מחנות של גוי - נראה שחילקו הפוסקים בין חנות גדולה שמוכרים בה אבטיח חתוך, ובין מסעדה, דבחנות גדולה בדרי"כ יש סכין מיוחד לכך (אבל גם בזה הכל לפי הענין) ואפי"ה אם פעם א' הגוי חתך הסנדוויץ שלו אבל אח"כ נתקנה השומן על הפירות וא"צ לחוש מעיקר הדין שמא קנה הפרי הראשון. משא"כ במסעדה וכדומה מי יודע באיזה סכין חותכין הסלט או הפירות (ויש עוד כמה טעמים שאין ליכנס למסעדה טריפה כדי לקנות סלט, כגון החשש איסור ברוטב ושמונית על הכלים ואיסור מראית עין). וע"ע בספר עזר לשולחן שהביא מהגר"ש פעלדר דאין לקנות דג בחנות שמוכרים דגים אסורים כיון שהשומן נקרש על הסכין (ובגרידה מותר, וע' פ"ת) ואינו נאמן לומר שיש לו סכין מיוחד.

סיכום הדינים השכיחים היוצאים מסימנים צד', צה', וצו'

1) תחב כף חלבי בן יומו אפי' כמה פעמים לתוך הטשולנט מותר עם יש ששים נגד החלק שתחב בתוך התבשיל (ואם נעשה חלק הכף שחוץ לתבשיל חס ע"י הזיעה יש מחמירין שצריך ס' גם נגד החלק שנעשה חס).

2) טיגן מאכל פרווה בתוך מחבת בשרי בן יומו ועירבב המאכל עם כף חלבי אינו בן יומו, יש לאכול המאכל בכלי בשרי אבל לא לאכול עם בשר ממש (א"כ לא יהיה נאכל בלא"ה) ויש להגעיל הכף החלבי שאינו בן יומו (אבל בבישול כה"ג בדך כלל יש ס' נגד הכף).

3) ירק הבלוע בבשר (תפ"א מהטשולנט) ונפל לתוך תבשיל חלבי אם יש ששים כנגד הבשר הבלוע בה מותר לאכול אפי' התפ"א.

4) חתך נקניק על המנגל בסכין חלבי ב"י נקי, כל הנקניק אסור א"כ יש ס' כנגד מקום הסכין שחתך בו (ובסתם חתך בכל אורך הסכין) והסכין צריך הגעלה, אבל באינו בן יומו והוא יודע שהוא נקי אינו אוסר אלא כדי קליפה והסכין צריך הגעלה.

5) הוציא עוף מהתנור והניחו על קערה (כלי שני) וחתך העוף בסכין חלבי ב"י, דהוי דבר גוש עם דוחקא דסכינא אסור אפי' בדיעבד.

6) אין לבשל פסטה בכלי בשרית אפי' אינו ב"י כדי לאכול עם גבינה (א"כ אין לו כלי אחר וא"א להשאל). בדיעבד: אם הכלי אינו ב"י מותר לערבו עם גבינה אפי' בישל בו במזיד. ואם הכלי ב"י אין לערבו עם גבינה אבל בדיעבד אם עירבו עם גבינה מותר לאכול.

7) מותר לעשות מרק בכלי בשרית כשכוונתו לחמם המרק לארוחה חלבית בכלי חלבי (אבל אין לערותו חס לתוך כלי חלבי) וא"צ דוקא שעה"ד (ואפי' להפמ"ג שהחמיר בזה אבל בודאי אם הכלי שמכין בו המרק אינו בן יומו לכאורה אין מקום להחמיר כלל).

8) מי שהכין פסטה בסיר פרווה ושם הרבה פסטה על קערה החלבית שלו ורוצה להעביר חלק מהפסטה מהקערה לקערה בשרית ולאכול מה שנשאר עם קציצות בשר מותר לכתחילה.

9) באפיית עוגיות יש שמקלין יותר דמותר לכתחילה לאפות בתנור בן יומו בשרית (כשליכא ממשות של בשר) כדי לאוכלם עם חלב כיון שבעיקר לא חוששין שיש זיעה באוכלין, וא"כ כה"ג אין להחמיר כיון שאפי' אם יהיה זיעה ליכא איסור כיון שמעיקר הדין נ"ט בר נ"ט מותר (אבל נראה שמנהג העולם אינו כן).

10) הדיח כלים בשריים מלוכלכים בתוך הכיור ואח"כ שם לב שהיה שם מזלג ויתכן שהקילוה ירד מהברז להקערה הבשרית ומשם להמזלג החלבי, אם נפסק הקילוה דינו ככלי שני ומותר בהדחה אבל בלא נפסק הקילוה לרוב אחרונים צריך הגעלה.

11) הדיח כלים ואח"כ שם לב שחלק מהם היו מהמין השני, אם השתמש בסבון (ולכא ממשות) בדיעבד א"צ לחוש.

12) [עירה מים חמים מהמיחם לתוך הכיור א"צ לחשוש שמא נעשה המיחם בשרי או חלבי מהזיעה שעלה].

13) יש לזהר מלהניח כד של חלב פתוח על המדף במקרה ליד תבנית של עוף מגולה.

14) חתך בצל בסכין בשרי אין להשתמש עם כל הבצל למאכל חלבי.

15) בדיעבד בהכניסו הבצל הני"ל לתוך תבשיל חלבי א"צ אלא ששים נגד הנטילה של הבצל (או ששים נגד הסכין).

16) גרד החרייין במגרדת חלבי אין לקחת את השיריים של מרור בליל הסדר ולפזר אותו על גבי העוף.

17) חתך בצל בסכין בשרי אינו בן יומו, והכניסו למעבד מזון פרווה, בדיעבד לא נעשו הסכינים של המעבד מזון בשרי לדעת האבן העוזר (דנראה שכן הוא מנהג העולם דלא כמג"א ומ"ב).

18) חתך בצל (או שאר דבר שלא כתוב בגמ' שהוא חריף) בסכין חלבי אינו ב"י והכניסו לתבשיל בשרי לדעת הפמ"ג הכל אסור אם ליכא סי' נגד הסכין ולדעת הב"מ שרי, ותש"ח.

בקיצור : אם מדיחים כלים במים פושרין (לא חמים), ומקפידין לסדר המקרה באופן שלא ישפך החלב, וחותרין בצלים בסכין פרווה על קרש פרווה, מונעים הרבה שאלות באיסור והיתר !!

סימן צו' (שלא ללוש עיסה בחלה)

סעיף א' - אין לשיין פת בחלב - פשטות משמעות הגמ' היא דרך בלישה יש חשש איסור כיון שאין החלב ניכר בפת יבא לאכלה עם חלב, וכן נראה הוא דעת הערוה"ש (סק"ג, וסק"ה) למעשה, אבל לכאורה מהשערי דורא (המובא בד"מ) משמע דגם במילוי של בשר יש לחשוש, דכתב דכיון שניכר הבשר והחלב בהפשטידא או הפלאדין א"צ היכר ומשמע דבממולא ואינו ניכר צריך היכר. וכן ע' בשערי דורא שהביא מהרא"ש שאמר שיש לעשות סימן על המוליתא (פת ממולא בבשר). ועוד צ"ב מה"ת דיש לחלק בין לחם הנילוש בחלב שא"א להכיר כשחותכין אותו, לבין לחם שאפשר להכיר החלב בפנים לאחר שחותכין אותו, דלמעשה בשתייהן יש אותו חשש שמא יבא לאכלו עם המין השני. ואם נגיד שאחר הביס הראשון יוכל להכיר את המילוי, אפשר לומר כן גם בפת שנילושה בחלב דאחר הביס הראשון יכיר דהלא אם לא מרגישים הטעם הביא הפ"ת מהבית אפרים דלכו"ע מותר אפי' לאכלו עם המין השני, ועי'.

שאר מאכלים - מבואר בט"ז דגם בתבלינים מחמירים וכן מבואר בצמח צדק דיש אותו חשש ביין, אבל דעת הש"ך החו"ד (סק"א) הפר"ח (סק"א) וערוה"ש (ב') דרק בפת חששו ש"עליו יחיה האדם" והדרך לאוכלה ביחד ממש עם בשר ועם חלב, וכנראה דכן נקטו רוב הפוסקים למעשה. אבל בפת הבאה בכיסנין משמע שנידון כפת כל כמה שדרכו לאכלו עם בשר או גבינה, דהלא הרמ"א הביא הדין גם לענין פשטיד"א שאינו פת רגיל אלא ממולא עם בשר. אמנם, כי המהרי"ט (הביאו הפ"ת) וכן נקטו החכ"א (כלל נ', ג') וערוה"ש (ז') למעשה (וכן פסק הבדה"ש סק"ב) דכ"ז בדבר שיש חשש שיאכלנו עם המין השני ולאפוקי רוגלאך וכד' שאין דרכו לאכול עם בשר ולכן מותר ללוש הרוגלאך עם חלב, אבל כיון שהדרך לאכול רוגלאך עם חלב (קפה וכד') אסור ללוש הרוגלאך או העוגיות עם שומן בשרי. ומה שיכול להיות שיאכל הרוגלאך שנילושו בחלב אחר סעודה בשרית תוך ו' שעות מאכילת בשר, לזה לא מצינו שחששו חז"ל וכן שמעתי מהגר"ב. ולכאורה היוצא לפי"ז שבוראק"ש שהוא בודאי דבר שיתכן שיאכל עם בשר ממש נכלל בגזירת חז"ל, ולכאורה מה"ט מקפידין בא"י לעשות הבוראק"ש החלביות בצורת משולש, ועי' בערוה"ש (ה') שכתב שכשזכר ראש תור במשניות הכוונה לסוף שורות חרישת השדה שהוא בצורת משולש. אבל יל"ע איך מועיל סימן כזה אם כל אלו שמגיעין מחו"ל אינן יודעים שמשולש הוא הסימן למילוי חלבי. וראינו בפ"ת שדן בזה אם ההיכר צריך להיות ניכר גם לאורחים. אבל יש לדון דיש כל מיני בוראק"ש ממולאים בכמה מינים שונים ואין סיבה שמי שיראה אותם יחשוב שהמילוי פרווה, ובפשטות א"צ שיהיה ניכר שהמאכל חלבי או בשרי וכל כמה שניכר שאינו פרווה סגי, ועי' בסמוך.

לש הפת בחלב בשוגג או באונס - ע' בפמ"ג (שפ"ד א') דנראה דגם בשוגג נאסר הפת דא"י משום קנס אלא משום חשש שמא יבא לאכלו עם המין השני ומה לי אם נעשה חלבי בכוונה או שלא בכוונה, והביאו הפ"ת (וע"ע בנחלת צבי), ולכאורה לפי"ז ה"ה באונס.

איזה סימן מועיל - לכאורה משמע בגמ' דכעין תורא שהסימן צריך להיות בצורת הפת ולפי"ז אינו מועיל שיכתוב פתק וכדומה ע"ג הפת, אבל לא מצינו שהסימן צריך להיות באופן שהוא ידע שהפת חלבי או בשרי, רק שהוא שונה באופן שלא יאמרו שהוא פרווה.

מתי עושים הסימן - מבואר בגמ' דגם לאחר הלישה מותר לעשות הסימן דהלא זהו ההיתר של כעין תורא שאחר הלישה משנים צורת הפת לפני שאופים אותה וכן דייק היד יהודה (סק"ג) מלשון הגמ' דאיתא כל הפת אסורה משא"כ כשעדיין עיסה אפשר להתירו על ידי שיעשה שינוי בהעיסה לפני האפיה. אבל יל"ע אם מועיל לעשות סימן אחר האפיה, ונראה מרוב הפוסקים דלא מועיל וכמוש"כ הפ"ת מהחו"ד, וכן משמע בגמ' דאיתא אם לש כל הפת אסורה, ואמאי, הלא יכול לתקנה ע"י שיעשה סימן אח"כ, (ועי' מש"כ הגליון מהר"ש בזה). אבל אינו אסור בהנאה ולכן מותר למכרו לגוי באופן שאין חשש שיחזור וימכרנה ליהודי (והפרי תואר התייר אפי' אם יש חשש כיון דאיכא ס"ס שמא לא ימכרנה לישראל ואפי' ימכרנה שמא לא יאכלנה במין השני ע"ש). ולענין אם מותר לחלקו לכמה בני"א שיהיה אצל כל אחד שיעור קטן הנאכל בב"א, הביא הפלתי (סק"ג) מזקנו דמותר אבל כתב דאין לסמוך עליו אלא כסניף, והחו"ד (סק"ג) החמיר בזה וגם הפמ"ג (שפ"ד א') כתב דאין לעשות מעשה בזה והביאו הפ"ת.

השיעור של דבר מועט - ממש"כ רש"י שהוא כמות "דאכיל ליה מיד בבת אחת" משמע דרק מותר אם אפשר לאכול בבת אחת ממש, והמחבר הביא שיטה זו למעשה. אבל הרמ"א הקיל בזה וכתב דנהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות או בשומן לכבוד שבת כי כל זה מחשב כדבר מועט, ומבואר דא"צ כמות הנאכלת בבי"א (אם לא נאמר שהקיל רק בצירוף מה שצורתו משונה ע"ש). ולכאורה ממש"כ דמותר בשבועות ע"כ דגם מה שנאכל בבי"א ימים מותר לאפות (שהרמ"א כתב כן גם לתושבי חו"ל. ואולי כוונתו שיאפנה בשבועות עצמו וכן הוא דיוק לשונו שכתב בחג השבועות ולא לחג השבועות). אבל ע"י בד"מ שכתב דבת אחת הכוונה שיעור הנאכל ליום אחד, ובערוה"ש (ד) בירר יותר וכתב דהיינו מעלי"ע (אבל הביא ראיה מהלחמים שעושים לשבת, ויתכן שאוכלים הפת בסעודה שלישית לאחר כד' שעות, ועי'). ולפי"ז צ"ל דלשבועות מותר רק ביום הראשון (וכן נקט הבדה"ש סק"ג), וגם בשבת מותר בסעודה שלישית רק אם הוא אוכל מוקדם לפני שעבר כד' שעות (ואינו נראה דהחמירו כן). וע"ש בערוה"ש דמי שיש לו משפחה גדולה מותר לאפות לכולם וזה ג"כ נחשב דבר מועט, ולכאורה ה"ה מי שעושה הרבה מנות עבור שבע ברכות וכדומה. אבל כדי למכור בחנות דבר מועט לכמה בני"א ע"י בבדה"ש (סק) שנשאר בצ"ב, ושמעתי בשיעור מהגר"ב דבפשוט זה אסור (ואין סומכין שיזכור להגיד לכ"א) וע"ש בערוה"ש (ו) מה שצירף סברא זו להקל בדרך "אפשר". ומשעה שהיה שהכינו שבע ברכות ולשו עיסה עם חלב ועשו מהעיסה 40 לחמניות ככוונה להשתמש רק עם 30 לחמניות לצורך השבע ברכות, ונשאלה השאלה אם מותר להשתמש אפי"ע עם 30 הנ"ל כיון שהעיסה בעצמותה היתה אסורה בשעת הלישה והאפיה. וכמדומני שהרב אסר הכל, ולכאורה כך יוצא להלכה דהלא אין ברירה ולא היה היתר ללוש עיסה כ"כ גדולה באופן שיוודע שהוא לא ישתמש עם הכל ביום א'. [ולענין ביטול ברוב, בנידו"ד כיון שכבר נאסרה העיסה וכנ"ל דליכא ברירה לכן כולם אסורות. אבל כתב הערוה"ש (ח) דאיי"ל דהוי חרה"ל דאין אסורו מחמת עצמו ע"ש].

לאפות חלה ביחוד עם עוף בתנור - הנה, משום חשש ריחא אפי" למי"ד דחיישינן לריחא אין הריח אסור הפת לאכלה בפני"ע וכדאיתא להדיא בגמ' (פסחים עו:): דרק לאוכלה עם כותח אסורה. אבל אכתי יל"ע אם יש לאסורה משום החשש זיעה, דלכאורה לכתחילה חוששין לזיעה אפי" באוכלין ולכן לכתחילה אין לאפות החלה ביחוד עם העוף בער"ש, אבל בדיעבד תלינן דליכא זיעה מאוכלין (ע' סו"ס צב) אבל אם יש הרבה רוטב צ"ב אם מותר לאכלו. וכ"ז אם העוף מגולה בתוך התנור אבל במכוסה ליכא חשש זיעה.

בליעות מפת חלבי - ע' בחו"ד (סק"ב) שהביא מהצ"צ דבנפלה הפת לתוך ירקות נאסרו הירקות מהבליעות של הפת האסור. וע' ביד יהודה (ארוך סק"ה) שכתב דאין ד"ז מפורש בצמח צדק, רק שהחוו"ד דייק כן ממש"כ "הרי העיסה עם החלב כמו בשר עוף עם חלב" דמשמע שהוא חפצא דאיסורא. והנה, החוו"ד עצמו הקיל בזה וכתב דאינו אסור הירקות (והביאו הערוה"ש ח'), ולכאורה משמע דאין הבליעות אסורות כלל. אבל ע' ביד יהודה שהשיג עליו דליכא משמעות מהצמח צדק לדין הנ"ל, ופסק למעשה שהבליעות אסורות אבל א"צ אלא רוב לבטלן כיון שאין איסורו אלא מדרבנן וכדין בישולי עכו"ם. ולפי"ז נבלע בכלי תמיד יהיה רוב בהמאכל שנאפה או נתבשל בה אח"כ כנגד הבליעות והו"ל להתיר, אבל ד"ז תלוי במחלוקת הפוסקים לענין כלי שפע דלדעת המחבר ורמ"א (צט), ז' מותר לכתחילה להשתמש בו (ולדעת הט"ז וש"ך רק כשהבליעות פגומות). להלכה, למסקנא נטה הגר"צ שכתר שליט"א (תשובה 338) להחמיר בזה, ושמעתי בשיעור מהגר"ב דהגם שלכאורה הו"ל לאסור הכלים דמאי שנא משאר איסור דרבנן, אבל לא שמענו ולא ראינו שהחמירו הפוסקים בזה.

פת שכבר נאפה האם גזרו עליו ג"כ - לכאורה לא מצינו שגזרו על פת שכבר נאפה, אבל החוו"ד (סק"ו) החמיר בזה דבנשפך חלב על פת אסור, ואפי" אם יש ששים כנגד החלב כיון שאינו מתפשט בשוה (אבל לפי"ז אם יהיה 120 כנגד החלב הפת תהיה מותרת דממנפ"ש נתבטל). וכן שמעתי מהגר"ב שנקט הגריש"א זצ"ל למעשה לענין חימום חלה ע"ג הסיר של הטשולני"ט, דאם הזיעה עולה מהטשולני"ט לתוך החלה אסור לאכול החלה. אמנם, כמה פוסקים הקילו בזה, ולכאורה מה"ט בכמה הכשרים סומכין ע"ז (לכה"פ כסניף להקל) לכתוב על עטיפה שהמאכל חלבי או בשרי וכדומה, הגם שבדר"כ י"ל דזה לא מועיל אבל הכא דמעיקר הדין א"צ סימן רק דיש לחשוש שלא תצא מכשול מתחת ידם לכן כל כמה שכותבין או עושים סימן אפי" אחר שנאפה מותר. ולכן הסופגניות החלביות שרק ממלאים בריבת חלב אחר האפיה מותר מעיקר הדין ורק עושים איזה סימן משוקולד וכד' שלא יכשל בה בני"א. ולפי"ז להכין קרוטונים מחלה שנאפה משבת ולהכניסם לתוך תנור ביחוד עם העוף מעיקר הדין מותר לדעת הפוסקים הנ"ל, אבל למעשה כיון שיתכן שתצא מזה מכשול (שיש עושים סלט עם חתיכות גבינה וכדומה) לכן יש לסמן על גב השקית שהם בשריים. ויש לציין שכיון שהיום יש אפשרות להקפיא דברים לזמן ארוך, הרבה פעמים שוכחים מה בדיוק נמצא בתוך הנייר אלומיניום, ולכן מוטל על כל אחת לסמן באופן ברור אם המאכל חלבי או בשרי.

סעיף ב' - תנור שטחו באליה - אליה היינו שומן בשר, והגם שהובא הלכה זו בגמ' לענין שומן, אבל לא מצינו בראשונים שחילקו בזה בין טחו בשומן בשרי או טחו בחמאה חלבית וחד דינא לשתיהן וכמו שלא חילקו בין לש העיסה בחלב או לש העיסה בשומן.

סעיף ג' - ע' סימן קח' בענין ריחא.

הקדמה לסוגיא דתערובות (חולין צו: - ק:)

תערובת איסור: יש כמה אפשרויות, והכי פשוט הוא כשנפל איסור יבש וקר לתוך היתר יבש וקר. אבל שייך שיתערבו באופנים אחרים ג"כ וכדלהלן: **בישול** - בכה"ג שנתבשלו האיסור וההיתר יחד אפי' אם ניכר האיסור והוציאו, עדיין נשאר בליעות של האיסור בתוך הקדרה או בתוך הבשר שנתבשל יחדיו, דע"י החום של הבישול האיסור מפעפע (הולך ומתפשט) בתוך כל מה שלידו.

צליה (ואפיה) - איסור שנתערב ע"י צליה שאני מנתערב ע"י בישול דאין האיסור מתפשט אלא כדי קליפה או כדי נטילה (ע"י בסמוך) אפי"כ האיסור שָמָן דאז מתפשט האיסור בכולה (ולדעת הרא"ה בכה"ג אינו מתפשט בשוה ואי"א לבטלו).

כבוש כמבושל - יש עוד אפשרות לתערובת איסור אפי' האיסור עדיין ניכר בתוך ההיתר וגם לא נתבשלו ולא נצלו יחד, והיינו ע"י שהאיסור היה כבוש בתוך ההיתר או ההיתר היה כבוש בתוך האיסור לכדי שעות רצופות דאז האיסור נבלע בהיתר (אבל דבר זה שייך רק כשא' מהם לח). ואם היה כבוש בדבר חריף כחומץ, שיעור הכבישה לאסור הוא הרבה פחות מכדי שעות.

מליח כרותח [דצלי] - הוא עוד אפשרות לתערובת איסור, אם נפל דבר איסור להיתר שהוא מלוח כ"כ עד שאינו נאכל מחמת מלחו (ק"ב). אז המלח בהמאכל מרתיח מה שנפל לתוכו כרתיחת צלי (אבל להרמב"ן אין הרתיחה דמליחה מפעפע בכולה כמו רותח דצלי).

טעם כעיקר - יש חילוק בין התערובות הנ"ל, דחתיכת איסור שנתערב בהיתר בלי בישול צליה כבישה או מליחה, דכיון שרק החתיכה עצמה אסורה לכן אם הוציא האי חתיכה אז שאר החתיכות מותרות (בהדחה או גרידה, וע' בסמוך). משא"כ בנאסר על ידי בישול וכדומה דאז ע"י החום נתערב טעם האיסור בתוך שאר החתיכות וממילא אפילו אם החתיכה ניכרת ואפשר להוציאו, עדיין שאר החתיכות אסורות מחמת טעם האיסור שנתערב בהן. ונחלקו הראשונים אם קי"ל "טעם כעיקר", דהיינו דבר שנאסר מחמת טעם איסור, דינו שאסור כמו עיקר האיסור עצמו, הוא מה"ת (כדס"ל לר"ת) או רק מדרבנן (וכדס"ל לרש"י חוץ מבב"ח וקדשים דלכו"ע טעם כעיקר דאורייתא).

בכל הציורים הנ"ל יש ב' אופנים של תערובת, מין במינו ומין בשאינו מינו:

מין במינו - שהאיסור שנפל לתוך ההיתר היה מאותו מין של ההיתר, כגון חתיכת בשר נבלה שנתבשלה בתוך סיר של בשר שחוטה. מדאורייתא לדעת הרבנן מין במינו בטל ברוב דהיינו כל כמה שיש יותר היתר מאיסור, ולרבי יהודה מדאורייתא מין במינו אינו בטל כלל ואוסרת בכל שהוא (מנחות כב:). לרש"י קי"ל כרבי יהודה, ולר"ת קי"ל כרבנן, אבל מדרבנן החמירו בכל מין במינו דבעינן ששים כנגדו לבטלו (גזירה אטו מין בשאינו מינו דאפשר לטעום האיסור עד ששים).

מין בשאינו מינו - שהאיסור שנפל לתוך ההיתר הוא ממין אחר כגון חתיכת בשר נבלה שנתבשלה בתוך ירקות. בנתערבו ע"י בישול אפשר לטעום טעם האיסור בההיתר, ונחלקו הראשונים אם טעם זה דינו כעיקרו של איסור ואסור מדאורייתא (ר"ת) או דמדאורייתא אין הטעם כעיקרו של איסור ואינו אסור אלא מדרבנן (רש"י). אבל בין אם האיסור מה"ת או אינו אלא מדרבנן האיסור הוא כל כמה שאפשר להרגיש טעם האיסור בתוך ההיתר, ושיערו חכמים שכל נותן טעם אינו נ"ט אלא בששים כנגדו וכשיש יותר מששים כנגדו האיסור נתבטל והתערובת מותרת באכילה. [ובמסכת ע"ז (סו.) נחלקו מהו הקובע של מין במינו, האם אלזינן בתר שְמָא (כרבא) או בתר טעמא (כאביי)].

ביטול איסור - כתוב בתורה אחרי רבים להטות ותמיד אזלינן בתר רוב, ולכן לרבנן (אם טעם כעיקר לאו דאורייתא) אין שום דבר בעולם שאינו בטל ברוב. אבל מדרבנן אמרו דכל דבר בנותן טעם וכנ"ל. ולכן בהיתר כגון תרומה שנפל לתוך חולין דאפשר להאכילו לכהן, וכן באיסור כשאפשר להטעימו לקפילא ארמאה (אופה נכרי) מותר לסמוך עליהן אם יאמרו שאין טעם האיסור ניכר במאכל ההיתר. אבל באיסור כשליכא קפילא, או בתערובת של מין במינו שא"א לטעום האיסור דגם האיסור וגם ההיתר יש להן אותה טעם, אז משערינן בששים וכנ"ל. אבל בודאי בתבלין של איסור וכדומה העשויים לנתנת טעם, כדי לבטל הטעם צריך הרבה יותר מששים כנגד האיסור. (אבל יבש ביבש מין במינו גם מדרבנן בטל חד בתרי ונחלקו הראשונים אם מותר לאכול כולן ביחד).

אין מבטלין איסור לכתחילה - אע"ג דקי"ל דכל דבר בטל בששים, אפי"ה אסור לכתחילה לשפוך קצת איסור לקדירה של היתר, וכן אחר שכבר נפל איסור בתוך היתר וליכא ששים כנגד האיסור אסור להוסיף היתר כדי שבסך הכל יהיה ששים כנגד האיסור ויתבטל האיסור. (אבל דעת לרמב"ם באיסור דרבנן מותר להוסיף היתר).

ששים חוץ מן האיסור - בדרי"כ בעינן ס' חוץ מחתיכת האיסור, אבל יש דברים שא"צ אלא ששים עם החתיכה (כגון כחל) וכן יש דברים דבעינן יותר מס' (כגון ביצים דבעינן סא'). וכן מדרבנן החמירו בתרומה וערלה וכלאי הכרם דאינו בטל בסי' אלא בק' או בר', אבל חומר זה אינו אלא במין במינו אבל במין בשא"מ בטל בסי', וכ"כ ר"ת לענין דבר שיש בו מתירין דבאינו מינו בטל בסי'.

דברים שאינם מתבטלים - הגם דמדאורייתא כל דבר שאינו ניכר בטל ברוב (חוץ ממין במינו אליבא דרבי יהודה) אבל החמירו חכמים בכמה דברים ואמרו שאינם בטלים ברוב, כגון בריה, וחתיכה הראויה להתכבד בה לפני אורחים דהיינו שהיה נותן דבר כזה לאורח (כגון סטייק), דאינו מדי קטן, וי"א שגם אינו מדי גדול. וכן דברים חשובים כגון דברים שבמנין אינן בטלים. (ע' פמ"ג סי' קא, ותפארת ישראל ספ"ז שכ' דיש י' דברים שאמרו חכמים שאינם מתבטלים).

חני"ן - כשנאסר חתיכה מחמת שנתבשל יחד עם איסור ועי"ז נבלע בה בליעות של האיסור, אמרי' דכל החתיכה נעשה כנבילה וכדי להתיר התערובת מוטל עלינו לבטל כל החתיכה הזו, ולכן בעינן ס' כנגד כל החתיכה הגם שעצם האיסור אינו אלא חלק מהחתיכה. לרבינו אפרים רק אמרי' חני"ן בבשר בחלב דעצם התערובת של הטיפת חלב עם החתיכת בשר היא היוצרת האיסור של בב"ח.

אפשר לסוחטו - חתיכת היתר שנאסר מחמת שנבלע בתוכה איסור מחתיכה אחרת, ועכשו נתבשל חתיכה זו בקדרה אחרת, נחלקו בגמ' (קח.). אם אמרינן שכל האיסור שנבלע בתוך החתיכה בבישול הראשונה יצא (נסחט) עכשו ע"י הבישול השניה דכבלעו כך פלטו.

תתאה גבר - בפסחים (עו.) נחלקו רב ושמואל בדבר חס שנפל לתוך צונן או צונן לתוך חס, דלרב אמרי' עילאה גבר דהיינו שהדבר שלמעלה ניצח ואזלינן בתריה ולכן למשל בחתיכת איסור חס שנפלה ע"ג חתיכת היתר צונן העליון גובר ומחמם התחתון ואיסורו. משא"כ לשמואל אמרי' תתאה גבר ובציור הנ"ל החתיכה התחתונה של היתר גבר והקר החתיכת איסור שלמעלה. וכי רש"י דאע"ג דבדרך כלל דקי"ל כרב באיסורי כהא קי"ל כשמואל.

כדי נטילה: כעובי האצבע. **קליפה:** עובי כ"ש שיכול לינטל כולה כאחת. **גרידה:** לגרד מקום האיסור. **הדחה:** כמשמעו.

בענין גיד וירד, חני"ן, ואיסורין מבטלין זא"ז (חולין דף צו:)

קתני במתני' "ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם הרי זה אסורה" וכתבו תוס' (ד"ה אם יש בה) "לאו בגיד לחודה משערינן דבכדי קליפה שסביבו מסייע לגיד לאסור דמשעה שנמלח נאסר כדי קליפה סמוך לו" ויש לציין שמה שכתבו דמשעה שנמלח נאסר כדי קליפה, כי המהרש"א דאינו אלא לפי מאי דסי"ד מעיקרא, דבהמשך כתבו תוס' (ד"ה עד שמגיע לגיד) דצליה אוסרת כדי נטילה דלא מציינו בשום מקום שיהא סגי לצלי בקליפה, וממילא מש"כ דמשעה שנמלח נאסר כדי קליפה באמת ר"ל כדי נטילה דהלא מליח כרותח ר"ל דהרי הוא כרותח דצלי ודינם שוה ואם לצלי בעינן כדי נטילה ה"ה למליחה. אבל לדעת הרמב"ן והרא"ש יש לחלק בין צליה למליחה והגם דצלי אוסר כדי נטילה אבל מליחה אינה אוסרת אלא

כדי קליפה (ועי' מה שתמה המעדי יו"ט [נ] על הרא"ש מהא דמבואר בגמ' דמליח כרותח וכנ"ל). אבל ראיתי ברעק"א (דו"ח מכת"י) שאה"נ נקט בדעת תוס' כפשוטו דיש חילוק בין צליה למליחה.

ועי' בתוס' שכתבו דלפי רבינו אפרים דכתב דלא אמרי' חתיכה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב א"ש, דהכא אה"נ לא אמרי' חני"ן על הקליפה שליד הגיד וא"צ אלא ששים כנגד הגיד עצמו. ובאמת לפי היראים שהביאו תוס' בהמשך (ד"ה אפילו מריש אזנו) ג"כ א"ש דלדידה אין אומרים חני"ן בחצי חתיכה וממילא בירך לא אמרי' שהקליפה שליד הגיד נעשית נבילה.

ובביאור שיטתם יש להקדים מה שיש לברר בהא דאמרו חז"ל חתיכה נעשית נבילה. דהנה לקמן (קח.) מבואר דבנפל טיפת חלב על חתיכה של בשר אמרי' דכל החתיכה נעשית נבילה, ואם נפל האי חתיכה לקדירה אחרת של בשר כדי לבטלה בעינן ששים כנגד כל החתיכה הזו שנאסרה ולא רק כנגד הטיפת חלב שנפלה עליה. והביאור הוא משום דבשר בפני"ע וחלב בפני"ע שתייהם היתר הם והתערוכות שלהם יחד היא הגורמת האיסור של בב"ח, וממילא חתיכה זו שמעורב בתוכה בשר וחלב נהפכה לחתיכה של איסור בב"ח ומה"ט בעינן ששים כנגד כל החתיכה. משא"כ בשאר חתיכות של היתר שנבלעו בהם בליעות של איסור, כגון שנתבשלו יחד בשר כשר ובשר נבילה ונכנסו בליעות מהנבילה לתוך החתיכה הכשירה, הגם שבדאי חתיכה זו אסורה באכילה אבל רק מפני שיש בליעות של איסור בתוכה אבל לא נהפכה כל החתיכה לחתיכה של איסור, וא"כ מעיקר הדין לכאורה אין סיבה לומר חני"ן בשאר איסורים.

ולכן נחלקו הראשונים מ"ט החמירו חז"ל לומר חני"ן גם בשאר איסורים. הר"ן לקמן (בסוף פרק כל הבשר) כתב דגזרו חז"ל בשאר איסורים אטו בב"ח דמדאורייתא אמרי' חני"ן. ולדעת רבינו אפרים צ"ל דהגם שבדאי בב"ח אמרי' חני"ן מה"ט אבל לא גזרו בשאר איסורים אטו בב"ח (ונראה המחלוקת לקמן בדף ק. בעזה"י). אבל היראים (סי' מח') פי' בע"א וכתב דטעמא אמרו חז"ל חני"ן "משום שנקרא שם איסור על החתיכה ונקראת חתיכת איסור כמו חתיכת נבילה, ואם היינו אומרים שלא לשער בכולה היה בא לידי קלקול שאף בנבילה גמורה היינו ממעטים שלא לשער בכולו" והוסיף היראים "לפי"ז בחצי חתיכה לא אמרי' חני"ן כיון שלא נבלעה כולה מן האיסור לא נקרא שם איסור על כל החתיכה שעדיין שם היתר עליה הילכך לא אתי לאחלופי בחתיכת נבילה".

אבל לכאורה יש נקודה שצ"ב בתוס' הנ"ל. דהנה יל"ע אם גיד וירך נחשב מין במינו או מין בשאינו מינו. ובאמת בדעת רש"י נחלקו האחרונים, דעי' בחו"ד (צח, סק"ח) שדייק מהא דכתב רש"י דהשיעור שמשערין גיד בירך הוא הל"מ (ונמצא דהשיעור הוא דאורייתא) ע"כ צ"ל דהוי מין בשאינו מינו (דאי הוי מין במינו ליכא דין ששים מדאורייתא כלל דהכל בטל ברוב, ולדעת ר' יהודה ליכא ביטול כלל מב"מ). אבל הפלתי (צח' סוף סק"ד ד"ה איברא) פירש בדעת רש"י דהוי מין במינו ולכן סתם רש"י (פט: ד"ה אם יש בו) דשיעורו בששים ולא כתב דבעינן קפילא הגם דס"ל לרש"י דבדבר הנותן טעם אין סומכין על ששים בפני"ע ובעינן שיטעמנה קפילא ג"כ. אבל עי' בתוס' (צז. ד"ה אבל בשר בחלב) על הא דאמר רבא מריש הוי קא קשיא לי על הברייתא דקדירה שנתבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בני"ט, והקשו תוס' דאמאי לא הוי קשיא ליה על מתני' דקתני ירך שנתבשל בה גיד הנשה דמאן טעים לה. ולכאורה מוכח מקושייתם דס"ל גיד וירך הוי מין בשאינו מינו דאלי"ה א"א לטעום טעם הגיד בירך כלל (אבל אינו מוכרח, ועי' בראש יוסף).

אבל לפי"ז צ"ב על מש"כ תוס' הנ"ל דבעינן סי' לא רק כנגד הגיד אלא כנגד הקליפה שמשביבו ג"כ, דכל כמה שהירך והגיד הם ב' טעמים שונים הול"ל דבי' האיסורים מצטרפים לבטל זא"ז. דלמשל, היכא דיש נטי' זיתי היתר בתוך קדירה ונפל בתוכה כזית אי' של חלב וכזית אי' של דם, כתב המחבר (צח, ט') דכל אחד מצטרף עם הנטי' של היתר לבטל חברו. אבל בפשטות זהו רק היכא דבי' האיסורים אינם מטעם אי' אבל כשיש לשניהם טעם אי' א"כ מצטרפים בי' זיתי האיסור להדדי ונמצא דיש טעם איסור בשיעור של בי' זיתים בתוך נטי' זיתי היתר והכל אסור. וא"כ הכא דגיד וקליפת הבשר נחשבים בי' טעמים לכאורה הול"ל דהגיד והקליפה מבטלין זה את זה.

ועי' בחו"ד (שם) שהקשה כנ"ל, וכתב דמוכח דס"ל לתוס' דכיון דהגיד והקליפה שנאסר מחמתו שם אחד של איסור הן, אין מבטלין זה את זה ומצטרפין לאיסור. והיינו, דאפשר לחקור מהו האיסור של חני"ן, האם הוא איסור חדש שנעשה חתיכה זו כחתיכת נבילה, או דחתיכת נבילה הוא לאו דוקא, ור"ל דנהפך לחתיכת איסור של האיסור שאסרתו ובנידון דידן ר"ל דנהפך לחתיכת גיד (ולמשל בעלמא, נחלקו הראשונים באיסור לפני עור אם הוא איסור חדש או דיש לו כל הגדרים של האיסור שבו הוא מכשילו, ונ"מ אם ראובן מכשיל שמעון באיסור שאינו אסור לראובן). ולכאורה מהחו"ד מבואר דס"ל דהכל הוא שם אי' של איסור והגם שיש לגיד וירך טעמים שונים עדיין נחשבים כאיסור אי' ואינם מבטלין זא"ז.

אבל עי' ברעק"א שבאמת רצה לפרש בע"א מתוס' ולתרוץ קושייתם ע"ד החו"ד הנ"ל דמשו"ה א"צ אלא סי' כנגד הגיד ולא כנגד הקליפה ג"כ. וא"כ יוצא לפי דבריו דהאיסור והנאסר בי' שמות נפרדים הם. ולפי"ז נמצא דתוס' שלא תירצו כן ע"כ ס"ל דחני"ן הוא שם אחד עם האוסר. ולפי"ז א"ש טפי מה שכתבו בסמוך (ד"ה אפילו מריש אזנו) דלא אמרי' חני"ן שתאסור כל החתיכות אלא במקום שהאיסור מתפשט בכל החתיכות, דלכאורה יש להקשות דמה בכך שאין האיסור יכול להתפשט לשאר החתיכות, הלא כבר נאסרה חתיכה זו ונהפכה לנבילה ודל מהכא האיסור הראשון. ולפי הנ"ל א"ש כיון שחני"ן הוא שם איסור אי' עם האוסר, וממילא א"א שהנאסר יאסר יותר מן האוסר, דאם נפל היסוד נפל הבנין.

והנה לכאורה היסוד של תוס' בחני"ן אינו מוסכם לכל, דהרי בדעת היראים שתייר קושיית תוס' בע"א וכתב דהא דאין הקליפה אוסרת הקליפה שכנגדו וכן הלאה הוא משום דאין אומרים חני"ן על חצי חתיכה, משמע דאם באמת היינו אומרים חני"ן על חצי חתיכה אה"נ היה אוסר הקליפה שלידו הגם שאין טעם האיסור עובר כלל יותר מכדי קליפה. ובאמת ע"ש ביראים שכתב "דלא מצינו שאחז"ל חני"ן אלא במין אי' שהאוסר והנאסר הם ממין אי' וכו', אבל כשהאוסר דם והנאסר שומן לא אמרי' נאסר שומן מטעם דם שיעשה שומן הנאסר כאלו כולו חתיכת דם שהאיך יתכן לומר שהשומן יקרא עליו שם דם ויעשה כאלו הוא דם ואינם דומים זל"ז לא בשמא ולא בטעמא וכו'". ולכאורה בזה תירץ אמאי א"ל שהחתיכה שחציה בציר יאסר החצי השני שהוא מחוץ לציר ע"י השומן שנעשה חני"ן על ידי הדם, דכיון שהם מבי' שמות לא אמרי' חני"ן כלל אבל משמע דכל כמה שהנאסר והאיסור משם אי' דשייך שיקרא על הנאסר שם האוסר אז בודאי היה הנאסר אוסר הגם שאין האיסור יוצא מחתיכה זו כלל. (ועי' בעני"ז בתוס' קח: ד"ה אמאי מותר).

ולכאורה מרש"י ג"כ משמע הכי, דתוס' הביאו מרש"י לקמן (קח:): דבחתיכה שחציה בתוך הרוטב וחציה מחוץ לרוטב "אין מסייע הרוטב ושאר החתיכות לבטלה". והנה יל"ע מהו כוונת רש"י ונחלקו בזה הראשונים (הו"ד בדרכי משה צב, ב'), דאפ"ל דכוונתו שהאיסור שנכנס לחצי שמוחץ לרוטב מתפשט רק בחצי זה ואינו נכנס בתוך החצי השני כלל, ובאמת כ"פ המרדכי וראיתו בצידו דא"ל ששכנס לחצי שבתוך הרוטב למה אין שאר הרוטב מצטרף לבטלו. אבל י"מ דודאי הבליעות נכנסות לכל החתיכה רק שאינם יוצאים ממנו להתפשט בשאר הקדירה. ועי' בדרכי משה שהביא שכ"פ הר"ן, וכתב ג"כ דאחר שנאסר חתיכה זו חוזרת חתיכה זו ואוסרת כל הקדירה מדין חני"ן. ובאמת עי' בהר"ן שם (מג. בדפי הר"ף ד"ה תנן) שהביאו מש"כ תוס' בסוגיין דאין חני"ן אוסרת כשאין האיסור יכול להתפשט חוץ מהחתיכה, והוא פליג עליהם להדיא וכתב כיון שנעשית נבילה יכול שוב לאסור הגם שאין האיסור יכול לעבור הלאה "דהרי כל מה שחתיכה זו של היתר פולטת איסור גמור וכו' וכיון שהוא כגוף האיסור למה לא תאסור חברתה בפליטתה". ועי' לענין הא דאין הקליפה אוסרת הקליפה שלידו וכן הלאה (וכמו שהקשו תוס') שפי' הר"ן לשיטתו דכל האיסור של חני"ן בשאר איסורים אינו אלא אטו בבשר בחלב דנעשה חני"ן מדאורייתא, ולא מצינו בבשר בחלב קליפה מה"ט כיון שהתורה דיברה באיסור בישול, ובבישול ליכא איסור קליפה כלל כיון שכל הבליעות מתפשטות בשוה.

ומבואר מהר"ן הנ"ל דאחר שנאסר החתיכה לא איכפת לנו שהאיסור א"י לעבור הלאה, דכבר נהפכה חתיכה זו לחפצא של איסור וכל הפליטות הן פליטות של איסור. [והגם שכתב הטעם משום דק"י אפשר לסחטו אסור (שר"ל שאפילו נסחט כל האיסור מהחתיכה שנאסרה עדיין באיסורה עומדת)

ואפשר לסחטו אסור לענין בבי"ח ואינו מפורש בגמ' אם אמרי' כן בשאר איסורים ג"כ, אבל מבואר בהר"ן שאין לחלק בזה בין בבי"ח ושאר איסורים ע"ש. ועי' מש"כ הראש יוסף בדעת תוס' (ד"ה אפילו בריש אהנו) דס"ל לתוס' דאפשר לסחטו אסור נאמר רק לענין בבי"ח ולא לענין שאר איסורים].
ובעיקר דברי רש"י הנ"ל צ"ב מה התכוונו תוס' במה שהעמידו מתני' אליביה בירך שחציה לפניו וחציה לחוץ. דעי' ברעק"א שהקשה לדעת תוס' שחציה בפנים וחציה בחוץ דינו ככולה בפנים אכתי יל"ע אמאי לא תירצו תוס' בפשיטות דאייירי שכל הירך נמצא מחוץ לרוטב (למשל מונחת ע"ג חתיכה שחציה בפנים) ולכן אין הרוטב מסייע לבטלה, ועי"כ משום דאז דינו כצלי ואין שיעורו בששים אלא שיעורו בקליפה וכמו שאמר שמואל "אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד", ואי"כ קשה מה הועילו לרש"י דמייירי בחציה מחוץ לרוטב דלכאורה ר"ל (כמוש"כ הלב אריה) שהגיד עצמו נמצא לגמרי בחוץ (דאם חציה בפנים בודאי הבליעות של חלק זו מתפשטות בכל הקדירה) ואי"כ גם לרש"י צ"ב דהגיד נצלה, ובאמת רש"י לשיטתו (ד"ה קולף ואוכל) ס"ל דאפילו כדי קליפה אין צריך בצלי. ועי"ש ברעק"א שכתב דצ"ל דס"ל תוס' כדעת הרא"ה וכסברת הבי"ח דבהבל הקדירה לחוד מתפשט בתוך אותה חתיכה (אלא דלפניו הדק"ל להר"י אמאי ל"ל דאייירי שהכל חוץ לרוטב) ע"ש. ועי"ע בלב אריה שר"ל בדעת רש"י דאע"ג שהגיד חוץ לרוטב כיון שהוא איסור דבוק ממילא האיסור מתפשט לתוך כל החתיכה, ואפ"ה אין הרוטב מסייע לבטל כיון שהאוסר נמצא מחוץ לרוטב.

בענין משערין בקדירה (חולין צו):

איתא בגמ' "אמר רבי חנינא כשהן משערין משערין ברוטב ובקיפה ובחתיכות ובקדירה, איכא דאמרי בקדירה עצמה ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדירה". והנה הרשב"א והריטב"א הביאו ד"מ (הרמב"ן) דבקדירה עצמה ר"ל דמשערין בכל מה שנמצא בתוך הקדירה בשעה שהובאה לפניו, והא"י דמשערין במאי דבלעה הקדירה ר"ל דמצטרפין גם מה שנבלע בתוך דופני הקדירה לשיעור ביטול. וכי הרשב"א דק"ל כלישנא בתרא לקולא משום דשיעורין דרבנן נינהו. ועי' בתוה"ב (ו). שכתב דמסתברא דרק במין במינו מקילין דמדאורייתא בטל חד בתרי אבל במין בשאינו מינו דבעינן סי' למי"ד טע"כ דאורייתא אין משערין אלא כמו שבה לפנינו האיסור וההיתר שהוא עכשו בתוך הקדירה. (ופירושם עולה יפה בלי קושיות חוץ ממה שלכאורה צ"ב דאטו התירא בלע ואיסורא לא בלע וכמו שהקשה רש"י על הלי"ב. וצ"ל שראינו שלא נתמעט האיסור כשיעור ההיתר וכמוש"כ הפוסקים בסי' צט', ע"ש).
אבל עי' ברש"י שלא פירש כן, ולפ"י יוצא הפוך מהראשונים הנ"ל, שהלישנא קמא דמאי דבלע קדירה הוא לקולא דמשערין בחרסית הקדירה, והלי"ב דבמאי דבלע הקדירה ר"ל שמצטרפין רק מה שבלע ונתמעט מההיתר שבקדירה אבל לא מצטרפין כל דופני הקדירה. וכתבו הרשב"א ור"ן שלהלכה רש"י דחה הלי"ק מפני הלי"ב ודחה הלי"ב ג"כ מכח הגמ' בסמוך (צח). דאמרי' אטו התירא בלע ואיסורא לא בלע, דלא רק ההיתר נבלע ונתמעט אלא גם האיסור.

ועי' בתוס' (ד"ה איכא דאמרי) שתמה על רש"י דאיך אפ"ל דמשערין בדופני הקדירה דאם שיעור עובי הקדירה הוא נ' זיתים ונתן בה מים כשיעור י' זיתים ובישל באותן המים כזית חלב פשיטא שיהיה במים טעם חלב. ולכן פירשו תוס' בע"א דאייירי בנבלע כזית חלב בקדירה והיא היתה כבר בלועה היתר ואח"כ חזר ובשל היתר דמשערין בקדירה עצמה לבטל האיסור שנבלע בה. וצ"ב אמאי הוצרכו לפרש שכבר היה בלוע היתר, דלכאורה הלישנא קמא איירי אפי' בקדירה חדשה דל"ל בליעות כלל כיון דמשערין בחרסית הקדירה עצמה. ובאמת עי' במהר"ם שכתב דלא הוצרכו לכתוב כן אלא ללי"ב דס"ל דמשערין רק במאי דבלעה קדירה, דאז כשמבשלין היתר אח"כ מסייע הני בליעות של היתר שהיו שם קודם לכן לבטל החלב הבלוע.
אבל לכאורה מש"כ המהר"ם אינו כ"כ פשוט, דלפי דבריו צ"ב אמאי הכניסו תוס' מה שנוגע ללי"ב בדיבור זה כשלא הזכירו בו אפי' מילה א' בקשר להיא לישנא. ולא עוד אלא עי' בתוה"ב דמבואר להדיא דגם ללי"ק בעינן שיהא היתר בלוע לפני"כ שכתב כתירוצם של תוס' אבל הוסיף "ואח"כ בישל בה היתר דמשערין בכל הקדירה שהי' היתר בלועים בקדירה". ומשמע דפשיטא ליה דא"י אשער בחרסית הקדירה אלא בעינן בליעות ממש כדי לבטל הבלוע בקדירה (ובטעם הדבר עי' בסמוך). ולכאורה לפ"י צ"ל דלא"י דבמאי דבלעה הקדירה משערין ר"ל דאין לצרף מה שנבלע לשעבר דמנא ידעינן כמה בלע אלא רק מה שנבלע עכשו בשעת בישול זה. ואולי לזה התכוונו תוס' ג"כ. [אגב, כי הגר"א (צח), סקכ"ה] דמבואר מתוס' דלא אמרי' חני"ן על מה שבלוע וכדעת הרמב"ן הו"ד בר"ן בסוגיין].

ועדיין מוטל עלינו לבאר איך יתרף רש"י תמיהת תוס' מבישל כזית חלב בשיעור י' זיתים של מים בתוך קדירה בת נ' זיתים. ואולי אפ"ל ע"פ מש"כ האחרונים לבאר אמאי באמת לא משערין בחרסית עצמה. דלכאורה קשה כיון דמשערין בכל מה שנמצא בקדירה וכן לקמן (צח): משמע דאפי' עצמות מצטרפין לשיעור ביטול, אי"כ למה יגרע חרסית הקדירה. ועי' בפמ"ג (ריש סי' צט' ד"ה איברא) שכתב שכן הקשה הפרישה (ע"ש מה שתרף) ואח"כ הביא מה שתרף הפרי תואר, דשאני חרסית הקדירה מעצמות כיון שאין חרסית מכוסה לגמרי בתוך הרוטב ולכן אין הבליעות מתפשטות בשוה משא"כ עצמות שהן בתוך הרוטב. והוסיף דא"י אילו נפל חתיכות חרס לתוך הרוטב ודאי מצטרפין הני חתיכות לשיעור ביטול. ולפ"י אפשר דיש לקחת יסודו עוד שלב כדי לתרף רש"י, והיינו דגם לרש"י אין צד שהחרסית שמעל גובה הרוטב יצטרף לשיעור ביטול כיון שאין רוטב בשני הצדדים של החרסית (וי"ל ע"כ בקדירה מכוסה) ולכן בודאי בצירור של תוס' אין צד לצרף מה שלמעלה מהעשרה זיתי מים, ורק ככה"ג שכל הקדה מלאה אז יש לצרף כל הדפנות ג"כ כיון שלכח"פ יש רוטב בצד א' (ובפרט רש"י לשיטתו דס"ל בחתיכה שמקצתה בפנים ומקצתה בחוץ דאין הרוטב מוליד הבליעות לכל החתיכה, ר"צ סילברמן שיח). ואולי זהו הביאור בתוה"ב ג"כ דמשו"ה ליכא צד כלל דמצטרפין כל הקדירה דידעינן שאין הבליעות מגיעות לכל הקדה בשוה, אבל לכה"פ במה שכבר בלע הקדירה דידעינן בודאי שיש שם בליעות, זה אפשר לצרף, ועי'.

והנה ע"ש ברשב"א ור"ן שפירשו בדעת רש"י דסוגיין איירי בכה"ג שלא ראינו האיסור בשעת נפילה. [וכי הר"ן דכנראה יש ט"ס ברש"י וצ"ל אם לא ראינוהו. אבל צב"ק אמאי ליכא לפרש דזה גופא היתה כוונת רש"י כפי שכתוב לפנינו וא"צ להגיה כלל, דמש"כ אם ראינוהו כוונתו להיתר, שראינו ההיתר בשעת נפילת האיסור, "ואנו משערין אותו" ג"כ כוונתו להיתר (אבל צב"ק לשונו במש"כ לאחר שנתבשל "כמות שנפל שם"). ולולא דמסתפינא אמינא דכ"פ הרשב"א באמת בדעת רש"י, דהוא לא כתב שיש ט"ס ברש"י, והוא לא ציטט לשון רש"י ממש ורק הביא פירושו, ובאמת במש"כ (טז). הביא לשונו של רש"י כמו שהוא לפנינו ע"ש]. וכתבו הראשונים הנ"ל דגם רש"י יודה שאם ראינו האיסור בשעת נפילה ולא נתמעט כפי השיעור שנתמעט ההיתר אז בודאי משערין במאי דבלע הקדירה מההיתר. ותמהו עליו דמה בכך שמעיקרא היה ששים דהלא עכשו ליכא ששים ואילו נפל חתיכה זו לקדירה אחרת בודאי צריכין סי' ומ"ש קדירה זו מקדירה אחרת. ועי' במאירי שתרף דעיקר פליטת האיסור אינו אלא בשעה ראשונה בשעה שהיתה בה ששים ואח"כ כשנתמעט ההיתר כבר נחלש כח הפליטה ואינו פולט איסור כ"כ (וי"ל ע"כ באמת מה יהיה הדין בנפל לקדירה אחרת) וחיידוש הוא.

אבל יל"ע דלכאורה תמיהתם תמוה, דפשיטא דיש לחלק בין קדירה זו לקדירה אחרת, דקדירה זו יש בדפנותיה בליעות של היתר שמצטרפין לשיעור סי' (דלא"י משערין במאי דבלע קדירה) משא"כ בקדירה אחרת. ועי"ש ברשב"א ור"ן שהביאו מה שתרף הרמב"ן "דקולא היא במאי דבלעה קדירה ונתמעט דרך בישול משנפל שם איסור, הא אילו נטל מן הרוטב ומיעטו בידיים אסורי". ותמה עליו הרשב"א "ואיני רואה לזה עיקר דמאי שנא". וגם קושיא זו צ"ב דהלא שם וסנא, דע"י בישול נבלע הבליעות לתוך דופני הקדירה והן מצטרפין לשיעור סי', משא"כ בהוציאו בכף ומיעטו בידיים דליכא בליעות בקדירה אין מה להצטרף לשיעור הביטול.

ולכאורה צ"ל שפירשו הני ראשונים בדעת רש"י (וכ"כ הגר"א להדיא בסי' צט', סק"ה) דמאי דבלעה הקדירה היינו (אולי גם) מה שכלה ואבד מחמת האור וממילא תמהו דמהו הצד לצרף הני בליעות שאינם בעולם כיון שעכשו ליכא סי' כנגד האיסור ולו יצויר שנפל חתיכה זו לקדירה אחרת בודאי היינו צריכין סי' כנגדו אי"כ מ"ש קדירה זו מקדירה אחרת. ולכאורה ממה שהביאו הרמב"ם אח"כ שחילק בין מה שכלה ואבד מחמת האור ומה שנמצא בדופני הקדירה מוכח שהיינו דלרש"י משערין גם מה שכלה ואבד מחמת האור (דמשמעות לשון בלוע הוא מה שנאבד ע"י הקדירה וכן מוכח מהמאירי

שהביא שהרמב"ם ס"ל דרק משערין במאי דבלעה הקדרה ולא במה שבלוע). ובוזה מובן ג"כ מה שתמה הרשב"א על הרמב"ן שחילק בין נאבד ע"י בישול לסילק ע"י כף, דאין רואה חילוק בזה דגם בנאבד ע"י בישול כיון שכלה ויצא מהקדרה מחמת האור אי"כ הוא בדויק כמו שהוציאו בכף. ולפי"ז צ"ל בדעת רש"י דהיינו כוונתו כהרמב"ם דמאי דבלע הקדרה היינו בדופני הקדרה. אבל לכאורה הגם שאפ"ל כן בדעת רש"י אבל בדעת הרמב"ן אפ"ל כן, חדא דבתחילת דבריו כתב דבלוע ר"ל שנתמעט הרוטב ע"י האור וע"י הקשה דמ"ש מתרומה. ועוד מיד אחר שכתב הרמב"ן תירוצו הנ"ל הוא הביא דברי הרמב"ם שחילק בין בלוע בדופני הקדרה וכלה אבד מחמת האור ומבואר דלמה שתי' בעצמו אי"צ לחלק בהכי (ועוד יש לדייק לשונו שכתב "דקולא הוא" ואם כוונתו למה שנבלע בדופני הקדרה לכאורה אי"ז קולא אלא עיקר דדינא, וי"ל). ולפי"ז בודאי צ"ב כוונת הרמב"ן שחילק בין כלה ואבד מחמת בישול וכלה ואבד ע"י שהוציאו בכף, וצ"ע. [ובעיקר הדבר איך משערין מה שכלה מחמת האור ומה שבלע הקדרה, הביאו הש"ך וט"ז (צט), ד' מהמהרש"ל דקשה לשער ולכן הכל כפי שבה לפנינו].

וע"ע ברשב"א במשה"ב (טז). שר"ל בע"א דאפי' נתמעט ההיתר מששים ע"י שנטל הרוטב בכף מותר ממנפ"ש, דכיון ששיעור האיסור שבה לפנינו הוא כמות שהיה אי"כ הול"ל שלא פלט כלום ואמאי צריכין לשער כנגד כולו, אלא מאי צ"ל שפלט כל איסורו והדר בלע התירא, אי"כ נמצא שכשהוציא הרוטב ע"י הכף הוא הוציא לא רק ההיתר אלא גם האיסור שנפלט לתוכו ע"ש (והגם ששם במשה"ב משמע דאי"ז הפשט בהרמב"ן, אבל בתשובתו (ח"א, תקט"ו) משמע קצת שכ"פ הרמב"ן ג"כ, ואכת"ב צ"ב).

בענין שיעור ביטול בכחל (חולין צז):

איתא בגמ' "כחל בששים וכחל מן המנין וכו' א"ר יצחק בריה דרב משרשיא וכחל עצמו אסור" ונחלקו הראשונים בביאור הדבר, דהנה ע" בתוס' שהקשו דאת"ל דכחל עצמו אסור איך אפ"ל שמצטרף לשיעור ששים. ותירצו דכיון שהבשר עצמו היתר היא ורק נאסר מצד אחר דיש בב"ח בתוך הגומות של הבשר לכן אינו אלא כאריה דרביע עליה וכלפי הדין ביטול אין שום סיבה שלא יצטרף הכחל לשאר הבשר בקדרה כדי לבטל החלב. ולכאורה כן משמע ברש"י ג"כ שכתב (ד"ה ואין גיד) "אבל כחל הואיל ומין היתר הוא אם נתבשל עם הבשר משערין ליה בששים לבהדי דידהי". וע"ע בחידושי הרשב"א שכתב "לפי שהוא עצמו מותר הוא ובשר גמור הוא" (אבל בתוה"ב טז. כתב דהוא עצמו בש"ב וכי עליו הראי"ה (בבד"ה"ב) דעיקר טעמא משום דהוא גופיה היתירא הוא ואין חלב שבו חשוב חלב מן הדין, ויל"ע בכוונתו). וע"ע בר"ן שכתב שהכחל אסור רק משום מראית עין ולכן הגם שאסור באכילה אבל בודאי יכול לצרפו לשיעור ביטול (וכנראה דהיינו ע"ד הראשונים הנ"ל דמעיקר דדינא היתר הוא).

אבל ע" ברמב"ם (מאכ"א טו, יח') שכתב דכיון שכחל אינו אלא איסור דרבנן (דהיינו שהחלב אסור רק מדרבנן) לכן אי"צ אלא נט'. וכנראה שנקט הרמב"ם לכחל כמקור לשאר איסורי דרבנן דמשערין בנט' והוא (ולכן כתב שם בהלכה יז' דשומן גיד משערין בסי' ואע"פ שהוא מדבריהם הואיל וגיד הנשה בריה בפני"ע החמירו בו כאיסורי תורה). וצ"ב איזה סברא הוא לגרע א' באיסור דרבנן, אי לא שנאמר שאינו אלא להיכרא בעלמא, אבל לכאורה צ"ב דאת"ל דכל דבר נותן טעם עד שיעור ששים איך אפשר להקל משום הכירא בעלמא. ואולי אפ"ל ע"פ מה שהקשה הפמ"ג (בהדקמה לסי' צט') דאמאי אי"א לשער גוף האיסור בשיעור ששים דכשם שהאיסור נפלט לתוך שאר החתיכות נפלט נמי בתוך הוא עצמו ואי"כ בכל מה שנמצא בקדרה יש ששים חלקי היתר כנגד האיסור (וע"ש שכתב דאין לומר דהיינו אי"צ אלא נט' מעיקר דדינא ע"ש) וכנ"ל אפשר לומר דמדרבנן הקילו לצרף גם עצם האיסור לשיעור ששים, וע"י.

והנה יל"ע בביאור דברי תוס' (וכנראה מהמל"ה ומעדני יו"ט [ת] כן הוא הפי' ברש"י ג"כ) שכתבו דלאחר הבישול יוצא כל החלב מהגומות שבכחל, והא דאמר דהכחל נעשה כחתיכת נבילה הוא משום דמיד בתחילת הבישול לפני שפלט כל החלב כבר נכנס טעם בשר לחלב ונאסר משום בב"ח, וממילא באותה שעה כיון דליכא היכא תימצא לאכול הכחל בלי לאכול מה שנמצא בגומות לכן אסרו חז"ל אכילת הכחל לגמרי אפי' לאחר שפלט הכל שמא יבא לאכול קודם שיצא הכל. אבל לכאורה צ"ב בתרתי, חדא דכל כמה שיצא כל החלב איך אפ"ל שהחתיכה נ"י הלא כתבו תוס' לעיל (צו: ד"ה אפילו) דהגם שהשומן נאסר מהדם שנבלע בו אפי"ה אי"י לאיסור חצי החתיכה שנמצא חוץ לציר כיון שאין הדם יכול לפעפע לשם ולכן ל"א חניין ג"כ, ואי"כ איך אפ"ל חניין בכחל כל כמה שלא נשאר האיסור בתוך החתיכה (ואי"ל דלעיל כתבו תוס' כן לענין שאר איסורים דק"ל אפשר לסחטו מותר וכמוש"פ הראש יוסף שם, משא"כ הכא איירינן בב"ח וק"ל אפשר לסחטו אסור, דהלא כתבו דבריהם אפי' למ"ד אפשר לסחטו מותר). ולכאורה צ"ל דהיינו הכא אינו חניין דעלמא וכמו שכבר העיר רעק"א (בגליון השי"ס) דמעולם לא נאסר עצם הבשר מחמת בליעות איסור אלא גזירה בעלמא הוא לשויה כחתיכת איסור שלא יבא לידי איסור.

אבל לכאורה עוד יל"ע בדעת תוס' איך כתבו דפשוט לגמ' דבסוף הבישול יוצא כל החלב, הלא בגמ' מבואר דאין אנו יודעין כמה יצא ממנו, דאיבעיא להו כיצד משערין בדידיה או במה דנפיק מיניה ות"י הגמ' דפשיטא דבדידיה משערין "דאי במאי דנפיק מיניה מנא ידעינן". ובפשטות מבואר דלא ידעינן כמה חלב יצא ממנו (וע' מהרש"א). ולכאורה צ"ל בדעת תוס', וכ"פ הלב אריה, דמה דאיתא "דאי במאי דנפיק מיניה מנא ידעינן" ר"ל דודאי הכל יוצא אבל אין אנו יודעין כמה זה הכל ולכן צריכין לשער כנגד כולו. (ומש"כ תוס' בתחילת דבריהם "דכיון דבכוליה משערין אי"כ נפיק כוליה אבל אי במה דנפיק מיניה משערין אי"ש דאוסר קדרה אחרת דלא נפיק כוליה" ביאר הלב אריה דר"ל דאת"ל דלא נפיק כוליה אי"כ אין שום סיבה לשער בכולה דהלא דאי לא כל הכחל מלא בחלב, ואפי' בחלב שיש בו אין הכל נפיק, ואת"ל דמשערין כנגד כוליה ע"כ יצא כל החלב ורק לא ידעינן כמה זה כל החלב ע"ש).

ובאמת בלא"ה לכאורה הגמ' עצמה צ"ב דאיך אפשר לומר דמשערין כנגד כל החלב, זאת אומרת שאנו רואין כל הכחל כאילו הוא חלב, ומצד שני גם אמרי' דכחל עצמו מן המנין דהיינו שרואים כל הכחל כאילו הוא בשר דהלא כל כמה שכל הכחל הוא חלב לא נשאר בשר שנוכל לצרפו לשיעור ס'. וע' בדרישה (צ', סק"א). ובספר שחיתת חולין ראיתי שר"ל שכן הוא כוונת קושיית הרשב"א ע"ש) שהקשה כן, וביאר דהגם שמחמירין לחשבן כנגד כל הכחל אבל בודאי דאין יותר חלב ממה שיש בשר בכחל ולכן אפי' אם הוא חצי בשר וחצי חלב עדיין נשאר בחתיכה זו שיעור מספיק כדי לבטל שיעור החלב שנמצא בו.

בענין ביטול בששים (חולין צח):

איתא בגמ' "אמר ר' חייא בר אבא אמר ריב"ל משום בר קפרא כל איסורין שבתורה בסי', אמר לפניו ר' שמואל בר רב יצחק רבי אתה אומר כן הכי אמר רב אסי אמר ריב"ל משום בר קפרא כל איסורין שבתורה במאה, ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה וכו'". וצ"ב טובא איך לומדים מזרוע בשלה שהוא מין במינו לכל התורה כולה ואפי' למין בשאינו מינו שהאיסור נותן טעם. ועוד כיון שיש באיל מאה וששים אין התורה מצריך לחתוך ממנו קצתו, ויתכן שאם היה באיל פחות בששים נמי היה מותר. ולכן כתבו כל הראשונים דדרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא (חוץ מהמהרי"ק שפירש בדעת רש"י אליבא דאביי דהוא דרשה גמורה אפי' במין בשאינו מינו, וע"ע בחת"ס). ונמצא דאפי' לפני האסמכתא ע"כ קבלה היתה בידם דכל דבר בטל בששים או במאה, ויל"ע מהו הגדר של שיעורים אלו.

ולכאורה בפשטות הביאור הוא דעד ששים אפשר להרגיש הטעם של האיסור וטעמא לא בטל. אבל צ"ב דהלא שיעור זה אסמכתא אקרא דזרוע בשלה דאיירי במין במינו ולא נרגש הטעם כלל ואמאי בעינן ששים במין במינו. ועוד דכל כמה שהכל תלוי בטעם אמאי בעינן אסמכתא דהוא בששים

תיפוק ליה מסברא דתו ליכא טעמא. ועוד דמבואר בראשונים לקמן (צח): דרוב דברים אין נותנים טעם עד ששים, ובאמת לכאורה הוא גמי מפורשת לדעת רגמ"ה שפי' דבצל וקפלוט היינו ששים ובגמי' איתא דאין לך דבר שנותן טעם יותר מבצל וקפלוט, ולפי"ז נמצא דרוב דברים אין נותנין טעם עד ששים. וביותר עי' בר"ן וריטב"א שכתבו דאין לך דבר שנותן טעם עד ששים וא"כ מאיפא סמכו חז"ל לשער כל דבר בששים (ובפרט להרמב"ם ותוס' דס"ל דתמיד אזלי' בתר טעימת קפילא בין אם יש ששים ובין אם אין ששים). ועוד יש להעיר על הרמב"ן שהקשה על מה דאיתא בגמ' דלר' יהודה "גלי רחמנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר תרוייהו בהדי הדדי נינהו ולא בטלי", דאולי זהו משום דליכא ששים בדם הפר כנגד דם השעיר. וצ"ב דלדעת ר' יהודה דס"ל דמין במינו לא בטיל מהיכא יתתי שיתבטל בששים דמהו השיעור ששים בכלל לענין מין במינו (ולכאורה אי"ל דהוא מגזירה אטו מין בשא"מ שנותן טעם, דהלא לר' יהודה מין במינו יותר חמור ממין בשא"מ).

אבל באמת כן הוא משמעות כמה ראשונים דששים הוא דין בטעמא דאפשר להרגיש הטעם עד ששים, וגם מין במינו שא"א להרגיש הטעם גזרו בו אטו מין בשאינו מינו והגם שבדרי"כ אין האיסור נותן טעם עד ששים אפי"ה קבעו שיעור ששים כיון שאין לך דבר שנותן טעם ביותר מששים (ועי' בר"ן שכתב דלא פלוג רבנן בשיעוריהו ושיעורו כל דבר בששים). אבל לפי"ז צ"ב"ק במה נחלקו ב' הלשונוט אליבא דבר קפרא אם השיעור הוא ששים או מאה, דלכאורה אי"ל דנחלקו במציאות אם הטעם נתבטל בסי' או במאה. ובאמת כן יש להקשות על הגמ' לעיל (צז): דנחלקו (לדעת תוס') אם משערינן כגיד בלפת שהוא בששים או כבצל וקפלוט שהוא יותר מששים (ולדעת החת"ס בצל וקפלוט הוא מאה).

והיה אפי"ל דנחלקו מה נחשב טעם לפי גדרי התורה, דיתכן דמ"ד דבטל בששים ס"ל דהגם שאפשר להרגיש טעם קלוש אפי"ה לא אסרתה התורה דאי"ז טעם חשוב (כעין מה דפליגי באם יש בגידין בנותן טעם). אבל לכאורה בראשונים לא משמע כן, דלכו"ע כשיש ששים אבל הטעם עדיין מורגש ע"י קפילא אין הטעם בטל, ומשמע דבדרי"כ אפי"ה קפילא אינו יכול להרגיש בשום טעם ביותר מששים [ש"ו"מ בלב אריה שפי"כ (צט): ד"ה אין לו להעלות] "בזה מחולקין מ"ד בסי' עם מ"ד במאה דמ"ד בסי' סגי משום דבזה פוסק הטעם גמור ומ"ד במאה חושש אפי"ה לטעם קלוש אבל במאה תו נפסק הטעם מכל וכל". ואולי היה אפי"ל לשיטת הרשב"א דס"ל דקפילא לאו דוקא כיון דכל טעם שאינו נרגש לכלל העם אינו נחשב טעם, א"כ י"ל דעד ששים מורגש לכלל העם, ומ"ד דבעינן מאה ס"ל דאפי"ה כשאינו מורגש לכלל העם כיון שהטעם מורגש לקפילא גם זה נחשב טעם ואסור ודו"ק. ולכאורה גם לדעת שא"ר אפי"ל דנחלקו לענין חשש טעימת האיסור דכל שטעמו ניכר לכו"ע אסור אפי"ה כשיש ס' וכנ"ל, וא"כ י"ל דמ"ד בששים ס"ל דעל פי רוב ליכא חשש טעימה כשיש ששים, ומ"ד מאה ס"ל דכיון דלפעמים שייך טעם גם ביותר מסי' לכן אין להחיתר אפי"ה י"ש ק' דאז ודאי ליכא טעם (חוץ מדברים העשויים לטעמא כפלפלין וכד') ועי'.

אבל לכאורה אפי"ה בלא"ה, ע"כ צ"ל דאפילו כשלא מורגש טעם כלל לקפילא במציאות עדיין יש טעם רק שאין הטעם ניכר. וראיה לדבר, דתוס' כתבו בדעת רש"י דהנידון דטעם כעיקר בסוגיין הוא לענין טעם כל דהו, דבקדשים לא ילפינן מזרוע בשלה ליבטל טעם בסי' או בק' אלא גמרינן מחטאת דאפילו טעם כל דהו אסרת. וצ"ב איזה טעם יש כשנתבטל הקדשים למשל בתערוכות של שלש מאות כנגדו. וע"כ דיש טעם רק שאינו נרגש וניכר לבני"א. וכיוצא בדבר מבואר בכמה ראשונים דבמין במינו בודאי יש טעם מהאיסור רק שאינו ניכר ולכן דינו ככל התורה כולה דאמרי' דבלא ניכר האיסור כל דבר בטל חד בתרי (עי' תוס' ר"י"ד בע"ז סז): שכתב "דמן התורה חד בתרי בטל ואע"ג דיהיב טעמא כיון שאינו ניכר". וכן משמע בר"ן בסוגיין שביאר מה שאמר רבא לא נצרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור קמ"ל דהכא שרי, דגם רבא אזיל אליבא דר' יהודה דס"ל דמין במינו לא בטל, "דכיון דבקדשים טעם כעיקר אסור הוה לן למימר לרבי יהודה דלא ליבטל טעמא ואפי"ה מבטלינן ליה" (ובאמת פשוט הגמ' משמע כן דלא נצרכא אלא לטעם כעיקר איירי בזרוע בשלה שהוא במין במינו ומבואר דגם במין במינו יש טעם, אבל בזה אפי"ל דגזרו אטו מין בשא"מ, אבל בר"ן מבואר דאפי"ה לר' יהודה דחמיר במין במינו יותר ממין בשאינו מינו, אפי"ה מודה הכא כשיש ששים דבטל, ועי').

אבל עי' ברמב"ם שכנראה פ"י בע"א קצת, דכתב (מאכ"א טו, ד"ה) "אפי' חתיכת נבלה שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה הכל מותר מן התורה אבל מדברי סופרים הכל אסור עד שיאבד דבר האסור מעוצם מיעוטו ולא יהיה דבר חשוב שיעני עומדת כמו שיתבאר. ובכמה יתערב דבר האסור ויאבד בעוצם מיעוטו, כשיעור שנתנו בו חכמים יש דבר ששיעורו בששים ויש ששיעורו במאה ויש ששיעורו במאתים. נמצאת למד שכל איסורין שבתורה בין איסורי מלקות בין איסורי כרת בין איסורי הנייה מין בשא"מ בנותן טעם, מין במינו שא"א לעמוד על הטעם שיערו בסי' או בק' או בר"י. ולכאורה מבואר בדברי הרמב"ם דהא דבעינן ששים אינו משום ביטול הטעם אלא משום דבשיעור זה האיסור כל כך קטן ובלתי חשוב ונחשב כאילו ליתא להאיסור כלל.

אבל לפי"ז צ"ב אמאי במין בשאינו מינו ס"ל להרמב"ם דלא כרוב ראשונים, אלא דסמכינן אקפילא לקולא אפי"ה בליכא ס' (וכמוש"כ תוס' בסוגיין), דהלא כל כמה דליכא ס' עדיין לא נתבטל האיסור מעוצם מיעוטו. וצ"ל דס"ל דמין בשא"מ שבדרי"כ נותן טעם, א"כ כה"ג שמחמת קטנותו אין בו כח לתת טעם זהו הראיה הכי גדולה שכבר נתבטל מעוצם מיעוטו. ולכאורה ה"ה איפכא, היכא דיש ששים ועדיין נותן טעם דאסור באכילה הגם שלפי דבריו לכאורה כבר נתבטל מעוצם מיעוטו, אבל כיון שנותן טעם אכתי יש לו חשיבות ואי"ל שכבר נתבטל. וכנראה דזהו הביאור בתרומה ערלה וכלאי הכרם דבעינן ק' ור' דכיון שחמור איסוריהו לכן החמירו בהן ואמרו דלא נתבטלו מעצם מיעוטן עד שיהיה ק' ור' כנגדן. ולכאורה לפי"ד מובן אמאי אמרו חז"ל דבריה וחתיכה הראויה להתכבד וכו' אינן בטלין בששים, דכיון שהם חשובין אי"ל שנתבטלו מעוצם מיעוטן דהלא בפני"ע חשובין הן, ועי'.

ועי"ז כתבו כמה אחרונים גדר ביטול בששים שאני מדין ביטול ברוב דעלמא. דנהה עי' בנוב"י (יו"ד מהדו"ת סי' נד) שכתב דשאני ביטול בששים מביטול ברוב, דקי"ל בעובר שהוציא אבר ונאסר האבר ואח"כ נשחטה האם והוציא העובר ממעי אמה, ה'חלב של העובר אסור בשתיה כיון שהחלב בא מכלל האיברים ויש בה איבר א' האסור (יו"ד יד', ה'), וכתבו הב"ח וש"ך שאם יש ס' בבשר וגידין ועצמות של העובר נגד האבר האסור, אז כל החלב מותר מטעם תערובות שבטל החלב האסור בסי'. והקשה המל"מ (מטמאי מו"מ א', יד') מהא דכתב המרדכי (חולין סי' תשל"ז) דדבר המוערב מתחילת ברייתו לא שייך בו ביטול (ולכן יבמה שרקקה דם, חליצתה כשירה דא"א בלא צחצוחי רוק) ולפי"ז לא שייך שיתבטל החלב שבא מאבר זו בחלב של שאר אברים. וכי הנוב"י לתרץ דיסודו של המרדכי לא נאמר אלא בביטול ברוב דילפינן מאחרי רבים להטות ובעינן דומיא דסנהדרין שהם ודאי אינן מעורבין מתחלתם, "אך לא כך דבר הבטל בששים לאו מתורת רובא אתינן, שהרי מין בשא"מ מדאורייתא לא מהני רובא משום טע"כ דאורייתא ואפי"ה בטל בסי', והיינו שהביטול אינו עוד בתורת רוב רק שאין עוד בו טעם איסור כלל וכלל".

והשגו כמה אחרונים (די אפרים, עונג יו"ט סי' סב') על דבריו, דששים אינו מועיל אלא לבטל טעמו של האיסור אבל "זהו רק אחר שהועיל רובו של היתר לבטל עצם האיסור והוי האיסור כמאן דליתא משום שהתורה אמרה אחרי רבים להטות". והיינו שפירשו דתמיד יש ב' שלבים בביטול בששים, קודם מבטלין ממשות האיסור ברוב, ואח"כ מבטלין טעם האיסור בששים. ומבואר דהנוב"י לא פירש כן וכמוש"ב בשו"ת יד יצחק ובשו"ת שואל ומשיב, אלא ס"ל דכל שנתבטל טעם האיסור בששים ממילא גם המששות אינו אסור ואפי"ה בלי ביטול ברוב, דהא אי אפשר לו לאכול הממשות כדרך אכילה דהיינו בצירוף הטעם, "וכמו דטעמו ולא ממשו שרי למי"ד טע"כ לאו מדאורייתא, הי"נ ממשו ולא טעמו לכו"ע שרי" (הלשון של כל האחרונים הנ"ל מובא בלקוטי הערות בסוף פר' שו"ת נוב"י). ומבואר מתוך דבריו דביטול בששים אינו בגדר תורת ביטול ברוב אלא דתו ליכא איסור כלל וכלל. (ואולי זהו הביאור בהרמב"ן שהקשה דלר"י אפ"ה שיתבטל דם השעיר בדם הפר אם יש ששים כנגדו), ועי'.

(עי"ע בפר"ח בהשמטות לסי' צח) שכתב דכיון שיש ששים באינו מינו דהיתר נגד האיסור הרי אין כאן איסור כלל ונהפך כל התערובות להיתר ואין כאן מאיסור אפי"ה משהוא, משא"כ במין במינו כשבטל ברוב אין האיסור נהפך להיתר ע"ש. ועי' ברא"ש ק).

איתא בגמ' "אמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור". ונחלקו בזה הראשונים, דלעת ר"ת ודעימיה (הראב"ד בה"ג ורשב"א) הא דק"ל בחולין דטעם כעיקר הוא דין דאורייתא, אבל לדעת רש"י ודעימיה (הרמב"ם רמב"ן ור"ן) טעם כעיקר בחולין אינו אסור אלא מדרבנן. והנה חקרו האחרונים (ראש יוסף, רעק"א, חמד"ש, ר' חיים) למ"ד טע"כ לאו דאורייתא האם הוא מטעם ביטול דמדאורייתא אמרי' שהטעם בטל ברוב היתר וממילא בעינן לכה"פ שיתערב הטעם בתוך רוב היתר, או דטעמא לאו כלום הוא כיון שאינו אוכל ממשו של איסור ואפי' ביטול ברוב א"צ.

וקודם שנבוא לבאר ד"ז, עוד יש לחקור בכל דבר שאסרה התורה באכילה, כגון נבילה, האם עצם ממשות הנבילה אסורה או דרק הטעם של הנבילה אסורה ולו יצויר שהיה אפשר להוציא הטעם מחתיכת הבשר היה מותר באכילה. ועי' בעי"ז (סז): דאיתא "לא תאכל כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, נבילה הראויה לגר קרוי נבילה ושאינה ראויה לגר לא קרוי נבילה", והיינו דנבילה מסרחת שאינה ראויה לאכילה כלל אה"נ לא אסרתה התורה. ולכאורה משמע שעיקר האיסור של התורה היינו הטעם של הנבילה, (אבל אינו מוכרח), דיש לדחות דבהסריחה הפקיעה התורה האיסור). וראיתי בקוב"ש (פסחים קעה') שכתב כנ"ל והביא ראיה מגיד הנשה דלמ"ד אין בגידין בני"ט אין בהם שום איסור אחר רק איסור גיד דבהכי חייביה רחמנא, וכתב דלפ"ז נמצא דבכל דברים האסורים האיסור על הממש הוא רק ע"י הטעם והממש גרידא לעולם אין בו איסור ע"ש. [וכן הבאנו בחבורה ט' מהאחרונים שכתבו לבאר דעת הנובי"י (יו"ד סי' נד') לענין הא דמהני ביטול בששים אפי' אם לא נתבטל ממשות האיסור ברוב משום "דכמו דטעמו ולא ממשו שרי למ"ד טע"כ לאו דאורייתא, הי"נ ממשו ולא טעמו לכוי"ע שרי"].

אבל אי"כ צ"ב דבמה פליגי אם טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן, דהלא כל האיסור אינו אלא הטעם וא"כ בודאי שהטעם אסור מדאורייתא, דהטעם הוא הוא העיקר. אלא דהביאור הוא, דהנה הקשו הראשונים (רשב"א ריטב"א והר"ן בחידושי) דאיך אפ"ל דטעם כעיקר לאו דאורייתא הלא גמ' מפורשת היא לקמן (ק"ב): "הטמאים לרבות צירן ורוטבין", וציר אינו אלא טעמו של איסור בלי הממשות. וע"ש שתיצרו דהתם הטעם בעין ולא נתערב כלל ובה"ג לכו"ע הטעם אסור מדאורייתא (וע"ע באשכול ח"ג כח', שכתב "דהיכא שהטעם עומד לעצמו ולא נבלע בהיתר פשיטא דאסור ולוקה אם אכל כשיעור ולא אמרי' טכ"ע לאסור אלא כשנבלע הטעם בדבר אחר כההיא דמשרת ועולי מדין"). ויוצא לפ"ז דטעם בפני"ע לכו"ע אסור מדאורייתא (ואפשר משום דבכה"ג נחשב כממשות) וכל הנידון של טעם כעיקר אינו אלא כשנתערב הטעם עם דבר אחר, האם טעם זה אסור מדאורייתא או דאינו אסור אלא מדרבנן. וצ"ל נמי דחקיקרה של האחרונים הנ"ל הוא ג"כ עדי"ז, זאת אומרת היכא שנתערב בד"א, וכמוש"כ רעק"א להדיא (צז): במערכה אות (ו) "למ"ד טע"כ לאו דאורייתא, יש לדון טובא אם בעינן עכ"פ רוב וכו' או דנימא דוקא כשהוא אסרתה התורה אבל לא בתערוכות אפי' פחות מרוב" ע"ש.

והנה בפשטות מבואר ברש"י דאפי' אם טע"כ לאו דאורייתא אבל בעינן לכה"פ שיתבטל ברוב וכמוש"כ בסוגיין (ד"ה לטע"כ) "ורבא ל"ל טע"כ בחולין כדמפרש ואזיל מדאורייתא ברובא בטיל" (ובדעת ר"ת דטע"כ דאורייתא צריך לדחוק לשון הגמ' וכמוש"כ הר"ן ושאר"ר). אבל ע"ש ברעק"א שהביא ראיה מתוס' דאפי' רוב לא בעינן שכתבו (ד"ה רבא אמר) "זוימנין נמי שיש בשמנונית הזרוע הרבה על אותו מקצת עד שלא יהא רוב באותו מקצת לבטלו ובכל ענין שיבשל היתר הכתוב" ונמצא דהיכא דלא אמרינן טע"כ אה"נ אפי' רוב לא בעינן. וע"ש עוד שהוכיח דכן ס"ל להר"ן ג"כ שביאר דרבא שאמר לא נצרכה אלא לטעם כעיקר אזיל ג"כ אליבא דרבי יהודה דהגם ס"ל בעלמא דמין במינו לא בטל, הכא זרוע בשלה הטעם בטל. ומבואר דבמקום דאמרי' דטעם אינו כעיקר (זרוע בשלה) אפי' לביטול ברוב א"צ דהלא לרבי יהודה ליכא דין ביטול מין במינו (ודין מבי"מ לר"י שוה להיכא דליכא רוב לרבנן). אבל צב"ק דהלא הר"ן עצמו בחידושיו בסוגיין הקשה מהטמאים לרבות צירן ורוטבן דמבואר דטעם אסור מדאורייתא, ותי' כנ"ל דכשהטעם עומד בפני"ע בודאי אסור לכו"ע אי"כ לכאורה סתם משי"כ לעיל דאם לא אמרי' טעם כעיקר אז אפי' לרוב א"צ. ולכאורה מוכרח כמוש"כ לעיל דכל הנידון אינו אלא כשנתערב בהיתר האם צריך רוב או לא אבל בפני"ע אין צד כלל שטעם מותר מדאורייתא (וכי"מ שכ' בספר מנח"ש על מסי' חולין).

ולכאורה ביאור הדבר הוא, דכשהטעם עומד בפני"ע אז ניכר האיסור בפני"ע ובודאי אסור אבל כל כמה שנתערב בהיתר ממילא אין האיסור ניכר כ"כ (וכמוש"כ התוס' ר"י דה"ל) ויתכן שלא אסרתה התורה אפי' ליכא רוב היתר כנגדו. אבל אפ"ל בע"א ג"כ דכל כמה דליכא רוב היתר כנגדו נחשב כאילו האיסור עומד בפני"ע. ובאמת נחלקו בזה הראשונים, דבתוס' ובר"ן הנ"ל מבואר דכל כמה שנתערב בהיתר אפי' רוב א"צ, אבל מרש"י הנ"ל וכן מהריטב"א ור"ן שכתבו על הא דהטמאין לרבות צירן "וכל היכא דהוי טעם איסור מרובה והיתר מועט כמאן דאיתיה בעיניה חשיב", מבואר דדוקא כשנתערב ברוב היתר ליכא איסור טעם.

ועדי"ז עי' ברשב"א (בחידושיו בסוגיין, בסו"ד) שהביא מהראב"ד (דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא) להקשות דמ"ש טעם מכל התורה כולה דאזלינן בתר רוב. ותי' דהגם דבכל התורה כולה אמרי' דאיסור בטל חד בתרי, אבל כל כמה שהאיסור ניכר א"א לבטלו אפילו במליון, והכא ע"י הטעם ניכר האיסור כדכתיב "וחיך אוכל יטעם לו". ומבואר כנ"ל דסיבת האיסור בטעם הוא משום דהגם שנתערב ברוב היתר אבל עדין ניכר האיסור. ומבואר מתו"ד ג"כ דהחידוש של טעם כעיקר הוא דאינו בטל ברוב אבל פשוט דטעם בפני"ע אסור (כשליכא רוב). [ועי' בקוב"ש בפסחים שכתב דביאור זה דהראב"ד א"ש רק להני ראשונים דס"ל דטע"כ רק אסרת התערוכות באכילה אבל את"ל דאוסרת בהנאה ג"כ, א"כ איסור זה אינו קשור לאכילה וא"ל דאינו בטל ברוב משום דניכר האיסור ע"י הטעם].

ועדין מוטל עלינו לבאר מהו טעם ומהו עיקר. איתא במס' ע"ז (סז): "אמר ר' אבהו אמר אמר ר' יוחנן כל שטעמו ממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכא"פ, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו" ופרש"י טעמו ולא ממשו כגון חלב שנפל לקדרה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין. וע"ש בתוס' שהקשו דהאכל בשר בחלב אוכל ממשו של איסור ולא רק טעמו, וטעמו היינו כציר השני שפירש רש"י כגון חלב שנפל נימוח לקדרה. וצ"ב כוונתם דאמאי נחשב חלב שנבלע בבשר כעיקר האיסור, וחלב שנימוח נחשב כטעם בעלמא. והיה אפ"ל (וכי"פ כמה מבני החבורה) דע"י החלב נהפך חתיכת הבשר לחפצא דאיסורא דבב"ח ואכילת הבשר הוא ממשו של איסור. אבל מבואר ברשב"א בסוגיין שלי"פ כן בדעתם, אלא פי' דהממשות הוא עצם החלב ואפי' לאחר שנבלע בבשר. דע"ש שהביא שיטת תוס' הנ"ל וז"ל "דמשום איסור החלב קרי ליה לבשר בחלב טעמו ולא ממשו דבחלב אין יכול להיות בו אלא טעם ואעפ"כ הוא אסור, אבל בבשר אפשר להיות כעיקר דממשו של חלב שנבלע החלב בתוך הבשר". ובביאור החילוק בין חלב לחלב שנימוח ביאר הרש"ש (שם) דחלב נשאר בתבנית ברייתו משא"כ חלב שנימוח שנתשנה מתבנית ברייתו. ובפשטות יוצא לשיטת רש"י דטעמו וממשו אינו אלא כשהאיסור עדין בעין, וכלשון הבעל המאור (שם) שביאר טעמו ולא ממשו "מאחר שנמחה גוף האיסור ואין ממשו נראה לעין".

אבל האמת הוא דגם באיסור שנימוח יש ראשונים שפי' דאי"ז טעמו אלא ממשו כיון שנתערב מגוף האיסור בפנים. דעי' בר"ן שכתב דזרוע בשלה שנימוח נחשב עיקר. וכי"כ הרמב"ן לענין נימוח האיסור ופי' דטע"כ אינו אלא כשלא נתערב גוף האיסור כלל כגון נזיר ששרה ענבים במים וקיבל המים טעם יין. וכן לענין מצה שהקשה ר"ת על רש"י דמבואר בזבחים (עח). דיוצאין יד"ח מצה במצה הנעשה מאורז וחיטה וע"כ דטעם כעיקר מדאורייתא. ודחהו הרמב"ן דהתם יש קמח חיטה בפנים וזהו ממשו ולא רק טעמו בעלמא. וכנראה דר"ת ס"ל (לכה"פ בדעת רש"י) דזה נחשב טעמא, וכמוש"כ הרא"ש לדחות תירוצו של הרמב"ן, דבדעת רש"י א"א"ל כן "דאינן ממשות הדגן ניכר בעיסת האורז, ואם נתרבה העיסה הי"נ נתרבה הקדרה ע"י החלב שנימוח בתוכה".

ועדין יל"ע, בחידוש דטעם כעיקר האם הכוונה שע"י הטעם נהפך ההיתר לאיסור, או דאנו דנים על הטעם כחפצא בפני"ע ואנו משערינן השיעור של הטעם ואם יש בכל החתיכה של היתר כזית של טעם איסור רק אז אפשר לחייבו על אכילתו. ונחלקו בזה הראשונים, דעי' ברש"י בפסחים (מד): ד"ה חייב) דמבואר דבשרה פתו ביין נהפך הלחם לחפצא דאיסור ולכן אפי' אם במציאות ליכא כזית של איסור אבל כיון שיש כזית של לחם שיש בה טעם איסור אסור (מדרבנן או מדאורייתא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה). אבל מתוס' בסוגיין (ד"ה לא נצרכה, לחד תירוצא) לכאורה אינו משמע כן,

שכתבו דר' יוחנן שאמר דטעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו איירי בכה"ג שיש כזית ביותר מכדי אכילת פרס ולכן הוי חצי שיעור והגם שהוא אסור מן התורה אבל אין לוקין עליו. ומשמע דלא אמרי' דנהפך ההיתר לאיסור דאליה ליש שיהיה כזית ביותר מכדי אכילת פרס כיון דכל כזית היתר שקיבל טעם האיסור מיד נהפך לאיסור בעצמו.

אבל אינו מוכרח, דעי' ברא"ש שהביא שיטת רבינו חיים שכתב לחלק דרק ביש בה כזית בכדי אכילת פרס אמרי' דנהפך ההיתר לאיסור אבל בפחות מכזית בכדי אכילת פרס לא אמרינן נהפך, ואולי דזה כוונת תוס' ג"כ. אמנם, עי' בתורי"ד (ע"ז שם) וכ"כ הר"ש (טבול יום פ"ב) דאפי' אם אמרינן דטעם כעיקר אבל אפי' שטעם יותר חמור מהעיקר, ואם העיקר אינו חייב עליו אלא בכזית בכדי אכילת פרס ה"ה הטעם, ואפילו כשיש כזית בכדי אכילת פרס כתב דאינו חייב עד שיאכל כל הפרס, וע"ש שהביא רש"י דלא ס"ל כן אלא דאפי' בפחות מכזית בכא"פ חייב כיון שנהפך ההיתר לאיסור. וצ"ב מא"ל בדעת רש"י, איך אפשר שהטעם יהיה יותר חמור מהאיסור עצמו. ולכאורה צ"ל דמה"ט גופא דאמרי' דנהפך ההיתר להיות איסור אה"נ יוצא דליכא חומרא בטעם מהעיקר, דנמצא דבאמת יש כזית של איסור. אבל מה שכן צריך בירור הוא דבר זה גופא אמאי באמת אמרי' דנהפך ההיתר להיות איסור דמאיזה סברא י"ל דבחתיכת בשר שנבלע בה כזית חזיר הגם שתשעים אחוז מהחתיכה הוא היתר אפי"ה כל החתיכה אסורה מחמת העשר אחוזים של איסור שנבלע בה. ולכאורה א"ש למשי"כ לעיל דהתורה רק אסרה הטעם של האיסור ולא הממשות ולכן כל כמה שנבלע טעם איסור בהיתר ממילא אסור לאכול כל מה שיש בה טעם זה, ולכן ממילא נהפך כל החתיכה לחתיכת איסור דא"א לאכול כלל, וכ"פ הקוב"ש בפסחים (שם).

ובאמת צב"ק על התורי"ד מהו הסברא לחלק בין עיקר האיסור להיתר שנבלע בה טעם האיסור, דלכאורה התורה לא אסרה אלא הטעם ואמאי בחתיכת הנבילה סגי לחייבו בכזית בלחוד ובחתיכה שנבלע בה טעם האיסור בעינן לאכול כל הפרס כדי להיות חייב עליו. ולכאורה צ"ל דבעיקר האיסור אנו רואים כאילו החתיכה ממולא לגמרי מפה אל פה בטעם ולכן בכל כזית של איסור יש כזית של טעם, משא"כ בחתיכת היתר שנבלע בה איסור בודאי יש גם הרבה טעם של היתר ולכן רק חייב באכל כזית בכדי אכילת פרס ועי'. (וע"ע בנחלת דוד בפסחים על סוגיא דטע"כ מש"כ בביאור המקור דנהפך ההיתר לאיסור).

סיכום שיטות הראשונים בטעם כעיקר (חולין צח):

ננסה לסכם שיטות הראשונים בטע"כ: אם טע"כ דאורייתא או דרבנן, מה נחשב טעם, ואם אמרי' נהפך ההיתר לאיסור. **רש"י**: מבואר בסוגיין דס"ל דטע"כ בחולין לאו דאורייתא, אבל אפי"ה בעינן לבטל הטעם ברוב וכנראה משום דכל כמה שאין הטעם בטל ברוב נחשב כאילו הטעם עומד בעיניה, ובכה"ג טעם אסור לכו"ע וכדדרשינן לקמן (ק"ב): הטמאים לרבות צירן ורוטבן. והא דילפינן טעם כעיקר בפסחים (מג): ממשרת או מגיעולי עכו"ם, כתב רש"י דהוי ב' כתובים הבאים כא' ואין מלמדים (וצ"ב כוונת וכומו שהביא הרשב"א להקשות דהלא לחד מ"ד ילפינן ממשרת ולחד מ"ד ילפינן מגיעולי עכו"ם). והא דמבואר בזבחים (עח). דיוצאין יד"ח במצה העשויה מאורז וחיטה כיון דיש בה טעם חיטה, תירץ הרמב"ן דקמח חיטה נחשב כממש, אבל הרא"ש דחה פי' בדעת רש"י ולפי"ד צ"ל דשאני"ה דהחיטה גורר וגורם שהאורז ג"כ יחמיץ וכמוש"כ הרא"ש בה"ל קטנות ה' חלה (בסוף מסי' מנחות, אות טו') מהירושלמי. ובפשטות כ"ז הוא לדעת רבא, אבל לאביי אה"נ טעם כעיקר גם בחולין אסור מדאורייתא (וכדמשמע מרד"ה דמדאורייתא).

ועי' במס' ע"ז (סז): דמבואר ברש"י דעיקר אינו אלא כשיש ממשות בעין דהיינו הניכר לעין כלשון הבעל המאור, ובלא"ה נחשב כטעם. ולכן קלב שנבלע בבשר וקלב שנפל נימוח לקדרה (ולכאורה ה"ה כל לח בלח) שניהם נחשבים כטעם, וכ"ש בשרה ענבים במים וכדומה דודאי נחשב כטעמו ולא ממשו. והא דאייתא בע"ז (שם) דטעמו וממשו לוקין עליו לכאורה אפי"ה דאירי שיש כזית של קלב נימוח בכא"פ (וכמו שביאר הב"י בדעתו, וצ"ב) דבפשטות ג"ז נחשב טעמו וכ"כ הספר התרומה להדיא דאינו לוקה "אפי" אכל מן ההיתר כ"כ שאכל מן האיסור הנבלע שם כזית בכא"פ, דמן התורה אין אסור אלא איסור שהוא בעינן, אלא צ"ל דטעמו וממשו היינו כששטו דיש כזית של חתיכות איסור בתוך פרס של היתר וכמוש"כ הרמב"ן ור"ן דבכה"ג לכו"ע חייב מדאורייתא. אבל לכאורה אינו כ"כ פשוט, דאת"ל דטע"כ לאו דאורייתא אמאי ל"א דבטל גם הטעם וגם החתיכות עצמן ברוב. ועי' בחו"ד (צח, סק"ג) שכתב דאה"נ לרש"י יש הללמ"ס דחייב בכה"ג (עי' פסחים מד. רד"ה וכזית בכדא"פ). אבל לכאורה אפי"ה בע"ז ג"כ ע"פ מש"כ הראב"ד לפרש אמאי טעם אינו בטל חד בתרי, דכיון דניכר האיסור ע"י הטעם לכן אינו בטל. ולפי"ז אפי"ה לרש"י דהגם דס"ל דבטעם אפי"ה שניכר האיסור בתוך חתיכת ההיתר כיון שבמצאות א"א להפריד האיסור מההיתר, אבל כשיש חתיכות של איסור בודאי אפי"ה דע"י הטעם ניכר האיסור ולכן לא בטל (וכ"כ הנחל"ד בדעת רש"י).

ועי' בפסחים (מד: ד"ה חייב) שחידש רש"י דע"י הטעם נהפך ההיתר לאיסור, וביאר ר' אלחנן (קוב"ש פסחים אות קעה) דכיון דאסרה התורה טעם אין נ"מ אם נמצא הטעם בחתיכת איסור או חתיכת היתר וכל שיש בחתיכת היתר טעם איסור ממילא נאסרה כל החתיכה. וע"ע בנחל"ד בפסחים (שיטת טעם כעיקר ד"ה ונראה דע"כ) שפי' דהמקור דאמרי' נהפך הוא מסברא "דבאיסורי אכילה איך שייך לומר איסור אכילה על דבר שאין בו ממש ואינו נאכל כי אם א"י ההיתר, לכן מדחזינן דקפיד תורה אטעמא ש"מ דההיתר נהפך להיות איסור". (ולרש"י הגם דס"ל דע"י טע"כ נהפך ההיתר להיות איסור, עדיין שאני טע"כ מדין היתר מצטרף לאיסור דלדעת רש"י המל"א הוא אפי' כשאין האיסור והיתר מעורבים יחד, ע"ש בפסחים מג: ד"ה אין המל"א).

רמב"ן: ג"כ אזל בשיטת רש"י דטע"כ בחולין אינו אלא מדרבנן, וס"ל דליכא ראייה ממצה שנעשה מחיטה ואורז דאמרי' דיוצא יד"ח דהתם יש בו ממשות הקמח, ועי' ברא"ש שדחהו וכנ"ל. ואפשר דהרמב"ן לשיטתו אזיל דס"ל דכל כמה שנתערב ממשות האיסור בתערובת אפי' נימוח האיסור עדיין נחשב כממש ולא כטעם גרידא. ולכן כתב דטעמו ולא ממשו אינו אלא בשרה ענבים בין או בנתערב טיפה א' של יין במים רבים ואינו ניכר כלל או בבשר שנתן טעם בחלב וכן בחלב שנתערב בבשר, וא"כ לכאורה ה"ה בחיטה שנטחן לקמח ג"כ נחשב ממשו ולא טעמו. ונמצא דפי' בדיוק הפוך מתוס' (בע"ז שם) דחלב שנכנס לבשר הוי טעמו ולא ממשו, וקלב שנימוח הוי ממשו ולא טעמו. וצ"ל דס"ל דכל כמה שרואים שנתרבה האיסור ע"י ההיתר כגון שנתרבה המצה ע"י הקמח חיטה וכן קדרה שנתרבה ע"י החלב שנימוח, אז הוי כניכר שיש בו איסור ונחשב כממשו ולא כטעם גרידא. ופירושו חלוק מרש"י ג"כ בהא דמבואר בדבריו דלא אמרינן נהפך ההיתר להיות איסור ואינו חייב אפי"ה אכל שיעור כזית של טעם בכדי אכילת פרס.

ר"ן: הלך בעקבות הרמב"ן דס"ל דטע"כ בחולין דרבנן וכן ביאור מה נחשב טעם ע"י הרמב"ן, דיש ג' אופנים הנלמדים מג' פסוקים (א) כשלא נתערב לא גופו של איסור ולא הפליטות כגון שרה ענבים בין דילפינן ממשרת. (ב) שנתערב הפליטות ולא הגוף דילפינן מגיעולי עכו"ם. (ג) שנתערב הגוף ולא הפליטות כגון קלב שנבלע בבשר דילפינן מבשר בחלב. ועי' בר"ן על הר"י דמבואר מתו"ד דכשנימוח הזרוע בשלה בתוך האיל זהו ממשו ולא טעמו. וע"כ צ"ל דיש חילוק בין חלב שהוא לח שנבלע בבשר ובין זרוע שהוא יבש שנבלע בשאר האיל וצ"ב. אבל דעת הר"ן לקולא דכיון דטע"כ לאו דאורייתא לכן אפי' ביטול ברוב א"צ וכל כמה שנתערב הטעם בחתיכת היתר ליכא איסור מדאורייתא כלל (כמו שדייק רעק"א).

ר"ת: הרבה להקשות על רש"י, ודעתו דמשרת הוא דרשה גמורה ומיניה ילפינן לכה"ת כולה דטעם כעיקר דאורייתא. והא דאייתא בסוגיין "לא נצרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור" קדשים הוא לאו דוקא ואפי' בחולין אסור רק כיון דאירי בקדשים נקט לשון זה (ומאי שהשיב רבא לאביי לקמן (קח). דדרך ביטול אסרה תורה אינו אלא דחויא בעלמא, והוא עצמו ס"ל בזבחים עט. דהוא דאורייתא). והא דאמר ר' יוחנן בע"ז דטעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו אינו משום דטעם כעיקר לאו דאורייתא, אלא דאירי במין במינו דמדאורייתא בטל ברוב ובאמת אפי' בטעמו נמשו ג"כ מותר אם אינו מכיר האיסור (וטעמו וממשו דלוקין היינו כשהאיסור בעין ומכירו). וכי הנחל"ד דנמצא לדבריו דליכא מ"ד בגמ' דס"ל דטעם כעיקר לאו דאורייתא.

הרא"ש הביא שיטת ר"ת וכי דס"ל דנהפך ההיתר להיות איסור (וביאור הדבר עי' משי"כ לעיל בדעת רש"י) ולכאורה משמע דאפי' באין בו כזית בכא"פ ג"כ נהפך ההיתר לאיסור וכי"כ הגר"א ועוד אחרונים. וכתבו הש"ך (צח', סק"ו) דלפי"ז מתורץ מה שהקשה הרשב"א אמאי לא אמרי' דמדאורייתא הטעם בטל ברוב דכיון דע"י הטעם נהפך ההיתר לאיסור ממילא ליכא רוב היתר אלא כולה איסור (אבל זה גופא צ"ב דנאמר דבטל ברוב וליכא טעם איסור כדי שנאמר נהפך, ובאמת עי' בנחלי"ד שפי' דזהו גופא ההכרח לומר נהפך משום דאל"ה הוי אמרי' דהאיסור בטל ברוב היתר. ולכאורה צ"ל כיון דבמצמאות יש טעם איסור בע"כ נהפך לאיסור). וכי ר' אלחנן (שם אות קפ') שאם בישל חצי זית חלב עם חצי זית דם לכאורה חייב שתיים על אכילת כזית אי' כיון דיש בכזית זו טעם חלב וטעם דם (ועי' בשיעורי ר' שמואל (פסחים מד.) שביאר דבכה"ג ל"יש אין אחע"א משום דטעם איסור בהיתר הוא האיסור ולא דחל חלות איסור על ההיתר. ועי' בשו"ת רעק"א קמא סי' פבי שכתב דגוף ההיתר נאסר). ויש אחרונים הנוקטים דדעת ר"ת כרבינו חיים אבל הגר"א פרי"ח ומני"ב נקטו דלעולם אמרי' נהפך גם בפחות מכזית בכא"פ. (ולפי"ד צ"ב מהו הנ"מ בין טע"כ והיתר מצטרף לאיסור דהלא כתבו תוס' בפסחים (מג.): דהמל"א אינו כרש"י אלא דוקא כשיש איסור בלוע בתוך ההיתר. ועי' בספר הישר שכתב ר"ת "והיתר מצטרף לאיסור זהו כשיש חצי היתר וחצי איסור ואין טעם איסור בהיתר").

רבינו חיים: הובא דבריו ברא"ש וכתב הרא"ש דס"ל כר"ת דטעם כעיקר דאורייתא אבל רק כשיש כזית בכדי אכילת פרס אמרי' דנהפך האיסור להיות היתר אבל בפחות מכזית בכדי אכילת פרס ל"א נהפך דסברא הוא שלא תהא הטעם חמור מהעיקר וכיון שלא יתחייב על העיקר אילו לא היה כזית בכא"פ כמו"כ בטעם. וילי"ע בכוונתו דהלא גם כשיש כזית טעם בכדי אכילת פרס יוצא שיש חומרא בטעם יותר מהעיקר דכיון דע"י הטעם נהפך ההיתר לאיסור א"כ יתחייב על כל כזית וכזית מהתערוכות, משא"כ לו היה עיקר לא היה חייב א"כ אכל כל הפרס דרק אז יש לו כזית של איסור. (ובאמת כן ס"ל להתוס' רי"ד בע"ז סז: דבשניהם לא אמרי' נהפך ואינו חייב א"כ אכל כל הפרס, אבל בכזית בכא"פ אינו משמע דהוא מטעם שלא תהא הטעם חמור מהעיקר). ולכאורה צ"ל דכיון דכשנתערב העיקר בשיעור של כזית בכא"פ אפשר לבוא לידי חיוב לכן אי"ז נחשב כחומרא אם נחייבו ג"כ על הטעם, ומה שנהפך ההיתר להיות איסור זה אינו אלא משום דיש טעם בכל החתיכות וממילא נהפך הכל לאיסור ובכל כזית אוכל כזית של איסור. וילי"ע בכה"ג שיש פחות מכזית בכא"פ דאז ל"א נהפך, (באמת ג"ז אינו כ"כ פשוט דבנחלי"ד משמע דאמרי' נהפך רק דאינו לוקה עליו) האם עדיין יש איסור דאורייתא על הטעם או דאינו אסור אלא מדרבנן, ונ"מ שנשפך ואינו יודע אם היה ששים דאם אסור רק מדרבנן אז ספיקא לקולא משא"כ אם עדיין אסור מדאורייתא ספק דאורייתא לחומרא. ובאמת נחלקו בזה, דדעת הגר"א דאסור רק מדרבנן אבל הטור (סי' צח') כתב דאסור מדאורייתא.

ר' אליהו (תוס' ע"ז) תוס' (בסוגיין בועוד י"ל) ורבינו יצחק (הוי"ד ברשב"א): ס"ל כר"ת ודעימיה דטע"כ דאורייתא, ובאמת הגר"א (או"ח תנ"י, ב) כתב דזהו ממש שיטת רבינו חיים הנ"ל. אבל עי' בנחלי"ד שכתב בדעת ר' אליהו דלא אמרי' נהפך ההיתר להיות איסור אפי' כשיש כזית בכא"פ וכמו שהבאנו מהתוס' רי"ד הנ"ל, ולכן אינו חייב עד שיאכל כל הפרס.

ר"י מאורליי"ש: נקט ג"כ כר"ת דטע"כ דאורייתא אבל ס"ל דאין לוקין עליו דילפינן ליה מגיעולי עכו"ם דאינו אלא עשה דתעבירו באש. והא דלוקין על טעמו בפשטות הוא משום דכל כמה שיש ממשות א"צ לחייב מחמת הטעם וא"צ להחידוש של טעם כעיקר (וכמוש"כ הר"ן דכל היכא דנתערב ממשו ונרגש טעמו אז אפי' באלף לא בטל וכשיש כזית בכדי אכילת פרס לוקין עליו לכו"ע.

ראב"ד: ס"ל דטע"כ דאורייתא אבל בכה"ג דיש כזית איסור בפחות מכדי א"כ אין לוקין עליו הגם שאסור מדאורייתא כיון דנלמד ממשרת בק"ו ואין לוקין על ההקשות ולא על ק"ו. ובר' אלחנן כתב לדייק ממנו דס"ל דנהפך ההיתר לאיסור ולפי"ז מובן אמאי שאני טעם משאר איסורי תורה דאינו בטל ברוב דכיון דנהפך הכל לאיסור תו ליכא רוב היתר כלל. אבל האמת הוא שהראב"ד עצמו ביאר בע"א וכנ"ל, דע"י הטעם ניכר האיסור דכתיב וחיך אוכל יטעם לו ובכה"ת כשניכר האיסור א"א לבטלו ברוב. ועי' בקוב"ש (קעה') שכתב דביאורו אי"ש רק לשיטתו דע"י טעם כעיקר לא נאסר התערובות אלא באכילה אבל את"ל דאסור גם בהנאה לכאורה א"ל דהוא משום דניכר האיסור ע"י הטעם, דהלא האיסור אינו רק אכילה אלא דאסור גם בהנאה וליכא הכרת האיסור בכה"ג, וא"כ בדעת שא"ר צ"ל בע"א. ובדעת ר"ת ודעימיה אפי"ל כנ"ל דנהפך ההיתר לאיסור וליכא היתר כלל, אבל בדעת ר' אליהו דלא ס"ל דנהפך האיסור להיתר מא"ל, ואפי' להגר"א שפי' דס"ל כרבינו חיים דבכזית בכדי אכילת פרס נהפך, אבל בפחות מכזית בכדי אכילת פרס ודאי לא נהפך ההיתר לאיסור, וא"כ אמאי אינו בטל מדאורייתא. ועי' בחו"ד דמשמע דגזיה"כ היא (ועי' בהגר"ח הלוי דהוי חלות איסור טעם).

רמב"ם: נחלקו בדעתו. דהנה ע"ש שכתב (מאכ"א טו', א' ג') "דבר שנתערב בדבר מותר מין בשאי"מ בנותן טעם, ומין במינו שא"א לעמוד על טעמו יבטל ברוב: כיצד חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונמוח הכל טועמין את הגריסין את לא נמצא בהן טעם חלב הרי אלו מותרין ואם נמצא בהן טעם חלב והיה בהן ממשו הרי אלו אסורין מה"ת, נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים: כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כזית בכל ג' ביצים מן התערובות אם אכל מן הגריסין האלו כג' ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם טעם האיסור וממשו, אכל פחות מג' ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם, וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל ג' ביצים אע"פ שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות: " הנה בפשטות מבואר דס"ל כרש"י דטע"כ לאו דאורייתא וכמוש"כ הרמב"ן כסי"מ ורעק"א בדעתו, רק דפליג על רש"י בהא דס"ל דכשיש כזית בכא"פ זה קרוי טעמו וממשו וחייב כמוש"כ כל הראשונים דכל היכא דאיכא טעמו וממשו כזית בכא"פ חייב לכו"ע (וגם רש"י יוד"ה לזה וכנ"ל). אבל עי' בהגה"מ [ב] שפי' דדעת הרמב"ם דטע"כ דאורייתא וכ"כ הלח"מ שנקט בדעת הרמב"ם כרבינו אליהו דכל כמה שיש כזית בכא"פ (להרמב"ם ג' ביצים) נחשב כממשו רק דפליג עליה דלא אמרי' נהפך, והיכא דליכא כזית בכא"פ קרוי טעמו ולא ממשו ואינו חייב כיון דל"א נהפך וכנ"ל (וילי"ע אמאי לוקה מכת מרדות). ועד"ז מבואר בגר"ח שפי' בדעת הרמב"ם דטע"כ דאורייתא אבל עי' בפתחי תשובה (צח', סק"ב שהביא דהרמב"ם כתב להדיא בתשובה (פאר הדור סי' סה') דטע"כ לאו דאורייתא.

רשב"א: עי' בתה"ב שהכריע דיש להחמיר כר"ת ודעימיה דטע"כ דאורייתא. וילי"ע אם אמרי' טע"כ גם לקולא ונראה בעז"ה"ת כשנלמד סי' צח'.

סימן צח' (דין איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטולו)

נאמנות הגוי במסל"ת - לדעת הט"ז אסור לסמוך על גוי מסל"ת בכל מקום שיש איסור דאורייתא חוץ מעדות אשה, אבל לדעת הש"ך מותר לסמוך עליו היכא דאיכא למימקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא, ועי' במנחת כהן שכתב דקפילא לאו דוקא אלא כל דאפשר למימקם עלה דמילתא מירתתא שמא יתפס כשקרן. וצ"ב דלכאורה הוא תמיד יכול להשמט לומר לא הרגשתי בטעם וכמוש"ב הפמ"ג בדעת הרא"ה. וכנראה זהו מה שהכריח כמה אחרונים (עי' חת"ס יו"ד סי' קעה) לפרש בדעת הש"ך דמש"כ להטעימו לקפילא הוא בדוקא דמירתתא מקפילא אחרת אפי' הוא גוי וכדאינתא בעי"ז דגוי מירתת מחבריה. ועי' בבדה"ש שהביא ב' השיטות הנ"ל. והכו"פ תי' בעי"א דהכא אנו סומכין עליו רק לענין איסור דרבנן, דהיינו כדי להתירו בטעימה לישראל שאינו אלא איסור דרבנן. אבל עי' בפמ"ג (שפי"ד ב') שהקשה מהריב"ש שכתב דכדי לידע בודאי שליכא טעם צריך לבלוע קצת, ויש דוחין דהריב"ש לא כתב כן אלא בהה"א אבל למסקנא א"צ בליעה. וכן העירו דטעימה בלשון לפעמים אסור מדאורייתא כגון בבב"ח שאסרו התורה בהנאה.

לסמוך על קפילא בזה"ז לספרדים - בספר מאור השבת (ח"ב עמ' תקלה) בענין לבקש מאחר שיעשה לו מלאכה בשבת שלדעתך אסור האם יש בו משום לפני עור) מובא מעשה שהיה עם הטעפליקר רב, שנפל איסור לתבשיל ונתנו לגוי לטעמו וכשאמר שאין בו טעם נתנו מהתבשיל לספרדי כדי לטעמו, וכשהוא אמר שאינו מרגיש הטעם, התירו להאשכנזים (והובא עצה זו גם בספר מנחת שלמה חולין ז.ז.). אבל האמת הוא דכתב הבן איש חי (קורח, א') והכפ החיים (צח, סק"ב) דמהג בני ספרד כהרמ"א דאין סומכין על קפילא בזה"ז, (ולגרי"ב אין להביא ראיה מהמעשה שבזמנו האוכל היה יקר מאד). ועי"ע לקמן בש"ך (סקכ"ט) שכתב דיש אופנים שאפשר לסמוך על קפילא נכרי אפי' בזה"ז כגון דבר האסור דעבידא לטעמא שנפל ליותר מששים כיון שאפי' אם יש טעם אינו אסור אלא מדרבנן, ועי' מש"כ עליו הפמ"ג.

לסמוך על ישראל בזה"ז - כ' הש"ך דרק על טעימת עכו"ם לא סמכין אבל על טעימת ישראל סמכין, וכ"כ הב"ח ואפי' היכא דליכא ששים דלא חיישינן שהישראל משקר (ועי"כ לדידה מה דבעו הר"ן ודעימיה ששים אינו משום דלא פלוג רבנן ולא התירו בפחות מששים אלא טעמא משום דחיישינן שמשקר כיון דליכא השיעור שנתנו חכמים ולכן בליכא חשש משקר א"צ ששים). והנה נחלקו האחרונים אמאי בזה"ז לא סמכין אקפילא, ובתורת חטאת כתב הרמ"א דזה"ז אין בקיאין טעימה וכי הגרעק"א (סי' צו') דלכן גם על ישראל לא סמכין לכתחילה, ועי"ע במה שהביא הפתחי תשובה מהבכור שור לפקפק על מש"כ הש"ך לדייק מהרמ"א דגם בזה"ז סומכין על ישראל, דמבואר בדרכי משה לעיל (סי' מב') דהא דמותר לטעום המרה אינו אלא משום דרבו המכשירים בחסרה המרה דמבואר דבמקום אחר אין לסמוך על טעימה. ולהלכה כתב הפמ"ג דיש לחלק בין טעימה בלשון דגם על ישראל לא סמכין בזה"ז דבזה"ז דבזה"ז אין בקי כי אם מומחה, משא"כ בטעימה עי"א אכילה כו"ע בקיאין ואי"מ אומן וגם בזה"ז ישראל מהימן.

ולמעשה כ' החכ"א דסומכין על ישראל הבקי בהכרת הטעם, ועי"ע במ"ב (תקנא, סקס"ג) לענין אכילת בשר בתשעת הימים דנהיגי עלמא לאסור אף תבשיל של בשר, אבל אם רק נתבשל בקדרה של בשר פשיטא דמותר. ועי"ע בשעה"צ שהביא מהפמ"ג יואף כשאין שם ששים כל שקפילא ישראל טועם ואין בו טעם בשר שרי וטעימה כה"ג אפשר דשרי. ולפי"ז מי שהוא בשרי ורוצה לאכול בצל שנחתך בסכין חלבי אפשר להטעימו לישראל. ועי"ע בבדה"ש שכתב דבדיעבד אם טעמו לפני שנתערב אפשר דיש לסמוך עליו. אבל דעת כמה פוסקים דאין סומכין על טעימה כלל בזה"ז כמוש"כ הלבוש, וכן הוא דעת הגרי"ב (63).

כשיש ס' האם בעינן קפילא לכתחילה - הש"ך (סק"ד) דייק מהמחבר דאפי' כשיש ס' אם יש שם עכו"ם לא שרינן אלא עי"א העכו"ם, וכתב הבדה"ש (ביאורים ד"ה אין שם גוי) דנ"מ ג"כ אם נפל חלב בתוך תבשיל והוא רוצה לערבו עם בשר דלש"ך לכאורה חייבין לטעומו לפי שמערבו יחד, אבל עי' בביאור הגרי"א [ז] שכתב דלהרמ"א א"צ קפילא כל כמה שיש ס' ובדעת המחבר ליכא הכרע. ולהלכה כ' הבדה"ש דמשמע מסתימת הפוסקים בסי' צח' דכל כמה שיש ס' א"צ קפילא כלל. (ואגב, היד יהודה כתב בתו"ד, דמאי דאמרי' דא"צ לחזור אחר קפילא, ר"ל אפי' אפשר למצוא בלא טורח). ובעני"ז יש להעיר דדעת רש"י דאפי' כשיש ס' בעינן קפילא וביאר הראש יוסף (חולין ז.ז.) משום דכל שאפשר לברר חייבין לברר, ודעת התוס' ורא"ש דכל כמה שיש ס' לא בעינן קפילא כלל ולא עוד אלא סומכין על קפילא אפי' ליכא ששים. וצ"ב דהלא איפכא מסתברא, דרש"י לשיטתו ס"ל דטעי"כ אינו אסור אלא מדרבנן ומה"ת להחמיר לברר אפי' היכא שיש ס', ותוס' ורא"ש דס"ל דטעי"כ דאורייתא, כיון דאפשר לברורי הו"ל להחמיר, וי"ל.

טעימת איסור בלשון - לעיל (סי' מב', ב"ג) כתב המחבר דבהמה שלא היה לה מרה היא טריפה ואסורה באכילה, והוסיף דאם חסרה המרה קורע הכבד (שבחלל הבהמה הכבד נמצא ליד המרה) שתי וערב וטועמו בלשונו אם יטעום טעם מר כשרה וכו'. וממילא דייק הט"ז דכל ספק איסור מותר לטעום בלשונו, וביאר הפמ"ג משום דטעימה בלשון אינו אלא איסור דרבנן ובמקום ספק לא גזרו. אבל עי"ש בש"ך (סק"ד) שכתב דהא דהתירו אינו אלא משום דמלתא דלא שכיחא היא שיהיה המרה טולה לגמרי וקרוב הדבר שיטעום טעם מרה, אבל בלא"ה אסור לטעום אפי' ספק איסור וכמוש"כ המהרש"ל לענין טעימת בשר לידע אם נמלח, וכנראה דס"ל דהעמידו דבריהם בכל איסור אפי' במקום ספק. ועי' בפ"ת שהביא מהפמ"ג דהכי קי"ל כהש"ך למעשה לענין איסור דאורייתא.

ועי' בפתחי תשובה שהביא הצ"צ שהתיר לטעום הבורית (סבון) שהעשוי מחלב, אפר, מלח וסיד כדי לידע אם יש מספיק מלח (דאז אין טועמים החלב) וכתב הטעם משום דאיסור פגום (בכה"ג החלב) מותר מדאורייתא כיון דנסרח לגמרי ואינו אלא אלא מדרבנן (משום דאחשביה באכילתו) וממילא התירו לטעום האיסור דרבנן בלשונו כיון שגם טעימה כזו אינו אסור אלא מדרבנן. ונחלקו האחרונים בדעתו אם התיר כל איסור דרבנן או רק איסור פגום, דלדעת הנוב"י רק התיר איסור פגום, והסברא לחלק הוא משום דאיסור פגום אינו אסור באכילה אלא משום דעי"א אכילתו מחשיבו למאכל, ולכן בטעימה שאינה אלא כדי לדעת אם יש מספיק מלח בודאי ליכא אחשביה ולכן מותר לטעומו (ועי"ע במטה יהונתן סי' קח' שכתב לחלק בעי"א, דכל האיסור בטעימה לדעת הריב"ש אינו אלא מחשש שמא יבלע קצת מהאיסור, ובדבר פגום אין חוששין לזה). אבל לפי"ז לכאורה מותר גם להכניסו לפיו, והפתחי תשובה כתב דלנוב"י אינו מותר אלא טעימה בלשונו. והראה לי הגרי"י שטילרמן שליט"א מה שהעירו כמה פוסקים (מעדני אשר, מגילת ספר) על הפתחי תשובה שהביא חילוק הנ"ל מהנוב"י שאינו מבואר בתשובתו עי"ש.

משחת שיניים וכד' העשוי מדברים שאינם כשרים - לפי הנ"ל דנו הפוסקים אם מותר לצחצח שיניים עם משחה שיש בה דבר האסור באכילה, ורוב משחות שיניים יש בהן גליצערין (glycerin) שהוא חומר עם טעם טוב שיכול להיות או סנטטי או טבעי כשעשוי משומן בהמה, ועל הרוב אינו ידוע מקור הגליצערין. ונחלקו בזה הפוסקים למעשה, והראשון שראיתי שדן על השאלה הוא ההר צבי (יו"ד סי' צה'), והוא סמך על הפתחי תשובה דכיון שהאיסור פגום וגם אינו בולע כלום לכן מותר אפי' לדעת הנוב"י. דעת הגרי"י קמנצקי זצ"ל היה דכיון שרוב המרכיבים במשחה אינו דברי מאכל כלל אלא חומרים העוזרים להוריד הלכלוך מהשיניים (חול, גיר) לכן א"צ ביטול בששים וכל כמה שהגליצערין בטל ברוב מותר. אבל בזמנינו כתבו הפוסקים שנשתנה תהליך עשיית המשחת שיניים ווהרבה פעמים הגליצערין הוא הרוב ולכן אין לסמוך על הפסק הנ"ל. אבל למעשה הרבה פוסקים נקטו דמותר דא"צ הכשר על המשחת שיניים כיון שהאיסור פגום ואין המשחה ראויה לאכילה. וכן שמעתי בשם הגרי"ב שליט"א דמותר כיון שאינו מאכל כלל. אבל כמה מפוסקי זמנינו החמירו בזה (וכן דעת הגרי"י בעלסקי שליט"א). וכנראה דיש ב' טעמים להחמיר, או משום דאינם פגומים לגמרי (ובפרט המחשות שיניים עם פליווריס - flavors), או אפי' באלו הפגומים יש להחמיר עי"פ מש"כ הפמ"ג (קח', משב"ז טו') דמ"מ טעימת בורית יש להתיר מטעם דאז ראויה כלל אפי' לאכילת כלב וכן הסכים הפרי תואר כאן אות ה' דלא בפר"ח והמחמיר תע"ב"ו ולכן אם יש אפשרות לקנות עם הכשר מהיות טוב יש לקנות דוקא משחת שיניים או מי שטיפת פה עם הכשר (חוץ מליסטריין חום שא"צ הכשר גם לדעת הגרי"י בעלסקי, אבל שאר מי שטיפת פה אפי' אם אין להם גליצערין עדיין יש להם פליווריס), אבל במקום הצורך נראה דיש על מי לסמוך (ולענין פסח החמירו הפוסקים יותר).

איך משערין ששים - כשהאיסור וההיתר שוים לגמרי כתב הפתחי תשובה (אות ב') מהחינוך בית יהודה דמותר לשער בין במשקל (weight) ובין במידה (volume) (ובודאי יותר קל לשער במשקל מבמדה) ואם יש לאי יותר חלל מחבירו אז יש לשער דוקא במשקל. אבל בדברים שאינם שוים במשקל, אי"א לשער אלא במידה. ועי' בטור (או"ח סי' תנו') שביאר איך משערין במדה דיש למלא כלי מים וליתן אותו לתוך כלי ריקן, וכינס המאכל לתוכו, והמים היוצאין לתוך הכלי שהיה ריקן הוא שיעור המדה. [אגב, כתב המ"ב דגם בשבת (שו"י, סק"ל"ה) "מותר למדוד כדי לשער שיעור ששים לבטל איזה איסור דכיון דהוא להתלמד ע"ד הוראה לא הוי כעובדין דחול"י].

אבקת חלב - דנו הפוסקים אם צריך ששים כנגד האבקה (דור המלקטים בשם הגרמ"פ והגר"ש"א זצ"ל) או דבעינן ששים כנגד החלב שממנו עשוי האבקה וכמוש"פ המנחת יצחק זצ"ל (ליקוטים סי' ס') ובשבט הקהתי כתב דצ"ע למעשה. ודעת הגר"י בעלסקי שליט"א (שם) דכיון שאמרו חז"ל דאין לך נותן טעם יותר מששים לכן כל מידי דמאכל אפי' כשהוא מרוכז בטל בששים (ולכאורה חידוש הוא דחז"ל אמרו כן במאכל רגיל ולא בתרכיז) אי"כ נחשב כמילתא דעבידא לטעמא.

האם מותר שלא לסמוך על ביטול בששים - עי' לקמן (קט"ז, ז') שכתב הרמ"א "בהמה שהורה בה חכם מסברא ולא נמצא הדין בפירוש שהיא מותרת בעל נפש לא יאכל ממנה" וע"ש בפתחי תשובה (אות י') שהביא מהאו"ה (סוף כלל נו"ז) וכן אם נפל איסור בכלי שני או בכלי ראשון ויש ששים, ומכל כה"ג ולהרחיק עצמו בכל דבר כיעור מצוה היא" אבל המשך הפ"ת שאח"כ מצא שכתב התורת האשם (לבעל התיו"ט) בסי' ע"י "דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שהחמירו אמוראי כגון מה שנתבטל בששים או בכלי שני הוי כמו אפיקורסות ויצא שכרו בהפסדו ודלא כמו"ש איסור והיתר". ולכאורה לפי"ז אם נפל חזיר לטשולנט ח"ו ונימוח לגמרי, והאשה אומרת שבשום פנים ואופן היא לא אוכלת הטשולנט, לכאורה חוץ מהשאלה של אפיקורסות יש לדון עליו משום איסור דאורייתא של בל תשחית. אבל כמה פוסקים כתבו שכ"ז בביטול בששים אבל ביטול יבש ביבש מין מינו דגם מדרבנן מותר חד בתרי, בזה הגם שהוא מותר לכתחילה אבל מכיון שהאיסור עדיין נמצא יש מקום להחמיר. וכ"כ האגר"מ (ח"ד, סו"ס יד') דאע"ג דיש מקום להחמיר במין במינו חד בתרי (כיון שהאיסור עדיין קיים, וראיה מדבר שיש לו מתירין דפרש"י עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר) אבל מין בשא"מ דבטל בששים אין מקום להחמיר.

סעיף ב' - מין במינו - נחלקו בגמ' (צח:): ר' יהודה ורבנן אם יש ביטול במין במינו מה"ת. מקור המח' הוא במנחות (כב). לענין דם הפר ודם השעיר שציוותה התורה לערבן ואחר שעירב דם השעיר המועט בדם הפר המרובה עדיין נקראת בתורה "דם השעיר" וע"כ משום דאין ביטול במין במינו מה"ת. ורבנן פליגי דקמ"ל דאין העולים מבטלין זא"ז, אבל שאר מין במינו אה"נ בטל ברוב מה"ת. ויל"ע מ"ש מב"מ ממין בשא"מ דלא בטל. והאמת הוא דמשמע בר"ת (ספר הישר נו"י) וברשב"א (צח:): דאינו אלא גזיה"כ, אבל ראינו בר"ן בנדרים (נב). שנתן גדר להגזיה"כ דבי דברים השוים אין א' מחליש ומבטל השני, אדרבה הוא מעמידו ומחזקו.

ונחלקו הראשונים בדעת ר"י האם דוקא בלח בלח אינו בטל דומיא דדם הפר או גם ביבש ביבש אמרי' דאינו בטל. וכתבו תוס' בכ"מ (יבמות פב. וזבחים עז:): וכ"כ הרשב"א וריטב"א (צח:): דרק בלח אמר כן ולא ביבש, אבל דעת רש"י דגם ביבש ביבש אינו בטל. וע"ש בתוס' שכתבו דסברא הוא לחלק בין לח ליבש דדבר המתערב מתפשט טעם האיסור בכל ההיתר ולא בטל אבל דבר יבש האיסור מונח במקומו אלא שאין ניכר היכן הוא. ואולי אפי"ך דמח' זו תלוי באם הוא גזיה"כ או לא, דלפום ריהטא סברת הר"ן דמינו מחזקו ומעמידו אינו אלא לענין לח בלח שמתערבים יחד ולא לענין יבש ביבש (אבל נחלקו האחרונים בדעת הר"ן לענין יבש ביבש).

ולהלכה נחלקו הראשונים, ודעת רש"י דק"ל כר"י וכי' הראב"ה דכן המנהג, אבל דעת תוס' ושאר כל הראשונים דק"ל כרבנן. **האם ביטול ברוב הוא חד בתרי דוקא** - הבי"י הביא לשון הרמב"ם (מאכ"א טו', ד') שכתב "נפל חלב הכליות לחלב האליה ונמוח הכל אם היה חלב האליה שנים בחלב הכליות הרי הכל מותר מן התורה" ומשמע דבעינן היתר דוקא פי שנים מהאיסור, וצ"ב אמאי לא סגי בקצת יותר מפי"א. ועי' במנ"י שכתב (נא', סק"י) שאינו אלא דין דרבנן דבעינן רוב הניכר (וכעין שמצאנו בברכות מח. לענין זימון דבעינן ז' שאכלו דגן כדי שיהיה רוב הניכר). ועי' או"ח סי' תנה' (סעיף ד') שדנו הפוסקים לענין מים רגילים שנתערבו עם מים שלנו, ודעת המ"ב (סי"ק לח') דחד בתרי לאו דוקא אלא משהו יותר (וכן הוא להדיא ברשב"א בסוגיין צז: שכתב "וכל היכא דאיכא טפי מחד בדידיה לישתרי כיון דנפיק ליה מספיקא דאורייתא"), וכ"פ הערוה"ש הכא ביו"ד (צח', כו'). (ולענין יבש ביבש אם אזלינן בתר רוב מנין או רוב בנין נראה בעוה"ת לקמן ריש סי' קט' בפתחי תשובה).

מה נקרא מינו - בגמ' (ע"ז סו.) נחלקו אביי ורבא בחמרא חדתא וענבי דיש להם ב' שמות נפרדים אבל טעמם שוה, מה דינם לענין יין נסך, האם נחשב מין בשאינו מינו ולכן תלוי בני"ט ובטל בסי' כשאר איסורים או דאזלי בתר טעמא וכיון שטעמם שוה לכן הגדירו חז"ל כמין במינו והחמירו שאפי' באלף לא בטל. (ובר"ן הנ"ל מצינו מחלוקת דומה, דרי' יהודה אזל בתר דמיון העצם ולכן הוי מין במינו, ורבנן אזלי בתר דמיון ההיתר וכיון שא' היתר ואי' איסור נחשב מין בשאינו מינו). והיינו, דלענין רוב הדברים שאינם שוים לא בשמא ולא בטעמא לכוי"ע נחשב מין בשא"מ. ודברים השוים בשמא ושונים בטעמא בודאי נחשב מב"מ. לא נחלקו אלא בדבר ששוה בטעם ואינו שוה בשם או שוה בשם ואינו שוה בטעם.

וקי"ל כרבא לגבי אביי ולכן פסק הרמ"א להלכה דבכל איסורים (ולא רק ביי"ט) אזלי בתר שמא ולא בתר טעמא. אבל השי"ך האריך להשיג דרק ביי"ט וכדומה דברים שבמינו אינם בטלים בפחות מששים (כגון מב"מ לר"י, תקרובת ע"ז, טבל, תרומה, ערלה, כלאים, ודשיל"מ) אזלי בתר שמא, דאז אפי' אם יש להם טעמים שונים אין לאסרו מחמת שמרגישים הטעם וטע"כ דאורייתא, דהכא כל הנידון אינו אלא אם דינו כמבש"א ובטל בסי' או דהוי מב"מ ואפי' בסי' לא בטל אבל מומנפ"ש לא מרגישים הטעם. אבל בסתם איסור שנתערב בהיתר ושונים בשמא ואינם שוים בטעמא איך אפ"ל דדינו כמב"מ ובטל מה"ת חד בתרי הלא עדיין מרגישים הטעם וטע"כ דאורייתא. ודעת הרמ"א אפ"ל כמוש"כ הפמ"ג (שפ"ד ו') "דבעינן שוה בטעמא ובשמא הא שוה בטעמא ולא בשמא הוי אינו מינו". אבל עי' בטי"ז (בדף האחרון) שביאר בע"א דכל המחלוקת דאביי ורבא אינו אלא בדבר השונה טעמו במקצת דאז לדעת רבא כיון ששוים בשמא ע"כ חשובים הם כמין א', אבל בדבר הפכיים משמע דבדבריו דאה"נ מודה רבא דלא אזלי בתר שמא.

למעשה כ"י הפמ"ג (שם) דכל האחרונים הסכימו להשי"ך והם המנ"י, הפר"ח, והמנ"כ. ומשמע דהכי קי"ל וכן פסק הבדח"ש. ואינו נוגע כ"כ למעשה דרוב דברים אם אינם שוים בשמא גם אין שוים בטעמא וכן איפכא אם הם שוים בשמא שוים גם בטעמא.

טעמים שונים במקצת - יש דיון גדול בפוסקים לענין דברים שאינם שוים לגמרי בטעם אבל אינם טעמים הפכיים, מה דינם לענין מין במינו. למשל בשר איל, שור, וכבש דנו האחרונים אם נחשב מב"מ או לא. ועי' בדרכי תשובה (ל') שהאריך והביא מח' אחרונים בכוי"כ דברים. והפר"ח (סק"ז) כתב "ודאי מינים אלו אף שיש בהם קצת שינוי טעם מבשר אינו כ"כ שינוי לערך חמרא חדתא ועינבי". אבל ראיתי בספר קצשו"ע (על הלי' תערובות מהרב פויפפר) שכתב דכיון דנחלקו בזה הפוסקים קשה לקבוע הדין למעשה ויש להחמיר תמיד להצריך סי', (והביא מש"כ הנוב"ב בסי' סו' "מה שר"ל שאינו משונה רק מעט בטעם, לא ידעתי הפרש בין מעט לרב כיון דיהיב טעמא") ובמקום הפ"מ תשי"ח, אבל ראיתי מובא מהגר"י"ב (12) דיש לו קבלה דהלכה בזה כהט"ז.

אי קי"ל טעם ינקרו גם לקולא - עי' בגליון מהרש"א דליכא למימר דיש ס"ס, דלמא היה סי' ואפי' אם ליכא סי' דלמא קי"ל כרש"י ושא"ר דסי"ל דטע"כ בלע לאו דאורייתא, דכבר עשאוהו כודאי דטע"כ מה"ת. אבל הביא מהפמ"ג שהסתפק אם גם לקולא נקטינן דטע"כ מה"ת. וני"מ בבשר שבלע חלב ואח"כ בלע חלב, לדעת השי"ך (צד', סק"ד) דסי"ל דאם כבר נאסר הבשר, אפי' בבב"ח לא נעשה נבילה מה"ת, ואי"כ אם נפל הבשר הנ"ל לקדרה ונשפך לר"ת אם ודאי היה סי' נגד החלב וספק אם היה סי' גם נגד הבשר הוי ספק באיסור דרבנן, אבל לרש"י דמה"ת לא נאסר הבשר ע"י שבלע החלב אי"כ נעשה הבשר נבילה מה"ת מן החלב ובנשפך הוי ספק דאורייתא.

והנה ידוע מש"כ הר"ן לענין חולה בשבת שצריך בשר דעדיף שישראל ישחוט ויעבור על איסור סקילה פ"א במקום שיצוה לנכרי לנחור הבהמה דאז יעבור החולה באכילתו על כל כזית וכזית, וכתב הגבועות עולם דאם אין החולה צריך אלא מרק שיש לו טעם בשר עדיף לקחת נבילה מגוי דאולי קי"ל כרש"י דטע"כ לאו דאורייתא ואז ליכא איסור דאורייתא בכל כזית. ועי' באפיקי ים (ח"ב סי' לב') ששאל להגרש"ז ריגר הגאב"ד דבריסק בענין הנ"ל, והשיב "שקרה פעם אחת בפני אדמו"ר הגאון (הגר"ח זצ"ל) וצוה לשחוט בשבת ואח"כ נזכרתי מדברי הגבועות עולם והצעתי לפניו, ואמר לי כי אם הייתי מזכירו לא היה שוחט בשבת והיה מצוה ליקח רוטב מרסטורן נכרי, ופסק השו"ע דטע"כ דאורייתא הוא רק לחומרא לענין נשפך אבל לא לקולא דהרי הרמב"ם ורש"י ס"ל דטע"כ דרבנן". (ועיי' באפיקי ים שהעיר דעל הצד דטע"כ דאורייתא א"כ חומרא הוא להאכילו מרק כיון שיעבור על כל כזית).

ספק בבשר עוף בחלב - נחלקו אחרונים אם מחמירין בעוף בחלב כמו שמחמירין בבשר בחלב ולכן בספק ששים יש להחמיר וכמוש"כ ה"ט"ז בדעת הת"ח, או דמקילין כשאר איסורי דרבנן וכמו שהכריע הש"ך. וכי' רעק"א (שו"ת החדשות סי' סו') דקי"ל כהש"ך. ועי' בערוה"ש (יח') דהסומך על הש"ך לא הפסיק והמחמיר תע"ב. ולכאורה לפי"ז אפי' אם יש ספק אם היה רוב לפני שנשפך הוי לן להקל דאינו אלא איסור דרבנן וספק דרבנן לקולא וכן העיר המחמ"ש. ועי' בעניני' בבדה"ש. (אבל לכאורה אינו כ"כ מצוי שאינו יודע בודאי אפי' אם היה רוב וצד שני יתכן דאולי אפי' היה ששים).

נתערב במינו ושאינו מינו - הרשב"א למד דכמו דאמר' (ק:) דלר' יהודה דמב"מ לא בטל איתא בגמ' (ק:) דבכה"ג שנפל למינו ואינו מינו אמר' סלק אם מינו כמי שאינו ושאינו רבה עליו ומבטלו, ה"ה לדידן דקי"ל דמב"מ בטל חד בתרי ומין בשא"מ בטל בששים, בכה"ג שנפל למינו ושאינו ספק אם היה ששים בכל הקדרה, אמר' סלק את שאי"מ כמי שאינו והמינו רבה עליו ומבטלו. והדמיון הוא תמוה וכמו שהעיר המהרש"ל, דשאני בגמ' דליכא טעמא כלל וכל הדין דלר"י דמב"מ לא בטל אינו אלא גזיה"כ, משא"כ בנידון דידן, אפי' אם נבטל הבשר במינו אבל עדיין נותר טעם בההיתר וטע"כ דאורייתא וא"כ נשארנו עם ספק דאורייתא. והנה הבי"ח וה"ט"ז כתבו לבאר דע"י סלק אמר' דא"צ לדון אלא על המין ומינו, וכיון שיש רוב האיסור נתבטל ונהפך האיסור להיות היתר ולכן אפי' אם אח"כ יכיר הטעם בתוך האינו מינו לא איכפת לן כיון שהטעם הזה שהוא מרגיש באינו מינו הוא טעם היתר.

אבל כתב עליהם הש"ך בנקוה"כ דעדיין קשה מה"ת להמציא היתר כיון דל"ד כלל ויש טעם נכון לחלק ביניהם דהכא נרגש הטעם. וצ"ב כוונתו, דהלא כתב הבי"ח דהגם שהוא מרגיש הטעם אי"ז טעם איסור אלא טעם היתר כיון שכבר נתבטל. ולכאורה צ"ל בדעת הש"ך דהגם שכבר נתבטל אבל עכשו שטועם האי טעמא בהאינו מינו ממילא חזר ונייעור האיסור וכמוש"כ הראשונים לענין מין בשא"מ דביבש בטל מה"ת חד בתרי אבל אם יבשלם אסור מה"ת עד ששים דאז ניכר האיסור (וכ"כ הרא"ש לענין מב"מ וניתוסף איסור אח"כ דאע"פ שכבר נתבטל הוי"ל כהוכר האיסור ואסור) והכא נמי ניכר האיסור ע"י הטעם.

ובדעת ה"ט"ז אולי אפי"ל דס"ל דאי"ז נחשב הוכר האיסור. דהלא שאני הכא מיבש ביבש מבשא"מ שנתבשל, דהתם ע"י הבישול טועם האיסור ואז ניכר האיסור ע"י הטעמה, משא"כ הכא הגם שכשהוא אוכל הרוטב הוא טועם טעם בשר אבל מי אמר שזהו הטעם של איסור, דהלא רוב הבשר בקדרה [וממילא רוב הטעם בשר בקדרה] הוא בשר היתר וע"י טעימת בשר אפי"ל שהוכר האיסור ע"י הטעם (וכ"מ שביאר החזו"א סי' כו' סק"ב. ובאמת כ"כ ה"ט"ז בעצמו לקמן סי' קט"ו סק"ב לחלק בין ב' הדינים הנ"ל). ועי' בפר"ח שפסק כהש"ך וכתב תו"ד "ואע"ג דהכא לא מצנין למיקם אטעמא שהרי האיסור והיתר דמינו נותנים טעם בשא"מ דהיתר ואין כאן טעם איסור לחודיה אלא ע"י תערובת מ"מ התורה אסרה בכל גוונא כל מין דאיסור בשא"מ דהיתר משום טעמא". וצ"ב מי גילה לו רז זה, דאולי לא אסרה התורה אלא כשניכר שטעם זה הגיע מהאיסור.

[ובעני"ז יש לציין מש"כ הפמ"ג (משב"ז ג') על הכו"פ שהקשה דבתחילת הסעיף כשנתערב במשא"מ ונשפך אמאי ל"א נטעמיה לקפילא (לדעת המחבר דגם בזה"ז סומכין עליו) ותירץ דאיירי שנפלו זית בשר שחוטא וזית בשר נבילה לירקות וא"י אם היה סי' נגד זית הנבילה ואם יטעימנו לקפילא בודאי מרגיש טעם הבשר ולכן בעינן לשער דוקא בסי'. וכי' עליו הפמ"ג דמאי דפשיטא ליה (דבכה"ג אף אם מרגיש הבשר אם יש סי' מותר) נסתפקנו במין אי מחצה איסור ומחצה היתר שנתערבו בסי' אולי אסור כיון שמרגיש הטעם.]

ולהלכה כ' הש"ך דרק המינו מותר ובחתי"ס (הוי"ד בפ"ת) כתב דאין להקל כנגדו ואפי' מינו המותר אכתי צריך להדחיו קודם אכילה שלא יהיה לחלוחית מהאינו מינו עליו. אבל צ"ב איך מתירין אפי' המינו, דהלא כל כמה שאנו אוסרים האינו מינו משום שאנו תולין דליכא ששים ויש טעם ברוטב א"כ הרוטב נעשה נבילה ויחזור ויאסר הבשר. ועי' בפמ"ג (שפ"ד ח') שביאר דהכא ל"א חני"ן כיון דחני"ן בשאר איסורים אינו אסור אלא מדרבנן לכן לעני"ז אמר' ספק דרבנן לקולא ותלינן שהיה ששים (נמצא באותו אינו מינו לדבר אי' אמר' דמותר דנתבטל האיסור בסי' ולענין ב' אמר' דעדיין אסור). ולמעשה כ' החכ"א דקי"ל כהש"ך ואפשר לסמוך על המחבר בהפ"מ ולצורך מצוה, וכ"כ בשם הגר"י"ב (10).

באפשר לברורי ע"י קפילא - עיי' בפלתי (סק"ד) שכתב שבמקום דאפשר לברר הספק ע"י קפילא אפי"ן חייבים דל"א דלא סמכין קפילא אלא לחומרא אבל ח"ו להקל, וכי' החכ"א דדברי נראים נכונים. אבל הפמ"ג (שפ"ד ד') כ' דכיון דלא סמכין עליו הוי כא"א לברורי והביאו הפתחי תשובה, ועיי' בדרכי תשובה (סקמ"ד) שהמנהג כהפמ"ג "דמעולם לא שמענו משום בעל הוראה ליתן לעכו"ם למטעמיה יהיה באיזה אופן שיהיה ואפי' לחומרא". (אבל יש להדגיש דבכה"ג שטעמו גוי ואמר שיש טעם לכאורה בכה"ג א"א להקל, דסו"ס יש טעם איסור. ורק כשאמר שאין טעם א"א לסמוך עליו דשמא משקר ושמא אינו מומחה משא"כ כשאמר שיש טעם מא"ל).

סעיף ג' - מה נקרא ספק חסרון ידיעה - המחבר כתב דרק בנשפך הוי ספק, וצ"ב אמאי הוצרך לציר שנספך ולא כתב בפשיטות שאינו ידוע כמה איסור נתערב בקדרה. ובאמת עי' בפתחי תשובה (ח) מהאמונת שמואל דבכה"ג שגוי או קטן שֶׁ־אֵסוּר איסור בקדרה ואינו ידוע כמה איסור נתערב נחשב כספיקא מעליא (ובתוך התשובה כ' דאל תטעה אותך לשון הפוסקים שכתבו דין זה בנשפך דוקא ע"ש), והפרי"ח הכריע כן להלכה והביא לשון הרשב"א שכתב "אם נפל איסור דרבנן בתוך היתר ולא עמדנו על שיעורו, בשל תורה להחמיר ובשל לדבריהם להקל". ולפי"ז בכה"ג שהשפירץ משהו מקדירה אחרת וא"א לדעת שיעורו בודאי נחשב ספק. ומעשה שהיה עם החברותא שלי שהתעורר בשב"ק בבוקר ומצא התאומים שלו בני שש עומדים ע"ג הסיר של הטשולנט עם חצי כוס חלב בידם, (הם הסבירו שהיו מנסים לעשות גבינה!) ואינו ידוע כמה חלב נשפך לתוך הקדרה, ולכאורה בכה"ג צריך להחמיר בספק סי'. וכן מעשה שהיה שאשה הפרישה חלה וחזרה ונתערב חלתה בתוך העיסה ומסופקת אם היה מאה כנגד החלה ובתשובה עמק התשובה הקיל משום דחלת חו"ל מדרבנן ועוד דכל השיעור של מאה ג"כ אינו אלא מדרבנן.

טעם אמאי אינו נקרא ספק - הר"ן ביאר משום דבדבר שא"א לעמוד עליו אי אזלי לקולא יהיו כל האיסורים בספק וכ"א ישער במה שנראה בעיניו, אבל במה שאינו בא אלא באקראי כנשפך אזלי לקולא. ולדעת המרדכי החמירו משום דהוי דעת שוטים, ולכאורה משמע משום דהוי כאפשר לברורי, (אבל צב"ק דבכחל א"א לדעת כמה יצא ואמאי נחשב דעת שוטים, ועי' בבית מאיר).

הדין בספק חסרון ידיעה - בדעת המרדכי הנ"ל ה"ט"ז כתב לחלק לענין ספק שהוא לכל העולם, בין ספק שיש גבול ותיקון לאיסורו כגון בכחל שאפי' אם נחמיר שלא לשער במאי דנפיק מיניה, אכתי נוכל להתיירו אם יהיה סי' כנגד כל הכחל. משא"כ בטרפיה וכד' שאם נחמיר לומר שאינו ספק א"כ בכל ספק נצטרך לאסור לגמרי וממילא החשיבו ספק חסרון ידיעה לכל העולם כספק מעליא. ובביאור ד"ז אפי"ל דכל החומרא של ספק חסרון ידיעה כנראה אינו אלא מדרבנן ולכן החמירו במקום שאפשר לעשות תקנה לצאת מהספק (ע"ד אפשר לברורי וכנ"ל) משא"כ כשא"א לצאת מהספק בע"א לא החמירו לאסור הכל, ועי'. ולהלכה נחלקו הפוסקים לענין ספק חסרון ידיעה לכל העולם והמ"ב (רסא' לענין בין המשמשות) הביא מהאחרונים דספק לכל העולם הוי ספק, ועי'.

סעיף ד' - ס' כנגד כל הקדרה - ע' בבדה"ש שדייק מלשון המחבר שכתב "צריך ס' כנגד כל הקדרה וכנגד כל מה שתחב מהכף" דיש חילוק בין כף לקדרה, והגם שבכף אי"צ אלא ס' כנגד מה שתחב מהכף, בקדרה בעינין ס' כנגד כל הקדרה ואפי' אין המאכל מגיע עד שפת הקדרה עדיין בעינין ס' כנגד כל הקדרה (וממילא כל התבשיל יהיה אסור דידוע דסתם קדרה אינה מחזקת ס' כנגד דפנותיה וכמוש"כ הבי"י בסוף הסימן). וטעמא דמילתא משום דעיי' רתיחת הקדרה גם הדפנות נרתחות ויוצא הבליעות מכל הדפנות, משא"כ בכף רק מה שהכניס לתוך התבשיל נעשה חס (לאפוקי מר"פ דס"ל דגם בתחב רק מקצת הכף בתבשיל אמרי' חס מקצתו חס כולו) ועד"ז כי הפמ"ג (שפ"ד יז).

כשאפשר להסיר האיסור חייב להסירו - יל"ע אמאי חייב להסירו הלא האיסור כבר נתבטל בששים ואינו רואהו ואינו טועמו. ולכאורה ברמ"א שכתב דהוי "כאילו מכירו" משמע דכיון שיש לו היכולת להפריד האיסור מההיתר ממילא ל"ל דין תערובת כלל, וכמו בכל תערובות כשאפשר להכיר החתיכה האסורה דל"ל דין תערובת כלל. אבל אינו מבואר בדבריו אם הוא חיוב דאורייתא או לאו, ולכאורה משמעות לשונו שכתב כאילו מכירו משמע דאינו כמכירו ממש האסור מה"ת. וע"ע במרדכי שהוא המקור להלכה זו שכתב דמצוה להוסיף מים כדי להקפיא החלב, ומשמע כנ"ל דאינו חיוב גמור. ובפשטות כן מוכח נמי מהכ"ו"פ ג"כ, דע' בפמ"ג (משב"ז ז) שהביא בשמו דאם עיי' נתינת מים קרים תתקלקל התבשיל אי"צ להוסיף מים, ואם היה חיוב מדאורייתא לכאורה אי"ל דאם תתקלקל המאכל מותר לאכול איסור דאורייתא. אבל עיי' בכ"ו"פ שדימה דין זה להדין של דבר שיש לו מתירין דאפי' באלף לא בטל דעד שתאכלנה באיסור תוציא ותאכלנה בהיתר, ולכן כתב דהיכא דיתקלקל המאכל אינו חייב להסירו דגם בדבר שיש לו מתירין ככה"ג שיתקלקל המאכל קודם התיירו אינו נחשב דשיל"מ והאיסור בטל. ועיי' בפמ"ג שהשיג עליו וכתב "דיש לחלק ביניהם דהכא הוא כמכיר האיסור", והיינו דנחלקו בטעם החיוב להסיר השומן, אבל אפשר דלשניהם כל החיוב אינו אלא מדרבנן.

אבל יש שפי' (ע' גליון מהרש"א) דהוא חיוב מדאורייתא (כנראה ע"ד הג"ל שפי' דאינו תערובת כלל) ולכאורה לדעתם אה"נ אפי' אם תתקלקל המאכל עדיין חייב להקפיא החלב במים קרים. להלכה כתב הבדה"ש דאם מתקלקל לגמרי שלא יהיה אפשר לאכול כלל אפשר לסמוך על הכ"ו"פ וכן פסק הגרי"ב משום דבכה"ג נתינת המים אינו הפרדת האיסור אלא שריפת התערובת. והוסיף ג"כ דהחיוב להסיר האיסור אינו אלא באדם רגיל בבית רגיל דהלא בזמננו כל דבר אסור להפריד במעבדה. ולכאורה נמצא לפי זה דמי שיש לו ב' סירים על הכיריים, א' עם בשר ברוטב, וא' עם פודינג חלבי, וכשהוציא הכף מהרוטב טפחף לתוך הסיר שיש בה פודינג, אפי' יש ששים כנגד הרוטב עדיין הוא חייב ליתן מים קרים בפנים כדי להקפיא הרוטב, וע'.

[ובעני"ז כבר הזכרנו דברי הלבוש (אוי"ח ס' תרע"ב) שכי' לענין סכך פסול שבטל בסכך כשר ומותר אפי' לישן תחתיו, והגם שהסכך פסול ניכר, מדאורייתא מיהא בטיל כמו בסנהדרין דהמיעוט בטל לגבי הרוב הגם שהמיעוט ניכר, ועיי' בט"ז שהשיג בתקיפות.]

קדרה שנאסרה ע"י כבישה - כי הש"ך שמבלע לתוך כל הקדירה אבל ע' בט"ז לקמן (קה', סק"א) שכי' דאינו אוסר אלא כדי קליפה.

נפל לקדרה ראשונה ב' פעמים - בכה"ג אי"צ רק ששים אחת כנגדו. וצ"ב מהו ההו"א שנצטרך ב' פעמים ששים כנגדו, הלא ליכא אלא חתיכה א' של איסור. והנה ע' לעיל (צד', ב') דנחלקו המחבר והרמ"א בתחב כף ב' פעמים קודם שנודע שיש בו תערובת של איסור, דלדעת המחבר צריך ב' פעמים ששים כנגדו ולדעת הרמ"א אי"צ אלא פ"א. והיינו דלדעת המחבר חוששין שמא יצאו רוב הבליעות בפעם הראשון שתחב הכף ובעינין ס' כנגד הני בליעות, אבל כיון שעדיין נשארו אחוז קטן של בליעות איסור שלא יצאו ממילא כשנבלעו בליעות היתר מהקדרה לתוך הכף הם נעשים נבלה ולכן כשחוזר ותוחב הכף עוד פעם בעינין ס' כנגד כל הבליעות האלו שנעשו נבילה והם יוצאים עכשו בקדרה. אבל אי"כ צ"ב אמאי באמת לא אמרי' כן הכא בחתיכה שנפלה ב"פ דבעינין קכ' כנגדו. וע' בגר"א [כ] שכתב דמקור הדין הוא מסוגיין דכחל (צז'): דאיתא "נפל לקדרה אחרת" דמשמע דבאותה קדרה פשיטא דאי"צ לחזור ולבטלו, וביאר טעמא דהא מילתא דכיון דהני בליעות שנכנסו מהקדרה לתוך הכף ונעשו נבילה הם מינו של היתר, לכן אח"כ כשיוצאים הבליעות הם יוצאים למינם ומדאורייתא מבי"מ בטל חד בתרי והעמידהו רבנן אדאורייתא (ולא גזרו אטו מין בשא"מ) משום דבכה"ג אי"א לבא לידי איסור דאורייתא דתמיד הוא מבי"מ.

סעיף ה' - ביאור דברי הטור - הטור כתב "אבל כף ישנה שניער בה הרבה פעמים אין יודעים כמה בלע ומשערין בכולה" והבי"י פי' דהטור איירי לענין חני"ן בבליעות, דכיון שאין אנו יודעים כמה בלע [מהבשר], לכן כשחוזר וניער בכף זו כזית חלב ונעשו כל הבליעות כנבילה, כדי לבטל האיסור בפעם הבא אנו צריכין לשער ס' כנגד כל הכף, וכדעת הרשב"א דס"ל דאמרי' חני"ן בבליעות. אבל הדרכי משה כתב דמבואר לקמן (קז', ב') דס"ל להטור דהוציא זבוב עם כף דל"א חני"ן בבליעות ועיי' דכוונת הטור הכא הוא כפשוטו דאירינן בכה"ג שהשתמש בכף לנער בשר כמה פעמים ואין יודעים כמה בלע ולכן כשניער חלב אח"כ צריך לבטל כל הכף דיתכן שכל הכף מלא בבליעות. וע' בב"ח שביאר דעת הבי"י, דא"ל כן דהלא הטור עצמו כתב דין זה בדיוק בסמוך (בסעיף ד') ולמה יחזור ויכתוב אותו דין, וגם הראיה מס' קז' אינו ראייה כיון שהטור לשיטתו אזיל דלא אמרי' חני"ן אלא בב"ח ולא בשאר איסורים וזבוב שאר איסורים הוא. וע' בפמ"ג (משב"ז ח') שביאר דאין זו דחייה דא"כ הו"ל להטור לכה"פ להזכיר דל"ת הדין עם הי"א דס"ל דנעשה כל הכף נבילה.

והנה אם ננקוט כהרמב"ן דלא אמרי' חני"ן בבליעות א"כ בכף המחזקת י' זיתים וניער בה הרבה בשר ובאותו יום ניער בה כזית חלב ואח"כ תחבו לקדרה של בשר, אי"צ אלא לבטל כזית א' של חלב ולא הי' זיתים של בשר כיון שלא נעשו נבילה. ויל"ע מה יהיה הדין אם ניער בכף כזית בשר ואח"כ ניער כזית חלב ואח"כ תחבו לתבשיל פרווה האם צריכים קכ' (ס' כנגד הכזית חלב וס' כנגד הכזית של בשר). וכנראה כיון שלא נעשו לחתיכת נבילה לכן כל א' מצטרף עם התבשיל כדי לבטל השני וכדכתב הרמ"א בסעיף ט', ורק כשנעשו נבילה ונהפכו לאיסור חדש של בבי"ח אז בעינין ס' כנגד כל מה שנאסר. אבל אכתי יל"ע לרמב"ן ודעימיה אמאי באמת לא אמרי' חני"ן בבליעות, דמ"ש מחתיכת איסור דאמרי' חני"ן. וכמה טעמים נאמרו בזה. לדעת הראב"ן (הו"ד בתרוה"ד ס' קפ"ג) כמו שאין טומאה בלועה מטמא טהרה בלועה כמו"כ אין איסור בלועה אוסר היתר בלועה. וע' בחזו"א (ס' לב') שר"ל כוונתם דהבלוע בכלי מתהדק במקומו ואינו מטעים אחד לחבירו. וע' בפמ"ג שכתב (משב"ז ח') דלא הוי דרך ביטול בכך, והחזו"א (ס' טז') ביאר טעם הרמב"ן משום דבטל לגבי הכלי ולא חשיב אוכל ליאסר בב"ח. להלכה גם המחבר וגם הרמ"א כתבו דאמרי' חני"ן בבליעות. אבל בש"ך משמע (ע' שפ"ד כא') דלהלכה דבשאר כלים, בשאר איסורים חוץ מבב"ח יש להקל בהפסד (מועט) ובב"ח יש להקל בהפסד מרובה, ובב"ח יש להקל בשאר איסורים בהפ"מ ובב"ח אין להקל כלל.

הפסד והפסד מרובה - אינו ברור הגדר, ומכמה פוסקים מבואר שד"ז תלוי בכל אחד כפי מה שהוא. אבל לא כל דבר שאינו הפסד מרובה נחשב כהפסד מועט, ולמשל ע' באגר"מ (ח"א, לו') שכתב דלהפסד ביצה א' לרוב בני"א אינו נחשב הפסד כלל.

ביאור דברי המרדכי - ע' בפמ"ג (משב"ז ח' ד"ה ולענין שביאר דיש ב' פירושים בהמרדכי: (א) דלענין חני"ן בבליעות יש לחלק בין כלי חרס לשאר כלים דרק בכ"ח אמרי' חני"ן משא"כ בשאר כלים כיון דאפשר להגעילו ולהוציא האיסור ל"א חני"ן. אבל פי' זו קשה דמה בכך שיכול להכשירו אבל כל כמה שלא הכשירו עדיין יש בליעות שניין בתוך הכלי. ולכן י"מ המרדכי בע"א (ב) דלא איירי בחני"ן בבליעות, אלא איירי בכלי חדש דליכא בליעות כלל, ובשאר כלים דאפשר להפריד הבליעות מהכלי ל"א חני"ן בגוף הכלי, משא"כ בכ"ח שיהתורה העידה דאין הבליעות יוצאות מדפנותיו לעולם, אי"כ כשנבלע בה איסור אנו רואים את גוף הכלי כחתיכת נבילה ואם נפל כלי זה לתוך קדרה אחרת בעינין ס' כנגד כל הכלי, וכן פי' הט"ז בדעת המרדכי. אבל גם פי' זה תמוה וכמוש"כ הש"ך דאינו עולה על הדעת שגוף הכלי נעשה נבילה, ולכאורה הביאור הוא כמו שתמהו החו"ד (סק"ו) ולבושי שרד דאפי' אם נאמר שהכלי נעשה נבילה אבל לא עדיף מגיד הנשה דכולו אסור ואפי"ה אי"צ ס' לבטל הפליטות דאין בגידין בני"ט, וכ"ש דאין בחרס בני"ט, וצ"ע. להלכה כי הבדה"ש דיש להקל כמהרש"ל הש"ך והגרי"א דס"ל דל"א חני"ן בכלים כלל.

אם אפשר להפריד הטעם מהאיסור בדבר לח - המחבר כתב "אם ידוע כמה בלעה כגון כף חדשה או שאינה בת יומא שניער בה ובלעה כזית חלב" וצ"ב איך ידעין כמה חלב בלעה, ולכאורה אפ"ל דכוונתו שניער כזית חלב וכיון שכן אנו יודעים שודאי לא בלעה יותר מכזית, אבל כמה בדיוק הכף באמת בלעה אה"י לא ידעין. אבל ע"י באגרי"מ (ח"א, מא) שר"ל דשאני דבר יבש מדבר לח, והגם שבדבר יבש אפשר להפריד הטעם מהחתיכה דאיסורא, אבל בדבר לח "אין יוצא כלל טעם בלא תערובות העצם דלא נחלק כלל הטעם מהממש וא"א לבלוע טעם בלא ממש וכו"ו ובהמשך כתב "בלע איסור לח יש למדוד הנשאר ויודעין שיותר מזה לא בלע ולכן ברור לע"ד שבכף חדשה שניער חלב בקדרה או איסור לח אפי' הרבה פעמים באותה קדרה עצמה ומדדו אח"כ מה שבקדרה עצמה וחסר רק שיעור חצי או רביע כף או פחות מזה הוא ידוע לנו כמה בלע". וכי דזהו הביאור בלשון המחבר הנ"ל. ולכאורה עדי"ז הוא הביאור במש"כ הב"ח בסעיף ד' דבהסיר השומן מהקדרה בדיעבד מותר אפי' בליכא ס' נגד השומן. והט"ז ושי"ך השיגו דודאי צריך ס'. וע"ש באמרי ברוך שביאר הבי"ח דהשומן לא פלט טעם בפנים ורק התערב כלח בלח, ולכן כשהוציא השומן לא נשאר איסור בפנים כלל דא"א להפריד הטעם מהאיסור וכל כמה שהוציא כל האיסור בודאי הוציא כל הטעם ג"כ. (ועי' במשב"ז לענין שומן ע"ג יין דאינו מתערב כלל). ועי' בנצי"ב במשיב דבר (ח"ב סי' כג) שחילק ג"כ כנ"ל בין דבר יבש לדבר לח.

אבל למעשה אינו כ"כ פשוט דראיתי בבדה"ש (צב' סעיף ז' ביאורים ד"ה נשפך) שדייק בכמה אחרונים דלא ס"ל הכי דלדידהו כמו שאפשר להפריד טעם מחתיכת האסורה כמו"כ אפשר להפריד מלח האסור.

סעיף ו' - חצי שיעור - בהגהות אשר"י כי דרק החמירו באיסורים שיש להם עיקר מה"ת אבל באיסור דרבנן שאין לו עיקר אין להחמיר. אבל מבואר בט"ז דאוסר אפי' באיסור דרבנן ושיעור דרבנן, הגם שהגמ"י רק דיברה על ציור של איסור דאורייתא וחצי שיעור. ובדעת השי"ך נחלקו האחרונים (כמו שהביא השפ"ד) ודעת הפמ"ג דאינו חולק על הט"ז בזה. [ובאמת במה דאיתא בגמ' דחצי שיעור אסור מה"ת צ"ב דאפי' אם אינו אסור מה"ת, כיון דקי"ל דטע"כ דאורייתא ונהפך ההיתר כולו לאיסור (להני דס"ל דנהפך אפי' בפחות מכזית בכא"פ), א"כ יש ל' זיתים של איסור האסורים מדאורי' וכמו שהקשה רעק"א. ועי' בחזו"א שביאר דאיירי בדבר שאינו מטעים אפי' ל' זיתים].

סעיף ז' - ביטול ביצים - כמה טעמים ניתנו בהא דבעין שאי' ביצים והטור כתב הטעם משום דאין גודל הביצים שוים לכן הוסיפו א' ולפי"ז אפי' בטרופות בעינן שאי' אבל בנתערב בתבשיל אי"צ אלא ס' כנגדו. ויל"ע בזה"ז דיש כמה גדלים של ביצים והכי גדול נראה שהוא כפי שתיים של הכי קטן וא"כ לכאורה לא סגי בסא' קטנים לבטלו, וכנראה דאה"י בכל גודל בפני"ע יש הפרש קטן ובנתערב באותו גודל צריך שאי' כנגדו אבל אה"י בידוע שנתערב בגודל יותר קטן יתכן שצריך קכ' כנגדו ועי'.

סעיף ח' - מה נחשב מילתא דעבידא לטעמא - מבואר בט"ז דדבר שבד"כ אינו נאכל בפני עצמה ורק נותנים אותו לקדרה להמתיק המאכל נחשב כעבידא לטעמא ולכן הקי' אמאי בשומן לא אמרי' דהוא מילתא דעבידא לטעמא ואינו בטל בס', ובסוף מסיק דרק דבר חריף כמלח ותבלין נחשבים עבידא לטעמא (וצב"ק מאי קשיא ליה דהלא אפי' אם עבידא לטעמא כל כמה שלא טועמים אותו בודאי ליכא איסור וכיון דאינו דבר חריף בפשטות לא יטעמנה כל כמה שיש ס', ומשמע מתו"ד דק"ל דאיך מותרין לסמוך על ס' לטעמו ולא חיישינן שנותן טעם). ולפי"ז לכאורה רכו תפוחים וכד' אינו נחשב עבידא לטעמא. ובבדה"ש (צינונים ריג') ר"ל דשומים ובצלים ג"כ נחשבים עבידא לטעמא, ויש חולקים.

אינו בטל כ"ז שמרגישים טעמו - לדעת השי"ך כל כמה שיש ששים אפי' אם מרגישים הטעם אינו אסור אלא מדרבנן וכמוש"כ האו"ה ולכן במקום ספק יש לסמוך על קפילא אפי' בזה"י. וצ"ב דהלא אין סומכין על קפילא בזה"י וע"כ צ"ל דשאני"ה דכיון שהוא איסור דרבנן אפשר לסמוך עליו אבל א"כ בכל איסור דרבנן (כגון עוף קחילא. ועי' בפמ"ג (שפי"ד כ"ט) שביאר דשאני"ה דיש כבר ששים ולכן סומכין עליו. וכנראה הביאור הוא משום דרק בפחות מסי' אין סומכין עליו או משום שהושוו מדותיהם וכמוש"כ הר"ן (וכן ביאר הגר"א דעת הרמ"א בסעיף א') או משום דאמרי' שמסתמא הגוי משקר כיון דליכא השיעור שנתנו חז"ל לביטול הטעם, וא"כ כל כמה שיש ס' אז אין סיבה שלא נסמוך עליו דאפי' את"ל דהשוו מדותיהם יש לנו השיעור של חז"ל, וגם אינו חידוש כל כך אם ליכא טעם. אבל את"ל דטעמא דלא סמכין עליו משום דאינו בקי (וכמוש"כ הת"ח) לכאורה אין לחלק בין פחות מסי' ליותר מסי', ועי'. ולכאורה להלכה למעשה כבר הזכרנו מש"כ הדרכי תשובה שמעולם לא ראינו שום מורה הוראה שנתן תבשיל לעכו"ם לטעום באיזה ענין שיהיה.

אבל עדיין צ"ב עצם הדבר, דכיון דקי"ל דטע"כ דאורייתא אי"כ כשמרגישים הטעם ביותר מסי' אמאי אינו אסור מדאורייתא וכמו שראינו דס"ל להר"ן באמת (הו"ד ברעק"א) דאם נתערב הממשות והטעם נרגש אסור מה"ת לכו"ע ואפי' למ"ד טע"כ לאו דאורייתא. ועי' באו"ה שהתייחס לזה וכי דאפי"ה אי"צ אלא ס' כנגד עצם האיסור ולא כנגד הממשות, וצ"ב כוונתו. ואולי אפ"ל דטעם חלש כזה לא אסרה התורה, ואע"ג דתבלין שנתערבו בשבעים נותנים יותר טעם מירקות שנתערבו בחמשים, אפי"ה כל דבר שנתערב בס' נחלש כחו ממה שהוא אמור להיות ולכן כלפי הטעם האמיתי של התבלין כבר נחלש באופן שאינו אסור מדאורייתא. ועי' בפמ"ג (פתיחה ח"ג פ"א ד"ה דע) שביאר דטעם חלש לא אסרה תורה, וע"ע בהגהות חת"ס שביאר משום דביותר מסי' אינו אלא קיוהא בעלמא, ואולי דכוונתם כנ"ל. אבל לכאורה עדיין צ"ב את"ל דטע"כ דאורייתא כמוש"כ הראב"ד משום "שינכר האיסור ע"י הטעם" אי"כ הכא עדיין ניכר האיסור ע"י הטעם וכל שניכר האיסור ליכא תערובת וליכא ביטול (וי"ל). אבל אפ"ל דשאני תבלין מסתם איסור דאיירי ביה הר"ן ולא פליגי הר"ן והאו"ה, וכמוש"כ היד יודה [כג] "אם אינו מרגיש טעם התבלין עצמו וזולת שמתקנים העיסה או הקדירה אינו אלא מדרבנן אבל לא מחמת שהוא למעלה מסי' והיינו כיון שאין מרגישים עצם האיסור ורק טועמים טעם יותר טוב בתבשיל שנתקן ע"י התבלין לכן אינו אסור אלא מדרבנן, וכן פסק הבדה"ש (סקפ"ד) וע"ע בחו"ד סק"ז. אבל משמעות הפמ"ג ורעק"א דפליגי הר"ן ואו"ה ועי'.

אסורין מחמת עצמן - יש נ"מ מאד מצוי הוא כשקונים קולה במלון והם מגישים הכוס עם לימון חתוך בתוכו, דבחז"ל שחתכו הלימון עם סכין שאפשר שיש בו בליעות של איסור אי"כ אין הלימון אסור מחמת עצמו וא"א אלא ששים כנגד הטיפות המועטות של לימון, משא"כ בא"י במקום שאין הכשר כלל, ויתכן שעצם הלימון אסור מחמת ערלה וכד' ואז צריכין לבטל הטעם של הלימון, וכיון שבד"כ טועמים הלימון אין האיסור בטל.

נפלו תבלין לתבלין השוין בטעמים - לשי"ך אי"צ אלא ס' והוא לאפוקי מדעת המני" דס"ל כמו בשאר מבי"מ בעינן ס' אטו שא"מ הי"נ בתבלין אפי' נפלו למבי"מ צריך לבטלו כאילו נפלו לאינו מינו.

סעיף ט' - איסורים מבטלים זא"ז - לדין דקי"ל דחנין גם בשאר איסורים ולא רק בב"ח, אין האיסורים מבטלים זא"ז אלא בכה"ג שנפלו שני זיתים ביחד לקדרה של נטי' זיתי היתר, משא"כ אם כ"א נפל לקדרה של ל' זיתים כבר נעשו כל הלי' זיתים נבלה ואפי' נתערבו בשוגג אח"כ הכל אסור, אבל עדיין שיקי האי דין בציור שהזכיר הרמ"א שנפל גבינה ללי' זיתים ובשר לכו"ט זיתים ואח"כ נתערבו יחד. ויל"ע אמאי אי"כ לערבו לכתחילה, דלכאורה כל כמה שכ"א עומד בפני"ע ל"ש מבטלים איסור לכתחילה, אבל ע"י בשו"ת רעק"א סי' רז' שהתייחס לשאלה מעין זו וכתב דנראה כמבטל איסור לכתחילה ע"ש.

ב' איסורים בטעמים שוים - נקטו האחרונים דאפי' הם מבי' שמות מצטרפין לאסור ולהצריך קכ' כנגדם דסו"ס טועמים איסור (הגם שא"י איזה איסור) וכמוש"כ הפמ"ג (פתיחה ח"ג פ"ה). אבל בנפלו ב' זיתים של איסור א' אבל בטעמים שונים כגון תפוח ותפוז של ערלה שנפלו לנטי' זיתים בזה נחלקו האחרונים, וע"י בחו"ד (סק"ח, הו"ד בפ"ת י') דלדעת האו"ה שני הזיתים מצטרפין הגם שאין טועמים האיסור, דומיא דאיסור א' שנפל לתערובת שכל כמה דליכא ששים, אפי' אין טועמים האיסור אסור והי"נ לא שנת, וכתב הבדה"ש דצ"ע לדינא.

סימן צט' (דין העצמות אם מצטרפים לבטל איסור ושלא לבטל איסור לכתחלה)

סעיף א' - ביאור שיטת הראשונים איזה עצמות מצטרפין לבטל האיסור - בב"י וד"מ מבואר דיש ה' שיטות בראשונים בענין זה.
 (א) לדעת הי"א בטור עצמות איסור מצטרפין לאיסור ועצמות היתר מצטרפין להיתר, והיינו כפשטות הסוגיא (צח:): דלמ"ד בששים (דקי"ל כוותיה) משערין בשר ועצמות הדיתר שבאיל כנגד בשר ועצמות דאיסור שבזרוע. ולכאורה הביאור בשיטה זו פשוט דס"ל שהעצמות פולטין טעם כמו הבשר, ואפי' בעצמות יבשים דל"ל לחלוחית ביאר האו"ה (כה, ה', שפי' כהי"א וכמוש"כ הרמ"א בביאור דעה זו ודלא כמוש"כ הש"ך סק"א דס"ל כהר"ן, וכבר העיר כן הפמ"ג בש"ד סק"ב) במש"כ "ואע"ג דאמרינן בחולין אין מלקין על העצמות היינו דוקא לענין מלקות אבל לענין איסור לא, דאע"ג דהעצמות היבשות אינם בר אכילה מ"מ הבישול מוציא לחלוחית והטעם ממנה או מבליע בהן".

(ב) לדעת הר"ש רשב"א ורא"ש, כיון דמבואר בירושלמי דקליפי איסור מעלין האיסור ע"כ צ"ל דמה שבסוגיין אמרי' דהעצמות של איסור מצטרפין לאיסור אינו אלא כאסמכתא בעלמא כדי להגיע לשיעור בסי', אבל לדינא בודאי קי"ל כהירושלמי ולכן אפי' עצמות של איסור מעלין ההיתר (חוץ מהמוח שבהן) ואפי' בעצמות הרכות שיש בהן לחלוחית, אי"ז אלא טעם קלוש שלא אסרה התורה וכמוש"כ הפמ"ג וחוו"ד. והגם שעצמות יבשות אין בהם טעם עצמי כלל אי"ז מונע הביטול, וכנראה דהם פ"י דכיון שנתפשט האיסור לששים חלקים אינו נותן טעם כלל כיון שכבר נתבטל מעוצם מיעוטו ואפי' ליכא סי' טעם היתר המתנגד לטעם האיסור (ועי' משב"ז).

(ג) דעת הר"ן הוא ממוצע בין הפירושים הנ"ל, דס"ל שעצמות יבשים דל"ל לחלוחית מצטרפין להיתר כמוש"כ הירושלמי לענין קליפין, אבל עצמות רכות מצטרפין לאיסור כדמבואר בסוגיין לענין עצמות של הזרוע דהלוחות שבהן אסור דרכות הן.

(ד) דעת ר' אברהם בן אסמעיל דאפי' עצמות של היתר אינן מצטרפין להיתר אלא מב"מ או במין בשא"מ כשטעמו קפילא וליכא טעמא דכיון דאפי' בליכא טעמא בעינן סי' לכן כה"ג העצמות משלימות לשיעור סי'. וביאור שיטתו מבואר בפרי"ח (סק"א) שתמה על עיקר דין זה דעצמות מצטרפות לבטל האיסור דהלא אין בהם לחלוחית וטעם עצמי כלל ואי"כ ליש ביטול, וכנראה דפי' דביטול אינו אלא כשיש סי' בטעם היתר המתנגד לאיסור, אבל כשליכא לחלוחית כלל בודאי אי"ז לצרף העצמות דאינם מקבלים בליעות כלל (ועי' בדרישה אות א' בעני"ז), ועי' שמוסיק דאולי מב"מ דליכא טעם אז אפשר לצרפם כדי להגיע לשיעור סי', וכי' דלא מצא שום פוסק שחילק כך ושוב מצא שכן הביא הבד"ה מר"א בן אסמעיל. (ויל"ע לדידיה לענין עצמות איסור אם מצטרפין לאיסור או דאינן מצטרפין כלל. והנה כ' הפרי"ח דאינם מצטרפין להיתר כיון שאין בהם לחלוחית, ולפי"ז לכאורה ג"כ אינם מצטרפין לאיסור).

(ה) דעת היש גורסים באו"ז המובא בד"מ דעצמות של היתר מצטרפין להיתר ושל איסור אין מצטרפין לאיסור ולא להיתר. ושיטתו תמוה כמו שתמהו החוו"ד (ופמ"ג) דצ"ב ממנפ"ש "אם הלוחות שבעצמות האיסור אסור יצטרפו לאיסור, ואם הוא מותר ויש כח בהם לבטל טעם האיסור יצטרפו להיתר, ואם אין כח בעצמות לבטל טעם האיסור אף העצמות היתר לא יצטרפו". ועי' בשפ"ד (סק"ב) שר"ל דאולי גזרו אטו סעיף ב' כשנתבשלה תחילה דאז צריך לשער כנגד העצמות ג"כ (אבל צ"ב דלכאורה כה"ג אכתי אפשר לצרף העצם להיתר וכמוש"כ היד אברהם ע"ש). ועי' בחוו"ד שפי' בעי"א דהגם שאין הלוחות של העצמות איסור אוסרת אבל אינו מועיל לבטל האיסור הכנס לתוכו דהוי אותו מין של האיסור ואין איסור א' מבטל האיסור השני של מינו ואדרבה מחזקו שלא תבטל, אבל הלוחות בעצמות של היתר בודאי יכול לבטל האיסור הנבלע בתוכה ע"ש.

להלכה, המחבר פסק כהר"ש רשב"א ורא"ש, הרמ"א פסק כהאו"ז, הש"ך פסק כהר"ן, והפרי"ח פסק כר"א בן אסמעיל, באופן שיוצא דנקטו האחרונים להלכה ככל השיטות חוץ משיטת הי"א שהוא הפשוט שהיא הסוגיא! ועי' בפמ"ג שכי' דקי"ל כהש"ך (וכי"פ הבי"ח והגר"א) אבל הוסיף דבהפסד מרובה אפשר להקל כהמחבר דאפי' העצמות הרכות של איסור מצטרפות להיתר, וכי"כ הבד"ה ע"ש.

גילאטין - עי' בהר צבי שביאר שגילאטין נעשה מרגלי חזירים ועורותיהם ועורות עגלים באופן זה: מבשלים את הנ"ל זמן רב מסננים את התבשיל ומעמידים את המרק הזך עד שנקרש מיבשים אותו וטוחנים אותו ובלבד דק, ואבק זה יש לו הכח להקריש כל מאכל או משקה אשר יתערב לתוכו. והנה דנו האחרונים בהיתר אכילתו, ולכאורה מקור הדברים הוא הלכה זו בשו"ע. דהנה דעת הי"א כמו שביאר האו"ה בשם האו"ז דאע"פ שהאוכל עצמות אין לוקין עליו אבל עדיין אסורים באכילה, וכיון שע"י הבישול יוצא הלוחות מהעצם צריך לשער כנגדו. ועי' שבהגות זר זהב שהעיר דלא מצא לשון זה באו"ז (עי' בד"מ שכתב ד"יג באו"ז בעי"א) אבל כן הוא ברמב"ם (מאכ"א ד', יח') שכתב "האוכל מנבלה וטרפה או מבחמה וחיה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידין וכו' ומן השליה שלהן אע"פ שהוא אסור הרי"ז פטור מפני שאין אלו ראויין לאכילה וכו'" ומבואר כנ"ל דיש איסור באכילת עצמות של בהמה האסורה (אבל ל"ע אם דאורייתא או דרבנן), וכן הוא דעת ר' אהרן קוטלר (שו"ת סי' טז') לאסור ע"פ הרמב"ם הנ"ל.

אבל ע"ש בזר זהב שכתב (וכי"כ האחיזר ועוד) דהרמב"ם איירי בעצמות רכין דומיא דשליה אבל בעצמות יבשים לגמרי גם לדעת הרמב"ם מותר. ועי' בתוס' (עי' סט. ד"ה ההוא) שכתבו שרגלי הדבורים כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים, ועי' ביביע אומר (חי"ח יו"ד סי' יא') שהאריך הגר"ע יוסף צ"ל להיתר בהסתמך על המחבר בסי' זה שפסק כהרשב"א דעצמות של איסור מצטרפין להיתר, והוסיף לבאר שיטתו במשמרת הבית "שבע"כ השיעור שהזכירו בגמ' כעין אסמכתא הוא שאל"כ עצמות של איסור היאך אפשר שיצטרפו שיעור לבטלם ולהתירם והלא הם עצמם אין בהם איסור ומה אנו צריכים לבטלם? וכתב הגר"ע "שפלי דעת מרן השי"ע שקבלנו הוראותיו אפי' עצמות רכים אין בהם שום איסור אפי' מדרבנן כמבואר בהרשב"א והר"ן וא"כ הגילאטין שנעשו מעצמות של נבלות וטרפות וטמאות אין בהם חשש כללי" (ועי' שכתב דאפי' הנעשה מעורות בהמות אסורות ג"כ מותר כיון שנתבשו לגמרי). אבל למעשה בארצה"ב מחמירין ע"פ הגר"א קוטלר והאג"מ שהחמירו בזה, וכן בא"י הרבה מחמירין בזה וכמוש"כ המנחת יצחק (חי"ה סי' ה') "כבר הוכרעו לאיסור ע"פ דעת רוב מנין ובנין של גדולי התורה". אבל אה"נ אם עשו גילאטין מעצמות בהמות כשרות שנשחטו כדן בודאי דמותר ולא עוד אלא שמותר לאכול בחלב דאין לו דין בשר וכמוש"כ במשנת ר' אהרן שם (סי' טז') ובאג"מ (חי"ב, סי' כז' ולב').

סעיף ב' - נתבשלה לבדה לדעת הרמ"א דאמרי' חנין - עי' במטה יהונתן שהביא מר' שלמה הכהן שר"ל דמש"כ הבי"ח דאם ראה האיסור קודם שנתבשלה פעם ראשונה ולא נתמעט דא"צ לשער אלא כנגד הבשר ולא כנגד העצמות, אי"ש אפי' לדעת הרמ"א דס"ל דאמרי' חנין בשאר איסורים, דהלא כתבו הט"ז וש"ך דבכלי עצם אפילו לדעת הרמ"א ל"א חנין ואי"כ לא נצטרך לשער כנגד העצם מחמת הבליות שיצאו מהבשר כיון דלא נעשית העצם נבילה. אבל עי' בחוו"ד (סק"ג) ופמ"ג (משב"ז סוף סק"א) שכתבו דכשנתבשלה לבדה אז נעשו הרוטב והמים שנתבשלו בה חתיכת נבילה, ומים אלו נבלעו תוך העצם ולא ידענן כמה בלע ולכן לדין דקי"ל חנין בשאר איסורים אפי' ראינו האיסור לפני שנתבשל ולא נתמעט אפי"ה בעינן לשאר כנגד כל העצם. (וצ"ב מא"ל בדעת ר' שלמה כהן, ולכאורה דוחק הוא לפרש שנתבשלה ר"ל כצלי קדר בלי מים ורוטב). אבל אפי' לדידהו, לכאורה גוף העצם מצטרף לשיעור ששים וכמוש"כ היד אברהם דכיון שהעצם עצמו אינו אסור ורק קיבל בליעות איסור לכאורה דינו כסעיף ג' דחתיכה שקיבלה בליעות איסור ולא נעשית נבילה, החתיכה עצמה עולה מן המנין כדאמרו חז"ל לענין כחל.

סעיף ג' - מתי חתיכת האיסור עולה מן המנין - להמחבר דס"ל דלא קי"ל חנין בשאר איסורים ממילא בכל איסור שנאסר ע"י בליעות, החתיכה מצטרפת לשיעור סי' כמו בכחל שהוא עולה מן המנין כיון שהכחל עצמו היתר הוא כמוש"כ הראשונים, אבל להרמ"א דאמרי' חנין בשאר איסורים אי"כ החתיכה נהפכה לאיסור ואינה מצטרפת לשיעור סי' כיון שהחתיכה עצמה איסור היא. אבל זה גופה צ"ב כמו שהקשה הפמ"ג (משב"ז סק"א) דכיון דאמרי' שהבליות מתפשטות בשוה אי"כ יהיה די בנטי זיתי היתר כיון שהבליות של האיסור מתפשטות גם לתוך החתיכת איסור גופה. ועי' ביד יהודה

שהשיג עליו דמי אמר לו שאינה מצטרפת, דאה"נ באמת אנו צריכים סא', דכל איסור נותן טעם עד ששים ורק ביותר מששים בטל ולכן כשיש ס' זיתית היתר יחד עם זית אחת של איסור דבסה"כ יש סא' אז אינו נותן טעם בכדי לאסור. אבל לכאורה צ"ב דפשוטות לשון הגמ' הוא דרך בכחל האיסור מן המניין וכדאיאתא כחל בס' וכחל מן המניין, ובשאר דברים איתא דבטלון בס' והול"ל שהאיסור מן המניין כמו שאמרו בכחל, ומשמע דרך בכחל אמרי' שהאיסור מן המניין וכמוש"ב הראשונים הנ"ל להדיא כיון שגופו היתר ומבואר דבגופו איסור דאינו מצטרף וע'.
וע"ש בפמ"ג שביאר דהגם שהבליעות מתפשטות גם לחתיכת האיסור אבל לא נתבטל בפנים כיון שהוא בתוך חתיכת איסור ואיסור א"י לבטל איסור, ולכן אח"כ כשיצא בליעת איסור זו מהחתיכה יצטרף לשאר הבליעות שנתבטלו וחזור וניעור כל האיסור שנתבטל כיון שעכשו ליכא ס' כנגד האיסור. וע"ש ביד יהודה, וכן תמה הבדה"ש (ביאורים ד"ה) דכיון שהבליעות מתפשטות בשוה א"כ אפי' אם אח"כ יצא הבליעת איסור מחתיכת האיסור לתוך שאר התערובות, אבל מיד נכנס עוד בליעת איסור בפנים וצ"ב. (וע"ש בבדה"ש שר"ל בע"א דכיון דבנתערב איסור לח בתוך היתר יבש א"א לצרף האיסור לשיעור ס' ממילא השוה מדותיהם ואמרו דלעולם בעינן ס' היתר אפי' בנתערב איסור יבש בתוך היתר יבש). וע' בספר מגדים חדשים שר"ל בדעת הפמ"ג דס"ל דהא דאמרי' שהבליעות מתפשטות בשוה אינו אלא ברגע הראשון אבל אח"כ אינן מתפשטות בשוה. ואין להקשות דא"כ אפי' כשיש ס' נחושוש שמא אח"כ לא יתפשטו בשוה ויהיה חתיכה א' אם הרבה בליעות איסור, דרק איסור יכול לעורר היתר ואין היתר יכול לעורר היתר. [אבל צ"ב לפי"ז דמה מועיל ששים דכיון שהבליעות מתפשטות בשוה א"כ תמיד יש חלק מהאיסור שנכנס לתוך חתיכת האיסור ולא נתבטל, ואמאי לא חיישנן שמא אח"כ יצא איסור זה לתוך חתיכה אחרת ויעורר האיסור שנתבטל. ובלא"ה צ"ב עצם היסוד מני"ל].

סעיף ד' - ביאור שיטת הרמב"ם - דעת הרמב"ם (מאכ"א טו', כד') דתמיד אפשר לשער במאי דבלעה הקדירה אפי' במין במשא"מ, והגם דכ"ס"ל לרבי חנינא בחד לישנא, ועוד הרמב"ם מקיל לשיטתו דטע"כ לאו דאורייתא (ע' משב"ז ה') אכתי צ"ב כמו שתמהו הרבנן על רב אשי (צח). "אטו דהתירא בלע דאיסורא לא בלע". וכבר הקשו הראשונים מאי ס"ד דרב אשי שרצה לשער במאי דבלע הקדירה (צח). וע"ש בריטבי"א משי"כ לתרץ. וע' בפרישה (ה') שביאר בבי' אופנים: א) אנו זורקין לאיסור לחוף והגם שאעפ"כ אנו צריכין לשער ששים כנגד גודל החתיכה אבל למעשה אנו יודעים בברירות שלא פלט כל כך, ולכן כל כמה יש לנו ששים באיזשהו אופן אפי' בצירוף מה שבלע הקדירה, אנו תולין שיש ס' כנגד הבליעות שיצאו וא"צ לחשבן הבליעות איסור שנבלעו בקדרה. ב) אין אנו יודעים מתי נפל האיסור לתוך הקדרה (דכל כמה שראה הקדירה שנפל היה משליכו לחוף מיד) וממילא ההיתר שהוא לפנינו אנו יודעים בודאי שחסרה משא"כ באיסור אין אנו יודעים בודאי שחסרה דיתכן שנפל רק עכשו, ורבנן דפליגי סברי דאין מחלקין בכך.

ביאור שיטת רש"י - כ' הרשב"א דמדויק בלשונו דאם ראינו האיסור ואנו יודעים שלא נתמעט כלל, אז אה"נ משערין במה דבלע הקדירה מההיתר ולא מהאיסור, ותמה עליו הרשב"א דהלא עכשו ליכא ס' כנגד האיסור ואילו נפל איסור זה עכשו לקדירה אחרת היינו צריכין לשער ס' כנגדו ומ"ש קדירה זו מקדירה אחרת. ועו"ק דמבואר לענין תרומה שנפל לתוך מאה חולין ואח"כ טחנו, דאילו פחתו רק החולי ולא התרומה היה אסור הגם שמתחילה היה שיעור ביטל ומ"ש הכא. וע"ש בחידושי שהביא משי"כ הרמב"ן לתרץ דשאני ביצא ע"י בישול מיצא ע"י שהוציאו בכף, ותמה עליו הרשב"א דצ"ב מאי שגא. והנה לכאורה כל דבריו תמוהין כמו שהארכנו כשלמדנו הסוגיא (חבורה 8) דהלא בפשוטות כוונת רש"י הוא דבצירוף הבליעות היתר שנבלעו לדופני הקדירה יש שיעור ס' ולכן שאני מקדירה אחרת דליכא בליעות בקדרה וכן שאני מתרומה דאיירי ביבש וליכא בליעות בקדרה וכן זהו הביאור בחי' שכתב הרמב"ן דשאני בישול מהוציא ביד. אבל ראינו שהרשב"א פ"י בדעת רש"י דמאי דבלע הקדירה כוללת גם מה שכלה ואבד מחמת האור דפי' מילת "בלוע" היינו מה שנבלע ע"י הבישול ואיננו - או מפני שנכנס לקדירה או מפני שכלה ואבד (ע"ש), אבל בדעת רש"י לכאורה אפשר לפרש דכוונתו רק על מה שנבלע בדופני הקדרה, וכן משמע שפי' השי"ך בארוך ע"ש.

ביאור דברי הבי"ב במש"כ הטור 'וא"א הרא"ש לא חילק' - המחבר פסק כהרשב"א דרק במין במינו מצטרפין הבליעות שבדופני הקדרה לשיעור ששים ולא במין בשאינו מינו. ויל"ע היכי דמי. האם איירינן בלא ראינו האיסור בשעת נפילה, ואפי"ה מקילין במב"מ לצרף הבליעות כיון שאינו אלא איסור דרבנן, אבל בראינו האיסור בשעת נפילה ויודעין שלא נתמעט אז אפי' במין בשא"מ אפשר לצרף הבליעות היתר שבקדרה. או דכוונת המחבר דבלא ראינו האיסור אפי' במב"מ אין להקל מכח הטענה "אטו התירא בלע איסורא לא בלע", ורק בראינו האיסור יש מקום להקל ואז מקילין במב"מ דרבנן ולא בשא"מ שהוא דאורייתא. והנה מבואר בבי"ב שפי' דאיירי בלא נודע, ולכן הקשה הבי"ב דאפי' הרא"ש מחלק בלא נודע, דבנודע להרא"ש כיון דליכא טענה אטו התירא בלע וכו' ממילא אפי' בשא"מ יש להקל, וא"כ מה שכתב הרא"ש "דכיון שאיסורא דאורייתא הוא יש להחמיר" ע"כ איירי בלא ראינו האיסור בשעת נפילה ומחמירין בשא"מ דאורייתא ולא מב"מ דרבנן ודלא כהטור שכתב שאדוני אבי הרא"ש לא חילק.

אבל ע' ברעק"א שהעיר דא"י? משמעות הרשב"א, וע' בפמ"ג (משב"ז ד') שכן הוא להדיא ברשב"א בתוה"ב הארוך דבמין בשאינו מינו אנו מחמירין כהל"ק בדעת הי"מ דס"ל דמה שבלוע בקדרה אינו מצטרף דרק הנמצא בעין בקדרה יש בכחו לבטל האיסור, ולכן אפי' אם היינו יודעים בברירות שיש רק בליעות היתר בדופני הקדרה ולא בליעות איסור עדיין א"א לצרף. וממילא לדעת הרשב"א כה"ג שלא ראינו האיסור בשעת נפילה ליכא צד להתיר אפי' במב"מ מכח טענת "אטו התירא בלע איסורא לא בלע", ובראינו האיסור מקילין לשער הבליעות היתר שבקדרה (ולא אמרי' שהאיסור ג"כ נתמעט רק שנכנס היתר לתוכה ולכן נראה כאילו לא נתמעט), וע"ז כתב הטור דהרא"ש לא חילק והיינו **דבראינו האיסור** לא חילק והתיר אפי' מין בשא"מ כיון דל"ל אטו התירא בלע וכו'. אבל עדיין צ"ב דהלא סו"ס יש איזשהו ציור שהרא"ש כתב דיש להחמיר בדאורייתא (מבשאי"מ) ולהקל בדרבנן (מבי"מ) ולהנ"ל אינו כן, דבראינו מקיל בשניהם ובלא ראינו מחמיר בשניהם, וצ"ל דמש"כ איסורא דאורייתא אין הכוונה מין בשאינו מינו אלא ר"ל דבר שעיקר איסורו מן התורה (וכמוש"ב הרשב"א בדעת רש"י שהוא המקור לדברי הרא"ש). וכדברי רעק"א כ"י הפמ"ג והגר"א.

להלכה, כבר הביאו הט"ז וש"ך מש"כ המהרש"ל דאין לשער אלא כמות שבה לפנינו, אבל כתבו הפר"ח ופמ"ג דבשעה"ד אפשר להקל לצרף הבליעות היתר במב"מ. אבל כ"י הפמ"ג דלפי מש"ב לעיל רק **בראינו** האיסור יש להקל במינו בשעה"ד אבל בלא ראינו אפי' בהפ"מ וצורך ער"ש אין להקל. למעשה, לכאורה כל זה ל"ש בזמנינו דבפשוטות אין הכלים בולעים כלל ואפי' אם נבלע קצת אבל א"א לשער כלל כמה נבלע.

סעיף ה' - כמה שאלות להלכה - (א) האם מותר לעשות smoothie מתות שדה. (ב) אשה העושה מרק ירקות ולפני שהספיקה לרסק הכל בבלנדר נפלה נמלה בפנים ונעלמה, האם היא יכולה להמשיך עם כוונתה הקודמת ולרסק הכל. בשני הציורים הנ"ל לכאורה אין כוונתו לבטל האיסור והוא טירחא לבדוק כל התותים או כל המרק. (ג) נפל מעט פסטה על הכיריים באמצע הבישול ובלעו איסור והאשה לא שמה על לב שהם אסורים והחזירים לפנים, מה דינם. (ד) האם מותר לקנות משחת שיניים קולגייט כשידוע שהם מבטלים גליצערין בששים. (ה) כשהוציאו הגפילטה פיש מהסיר נפל חתיכה קטנה לתוך סיר אחרת של בשר וליכא ס' כנגדו, האם מותר להוסיף עד ס' כדי לבטל הסכנה.

אין מבטלין איסור, מדאורייתא או מדרבנן - מקור הדין הוא המשנה בתרומות (פ"ה, מ"ט) דקתני "סאה תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשעה וחזרה ונפלה סאה של חולין, אם שוגג מותר ואם מזיד הפילה לאותה סאה אחרונה כדי להשלים מאה חולין להעלות את התרומה אסור". ונחלקו הראשונים, דלדעת הראב"ד איסור זה הוא מה"ת, ולדעת התוס' אינו אלא מדרבנן. והנה, אפי' להראב"ד דאיסורו מה"ת יש דברים שאין איסור ביטולם אלא מדרבנן וכמו שנראה לקמן בסעיף ז' דדעת הראב"ד עצמו דאם נבלע איסור מועט בכלי שדרכו להשתמש בו בשפע מותר להשתמש בכלי זה לכתחילה כיון שהאיסור מועט וא"א לביא לידי איסור טעם. וע"ש בפמ"ג (משב"ז טו') שביאר "דאפי' למ"ד אין מבטלין מן התורה אפשר בכלי דאין מכיון הוה דרבנן" ע"ש. וכן למ"ד דכל האיסור אינו אלא מדרבנן, כ"י הנובי" (תנינא ס"י מה', הו"ד בפ"ת) דלבטל ממשות האיסור הוא מדאורייתא (וע' בפמ"ג שפי"ז ז' שהשיג, וכ"כ הבדה"ש להלכה). וכמו"כ לענין איסורי הנאה כתבו כמה אחרונים (וכן משמע בחו"ד סק"ח) דלכו"ע אסור מה"ת לבטלו כיון שהוא נהנה מכמות המאכל

שניתוסף. ואם כנים הדברים נמצא דהנ"מ בין הראב"ד ור"ן הוא בכה"ג שנתן חתיכות איסור לתוך הקדרה ואח"כ הוציאו, או שלקח חתיכה שנבלע בה איסור והפילה לתוך התערובות, וכן בלח בלח וכדומה, דבכל הני ליכא ממשות של איסור דומיא דזרוע בשילה.

טעם אמאי אין מבטלין - אם ננקוט דאינו אסור אלא מדרבנן א"ש דגזירה דרבנן הוא. ובטעם למה גזרו מצינו כמה ביאורים, דע' בר"ן (לה): בשם תוספות שכתב לחלק בין זרוע בשלה לשאר איסורים דחידוש הוא שחדשה התורה לבטלה "משא"כ בעלמא אע"פ שמותר לבטלה גנאי הוא לבטלה" מבואר דגנאי הוא לאכול דבר שאסרה התורה. ויש שפ"י דהוי כזלזול באיסורים. וע' בפרישה (קכ"ב ה' בהג"ה) שכתב ד"ל דהוא משום דגזרינן שמא יתן בו דבר מועט ויבא לידי נתינת טעם (וכן משמע ברשב"א בסוף הסי' לענין כלי שמשתמשים בו בשפע ע"ש), וביותר כ' הבית מאיר (סעיף ה') דהוא גזירה שמא יבא לאכול האיסור בעיניה בלי תיקון כלל. והחת"ס כתב (או"ח סי' קכ"ט) דסברא הוא דא"כ לא שבקת איסור בעולם ומה הועילה התורה וחכמים בתקנתם.

אבל את"ל דאיסורו מדאורייתא, ולנובי"י כן הוא לכ"ע לענין ביטול ממשות האיסור, צ"ב מני"ל איסור זה. והנה הראב"ד הנ"ל כ' דמקורו מזרוע בשלה וכדמבואר בסוגיא (צח): דאיתא דחידוש הוא, ופי' הראב"ד (וכ"פ רש"י) דחידוש הוא שהתירה התורה לבטל איסור לכתחילה. אבל לפי"ז שהוא דאורייתא, איך אפשר להתירו בדיעבד אם בטלו בשוגג (וכמוש"כ הש"ך דגם להראב"ד מותר אם בטלו בשוגג) דהלא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ולא מצינו חילוק בין לכתחילה ובדיעבד בתורה. ובאמת נראה דקושיא זו הכריח הפרי תואר לפרש דאת"ל דהוא דאורייתא ע"כ דהוא הלכה למשה מסיני. אבל ע' בפמ"ג (שפ"ד ז') שכי' ע"פ תוס' בתמורה (ד): דשאני הכא דאם נפל מעצמו שרי ולכן הוא הדין בעשה איהו (וכנראה דהא דאסור בביטולו במזיד אינו אלא משום קנס). וע"ע בבד"ה"ש (סקכ"ז) שרצה לדייק מהרא"ה דסברא הוא דכשהזירה התורה לא תאכל נבילה מסתבר שגם הקפידה התורה שלא לבקש טעדיק להתיר אכילתו כגון ע"י ביטול.

נ"מ אם הוא דאורייתא או דרבנן - ע' ברעק"א שר"ל דני"מ לענין ביטול בשוגג דלמ"ד דאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד משא"כ למ"ד דרבנן, אבל כנראה דלדעת הש"ך א"כ דכתב דאפי' להראב"ד בביטולו בשוגג מותר וכנ"ל, וכ"פ הבד"ה"ש דבשוגג מותר כיון דלרוב פוסקים הא דאין מבטלין אינו אלא מדרבנן, ואפי' את"ל דהוא דאורייתא אינו מוסכם מש"כ רעק"א דגזרינן שוגג אטו מזיד. ולפי"ז הפסטה יהיה מותר באכילה. [וע"ע בערוה"ש ד"ל דני"מ לענין ספק איסור, אבל הביא שהפמ"ג כ' דא"כ בכלל ספקי דרבנן לקולא. וכן יש שכתבו דאם הוא מדרבנן אין לחלק בין מכוי לבטלו או לא דכיון דפסיק רישא הוא ליכא היתר של אינו מכוי. ובעזה"י דברים אלו יתבאר בסעיף ו', ז'].

אין כוונתו לבטל האיסור - יל"ע מהו הגדר של אינו מכוי לבטל האיסור. דלכאורה להרבה מקרים בודאי אין כוונתו אלא להכין האוכל, למשל (כמו ששאל א' מבני החבורה) אם נפל כמה טיפות איסור לתרכיז פטל וליכא ששים בפטל לבטלו, ועכשו הוא רוצה להוסיף מים כדי להכין הפטל, האם מותר להוסיף עליו מים להכין המשקה כיון שאין כוונתו לבטל. אמנם האמת הוא לדידן דקי"ל חנין בשאר איסורים א"כ בכה"ג נעשה כל הפטל לחתיכת נבילה וממילא נחשב כאיסור בעין, ואיסור בעין בודאי אסור להרבות עליו לבטלו אפי' אם אין כוונתו לביטול האיסור. אבל עדיין יש להסתפק לדעת המחבר וכל כה"ג.

והנה, ע' בשו"ת רעק"א (קמא, סי' עז') שכבר הקשה מעין זה לענין בעלי חיים דלא בטל, הא צריך לשוחטן לתקן המאכל וא"כ לישתרי לכתחילה לשוחטן דאין כוונתו רק לתקן המאכל. וע"ש שרצה לחדש דרך בדבש דההיתוך הוא להפריד האיסור (הנמלים) מההיתר (הדבש) ולהשליכו, אלא דממילא נפטל הטעם, "זה מקרי אין כוונתו לבטל דהא מראה בהיפוך שמפריד האיסור. אבל בטחינה שנתערב הכל יחד י"ל דמקרי קצת כוונתו לבטל". ונמצא דיש הגבלה גדולה בדין זה דכוונתו לבטל דכל כמה שאין כוונתו דוקא להפריד האיסור ליכא היתר של אינו מתכוון. ולפי"ז בנידו"ד יהיה אסור להוסיף מים להפטל. אבל ע' בשו"ת ריב"ש (סי' שמט'), הו"ד בפר"ח סו"ס סד'. וכ"מ בעוד ראשונים) דא"כ דוקא כוונה הפוכה וכל כמה שאין כוונתו לבטל מותר כשא"כ בע"א, דע"ש שכתב דמותר לשים חלב בחביות יין לתקן הכלי ולהדביק סדקיו, הגם שאין כוונתו להפריד האיסור. וא"כ צ"ב אמאי אין מתירין בנידו"ד ועין. ועו"ק צ"ב לדידה מה יענו לראית רעק"א מרמוני בדן. ויש לציין שכל ההיתר של אינו מתכוון אינו אלא כשא"כ בע"א כמוש"כ ה"ט"ז או דאיכא טירחא כמוש"כ הפמ"ג, וע' בסמוך.

לרסק מאכל שיש בו תולעים - ע' פי"ת (ד') שהביא מספר בית יהודא להתיר לבשל מאלני"ש (raspberries) ולשחטן ולסננם בלי לבדוק הפרי לפני"כ מתולעים כיון דאין כוונתו לבטלם ואיכא טירחא מרובה לבדוק כולם, אבל לבסוף פיקפק על עצם ההיתר של הפמ"ג דאינו מוכרח דטירחא דינו כאי אפשר בע"א. אבל נראה דכן נקטו האחרונים להלכה (הבית שלמה ומהרש"ם, וכ"פ הבד"ה"ש להלכה). ולכאורה לפי"ז מותר לקחת תות שדה ולרסקו בבלנדר כדי לעשות גלידה או smoothie וכדומה דהלא אפי' אם יש תולעים בפנים אין כוונתו לבטלם ויש טירחא לבדוק כל תות (א"כ נאמר שזה ל"מ טירחא). אבל לכאורה ד"ז תלוי במח' הנ"ל דלרעק"א לכאורה ליכא היתר כיון שנשאר האיסור בפנים, ולדעת הריב"ש ודעימיה לכאורה מותר. ואפי"ל דשאלתינו לענין המרק ירקות ג"כ תלוי בזה (ונראה עוד בס"י ק' בעזה"י).

האם מותר לבטל דבר האסור משום סכנה - נחלקו בזה האחרונים, ונקודת המח' אם דבר האסור משום סכנה יש לו דין של איסור ממש דאסור לבטלו או לא. ובאמת עיקר ד"ז דסכנה בטל בששים שרוי במחלוקת, דלקמן (קט"ז, ב') החמיר בזה ה"ט"ז (סק"ב) וע"ש שהשיג עליו הש"ך בנקוה"כ דלא מחמירין בסכנתא טפי מאיסורא. וע"ש בפתחי תשובה (קט"ז, סק"ג) שהביא שיטות האחרונים בזה ותו"ד כתב "הכא בודאי לא שייך מבטל איסור שהרי אין זה איסור רק כ"ז שמרגישין הטעם של דג בקדרת בשר יש בו סכנה וכשיוסיפו ולא יהא עוד טעם דג מורגש בקדרת בשר לא יהיה עוד סכנה". (וע' בבד"ה"ש בביאורים ד"ה ועיין בפ"י שדן בעני"ז אבל לא הכריע בזה להלכה).

לפגום איסור לכתחילה - ע' ביד אפרים שהביא מהיעב"ץ דלפגום איסור משובח כדי שיוכל לערבו בהיתר ג"כ נכלל בהא דאין מבטלין איסור לכתחילה, וע"ש שהעיר עליו דלפגום איסור שאני מביטול איסור, "דהתם טעם האיסור בעצמותו הוא עדיין בשבחו ולא פקע האיסור ממנו רק שבתערובות אין טעמו נרגש להאוכל, משא"כ כשעושהו פגום פקע איסוריה מינייה בעצמותו וכשבא אלא תוך התערובות כבר טעמו פגום הוא מותר דהכא גורם להאיסור עצמו להיות נהפך להיתר", והביא ש"כ החכ"צ דמותר לבטל דבר הפוגם בקדרה האסורה כיון שאינו נהנה לא מטעמו ולא מכמותו שהטעם הנפלט מדופני הקדרה אינו ניכר כלל (וע' בט"ז סקט"ו). ולכא' נ"מ מצויה הוא אם רוצה להכשיר כלי בן יומו ואין לו יורה גדולה להגעילו בו דלהחכ"צ יהיה מותר להדיחו עם מיום חמים ואקונומיקה וכד' הפוגמו כדי שיוכל להכשירו כשהוא ב"י בכלי שאינו מחזיק ס' כנגדו. ואולי לכ"ע בכה"ג מותר כיון שאין כוונתו לאכול האיסור אלא לסלקו ולהכשירו וע' (ונו"מ ג"כ שלפעמים יש לחברה כשרה השתמשות בפאקטור"י רק ליום א' וא"כ לחכות עד מחר כדי להכשיר כל הכלים וצינורות). ולהלכה ע' בערוה"ש (כ"ט) שהביא מחלוקת הנ"ל וכתב "דצ"ע לדינא ולעני"ד נראה דאם פגמו עד שאינו ראוי לאכילת אדם כלל מותר אבל בפגימה בעלמא אסור".

מה נכלל בגדר ביטול בשוגג - באומר מותר כבר כתב ה"ט"ז דנחשב שוגג, והגם שהעירו הפמ"ג והחוו"ד על ראיתו מתוס' בבכורות, אבל כתבו דקי"ל כוותיה. וכן בכה"ג שנאנס לבטל האיסור כ' הפר"ח דהגם שידע מה שהוא עושה אבל לא קנסו אותו בכה"ג. וכן בעשה ע"פ רב כ' הפ"ת דדינו כשוגג משא"כ בעשה ע"פ מי שאינו בקי בהוראה. והגם דבעשה אשה בעצמה בלי לשאול כלל בודאי נחשבת כשוגג, אבל בכה"ג ששאלה אחר, א"כ היא יודעת שיש מה לשאול א"כ כשלא שאלה מורה הוראה נידון כפשעה.

ביטול בשביל אדם והוא א"י מהביטול - כתב ה"ט"ז מהמהרש"ל דכיון שאינו יודע שנתבטל בשבילו לכן דינו כביטול בשוגג ומותר. אבל ע' בפמ"ג (משב"ז י') שהביא שהפר"ח החמיר בזה, וע"ע ברעק"א שכתוב דמבואר בריב"ש ג"כ דלא כמוש"כ ה"ט"ז. ובאמת יל"ע מהו הצד להתיר דלכאורה הגם שמי שנתבטל בשבילו הוא שוגג אבל המבטל היה מזיד ואהני מעשיו הרעים ויש לחוש שמא יבטל בשבילו עוד פעם. ואולי אפי"ל (ושו"מ ש"כ כמה פוסקים) דתלוי ב' התירוצים שכתב הב"י לתרץ אמאי קנסו במבטל לחבירו דהלא אין אדם חוטא ולא לו וממילא אין לחשוש שמא יבטל בשבילו עוד פעם. ותי

א) דלא משמע ליה שד"י הוא חטא. ב) שמה יבקש מגוי לבטל בשביל עצמו. וא"כ י"ל דלטעם הראשון אה"נ גם בכה"ג שמי שנתבטל בשבילו אינו יודע מהאיסור אפ"ה יש לאסרו כיון שיבטל עוד פעם בשבילו, משא"כ להטעם השני שכתב הב"י אין טעם לאסרו כיון שכל החשש הוא שמה יאמר לגוי לבטלה בשביל עצמו, והוא בעצמו הלא יודע מהביטול וממילא יהיה אסור בשבילו. ואם כנים הדברים, נמצא דהש"ך שהביא רק הטעם השני של הב"י י"ל דסי"ל כהמהרש"ל דכשא"י מהביטול מותר, וע'. להלכה משמע מהפמ"ג דמותר, וכ"פ הערוה"ש (כו') אבל לדעת הגרי"ב (116) קי"ל כרעק"א בשם הריב"ש דבכה"ג אסור.

אם מותר לקנות מנכרי שביטל איסור - ע' ברדב"ז (סי' תתקע"ח) שכתב דאסור " דהוה בשעה שלוקחו מן העכו"ם כאילו מבטלו לכתחילה" וע"ש שביאר דהגם שבדיעבד מקילין מפני הפסד ממונו אבל אין לערבו לכתחילה כדי לבטלו. ולכאורה כוונתו דכיון שא"צ לקנות ממנו ממילא אם הוא קונה דבר שנתבטל הרי זה כמבטל איסור לכתחילה. אבל עדיין צב"ק דהלא כיון שכבר נתבטל בששים א"כ תו ליכא איסור כלל ומהו המקום להחמיר. ואולי אפ"ל דכלפי הגוי לא נתחדש פרשת ביטול וממילא כל הדין ביטול רק נעשה בשעה שהישראל לוקחו ממנו, ובפרט דאצל הגוי לא היה תערובות כלל כיון דלדידיה שניהם היתר, ורק כשקנה ממנו הישראל אז חל התערובות וממילא הדין ביטול דאחרי רבים להטות (ע"ד נמצא ביד גוי חוץ מהחנניות (צה). דהגם שידוע שהוא לקחו מחנות כיון שאצלו כולם היתר ממילא לידת הספק אינו אלא בשעה שמצאו ישראל דאצלו א' מהחנניות אסור). ולפי"ז מתורץ מה שהקשה הבדה"ש (ביאורים ד"ה שנתבטל) על הרדב"ז דמ"ש כשביטלו ישראל במזיד דמותר לישראל אחר לקנותו ולא אמרי' דהוי כלכתחילה, וכנ"ל א"ש דבישראל יש פרשת ביטול משא"כ בגוי.

אבל להלכה הרדב"ז הוא יחיד בדבר זה והאחרונים נקטו דמותר ע"פ המהר"ם לובלין שהתיר ד"ז. וע"ע באגר"מ (ח"ב, מא' ד"ה ועוד) שביאר דחז"ל אסרו הדבר שנתבטל משום קנס וזה לא שייך אצל הגוי דלית ליה איסור כלל (ואפ"ה עשהו בשביל ישראל). ונחלקו הפוסקים אם לכתחילה יש לתת הכשר לחברה כזו, ולדעת הגרי"ב (119) מותר אם הם גוים כיון שלאחר המעשה הם רוצים השגחה, משא"כ ביהודים השואלים איך לעשות המאכל באופן שאפשר לקבל השגחה אין להתירם לבטל לכתחילה (ועד"ז כי הבדה"ש בביאורים שם).

בנתבטל במזיד למי אסור - כשביטל איסור שלו בודאי אסור לו, וכן בביטל איסור שלו בשביל אדם אחר היודע שמבטלים בשבילו אסור גם לדידיה וגם למי שנתבטל בשבילו. וכל היכא דאסור לו אסור גם לבני ביתו וכמו שהביא הטי"ז מהמהרש"ל, וע"ש במהרש"ל שכתב דאם נתירו לבני ביתו א"כ אהני מעשיו הרעים.

חנין בלא נודע התערובות - לדעת האו"ה לא אמרינן חנין היכא דלא נודע התערובות, ולכאורה הביאור הוא משום דכבר ראינו שדעת הש"ך (סו"ס קט"ו) דבלא נודע התערובות אסור מן התורה דליכא ביטול, וכנראה הביאור הוא דכל הדין של אחרי רבים להטות אינו אלא במצב של ספק וכל כמה שלא נודע התערובות ליכא ספק כלל. וא"כ עדי"ז י"ל לענין חנין דכל כמה שלא נודע התערובות לא חל הדינים כלל. אבל לכאורה כ"ז א"ש רק בשאר איסורים דליכא חנין מה"ת אבל בב"ח דיש ב' דברים של היתר ורק בהתערבותם יחד נעשים לחפצא דאיסורא של בב"ח, לכאורה א"א לחלק בין נודע ללא נודע דהלא חנין מציאות הוא. ובאמת הש"ך האריך לסתור דבריו וכתב דיתכן שגם הרמ"א חזר בו ממש"כ בדרכי משה וכן נקט רעק"א דחזר בו הרמ"א. וצ"ב מאי איכא למימר בדעת האו"ה.

והנה גם ביאורו הראשון של הדי"מ צ"ב, דע"ש שכתב בדעת הטור דאפי' בב"ח לא אמרי' חנין אלא היכא שניתוסף מים אח"כ במזיד אבל בניתוסף בשוגג לא אמרי' חנין, והוא תמוה וכנ"ל דהלא חנין הוא מציאות ואיך אפ"ל דהחנין ימתיל תלי באם ניתוסף במזיד או בשוגג. ואולי אפ"ל (שמעתי מר"א שטרן שליט"א) דהגם שמדאורייתא בודאי התערובות של בשר וחלב אסור כחפצא דאיסורא (ונ"מ דחייב על חצי זית בשר וחצי זית חלב ביחד), אבל כ"ז אינו אלא כל כמה שיש טעם חלב בתוך הבשר, אבל כל כמה שהוסיפו אח"כ מים ותו ליכא טעם חלב בבשר, א"כ פקע האיסור חנין דרך בישול אסרה תורה והכא דליכא טעם ליכא איסור. (ולמשל בעלמא אפ"ל דהוי כבגד שעטנו שהוציאו ממנו החוטי פשתן דממילא ליכא איסור). והגם דלפי"ז אפי' הוסיפו במזיד הו"ל להתיר, צ"ל דבזה קנסו חז"ל דכיון שהוסיף במזיד אסור, אבל בודאי ליכא איסור דאורייתא. ואולי עדי"ז בביאור האו"ה הנ"ל ג"כ, דהיכא דלא נודע לא אמרי' חנין, ר"ל דאם הוסיף היתר אח"כ כיון דתו ליכא טעם איסור ממילא ליכא להדין חנין, אבל אחר שנודע התערובות הגם שמעיקר דדינא הו"ל ג"כ דמותר אבל קנסו חכמים כיון שביטל איסור ידוע ואמרו שכבר נעשה חתיכה נבילה ואסור, (אבל יל"ע אם כן הוא משמעות הדי"מ. וע"ע בערוה"ש לג', לד').

וע"ש בש"ך שהשיג גם על הדין השני של האו"ה המובא ברמ"א דאפי' היכא דלא אמרי' חנין אם הוסיפו בשוגג לאחר שנודע התערובות לא מהני. וצ"ב דנמצא דליכא חילוק בין המ"ד חנין או לא, דלהדין הראשון אפי' אם אמרי' חנין אבל בניתוסף קודם שנודע התערובות ל"א חנין. ולדין השני אפי' אם לא אמרי' חנין לא מהני גם ניתוסף בשוגג אחר שנודע התערובות, וכבר העיר כן החו"ד (סק"ז). וע"ש שכתב דני"מ היכא שנפל היתר מעצמו דאז מהני אפי' לאחר שנודע התערובות היכא דלא אמרי' חנין. וכן נ"מ אפי' בהוסיף בידים היכא שנפל כל התערובות לקדרה אחרת ע"ש. (ע"ע בש"ך שהשיג גם על התירוץ הג' של הדי"מ, וכתב דבבב"ח גם בלח בלח אמרינן חנין ע"ש).

אם צריך לשאול שמה הוסיפו מים - כי הרמ"א דלא נהגו לשאול וביאורו הטי"ז וש"ך דלא מחזקינן איסורא וכיון שבה לפנינו בהיתר א"צ להסתפק שמה לא היה כן מתחילה. אבל כתב הטי"ז בדיוע שניתוסף היתר צריך לחקור מתי זה קרה (והביאו הערוה"ש ובדה"ש).

סעיף ו' - ביטול איסור דרבנן לכתחילה - איתא בגמ' (ביצה ד:) "והא אין מבטלין איסור לכתחילה, הני מילי בדאורייתא אבל דרבנן מבטלין". ולפום ריהטא משמע בגמ' דליכא איסור כלל לבטל דבר האסור רק מדרבנן, ואפי' לזרקו לכתחילה לתוך תערובות של היתר או אם מצא איסור דרבנן מותר לשפוך עליו ששים של היתר כדי לבטלו. אבל מבואר בכל הראשונים של"פ כן (ואפי' להרמב"ם דמשמע דיכול להוסיף על כל איסור דרבנן אכתי משמע דגם לדידיה אסור לערבו בהיתר לכתחילה כדי לבטלה). דהנה ברשב"א (בחי'דושו שם) מבואר דרק התירו היכא דנתערב בהיתר וכדי שלא להפסידו, שכתב "דמשום שלא יאסר תערובתו מוסיפים עליו היתר ומבטלין אותו", ועד"ז ע' בר"ן שם שהביא גירסא א' דאירינן רק בכה"ג שנפלו העצים לתוך עצי היתר דאז מותר להוסיף על התערובות כדי לבטלו. ותוס' שם כתבו דרק באיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה התירו להוסיף עליו. וע"ש ברא"ש שהגמ' סמך על מה דאיתא שם בהמשך דמקלי קלי איסורא ורק בכה"ג דקילא איסוריה התירו לבטל איסור דרבנן. והיינו דמבואר דפשיטא להו דאיסור בעין לא התירו לבטלו לכתחילה. אמנם ראינו בב"י שהרשב"א הביא י"מ שהתירו לבטל כל איסור דרבנן שאין לו עיקר בתורה ואפי' לערבו לכתחילה בתוך התערובות, והביאו ראייה מחלת חו"ל דמותר (ואפי' שיטה זו לא הביא ראייה מהסוגיא בביצה הנ"ל) אבל כתב הרשב"א דיש לחוש לחומרא. ולהלכה המחבר פסק דרק מותר להוסיף על איסור דרבנן שנתערב (ולא חילק בין איסור שעיקרו דאורייתא או לא, ומשמע קצת שסתם כהרמב"ם) והרמ"א החמיר כהר"א דאין מבטלין אלא היכא דמקלי קלי, וכמוש"כ התירוה"ד דכן נהגו שלא לבטל שום איסור (אפי' להוסיף היתר כדי לבטלה), ואין לשנות.

להוסיף היתר בהפסד מרובה - ע"ע שכתב הרמ"א דהכי נוהגין שלא מבטלין איסור דרבנן כלל ואין להפסד מרובה (אפי' להוסיף היתר כדי לבטלה), ואין לשנות. הפסד מרובה אפשר לסמוך על המחבר (ומהרש"ל וטי"ז) דמותר להוסיף היתר, וכן צידד הפמ"ג להקל בהפסד מרובה (אבל כתב רעק"א (שו"ת ח"א, לח') דבמקום ובפמ"ג דיש עוד טעמים להתיר ג"כ. וע"ע בחכמת אדם שהקיל במקום שסבר שמותר להוסיף דהיינו אומר מותר שהוא שוגג לדעת הטי"ז (וכנראה דהכי קי"ל ואפי' באיסור דאורייתא וכמו שראינו בפמ"ג וחוו"ד שהסכימו לדעתו בזה). וכן יש להדגיש דלדעת הרמ"א הגם שכתב דאין לשנות אבל בודאי מודה היכא דמקלי קלי איסורא דמותר וכדאיתא בגמ' להדיא לדעת הרא"ש שהוא מקור הרמ"א וכ"כ המ"ב להלכה (שכ"ג, סקל"ז). אבל יל"ע לדין דנעשה חנין לכאורה ברוב מקרים א"א להוסיף כיון שנעשה כל התערובות לחתיכה נבילה א"כ הוי כמבטל איסור בעין דאסור לכו"ע וכמוש"כ לעיל, וכ"כ הפמ"ג (שפ"ד, יט'). אבל ע' בבדה"ש (ד"ה ולפי"ז) שהעיר עליו דאם כל היתר להוסיף הוא כדי שלא להפסיד היתר (כדכתב הרשב"א) א"כ יתכן דהכא נמי כיון

שס"ס האיסור גרם לאסור ההיתר לכן מותר להוסיף עליו הגם שהכל נעשה לחתיכת איסור. אבל גם לדידה בודאי צריך סי' כנגד כל התערובות כיון דלמעשה אמרי' חנין.

ספק איסור דרבנן - ע' בפמ"ג (שפ"ד ז', והביאו הערוה"ש) שכי' דלכאורה הנ"מ אם הא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדאורייתא או מדרבנן, הוא ככה"ג יש ספק אם נפל איסור **תורה** בפנים, דאת"ל דאין מבטלין איסור רק מדרבנן אי"כ י"ל דספק דרבנן לקולא. וע"ש שדחה דג"ז איסור דלא מיקרי ספק דרבנן כה"ג. אבל מבואר שם בהמשך דבספק איסור **דרבנן** אה"נ ליכא איסור לבטל.

כשהפיל בשוגג איסור להוסיף כדי לבטלו - כ"כ רעק"א מהא"ר, ובטעם הדבר ע' בשלטי גיבורים (ע"ז לה). שביאר דתרי קולא לא אמרינן "דבשלמא גבי נפל איסור בהיתר דליכא אלא חד קולא שנתיר לו להרבות עליו היתר כדי לבטלו אמר, אבל היכא שעירבו בידיים די שנתיר לו אם עשאו בשוגג, וגם שנתיר לו להוסיף עליו היתר אם לא היה שם כדי ביטול היכא שעירבו בידיים בשוגג לא אמרינן". וע"ע בבדח"ש (ד"ה אבל) שביאר בע"א דכיון שכל ההיתר להוסיף עליו הוא מפני הפסד ממונו אי"כ כל היכא דהוא גרם להפסד אמרי' איהו דאפסיד אנפשיה.

החילוק בין הכא לנר חנוכה שפסק המחבר להחמיר - ע"ש באליה רבה שתי' ע"פ משי"כ לחלק בין הפיל בשוגג לנפל מעצמו, ד"ל דנר חנוכה איירי בהפיל השמן בשוגג ולכן איסור להוסיף עליו, אבל צב"ק דמשמעות המחבר לכאורה אי"כ דכתב "אם נתערב" סתם. וע' בש"ך שכי' דאולי יש לחלק בין הוקצה למצותו אבל כתב שהוא דוחק. וע"ש במג"א (הו"ד בבאר היטב כאן) דיש לחלק דהתם בנר חנוכה הוי דבר שיש לו מתירין כיון שיהיה מותר בשנה הבאה להדליקו בחנוכה, אבל העיר הבאר היטב דגם פ"י זה אינו משמע במחבר שכתב "אם אין סי' יש מי שאומר שאין להוסיף עליו", ואם האיסור הוא משום דהוי דשיל"מ אי"כ אמאי כתב וליכא סי' דהלא דשיל"מ אפי' באלף לא בטל, וע' ברעק"א בהשמטות שכתב לבאר המג"א דנהי דאם מעצמו נתבטל מותר דס"ל דלא מקרי דשיל"מ, מ"מ הוי סניף לאסור להוסיף ולבטל בידיים ע"ש. וע"ע בחו"ד (סק"ח) שכתב דשאני התם שהוא איסור בהנאה ולכן אפי' אם מוסיף עליו כדי לבטלו הלא הוא נהנה בכמות השמן שנתרבה מחמת האיסור ולכן איסור לבטלו לכתחילה. אבל יש שהעירו עליו דנר חנוכה שאני דהלא מותר למכרו לאחר להשתמש בו בחנוכה ולהנות ממה שהרויח וא"כ אינו כשאר איסורי הנאה, ולכן י"ל דאפי' אם נהנה במה שניתוסף כמות השמן מותר, ועדיין צ"ב.

חזור וניעור - לדעת הרמ"א קי"ל דבכל איסורים בין מבי"מ בין מין בשא"מ בין יבש בין לח אמרי' כשניתוסף איסור דחזור ונעור. אבל לדעת הש"ך מעיקר הדין ביבש ביבש דבטל חד בתרי כל כמה שנודע בינתיים אמרי' דלא חזור ונעור. והגם שלמסקנא כתב שהוא מבטל דעתו לדעת הרמ"א, אפי' כתב דיש להקל בהפסד מרובה. ויש לציין דנחלקו האחרונים אם חזור ונעור איסור מדאורייתא או רק מדרבנן. [וע"ע בגר"א טו' שחילק דבשיעור דאורייתא (ניתוסף איסור וליכא רוב או שנו"ט) אמרי' חו"י, ובשיעור דרבנן לא אמרי' חו"י].

האם מותר לתת קצת חלב לקדירת בשר שיש בה ששים כנגד החלב - ע' ברעק"א (שו"ת ח"א, ר"ז) שכתב דלכאורה ליכא איסור כלל לשפוך קצת חלב לתוך קדירת בשר ככה"ג שיתבטל בסי' מיד בתוך הקדרה, דקודם שעירבו ליכא איסור כלל, וגם אחר שעירבו ליכא איסור כיון שנתבטל בששים. אבל כתב דיש להביא ראיה מסעיף זה דד"ו איסור, דכתב הרמ"א דחלב שנפל לתוך מים ונתבטל ואח"כ נפל לתוך קדירת בשר אי"כ ששים כנגד החלב כיון שכבר נתבטל, וכי' הש"ך דבאו"ה ות"ח מבואר דמותר לכתחילה לשפוך המים האלו לתוך הקדירה (דלא כהבית מאיר בהגהותיו כאן שכתב דלכתחילה אין להקל במים כיון שמצוי מאד). וע' בפמ"ג ועוד אחרונים שכתבו מהצמח צדק (סי' פ') דרק מותר לערבו אחר שכבר נפל החלב מעצמו לתוך המים, אבל לכתחילה בודאי איסור לבטל חלב בתוך המים כדי לערבו בקדירת בשר. וכי' רעק"א דאי"כ כ"ש שאסור לערב חלב ישר לתוך קדירת בשר. וע"ש שכתב "וע"כ כיון דבשאר איסורים אסור לערב, אסרו גם בב"ח דמחוי כמבטל איסור ובדרך לא פלוג. ומ"מ מנין לנו לבדות זאת מדעתנו בלי ראיה מהש"ס כיון דמסברא אינו בכלל ביטול איסור לכתחילה".

והנה יש לעיין בד"ז. דע"ש בצמח צדק שנשאל לענין יין לכן שאין מראיתו צלול ולכן לא ימצאו קונים האם מותר להוסיף קצת חלב בהמה וחלב חיטה שע"י נראה היין צלול. והנידון הוא האם יש לאסרו כיון שישתו היין בשעת אכילת בשר (וכן בפסח) או דמותר כיון שכבר נתבטל בששים. וע"ש שאסרו ע"פ הרמ"א כאן דג"ז חשיב כמבטל איסור לכתחילה. אבל צ"ב דלמעשה הכא חלב ומים היתר והיתר הוא ולא היה איסור בשעת הביטול, וראיה לדבר (כמוש"כ הכנה"ג) מהמחבר בסי' קט' (סעיף ב') שהביא בשם הרא"ה דאם נתבטל מבי"מ יבש ביבש חד בתרי דאסור לבשלם אח"כ כל כמה דליכא ששים, אבל כתב ד"מותר להרבות עליהם כדי שיעור סי' ולבשלן ואין בו משום מבטל איסור" וא"כ מ"ש הכא דאסור. אבל ע' בשו"ת רעק"א (ח"א, לח') שכי' (בשאלה אחרת) דיש לחלק "דהתם אין הבישול מחדש איסור דהא גם עתה מותר לאכול כ"א בפני"ע ע"י בישול, אלא דאם יבשלם יחד יהיה לח בלח וצריך שיהיה סי', והענין שיעור סי' ג"כ ההיתר רק משום ביטול ברוב, אלא צריך שלא יהיה כנגדו ראוי ליתן טעם שירוגש האיסור וע"י סי' דאין ראוי ליתן טעם ההיתר משום ביטול. אי"כ במה דמוסיף עתה סי' לאכלו מבושל יחד אי"ז ענין ביטול חדש דהא השתא נמי ג"כ כבר נתבטל אלא דהפעולה שיומשך תמיד הביטול דבזה גם אחר הבישול יחד ישאר הביטול".

ולהלכה, ע' במ"ב (תמוז', ס"ק קמו') שכתב דמותר בציוור של הצמח צדק לערב קצת חלב ביין "ולא חיישינן שמא יבא לאכלו עם הבשר או בפסח ואם ישכח וישתה ביחד עם הבשר לא עבד איסורא כיון שכבר נתבטל ואין כאן משום מבטל איסור לכתחילה כיון שאין כוונתו לבטל" ומבואר בדבריו דהגם שהתיר אבל מודה דבכה"ג שכוונתו לבטלו כדי לשתותו עם חלב דאסור משום מבטל איסור לכתחילה. וכן לענין ביטול חמץ לפני פסח ע' במ"ב (תמוז', ס"ק קב') שכתב "כתבו האחרונים דאסור לערב חמץ לכתחילה קודם הפסח בסי' כדי לאכלו בפסח". אבל כתב עוד (תנ"ג, סק"כ) דבנתערב חמץ, בשעה"ד אפשר דיש לסמוך על המקילין ומותר להוסיף עליו. (וי"מ דחמץ שאני דשמו עליו).

מי שנמצא תוך ו' שעות מאכילת בשר האם מותר לו לשים סוכר עם גבישי חלב בתוך קפה - ראיתי בדור המלקטים שהביא מכמה פוסקים להתיר, וכן א"ל אחד שכן א"ל הגר"מ שטנרבוך שליט"א. אבל ככה"ג שהוא רוצה לשים טיפה חלב בתוך קפה בגלל שהוא רוצה את הצבע, ראיתי (שם) שהגר"א נבצל שליט"א פסק דד"ו איסור (ויל"ע אם אסור ג"כ משום דחזותא לא בטיל). **(לקנות ממכונת קפה כשהוא בשרי** - לא דברנו ע"ז בחבורה וראיתי בשם הג"ר יצחק הלוי הלפרין שליט"א (מעשה חושב ח"ה) דמותר, ואי"ה נראה יותר כשנלמד ה"ל בב"ח).

THOMAS ENGLISH MUFFINS - לפי הנ"ל יש לדון אם מותר לאכול Thomas English muffins יחד עם בשר. דהנה להלכה (ע' ס"י ז"ז) אסור לאפות לחם חלבי מחשש שמא יאכל הלחם עם בשר, אפי"כ הוא שיעור מועט שמספיק לסעודה א' או שניכר עליו ששונה הוא משאר פת. והנה המאפיניים הנ"ל בודאי שונים הם בצורתם משאר לחמים. אבל לאחרונה הם התחילו לשווק שאר מיני מאפיניים באותו צורה אבל בלי תערובות של חלב, וממילא נפל ההיתר הנ"ל בבירא דתו אינו שונה משאר לחמים. והנה ר' צבי רוטברג נ"י שלח אמילל ל[®] כדי לברר ד"ז, והם כתבו לו שבאמת החלב כ"כ מועט שבטל בששים ולכן ליכא איסור של עשיית לחם חלבי. והוא חזר ושאל אותם אי"כ למה הם בכלל כותבים עליו שהוא חלבי. והם ענו דכי' רעק"א מהריב"ש דהמבטל עבור כל מי שרוצה לקנות הוי כמבטל בשבילו ביחוד, והוי כאילו החברה ביטל איסור בשבילם, ולכן הם כותבין עליו שהוא חלבי דלא יבאו לאכלו עם בשר. ולכאורה לפי"ז ממילא מותר לאכול הלחם עם בשר כיון שעכשו אפי"כ שכוונתם היתה לבטלו לאכלו עם בשר דהלא כותבין עליו שהוא חלבי. אבל אפי' בלא"ה יש לדון דלכאורה החברה ביטל החלב בפת גם קודם שבקשו ההכשר, ובודאי לא היתה כוונתם לבטל החלב אלא לערב קצת חלב כדי להוסיף לאורורית הפת וכד'. ועוד דאפי' היתה כוונתם לבטל עבור ישראל יל"ע אם שייך לקנוס גוי, דע' באגר"מ (ח"א, סד') שכי' דכיון שאינו אסור לגוי אי"כ לא שייך למקנטיה, וע'.

סעיף ז' - גדר ההיתר של דרכו בשפע - ע' בפמ"ג שביאר דכיון דאירינן בבלוע בכלי לכן כשהוא מבטל בו אין כוונתו לבטל האיסור ולכן מעיקר הדין מותר, אבל כיון שאפשר בע"א דאי"כ לבשל בכלי זו לכן אין להתירו אלא ככה"ג שא"א לבא לידי נ"ט. ומשמע דזה לבד שא"א לבא לידי נ"ט אינו מועיל

להתיר ביטול האיסור כל היכא דמתכוון לבטלו. וכן משמע דכל היכא דהאיסור אינו בלוע בודאי ליכא היתר של אינו מתכוין, וכן משמע מלשון הרשב"א. וכ"כ הריב"ש (סי' שמ"ט) וריטב"א (ע"ז לג. ד"ה גוי) להדיא. אבל ע'י' בביאור הגר"א (קכ"ב, יז') שכתב דאפי' איסור בעין לא קפידו בו, ומקור הדבר ממשנה בתרומות (פ"א, ו') דגורן שהוציאו ממנו התרומה א"צ להקפיד לקחת כל גרגיר וגרגיר כיון שמה שישאר יהיה בטל ברוב [ובאמת הרשב"א עצמו כ"כ בתשובה (ח"א, רכ"ב)].

ביאור דברי הט"ז - הרשב"א כתב ע"פ הגמ' בע"ז (לג.): דמותר לישראל לשים שאר משקין בקנקן שהתשמש בו גוי לין ולא חיישין להאיסור הנבלע בה, דמוכח מינייה דמותר להשתמש בכלי גדול (שאינן משתמשים בו אלא בשפע) שמובלע בה איסור מועט. ותמה עליו הט"ז דשם בגמ' רק מבואר דמותר לשים שאר משקין בקנקן של יין כיון שהוא פוגם היין אבל בשאר איסורים מנא לן דמותר. וביאר הט"ז דהיה ק"ל להרשב"א דאמאי מותר להשתמש בקנקן הלא אפי' אם הוא פוגם האיסור הלא קי"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה (אגב, לכאורה מבואר בט"ז כמוש"כ היד אפרים בסעיף ה' בשם היעב"ץ דלפגום איסור נחשב כביטול איסור) וע"ז ביאר דכיון שהוא איסור מועט וא"א לבא לידי נ"ט ולכן ליכא איסור דאין מבטלין (כנראה שהבין דטעם גזירת האיסור דאין מבטלין הוא דחיישין שמא בפעם אחר לא יבטלנה בשיעור גדול כ"כ ויבא לידי איסור, וכמוש"כ בהג"ה לפרישה סי' קכ"ב). וכשת"י הגמ' דמותר כיון שהוא איסור מועט, ממילא ל"צ תו לטעם שהוא פוגם דאפי' בלא"ה ליכא איסור. אבל אה"נ בכלי קטן או אפי' בכלי גדול שאין משתמשים בו רק בשפע, כיון דיש לחשוש שמא יבא לידי נתינת טעם בפעם אחרת לכן מותר רק בכה"ג שהוא גם איסור מועט וגם פוגם. וע"ז הקשה הטור דמה"ת אחר שת"י הגמ' דהוא איסור מועט דחזר הגמ' ממה שאמר שהוא פוגם, ולכן ס"ל להטור דאפי' בכלי משתמשים בו רק בשפע עדיין אסור גזירה אטו כלי קטן, ולא התירו א"כ הוא ג"כ פוגם. אבל בפשטות מבואר דאפי' בכלי קטן לכו"ע מותר אם האיסור מועט והוא גם פוגם וכ"כ הפמ"ג (משב"ז טו' ד"ה ומ"ש). ולהלכה הט"ז ושו"ך נקטו דלא כהמחבר בזה, וכנראה דכן נקטו רוב הפוסקים להלכה וכמוש"כ הבדה"ש. אבל כ' היד אברהם וגליון מהרש"א דגם לט"ז מותר להשאיר הכלי עד שיהיה אינו בן יומיו ואז יהיה ההיתר של פוגם, וכ"כ הערוה"ש להלכה (מ"ט), וכ' האגר"מ דכן הוא מנהג מורי הוראה. אבל ראיתי בשם הגר"יב (126) דכיון שהיה אסור בתוך מעלי"ע נשאר באיסורו גם לאחר מעלי"ע.

SHERRY CASKS - כל מה שאני אומר בקשר לד"ז ראיתי בקונטרס שכתב ע"י הרב עקיבא ניהויס שליט"א מחשובי אברכי הכולל בשיקגו וממה שכתב הרי אליהו ווינשטיין (אביו של ר' אהרן נ"י). לפני כמה מאות שנה שכעשו יין בספרד (במקום הנקרא שרי) הם שלחו היין לאנגליה בקנקנים של עץ כיון שזה היה יותר זול מלמלאות היין בבקבוקים קודם ששולחים אותו. אבל לא היה להאנגלים מה לעשות עם הקנקנים ולכן מכרו אותו להעושי יי"ש בסקוטלנד. וכך היה המצב למאות שנים, עד לפני כחמשים שנה שהתחילו למלאות הבקבוקים לפני שהם שלחו אותו לאנגליה. ולכן בסקוטלנד הוצרכו לקנקנים אחרים והשתמשו באלו שקנו מארצה"ב שעשו בו בורב"ן. אבל השותים היי"ש החדש התלוננו שאינו טעים כמו פעם ולכן הבינו עושי היי"ש שה Sherry casks הוסיפו טעם טוב ליי"ש, ולכן חזרו לקנות או לעשות הקנקנים האלו כדי להוסיף להטעם של היי"ש. הבעיה העיקרית הוא ששרי הוא סתם יינם שאסור מדרבנן מפני שגזרו עליו משום חתנות. השאלה הגדולה היא אם מותר לשתות יי"ש ששמו אותו בקנקנים אלו.

לכאורה ע"פ המבואר בסעיף זה (ובאמת אין נידון זה נוגע כ"כ לסי' צט', דעיקר הנידון הוא לקמן בסי' קל"ז) דשאר משקין פוגמים היין א"כ לא צריך שיעור ביטול כלל. וזה מה שכן נוגע לסוגיין, האם מותר לבטל איסור זה לכתחילה. ודעת האגר"מ (ח"א, ס"ב-ד') דאפי' לריב"ש כיון דליכא איסור לגוי אין טעם לאסרו משום קנס, וגם סתם יינם אין לו עיקר מן התורה ויש מתירין לבטלו וכן לדעת הרמב"ם כל איסור דרבנן מותר לבטלו. והמנחת יצחק כ' מהמהרש"ם דליכא חשש הכא כיון שודאי לא יתן יותר איסור דזה ודאי יפגום היי"ש. אבל ע"ש בקונטרס הנ"ל שכתב דאינו פשוט בכלל שהוא פוגם וכנ"ל דחזרו להתשמש בקדירות אלו כיון שזה מוסיף טעם טוב. ולא עוד אלא מבואר בכמה אחרונים דיי"ש אינו פוגם ורק שאר משקין פוגמים, וא"כ אה"נ צריך שיעור ביטול, והגם דשיעור ביטול בכל התורה הוא ס' אבל ביין נחלקו הראשונים דאפשר דבטל בשש דכבר אינו נחשב יין בכה"ג. הבעיה היא שאין שש ביי"ש כנגד הקנקן (הבלוע לגמרי ביין), ולכן כ' למסקנא דיש למנוע מלהשתמש ביי"ש הנעשה רק ממה שהשאירו בקנקנים אלו, אבל רוב היי"ש יש בו תערובות מעוד יי"ש שלא נשאר בקנקנים שהיה בהם שרי כלל וממילא כשנתערבו שניהם יחד יוצא דיש שש כנגד היין האסור ולכן היין בטל והיי"ש מותר.

בענין בריה (חולין ק.)

איתא בגמ' "ולביטול ברובא, בריה שאני: וכן חתיכה של נבילה: ותבטול ברובא וכו' שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים". ובפשטות דין זה דאין בריה וחה"ל בטילין ברוב אינו אלא מדרבנן וכמוש"כ הרשב"א להדיא, אבל מדאורייתא אין שום דבר בעולם (כשאינו ניכר) שאינו בטל חד בתרי. ובדברים אלו כיון שהם חשובים גזרו חז"ל שאינן בטילין ברוב, וע"ז ז' דברים דקתני במתני' דערלה (פ"ג, מ"ז) שאינן בטילין (אגוזי פרך ורמוני בדן וכו'). ובאמת מצינו כמה דברים שעליהן אמרו חז"ל שאינן בטילין ברוב וכמו שהביאן הפמ"ג בריש סי' ק' והתפא"ר בסוף פ"ז דחולין והם: דבר שבמנין, בריה, בעל חי, חה"ל, דשיל"מ, חזותא, טעמא, מעמיד, ומחמץ. וע"ש בפמ"ג שכתב דד' דברים הראשונים אינן בטילין משום שהן דברים חשובים. וכנראה דהביאור הוא דכל כמה שיש דבר שבעצמותו הוא חשוב אי אפשר להגיד שנתבטל ונעשה אחד עם שאר הדברים שבתערובת. אבל כתבו האחרונים דברמב"ם (מאכ"א טו', א') משמע בע"א קצת שכתב "דבר חשוב שעומד כמות שהוא ולא נתערב" ומשמע דאין המניעה מצד דלא שייך ביטול אלא דנחשב כאילו ליכא תערובת כלל. אבל ילי"ע דהלא קי"ל כל דתיקן רבנן קעין דאורייתא תיקן, ולכאורה אין מקור בתורה כלל שיהיה מצאיות של דבר שנתערב ואינו ניכר שלא יהיה בטל ברוב (חוץ מל' יהודה במין במינו).

וע' בקובץ שיעורים (חולין אות מב') שהביא מתוס' בזבחים (עא) בסוד"ה אפילו) שהקשו הנסקלים שנתערבו בנשרפים ניזול בתר רובא, ותיצרו דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא ודאי בסקילה (בשריפה), וכן ברובא שלא נגמר דינו שנתערב עם אחרים שנגמר דינו, כולן פטורין דמשום רובא לא נעביד דבר שהוא שקר ודאי. וצ"ב דכל כמה שיש דין ביטול לכאורה אינו שקר כלל דע"י הביטול נהפך המיעוט להיות כהרוב. וביאר ר' אלחנן זצ"ל דע"כ בכה"ג ליכא דין ביטול וטעמא משום דאדם שהוא דבר חשוב לא שייך בו ביטול. (וע"ש שהוכיח מת"י זו של תוס' דכשאנו ניכר האיסור אפי' כשליכא ביטול אפי"ה לא אמרי' כל קבוע וכמוש"כ תוס' לעיל צה. ד"ה ספקו). והוסיף דלפ"ז יתבאר הא דהחמירו חכמים דדבר חשוב לא בטל, וכלל גדול דמילתא דליכא דכחותה בדאורייתא לא מתקני רבנן אלא דאסמכוה רבנן אהא דאדם אינו בטל מה"ת, ע"ש. (וע"ע בקה"ע סי' נט').

אבל ע' במהרי"ל (סי' ע"ב) שדייק מתוס' בב"מ (ו: ד"ה קפ"ג) דהא דאין בריה בטל ברוב הוא דין דאורייתא. דע"ש בתוס' שהקשו בקפ"א מן המנויין דהדין שכולן פטורין מן המעשר, אמאי ל"א דהאי דקפ"ג בטל ברוב וכולן חייבין במעשר, והוסיפו דדבר שבמנין לא הוי דאינו אלא מדרבנן ובריה נמי לא הוי כדפרישית בחולין (דלא נאסר מתחילת ברייתו). ומוכח דבריה אינו בטל מדאורייתא דהגם שכבר ביארו דאין לתרץ שהוא דבר שבמנין אפי"ה הוצרכו לתרץ אמאי אי"ל שהוא בריה. אבל ע' בכוי"פ (סי' ק', סק"א) שפי' כוונת תוס' בע"א. דע"ש בשטמ"ק שהביא מתוס' (רבינו פרץ) לתרץ דאינו בטל משום דבע"ח חשיבי ולא בטלי והגם שהאי חשיבותא אינו אלא מדרבנן, יש כח ביד חכמים לעקר דבר מה"ת שזאת"ת. וכתב דה"ק דע"ז אפ"ל ככוונת תוס' ג"כ. דמה שכתבו דאין לומר דטעמא דליכא ביטול הוא משום דהוי דבר שבמנין "דאינו אלא מדרבנן" כוונתם דקולא יש בה דרפך באיסור דאורייתא החמירו לומר שדבר שבמנין לא בטל ולא בדבר האסור רק מדרבנן. משא"כ בבריה, על אף דמה שבריה אינה בטילה ברוב ג"כ אינו אלא חומרא דרבנן אבל מכיון שהחמירו גם בבריה דרבנן שלא תבטל (כגון גיד החיצון) מוכח דסברת בריה הוא כ"כ חזקה שאפי' באיסור דרבנן החמירו (דאינו כספק, דבדאורייתא אזלינן לחומרא ומדרבנן לקולא). וא"כ מסתבר שהעמידו דבריהם אפי' במקום שיעקר דבר מן התורה בשב ואל תעשה, אבל לעולם הא דאינו בטל אינו אלא מדרבנן וכנ"ל ע"ש.

הנה במש"כ דאפי' באיסור דרבנן החמירו לומר דבריה אינה בטילה והביא ראייה מגיד הנשה שגם גיד החיצון אינה בטילה הגם שאינו אסור אלא מדרבנן עיי"ש, ע' בראש יוסף בסוגיין שהסתפק בטעם דבריה לא בטל, האם טעמא משום דכיון שהחמירה התורה לחייב עליה מלקות ממילא החמירו גם החכמים לומר עליה בטלה, או דמשום חשיבותא אמרו דאינה בטלה. וני"מ בבריה שאינה אסורה אלא מדרבנן דאי טעמא משום דלקי עליה אי"כ הכא דלא לקי עליה בודאי בטל, אבל את"ל משום חשיבותא אינה בטלה אי"כ הכא נמי לא שנא.

ולכאורה אפי"ל דבזה נחלקו הראשונים. דע' בתוסי' (צו. ד"ה מ"ט) וכנראה דזהו שיטת הרא"ש בסוגיין ג"כ, דכי אמרה התורה לא תאכל גיד ולא תאכל עוף טמא וכן באמה"ח כאילו פירש התורה בין גדול ובין קטן, אבל נבילה חתיכה נמי משמע נבילה דכל דבר שנתנבל קרוי נבילה ואינו שם העצם. [ועי"ע ברעק"א לעיל (צו). על מה שהקשו תוסי' לשיטת ר"ש איך אפשר שיתבטל חיטה של תרומה במאה ואחד הא לדידיה גס חיטה הוי בריה. ותי' רעק"א ד"ל דהא לא חזינן דאחשביה דהא לר"ש ממילא כל שהוא למלקות (אפי" קמח) ומבואר דפי' דחשיבותיה משום דלוקין עליו]. אבל הר"ן ודעימיה לא הביאו הטעם הנ"ל דתוסי' וכתבו דיש ג' תנאים לבריה: (א) שיהיה איסורא מגופה (וברשב"א כתוב מתחילת ברייתו), (ב) שתהא בריית נשמה, (ג) שתהא שלימה. ולכאורה תנאים אלו הוא סתם סברא בחשיבות שאינו קשור להא דהתורה חייבה מלקות עליה. ולפי"ז נמצא דזהו הני"מ בין ב' הפשטים בראשונים, (דבלא"ה יל"ע אם יש עוד ני"מ ביניהם לדינא).

אגב, במש"כ הרשב"א שיהיה אסור מתחילת ברייתו רצה הכו"פ לומר דלפי"ז השרצים שנבראו בפירות ולא נאסרו עד ששרצו על הארץ אינם נחשבים בריה דלא נאסרו מתחילת ברייתן. אבל כמה אחרונים דחו דבריו דכוונת הרשב"א כמושי"כ הר"ן דאיסורא מגופה ואין דבר אחר גורם איסורא לאפוקי משור הנסקל דלא נאסר עד שנעבד וכד' (ובאמת כן מבואר בתוה"ב שכתב כן להדיא), ובעזה"י"ת נראה המח' כשנגיע להלכה (סי' ק' ובהגהות מטה יהונתן שם).

ועוד נקודה א', יל"ע בהא דכתבו הראשונים בשם הר"ש דבריה בטלה בתק"ס מהו הסברא לומר דהגם שאינה בטילה ברוב או סי' כשאר איסורי תורה אבל כשיש תק"ס כנגדו בטל. ובאמת הרשב"א כתב (שו"ת ח"א סי' תכו') דא"י הטעם בזה. ועוד צ"ב מאי שנא מחה"ל דאפי' באלף לא בטל. וכמה טעמים נאמרו בשיעור הנ"ל (ע' דרישה ריש סי' ק), וע' בחת"ס בסוגיין שר"ל (על דרך המהרש"ל) דמצינו (שם במס' תרומות פ"י, מ"ח) דהשיעור הקטן של ביטול הוא טו' והשיעור הגדול הוא סי' ממילא בבריה החמירו להצריך טו' פעמים סי' שהוא תק"ס, ואכת"ב צ"ב.

סימן ק' (בריה אפילו באלף לא בטיל)

טעני' א' - גדר בריה - נחלקו בזה הראשונים: לדעת תוסי' והרא"ש כל דבר שאם יחלק אין שמו עליו הוי בריה, וטעם שחייב עליו אפילו בפחות מכזית שהוא השיעור אכילה בכל התורה כולה הוא משום דהוי כאילו התורה פירשה שחייב על דברים אלו בין גדול בין קטן (וכדאינתא בשבועות כא: "מפרש נמי כבריה דמי"). אבל לדעת הר"ן יש ג' תנאים לבריה, שיהיה שלם, שאסור מתחילת ברייתו, ושיהא בריית נשמה. ולכאורה הא דהוצרכו הראשונים להגדיר בריה ולא כתבו בפשיטות דבריה הוא כל דבר שלוקין עליו הוא משום שכונתם גופה להגדיר מהו הבריה שהתורה חייבה עליה כדי שנוכל להקיש ממנו לשאר דברים הדומים. והנה הגם שנחלקו מהו הגדר של בריה אבל יל"ע אם יש ני"מ ביניהם למעשה. וע' במחבר שצירף ב' השיטות יחד, וכתב דיש ד' תנאים להגדיר מה נקרא בריה, ג' התנאים של הר"ן והתנאי של אם יחלק אין שמו עליו של תוסי' והרא"ש, וע' בביאור הגר"א [ז] שכתב שפסק השו"ע לקולא כל התנאים (וכנראה משום דכיון דהא דבריה לא בטל אינו אלא מדרבנן לכן הקיל המחבר). ולכאורה מש"כ דפסק "לקולא" ר"ל דעי"ז שצירף ב' השיטות הוא מוציא יותר דברים מגדר בריה מאילו פסק רק כאחת מהם, וצ"ב דאיזה דבר נחשב בריה להרא"ש שאינו נכלל בג' תנאים של הר"ן. וע' בראש יוסף (צו). שהעיר כן ועיי"ש מה שרצה לחדש לדעת המחבר, ועיי"ש מש"כ בשפ"ד ג'. ועיי"ע בסמוך דיי"מ דמקור המחבר הוא מהרשב"א. [ויש לציין דלכה"פ יש ני"מ א' בין הראשונים דלדעת הראב"ד ביצה אפי' בלי אפרוח נחשב בריה, משא"כ לשאר"ר].

בריה דלית ביה מלקות מן התורה - ע' בהגהות יד אברהם שהביא מהראש יוסף לחקור האם טעם דבריה לא בטל משום דלקי בכל שהוא או משום שיש בה חשיבות (כלשון רש"י בשבועות שם ד"ה מפרש "בריה טעמא מאי משום דחשיבא" ואולי כן ס"ל לתוסי' והרא"ש דלעיל), וני"מ לענין דבר האסור מדרבנן (כגון גיד הנשה החיצוני) דאם טעמא דלא בטל משום דלוקה עליה אי"כ בבריה דרבנן דליכא מלקות בודאי בטל, משא"כ את"ל דהוא מחמת החשיבות אי"כ שייך שאפי' בריה דרבנן ג"כ אינו בטל. ולכאורה אפילו להריטב"א (ק). שכתב להדיא "כשם שחשוב לענין מלקות שלוקין עליו בכ"ש כך חשוב לענין איסור שאוסר בכ"ש במינו" אפי"ל דנסתפק אם המלקות הוא סיבת החשיבות או דאינו אלא סימן להחשיבות אבל אינו מעכב. ועיי"ע בפתחי תשובה שהביא מתשובות פני אריה דאבר מן החי פחות מכזית אינו לוקה עליו מן התורה וממילא אינה בריה, אבל ע' בפמ"ג (משב"ז סוף אות א') שכתב דאינו בטל "וטעמא כיון דחזינן שהתורה החשיבה לבריה לענין מלקות חז"ל החשיבו ג"כ ואף בחצי שיעור דליכא מלקות מ"מ חשוב הוא. למעשה, לדעת הגר"י"ב (134) בבריה דרבנן לכתחילה יש לפסוק כהיד אברהם דאינו בטל ובשעת הדחק נוהגין להקל דבטל.

כשנתערב בריה אמאי אסור כל התערובות ול"א על כאו"א שהוא ספק איסור דרבנן ואזלי לקולא - ע' ש"ך בכללי ס"ס (סי' קי' בקיצור אות יט') שכתב "אם האיסור מצד עצמו ספק איסור תורה ומצד אחר בא שהוא מדרבנן א"א בזה ספק דרבנן לקולא" עיי"ש (זהו מה שקוראים לגלגל דאורייתא), והיינו שהחכמים החמירו בספק שיעקר איסורו הוא דאורייתא ולא אמרו שדרינו כשאר דרבנן דספיקו לקולא.

ספק בריה - כתב הט"ז דבודאי בריה וספק אם הוא אסור כגון ביצי ספק טריפה אינו בטל, ולכאורה אפי"ל על פי הש"ך הנ"ל דכיון שיעקר איסורו מן התורה החמירו חז"ל, אבל בספק אם הוא בריה בכלל בכה"ג לא החמירו חז"ל. ויש להוסיף דמשמע בפמ"ג (שפ"ד א') דרק מחמירין בספק איסור דאורייתא אבל בספק איסור דרבנן אפי' הוא ודאי בריה יש להקל.

בריה מסרחה - ע' ברמ"א לקמן (קג', א') שכתב "מיהו דברים החשובים כבריה או כיוצ"ב אם אינן פגומים בעצמן אע"פ שפוגמין התבשיל אינן בטלים אפי' באלף" וכ' הנו"כ דמדויק דאם הוא פגום בעצמו דבטל אע"פ שהוא בריה. אבל ע' בפמ"ג הכא (שפ"ד א') שכתב דאיירי בבריה שנסרחה אחר שנולד ולא בבריה מסרחה מעיקרא (דהיא ודאי אינה בטלה) ובעזה"י"ת נראה יותר לקמן בסי' קג'.

גיד הנשה - הרמ"א כתב דמה שאסרה התורה אינו אלא הגיד שעל הכף והוא כרוחב ד' אצבעות. וביאר הט"ז דזהו בשור הגדול אבל בכבש גדול אינו אלא ב' אצבעות. ובפמ"ג הוסיף מהא"ו"ה דבכבש קטן וגדי הוא פחות מרוחב אגודל, ומסיק שם דאף שנחתך כל השאר הוה בריה. ועיי"ש באו"ה שביאר ההכרח לפרש כן משום דליכא מציאות של גיד שלם שאין בו כזית וא"כ אם יש חיוב מיוחד של אכילת בריה עיי"כ דהחיוב הוא רק מה שעל הכף. ולכאורה חידוש הוא כיון שליכא דבר אחר שהוא חתוך ונחשב בריה (ואף באמ"ה שנחתך מהבהמה אבל הוא אבר שלם כשלעצמו), דבפשטות הגיד הנשה הוא כל הגיד ורק שלא אסרה התורה אלא מה שעל הכף, וא"כ היה אפי"ל דרק כשאכל כל הגיד חייב על מה שהוא על הכף אע"ג דהוא פחות מכזית, אבל מבואר באו"ה דאיי"כ.

אבר מן החי - ע' במטה יהונתן שהעיר דאינו חייב מה"ת אלא כשאוכל כזית וא"כ מ"ש אבר מן החי משאר איסורים. ועיי"ש שביאר דאה"נ בעינן כזית אבל הכזית צריך לכלול בשר גידים ועצמות, אבל בבשר (שהוא ראוי לאכילה) ליכא שיעור כלל דאפי' משהו של בשר עם הרבה גידים ועצמות מצטרפין לחייבו בכזית. וע' בחידושי הגר"ח (מאכ"א ג', ה') שביאר דהחיוב מלקות הוא על אכילת הבשר, והגידים ועצמות אינן אלא בעלמא דאלי"כ לכאורה אין ני"מ במה שחייב אפי' ליכא אלא משהו בשר דהלא אין החיוב אלא עבור אכילת שלשת הדברים יחד (בשר גידים ועצמות) וביחד אינו חייב אלא בכזית וא"כ דינו כמו שאר איסורים.

תולעים המתהוים בפירות שאינם אסורים מתחילת ברייתן - ע' במטה יהונתן דלפי משי"כ הרשב"א דבריה אינו אלא בנאסר מתחילת ברייתו, יש לצדד דאלו התולעים המתהוים בעיפוש הפירות כיון שכל זמן שלא פירשו מותרים א"כ אינן אסורים מתחילת ברייתן ולא היו בריה ואינם אסורים התערובות מדין בריה, דרק להרא"ש הוא בריה אבל אכן דקי"ל כהרשב"א דבעינן דוקא נאסר מתחילת ברייתו לא מקרי בריה. (ואגב, מבואר שהבין שהמחבר פסק כהרשב"א ובאמת כ"כ כמה פוסקים דמשי"כ המחבר דיש ד' תנאים כן הוא להדיא בהרשב"א צט: א, אבל לכאורה צ"ב טובא לפרש כן דהלא בבית יוסף הוא לא הזכיר שיטת הרשב"א כלל ורק הביא שיטת הרא"ש והר"ן). וע"ש שתמהו עליו האחרונים דבדואי אא"ל כן, דנאסר מתחילת ברייתו הכוונה הוא שהיא אסורה מחמת עצמה (וכדמשמע ברשב"א עצמו בתוה"ב) ואלו התולעים אסורים מחמת עצמן רק דאינן אסורים עד שירצו על הארץ. והנה גם הכו"פ עצמו רק צידד להיתר להלכה ולא למעשה אלא כלימוד זכות על אלו שאינם מקפידין עליהם וכתריס בפני הפורעניות. ולכן בנידו"ד שזחל התולעת הנמצא באפרסק על השיש ומשם לתוך התערובת אפיה ונעלם, בודאי אסור מחמת איסור בריה.

נבילה - המחבר כתב דעוף טמא שנתבל אינה בריה כיון שלא היה בריה מתחילת ברייתו. וע' בש"ך שכתב וכ"ש נטרף. ובביאר הכ"ש כתבו הפמ"ג וגליון מהרש"א דבטריפה ליכא שם איסור א' מתחילת ברייתה דמתחילה נאסר משום אינו זבוח ואחר ששחטו ונמצאת טריפה פקע האינו זבוח ע"י השחיטה וחל עליו איסור טריפה, משא"כ נבילה שהיה לה שם איסור א' מתחילת ברייתה דתמיד היתה אסורה באיסור עשה של אינו זבוח. אבל צ"ב אמאי באמת אינה בריה אם הוא אסורה מתחילת ברייתה. וע' בחו"י שביאר דאינו זבוח אינו אסור מצד עצמותו דבכלל בקר וצאן הוא דרחמנא שריה, ואפשר להפקיע האיסור ע"י שחיטה, ואיסור כזה אינה נחשב אסור מתחילת ברייתה. אבל ע"ש ברעק"א שכתב עליו "דגם אנכי עמדת בקושיא זו זה ימים רבים" אמאי אינו זבוח אינו נחשב אסור מתחילת ברייתו, וכתב דא"א לתרץ כחוו"ד דמ"ש מאבר מן החי דהוא ג"כ בכלל בקר וצאן דרחמנא שריה ואפ"ה הוא בריה וע"כ דזה נחשב אסור מתחילת ברייתו, וצ"ב.

חסר אבר - כתב הש"ך דמשי"כ המחבר דצריך שיהיה שלם ר"ל לאפוקי נתרסק או נחתך ממנה אבר אחד אפי' אבר שאין הנשמה תלויה בה. ומשמע דאפי' נמלה החסרה רגל א' ג"כ מפקיע השם בריה (וכ"כ הרמב"ם להדיא בהל' מאכ"א ב', כ' לענין מלקות). אבל יל"ע מה דינו אם אינו שלם אבל גם אינו חסר אבר, ולמשל בנתפרפר ע"י בישול והיינו שנפלו קצת מהשכבה העליונה של הבהמה אבל ליכא אבר א' חסר. וע' בפמ"ג (שפ"ד ו') שהביא מהב"י לקמן בס"י קא' (ו') דנחשב בריה, וכן לענין ברכה אחרונה כ' המג"א (או"ח סי' ר"י) דעדיין מקרי בריה ויש להקפיד שלא לאכלו כדי שלא להכניס עצמו לספק ברכה אחרונה. אמנם ע"ש במ"ב (סק"ח) שהכריע דבכה"ג נתבטל ממנה שם בריה, אבל ע"ש בשעה"צ דמשמע דרק משום שיש עוד צד להקל ועוד דיש מפרשים דליכא חומרא בבריה כלל לענין ברכה אחרונה, לכן יש להקל.

אבל עדיין יל"ע מה דינה אם חסר חלק מן האבר אבל לא כל האבר וכד' (וע' בניזיר נא: דשאלת הגמ' הוא נמלה שחסרה ולא כתוב אבר שלם). וע"ש בסו"ד הפמ"ג שכתב "יראה לי דג טמא שניטלו סנפיריו אפ"ה מקרי בריה" אבל צ"ב מהו הגדר וגבול בד"ז. וע' בבית אדם (עב') שכתב דזבוב שניטלו כנפיו אינו מפקיע השם בריה כיון שאינו ראוי לאכילה משא"כ רגל של נמלה. ולפ"ז בראה זבוב נכנס לסלט ומצא רק כנף של הזבוב אח"כ בטל שם בריה והזבוב בטל ברוב. ויל"ע אי קי"ל כהח"א הנ"ל אבל לכאורה יש לצדד דכל ספק בריה לקולא, וע'.

נתרסקה - בש"ך הנ"ל מבואר דנתרסקה הבריה ג"כ בטל מיניה שם בריה, ולכאורה מקורו מלקמן (סי' קא', ו') שכתב המחבר "הא דבריה וחרה"ל לא בטלי דוקא בעודם שלימים אבל אם נחתכו או נתרסקו עד שנאבדה צורתן בטלי דתו לא חשיב"י וע' בפמ"ג (שפ"ד ו') שהעיר דא"כ נמצא דיש ה' תנאים בבריה, ובהמשך שם הסתפק מהו הפירוש של נתרסק, ומשמע דמסיק דר"ל אפילו אם הוא שלם אבל אבד צורתה ג"כ בטל מיניה שם בריה (ואפ"ל דנכלל הוא בתנאי של שלם שא"י שלימותה האמיתית). ולפ"ז מי ששלף נעלו והרג זבוב על הקיר, והזבוב נפל מהקיר לתוך הטשולנט שלו כיון שכבר נתרסק לגמרי ממילא פקע השם בריה ואינה אוסרת התערובות. אבל יש לציין דבביאור הגר"א [יא] כתב דהתנאי של שלם בא לאפוקי מחסר ממנו אבר א' ולא הזכיר נתרסק כלל, וע"ע לקמן בביאור הגר"א (קא', יז') שכתב על המחבר הנ"ל דנתרסקה עד שנאבדה צורתן בטלי דזה "לא קאי אלא אחתיכה הראויה להתכבד כמ"ש בס"י שקודם". ולדבריו הטשולנט הנ"ל אסור. אבל יל"ע אמאי באמת לא בטל חשיבותיה ואולי ס"ל כהני ראשונים דכל חשיבותיה הוא משום שמלקין עליו וכיון דסו"ס שלם הוא לוקין עליו ורק בחרה"ל אפ"ל כיון שנאבדה צורתה תו אינה ר"ל. להלכה, כ' הבדה"ש דיש להקל בעת הצורך.

לעסה יפה יפה לפני שבלעה - ע' בחזו"א (יד', ו' ד"ה ושיעור) שכתב "ונמחו שמתבטל אין חילוק בין מתמעך בקדירה מחמת חום הבישול ובין מתמעך בפיו ע"י לעיסה, וכל שנתבטלה ממנה הכרת העין קודם בליעה יש כאן דין ביטול יבש ביבש, וכל שנתבטלה צורתו קדם בליעה בטל מיניה דין בריה" והנה לכאורה כן מדויק ברש"י במכות (טז: ד"ה נמלה) שכי' "בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכ"ש ולוקה חמ"ש, אבל המשאת משה ועוד כמה פוסקים כתבו דרק אם נתרסק קודם שהכניסו לפיו בטל מיניה שם בריה, אבל בנתרסק רק אחר שהכניסו לפיו ע"י לעיסה דרך אכילתו בכך ולכן בודאי אסור משום בריה. אמנם, גם להחזו"א דבטל מיניה שם בריה, בודאי לכתחילה אסור לעשות כן משום מבטל איסור לכתחילה וכמו שהעיר שם בעצמו. ולכן כה"ג שערבב הטשולנט עם כפית ומצא כמה נמלים בתוכו והוציאום, לכאורה עדיין צריך לחשוש שנשארו עוד נמלים בפנים (ע' בסמוך משי"כ מהפרי"ת) אבל כיון שאינו ודאי, וגם יתכן שהשאר נתרסקו ע"י הבישול או כשערבבו, הוי ס"ס בדברנן, דמדאורייתא הבריה בטל ויל"ע אם אפשר להקל, ואולי עדיף שלא להגיד לאלו שאוכלים שיש ספק נמלים כלל דאז בלעיסתם ליכא כוונה לבטל איסור לכתחילה, וע' [עיקר נידון זה שייך לעיל בס"י פד].

סעיף ב' - גיד שנימוח - המחבר פסק ע"פ הרשב"א דהגם שקי"ל אין בגידים בני"ט אפ"ה כשנימוח הגיד בעינן ששים כנגדו. והנה הרשב"א לטעמיה א"ש, דאיהו ס"ל דמין במינו לח בלח הטעם דבעינן ששים הגם שאינו טועם האיסור הוא משום דבליכא ששים נמצא שהוא אוכל ודאי איסור (דומה למשי"כ דביבש ביבש מב"מ אסור לאכול כולם ביחד כיון שודאי אוכל איסור). וע"ע במטה יהונתן ועד"ז בחו"י שפירשו בע"א דא"ש אפי' להחולקים על הרשב"א, דכל המחלוקת אם יש בגידים בני"ט אינו אלא לענין הפליטות, אבל לענין עצם הגיד כו"ע מודי דיש בה טעם (קלוש) וממילא בנתמעך הגיד והממשות נשאר בפנים בודאי צריכים ששים כדי לבטל הממשות הזו שיש בה טעם.

[גיד שנחתך - והנה ע"ש בתוה"ב (הקצר יג:)] "אע"פ שהוא כעץ התורה אסרתו ולא הקלו לבטל את גופו בפחות מששים. בד"א בשנמחה או שנחתך, אבל בזמן שהוא שלם בריה הוא ובריה אינה בטלה" ויל"ע מהו כוונתו במשי"כ דנחתך בעינן ס' דמ"ש מגיד שלם דאם הוציאו לא בעינן ס' ואם נשאר בפנים עצם הגיד בטל חד בתרי. ואולי אפ"ל דכוונתו לכה"ג שנחתך הגיד להרבה חתיכות דקות וא"א להוציאן דאז דומה לנימוח במקצת כיון שאוכל החתיכות וטועם האיסור ובעינן ס'. והנה מצאתי בגליון מהרש"א שכתב "ואם נחתך לחתיכות דקות וא"א לסנן להרמ"א ס"י קד' ס"א בטל ולהט"ז שם אינו בטל" וע"ש שנחלקו בדבר הניכר אבל מחמת קטנותו וריבוי חלקיו א"א להוציאו ולסננו, דלדעת ה"ט"ז אינו בטל אפי' בששים כיון שניכר האיסור אבל לדעת הרמ"א בטל בששים. אבל הכא עדיין יל"ע דהלא הגיד אינו נותן טעם במים שמסביבו כלל וא"כ לכאורה כל כמה שהוא בטל ברוב תו אין צורך בששים כלל, ועי"ן].

סעיף ג' - ביאור הרשב"א - ע"ש בתשובה שהשאלה לא היתה לענין כל בריה שנפל למרק (דיתכן שיעוף טמא אין נטל"פ) אלא השאלה היתה לענין יתוש שנפל למרק (דבדואי פגום הוא), ולכן כתב הרשב"א דאפי' ליכא ס' במרק כנגד הבריה הקדירה מותרת כיון שהפליטות נטל"פ.

סעיף ד' - מצא ג' תולעים - אחר שנמצא ג' תולעים כבר הוחזק המאכל בתולעים ואסור באכילה עד שיבדקנה או יסננה. והנה הא דרך בג' תולעים אמרי' דהוחזק, תלוי במחלוקת רבי ורשב"ג אם חזקה הוא בב' פעמים או בג' פעמים, ודעת הבי"ח דיש להחמיר בב' פעמים כיון שהוא איסור דאורייתא, אבל כי הטי"ז דרך לענין נפשות מחמירין להחזיק בב' פעמים, וכן נקטו הפוסקים להלכה.

מצא ג' חרקים שהגיעו מעלמא - ע' בפמ"ג (משב"ז ו') שציין לכמה מקומות. והנה ע' לעיל (סי' פד', י') שהביא הפ"ת מהמהרש"ל דבכה"ג אא"ל שנתחזק המאכל בתולעים כיון שכל התולעים שנמצאו הגיעו מעלמא. אבל החק יעקב (מובא בפמ"ג הני"ל) פליג עליה וס"ל דאין לחלק בין הגיעו מעלמא לנמצא בפנים וכל שנמצא ג' תולעים המאכל הוחזק בתולעים. וע' בפרי תואר (ק', ו') שכתב דתלוי באיזה מין חרק הוא מצא בפנים, "ויש לי מקום לומר דסמכין על זה במיני תולעים הלבנים וכדומה להם דאפשר דהנמצאים הם הנופלים ולהיות שאין במינם מצוי שימצאו בב"א רבים, אבל הנמלים שיש במינם הרבה ואיכא חששת רבים אית לן להחזיק התבשיל בגי'". והנה מעשה שהיה שבחנותה הגיע א' וסיפר למשגיח שמצא תולעת במרק, ואח"כ הגיע עוד א' וסיפר לו אותו דבר, ולאחר שניגש אדם שלישי עם אותו סיפור ניגש המשגיח לרם קול והכריז שאין לאכול המרק. והנה אם מה שמצאו בפנים היה זבוב וכדומה שודאי הגיע מעלמא לכאורה אא"ל שהוחזק המרק בחרקים, (הגם שכדאי שכי"א יבדוק המאכל שלו דכראה שיש בעיא של זבובים, וכמו שכותבים בחדר אוכל של ישיבת מיר בחודשי הקיץ דיש לכ"א להיות עירוני לזבובים וכד') אבל אם החרק שהם מצאו היה תולעת שהגיע מהעדשים במרק וכדומה, אה"נ ככה"ג אסור לאכול המרק בלי בדיקה. ולכאורה מש"כ הפרי תואר מסתברא (אבל יל"ע אם נקטו הפוסקים כן להלכה), דלמשל יש זבובים קטנים הנמשכים לפירות וכד', וא"כ אם מצא ג' מהני זבובים בתוך מרק פירות וכד' לכאורה צריך לחשוש שהגיעו עוד מעלמא, וכן בנמלים בשקית סוכר צריך לחשוש שהגיעו עוד, חדא, דנמלים (מסיומים) אוהבים סוכר, ועוד יש במינם הרבה ובמקום שיש שלש מסתבר שיש שלש מאות.

1) בחתונה ג' אנשים הודיעו למשגיח שהם מצאו יתוש בתוך המרק, האם המשגיח חייב להכריז לכל המשתתפים שאסור להם לאכול המרק? 2) נפל זבוב לתוך סלט גדול והוא לא הצליח למצאו, אבל הוא מצא כנף א' של הזבוב, האם עדיין הזבוב נחשב כבריה לאסור כל הסלט, או דנתבטל ממנו הדין בריה כשנפל כנפו? 3) מי שהכין סיר גדול של קוגל ירושלמי (raw) ונפל בתוכו זבובון והוא לא שם לב וחילק כל הקוגל לעשרים תבניות ואח"כ אפה כל התבניות, מה דין של כל הקוגלים? 4) חתך אפרסק שלם ויפה ומצא בו תולעת, והניחו ע"ג השיש כדי להראות לאשתו. הוא חזר לאחר כמה שעות בדיוק בזמן לראות התולעת וחול מהשיש לתוך התערובת אפיה של העוגה. האם מותר לאפותה? 5) מצא ג' נמלים בתוך שקית של סוכר מה דין שאר הסוכר בשקית? 6) ערבב הטשולנט עם כפית שהיה מונח ע"ג השיש, ואח"כ שם לב שיש כמה נמלים בתוך הטשולנט שכנראה היו על הכפית. האם מותר להוציא החמש נמלים שהוא רואה ולאכול השאר בלי בדיקה, דאפי' אם יש עוד, כשהוא אוכל אותם הוא ידקדק ללעוס טוב טוב קודם שיבלע, וא"כ בודאי לא יאכל בריה שלימה? 7) מישוהו ראה זבוב על הקיר במטבח ושלף נעלו כדי להרגו, ונפל הזבוב המת לתוך סיר העומד על האש, האם כל מה שנמצא בסיר אסור באכילה?

בענין חתיכה הראויה להתכבד (חולין ק.)

ע"ש בכו"פ הני"ל (מובא לעיל לפני סימן ק' בחבורה בענין בריה) שכתב דהא דלא כתבו תוס' בקפ"א מן המנויין דאינו בטל משום דהוי חר"ל, משום דס"ל דכבש בעורו לא הוי חתיכה הראויה להתכבד. ובאמת נחלקו בזה הראשונים בסוגיין, ולדעת הרא"ש בפשוטו גם זה נחשב חתיכה הראויה להתכבד משא"כ לשא"ר כיון שאינה ראויה להתכבד כמות שהיא א"י"ז נחשב ראויה להתכבד. וכ"כ הרי"ן דחתיכה גדולה הרבה אינה נחשבת ראויה להתכבד בה אורחים כיון שכמות שהיא עכשו לא מכבדין בה אורח. וכן ע' בריטב"א שהביא דדעת הרא"ה דכיון דבעינן שיהיה ראויה להתכבד בה אורחים כמות שהיא עכשו א"כ אינה נחשבת חר"ל אא"כ היא כבר מבושלת. ויל"ע במה נחלקו הראשונים הני"ל, דלרא"ש פשיטא ליה דא"צ שיהיה ראויה ממש עכשו עד שכתב על בעלי סברא זו דהבל הוא, ולדעת שא"ר בעינן שלכה"פ באיזושהו נקודה בעינן שהחתיכה תהיה ראויה גם עכשו.

וע' בבית הלוי (ח"ב סי' לד') שרצה לבאר דלדעת שאר הראשונים סיבת ה"א ביטול הוא מחמת שהחתיכה ראויה לכבד בה אורחים, ולכן כל כמה שהוא מחוסר מעשה (יהיה איזה מעשה שיהיה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה) ממילא תו לא חשיב ראויה לכבד בה אורחים כמות שהיא עכשו. אבל לדעת הרא"ש מה שהיא ראויה לכבד בה אורחים אינו אלא סימן דבר שבמנין וממילא לא איכפת לן אם בשעה זו היא ראויה לכבד בה, דכיון שאם יחתוך הכבש תהיה ראויה לכבד בה אורחים לכן נחשבת כדבר שבמנין כבר עכשו ואינה בטילה.

ואולי אפ"ל דבזה תלוי עוד מחלוקת ראשונים. דהנה יסדו הראשונים דהמודד של חר"ל הוא אם לאחר הביטול תהיה ראויה להתכבד אז אינה בטילה. וכתבו תוס' והרא"ש דלפ"ז מתורץ אמאי חטאת טמא בטלה בחטאות טהורות ולא אמרי' שהיא ראויה להתכבד, דכיון שאינה ראויה אלא לכהנים אינה נחשבת ראויה להתכבד בה כיון שאין לכהנים מחזיקין טובה זה לזה. וע' בפמ"ג (שי"ד ריש סי' קא') שכתב דמשמע דאילו היו מחזיקין טובה א' לשני הגם שאינה ראויה לכל העולם אלא לכהנים בלבד א"י"ז מרגע משם חר"ל, והוסיף הפמ"ג דמבואר ברשב"א בע"א דאיהו תי' דטעם שאינה חר"ל משום שאינה ראויה אלא לכהנים לבד ולא לכלל העם. וע"פ הני"ל אפ"ל דהרא"ש טעמיה דא"צ שיהיה ראויה להתכבד בה כמות שהיא אלא כיון שבצעם אפשר לבא לידי כיבוד כבר נחשב ראויה להתכבד, ולפ"ז י"ל דלא בעינן שיוכל לכבד בה כל העולם כולה ואפי' א"י לכבד בה אלא קבוצה א' של כלל ישראל ג"כ סגי להחשיבו דבר שבמנין (וע"ש בפמ"ג לענין אינה ראויה לכבד בה אלא גוי). משא"כ לרשב"א, דלשיטתו בעינן שכמות שהיא יכול לכבד בה אורחים א"כ זהו המודד אם היא חר"ל וכל כמה שא"י לכבד אלא לכהנים א"י"ז נחשב ראויה להתכבד, וע'.

והנה בעיקר יסודם של תוס' הני"ל דהכל תלוי באם החתיכה תהיה ראויה לכבד בה לאחר שעת ביטול (ודבר זה מוסכם בין לרא"ש ובין לרשב"א הני"ל), לכאורה צ"ב דאיכא מסתברא דכל כמה שעכשו ראויה היא להתכבד בה א"כ לא איכפת לן מה יהיה אחר הביטול, דהלא כמות שהיא עכשו יש מניעה בהביטול, משא"כ ככה"ג שרק לאחר הביטול יהיה ראויה להתכבד א"כ עכשו בשעת הביטול ליכא מניעה להביטול כלל. והנה ע' בתרוה"ד (סי' קנ"ג) שכתב דנר חנוכה שנתערבה בב' נרות המותרות אינה בטלה ברוב כיון שקודם הביטול הנר חנוכה נחשבת כדבר שבמנין כיון שמדליקין אותן במנין, ולכן הגם שנרות דעלמא אינן דבר שבמנין דהלא מוכרין אותן במשקל, אפ"ה יש להביא ראייה מתוס' בפרק גיד הנשה (ק.) שכתבו בחטאות טמאות שנתערבו בטהורות דלאחר הביטול לא תהיה חר"ל כיון שאינה ראויה אלא לכהנים שאינם מחזיקין טובה זל"ז, הגם דבחתוכת חול כה"ג נחשבת ראויה להתכבד אבל האי דחטאות כיון שכמו שהיא עכשו אינה ראויה להתכבד בה אזלינן לקולא וכ"ש איכא לחומר (לענין נרות חנוכה).

אבל ע' בט"ז (או"ח סי' תרע"ג סק"ו) שהביא התרוה"ד הני"ל וכתב דאין הנידון דומה לראיה, דהלא תוס' איירי בחתיכה שתהיה ראויה לכבד בה רק לאחר שנתבטל, אבל איכא היכא דרק קודם הביטול היה חשובה ולאחר הביטול תו לא תהיה חשובה בודאי ככה"ג בטלה. וצ"ב דלכאורה כ"ש הוא וכנ"ל, ובאמת כמה אחרונים השיגו עליה, וע"ש ברעק"א שכתב "דודאי ס"ל מסברא פשוטה וכי' דמאי בכך שאחר הביטול לא יהיה רל"ה מ"מ עתה דראוי להתכבד א"א שיתבטל [אלא דהוצרך לראיה מתוס' דלא נימא דעיקר רל"ה דבר שבמנין אין דנין על חתיכה זו רק אם חתיכות אחרות כיוצא בראוי להתכבד]", אבל ע"ש בביאור הגר"א שהביא הטי"ז וכנראה דכוותיה נקט. ושמעתי מתי"ח א' (רח"ט קופשיץ שליט"א) לפרש דכנראה כיון שאנו רוצים לבטל משהו לשאר התערובת אא"ל שיתבטל כל כמה שהוא יהיה דבר חשוב כשלעצמו אפי' אחר הביטול, דחשיבותו הוא סתירה להמושג של ביטול ואא"ל שהוא בטל אם אחר הביטול הוא עומד כדבר חשוב בפני"ע. ולדעת הטי"ז כל כמה שהוא חשוב עכשו ולא יהיה חשוב אח"כ אין שום סיבה להגיד שלא יתבטל ויהיה א' כיון שלאחר הביטול אה"נ החתיכה תהיה חלק מהתערובת, אבל כשלאחר הביטול תעמוד כדבר חשוב בפני"ע אה"נ בודאי ככה"ג לא אמרינן שיתבטל החר"ל:

ומענין לענין, כתבו הראשונים דחתיכה הנעשית נבלה מדבר אחר הגם שכל החתיכה אסורה אבל אינה נחשבת חהר"ל, וביאר הר"ן משום דמה שנבלע בה אינה ראויה להתכבד, וכן הביא הרשב"א מתוס' וכתב עליו דדבר נאה ומתקבל הוא. אבל צ"ב מהו הסברא, דאין לומר דרך מחמירין בחהר"ל בדבר האסור מדאורייתא וכיון דחנין בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן ממילא אין דנין על כל החתיכה אם היא ראויה להתכבד אלא על הבלוע בה שאסורה מדאורייתא, דהלא מפורש להדיא ברמ"א (סי' קא') דגם באיסור דרבנן אמרי' דחהר"ל אינה בטל כמו שהעיר הראש יוסף. ועי' באחרונים שביארו בכמה אופנים, או משום דאין האיסור יכול לאסור יותר מן האוסר וכיון שאין האיסור ראוי לכבד בו לכן גם כשאנו אומרים חנין לא נחמיר לומר שהיא חהר"ל. וי"מ דכיון דהדין דחהר"ל לא בטל והדין חנין בשאר איסורים שניהם אינם אלא מדרבנן לכן לא החמירו בו חומרות. ויש להוסיף עוד נקודה בענין חהר"ל. והיינו דבין בבריה ובין בחהר"ל נחלקו הראשונים לענין מין בשאינו מינו. דעי' בדרכי משה ריש סי' קא' שדייק מהרשב"א דגם במין בשאינו מינו בטל דלא כאו"ה דס"ל דרק במין במינו אמרי' דאינו בטל וכמוש"כ הרמב"ם לענין דשיל"מ דרק במינו החמירו ולא בא"מ. וצ"ב מהו הסברא להגיד שלא החמירו אלא במין במינו, דהלא הטעם שאינן בטלין הוא משום החשיבות שלהן וא"כ לכאורה אין מקום לחלק בין מין במינו ומין בשאינו מינו. והא דחהר"ל בדשיל"מ רק במינו עי' בר"ן בנדרים (נב). שביאר הסברא באריכות. והגם דבתרומה (לדעת תוס') רק מחמירין להצריך קא' כשנתערב מינו, מבואר בדבריהם (צט. ד"ה אין בהם) דטעמא משום דקרא דאת מקדשו ממנו איירי במין במינו. אבל בחהר"ל ובריה מהו הסברא לחלק, ועי'.

סימן קא' (דין חתיכה הראויה להתכבד)

סעיף א' - גדר החומרא של חהר"ל - איתא בגמ' (ק.) "אלא למ"ד את שדרכו לימנות שנינו מא"ל, שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים". ונראה דנחלקו הראשונים בביאור הסוגיא, דיש שפירשו דהגם שאינו דבר שמנן אפ"ה אינו בטל כיון שיש חשיבות בפניע שראויה להתכבד בה בפני האורח (וכן נראה שפירשו הר"א"ה ועוד). אבל עי' בהרא"ש ור"ש שכנראה פי' תי' הגמ' דהכא איירינן בחתיכה חשובה הראויה להתכבד בה ולכן נכלל הוא באת שדרכו לימנות. וכן משמע לכאורה בפשטות מהגמ' בעי' (עד). דפר"ך וליתני נמי חתיכות נבילה בתוך שאר הדברים הנמנים במתני' שהם דברים שבמנין. ועי' בבית הלוי (ח"ב, לד', יא') שכן ביאר מח' הראשונים, ועיי' שכתב דלפ"ז יצא כמה נ"מ לדינא וכמו שרמ"א בהמשך הסימן בעזה"י.

פירוש ראויה להתכבד בה לפני האורח - בפשוטו נראה דר"ל שהוא חתיכה חשובה שאפשר לכבד בה אורח. ועי' בפמ"ג (משב"ז א') שכתב דהיינו אורחים יקרים וחשובים, וכן הט"ז כתב (סק"י) אנשים חשובים. ובאמת יש לזה שרשים בראשונים, דעי' ברשב"א ורא"ש (סי' לו') שכתבו אורח נכבד. וכנראה בפי הדברים, שצריך חשיבות מסוימת שלא להתבטל ומה שמגישים לפני ילד שמגיע לשבת אינו ברמת חשיבות הזו אלא בעינן ראויה לכבד בה אורח נכבד. וכנראה דזהו פי' המילים שחתיכה זו חשובה כ"כ שראוי לכבד האורח בה. ויל"ע בחתיכת שניצל ואפי' ברבע עוף האם בזה"ז מכבדים בו אורח נכבד, דהגם שמגישים דברים אלו בחתונה עדין יל"ע אם כשרוצים לכבד אדם חשוב מגישים להם שניצל וכדומה (אבל פשוט בזמניהם שהיה ראויה להתכבד דהלא נחלקו בתרנגולת בנוצתה), ובאמת בארצה"ב דר"כ לא מגישים שניצל או רבע עוף (בלי מילוי) בחתונה. אמנם עי' בדרכי תשובה (סק"א) שהביא משלחן גבוה שפירש חהר"ל בע"א, דרצה לומר שבעל אותה החתיכה מתכבד בה לפני האורחים כשהוא מגיש להם חתיכה כזו. לפ"ז פשוט דאין הבעה"ב מתכבד ע"י מה שמגישים לאורח חתיכת שניצל או רבע עוף, ולפ"ז חהר"ל אינו אלא חתיכת בשר וכדומה.

ספק חהר"ל - כתב הרמ"א ע"פ האו"ה דכיון שחהר"ל אינו אלא דין דרבנן לכן בספק אזלינן לקולא (ויל"ע אמאי לא אמרי' כן לענין דבר חשוב בסי' ק'), דנאמר שהלכה כרבנן דר"ע דרק ו' דברים אינם בטלים כיון דדין דרבנן הוא, וספק דרבנן לקולא וכמוש"כ הבי"ב בבדק הבית באמת). אבל צ"ב מהו המציאות של ספק זה, דאת"ל דיש ספק אם הוא ראויה להתכבד בה לכאורה ד"ז דומה לספק חסרון ידיעה דלהלכה אינו נחשב כספק. ועי' בפמ"ג (משב"ז ב') שהביא שמחמת קושא זו פי' המנ"י דאיירי שנפל חתיכת איסור לתוך התערובות ואינו ידוע אם גדולה וראויה להתכבד בה או לא. אבל עי' בפר"ת וכן נקטו כמה אחרונים שפי' כיון דחהר"ל תלוי בדעת בני"א והכל לפי המקום והזמן לכן אי"ז חסרון ידיעה, ועי' בלשון הערוה"ש (ק"ח, ח') שכתב "ואי"ז ספק דחסרון ידיעה שהחשיבות אינו שוה לכל בני"א, יש שדבר קטן חשוב אצלו ויש שגם דבר גדול אין לו חשיבות ומי יכול להכריע רצון רוב בני"א ולכן הוי ספק גמור", (ועי' בבד"ה"ש שביאר דספק בשיקול הדעת אינו נחשב ספק חסרון ידיעה). ואם יש ספק אם נפל חהר"ל בפנים או לא, עי' בפמ"ג (ק"י, שפ"ד י') שכתב "וה"ה אי ספק אי נפל כלל האיסור אזלינן לקולא אי איכא רוב וכמוש"כ בקי"א".

ראוי להתכבד בה בפני גוי - עי' בדרכי משה שהביא בשם מצאתי כתוב דחתיכה שלא ניקרה מגידים וחלבה מקרי ראויה להתכבד דהא ראוי לנכרי, וכתב עליו דאין אנו צריכים לטעם זה דהא אפי' באיסור הנאה אמרי' דין חהר"ל, והיינו כיון שהמודד בחהר"ל הוא אם תהיה ראויה להתכבד בה לאחר שנתבטל וכמוש"כ הטור ומתבר. אבל יל"ע אם הד"מ חולק על המצאתי כתוב וס"ל דראויה לגוי לא מקרי ראויה להתכבד או דס"ל דא"צ למש"כ אבל אה"נ לו יצויר שהיה משוה שתהא ראויה להתכבד רק לגוי גם זה נחשב ראויה להתכבד, וני"מ למשל בכה"ג שנתערב דבר האסור בהנאה בדברים האסורים באכילה דגם לאחר הביטול יהיה אסור באכילה ורק ראוי לגוי. ועי' בפמ"ג (שפ"ד א', ע"ש) שכתב דלכו"ע ראוי לגוי לא מקרי ראויה להתכבד ונראה דכן נקטו רוב הפוסקים וכ"פ הבד"ה"ש.

חהר"ל של פת עכו"ם - עי' בגליון מהרש"א שציין למש"כ הרמ"א בסי' קיב' (ע"ש בשי"ך סק"ג) דפת עכו"ם בטל ברוב ואפי' חהר"ל.

סעיף ב' - איסור מחמת עצמו - היינו לאפוקי חתיכה שנאסרה ע"י ד"א דאין לה דין חהר"ל ואפי' למ"ד דס"ל דאמרי' חנין וכמוש"כ המחבר בהמשך. וצ"ב דהלא גם באיסור דרבנן אמרי' חהר"ל וא"כ מ"ש באיסור חנין שהוא איסור דרבנן דלא אמרי' חהר"ל. ופי' האחרונים בכמה אופנים. עי' בב"ח וביאור הגר"א שציינו לתוס' (קח): שכתבו דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר וכיון שהאוסר שאינו חהר"ל גם הנאסר אין לו דין חהר"ל. ועי' במגילת ספר (ועד"ז בבד"ה"ש) שביאר "כלומר שדין חנין בשאר איסורים נאמר רק להגדיל את כמות האיסור, אבל לא לשנות את איכות האיסור". אבל עי' בפמ"ג (משב"ז ב') שכתב דלדעת ר"ת דע"י טע"כ נהפך ההיתר לאיסור ולוקה על כל כזית אי"כ גם בנאסר ע"י דבר שנבלע בה נעשה לחהר"ל (אבל הוא עצמו בפתחה לתערובות ח"ג פ"ב ד"ה חתיכה, כתב שאעפ"כ לא נעשה חהר"ל "והחילוק קל להביין"). ועי' בהגהות חכמת שלמה שכתב דלא החמירו בתרי חומרות דרבנן (דהיינו חנין בשאר איסורים וכן חהר"ל. ויל"ע אם יסבור דהקילו גם בעוף בחלב וכמוש"כ הפר"ת סק"ג).

כדי קליפה וכדי נטילה - לכאורה משמעות הרמ"א הוא דכדי קליפה בעצם אינו דבר חשוב וראוי להתכבד בשום אופן. אבל מהשי"ך משמע שהרמ"א יודה בכה"ג שהוא ראויה להתכבד, ובאמת כ"כ הפר"ח להדיא בדעת הרמ"א, ונמצא דליכא מח' במציאות אם הקליפה ראויה להתכבד אלא הכל לפי המצב המקום והזמן. אבל עי' בחכ"א (נג', ז') שכתב "וני"ל דה"ה כדי נטילה בטלה שהרי הקליפה והנטילה אינה ראויה להתכבד" וכן העיר הערוה"ש דאינו מצוי שהקליפה תהיה ראויה להתכבד. אבל לכאורה אינו מופקע שכדי נטילה שהוא כעובי אצבע תהיה ראויה להתכבד. ועי' בבית הלוי (ח"ב, לד', יב') שרצה לתלות אם קליפה ראויה להתכבד במח' הראשונים, דלהני דס"ל דחהר"ל נכלל בגדר דבר שבמנין יל"ע דאולי לא שייך דבר שבמנין אלא בחתיכות מופרדות ולא בחתיכה שמקצתו אסורה והוא חתיכה א' עם המבטל.

גבינות של עכו"ם - נחלקו הפוסקים אם גבינה בכלל נחשבת חהר"ל, דלדעת המהרש"ל כיון שאינה חשובה כ"כ לאכול בה כדי שביעה שהיא קשה לגוף לכן אינו נחשב חהר"ל. והנה הגם שאמרו חז"ל דלמדה תורה דרך ארץ שאין אוכלים בשר לשובע, אפי"ה גם המהרש"ל יודה דבשר נחשב חהר"ל דבעצם חשובה היא לאכול בה כדי שביעה רק שיש למנוע מזה משום שאינו דרך ארץ. אבל נראה דדעת שאר הפוסקים כהט"ז דגבינה קשה הוי חהר"ל. והנה יש ד' אפשרויות של גבינה אסורה: שהועמד בחלב טריפה (דהיינו בחלב הנמצא בקיבת עגלה יונקת סמוך לשחיטתה שיש בו חריפות). חלב שהועמד בקיבת

טריפה, חלב של בהמה טמאה, וסתם גבינת עכו"ם. ונראה דלמעשה לא נחלקו האחרונים בגי' ציורים הראשונים וכולהו ס"ל שהאיסור בלוע וממילא אין בה דין חה"ל. אבל נחלקו לענין סתם גבינת עכו"ם, בכה"ג שנתערב חתיכה של סתם גבינה עם כמה חתיכות כשירות לדעת האו"ה זה נחשב איסור מחמת עצמו שחז"ל אסרו כל הגבינות ולא מחמת שיש ספק תערובות של חלב טמאה, ולדעת הט"ז אינו נחשב איסור מחמת עצמו ובטל. ונראה שהשי"ך בנקוה"כ ורוב אחרונים נקטו כאו"ה, אבל כ"י הערוה"ש (ח) דבמקום הפסד יש להקל.

סעיף ג' - מחוסר מעשה - ע"ש בבית הלוי (ח"ב, לד', יא') שביאר השיטות בסעיף זה ע"פ המחלוקת הראשונים הנ"ל, דלמ"ד דחה"ל דהוא איסור חדש שדבר שהוא כ"כ חשוב שאפשר להגישו לפני אורח נכבד אינו מתבטל בתערובות, א"כ רק כשהוא מוכן להגיש לפני אורח נכבד בכלל זה של חה"ל. אבל פשוט דמה שהוא מחוסר מעשה קטן, למשל שלא שמו הרוטב, אינו מגרע ממה שהוא חה"ל, ובזה נחלקו הראשונים מה נחשב מחוסר מעשה קטן (בישול, חיתוך, מליחה וכדומה). אבל דעת הרא"ש ודעימיה דחה"ל נכנס תחת הכלל של דבר שמבנין, וממילא א"צ שיהיה מוכן לאכילה כלל דכל שהוא דבר שמונין אותו כדי להגיש ממנו לאורחים ממילא הוא דבר שמבנין ואינו בטל. להלכה, המחבר סתם כהמקילים ומשמע דאפי' חתיכה גדולה מבושלת, או קטנה חיה אינן נחשבו חה"ל. אבל דעת הרמ"א דחוף מדבר שמחוסר מעשה גדול כגון תרנגולת בנוצתה, הכל נחשב חה"ל. ולכאורה בפשוטו משמע שפסק כהיש חולקים, דהיינו הרא"ש, אבל א"כ צ"ב אמאי הקיל לענין תרנגולת בנוצתה. ולכאורה צ"ל כמוש"כ הגר"א [ג] דפסק כסברא ראשונה, וכן משמע בד"מ שהביא המרדכי והתרוה"ד שפסקו כספר התרומה דתרנגולת בנוצתה אינה חה"ל, אבל שאר דברים נחשבים ראויה להתכבד, וכנראה משום דס"ל דאפי' בישול וחיתוך אינו נחשב אלא מחוסר מעשה קטן.

אין קי"ל בהפסד מרובה - ועי' בפ"ת שהביא מהחת"ס, שבהפסד מרובה אפשר לצרף לקולא שיטת המחבר דחתיכה גדולה וחיה אינה חה"ל, ועי' בשפ"ד (ח') שצייד כן אבל השאיר ד"ז בצ"ע למעשה (ובבדה"ש הביא משבו"י שהקיל מטעם זה לבד). והנה, יש לעורר עוד שאלה (כמו שהעירו כמה מבני החבורה) אפי' לדעת המחבר מה יהא דינו של דג או עוף הודו שמגישו לשלחן שלם ואח"כ כ"א בפני"ע חותך ממנו חתיכה. (ואולי יש לדמות זה לקרבן פסח שנצלה שלם ומאד יתכן שככה הם הביאו אותו לשלחן, וקדשים צריך לאוכלם דרך גדולה וחשיבות). אבל נ"ל דא"י נכלל בחה"ל דלמעשה אינו מגישו לכל אורח נכבד (חוף מאדמור"ר בטיש) ומה שמביאים אותו לסעודה ככה זהו רק מפני שכן נראה יותר יפה, ועדיין צ"ע.

תרנגולת בנוצתה בזה"ז שמשירים הנוצות ע"י מכונה - יל"ע אם ד"ז מפיקע מלהחשיבו מחוסר מעשה גדול, או דבעצם כל דבר שהוא כ"כ רחוק מלהגישו לאורח אינו נדון כחה"ל. ולכאורה כן הוא מסברא, דוכי תימא דבזמניהם אם היו להם שלשים אנשים עומדים על כל תרנגול להוציא הנוצות שאה"נ נחשב חה"ל. אבל עי' בבדה"ש שצייד דבזמניהם אינו נחשב מחוסר מעשה גדול (ואפי' כבש בעורו) ואינו בטל, וצ"ע.

נעשה חה"ל בתוך התערובות - כתב הסמ"ק דאין לו דין חה"ל כיון שכבר נתבטל, והביאו השי"ך. וצ"ב אמאי באמת לא אמרי' חזור ונעור בכה"ג. ועי' בפמ"ג (שפ"ד ח') שכתב משום דליכא טעם. וכנראה דר"ל דסברת חו"ה הוא משום דהוי כניכר האיסור וא"כ לא שייך רק היכא שאפשר לומר דהוי כניכר האיסור דהיינו בניתוסף טעם או אפי' במין במינו כיון שכנגדו נ"ט באינו מינו, ואפי' ביבש ביבש מין במינו מצינו בלשון הרא"ש דהוי כניכר האיסור (אולי משום דכיון שנעשה האיסור לרוב הוי כאילו האיסור ניכר ועומד בפני"ע). אבל כשחתיכה נעשה ראויה להתכבד, לא נתוסף שום איסור וא"ל שניכר האיסור בשום ענין. ועי' בגר"א שצ"ע למש"כ לעיל (סי' צט' אות טז') דרק אמרינן חו"ה בשיעורים דאורייתא כגון במין בשא"מ ונתוסף איסור ותו ליכא ששים, אבל לא בשיעורים דרבנן כגון במין במינו ונתוסף איסור ותו ליכא ששים (ועדיין יש רוב דבטל מדאורייתא) וכן בנתוסף תרומה ותו ליכא מאה חולין כנגדו. וממילא ה"ה בחה"ל שכל איסורו אינו אלא מדרבנן לא אמרי' חו"ה.

אחר שנתערב החתיכה הולך התערובות למקום אחר - ולכאורה לפי הנ"ל כ"ש בכה"ג שנתערב דבר שבמקום זה אינו חה"ל והולכו למקום שהאיסור הוא חה"ל בודאי דלא חו"ה. אבל יל"ע מהו הדין היכא שנתערב דבר שהוא חה"ל במקום זה והולכו למקום אחר, האם נאמר דפקע השם חה"ל ונתבטלה החתיכה או לא (ואולי יש לדון ג"כ משום מבטל איסור לכתיחה). והנה מצינו שיתכן שיופקע מחתיכה השם חה"ל בלי שיעשה אדם שום פעולה וכמוש"כ הפמ"ג (שפ"ד טו') דכל שנשרר מעט תו לא הוי ראויה להתכבד. אבל עדיין יש לחלק דהתם למעשה נשתנה החתיכה משא"כ הכא דלא נשתנה החתיכה כלל א"ל שפקע מיניה השם חה"ל. ואולי אפ"ל דתלוי בטעם אמאי אמרו דחה"ל אינו בטל, דכתב האשכול דדבר חשוב אינו בטל מפני שזוכרו, ומשמע דדעתו עליה אפי' בתוך התערובות ואינו נראה להבעלים כחלק מהתערובות אלא כדבר העומד בפני"ע, וא"כ אפי' יולכו למק"א עדיין זוכרו, ולכאורה אפי' נתנו לאחר להולכו למק"א ג"כ דעתו עליה, ועי'.

סעיף ד' - האם חה"ל נקבע פ"א לתמיד או דנמדד לפי המקום והזמן - הפמ"ג הביא המנ"י שהסתפק בזה, וסיים דבחה"ל דרבנן יש להקל. ולכא"ו משמעות לשונו דיש להקל בחה"ל האסורה מדרבנן, אבל עי' בדרכי תשובה שפי' (וכ"כ המחה"ש בש"ך) דכיון שכל האיסור של חה"ל אינו אלא מדרבנן לכן יש להקל אפי' באיסור תורה. וכתבו רוב הפוסקים כהשי"ך דהכל לפי המקום והזמן וכן נראה מהפמ"ג עצמו, והכי קי"ל להלכה.

כשמכבדים בכמה חתיכות יחד - כתב האו"ה, שגריב"ן אינה חשובה אלא כשהיא גדולה ולא כשנתחד לחתיכות קטנות, ותמה המהרש"ל על תחילת דבריו, דלפי דבריו צ"ב איזה חשיבות יש לו כשהיא גדולה, דהלא דבר גדול כגון כבש שלם או חתיכה גדולה כל חשיבותו אינו אלא מחמת שאפשר לחתכו לכמה חתיכות הראויות להתכבד, וא"כ בגריב"ן כיון שאם יחתכנה לא תהיה ראויה להתכבד לכן גם עכשו כשהיא גדולה אינה חה"ל. ועי' בטי"ז שהעיר על סוף דבריו, דבודאי יש חשיבות כשהיא קטנה דהלא מכבדין בה אנשים חשובים. ומבואר דלדעת האו"ה א"י נחשב כיבוד, וכ"כ הנקוה"כ להדיא דכיון שאין מכבדין אלא בכמה חתיכות ממילא כל חתיכה בפני"ע אינה חשובה ובטלה. ויל"ע מאי ס"ל להט"ז, האם גם חתיכה א' שנתערב אינה בטלה, או דרק כשנפלו כמה חתיכות ביחד אינן בטילים. וכן יל"ע להט"ז האם נאמר דבמקום שמגישים אורז לאורח נכבד, אז כל אורז בפני"ע הוי חה"ל כיון שביחד אם עוד אלפיים חתיכות אורז הוי ר"ל. ובאמת מצאתי בהגהות ספר יהושע (הו"ד בילקוט מפרשים בשו"ע הוצאת מכון ירושלים) שתמה כן וע"ש שכתב "הגע עצמך האם נימא דאורז א' או חתיכה כבד קטנה מאוד כדרך שמחתכין לטיגון ושאר דברים כוונתייהו, שיאמר בהם דאינם בטילים מחמת דאם ישנו מהם קערה מלאה ראויה להתכבד, זה אינו עולה על הדעת". ולכאורה את"ל דכוונת הט"ז הוא דבעינן כל החתיכות יחד, ל"ק קושייתו. אבל לכאורה יותר מסתבר שמשמעות דברי הט"ז הוא דכל חתיכה בפני"ע נחשב ראוי להתכבד, וצ"ב. ולהלכה נקטו הפוסקים כדעת השי"ך (וצ"ב מש"כ הפמ"ג במשב"ז יי). ולכן אע"פ שמגישים כמה חתיכות קטנות של עוף על עץ (skewer) א"י חיבור כדי להחשיבו כחה"ל. וכן בבשר שחותכים לחתיכות דקות וכ"א לוקח שתים שלש חתיכות כל א' בפני"ע אינו נחשב חה"ל (עי' הגהות תשובה מאהבה שהביא משו"ת הלכות קטנות שנשאל על ב' חתיכות שאין בכ"א להתכבד ושתיהם יחד ראויה להתכבד מה דינו והשיב "לשליש ולרביע לא שמענו, ואין כבוד לחצאין").

כשהחתיכות נעשו לגוש א' ע"י בישול או אפיה - הנה הגם דלא קי"ל כהט"ז הנ"ל, אבל א"י אלא בחתיכות בודדות שלא נהפכו למאכל א' ע"י בישול או אפיה. אבל כבר לחם וכדומה, יתכן שהוא חה"ל הגם שנעשה מכמה רכיבים כגון קמח, מים, ביצים וסוכר. וראיה לדבר הקראפ"ך שנעשו מכמה מרכיבים וכי הנוביי דדינו כחה"ל. ולפ"י יש נ"מ לענין קציצות בשר (hamburgers, meatballs), אבל לכאורה אין מכבדין אורח נכבד בהמבורגר, וקציצות בשר אפי' אם מכבדין בהם למנה ראשונה אבל אין מכבדין באחד אלא בכמה יחד (ותלוי במח' הט"ז ושי"ך). אבל יל"ע מה דינו של געפילטה פיש דלכאורה בכל מקום ובכל זמן מכבדין אפילו אנשים חשובים ויקרים בחתיכת גפילטה פיש (אבל יש שהעירו דרק בשבת אפשר להגישו לאדם נכבד). ולכא"ו ד"ז תלוי בעיקר המודד של חה"ל אם הוא רק מנה עיקרית או גם שאר מנה שמגישים לאדם חשוב, ועי' בסמוך.

כשאינו המנה העיקרית - לכאורה עדיין לא מצאנו דבנין דוקא מנה עיקרית כדי לחשב חה"ל. ולא עוד אלא כנראה יש כמה ראיות שא"צ. דהנה לענין גבינה דעת רוב הפוסקים דלא כמהרש"ל דהוי חה"ל הגם שאפי' לסעודה חלבית א"י המנה העיקרית דהלא קשה לאכול הרבה ממנו יחד. וכן

הבאנו מספר יהושע שכי' לענין אורז דלולא מה שיש בו הרבה חתיכות היה נחשב חהר"ל ובפשטות אורז אינו אלא מנה צדדית. ועי' בפמ"ג (שפ"ד ב') שהביא בשם האו"ה דחתיכה גדולה של חמאה נחשב חהר"ל, והגם שכתב עליו היד יהודה דבזמנינו בודאי אינו נאכל בפני"ע כלל (אלא כטפל ללחם וכדומה) אבל משמע דמודה דאילו היה אוכלו בפני"ע הגם שאי"ז המנה העיקרית עדיין נחשב חהר"ל (אולי יש להביא ראייה מאברהם אבינו שנאמר ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה). וכן משמע דגריב"ן אינו מנה עיקרית. ולפי"ז לכאורה בוראק"ה כאלו שמגישים בחתונות למנה ראשונה, ובבר מצוה מכבדין אפי' אנשים חשובים בזה בקבלת פנים, לכאורה בודאי יש עליו דין חהר"ל (לכה"פ בירושלים). וכן יש לצדד לענין קינוח חשובה, (אבל לכאורה בייגל אינה חשוב אפי' אם הגיע האורח לארוחת בוקר) ועדיין יל"ע.

סעיף ה' - חהר"ל שנחתכה ועדיין ר"ל - חכמי קראקא הורו שבשר אוזו שעל החזה אע"פ שהושפטה האווז אעפ"כ נקרה ראוי לכבד, והמהרש"ל השיג עליהם דאע"פ שבמקומות הללו ראוי לכבד לפני האורחים אבל כיון שניטל תפארתה בטל ממנה החשיבות. וצ"ב כמו שתמהו האחרונים דמה בכך שאינו חשובה כמו שהיתה אבל עדיין ראוי לכבד. ועי' בפר"ח (סקי"ח) שהסכים למהרש"ל וכי' דס"ל דהכא ע"י שהושפט, תו אין מכבדין אורח בה אע"פ שבעצמה הוא מאכל חשוב. ולכאורה יש לדמות ד"ז לרי"ב סטי"ק שהגישו בלי העצם, דבודאי הבשר בעצמה יש בה חשיבות אבל ניטל תפארתה. לפי"ז בחתיכה גדולה וחשובה של בשר או עוף שנחתך ממנו קצת ועדיין ראוייה להתכבד לכאורה כו"ע מודו עדיין נחשב חהר"ל, ועי'.

סעיף ו' - מבשא"מ - לדעת האו"ה כמו שמחמירין בדשיל"מ רק במינו כמו"כ לענין חהר"ל ובריה. והנה מבואר במחבר לענין בריה (ק', ג') וברמ"א בסעיף זה לענין חהר"ל דלא קי"ל כן. ויל"ע מהו הביאור באו"ה. לכאורה הסברא לחלק הוא ע"ד שכתב הר"ן (הגם שיתכן שכי"כ רק בלח בלח כדס פרה ודס שער) דמב"מ אין א' מחליש ומבטל השני אלא מעמידו ומחזק, ור"ל דכשיש דברים המתנגדים זל"ז כל כמה שיש כל כך הרבה ממין א' אז המין השני כמאן דליתא דמי משא"כ במב"מ דאפי' יש מליון חתיכות כמותו אבל אין שאר הדברים מגרע מהחתיכה הזו. וא"כ אפי' דבר חשוב כל כמה שיש כל כך התנגדות (כגון חתיכות בשר בתוך טשוטלט גדול) תו לא מסתכלים על הבשר בפני"ע כלל והוא בטל וכמאן דליתא.

ביאור הת"א אמאי החמירו בדשיל"מ רק כשנתערב מינו - לכאורה כוונתו דסברת עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר שייך רק כשאנו רואים שחתיכת האיסור הזו יהיה מותר לאח"ז, אבל כשנתערב באינו מינו נאחזנו לא רואים שהחתיכה תהיה מותרת, אלא שהטשולנט שנתערב בה יהיה מותר, וממילא לא אמרי' תאכלנה בהיתר, דהוי כאילו ד"ז לא יהיה לה היתר לעולם, אלא הטשולנט יהיה לו היתר.

נתרסקה - אינו ברור מהו הגדר של נתרסקה, ועי' בבית אדם שהבין שנתמעכה, וכן הפמ"ג לעיל בס"י ק' (שפ"ד ו') הביא מש"כ רש"י במכות דריסק ר"ל "מיעד וכיתת" דהוא ג"כ עדיין שלם רק שנתמעכה לגמרי.

סעיף ז' - לחתוך החתיכות לכתחילה כדי לבטלם - עי' ברעק"א שכתב דלדעת המחבר (צט', ה') דמותר להוסיף כדי לבטל איסור דרבנן, א"כ י"ל דמותר לחתוך חהר"ל בכה"ג שהחתיכה אסורה רק מדרבנן והנה יל"ע אם מותר לאשכנזי לבקש מספרדי לחתכם בשבילו. ועי' בפמ"ג לקמן (קבי משב"ז יא') דנראה ממנו דכ"ש שזה אסור משום מבטל איסור לכתחילה. והאמת הוא שהפמ"ג ועוד אחרונים צידדו להקל כהמחבר הנ"ל במקום הפס"מ, וא"כ אולי יש מקום לאשכנזי לחתכם בשביל עצמו. ולא עוד אלא הראו לי מש"כ הדרכי תשובה מהגרש"ק (טוטו"ד סי' רד') דאם דעתו היה לחתכם לפני"ז מותר לחתכם דרך בכה"ג שכל כוונתו בחיתוך הוא כדי לבטלם אסור, ויל"ע אם קי"ל כן להלכה.

סעיף ח', ט' - גדר דומה - לדעת הט"ז משמע דכששייך בעינן דומה בין במראה ובין בחיתוך, אבל השי"ך ציין למש"כ לעיל דלא בעינן אלא דומה בחיתוך וא"צ דומה במראה. ויש שהעירו דלכאורה בזמנינו אם הביאום למעבדה ובדקו DNA לכאורה אפשר לסמוך ע"ז ג"כ, ועיין.

ולפי כל הנ"ל אולי אפשר לברר השאלות שלנו - (1) אלו שהכינו שניצל לברית ונתערבו כמה שניצלים שנטגנו בסיר חלבי, יש לדון: חדא, אם שניצל נחשב ראוייה להתכבד. ואת"ל דראוייה לכאורה אולי אפי"ל כפר"ת דעוף בחלב כיון שהוא רק בבי"ח דרבנן אינו נחשב איסור מחמת עצמו אלא כבלוע, אבל נראה דרוב אחרונים ס"ל דגם בבי"ח דרבנן נחשב איסור מחמת עצמו. אבל אם משפחת כהן הם ספרדים לכאורה י"ל דמותר להם לחתכם כמושי"כ רעק"א דהוי מבטל איסור דרבנן לכתחילה, ולפמ"ג כמה אחרונים יתכן שאפי' אם הם אשכנזים מותר לחתכם במקום הפסד מרובה (אם יש עוד צד קולא). אבל מה שיש לצדד לאסור הוא דהלא הכא הפילום בשוגג לתוך התערובות וכי' רעק"א (צט', ו') דבכה"ג ליכא להקולא של המחבר דמותר להוסיף כדי לבטל איסור דרבנן ולכאורה אפי' אדם אחר שלא הפילום ג"כ אסור לחתכם. אבל יש עוד היתר דאם כוונתם היתה לעשות סלט עם שניצל או אצבעות שניצל, אז לדעת הטוטו"ד עדיין מותר לחתכם כיון שכוונתם אינו כדי לבטל האיסור. (2) המשחטת עופות כיון שהעופות עדיין עם הנוצות לכן אינה חהר"ל וכולם בטלים ברוב, ולא עוד אלא כתב הפמ"ג (ק"י שפ"ד יג') דמותר לערב העופות ואח"כ לבדוק הטריפות של הבני מעיים דאז אם ימצא טריפה יתבטל ברוב, אבל הוסיף דלאו מדת חסידות הוא. אבל יש לציין דלפמ"ג הבה"ש דבזמנינו שמורידים הנוצות ע"י מכונה אינו נחשב מחוסר מעשה גדול א"כ בכה"ג הכל אסור דכל תרגול הוי חהר"ל. אבל אפי' בלא"ה, לדעת הפמ"ג (שם) אפי' אם התרנגולת בנוצתה אבל הכבד וכדומה שאפשר להסירם בקל (אבל הלב כיון שקשה לשכחה אינה ר"ל) עדיין נחשב ראוייה להתכבד (אבל לכאורה כל הדברים שאפשר להסירם בקל אינם נחשבים חהר"ל בזמנינו). (3) האשה שקנתה כרעים ומצאה שאחד מהם טריפה, כיון שהוא הפסד מרובה לאסור כל העופות בחנות יש לצדד להקל לסמוך על המחבר כיון שלא נתבטלו ובצירוף דספק אם בזמנינו חתיכת עוף נחשב חהר"ל כלל, ועי' (שאלה זו נוגע בכמה נקודות לסימן ק"י). (4) החלה החלבי כיון שחז"ל אסרו לחם חלבי לכאורה דינו כגבינת עכו"ם דנחשב לרוב אחרונים איסור מחמת עצמו ואסורה (ויל"ע אם זה היה מרגרינה אבל של איסור, האם זה נחשב כבלוע או כיון שעצם העיסה נעשה ממנו נחשב כאיסור מחמת עצמו). (5) הפופיק של הסיפור מ"הכל לאדון הכל" היה כמדומה בשעת מליחה, והעופות לא היו בנוצות. אם היה הפופיק דומה לגמרי לעוף א' היה אפשר להקל, אבל לכא' לא איירי בהכי. ולא נשאר אלא לצדד שעוף אינו ר"ל. ואם כוונתה היתה לחתכם בלא"ה אולי יש להקל כהגרש"ק, וצ"ע למעשה.

סימן קב' (דין דבר שיש לו מתירין)

סעיף א' - גדר החומרא של דשיל"מ - ראינו שנחלקו בזה הראשונים, דלדעת רש"י לא רצו חז"ל להתיר דבר שיהיה לו היתר לאחר זמן דעד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר. ובפשטות סברא זו שייכת לא רק במב"מ אלא גם בשא"מ דמאי שנא. אמנם עי' בת"ח (הובא בט"ז סי' קא' סקי"ב) שביאר אמאי לא החמירו בדשיל"מ באינו מינו "דכל שנתערב שלא במינו אין ההיתר נקרא על דבר האסור, אלא על שם הדבר שנתערב בו והוה כמי שאין לו מתירין", ומבואר מתו"ד שפי' כן לפי טעמו של רש"י. אבל עי' בר"ן (נדרים נב.) שהאריך לבאר דשיל"מ בעי"א, ולפי דבריו מובן ממילא דל"ש דשיל"מ אלא במין במינו (בדר"כ), דע"ש שכתב דגם הרבנן מודו לר' יהודה דמין במינו אפי' באלף לא בטל רק דסבירא להו דהמודד של מב"מ אינו הדמיון העצמי אלא הדמיון מצד איסור והיתר וכיון שחז"ל היתר וא' איסור הוי כמין בשא"מ, אבל בכה"ג שיהיה להאיסור היתר לאחר זמן, א"כ דומה האיסור להיתר כיון שגם הוא עתיד להיות היתר כמוהו והוי לכאורה כמין במינו ולכ"כ לא בטל. אבל כל כמה דאירינן במין בשא"מ א"כ מה שהוא דומה בהיתרו אינו מעלה ומוריד כיון שהוא שונה מצד דמיון העצם וא"א לדונו כמין במינו. והגם שאפי"ל דלדברי הר"ן הא דדשיל"מ לא בטל הוא דין דאורייתא כמה הא דס"ל לר' יהודה דמב"מ לא בטל, אבל כתב הפמ"ג (ופר"ח) דאינו אלא דרבנן דלמעשה עכשו איסור הוא ולא היתר וא"כ עכשו אינו דומה למב"מ והו"ל להיות בטל.

ובאמת הוא מפורש בדברי הר"ן עצמו בפסחים (ז: בדפי הרי"ף) דאינו אלא מדרבנן. ובעזה"י בהמשך נראה אם כל התנאים של דשיל"מ הנמצאים במחבר רמ"א ונוש"כ שייכים גם להסבר של רש"י וגם להסבר של הר"ן. (וע' במשב"ז ה' שכתב "וכל התנאים שהותנו בדשיל"מ שייכים נמי להר"ן").

המודד למין במינו בדשיל"מ - מהטור משמע שפי' שהמודד של מב"מ בדשיל"מ הוא אותו מודד לענין תערובות שנשפך וספק אם היה ששים, דע"ש שהביא האבי עזרי דביצה שנולדה ביו"ט ועשו ממנו תבשיל התבשיל אסור, וכי הטור שהוא חולק על ר"ת דס"ל דרך אמרי' דשיל"מ במין במינו ולא בשא"מ (ובאמת כן הוא להדיא בירושלמי וכמו שהביא הר"ן בנדרים). אבל ע"ש בב"י שצ"ן כמקורו של האבי עזרי למש"כ תוס' בביצה (לט.) דכל דבר שצריך ז"ל"ז כגון מים ומלח בעיסה חשוב מין במינו. ואם זהו סברתו אי"כ אפ"ל דלא פליג על ר"ת, אלא דס"ל דזה מקרי מב"מ ולא מין בשא"מ (ע"ש בד"מ). להלכה הרמ"א פסק כתוס' (וכ"כ המחבר באו"ח סי' תקי"ג), וכתב הטי"ז דפשוט דאיי"ז אלא לענין דשיל"מ ולא לענין שאר דיני תערובות, ולמשל אם לקחו ביצה של טריפה (שנולדה בחול) ועשו ממנו לחם והפרישו קצת מהעיסה למצות חלה, ואח"כ נתברר שהביצה היתה אסורה, ואינו ידוע אם היה ששים בעיסה לפני שהפרישו החלה, דבודאי אי"ל כיון שהעיסה צריך להביצים לכן הוי כמב"מ וספק דרבנן לקולא, אלא פשיטא דכיון שטועמים האיסור אמרי' טע"כ ואסור מה"ת ובספק אם יש ששים הו"ל ספק דאורייתא ואזלינן לחומרא.

והנה יל"ע אם שייך סברת תוס' לדעת הר"ן. דלכאורה סו"ס אינם דומים זל"ז בדמיון העצם ומה יועיל מה הוא נצרך לעיסה (ובאמת ע"ש בר"ן שהביא תוס' ופי' בע"מ). אבל למש"כ הת"ח בדעת רש"י א"ש טפ', דבמין בשא"מ ליכא חומרא של יל"מ כיון שאין ההיתר נקרא על דבר האסור אלא ע"ש דבר שנתערב בו, וממילא י"ל דכה"ג שהעיסה צריך המים ומלח, ממילא כשנקרא ההיתר על התערובת (העיסה) הוי כאילו נקרא ההיתר גם על המים ומלח האסורים, דכשאנו רואים העיסה אנו רואים גם המים והמלח ואינו כדבר זר שנתערב בטשולנט דההיתר נקרא על הטשולנט ולא על החתיכה האסורה שנתערבה בפנים. (והגם שאולי אפשר לדחוק דא"ש לר"ן אבל הפשוט אי"כ).

חזותא - הרמ"א כתב דלבנו בו מאכל אינה בטלה וכי הטי"ז משום דעביד לחזותא וטעמא, וביתר ביאור ע' בפמ"ג בסי' צח' (משב"ז יא') שביאר דטעם בעלמא אין לו דין דשיל"מ (כמוש"כ הרמ"א בסעיף ד'), אבל כשיש גם טעמא וגם חזותא הוי כממשו של איסור ושייך בו דין דשיל"מ. אבל ע' בש"ך שכתב "כיון דלחזותא עביד לא בטל" וכי הפמ"ג דמשמע חזותא לחוד לא בטל. ומשמע דכוונתו דאפי' בדבר שאין לו מתירין כל כמה שיש חזותא הו"ל כניכר האיסור ולא שייך ביטול, (וכן פסק הפרי"ח באיסורי הנאה דאורייתא אבל באיסורי דרבנן כתב דאזלינן לקולא כיון דחזותא הוא בעיא דלא איפשטא בב"ק). אבל ע' בביאור הגר"א [ו'] שכתב להדיא "ר"ל כל שבא לתקן בין לחזותא או לטעמא הוי כמב"מ, אבל משום חזותא בלא דשיל"מ אין אוסרי". וע' במ"ב (תק"יג ס"ק ט'), (י' שכתב "המג"א מפרש דבעינן דוקא תרוייהו חזותא וטעמא (דנחשב ע"ז כמב"מ ולא בטיל בדשיל"מ) אבל בש"ך ביו"ד סי' קב' סקה"ו וכן בביאור הגר"א שם מפרשים דהכוונה לחזותא או לטעמא". ומבואר שפי' בדעת הש"ך (ואפשר דזהו ג"כ כוונת הפמ"ג הני"ל) דכדי להחשיבו דשיל"מ סגי בחזותא בלבד אבל אה"נ בדבר שאין לו מתירין חזותא אינו סיבה המונעת הביטול. וע' בפמ"ג לעיל (משב"ז ריש סי' ק') שהאריך בזה, והביא הפרי"ח הני"ל וכתב דמשמע דס"ל דבעינן עביד לכך ונתנו אדעתא דכך (לאפוקי למשל נתן חלב לתוך הקפה כדי לקררו). וע"ע בחו"מ שהסכים למש"כ הכו"פ דחזותא אינו אלא כמשהו ואינו אוסר רק באיסורי משהו. להלכה, לדעת הגר"יב (186) קי"ל כהגר"א דרך בדשיל"מ או איסורי הנאה אמרי' דחזותא מילתא היא אבל בשאר איסורים חזותא בטל (ולכאורה כן הוא משמעות המ"ב הני"ל). ויש לדון לפי"ז לענין צבעי מאכל שנותנים בכל מיני סוכריות וכדומה דאפ"ל דבטלים (אבל בודאי אסור לבטלו לכתחילה).

איך אפ"ל דחזותא בטל הלא ניכר האיסור - יל"ע דהלא חזותא דומה לטעמא שהוא דבר הניכר וא"א לבטלו. ולכאורה הביאור הוא משום דבעינן אכילה התורה אסרה הטעם, ולא איכפת לנו מה שיש איסור בתוך התערובות כל כמה שאין טועמים אותו, והגם שדרי"כ צריכין להסיר האיסור אם הוא ניכר אפי' כשאין טועמים אותו, אבל שאני הכא דא"א להסירו (וגם אין בו ממשות כלל). ואולי אפ"ל שד"י דומה למחלוקת בסי' קד' (סעיף א') לענין נפל איסור לתוך תערובות ואפשר להכירו אבל א"א להסירו כגון שנפל כפית של פלפל שחור האסור באכילה לתוך סיר של מרק, דאפשר לראות כל רגריג של פלפל שחור אבל אין סיכוי בעולם שהוא יכול להוציא כולם, דלדעת הרמ"א בטל בששים כשאר איסורים, אבל לדעת הטי"ז (סק"א) הוי כהוכר האיסור ואפי' בששים לא בטל. ובנידון דין י"ל דאפי' הטי"ז יודה כיון שאין האיסור עומד בפני"ע אלא נבלע החזותא לתוך התערובות וע'.

ספק דשיל"מ - כי המחבר דגם בזה מחמירין, וה"ט דכיון דסו"ס יש לה מתירין אין להקל לסמוך על הביטול על הצד שהוא אסור. אבל כתבו רוב הפוסקים (שאג"א צ', רעק"א סה', פרי"ח או"ח תצ"ו ועוד) דבספיקא דדינא אזלינן לקולא. וע' בבד"ה"ש (ביאורים עמ' קסה' ד"ה והנה) שרצה לבאר "כי ספיקא דדינא אע"ג שבמקרה שלפנינו הוא דשיל"מ הא משכחת לה נמי אותו ספק במקרה שאיל"מ וכגון שהמאכל יתקלקל וכו' והרי הדין א' הוא בכל המקום ולכן לא מחלקין ביה למימר דלפעמים הדין לחומרא ולפעמים הדין לקולא" ע"ש, ועדיין צ"ב.

סעיף ב' - המתיר עתיד לבוא עכ"פ - לדעת הרשב"א ומחבר, ולפמ"ש"כ הש"ך כו"ע ס"ל הכי, כשאין המתיר בידו בעינן שהמתיר עתיד לבא ממילא. אבל ע' בשו"ר ברכה והג' תשובה מאהבה שכי' הכס"מ בדעת הרמב"ם (ע"ז ז', יז) דס"ל דאפי' כשאינו עתיד לבא הוי דשיל"מ. ומצד שני דעת הישי"ש שזהו התנאי היחידי שמהפכו לדשיל"מ דמה שהמתיר בידו אינו עושה דשיל"מ, ומה דאיתא בגמ' דנדר הוי דשיל"מ כיון שבידו לאתשולי עליה, צ"ל דשאני התם כמוש"כ הפתחי תשובה משום דמצוה לאתשולי עליה והוי כודאי שיבא, משא"כ הגעלה אינו מצוה אלא הצלת הפסד (כ"כ הערוה"ש). אבל להלכה קי"ל כהמחבר רמ"א שייך ופמ"ג שפסקו כרשב"א דגם מה שבידו נחשב דשיל"מ.

ביצת ספק טריפה - כל האחרונים הביאו קושית הצמח צדק (סי' טט') על הרשב"א דאמאי הוצרך בביצת טריפה לטעמא דאין ההיתר עתיד לבא עכ"פ, תיפוק ליה דאינו דשיל"מ כיון שעל הצד שכלפי שמיא גליא היא טריפה ממילא יש ביטול עכשיו, ועל הצד שאינה טריפה א"כ לא צריך ביטול דליכא איסור כלל. וע"ש בצ"צ שתי' "דאפי' אם תמצא התרנגולת אח"כ שלא היתה טריפה כגון שתשהה יב' חדש מ"מ האי דאכיל ביצתה בעוד שהיתה בספק איסור קודם שנודע היתרא עביד איסורא ולא פקע האי איסור מיניה אפי' כשתמצא אח"כ שלא היתה טריפה מעיקרא דאיהו מיהו איסורא עביד", וביתר ביאור ע' בשערי יושר (שער א', פ"ח) שכתב "דבכל ספק איסור איכא איסור נוסף מלבד עצם האיסור שהוא בספק, איכא איסור ודאי שלא לאכול בשעה שהדבר בספק אף אם קמי שמיא גליא דדבר המותר הוא, וכשאנו רוצים לאכול ביצת ספק טריפה ע"י ביטול ברובו אנו מתירין איסור ודאי ע"י ביטול דעל הביצה איכא עכשו איסור ודאי מלבד איסור טריפה שהוא ספק, ואיסור ודאי זה יותר כשיתבאר הדבר דמותרת היא והיה ראוי לומר דחשיב כדשיל"מ ומשו"ה צריך הרשב"א לחדש טעמא מפני שאין המתיר עתיד לבוא בודאי" ועדיין צ"ב קצת דלמעשה על הצד שהוא איסור אמאי אינו בטל באופן שממילא ליכא ספק איסור (דרך שייך ספק איסור אם יש צד שיש פה ודאי איסור), ולכאורה משמע דליכא ביטול אלא כשידוע שיש איסור משא"כ בספק איסור ליכא ביטול ע"ד לא נודע התערובות דליכא דין ביטול. (וע"ע בחו"מ ובאר היטב מה שתיצו).

אבל עיקר היסוד של הצ"צ הני"ל, לכאורה שרוי במחלוקת, דע' בנקוה"כ (בהג"ה בסוף הסי') שהביא האו"ח דדבר האסור משום תיקו עד שיבא אליהו מתבטלת "ואע"פ שאפשר שניתרת כשיבא אליהו לא נקרא עבור זה דשיל"מ לפי שאז איגלי מילתא שלא נאסרה מעולם", ונראה בהמשך בעז"ה אם פליגי.

האם נחשב דשיל"מ כשלא יהיה מותר אבל יהיה הקלה בהאיסור - ע' בש"ך לענין בליעות בכלים דיש חיוב להשהות הכלים עד נעשים אינו ב"י כדי להוריד חומרת האיסור מדאורייתא לדרבנן. וכן הפ"ת הביא מהצ"צ דאם עכשו יש ב' איסורים ומחר יהיה רק איסור א' נחשב דשיל"מ כלפי האיסור הראשון. וע"ע בפמ"ג (משב"ז ג') שכתב "ודע דאם עכשו ודאי ולאח"ז תהיה ספק או פלוגתא דרבוותא דעת במנ"י דמ"מ מקרי דשיל"מ וכל מה דיכולין לעשות בהיתר עדיף" אבל ע' ביד יהודה (הארוך סק"י"א) שכתב דתלוי אם המחלוקת הוא באיסור דאורייתא או דרבנן, דאם הוא בדאורייתא דקי"ל

דספיקו לחומרא אי"כ גם מחר לא יהיה לו היתר כי אם ע"י ביטול, משא"כ אם המחלוקת הוא באיסור דרבנן דק"ל ספיקו לקולא נמצא דמחר יהיה לו היתר, ע"ש.

סעיף ג' - איסור הבלוע בכלים אמאי אינו נחשב כדשיל"מ ע"י הגעלה - לדעת הרשב"א משום דיש הוצאות בדבר, ולפמשי"כ הרמ"א (בסעיף ד') משום דאינו אלא טעם, וע"י בטי"ז שהביא עוד פ"י (אבל דחה טעם זה) דאין הנאסר (הכלי) יכול לאסור יותר מן האוסר (הטעם הבלוע שאיל"מ). המהרש"ל כתב שאין ההיתר ממילא מכח הזמן. ולדעת רעק"א אינו דשיל"מ דגם מחר בעינן לביטול כדי לבטל הפליטות של האיסור של אינו בן יומו, (ולצל"ח יש עוד טעם וע' בסמוך). ולכאורה יש נ"מ בין הפ"י דלרמ"א ומהרש"ל לעולם אי"צ הגעלה, אבל לטעם הרשב"א כל כמה דליכא הוצאות או טירחא (ע' בפר"ח רעק"א וחכ"א שהשוו טירחא להוצאות) לכאורה חייב להגעיל הכלים. ולכאורה לפמשי"כ הט"ז אה"נ אם האיסור שנבלע בו הוא דשיל"מ (כגון חמץ בערב פסח) לכאורה אא"ל שאין הנאסר יכול לאסור, (אבל יל"ע אם מה שהבליעות יהפכו לנטל"פ דינו כנתקלקל המאכל).

איך קי"ל להלכה בכלי איסור שנתערב - המחבר סתם דלעולם אי"צ הגעלה, אבל השי"ך הביא ממהר"ל דהוצאה להגעילו הפסד מועט הוא, וכ' דיש לחוש לדבריו מקום שאין הפסד מרובה. ואפי' כשיש הפס"מ ואפשר להקל להשתמש בו בלי להגעילו אפי"ה כתב השי"ך דקודם יש להשהותו עד שיהיה אינו ב"י, אבל כתב דאפי"ה כיון דליכא פסידא יש להחמיר כהב"ח לעשות הגעלה על כלי א' (וביאר דבריו במשי"כ דליכא פסידא, ע' בפמ"ג שכתב דאפי' קודם התערובות היה חייב להגעיל אותו כלי שנבלע בו איסור. ולפי"ז בנתערב כפית חלבי בכפיות בשריים אי"צ להגעיל א' כיון שהכפית היה מותר בהשתמשות לפני שנתערב, אבל לדעת הב"ח בכל ענין צריך להגעיל א'). אבל דעת הט"ז דהגם שמעיקר הדין מותר להשתמש בכל הכלים בלי הגעלה, אבל כיון שאין ההיתר אלא מכח ביטול יבש ביבש חד בתרי אי"כ דינו כמוש"פ המחבר (קט', א') כהרשב"א דאסור לאכול כולם בב"א, וא"כ אין להשהות הכלים זמן מרובה בלי להגעיל כולם דיתכן שבזמן מן הזמנים יעשה ג' סירים של טשולנט ובמוצאי שבת ישים כל השיריים של הסירים לסיר א' ויחממו ביום ראשון לארוחת צהריים ונמצא שאכל מכל הכלים באכילה א'. והנה צב"ק דהלא בזמן מרובה כבר נעשו כל הבליעות נטל"פ ואינם אוסרים (וכבר העירו הפוסקים כן). וצ"ל או דחיישינן שמא ישתמש עם כולם ע"י דבר חריף דמחליה ליה לבליעות לשבת, או שכל יום ישתמש בו תוך מעלי"ע דאז אין הבליעות נפגמים. ואולי כיון דיש חשש שמא ישתמש עם כולם בב"א, ובעצם חשש זה קיים גם תוך אותו יום שנתערב האיסור, לכן לא פלוג רבנן ואמרו שיש להגעיל כולם. וע' בפמ"ג (שפ"ד ח' ד"ה אבל) שהביא מהמני"ד דא"צ להגעיל אלא א' מהם כיון שממילא תו א"א לאכול מכל הכלים בב"א.

להלכה, לדעת החכ"א יש להשהות הכלים עד שאינן ב"י אבל אי"צ הגעלה כלל, וכ"פ הבדח"ש. אבל לדעת הגרי"ב (177) אין לסמוך ע"ז אא"כ יש הפס"מ או טירחא, וכדעת השי"ך ע"פ המהר"ל. ולפי"ז בנתערב כפית א' בשאר הכפיות כיון שאין הפס"מ להגעיל כולם וגם אינו טורח גדול (אפשר לעשות הגעלה בקומקום) יש להגעיל כולם, אבל כשיש טורח גדול לכאורה יש מקום גדול להקל, ואפי"ה במין בשא"מ יש להגעיל כלי א'. ובטבילת כלים רבו המחמירין כיון שאין הפסד כלל, (ולכא' הכל לפי המקום והזמן, אם צריך לשלם או יש טירחא גדולה. אבל יש לצדד לחייב כולם בטבילה מצד אחר דכל כלי הוא דבר שמבנין, וע').

דשיל"מ לענין איסור טלטול וכדומה כשאינו ענין אכילה - ע' בפ"ת שהביא סברא חדשה מהצ"ח דרק שי"ך דשיל"מ בדבר מאכל וכד' שרק אפשר לאכול פ"א דאז אפי"ל עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, אבל בהשתמשות (כגון בכלים) ליכא סברא זו כיון שאפשר להשתמש בו גם היום וגם מחר, ובאמת כן כתב הפמ"ג ג"כ בכמה מקומות. ודבר זה נוגע ג"כ לשאר ספיקות דרבנן דק"ל בדשיל"מ דלא אמרי' ספק דרבנן לקולא כמו שאמר רב אשי להדיא בביצה (ד), וכ"כ הצ"ח שם דלענין בעילת אשה ל"ש סברת דשיל"מ כיון שאפשר לבעול גם היום וגם מחר. ולפי"ז מי שנתערב לו גלידת מיני חלבי בתוך גלידות מיני פרווה אינו בטל דהוי דשיל"מ לחכות ו' שעות, אבל במסופק אם עברו ו' שעות (דהיינו ספק דרבנן) דג"כ מחמירין כשהוא דשיל"מ, ע"ז אפי"ל סברת הצ"ח (וכ"כ הדרכי תשובה ס"י פט', ה') דאינו דבר שיש לו מתירין כיון שהוא רוצה לאכול חלבי גם עכשו וגם לאחר. אבל יש שכתבו שאם אינו אלא שאלה של זמן מועט גם הנוב"י יודה שיש לחכות (ובזה ת"י הקושא בסמוך ע"ש). להלכה, לדעת הגרי"ב (194) הפוסקים סומכין על הצ"ח בכל ענין כגון בטלטול מוקצה.

אבל צ"ב טובא דלכאורה מוכח מסעיף ג' דלא קי"ל כצ"ח מדחוצרכו הרשב"א ומחבר לטעם של הוצאות ולא אמרו דבהשתמשות של כלים ל"ש סברת דשיל"מ (וכדמוכח מהפ"ת להדיא שכתב דיש להתיר הכלים מטעם אחר). וע' ביד אברהם (סעיף ד') שכתב "דמ"מ מה שישתמש היום באור יפסיד, וכשלא ישתמש בו היום יכול להתשמש בו אח"כ נגד זה יותר", (ויל"ע אם בסירים של זמנינו שי"ך סברא זו, אבל סו"ס הוא ת"י למשי"כ הרשב"א ומחבר). ויש שתי כ"ל דכיון שלחכות עד שיגעיל הכלים אינו אלא שהייה מועטת גם לדעת הנוב"י חייב לחכות עד שיהיה היתר (ולפי"ז בספק אם עברו ו' שעות יש להמתין עד שיצא הספק מלבד). וי"א דשני כלים שנבלעו בו איסור דהבליעה היא הדבר האסורה וא"א לאכול בליעה זו אלא פ"א, או היום או מחר ולכן אינו דומה להדין של הצ"ח, וע'.

ויש לציין, דלכאורה סברת הצ"ח א"ש בפשטות אליבא דרש"י, אבל יל"ע אם שי"ך סברא זו אליבא דהר"ן, דלמעשה כיון שעתידי להיות היתר הוי כמין במינו ולא שי"ך ביטול (וכ"כ הבן של הצ"ח בביצה ד. דתלוי במח' הני"ל). ועוד תמהו האחרונים (ע' בפנ"י ביצה ד. דלר"ן ל"ש דשיל"מ אלא בביטול ולא בספק דרבנן, וזהו דלא כרב אשי הני"ל שכתב דגם באיסור דרבנן לא מקילין בדבר שיש לו מתירין).

סעיף ד' - יתקלקל המאכל - לדעת המחבר כה"ג מקרי דשיל"מ, אבל המהרש"ל כתב דמהרמב"ם שכתב דחמץ בפסח מקרי דשיל"מ ולא חילק בין יום ז' של פסח ליום א' של פסח מוכח דאפי' אם יתקלקל המאכל עדיין נחשב דשיל"מ. וצ"ב מ"ט דסו"ס ל"ש לומר עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר. ובאמת מכח קושיא זו כתב הבדח"ש דע"כ איירי שלא יתקלקל לגמרי, ולפי"ז לכאורה צ"ל דנחלקו אם אפשר לומר תאכלנה בהיתר כשיהיה גריעותא בטעם ההיתר מכמות שהוא עכשו. ואולי אפי"ל בע"א, דהרמב"ם ס"ל כהר"ן וכיון דסו"ס יהיה למאכל זה היתר אי"כ ל"ש ביטול דהוי כמב"מ (שהמודד לביטול הוא האיסור ולא המאכל). אבל אא"ל כן דע' בר"ן עצמו בריש ביצה (ב: בדפי הר"ף) שכתב להדיא דלי"א דשיל"מ אם יתקלקל המאכל וע"כ צ"ל דס"ל דזה לא מקרי שיש היתר לאיסורו כיון שעד שתוכל לאכול לא יהיה ראוי לאכילה. להלכה, משמע מרעק"א שכונותו לפסוק כהישי"ש וע"י בבדח"ש שרק כתב להקל כהשו"ע בעת הצורך, אבל ע' בשעה"צ (תמוז, סק"י) שכתב "אם יתקלקלו הדגים אם ימותין עד לאחר יו"ט שרי דלא שי"ך לומר המתן עד למחר כמבואר ביו"ד ס"י קב' ס"ד גבי כללי דשיל"מ". אבל אם הטעם לא יהיה משובח כמו שהוא השתא (למשל, טשולנט ביום ראשון), ציינו כמה פוסקים למשי"כ הכו"פ דיש להחמיר, וראיה מביצה דמקרי דשיל"מ "והדבר ידוע כי יותר משובח ביצת בת יומא". (ולכא' נכלל בקולא זו דבר שלא יהיה היתר בפועל כגון שר שר של חדש דכשיגיע זמן העומר יהיה אסור משום חמץ).

דשיל"מ בטעם - הרמ"א פסק כרבינו חיים דבטעם ל"א דשיל"מ, והשיג עליו השי"ך דמהו הסברא לחלק דהלא גם בטעם איכא למימר עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר. אבל הט"ז כתב דמב"מ כיון שאינו נ"ט ממילא אי"צ להחידוש של ביטול כלל וא"כ לא מחמירין בו הגם שיל"מ. ולכאורה סברא זו אי"ש טפי להר"ן דשיל"מ הוא דבר המונע ביטול אי"כ י"ל דהכא אי"צ ביטול כלל, אבל את"ל כרש"י צ"ב (כמושי"כ השי"ך) דגם בטעם י"ל עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר. ואפי"ל דהט"ז לשיטתו אזיל דלעיל (סק"ה) הביא הביאור של הר"ן בדשיל"מ, אבל יותר נראה דכוונת הט"ז דכל כמה שא"צ לדין ביטול ע"כ דליכא איסור כלל, וא"כ ל"ש למימר עד שתאכלנה 'באיסור' תאכלנה בהיתר. להלכה, ע' במ"ב (תק"יג, סק"ח) שכתב דטעם ג"כ אסור אם יש לו מתירין, ואח"כ הביא שיטת הרמ"א ומסיק "ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך ע"ז" ובשעה"צ ביאר דהגם שהשי"ך ועוד אחרונים חולקים על הרמ"א אבל המנ"י הכריע כהרמ"א וגם מ"ט"ז משמע שסובר כוותיה וכן צידד הגר"ז וכן הביא הפ"ת מהפני אריה.

נימוח - יל"ע אם דינו כטעם או כממשות. והנה הש"ך הביא מהת"ח שכתב דדינו כממשות ולכן בלבנו בו מאכל שייך דשיל"מ, ובאמת לכאורה כן מבואר ג"כ בד"מ באו"ח (תק"י) שכתב "הא דדשיל"מ אינו בטל היינו דוקא כשממשות האיסור קיים אבל נתמחה מותר" (וזהו דלא כמו שדייק הפמ"ג מדברי הט"ז בסק"ט). אבל לפי"ז צ"ב מהו כוונת הרמ"א במש"כ "דוקא אם האיסור בעין או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת" דדינו של איסור בעין כבר כתב, ונימוח דינו כטעם. ולכאורה צ"ל כמוש"כ הגר"א דר"ל כמו מים ומלח שא"ל שנימוח האיסור אלא שנשתנה, וצ"ב. והנה ע' בחו"ד (ד') שכתב דיש לחלק בין נימוח לתוך גוש או נימוח לתוך לח, דבנימוח לתוך גוש נידון כטעמו ולא ממשו כיון שזה ניכר וזה אינו ניכר אבל בנימוח לתוך לח ששניהן שוים זה מקרי טעמו וממשו (ובזה נתיישבו כל קושיות הש"ך), ולפי דבריו מש"כ הרמ"א "שיש עדיין ממשות האיסור" ר"ל כשנמחה לתוך לח.

אין איסורו מחמת עצמו - גם בזה פליגי האחרונים ונוש"כ (ט"ז וש"ך) על הרמ"א וסבירא להו דשאני דשיל"מ מבריה וכד' דכיון שסו"ס האיסור שנבלע יהיה לו היתר לכן שייך לומר עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, והכי קי"ל להלכה.

האם בשר שלא נמלח נחשב דשיל"מ משום דאפשר בצליה - איתא בגמ' (יבמות פב.) שאמר רב אשי דחתיכת חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין הוי דשיל"מ, ומסיק הגמ' דהא דרב אשי בדותא היא, "דלמאן אי לכהן משרא שרי, אי לישראל לעולם אסור" ובפשטות מבואר דדשיל"מ אינו אלא כשהדבר האסור עכשו יהיה לו היתר לאח"כ. ולפי"ז צ"ב מהו הצד דבשר שלא נמלח נחשב דשיל"מ דהלא לבישול לעולם אסור ולצלי לא נאסר מעולם. וע' בפמ"ג (שפ"ד יא') שכתב דצריך לחלק דביבמות למי שנאסר לו יהיה אסור לעולם, משא"כ הכא דלמי שנאסר לו יש אפשרות לאכלו באיסור או בהיתר. ובאמת כבר כתב הר"ן בנדריים כן בדעת הר"י, דמה"ט פת שאפאו עם הצלי נחשב דשיל"מ כיון שאפשר לאכלו עם בשר, ודלא כהראשונים שכתבו דזה לא מקרי דשיל"מ ע"פ הגמ' ביבמות הני"ל (כיון שלאכלו עם חלב לעולם אסור, ועם בשר לא נאסר מעולם). להלכה, הפר"ח כתב דיש לחוש להר"י דבכה"ג מקרי דשיל"מ אבל ע"ש בפמ"ג שכתב דלכאורה מהרמ"א לעיל (צט"ו, ה') מבואר דלא ס"ל כן דכתב דבנפל חלב למים שיש בהם ס' כנגדו מותר לערב המים בתוך קדרה בשרי ול"א שהחלב אינו בטל במים שהוא דשיל"מ כיון שאפשר לאכלו עם חלבי, וע"ש שמסיק "לדינא יראה כהמחבר והר"ב והש"ך ושאר פוסקים וכ"כ הר"ן בפרק גיד הנשה דכה"ג לא מקרי דשיל"מ".

לא ניכר האיסור קודם שנתערב - ע' במרדכי (שבת אות רנט) שביאר "דלא דמי לדשיל"מ שיכול להמתין עד לאחר השבת דאפילו באלף לא בטיל דה"מ כשהאיסור בעין מתחילה ואח"כ נתערב בהיתר במינו אבל הני לא ניכרו מעולם" ומשמע שר"ל דלא שייך להחמיר על דבר לומר שלא יתבטל בתערובות אלא כשהיה הדבר עומד בפני עצמו שנתערב בו כדשיל"מ דרק אז שייך לומר עד שתאכל דבר זה באיסור תאכלנה בהיתר משא"כ אם לא היה ניכר מעולם א"א להצביע עליו ולומר שד"ז אינו בטל. ולכאורה לפי סברא זו כמו"כ י"ל לענין בריה ושאר דברים חשובים, דל"ל חשיבות כשלא עמד בפני"ע באיזשהו זמן, ובאמת כ"כ הפמ"ג (שפ"ד יב') בשם באו"ח "דה"ה לכל דברים חשובים אם לא היו ניכרים מעולם בטיילין שפיר אף במינים". ויל"ע מה יהיה הדין בנתערב בלי ביטול (מחצה ומחצה, ואח"כ נשפך הכל לתוך ששים כמותו), ולכאורה לפי ההסבר הני"ל גם בכה"ג לא היה לו חשיבות בפני"ע לפני שנתערב וג"כ בטל וע'. ויש לציין שכתבו הגרעק"א והגליון מהרש"א דמתוסי בב"ק (סט.) משמע דגם בכה"ג שלא היה ניכר הוי דשיל"מ.

להלכה, ע' במ"ב (שכ', סק"ד) שהביא דין זה לענין הענבים (הובא בש"ך) וכתב "כל מעט מעט שיוצא נתערב תיכף ונתבטל בששים בין ההיתר שהיה בו מכבר ואין חל עליו שם איסור, ולפי"ז אם הענבים מונחים בפני עצמן והיין זב מהן במדרון ויורד לתוך יין שהיה שם כבר מע"ש, אסור כל היין להסתפק ממנו משום דשיל"מ שהרי מקודם שנתערב היה בעין וניכר". והנה חדא, משמע דבעינן שיתערב לתוך מצב של ביטול (ויל"ע לפי"ז אם שייך סברא זו לגבי בריה חרה"ל ושאר דברים החשובים בעצם), ועוד מבואר דאם היה ניכר בפני"ע לרגע אפי' ירד מיד לתוך התערובות עדיין נחשב דשיל"מ. לפי"ז לכאורה צינור של מזגן ששמו לתוך ניאג'רה, ומי המזגן (שהם מוקצה מחמת נולד) היו ניכרים בתוך הצינור לפני שנתערבו בשאר המים וא"כ אפי' באלף לא בטל וא"א להתשמש עם כל המים שבניאג'רה וממילא א"י להוריד המים בשבת, ונחלקו בזה פוסקי זמננו. ולכן לכתחילה יש להתקינו במק"א אבל בשעת הדחק כגון לבשר שהשתמש בשירותים ויש בו מקום כבוד הבריות בודאי יש על מי לסמוך ומהיות טוב יש להריד המים ע"י שינוי. כתבו האחרונים דד"ז שייך אפי' באיח שבבש כגון שתרנגולת ביו"ט הולידה ביצה לתוך סל של ביצים.

מ"ש מיבמה שרקקה דם דלא נתבטל הרוק כיון שנוול בתערובות - כן הקשו כמה אחרונים דכמו"כ י"ל בדשיל"מ דאפי' לא היה ניכר מתחילתן לא שייך ביטול, וע' בפמ"ג וחו"ד שכתבו דיש לחלק דהתם גם ההיתר לא היה ניכר לפני"כ משא"כ הכא דההיתר היה עומד בפני"ע, וע"ע בנו"ב (מהדו"ב ס"י נד') דיש לחלק בין ביטול לרוב דעדיין נמצא במציאות לביטול בששים שאינו נמצא כלל.

נדר ושבועה - איתא להדיא בגמ' (נדרים נט.) דנדרים נחשבים דשיל"מ כיון דמצוה לאתשולי עליה, והיינו לכאורה אפי' אם אינו רוצה לשאול עליו או שאין לו פתח כלל (וכבר העירו האחרונים כן, דמה"ט לכאורה אינו נחשב בידו כ"כ) מכיון שכל דבר דאפשר בלא טירחא נחשב דשיל"מ. אבל יש שפירשו דרק בנדרים דמצוה לאתשולי עליה הוי דשיל"מ כיון שאמרו חז"ל "הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן", ולכן הוי כאילו בודאי ישאול עליו, ולפי"ז בשבועה דליכא מצוה לאתשולי עליה (ע' יו"ד רד', ס"ג) או אפי' בנדר בכה"ג דליכא מצוה לאתשולי עליה כגון שנדר בעת צרה או נדר שלא לאכול נבילה וכדומה, לכאורה לא הוי דשיל"מ. אבל ע' ברמב"ם (נדרים ה', יד-טו') שכתב דנדר ושבועה שניהם הוי דשיל"מ. להלכה, ע' ביד יהודה שכתב דשבועה ל"ש דשיל"מ כיון שהוא איסור גברא, אבל הפ"ת החמיר בזה (ומבואר מתו"ד שהאחרונים לא חילקו בין איסור חפצא לאיסור גברא) וע'.

דשיל"מ ולא"ז חוזר ונאסר - כמו חמץ בפסח דלאחר הפסח יהיה מותר אבל יחזור ויאסר לשנה הבאה בפסח, לדעת הרמב"ם מקרי דשיל"מ משא"כ לדעת המרדכי. וצ"ב מהו הסברא שלא לדנו כדשיל"מ דהלא בודאי שייך סברת עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר. והנה לכאורה א"ש טפי לשיטת הר"ן דהכא כיון שגם כשהיה היתר אכתי יש הגבלה בזמן ממילא א"ל שהוא כמין במינו, דהכא הוא יותר דומה לאיסור מלהיתר, ובאמת יש שפירשו שהמח' הני"ל תלויה במח' רש"י והר"ן. אבל אפ"ל דאפי' לרש"י א"ש, דכתב הרשב"א דכשיש הוצאות אינו נחשב דשיל"מ הגם שאפשר לאכלו בהיתר, אבל כיון שאין היתר זה כהיתרו של עכשו שכדי לאכלו אין צריך להוציא הוצאות, לכן א"ל עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, דהלא היתר זה יעלה לו כסף או טירחא. ועד"ז י"ל הכא דבודאי אם יהיה אפשרות לאכלו בהיתר אבל רק בחלון של 15 דקות, אפי' רש"י יודה שאי"ז דשיל"מ דאין לחייבו לאכלו בכמה דקות מסוימות, וא"כ כל כמה שיש הגבלה בזמן ההיתר י"ל דלא בזה גזרו חז"ל, וע'. להלכה, סתימת הרמ"א (שהביא החולקים רק בתור "יש אומרים") הוא כהמרדכי (וכן פסק בת"ח) דאינו נחשב דשיל"מ לשנה הבאה דלא כמהרש"ל שפסק כרמב"ם. וע' במחבר (או"ח תמוז, ב') שכתב "חמץ שנתערב מו' שעות ולמעלה עד הלילה אינו אוסר במשהו אלא דינו כשאר איסורים" וכי הביה"ל "מדסתם המחבר משמע דאפי' במינו נמי דינו הכי דסגי בסי' ולא מקרי חמץ דשיל"מ מטעם דלשנה הבאה חוזר ונאסר ע"ש".

חמץ בפסח - באמת חוץ מהטעם שחמץ חוזר ונאסר, יש עוד כמה טעמים אמאי אינו נחשב דשיל"מ. דע' ברשב"א (ביצה ד.) שכתב דכשהחמץ בתבשיל בודאי יתקלקל המאכל קודם היתרו, וע' בר"ן (פסחים ז: דפ"י) שכתב דלא גזרו דשיל"מ היכא שהאיסור בעצמו עדיין יהיה אסור לאחר הפסח ואע"פ שנתערבותו יהיה מותר אבל החמץ עצמו עדיין אסור משום חמץ שעבר עליו הפסח.

מוקצה - לכאורה מוקצה ג"כ תלוי במחלוקת הני"ל וכמוש"כ הגליון מהרש"א. אבל יש לחלק בין מוקצה מחמת גופה וכלי שמלאכתו לאיסור וכדומה ובין נולד ובסיס, דבמוקצה מחמת גופה החפץ מוקצה בעצם, משא"כ נולד או בסיס אין החפץ אסור בעצם אלא מחמת שנולד היום או משום שהיה עליו דבר מוקצה בבין השמשות, וממילא בשבת הבאה לא יהיה מוקצה (כמו ביצה שנולדה ביו"ט דגמ' מפורשת היא דמקרי דשיל"מ), וכ"כ הפמ"ג (משב"ז יג') "ודע דכ"ז אם אותו דבר גופא חוזר לאיסורו לשנה הבאה כמו חמץ בפסח, איכא פלוגתא. אבל דבר שהיה נשאר לעולם בהיתרו כמו חדש אף דלשנה הבאה נאסר התבואה חדשה מ"מ תבואה דהשתא מותרת היא" ולפי"ז הכסא במלון שנעשה בסיס לנרות שבת בודאי נחשב דשיל"מ כיון שאין הכסא

חוזר ונאסר לשבת הבאה, אבל לפמשי"כ הצ"ח יש להתירו כיון שכמו טלטול, אין ההתשמשות בכסא דשיל"מ. [אבל ע' במ"ב (תקיג', סק"ד) דנראה דלי"פ כצ"ח].

איסור חדש - לפי הפמ"ג הנ"ל לכו"ע מקרי דשיל"מ כיון שאין תבואה זו חוזר ונאסר, אבל ע' בב"ח שהביא ר' יו"ט דחדש לא מקרי דשיל"מ, וכבר תמהו עליו הפרי"ח (ס"א) ופמ"ג (שם), וע' מש"כ בזה הכו"פ (סק"א ד"ה ולכן). וא' א"ל שיש נידון גדול לענין התבואה (ישן) שהם מביאים מחו"ל בספינות גדולות שהשתמשו בו גוים לפני"כ לתבואה שלהם (חדש) ולפי מאי דק"ל דחדש מקרי דשיל"מ א"כ אם לא הוציאו כל גריגר קטן של חיטה לפני ששמו שם התבואה הישנה, נמצא דיש חיטה א' של חדש באלפי טון של חיטין ואינו בטל כיון דהוי דשיל"מ. והנה יש לדון להתירו דאינו ודאי שהיה חדש לפני"כ וא"כ הוי ספק דשיל"מ, ובנתערב לתערובות שני מותר לפמשי"כ ה"ט"ז, ואפי' בלי"ז כ' הפ"ת ד"יא דאמרי' כל דפריש בדשיל"מ, וא"כ כל התבואה שהוציאו מהספינה ומכרו לחנויות אמרי' דפריש מהרוב (אבל ק' שהספק נולד בקבוע). [ויל"ע אם בזה אפ"ל "דאפי' למשהו יש שיעור" וכמו שיי"מ אמאי ליכא איסור בכל מים שבעולם בפסח דבדאי יש לכה"פ פרוסה א' של לחם בתוך המים, וכבוש כמבושל וכיון שחמץ אוסר במשהו א"כ אפי' באלף לא בטל].

דשיל"מ לא' ולא לשני - כגון המבשל בשבת במזיד דאסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצ"ש, כתב הרמ"א דלא מקרי דשיל"מ. והנה ע' בחו"ד (ח) שהביא המג"א (שיח', סק"ב) שכתב דאם נתערב בשבת אסור גם להמבשל דהואיל וכל דשיל"מ כלפי אחרים חל כלפי דידיה ג"כ, אלא ע"כ איירי בנתערב במוצ"ש. וע"ש בחו"ד שהשיג עליו וכתב דאיירי בנתערב בשבת ומותר לדידיה ואסור לאחריו. וע"ע בפ"ת שצ"ן למש"כ החת"ס (רכג') שכתב בדיוק הפוך מהמג"א הנ"ל, דכיון שכלפי המבשל לא הוי דשיל"מ כיון שאסור לו לעולם וממילא בטל בתערובת, לכן גם לגבי אחרים לא מקרי דשיל"מ "דלגבי מבשל בשבת דכל עצמו לא נאסר לשאר אינשי אלא משום קנסא דהמבשל עצמו וכו' כיון דלמבשל עצמו אין לו מתירין יש לו ביטול לכל העולם באותו שבת שלא יהיה הטפלים חמורים מהעיקר" (ונמצא לדידיה שהוא דין מסוים במבשל בשבת ולא בכל דבר שיל"מ לאחד ולא לשני). להלכה, ע' במ"ב (שיח', סק"ה) שהביא דעת המג"א "דאינו מתבטל ואסור לו בשבת ליהנות מזה דכיון דלמוצ"ש יהיה מותר לאחרים מקרי דשיל"מ דאינו בטל אפי' באלף ומש"כ ביו"ד ס"ס קב' היפוך זה נדחק המג"א ליישבו, וע' בחו"ד שם שחולק עליו וכו"ז להמבשל עצמו".

אי דבר האסור משום תיקון נחשב דשיל"מ - ע' בנקה"כ שהביא מש"כ האו"ה (בשם האו"ה) דאינו דשיל"מ כיון שכשיבא אליהו יתגלה למפרע שלא היה אסור מעולם. וכ' הרמ"א שם בהג"ה דאין להתירו משום שיתקלקל המאכל כיון שאלהו יכול לבא בכל שעה, וע"ש ג"כ שהקשה דמ"ש מביצת ספק טריפה דיתברר לבסוף אם היתה אסורה מעולם, וכ' דבביצה א"א לבררו קודם יב' חודש ולכן בהכרח אנחנו צריכים לפסוק איזה פסק על הביצה למשך השנה, ולכן אסרינן ליה וכיון שיש איסור ודאי בעינן שההיתר שיבא אח"כ ג"כ יהיה היתר ודאי. משא"כ בתיקון דיכול אליהו לבא כל שעה וא"א לפסוק עליו דיתכן שבתוך חמש דקות כבר יגיע אליהו ולא יהיה הפסק שלנו נוגע לכן אין אנו נותנים לו פסק של איסור ודאי וממילא גם ההיתר שלה א"צ להיות ודאי.

בענין נותן טעם לפגם (ע"ז דף סז. - סט).

בגמ' (ע"ז סז): פליגי בנותן טעם לפגם דלר"מ אסור ולר"ש מותר, ואמר רב יהודה אמר שמואל (סז). דהכי הילכתא דנטל"פ מותר. וע"ש דנחלקו בבאיור האי דרשא דילפינן מנבילה דכתיב בה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה נבילה הראויה לגר שמה נבילה ראויה לגר לא שמה נבילה, דלר"מ איירי בסרוחה מעיקרא כגון מוכת שחין מחיים קודם שחל עליה שם נבילה כבר הייתה סרוחה ולכן לא חל עליה השם איסור כלל, משא"כ לר"ש האי דרשא בא להתיר אפי' ככה"ג שכבר חל עליה שם נבילה דאפ"ה כשנסרחה עד שנעשה אינה ראויה לגר פקע איסורה מיניה ומותר באכילה. ולכאורה הוא חידוש גדול שאפשר להתיר נבילה, וכן נראה מההירטב"א שכתב דמה שחוצרף שמואל לפסוק דנטל"פ מותר הגם שהוא סתם משנה, הי"ט משום דמסתבר טעמיה דר"מ דס"ל דנטל"פ אסור, וכנראה דכוונתו כנ"ל דמהיכא תיתי שאפשר להתיר דבר שכבר חל עליו איסור תורה, וכ"ש כשהאיסור בעין דהגם שהטעם פגום לגמרי ואינו בר אכילה אבל איך הותר החפצא דאיסורא (ואת"ל כמוש"כ הריטב"א בפ"ב דנדרים דגם חזיר וכדומה הם איסורי גברא א"ש טפי, אבל הוא דעת יחיד בד"ז). ולכאורה מוכח כמוש"ב ר' אלחנן (קוב"ש פסחים קעה') דלא אסרה התורה אלא הטעם של האיסור, וגם הממשות אינה אסורה אלא מחמת הטעם, וראיה מגיד הנשה שרק אסור מטעם דאע"ג דעץ הוא התורה אסרתה, ומשמע דשאר איסורי אכילה שנסחט טעמם ונעשו כעץ לא אסרתן התורה.

ויל"ע, דבר"כ כשהגמ' שואלת מ"ט דאיזה מ"ד היינו משום שהסברא הפשוטה הוא כבעל פלוגתיה, והכא הלא הגמ' שאלה מ"ט דר"מ וא"כ כנראה שא"ז הפשטות דנטל"פ אסור. אבל הא ליתא, שהגמ' שאלה גם כן מאי טעמא דר"ש. ובאמת זה גופא קשיא, ממנ"ש, אם הסברא החיצונה לאסור נטל"פ א"כ מאי פריך הגמ' מ"ט דר"מ, ואם הסברא החיצונה להתיר נטל"פ מאי פריך הגמ' מ"ט דר"ש שמעון, וצ"ב (וע' בריטב"א). וכן יל"ע מהו הסברא החיצונה בדבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם, האם עיקר האיסור כשנותן טעם לשבח וכל שאינו לשבח ממילא מותר, או דכל טעם אסור ורק כשהוא לפגם יש הפקעה על האיסור. ויש להדגיש דיש ב' אפשרויות בדבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם, או שנותן טעם רק שאינו לא לשבח ולא לפגם, או שאינו נותן טעם כלל כגון גיד הנשה או מאכל האסור שנתייבש לגמרי ואינו נותן שום טעם לא בעין ולא בתערובות (וע' סי' קג' ש"ך סק"ז ובשפ"ד שם).

והנה, ע' במנחת כהן (ח"א, פ"ט) שכתב דאע"ג דנבילה סרוחה מותרת מן התורה, אכתי אסור מדרבנן וכלשון הרמב"ם (מאכ"א יד', יא') שכתב "או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי"ז פטור" דמשמע דפטור ממלקות אבל אכתי אסור מדרבנן (והוסיף דכ"ז כשהאיסור בעין אבל בתערובות מותר אפי' מדרבנן ע"ש). אבל דעת הפרי"ח דליכא איסור נבילה אפי' מדרבנן ומש"כ הרמב"ם דפטור אבל אסור היינו משום איסור בל תשקצו דמאוס הוא. וע' בפמ"ג (סי' קג' משב"ז א') שכתב דאינו מוכרח אבל אפשר דני"מ ביניהם לענין אם מותר לכתחילה לערב ולבטל ד"ז בידיים. וכנראה דצידד דבבל תשקצו ליכא חסרון של מבטל איסור לכתחילה כיון דליכא איסור בעצם, דסיבת האיסור אינו אלא משום שהוא מאוס וכל היכא שנתערב באופן שאינו מאוס ליתא לאיסורא כלל (על דרך מה שראינו בפ"ת (סי' קט"ז, סק"ג) לענין סכנה דכל הסכנה אינו אלא כשטועמים טעם הדג בתבשיל של בשר וכל היכא שעירבו וליכא טעם, ליכא סכנה).

וע"ש במנחת כהן דמבואר מסוגיין דיש ג' מיני נטל"פ בתערובות. א'. דברים הפגומים מצד עצמם כגון עכברים וזבובים ושאר שקצים שנפשו של אדם קצה בהם. ב'. דבר שפגום עכשו אבל מעיקרא היה משובח כגון נבילה מסרחת וקדירה שאינה ב"י. ג'. איסור שמצד עצמו גם עכשו הוא משובח ורק בהתערבותו יחד עם היתר מסוים הוא פוגמו כגון חומץ בתוך גריסין. והנה אין לנו מקור אחר חוץ מנבילה, ובע"כ צ"ל דג' דינים אלו ילפינן מיניה. אבל צ"ב בקדירה שאינה ב"י שאינה פגום לגמרי וכן בחומץ לתוך גריסין שודאי עדיין ראוי למאכל אדם הם, איך ילפינן ההיתר של דברים אלו מנבילה. והנה, ע' בדף סז. שפריש"י (ד"ה כל שאינה) שכתב "ואינה נאכלת לאו דוקא דכיון דפגימתה פורתא קרי לה אינה נאכלת", וכן נקטו רוב ראשונים והביאו ראייה מקדירה שאינה ב"י דודאי לא פגמה עד כדי שאינה ראויה לגר ואפ"ה מקרי נטל"פ ומותר. אבל הקשו הרשב"א ור"ן כנ"ל דאיך ילפינן ד"ז מנבילה, הלא נבילה אינה ראויה כלל לאכילה ואיך מתירין בליעות פגומות שעדיין ראויין לגר. וביותר יש להקשות על הדין השלישי, דלמעשה האיסור אינו פגום כלל וכלל רק שאינו נותן טעם טוב כשמערבים אותו עם מאכלים מסוימים ומהיכא תיתי דטעם זה מותר.

וע' ברשב"א (תה"ב יט.) שתי' דשאני איסור בעין מאיסור שהוא תערובות, דאיסור בעין לא פקע איסוריה עד שנעשה אינה ראויה לאכילה כלל וכדאיתא בגמ' נבילה שאינה ראויה לגר, אבל ככה"ג שהאיסור בטל ברוב ולא נשאר אלא טעם של איסור בתערובות אז א"צ אלא שלא יתן טעם טוב

בתערובות דלא אסרה תורה אלא נותן טעם והכא אינו נותן טעם אלא אדרבה פוגם הטעם. ועי' בפמ"ג (שם) שביאר דבריו דהמקור לטעם כעיקר הוא ממשרת או מגיעולי מדין וזהו דוקא טעם מושב וא"כ ליכא מקור לאסור טעם אלא כשהוא לשבח ולא כשהוא פגום קצת (ועיי' שביאר בעי"א ג"כ, דשהתורה גילתה בנבילה דיש לחלק בין איסור מושב לפגום וא"כ כמ"כ בטעם גרידא יש לחלק ביניהם, וצ"ב). והנה תמה הגר"ח (מעשה קרבנות י, יב) דאת"ל דמאי דאמרי' דטעם כעיקר ואינו בטל ברוב הוא משום דניכר האיסור ע"י הטעם, א"כ מה בכך שהוא טעם פגום הלא אכתי ניכר האיסור ולא בטל (וא"כ הו"ל כאילו האיסור עדין בעין ובעינן שיפגם עד כדי שאינה ראויה לגר). אבל עי' בפמ"ג שהעיר ג"כ כנ"ל והוסיף דהלא הרשב"א עצמו הביא טעם זה (בשם הראב"ד), ותירץ "יש לומר דכל שאין טעם מושב לאו הכרה הוא וברוב בעלמא בטלה", וצ"ב כוונתו. ולכאורה משי"כ דלאו הכרה היא ר"ל דבעינן ניכר האיסור ע"י הטעם ואין זה האיסור שאסרתה התורה, דהאיסור של תורה טעם מושב יש לו (ועיי' משי"כ בהדה"ש עמי קצגי ביאורים ד"ה ועוד בביאור דבריו).

אבל עי' בר"ן שפירש הלימוד מנבילה בעי"א דילפינן דכל היכא שאינו נהנה כלל מהאיסור לא אסרתה התורה, וממילא כשהאיסור נותן טעם לפגם בהיתר נמצא שהאוכלו אינו נהנה כלל מן האיסור ורק יש לו צער ממנה והוא ממש דומיא דנבילה סרוחה דל"ל שום הנאה מיניה והלכך שרי. ולפי"ז יצא הר"ן לדון בדבר החדש שאם הגדיל האיסור מדתו של ההיתר באופן שמשביח יותר כשאוכלו בגודל שיעורו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו דאסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה (ובחידושי השא"ר דין זה בצ"ע). וצ"ב דמה בכך שיש לו הנאה מן הצד הלא עיקר מה שאסרתה התורה היינו הטעם ולמעשה מהטעם אינו נהנה (וכן פי' הערוה"ש בדעת הרשב"א שחולק). ולכאורה מבואר מהר"ן שהמודד של הנאה באיסורי אכילה אינו הנאת החיך גרידא אלא גם הנאה המעיים בכלל, ותמיד צריך לחשב שכר ההנאה כנגד הפסד הפגם, ואם אדם מעדיף שיהיה לו יותר ממאכל שפחות טעים מפחות מאכל שיותר טעים א"כ נחשב שנהנה מהאיסור ולא התירתו התורה (ומשמע שאכתי אסור מדאורייתא). ולכן אם ליכא ריבוי בכמות האיסור ורק נשתנה המאכל לטובה מצד אחר שעכשו נמכר ביותר, אי"ז נחשב כהנאה כיון שליכא לא הנאת החיך ולא הנאת המעיים (וכן צידד הגליון מהרש"א בס"י קגי ס"ב). ועיי' ביד אברהם שהביא ראיה להר"ן מראוי לחמע בה כמה עיסות). ולדידה ל"ק הקושיא הנ"ל דח"כ אוכל יטעם וטעימתו זוהי הכרתו ואיך נתבטל האיסור כיון דניכר, דאחי"נ להר"ן לא נתבטל האיסור אבל התורה לא אסרתה אלא כה"ג שנהנה ממנו והכא שאינו נהנה ממנו לא אסרתה התורה וא"כ ביטול.

אבל עי' ברעק"א שפי' הר"ן בעי"א, דס"ל שהלימוד מנבילה הוא שבאינה ראויה לגר מותר אבל בראויה לגר אסורה כיון דאחשביה באכילתו, אבל בתערובות דנטל"פ לא אחשביה ואדרבה מצטער הוא בכך והיה נוח לו יותר שלא יהא מעורב הפגום. נמצא לכאורה שאין האיסור מחמת הנאת המעיים, רק כיון שהוא נהנה בריבוי מדתו ממילא אחשביה לאכילת איסור זה וחייב עליו הגם שהוא פגום. והגם שהר"ן החמיר כה"ג שהוא נהנה בריבוי שיעורו דלא כהרשב"א שהתיר כל כמה שיש רוב כנגד האיסור, אבל כתב רעק"א דיוצא מדבריו גם קולא דבכה"ג שאינו נהנה בריבוי שיעורו ממילא מותר באכילה אפי' בליכא רוב כנגד ההיתר. וכי רעק"א דלפי הר"ן מתורץ מה שהקשינו לעיל על מאי דפריך הגמ"י מ"ט בין לרי"ש ובין לרי"מ, דהסברא החיצונה היא דברוב כנגד טעם האיסור מותר משום דטעם פגום לא חשוב לומר עליו טע"כ, ובלכ"א רוב כנגד טעם האיסור הסברא החיצונה היא לאסור (דהו"ל כאילו האיסור בעין). אבל לפי הר"ן יוצא שרי"מ ורי"ש פליגי בכל ענין דרי"מ אסור אפי' ברוב כנגד האיסור (גיעולי עכו"ם) ולרי"ש מותר אפי' בליכא רוב כנגדו (דומיא דנבילה) ולכן פריך הגמ"י מ"ט דרי"מ שאסור אפי' ברוב היתר כנגד האיסור, ומ"ט דרי"ש שהתיר אפי' בליכא רוב כנגד האיסור (אבל יש לציין דכמה אחרונים השיגו על רעק"א בזה וס"ל דגם להר"ן בעי"כ בעינן רוב. ועיי' בחידושי הר"ן בעי"ז סו: שכתב דכל היכא דאיכא כזית בכדי אכילת פסא אסור ולוקין עליו ולא בטיל עיי"ש).

ועי' בפמ"ג (שם) שכתב דיש לתלות במח' הנ"ל ג"כ מה דפליגי הראשונים בדברים האוסרים במשהו כגון חמץ בפסח, אם יש היתר של נותן טעם לפגם (עי' בתוס' ע"ז סו. ד"ה מכלל). ודעת הרשב"א (שו"ת ח"א, תצט"ו) דמה שאסור במשהו אסור גם לפגם, וביאר הפמ"ג דלטעמיה אזיל דס"ל דתמיד בעינן רוב כדי לבטל איסור פגום ולכן באיסור משהו דלא שייך ביטול ממילא גם ליכא היתר של נטל"פ, משא"כ להר"ן דלא בעינן רוב כדי להתיר נטל"פ וכנ"ל א"כ אפי' באיסורי משהו מותר כשהאיסור נותן טעם לפגם כיון שסו"ס אינו נהנה מהאיסור אלא מצטער עליו. אבל ל"ע דעיי' ברשב"א שביאר "שכל שהו במשהו ואינו מחמת טעמו אין חילוק בין טעם לפגם לשאינו לפגם שהרי אין הולכין בו אחר טעמו" וזהו דלא כדביאר הפמ"ג הנ"ל. ובכלל צ"ב בטעם זה וכמו שהעיר הרא"ש (פ"ה ע"ז, וי) דאיסור משהו יש עליו שם איסור משא"כ בנטל"פ דפקע איסוריה מיניה. ואפי"ל דגם בזה הרשב"א לטעמיה דס"ל דילפינן ממשרת או גיעולי עכו"ם דרק טעם לשבח אוסר וא"כ כל שאינו לשבח (אפי' אם אינו לפגם) אינו אסור וממילא כשאינו נותן טעם כלל או שהוא כל כך קטן שאין טועמים אותו כגון איסור משהו מסברא אין לאסור דסו"ס אינו נותן טעם מושב, ואם אפי"ה אסור א"כ אין מקום לחלק בינו ובין איסור לפגם, משא"כ להרא"ש והר"ן כל טעם של איסור אסור אפי' כשאינו נותן טעם לשבח ורק כשהוא לפגם פקע איסוריה, וממילא מה שאסור במשהו אינו ראיה כלל לאיסור פגום דלית ביה שם איסור כלל.

אמנם עי' ברא"ה (בדק הבית יט.) שהאר"ך להשיג על הרשב"א (וכפ"ה הראב"ד), ותי' הקושיא הנ"ל דאיך ילפינן נותן טעם לפגם שאינו אלא פגום קצת מנבילה לגר שאינה ראויה לאכילה כלל, דאחי"נ אין לחלק בין איסור בעין בללעות ובשניהם ליכא היתר א"כ אינו ראויה לגר, והוסיף הרא"ה דאפי' את"ל כהרשב"א שנתנת טעם של הבליעות הם לפגם ולכן מותרים אבל הלא הבלע עצמו כמות שהוא קודם שנפלט אסור מן התורה כיון שלא נפגם מאכילת גר "וכיון שכן ראוי היה שיהא אסור לבשל בה לבטלו עכשו מחמת תערובתו דבר תורה, את"ל דאסור לבטל איסורים לכתחילה דאורייתא" (כדעת הראב"ד). נמצא דס"ל דבין איסור בעין ובין בללעות ליכא היתר א"כ ע"כ נעשה סרוח כ"כ עד שאינה ראויה לגר, וכתב דבללעות שאינן בני יומן בודאי הגיעו לשיעור פגם זה רק שההיתר שרבה עליו מחפה על הטעם הפגום. והא דמקילין בחומץ לתוך גריסין דנחשב פגום הגם שאינו פגום לגמרי, אינו אלא משום דהוי טעמו ולא ממשו דליכא אלא איסור דרבנן (וכנראה דפי' כרש"י (סז): דחלב לתוך בשר נחשב טעם ולא כתוס' שם שכתבו דהוי כממשות, והמשה"ב כנראה פי' כתוס', עיי' שהאר"ך). ונמצא דלהרא"ה אין לחלק בפגימת האיסורים כלל, וכל היכא שהוא פגום לגמרי ליכא איסור תורה. ובאמת השוה מדותיו לגמרי דס"ל ג"כ שלא אסרתה התורה שקצים הפגומים בעצם כגון נמלים וזבובים שנפשו של אדם קצה בהם (אולי דעתו דאת"ל דדבר שחל עליו שם איסור כבר הותר כשאינו ראויה לגר, כ"ש שלא יאסר התורה לכתחילה דבר שאינה ראויה לגר), ורק השרצים שהזכירם התורה בשמותם אסורים מגזיה"כ כמו שגיד הנשה אסור הגם שאין בגידים בנותן טעם. נמצא לדידה דכל דבר הפגום לגמרי מותר א"כ יש גזיה"כ לאוסרו.

אבל הא מיהא דכל כמה שיש איסור בעין לכו"ע בעינן שיהיה סרוח עד כדי שאינו ראוי לגר. וזהו הביאור במה דאיתא בגמ' בנפל חומץ לגריסין צוננים והרתיחן דנעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור, דאסורין אפי' לאחר שהרתיחן ונפגמו. וצ"ב דמ"ש כשנפלו לכתחילה לגריסין רותחין דמותרין וכשנפלו לצוננין ואחי"כ הרתיחן והגיעו לאותה דרגא של פגימה אפי"ה הן אסורין. אלא דכשנפלו לצוננין ונתן טעם לשבח אז כבר נאסרו ולא יועיל מה שאחי"כ נפגמו קצת דכבר נהפך הכל לחפצא דאיסורא בעין ואינה ניתרת א"כ נפגם לגמרי מאכילת אדם דומיא דנבילה, וכן מבואר בר"ן. ומשמע דהוא מטעם חנין (וכפ"ה הרא"ה שם), אבל צ"ב למי"ד דלא אמרי' חנין בשאר איסורים, ועיי' בחידושי הר"ן שביאר דהוא דומה למה דאמרי' (חולין קח). חתיכה נעשה נבילה, ומשמע דאינו ממש מטעם חנין וצ"ב כוונתו. וגם לשון תוסי' (סח). ד"ה אמר עולא) שכתבו דכיון שחל האיסור תו לא פקע משמע קצת דאין כוונתם לחנין. ועי' בקהלות יעקב (ע"ז סי' כה) שכתב דיסוד זה מבואר בר"ש דס"ל דסרוחה מעיקרא לא צריך קרא דעפרא בעלמא הוא ואעפ"כ אם כבר חל עליו השם נבילה בעי קרא להתירו כשאינה ראוי לגר ולא אמרי' דהוי כעפרא דארעא, עיי"ש.

[נהנה מצינו גם חומרא באיסור שבללעותו הן לפגם אבל בעין היה נותן טעם לשבח וכמוש"כ תוסי' (סז): ד"ה מכלל) דהגם שיש לנו מ"ד דס"ל דנטל"פ אסור אבל הגמ"י ביקשה למצוא שיטה האוסרת נטל"פ גם כה"ג שאילו היה בעין היה לפגם, לאפוקי מפליטות כלי עכו"ם (הבלוע בבשר איסור) לתוך שמן דאילו היתה האיסור בעין היה לשבח. וצ"ב מהו הסברא לחלק בנטל"פ בין עם היה לשבח בעין או לא, דהא סו"ס עכשו אינו בעין ובתערובות

מקילין וכנ"ל. ואולי אפ"ל דהפגם שנעשה מקדירה האסורה אינה פוגם המאכל בעצם אלא דהוי כאריה דרביע עליה (אבל מרש"י שדימה בליעות לתבשיל בעין שעבר צורתו לא משמע כן), ואולי משו"ה מהני דבר חריף לחליא ליה לשבח כיון דבעצם טעמו לשבח. משא"כ דבר שגם בעין היה פגום הוא פגום בעצם ולא רק מחמת דבר אחר. (ונחלקו הפוסקים בדבר סרוח לגמרי שפקע מינה איסוריה אי שייך מחליא ליה לשבח, או כיון שפקע פקע. ועי' בתוס' סו. ד"ה איבעיא להו, שצידד דשייך מחליא ליה אפי' בדבר האיסור הפגום בעצם כמו עכבר. ועיי' בבנין שלמה). ואכתי צ"ב.

בענין קדירה שאינה ב"י (ע"ז דף עו.)

איתא בגמ' (ע"ז עה:) "ולמ"ד נותן טעם לגפם מותר גיעולי עכו"ם דאסר רחמנא היכא משכחת לה, אמר רב חייה בריה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלאו נטלי"פ הוא. מכאן ואילך לישתרי, גזירה קדירה שאינה ב"י משום קדירה בת יומא, ואידך קדירה בת יומא נמי מפגם פגמה". ועי' בראשונים שהקשו דהלא קי"ל דסתם כלים של עכו"ם אינן בני יומן, וא"כ מאי קאמר דאסרה התורה הכלים שהן בני יומן הלא כל הכלים בסתמן אינן בני יומן. ועי' ברמב"ן (סו. ד"ה כל שאינה) שתי' שהתורה אסרה כל הכלים משום חשש בת יומא ולכתחילה, אבל אה"נ בדיעבד אם ביטל בהן מותר מה"ט שסתם כליהן של עכו"ם אינן בני יומן. ועיי' שתי' בעיי"ג ג"כ, שלא אסרה התורה אלא קדירה שבודאי בת יומא ולכן אפי' בדיעבד אם ביטל בה אסור, והוסיף שהוצרך לומר כן לפי שלא מצינו בתורה בשום דבר שאסור לכתחילה ובדיעבד מותר.

ועיי' בריטב"א (שם) שהביא הרמ"ה שהשיג על תירוץ השני הנ"ל דא"ל כן דהלא בודאי עבר עליהן לילה א' מעת שלקחום ונמצא שלא היה מציאות כלל של כלים שהיו בני יומן, ועוד הקשה דלישהנו עד למחר דהא מדאורייתא קדירה דלאו בת יומא מותרת היא לכתחילה. ולכן פי' דקדירה בת יומא היא כל שנתבשל בה פעם א' בלבד, וכדקרו רבנן בני יומא לאותן שלא באו לבית המדרש אלא יום א', וקדירה זו אסורה לעולם מן התורה אבל כשנתבשל בה יותר מיום א' מותרת לגמרי מן התורה ואפי' בו ביום שגיעול התבשילין שנבלעו בה פוגמין זה לזה. ועיי' שהריטב"א תמה עליו "שרבינו ז"ל דן אותנו בדין חדש שלא נאמר מעולם", ותי' הקושיות בעיי"א, דבכלי מדין הנה היו שם טף ונשים שהחיו להם שבשלו בקצתם והיו בני יומן, ואע"ג דאפשר למשהינו עד למחר התורה אמרה ההכשר הצריך להם למי שבא לבשל ביומן. ולי"ע אמאי לא תירץ בפשיטות דאע"ג דאפשר להשהותן עד למחר אבל לא יועיל לאלו שרוצים לבשל בה דברים חריפים בדקדירה שאינה ב"י אמרי' (שם לט.) שדבר חריף מחליא ליה (ממתק הבליות הפגומות) לשבח. ובאמת כן יש להקשות על הגמ' (הנ"ל) גופא דאמאי הוצרכו לאסור קדירה שאינה ב"י אטו קדירה שהיא בת יומא תיפוק ליה דאסור שמתמש בקדירה זו עכשו לדברים חריפים ואז מחליא ליה לבליות שאינן ב"י לשבח.

ולכאורה לפי הריטב"א מתורץ קושיא אחרת, דעי' ברמב"ן על התורה (במדבר לא', כב-כג) ד"ה והזהיר) שהקשה אמאי אמר לבני ישראל דיני הגעלת כלים רק לאחר מלחמת מדין ולא מתחילה לאחר מלחמת סיחון ועוג שלקחו ג"כ שללם כמו שאמר "רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו", ועיי' שכתב דכיון שמלחמת סיחון ועוג היתה מלחמת מצוה דכיבוש א"י, וכשהגיעו לא"י הותרו להם אפי' קדלי חזירים דכתיב "ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת" ממילא הבליות בכלים ג"כ היו מותרין. אמנם לפי הריטב"א אפ"ל בעיי"א (וכמו שתי' הטור על התורה) דבמלחמת מדין היו להם כלים בני יומן כי היו מבשלים בהם הטף והנשים ששבו, משא"כ במלחמת סיחון ועוג שלא החיו כל נשמה לא היו להם כלים בני יומן כלל.

והנה, ראינו בתוס' (עו. ד"ה בת יומא) שהביא פלוגתא מתי נהפך הקדירה לאינה ב"י, דרש"י ור"ת ס"ל דנפגם לאחר לינת לילה, ויש חולקים דרק נפגם לאחר מעת לעת. ואיך שנפרש יל"ע מתי בדיוק נעשה הפגם, האם הפגם נעשה מעט מעט או שרק לבסוף הלילה או הכד' שעות נעשה פגום, וכעין מה שמצינו שחלקו האחרונים בביאור כבוש כמבושל ד"י"א שנעשה לבסוף הכד' שעות וי"א שנעשה מעט מעט, (ואולי יש נ"מ הכא ג"כ אם צריך שיהיו הכד' שעות רצופות או לא, ועי'). והנה באמת מלשון הגמ' הנ"ל (וביותר בדף סז:) משמע דפליגי בזה ר"מ ור"ש, דאיתא "ואידך (ר"מ) קדירה בת יומא אי"א דלא פגמה פורטא" וכתבו תוס' (סו. ד"ה ואידך) דר"ש ס"ל דקדירה בת יומא לא פגמה כלל. והנה בהעלם מה דלכאורה קשה לומר דפליגי במציאות (וכמו שהעירו תוס' בעצמם בהמשך דבריהם) לכאורה מבואר דל"מ הפגם נעשית מעט מעט ולר"ש רק נפגם בסוף היום ולכן תוך מעל"ע לא נפגם אפי' פורטא. אבל עיי' בהמשך דבריהם שפי' תוס' בעיי"א דגם לר"ש בודאי פגמה פורטא ובפרשת גיעולי עכו"ם אסרה רחמנא פגם מועט זו, אבל פגמה רבה מפגמה פורטא לא ילפינן ולכן שאר כל נותן טעם לפגם מותר. נמצא לפי"ז דלכו"ע הפגימה נעשית מעט מעט, רק דלר"ש אין בכח פגימה מועטת זו להתיר הבליות האסורות.

אמנם, עי' בתוס' (שם עו.) שהסתפקו לדעת ר"ת דלינת לילה פוגמת האם הכוונה לתחילת לילה, סוף הלילה, או דבעינן כל הלילה. ומשמע שהסתפקו בדבר זה גופא, האם הפגימה נעשה תוך רגע או דנמשך זמן הפגימה כל הלילה. ואפי' את"ל דגם להצד דבעינן כל הלילה אפ"ל שלאחר יב' שעות של איסור בלוע בתוך קדירה הפגימה נעשית בפעם א', אבל ממנפ"ש מבואר דלא היה פשיטא להו לתוס' שהפגימה נעשית מעט מעט. ולכאורה משמע נמי מתוס' שהפגימה שייכת רק בלילה ולא ביום ומשו"ה הסתפקו אם סוף הלילה או תחילת הלילה פוגמת, ואם היה הפגימה דין בכמות זמן מסוימת לכאורה אין לחלק כלל בין הלילה ובין היום. ועיי' בחשק שלמה על השו"ע (קג', ב') שהבין כן בדעת ר"ת, דעיי' שתי' קושיית הרמב"ן (עה"ת) הנ"ל בעיי"א עיי"פ מה דאיתא בגמ' (תענית כ.). דעמדה לו חמה למשה [בעת מלחמת סיחון ועוג] כמו שעמדה לו ליהושע וא"כ היה אותו יום נמשך לכד' שעות לכה"פ, וא"כ כשבאו לביתם בלילה כבר נעשו כל הכלים לפגם דהא מסתמא בעת המלחמה לא היה פנאי לבשל בתוך הכלים ולא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, אבל העיר דל"ת דסובר דלילה פגום אכתי קשה דאפשר דיום אינו פוגם כלל, עיי"ש. וצב"ק מהו המקום לחלק בין שיהיו בליעות בתוך קדירה ביום או בלילה, אם לא נאמר דלילה זמן למזיקים וכוחות הטומאה ועי'.

והנה, עיי' בתוס' שהביאו רבינו ברוך (ספר התרומה) שכתב דלא נעשה הקדירה לאינה בת יומא א"כ לא נתבשל בה אפילו מים תוך הכד' שעות, דאל"ה הבליות עושים המים לחתיכת נבילה וחזרו ונבלעו מים אסורים אלו לתוך דופני הקדירה. וצ"ב טובא דהלא אין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר, וכיון שהוצרך לומר חנין עיי"כ דס"ל דלא אמרי' שבישול המים מהפך הבליות לב"י, דא"כ אפי' בלי חנין יאסור התבשיל השני עיי' שיצאו בליעות איסור לתוך המים וחזרו לתוך הקדירה כבליות משובחות שבפחו לאסור לעוד כד' שעות. וא"כ דצריכין לדון חנין אמאי לא אמרי' דכיון שאין הבליות האסורות בני יומן (לאחר כד' שעות מבישול האיסור) כמו"כ המים שנהפכו לחנין מחמת הבליות א"י לאסור יותר מהבליות שאסרו אותן. ובאמת עי' בב"י (קג', ז') שהביא הסמ"ק שכנראה הקשה כן דכתב "ידיש הרבה מקילין בדין זה אחר שאין בגוף האיסור בן יומא אין להחשיבו כבן יומא". אבל צ"ב מאי ס"ל לספר התרומה, ואין לומר דלא ס"ל מהכלל של אין הנאסר וכו', דהלא ראינו בסוף סימן קה' (סעיף יד') שהספר התרומה עצמו כתב כן לענין מלח הבלוע מדם דאמרי' רואין המלח כאילו הוא בלוע כולו בדם וצריך ששים כנגד המלח, "ואע"פ שטעם המלח נרגש בקדירה וטעם אינו בטל, אעפ"כ מותר לפי שאין במלח כח לאסור יותר משאילו היה כולו דם ואין לנו להחמיר בנאסר יותר מבאוסר".

והנה, עי' בספר התרומה בפנים (סי' עה') שביאר יותר, דעיי' צ"ל חנין דבלא"ה אמרי' שהבליות היוצאות מן הקדירה אינן חוזרות ונבלעות אלא כפי חשבון המים שיש בקדירה, ואם למשל הקדירה יכולה להחזיק פי עשר מהמילא כשהמים נבלעים יחד עם הבליות האסורות לתוך דופני הקדירה, הכל נבלע כפי חשבון ויש עשר ידות של מים כנגד הבליות וממילא אם יבשל בה לאחר כד' שעות מהבישול הראשון הגם שהבליות עדיין אסורות אבל ודאי בליעות אלו יהיו בטילות בששים בתוך התבשיל השני. נמצא דס"ל לרבינו ברוך שהבישול מחיה הבליות והם מתחילים עוד כד' שעות, רק דצריך חנין מטעם טכני דאל"ה יהיה ששים בתבשיל השני כנגד הבליות האסורות. וממילא לפי"ז ל"ק דאין הנאסר יכול לאסור כיון שגם הבליות האסורות התחילו הכד' שעות מחדש והמים אינן אוסרין יותר מהבליות עצמן, ודוק. ולכאורה מוכח דס"ל לסמ"ק שהשיג עליו דאין הבליות מתחילות

עוד פעם את הכד' שעות ולכן הקשה דהלא אין הנאסר (המים) יכול לאסור יותר מן האוסר (הבליעות) שנעשו פגומין לאחר כד' שעות מבישול האיסור ולא מבישול המים.

ואולי אפ"ל (הגם שאינו מוכרח) דמחלקותם תלויה במה שהסתפקנו לעיל האם הפגימה נעשית מעט מעט או נפגם כולו בבת אחת, דא"ל דנעשה מעט מעט א"כ אפ"ל דלפני בישול המים נפגם קצת ואחר הבישול נגמר הפגימה, משא"כ את"ל דהכל נעשית בבי"א אפ"ל דכיון שלא נפגם כלל קודם בישול המים, מסתבר שהבישול יועיל לכה"פ להתחיל הכד' שעות מחדש, וע'.

והנה לפי דברי הספר התרומה דאפשר להחיות בליעות שכבר נבלעו בדופני הקדירה, אכתי אי"ז כמו שמצינו שדבר חריף מחליא ליה לבליעות פגומות לשבח, דהכא אין בכח הבישול להפוך הבליעות לשבח וכל כחו אינו אלא למנוע הפגימה. ולפי"ז אם בישל בה תוך כד' שעות מבישול המים לכאורה התבטל אסור מדאורייתא דאכתי לא נפגמו הבליעות. ולי"ע בדבר חריף דמחליא ליה לשבח אם ג"כ מהפך הבליעות לאיסור דאורייתא. ולכאורה מסברא כל כמה שטועמים בו טעם איסור משובח אין סיבה שלא יהיה בו איסור דאורייתא כיון דטעם כעיקר דאורייתא. אבל ע' בשו"ת הרשב"א (ח"א, תצ"ז) שהקשה אמאי לא אסרה התורה כלי מדין מחשש שמא יבשל בה דבר חריף דמחליא ליה לשבח (והיינו קושייתנו הנ"ל רק שהקשה כן על התורה עצמה). וע"ש שתי' דהגם שיש כמה דברים חריפים אבל רק בחלתית מצינו דמחליא ליה לשבח, "ולחתיכת חלתית לבדה לא חיישינן שאינו מצוי" (וצ"ב דאינו גזירה דרבנן שעליו אפשר לומר מילתא דלא שכיחא לא גזור בה רבנן, אלא הוא חשש איסור דאורייתא ואמאי לא הזהירם התורה לבל יכשל באיסור זו).

וע' בפמ"ג (בהקדמתו לתערובות ח"ג, פ"ו ד"ה עוד יל"ע) דלכאורה לדין דס"ל דגם בבצלים ושאר דברים חריפים דינם כמו חלתית דמחליא ליה לשבח, א"כ הוא מילתא דשכיחא והדרא קושיית הרשב"א לדוכתיה. ותיקף דצ"ל דהא דדבר חריף מחליא ליה לשבח אינו אלא מדברנן אבל מדאורייתא מותר ע"ש. אבל צ"ב כנ"ל דהלא טע"כ דאורייתא ואם עכשו יכול לטעום טעם איסור משובח למה לא יהיה אסור מדאורייתא. ולכאורה צ"ל דכיון שנפגם הותר לגמרי וא"א שוב לאסרו דאי"ז טעם האיסור שהתורה אסרה (ואינו כדן חוזר ונעור שהאיסור היה בתערובות כל הזמן רק שלא טעמו אותו כיון שהיה ששים כנגדו ואח"כ כשהוסיף איסור שוב טועמים האיסור שהיה שם כל הזמן, משא"כ הכא הטעם לא נתבטל כלל ויכול לטעמו רק דפקע איסוריה כיון שהיה לפגם, ועכשו ע"י הדבר חריף נהפך טעם היתר זו לאותו טעם של איסור, אבל כיון שהותר הותר וע'). ואולי אפ"ל ג"כ שהמושג דמחליא ליה לשבח אינו אלא חשש, ומדברנן חוששים ולא מדאורייתא וע'. (וע"ש בפמ"ג דנראה דמסיק דגם לדין הוא דין דאורייתא). אמנם לפי הרשב"א הנ"ל מתורץ מה שהקשינו על הגמ' דאמאי לא אסרה התורה אינה ב"י משום חשש שמא יבשל בה דברים חריפים, די"ל דכיון דחלתית היא מילתא דלא שכיחא לא גזור בה רבנן. ואין להקשות דאמאי נחשב מילתא דלא שכיחא כיון שבודאי במשך כל החיים מסתבר שיבשל בה לכה"פ דבר חריף פ"א, דלזה י"ל דכל בישול (כל כמה שלא היה תוך כד' שעות מבישול האיסור) נעשה גיעול לחבירו ולכן אם לאח"ז יבשל בה חלתית לא יאסור הקדירה כיון שכבר בישל בה כמה דברים בינתים וע'. אבל אכתי קשה לדין דכל הדברים החריפים מחליא ליה לשבח, אמאי לא תי' הגמ' דלכן גזרין אינו בן יומא אטו בן יומא וצ"ב.

סימן קג' (דין נותן טעם לפגם)

סעיף א' - נבילה שאינה ראויה לגור האם מותר באכילה לכתחילה - סעיף זה שהתיר המחבר המאכל לגמרי ואפי' איסור דרבנן ליכא, איירי בנטל"פ בתערובות, אבל לענין איסור בעין שנפגם ע' בפמ"ג (משב"ז א') שהביא מח' לענין נבילה שאינה ראויה לגור אם יש עליו איסור דרבנן, דלדעת המ"כ אסור מדברנן משום לתא דנבילה, ולפ"ר"ח ליכא איסור אלא משום בל תשקצו דמאוס הוא. וע"ע בכנפי יונה (לבעל המעיל צדקה) שכתב לאסרו מטי"א משום דאחשביה באכילתו. ומקור ד"ז הוא ברא"ש (פסחים פ"ב ס"י א') שכתב דאפי' אם חרך חמץ לפני פסח, בפסח אינו מותר אלא בהנאה ולא באכילה דאע"ג דעפרא בעלמא הוא ובטלה דעת האוכל אצל כל אדם, מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור. וד"ז נוגע מאד להלכה למעשה לענין קפסולות של כדורי רפואה העשויים מדברים אסורים כגון ג'לאטין, דנחלקו הפוסקים אם בעניני רפואה שייך אחשביה, דדעת השאג"א (עה) דשייך אחשביה, ודעת האג"ר"מ (ח"ב, צב') דכיון שגם דברים מרים היה בולע לצורך רפואה ל"ש בזה אחשביה. ויש שכתבו להוציא נפשיה מפלוגתא דיש לעטוף הקפסול בנייר טישו וכד' ולבועלו דאז ודאי ליכא אחשביה כלל (ויתכן דגם מצד תועלת הכדור עדיף מלפתוח הקפסול). אבל לכאורה כשא"א לעשות כן בודאי יש על מה לסמוך לבלוע הקפסול, ד"א שג'לאטין מותר (ואפי' להמחמירין משמע דאינו אלא איסור דרבנן) ויתכן ג"כ שבקפסול זה הג'לאטין סנטאטי, ואפי' על הצד שהוא ג'לאטין אמיתי ולדעת המחמירין, אבל נחלקו הפוסקים אם שייך אחשביה וכנ"ל. אבל בויתמינים נ"ר שהחמירו הפוסקים שאין להקל לבלוע קפסולות כאלו.

בריה הפגומה בעצמה - מדויק בלשון הרמ"א דבריה פגומה בטלה, ונחלקו האחרונים בביאור כוונתו. דעת הפנים מאירות דר"ל בריה פגומה כגון זבובים ונמלים שנפשו של אדם קצה בהם ונבראו פגומים וסרוחים דבטלים ברוב וליכא להחומרא דרבנן שאפי' באלף לא בטל (כעין מש"כ הרא"ה דבריה סרוחה שנפשו של אדם סולדת ממנו לא אסרה תורה כלל חוץ מהשמונה שרצים), והפני"מ השיג דודאי אי"כ ואפי' באלף לא בטל. וע"ע בערוה"ש (יא) שפי' הרמ"א כהפנים מאירות הנ"ל ובוז לימד זכות על אלו שאינם מקפידין לבדוק המאכלים מהמילבי"ן די"ל דכיון שהן פגומים מעיקרן בטלי ברוב. אבל הפ"ר"ח כ' שהרמ"א איירי בבריה כמו עכברא דדברא שהיה חשוב ונפגם אח"כ אבל דברים שפגומים מעיקרא כתולעת וכיוצא"ב ומ"מ התורה אסרתן שפיר חשיבי ולא בטלי, וכ"פ הבית מאיר, הגר"א [ב], והפמ"ג (ק' שפ"ד א'), וכן נראה שנקטו הפוסקים דכל בריה אינה בטילה. אבל ע' בערוה"ש שכתב דאם זה היה כוונת הרמ"א הו"ל לכתוב "אם לו נפגמו בעצמן" ומדקאמר "אם אינם פגומין בעצמן" משמע דהם פגומים מתחלת ברייתן. ולהלכה נראה שאין הפוסקים מצטרפין דעת המקילין אפי' כספק. וע"ש בב"מ דמסיק דעד שנפסל מאכילת אדם כיון דלוקין עליו יש לו חשיבות של בריה ואינה בטילה, אבל החו"ד (ג'כ') כ"כ שהם פגומים בעצמן אפי' נתקלקל רק קצת בטל חשיבותיה וא"צ שיפסד לגמרי, וצ"ב כדכ"י הב"מ דהלא לוקין עליו וא"כ עדיין חשוב הוא.

בריה פגומה בעצמה שנסרחה - הפ"ר"ח חידש דבכה"ג עדיין אינו מותר דמה יתן ומה יוסיף לך מה שנסרחה עכשו דהלא מתחילת בריאתה היתה סרוחה ואפי' התורה אסרתה, אבל כמה אחרונים השיגו דחלוק סרוחן דגופה מסרוחן הבא מעלמא ובכה"ג מותר (וכ"כ בפמ"ג שם).

ההר"ל שנסרחה - בפשטות לא בעינן בזה שיהיה סרוח לגמרי כדי שלא תחשב ראויה להתכבד דכל שהתחיל להתקלקל קצת כבר אינה ראויה לכבד בה אנשים חשובים וכמשו"כ הפמ"ג (קא', שפ"ד טו'). אבל ע"ש שהביא הפ"ר"ח שכתב דמשמעות הרמ"א שכלל כל הדברים החשובים יחד עם בריה, משמע דבעינן שיהיה סרוח לגמרי כמו בבריה, והוא תמוה דלמעשה אינה ראויה לכבד בה אדם חשוב.

דשיל"מ שנסרחה - הפמ"ג ביאר מש"כ השי"ך "חחר"ל ודבר שמבנין וכה"ג" דנתכוין לדשיל"מ דרך באינה פגומה בעצמה ביטילה אבל בפגומה בעצמה שביטלה, ותמוה עליו הפ"ת דהחומרא של דשיל"מ אינו משום חשיבות שנוכל לומר דאם הוא פגום קצת דתו ל"ל חשיבות ובטלה, אלא החומרא הוא מחמת שיהיה לה היתר לאח"ז ולכן אפי' נתקלקל קצת אסור. ובאמת כ"כ הפמ"ג עצמו במק"א (משב"ז ב') "ודע דשיל"מ אם נפסד מאוכל אדם בטל הוא דעפרא בעלמא הוא וכו' ומיהו אם ראוי עדיין קצת הא ודאי דלא בטיל באלף מטעם דשיל"מ". אבל יל"ע בזה דהלא בדשיל"מ אמרי' (קב', ד') דאם יתקלקל המאכל דאינו דשיל"מ וא"כ יש לדון דהכא שכבר התחיל הקלקול וכל שישהה יותר יתרבה הקלקול לכאורה אין לדונו כדשיל"מ ובטל וע'.

סעיף ב' - דבר שאינו נ"ט לא לשבח ולא לפגם - הש"ך הביא מהגהות אשר"י דבכה"ג אסור, וראיה מגיד הנשה שאע"פ שעץ הוא התורה אסרתו, והגם שאינו נ"ט אפי"ה בנימוח קי"ל דבעינן ששים כנגדו. והנה, פשטות משמעות הש"ך הוא שהבין דאינו נ"ט לא לשבח ולא לפגם ר"ל שאינו נ"ט כלל כגון נבילה יבישה לגמרי שיצא ממנו כל טעמו, וכן פ"י המנחת כהן, אבל ע"י בפר"ח (הו"ד בשפ"ד ב') שכתב דזה פשוט להיתר אלא כוונת הגהות האשר"י שנותן טעם המורגש אבל טעם זה אינו לא לפגם ולא לשבח.

שעלא"ק (shellac) - לפי הש"ך הנ"ל יש לדון מה דינו של הציפוי ששמים על פירות וממתקים וכד' שהוא דבר היוצא ממין תולעת אבל אינו נותן טעם כלל לא לשבח ולא לפגם. וע"י באגרי"מ (ח"ב, כד') שרצה לדמותו לדבש צרעין וגזין שאין ממצות אותן מגופן שהביא המחבר (פא', ט') ב' שיטות בזה דיש מתירים ויש אוסרים. ולפי המתירים פשוט דגם זה מותר, ואפי"ה לפי המחמירין יש כמה טעמים להקל א' שמתקשה כעץ כשיוצא לאויר העולם ואינו מאכל כלל ולכן הגם שלאחר מעשים הרבה נעשה איזה אוכל ליכא איסורא של יוצא מן הטמא כלל. ב' השעלא"ק לא נתעכל בגופו של אדם והוי כבולע אבן ולא שייך ענין אכילה כלל על דבר כזה. ג' דבר שאין לו טעם ולא ניתן לטעם נתבטל ברוב היתר (אלקוהל) ואי"צ ששים, וכתב דאפי"ה להש"ך הנ"ל שהצריך ששים אפי"ה דבר שאינו נ"ט כלל ג"כ מותר, דהש"ך איירי רק במב"מ שאנו מחמירין להצריך ס' אפי"ה כשלא מורגש הטעם ולא בשא"מ ע"ש. אבל ע"י בקובץ תשובות (ח"א, עג', ו') ש"כ דאם אין תולעת זו ראויה לאכילה לאינו יהודי א"כ הוי כדברים המאוסים שאעפ"כ התורה אסרתה ולכן אסור גם מה שיוצא מהם הגם שאינו ראוי לאכילה כלל.

שיטת הרשב"א (הי"א הראשון) - מבואר במחבר דלרשב"א תמיד בכל איסור מין בשא"מ חוץ ממה דבעינן לבטל החפצא דאיסורא ברוב, גם צריכים לבטל הטעם של איסור בששים דטע"כ דאורייתא. וגם באיסור שנותן טעם לפגם בודאי בעינן לבטל עצם האיסור ברוב אבל כל כמה שיש רוב א"צ לדון על הטעם כיון שטעמו פגום (דכל הדין טעם כעיקר ילפינן ממשרת שהוא טעם לשבח, וממילא טעם פגום אינו טעם כלל, כ"כ הפמ"ג במשב"ז א' וחוו"ד ב'). והיכא שהטעם איסור הוא הרוב, למשל שנפל חתיכת נבילה של ד' זיתים לתוך ג' זיתים של רוטב והסיר האיסור, או שבישל קצת היתר בקדירה אסורה דצריכים לשער כנגד כל החתיכה או כל הדופן ונמצא שיש יותר טעם איסור מטעם היתר, בכה"ג משמע קצת מלשון הבי"י דא"צ לדון ביטול כלל, דבלא"ה טעם פגום אינו טעם (וכ"מ בתוה"ב הקצר). אבל ע"ש בתוה"ב הארוך (כא). דמבואר דגם בכה"ג בעינן ביטול רק דכיון שאליבא דאמת אנו יודעים שאין האיסור נותן כ"כ הרבה טעם (דליכא ז' זיתים של איסור בתוך הקדירה לאחר שהסיר הנבילה) ואנו יודעים בודאי שיש רוב כנגד הטעם, ממילא האיסור בטל וא"צ ששים כנגד הטעם כיון שטעמו פגום. והא דבעינן רוב כנגד הטעם הגם שאין הטעם טעמא דאיסורא כלל וכנ"ל, צ"ל דכל שהטעם בעין דינו כממש אסור עד שיפסל לגר.

שיטת הר"ן (היש שחוכך להחמיר) - כבר הבאנו דעת רעק"א (חידושים לע"ז סז:) דלדעת הר"ן א"צ ביטול, דכל כמה שאינו נהנה מהאיסור כלל, ליכא איסור תורה. אבל ע"י ביד יהודה (ארוך ז') שהשיג עליו ופשיטא ליה דגם להר"ן בעינן ביטול, וכ"מ מהערוה"ש (ו') ש"כ דזה שכתב המחבר "יש מי שאומר" כשהביא הרשב"א "לאו משום שיש חולקין בזה אלא כן דרכו בשו"ע כשלא מצא דין מבואר רק בא' מהפוסקים אף שאין מי שחולק בזה כותב בלשון יש מי שאומר" ונמצא שהערוה"ש הבין שדעת הר"ן מסכמת לדעת הרשב"א דבעינן ביטול ברוב.

לדעת הר"ן מה הדין כשנהנה מד"א שאינו לא טעמו ולא גודל מדתו - ע"י בצמח צדק (סי' פ' ד"ה ועוד כיון) שכתב דלענין אלו הנותנים קצת חלב לתוך היין כדי שיהיה צלול אסור משום מבטל איסור לכתחילה, והגם שהחלב פוגם היין, אבל משביח הוא בצלילותו יותר ממה שפוגם בטעמו כעין משי"כ הר"ן. וע"י בגליון מהרש"א שכתב דמדויק מדבריו דאם רק נתרבה מחירו אי"צ שבח עצמי וגם הר"ן יודה דאינו נחשב הנאה. וילי"ע מהו כוונתו, האם ר"ל דבעינן הנאה במעשה האכילה, או דכל הנאה שהוא בעצם היין מועיל ומה שראה יותר יפה ג"כ נחשב הנאה בעצם הגם שאינו משביח טעמו או גודל מדתו. וע"י בבדה"ש (ביאורים ד"ה הגדיל) ש"כ "שצלילות מראה היין משפרת אותו בשעת השתיה עצמה להנעים יותר את שתיתו", וכנראה שהבין שמשביח את השתיה עצמה, וע"י (וע"ע ביד אברהם שהביא ראייה להר"ן).

איך קי"ל להלכה - הלבוש רק הביא סברת הר"ן ולא הזכיר סברת הרשב"א כלל, ובאמת הכלל הידוע במחבר הוא דסתם ואח"כ י"א דינו כסתם, אבל כשהביא י"א וי"א הלכה כ"י"א השני, וכ"כ הביה"ל (תרכ"ו ד"ה וי"א) אבל ילי"ע דהכא כתב ויש מי שחוכך להחמיר, ומשמע דהר"ן עצמו לא ברירא ליה להחמיר (ובאמת הר"ן בחידושי השאיר דין זה בצ"ע) אבל דעת הגרי"ב (98,99) דאפי"ה קי"ל כהי"א השני שהוא הר"ן אבל בשעת הדחק אפשר לסמוך על הרשב"א (כמו בכל מקום שהביא ב' דעות דבשעה"ד אפשר לסמוך על הדעה השניה). וע"ע ברעק"א הנ"ל שכתב שהמחבר פסק כ"י השיטות לחומרא. (לכו"ע יש קולא ג"כ להר"ן, או דא"צ רוב או דאינו אסור במשהו בפסח ע"י משב"ז א').

פגם ולבסוף השביח האם מותר לאכלו כשעדיין פגום - הנה הש"ך (סק"ז) כתב להדיא דכל כמה שהוא פגום בודאי ליכא איסור אכילה כלל, ולכאורה כן הוא הפשטות דעדיין לא חל עליה שם איסור מעולם ומהו הצד לאסרו. אבל ע"י בפר"ח (סק"ח) שהשיג דאסור לאכלו, וכנראה כן פ"י המהר"ם על תוס' (ע"ז סז. ד"ה) שכתב דבנפל חומץ לתוך גריסין רותחין אפי"ה יצטנו אינו נותן טעם לשבח, וצ"ב מהו ההכרח לפרש כן, וע"כ דס"ל דאם היה נותן טעם לשבח אחר הצינון א"כ היה אסור לאכלם גם כשהן רותחין ובגמ' איתא להדיא דבכה"ג שנפל לתוך רותחין מותר. ולא עוד אלא הכי מדויק בלשון הבי"י שכתב דהשביח ולבסוף פגם אסור בכל שכן מפגם ולבסוף השביח "השתא פגם לבסוף אסור מפני שהשביח מתחלה אע"פ שאותו שבח ע"מ לפגום הוא, פגום תחלה כ"ש דאסור דהא פגם זה אינו פגם כיון שהוא ע"מ להשביח", ומדכתב דפגם זה אינו פגם משמע דגם כשהוא פגום הוא אסור. אבל עצם הכ"ש צ"ב טובא וכמו שהעיר הפר"ח (שם ד"ה אמנם) דבהשביח תחילה כבר נאסר ותו א"א להתירו ע"י פגם פורתא משא"כ בפגם תחלה שלא חל עליה שום איסור מעולם מה"ש שיהיה אסור. ומשמע דהבי"י ס"ל דכל שסופו להשביח אין להסתכל על הפגם כפגם כלל דהוא ירידה שהיא צורך עליה. ואולי דתלוי בפי' הירושלמי שהביא הפר"ח דאיתא "מעטתה רותחין יהיו אסורין שדרך לצננן" וכ"כ הפר"ח דאסור חז"ל מחשש שמא יאכלנו אחר שצננו כשהוא לשבח ואסור משום גזירה דרבנן, אבל הכו"פ (סק"ד) כתב דמדויק בירושלמי דרק בדרבנן כגון הכא שדרך לצננן אסור (דודאי יצננן דהלא כשהוא יסל"ד א"א לאכלו) ואפשר עדי"ז נתיכון הבי"י דס"ל דכיון שעומד להשביח כבר עכשו נחשב משובח. להלכה כ' הפמ"ג (שפ"ד ז') דספק דרבנן לקולא.

השביח ולבסוף פגם אמאי אסור לאכלו לאחר שנפגם - ע"י בחידושי הר"ן (ע"ז סז). שכתב דאסור כעין מה דאיתא (חולין קח). דחתיכה נעשית נבילה, וצ"ב מא"ל להני ראשונים דלא ס"ל מחנ"ן בשאר איסורים. ומתוסי משמע דכיון שחל עליה איסור תו לא פקע בקל, דכן הוא בכל התורה דתמיד כשכבר נאסר האיסור יותר קשה להפקיעו מלמנוע לכתחילה שלא תחול (ע"י בסמוך לענין נ"ט בר נ"ט).

ספק אם משביח או פגם - ע"י בבאר היטב (סק"ז) שהביא מהפר"ח דבכה"ג הולכין לחומרא, והוסיף דנ"ל דמין במינו ואיכא ודאי רוב (דספיקא דרבנן היא) הולכין בספיקא להקל, וע"י בחכ"א שכתב דהאי ספק ר"ל דמסופק איזה איסור נפל בפנים, דספק אם המאכל משביח או פגום הוי כספק חסרון ידיעה ואי"ז נחשב ספק כלל, וכ"כ הש"ך (קד', סק"ד).

קדירה שבישל בה חומץ וגריסין - כתב הרמ"א שהקדירה האסורה, וכ' הערוה"ש דמשמע מדבריו דטעם האיסור (כמוש"כ בביאור הגר"א ח') שמה יבשל בה דבר שני"ט לשבח. ואם בישלו בה תוך מעלי"ע תבשיל שהאיסור הראשון נותן בו טעם לשבח כתב הרמ"א שנאסר התבשיל השני. וצ"ב טובא מהו המציאות, דהלא התערובות של חומץ לתוך גריסין הוא תערובות של טעם פגום, וא"כ יש טעם פגום בתוך הקדירה ואיך אפי"ל דטעם פגום זה יתן טעם לשבח בתבשיל אחרת. ואי"ל בתוך דופני הקדירה נפרד החומץ מהגריסין. ולכא' צ"ל דהה"נ שהם פוגמים זא"ז אבל בתוך תבשיל אחרת שניהם טובים ולמשל גריסין ושכר יתכן שפוגמים זא"ז אבל שתיהם בתוך תבשיל הוא טלי"ש.

אמאי ליכא איסור על החומץ וגריסין עצמן שמה יבשלם בתבשיל באופן שני"ט לשבח - ואכתי ילי"ע בדין הנ"ל דמ"ש הקדירה מהמאכל עצמו, דאמאי מתירין המאכל ולא חיישינן שיתן המאכל טעם לשבח בתבשיל אחרת אבל חיישינן שהטעם הבלוע בקדירה יתן טעם טוב בתבשיל אחרת. והנה, מקור דין זה הוא באו"ה (לבי', יב') שהביא ב' טעמים לאסור הקדירה. (א) דהא לא שרינן שום נותן טעם לפגם בין מאכל בין בכלי כי אם בדיעבד וכמו שגזרינן בכלי

שאינו בן יומו אטו כלי ביי, כך יש לגזור בהא בכלי איסור הנטל"פ אטו הנותן טעם לשבח. (ב) דיש לחוש שמא יבשל בה דבר שהאיסור נותן בו טעם לשבח ובתוך מעליע אסור המאכל אפי' בדיעבד אם בישל בה דבר שהאיסור נותן בו טעם לשבח. ועי' בערוה"ש (יג"טז) שבכוונה השמיט הרמ"א טעם הראשון של האו"ה ע"ש משי"כ בזה. ואולי אפי"ל שהגם שלא הביא הרמ"א טעם הראשון, אבל סמך עליו דבדיעבד מקילין בנטל"פ ולכן בהמאכל של חומץ וגריסין עצמן שא"א בהגעלה הוא בדיעבד ולכן יש להקל, משא"כ הכלי תמיד נחשב כלכתחילה דאפשר בהגעלה (ודלא כמוש"כ הערוה"ש דגם הקדירה מקרי דיעבד ע"ש).

נ"ט בר נ"ט - איתא בגמ' (חולין קיא): "דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח". והיינו טעמא, שהבשר נ"ט בקערה והקערה נ"ט שני בדגים וטעם שני איקליש כ"כ שא"א לחול עליו איסור בבי"ח. אבל כל זה בני"ט בר נ"ט דהתירא, אבל טעם איסור אפי' כשנעשה נ"ט בר נ"ט לא פקע איסוריה. ולט"ז הכא דאיירי בנטל"פ דהוא טעם היתר ובני"ט בר נ"ט מותר, אבל הנקוה"כ כי דחיישינן להשיטות (בתוס' שם) דס"ל דרק בַּעְלו בקערה סגי בני"ט בר נ"ט אבל בנתבשלו בקדירה גם בבי' נותני טעם אכתי לא איקליש איסוריה ולכן צריכין ג' נותני טעם.

רגלי דבורים ביורה של דבש - צ"ב דטעם ההיתר הוא משום שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם והלא השי"ך כתב לעיל (סק"ב) דבכה"ג אסור, ולא עוד אלא הרמ"א עצמו כתב כן לקמן (סי' קלד, סי"ג) וכמו שהביא הערוה"ש (טו) שהשוה טעם לשבח לטעם שאינו פוגם. ועי' בערוה"ש (יט) שכתב דהתם ודאי נותן איזה טעם רק הטעם הזה אינו מוסיף בו לא לשבח ולא לגפם אבל בכאן אינו נותן טעם כלל וכעץ בעלמא הוא (והגם שהשי"ך הביא ראייה לדבריו מגיד הנשה שהוא עץ בעלמא והתורה אסרתו, צ"ל דלאו דוקא ור"ל דלענין השבח הוא כעץ בעלמא אבל מ"מ נותן איזה טעם ע"ש). ועי' משי"כ בזה היד אברהם.

[אגב, לכאורה מבואר ברמ"א דלא כתוס' (סט.ד"ה ההוא) דהלא לדעת ר"ת מותר אפי' לאכול הרגלי דבורים עצמם וא"כ בודאי אין הפליטה שלהם אוסרת. והנה, עי' בזר זהב על האו"ה (כח, סק"ב) שהביא ראייה להתיר גילאטין מהתוס' הנ"ל שהשוה רגלי דבורים לעצמות חמור שמוותרות, ולכאורה מהרמ"א כאן משמע דלהלכה לא קי"ל כתוס' זו. אבל יש לדחות ע"פ משי"כ בצבי לצדיק ע"ש].

סעיף ג' - אין כח באיסור לבדו לפגום אלא ע"י דבר אחר שמסייעו - יל"ע מהו ביאור כוונתו, דהנה נראה דנחלקו בגמ' (סז). בביאור האי דינא דר"ל, דלדעת המאירי איירי בבשר מלוח שנפל לתשביל מלוח, שאין הבשר פגום בעצמו רק בצירוף המלח שבתבשיל מוסיף פגם, אבל מרש"י שם (ד"ה נותן טעם) נראה דס"ל שהאיסור בעצמו הוא פגום ומשמע דבלא"ה ליכא היתר. אבל נראה דלכו"ע רק מותר כשהאיסור מסייע לפגום, משא"כ בכה"ג שהמאכל מצד עצמו פגום אין היתר לאכול איסור שנתערב בתוכו, וכן דייק הבדה"ש (סקמ"א) במחבר ע"ש (ועי' בערוה"ש).

סעיף ד' - שמן של עכו"ם - מותר אפי' בידוע שבישלו בסיר של איסור תוך יומו כיון שהבליעות של בשר שבדופני הקדירה פוגמים השמן. וצ"ב דמי אמר שהקדירה היתה בלוע מבשר, ואולי היתה בלוע משאר מאכלי איסור. וראיתי בבדה"ש (סקמ"ד) שכתב דשמא ר"ל בשר וכל מיני אוכלים של איסור פוגמים השמן והדבש. ולכאורה בלא"ה רוב איסור של גוים היינו בשר דל"ל איסור שמיטה וערלה וכו'.

ויל"ע באיזה מין שמן פוגם הבשר. ועי' בבדה"ש (ביאורים ד"ה שמן) שהביא מהחכ"א (נד', טו') שפי' דהיינו שמן זית, ועי' בכה"ח (לג') שכתב דאפשר שבשאר שמנים אינו פוגם אף לדעת המחבר. להלכה, השי"ך האריך לחלוק על המחבר ורמ"א וכתב דבשר בשמן נותן טעם לשבח ולכן אין להקל בין בשמן חי ובין בשמן שלוק, וכן סתם החכ"א ולכן כי הבדה"ש דיש להחמיר בזה, ולפי"ז אין להקל בשום שמן.

דבש של עכו"ם - הרמב"ם כתב דבשר פוגם דבש, ותמה עליו הבי"ד דהלא עינינו רואות שהדבש משיבח הבשר, ותי' דאולי רק דבש יחד עם בצל ותבלין משיבח בשר אבל דבש לחוד אינו משיבח. ועי' בב"ח שר"ל דבשר עם קצת דבש הוא לשבח אבל דבש עם קצת בשר הוא פגם, ועי' בגר"א [טז] שחילק בין בשר בעין דנותן טעם לשבח עם דבש ובין בשר בלוע שנטל"פ דבש (ועי' עדי"ז בערוה"ש כא'). להלכה, המחבר הקיל בדבש, והרמ"א הביא י"א דאין להקל אלא במשקה הנעשה מדבש (מע"ד) שהבשר פוגמו אבל בדבש עצמו הבשר נותן בו טעם לשבח, והוסיף דאין להקל להתיר דבש אלא במקום הפסד מרובה, אבל הטי"ז השיג דאפי' במקום הפסד מרובה אין מקום להקל כלל בדבש עצמו דבע"כ צ"ל דמה שאמרו חז"ל שפוגם דבש איירי במשקה הנעשה מדבש. ולהלכה החכ"א סתם כהרמ"א, וכן נראה שנקט הבדה"ש.

יין שמעורב בו איסור - הרמ"א כתב דבשר ודאי פוגם היין, וכן חלב. ונחלקו הפוסקים אם הכוונה לחלב או לחלב וכמו שהביא הפ"ת, ועי' שהביא הב"י שכתב דשניהם פוגמים יין ולכן סתמו הפוסקים בזה. להלכה, כי הבדה"ש (סקנ"ב) דנראה להחמיר בחלב ולהקל בחלב, ובציונים שם (קכח) ביאר טעמו כיון שהנוב"י הוכיח מהגהות אשר"י דכוונתו לחלב שכתב "וכן חלב ובשר נבילה שנפל ליין אי"צ סי' דהוה נ"ט לפגם" ואם כוונתו לחלב למה צריך סי' היתר בהיתר הוא ע"ש (אבל עי' בערוה"ש (כב') שדחה ד"ל דקאי על חלב טמא).

בכל ספק אם נטל"ש או נטל"פ אמאי א"א להטעימו לקפילא - מאי מספקא להו לענין בשר בדבש ושמן, וחלב או חלב ביין, הלא כל אלו אפשר לעשות כמותם ולהטעימם אפי' לקפילא יהודי, ובאמת כע"ז כבר הקשו תוס' (ע"ז סט. באד"ה אמר) לענין עכברא בשיכרא דמספק"ל לרבא אם נטל"ש או לא, אבל תירוצם ל"ש אלא בעכברא בשיכרא דוקא. ועי' בבדה"ש (ביאורים ד"ה ו"א) דכתב האשכול י"ש מי שאומר שאין אנו בקיאין מה נטל"פ, ואין ברור אלא מה שאמרו חכמים כגון קדירה שאינה ב"י, דהא חזינן דרבא מספקא ליה בעכבר בשיכרא אי נ"ט לפגם או לשבח, ועי' בבדה"ש שר"ל דלכאורה טעם פגום תלוי ברוב בני"א וא"כ אפי' אם יטעמנו לאדם אי' אינו ראייה דכן ס"ל לרוב בני"א (וצ"ב אמאי א"א להטעימו לכמה בני"א). וד"ז נוגע גם לשאר דברים שלא הוזכרו בחז"ל אם אנחנו יכולים לקבוע שהאיסור נטל"פ.

ועי' במרומי שדה (ע"ז סח): שהקשה כנ"ל דלא מצינו כזה בחז"ל שנסתפקו אם דבר נטל"ש או נטל"פ, ויצא לחדש דפשיטא לכו"ע דעכבר נטל"ש בשכר, רק דאעפ"כ כיון שהוא מאוס ונפשו של אדם בודל מהם ולכן א"א לאכלו זה גופא דינו כנטל"פ להתירו, והוא חידוש גדול, אבל עי' ביד יהודה (קצר ב') שכתב כעין זה לענין אם עירב דבר שפוגם הריח דאם אדם קץ בה זה נכלל בנותן טעם לפגם ע"ש (ואולי יש עוד רמזים לפי זה לקמן בסימן קד').

מעשה בתינוק שנפל לדבש ר"ל - עי' בפ"ת שציין לכמה מ"מ, והנידון היה במעשה שאירע בקראקא בזמן התוי"ט בתינוק שנפל ליורה של דבש ומת והתוי"ט אסר כל היורה כיון שבשר אדם אסור מה"ת (מח' הרמב"ם ורשב"א) ולא היה סי' כנגד התינוק. אבל הבית הלל ופרי"ח כתבו להקל כיון שבשר אדם נ"ט לפגם בדבש, דלכאורה אין לחלק בין בשר אדם ולבשר בהמה (ועי' לקמן קד' פ"ת ג' בעני"ז).

ביאור דברי השי"ך סימן קג' סקי"ד

ו"א כו' רק משקה הנעשה מדבש: משמע דבשמן גם הי"א מודים דפגום מדלא הגיה הרמ"א ד"א דבשר אינו פוגם שמן כמו שהגיה בדבש (וכן כ' הע"ט) **שמן דבש וכו' ואפי' היה בעין היה פוגם את השמן ומסריה וכו' והשמיט גהת הרב ע"ש** דמשמע דמודה הלבוש להמחבר שבשר פוגם שמן) **ותימה הא הי"א אלו** שהביא הרמ"א **הוא מהרי"ל בהגהת שערי דורא סימן כב' ושם משמע להדיא דכל שכן בשמן היו בשר לשבח, אפי' כשנתבשל דלא כתשובת הרמ"א בהמשך שחילק** בדבשמן כשלא נתבשל נ"ט לשבח אבל בנתבשל נטל"פ **וכן משמע בכל הפוסקים כמו שאבאר:**

דמהרי"ל הביא שם תשובת ר"י שבמרדכי (לשוננו נטל"פ) **פרק כ"ש ופרק א"מ דשמוניות** בשר בעין **הוי טעם לפגם בדבש וכתב עלה** המהרי"ל **וז"ל "אמנם** אין להביא ראייה שבשר פוגם דבש **מהעובדא דהוי במחבת של איסור בת יומא שבשלו בה דבש** [והתיר] (ו) **דשמא היה משקה שנעשה מדבש ובהכי** (במשקה של דבש) **איירי נמי מתני' בע"ז לט: דשריא דבש של עכו"ם דמינה מיייתי ר"י ראייה דקאמר שם בגמ' אי משום גיעולי עכו"ם (כו') נותן טעם לפגם הוא ומותר".**

וכי' שדן המהרי"ל דאולי בשר נ"ט לשבח הוא רק לענין דבש אבל לענין שמן ע"ש בתשובת ר"י במדכי שהביא המהרי"ל, שם מוכח להדיא דבשמן מודה דבשר משביח דמיייתי התם ראייה דפוגם בדבש מדתנן פרק אין מעמידין בשמן של גוי אסור לדעת התנא קמא ומפרש שמואל (שם לו.) משום דזליפתן (פליטתן) של כלי גוי אוסרתן כו', וכתב הר"י "ועד כאן לא שקיל וטרי התם לומר דתי"ק אוסר ור"י הנשיא היתיר אלא בנטל"פ בשמן שאילו היה הבשר בעין היה משביח לכו"ע, אבל בדבש הבליעות היו נטל"פ לגמרי ואפי' מעורב בו שמנונית (בעין) של גיעולי גוים או מבשר וחלב" עכ"ל הר"י. ר"ל דבהך מתני' שריא דבש של גוים וטעמא כדמפרש בש"ס דמשום גיעולי גוים ליכא למיחש דנטל"פ מותר, א"כ מדקאמר שהיתיר הוא משום שניט' לפגם ע"כ היינו טעמא דמשום דשמנונית בעין בדבש נטל"פ, ובשמן דפליגי תי"ק ור"י הנשיא ע"כ צ"ל דנותן טעם לשבח ומאי שהתירו ר"י הנשיא הוא מחמת פגם הכלים דס"ל דסתם כלים אינן ב"י (ולפי"ז צ"ל דס"ל להאי תנא קמא דסתם כלים של גוי בני יומן ולכן אסר השמן הגם שנתבשלו בסתם כלים, א"כ ס"ל דכיון שאין הפגם בשמן אלא משום שאינו בן יומו אסור דאין הפגם של כלי שאינו בן יומו פגם גדול וכן משמע בתוס' (חולין ח:) במש"כ שם אבל השמן אין הפגם אלא משום שאינו בן יומו ע"ש דהיינו כ"ל שהפגם של אינו ב"י אינו אלא פגם קל). מוכח דבשמן פשיטא ליה לר"י דבשר נותן בו טעם לשבח.

ופי' זה בהמהרי"ל הוא דלא כרבי נתן שפירא במבוא שערים על ספר שערי דורא סי' כב' שפי' דתרתיה קאמר המהרי"ל: חדא דאין להביא ראייה מהעובדא שבשלו דבש במחבת בת יומא כיון דאיירי בבישול שפוגם הדבש אבל כבישה משביח הדבש, ועוד אין להביא ראייה דשמא היה משקה שנעשה מדבש, דהוכחת הר"י דבשר פוגם דבש היה משום דס"ל לר"י דמאי דאמר' בש"ס פרק אין מעמידין גבי דבש (לט:). "למאי ניוחש לה אי משום איערובי מסרי סרי", היינו משום איערובי בשר שהוא מסרח סרח ולא כרש"י שפי' משום תערובת יין ולר"י שפירא יש לר"י ראייה מגמ' זו דבשר פוגם דבש כיון דהגמ' איירי בעירוב בשר בדבש ולא בעירוב יין. וזה תימא דהא גבי שמן נמי אמר' בש"ס התם (לח:) הכי "דאי משום איערובי מסרי סרי" ובשמן ס"ל דמשביח ע"י בשר, וע"כ צ"ל דמה דאיתא לגבי שמן "דאי משום איערובי מסרי סרי" ר"ל עירוב יין, ואי"כ בדבש נמי כוונת הגמ' במה דאיתא "אי משום איערובי" ר"ל עירוב יין, אלא ודאי כדפירשתי שהוכחת הר"י שבשר פוגם דבש הוא ממה דאיתא "אי משום גיעולי נכרים נ"ט לפגם הוא", ע"ש במדכי פרק א"מ מבואר שם להדיא כדפירשתי.

וכן מפורש בתוס' פרק קמא דחולין (ח:) וכן מוכח בהרשב"א ור"ן ואגודה בחולין שם שכולם הביאו ראייה דק"ל סתם כלי של גוי אינו בן יומא מדאמרין רבי וב"ד התיירו השמן דנותן טעם לפגם של הכלי שאינו בן יומו מותר, אלמא דבשר נ"ט לשבח כשהבשר בעין בתוך השמן דאל"כ אלא בשר בעין פוגם שמן לא הוי מיייתי ראייה מידי דיתכן שסתם כלים בני יומן ואפי"ה מקרי נותן טעם לפגם משום שבשר פוגם שמן. וכן הוא להדיא בתוס' פרק א"מ (לח:) ובהרא"ש שם ובהגה"מ סוף פרק י"ז מהל' דאיתא בשם ר"י, ובאו"ה הארוך כלל לב' דין טז' שכולם כתבו דשמנונית בעין פוגם בדבש ומשביח בשמן. וכן הוא בסמ"ג סוף סי' קמח'.

ומשמע להדיא בכל הפוסקים הנ"ל דאפי' בשמן שלוק (ר"ל מבושל) נותן הבשר טעם לשבח דומיא דדבש דאיירי במבושל (דאיירי במשקה הנעשה מדבש שהוא מבושל) ** ודלא כהרב (הרמ"א) בתשובה (סי' נד') שדחק ליישב מש"כ הסמ"ג והתוס' דשמנונית בשמן נ"ט לשבח דקשה לסמ"ג ותוס' מהא דאמר' בש"ס אי משום איערובי מסרי סרי דבשר פוגם השמן, וזהו דלא כדכתבו הסמ"ג ותוס' דשמנונית נ"ט לשבח *** ות"י הרמ"א דבש"ס מייירי בשמן שלוק (מבושל) דומיא דדבש דאיירי במבושל אבל באינו שלוק נותן הבשר טעם לשבח בשמן ודבר ברור דליתא אלא כדפירשתי דבשר נותן טעם לשבח בשמן בין לא נתבשל ובין נתבשל, והפוסקים (הסמ"ג ותוס') מפרשים כפרש"י דאי משום איערובי היינו תערובות יין ורק יין מסרי סרי בשמן, דבכולי סוגיא דע"ז התם לא חיישינן אלא לתערובות יין אבל שמנונית בשמן לעולם נותן טעם לשבח בין חי בין שלוק.

* (מדכי פרק א"מ סי' תתל"ו) "וכן כשמרתיחין הדבש במחבת להסיר השעוה ופעמים יש שם דבורים ואיברי דבורים ומ"מ מותר דני"ט לפגם הוא דטעם הדבורים פוגם הוא רק שסייר ממשות הדבורים ורגלי הדבורים והאיברים, ומעשה בא לפי ר"י שבשלו דבש במחבת של בשר והיתה בת יומא והריקוהו חם בקערה של חלב בת יומא והתירוהו דאפי"ה דבת יומא היא דאשכחן דשמנונית בדבש הוי נטל"פ אפי' הוי שמנונית בעין בשעה שנתערב שם וכ"ש קדירה בת יומא מדתנן פרק אין מעמידין אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין וקא חשיב שמן ומפרש שמואל משום דזליפתן של כלים טמאין אוסרתן ועד כאן לא שקיל וטרי התם אלא בני"ט לפגם בשמן אבל בדבש הוי נ"ט לפגם לגמרי אפי' נתערב בו שום שמנונית של געולי נכרים בעין אי מבשר אי מחלב הוי נ"ט לפגם" ** (וכ"מ להדיא בתשובת מהרי"ל הנ"ל ודלא כהרב בתשובה (נד') שהוציא מתשובת מהרי"ל הנ"ל לחלק בשמן בין שלוק או לא) *** (ומתוך כך כתב דמש"כ האו"ה הארוך בשם מרדכי דשומן בשמן נותן טעם לשבח "ליתא דלא נמצא כן במדכי שלנו ואולי שום תלמיד טועה הגיהו במדכי ונקרא על שמו" עכ"ל. ותימא שהיה הוא מבואר מתוך דברי מרדכי הנ"ל בעובדא דר"י במחבת וגם במדכי פרק כל שעה הביא עובדא דר"י הנ"ל וראיתו ממתני' דשמן בקוצר ומוכח שם להדיא כן וכמש"כ כל הפוסקים הנ"ל וכ"ז נעלם מהרב)

סעיף ה' - האם מעל"ע מועיל גם כשליכא לילה שלימה - הטור והמחבר הכריעו כמשמעות הרא"ש דבעינן מעל"ע דוקא, דלא כרש"י ור"ת דבלינת לילה סגי. ויל"ע אם הכי קי"ל גם לקולא או דרק לחומרא חיישינן ולא כשיצא ע"ז קולא כגון שבישל בה בחצות הלילה דלהמחבר לכאורה יצא דלאחר מעל"ע בחצות נחשב הקדירה אינה ב"י משא"כ לרש"י ור"ת אולי בעינן דוקא לילה שלימה ברציפות דע' בשפ"ד (יט') שכתב דהיינו מתחילתה (בחכ"א כתב מתחילת שקיעה) עד שהאיר היום. והכו"פ (קה', סק"א ד"ה איברא) החמיר דלא מצטרפי חצי לילה הראשון לחצי הלילה השני, אבל הבדח"ש כתב (ביאורים סוד"ה וכן) דמסתמת הפוסקים לא משמע דיש חילוק בין בישלו ביום או בישלו בלילה ותמיד לאחר כד' שעות נעשה לאינה ב"י. ויש לציין שהמעל"ע רק מתחלת משעה שנצטן הקדירה ואינה סל"ד וכמוש"כ היד יהודה (קצר סק"כ"ט) דעד אז עדיין מקרי באמצע הבישול.

האם אפשר להצטרף שיטת רש"י ור"ת לקולא - ע' ברעק"א שכתב דבכל ספק אפשר לצרפו לס"ס, אבל האגר"מ (חי"ב, לא') החמיר בזה. לבשל בקדירה שאינה ב"י לכתחילה - מדויק במחבר שכי' "ואם בישל בה כשאינה ב"י התבשיל מותר" דרק בדיעבד מותר אבל לכתחילה אסור וכמו דאיתא בגמ' (ע"ז עו.) וכן נפסק להלכה לקמן (קכב', ב') דגזרו כלי שאינה ב"י אטו כלי ב"י. ומעשה שהיה במישהו שעשה חביתה חלבי בתוך מחבת בשרי שאינה ב"י וזכר לפני שהפך את החביתה ורצה לדעת אם מותר לו להפכו או לא. ולכאורה ככה"ג פשוט שאסור דזה מקרי לכתחילה אבל יל"ע במי שעשה טשולט בעירוב ודבר נזכר שהסיר הוא חלבי אינה ב"י האם מותר להמשיך בשוא"ת או דחייב בקום ועשה להוציאו כדי שלא יתבשל יותר שכל שניה יש עוד בישול לכתחילה. וע' בבדח"ש (צג', ביאורים ד"ה אם שהה) שהביא משו"ת קול אליהו דחייב להוציאו מיד וע"ש שנראה שהאופן הכי טוב הוא לכתוב את האש ולהניחו עד שיצטן ואח"כ להוציאו לסיר פרוה ע"ש.

טיחה על פני הכלי - נחלקו בזה הראשונים והמחבר הביא ב' השיטות וכפי הכלל הידוע דסתם ואח"כ י"א קי"ל כסתם נראה שפסק כהרשב"א ששמנונית בעין אינו נטל"פ לאחר מעל"ע ובאמת כן הוא להדיא לקמן (קכב', ב') שהביא רק את שיטת הרשב"א. ואולי מחלקותם תלוי בביאור הא דבליעות שאינן ב"י נעשות פגומות, דאם סיבת הפגימה הוא בגלל שחן בתוך הקדירה שהכלי עצמו פוגמו, י"ל דפליגי בשמנונית שאינו בתוך דופני הכלי דאפי"ל שאינו פוגמו ודעת הר"ן דגם מה שנמצא ע"ג הכלי הוי כבלוע בתוך הכלי וכלשון הבי"י, אבל כמדומני שראיתי שיי"מ בע"ה שהאור שולט בה ופוגמו כיון שהוא כ"כ דק. ואולי יש נ"מ לענין אם אפשר להקפיא הבליעות ולמנוע הפגימה דאת"ל שהכלי פוגמו י"ל דא"א משא"כ את"ל שהאור פוגמו יל"ע אמאי א"א למנוע הפגימה ע"י המקפיא, אבל זו לא שמענו.

ע' בש"ד שהביא המהרי"ל דס"ל דכשיש טיחה על הכלי אז גם הבליעות בתוך הכלי אינן נפגמות, וצ"ב כמו שהקשה המנ"י (נח', טו') "דהוא נגד הסברא דמה מועיל הלכלוך הצונן למה שבלוע תוך הקדירה". וחשבת לפרש דבריו ע"פ מש"ב הכו"פ (קה', סק"א) בכבישה שהבליעות נכנסות מעט מעט ועי"ז פועל על הבלוע בקדירה כמו בישול ואינן נפגמות, אבל משמע מהמהרש"ל שאמר כן אפי' בגוש דל"ש כבישה, וצ"ב.

סעיף ו' - דבר חריף - אין כאן עיקר מקומו, וע' לעיל סימן צה' וצו'. ויש רק לעיין במש"כ הט"ז ושי"ד כאן. דע' בט"ז (סק"ט) שלפום ריהטא סתר עצמו מו"ב שכתב "דדוקא רובן דבר חריף בעינן מ"ה בעינן עכ"פ בתבלין חלק גדול שהוא נרגש הרבה בקדרה" וצ"ב האם בעינן דוקא רוב או דסגי בחלק גדול הנרגש הרבה. והייתי ר"ל דרישא איירי ירק חריף כגון בצלים ופלפלין שאז בעינן דוקא רוב התבשיל, וסיפא איירי בתבלין דוקא דאז א"צ רוב הקדירה דזה אינו מצוי כלל שרוב התבשיל יהיה עשוי מתבלין, אלא בעינן טעם הנרגש הרבה, וזה שייך אפי' באחוז קטן של תבלין. אבל מהרמ"א לעיל בס"י צה',

ולקמן בסי' קכב' לא משמע כן כ"כ, ואולי צ"ל דבעינן שרוב הטעם יהיה טעם של דבר חריף אבל אה"נ א"צ שרוב התבשיל יהיה דבר חריף ואפי' בשלש אחוז של פלפל שחור ודאי שרוב התבשיל יהיה לה טעם של דבר חריף ועי'.

ע"י בישול מחליא ליה - כ"כ הש"ך (סק"יז) ולכא' ר"ל לאפוקי מהניח פלפל צונן בתוך קדירה דכ' (קה', יג') דאינו מפליט כלי, וכ"כ הפ"ח.
האם דבר חריף מחליא ליה לשבח דבר שפגום בעצמותו - לכאורה משמעות המחבר דרך באיסור שאינה ב"י מחליא ליה לשבח, וכן עי' בפמ"ג (הקדמה לתערובות ח"ג, פ"ו) שנקט כן וכ"מ במנ"י (נא, סק"יז), אבל עי' משי"כ עליו הבדה"ש (ביאורים ד"ה דחורפיה). ולכאורה גם בתוסי' (ע"ז סט. ד"ה איבעיא) משמע שאפילו בעכבר וכדומה יתכן דמחליא ליה לשבח ע"ש.

סעיף ז' - ביאור מחלוקת המחבר ורמ"א - במחבר מבואר דרך מקילין כסמ"ק בכה"ג שבישל בשר, בישל חלב, עבר הלילה, ואח"כ חימום מים דא"צ מעליע מבישול המים אלא מבישול החלב, אבל הדרכי משה כ' דכמו"כ בבישל בשר, בישל חלב, וחימום המים קודם שעבר הלילה ג"כ יש להקל (ומאיזה טעם לא כתב דין זה ברמ"א) ולכאורה סברת הד"מ ברורה וכמוש"כ ה"ט"ז בדף אחרון (וכ"כ הפמ"ג במשב"ז יז) דאם סיבת המחבר להקל מטעם שמצטרפין ב' קולות יחד, שיטת ר"ת בלינת לילה ושיטת הסמ"ק שאין הבישול גורם להתחיל הכד' שעות מחדש, א"כ כל כמה שיש ב' הקולות יש להקל ומהו הנ"מ אם החימום מים היה לפני שעבר הלילה או אחר שכבר עבר הלילה. ובדעת המחבר עי' בש"ך שחילק דבחימום המים מיד לפני שעבר הלילה נעשה בן יומו וצריך מעליע מחימום המים, וצ"ב כוונתו (ועי' בחו"ד).

ועי' ברעק"א שביאר דאפי' להב"י דשי"ך חני"ן דבב"ח גם במה שיוצא מהבב"ח אבל אין חני"ן זה אלא מדרבנן ולכן אם עברה הלילה קודם שחימום המים א"כ יש ספק דאולי קי"ל כר"ת דלינת לילה פוגמת וא"כ יתכן דליכא איסור בב"ח כלל ולכן ספק איסור דרבנן (מהבליעות שיצאו מבב"ח) לקולא ואמרי' דלא נעשה המים חני"ן, משא"כ כשכבר חימום המים לפני הלילה מיד נעשה חני"ן ושוב לא מקילין בבוקר אחר שעבר הלילה. אבל צ"ב דגם בכה"ג יש להקל דאולי נפגם הבליעות של החני"ן דרבנן וספק דרבנן לקולא. ועי' בבדה"ש (ביאורים ד"ה חשביא) שר"ל שהש"ך לשיטתו דס"ל דספק דרבנן במקום חזקת איסור דינו לחומרא ומשנעשה המים נבלה ונסתפקנו אם נפגם ופקע איסוריה אם לאו מעמידים אותו על חזקת איסור דידיה. נמצא להש"ך שאין הקולא של המחבר מיוסד דוקא על צירוף ב' קולות.

בישל בשר, עברה הלילה, בישל חלב, וחימום מים - גם בכה"ג הקיל הרמ"א. ולכאורה אזיל לשיטתו דיש ס"ס, ספק לינת לילה פוגמת, וספק חימום המים אינו מתחיל המעליע מחדש. אבל עי' בש"ך שכתב דיתכן שהמחבר יחמיר גם בזה, וביאר רעק"א דבשעת בישול החלב יש ספק דאורייתא שמא לינת לילה לחוד אינה פוגמת ונעשה חני"ן ולכן מחמירין וממילא כיון שכבר נפסק דין המים מדין ספק דאורייתא לחומרא שוב ליכא אלא ספק א' בשעת חימום המים שמא אינו מתחיל המעליע מחדש, ובספק א' אין להקל. להלכה עי' בבדה"ש (ביאורים ד"ה וכן "ולענין דינא") שכתב דנראה להקל כהרמ"א כיון שהש"ך לא קאמר דלהמחבר אסור בהחלט רק שאינו מוכרח דינו של הרמ"א.

האם טעם היוצא מבב"ח עושה חני"ן כבב"ח עצמו - הב"י נקט דהיוצא מאיסור בב"ח ג"כ עושה חני"ן כבב"ח עצמו אפי' למ"ד דלא אמרי' חני"ן בשאר איסורים, והשיג עליו הש"ך דאיסור היוצא מבב"ח דינו כשאר איסורים. ואולי אפ"ל דלטעמייהו אזיל, דראינו בסי' קה' (סעיף ז') שנחלקו בבשר הבלוע בו חלב שהב"י הביא הרשב"א דבצלי אין הבלוע יוצא מחל"ח בלא רוטב ולכן לא יצא החלב מהבשר לחתיכה שנגעה בה ולא נאסרה, והש"ך (שם סק"יז) השיג דע"י בליעות החלב נעשה הבשר לחפצא דאיסורא ועכשו אפי' הבליעות של הבשר לבד אוסרות. וא"כ הי"ל בנידו"ד, דלהש"ך נעשה הכל לחפצא דאיסורא וממילא הבשר עצמו י"ן ודינו מנבילה עצמה שאינו עושה חני"ן מדאורייתא, משא"כ הב"י כנראה ס"ל דבב"ח בעינן שהבליעות של בשר והבליעות של חלב שניהם יוצאו כדי לאסור החתיכה שנגעה בה, ולכן הכא אם יצאו גם הבשר וגם החלב לתוך המים נעשה עו"פ חני"ן מה"ת. אבל יל"ע בזה ממש"כ הפמ"ג ורעק"א דאפילו להב"י אין חני"ן זה אסור מה"ת ולפמשי"ב לכא' גם חני"ן זה אסור מה"ת.

סימן קד' (דין עכבר שנמצא ביין או בשכר)

סעיף א' - עכברא דדברא ועכברא דמתא - הנה הגם שלא חילקו הר"י"ף הרמב"ם והרא"ש ביניהם וסתמו דבעכבר יש ספק אם נטלי"ש אבל המחבר סמך על הרשב"א שנקט דיש לחלק ביניהם ובעכברא דדברא דאיתא בגמ' עולה על שלחן של מלכים אין ספק שנטלי"ש. אבל עי' בב"ח שכתב דהגם שעולה על שולחן מלכים ליכא הכרח שאינו נטלי"ש (ועי' במטה יהונתן). ואפ"ל ג"כ שהראשונים סתמו דבריהם משום דסתם עכבר הוא עכבר דמתא וכדכתב התורה לענין שמונה שרצים, וכ"מ שכתב הערוה"ש "כל סוגיות השי"ש על סתם עכבר". והתורת האשם כ' משום דעכברא דדברא אינו מצוי בבתים (וכמעט לא בארץ ישראל כלל). [ועי' במרומי שדה הנ"ל שכי' דלפי דבריו א"ש טפי שיטת המחבר].

מה נחשב תערובות לענין ביטול איסור - הנה פשוט שאין תערובות לענין או"ה כתערובות לענין איסור בורר בשבת, ולכן הגם שלענין שבת חתיכת בשר המעורבת בתוך כמה חתיכות גזר נחשב כתערובת, אבל לענין או"ה אם יש חתיכת חזיר בתוך כמה חתיכות גזר בודאי ניכר האיסור וא"י תערובות, דכל כמה שהאיסור ניכר ליכא ספק כלל ול"ש הדין ביטול אלא במצב של ספק. ויל"ע מה נחשב ניכר האיסור, דהנה ראינו בסי' צח' (ס"ד) דבנתערב חלב בקדירה אפי' יש ס' צריך להוסיף מים כדי להקפיא החלב דהוי כניכר האיסור כיון שיכול להוציאו (ויל"ע אם חיוב זה הוא מה"ת או מדרבנן, ומלשון המרדכי שכתב "מצוה להוסיף מים" משמע שאינו אלא מדרבנן) וכן ראינו בסי' ק' לענין בריה שנאבדה במרק דיש חיוב לסנן האוכל ואם לאו הכל אסור. ולפ"י יש לדון בכה"ג שאין אתה יכול לראות האיסור שנתערב בהיתר אבל ע"י משמוש היד אפשר להרגישו, ולמשל בתפ"א של הישיבה שיש חתיכות תפ"א בתוך הפירה אבל א"א להכירם בעין רק שמרגישם בשעת אכילה וכן שייך להרגישם אם ימשמש הפירה בידו האם נחשב כניכר החתיכות או לא. ונראה דנחלקו בזה הטי"ז וש"ך וכמוש"פ הפרי"ח (סק"ג) דהכא כיון שנתערב האיסור בתוך מאכל עב שא"א לסננו, וא"א לראות האיסור בתוך ההיתר יתכן שהאיסור בטל ברוב וכן ס"ל להש"ך, אבל הטי"ז נקט דבכה"ג שאפשר להרגישו ע"י משמוש ידים בודאי נחשב כניכר האיסור ול"ש ביטול כלל.

באיסור שניכר אבל א"א להוציאו - גם בכה"ג יש לדון אם זה נחשב כתערובות כגון כמה כפיות של פלפל שחור בתוך סיר גדול של מרק או קערה גדולה של סלט שאפשר לראות כל גרגיר של פלפל שחור אבל א"א להוציא כולם האם שייך כל דיני תערובות וביטול ברוב, או דסו"ס כיון שהוא ניכר ל"ש ע"ז ביטול. ואפ"ל דתלוי במחלוקת הש"ך וט"ז הנ"ל אבל אפ"ל דגם הש"ך יודה בכה"ג כיון שאפשר לראות האיסור בעינים ולא רק ע"י משמוש ידים (ועי' במנחת כהן (ח"ב, פ"ג) שכי' דמדויק קצת מהטי"ז דאירי בכה"ג ע"ש). להלכה, הפרי"ח כתב דאין לזוז ימין או שמאל ממש"כ הפרי"ח (כהכרעת הטי"ז) וכן נראה שנקטו הפוסקים. וראיתי בשם הגר"י"ב (69) דבמקום הפס"מ יש להקל כהש"ך, ולא עוד אלא יש להחמיר כהש"ך לענין ח' שרצים דל"ל ביטול בכעדשה אף שאינו ניכר כלל וכדמשמע מהגר"א [1] שהחמיר כשניהם.

דעת הרמ"א שעדשה דשרץ דינו כבריה - עי' בנקה"כ שביאר דאין הכוונה שדינו כבריה ממש אלא כיון דלוקין עליו בפחות משיעור אכילה של כל התורה כולה כמו בבריה שג"כ א"צ כזית לחיוב מלקות, לכן מחמירין בו כמו שמחמירין בבריה ואמרי' דאפי' באלף לא בטל. אבל כ"ז אינו אלא ביבש בלח ולא ביבש ביבש, ובביאור החילוק עי' בפמ"ג (שפ"ד ג') שכתב "וביבש אה"נ דבטל כיון דלא מינכר האיסור בעין לא גזרו דבריה ממש לא הוה", ונראה כוונתו דבנתערב יבש בלח הוי כניכר האיסור קצת וכיון שיש דבר המונע הביטול לכן הוסיפו והחמירו לשויה דינו כבריה דאפי' באלף לא בטל, משא"כ ביבש ביבש דלא ניכר ובטל ברוב לכן לא החמירו ועי'. [עי' שו"ת חת"ס רע"ז בס"ת פסול שנתערב].

סעיף ב' - עכבר שנפל לשאר משקין - המחבר הקיל כהרשב"א דבכל שאר משקין (חוץ מחומץ ושכר) עכבר נטל"פ וא"צ סי' לבטל פליטתו, ולא עוד אלא כתב היד יהודה (קצר טז', והביאו הדרכי תשובה) דבזה"י אפי' בשכר מותר דרך בשכר תאנים שהיה בימי חז"ל שהיה לו חמיצות דומיא דחומץ חשוש שני"ט לשבח אבל בשכר שעושים משעורין דינו כיון דנטל"פ. ולפי"ז אני הייתי מוסיף דבזה"י גם בנפל לחומץ מותר כיון שאין החומץ שלנו חזק (כמוש"כ הערוה"ש לענין כבישה) ובדרך כלל הוא סנטטי, אבל ע'י' בבדה"ש (סק"ג) שהעיר על היד יהודה דמסתימת הפוסקים לא משמע כן. ובלא"ה נראה דיש להחמיר בשאר משקין כיון שהט"ז ושי"ך הביאו המהרש"ל דרך ביין ושמן ודבש פוגם ולא בשאר משקין (ובדעת הרמ"א ע' בסמוך), וכ"ש יש להחמיר ביי"ש כמוש"כ החכ"א דאולי נטל"ש דהלא הוא חריף יותר משכר וחומץ.

עכבר שנפל לשומן - נחלקו הפוסקים אם מש"כ הרמ"א להחמיר בשומן הוא רק בשומן, או דאין דין זה מיוחד לשומן רק דמקור הדין הוא מתשובות הרא"ש ומעשה שהיה כך היה בשומן אבל אה"נ דגם בשאר משקין יש להסתפק דשמוא נטל"ש. ולכאורה מסברא אין מקום לחלק בין שומן לשאר משקין דאין שומן חריף כחומץ ושכר, אבל אולי י"ל דשומן א"צ להיות מבושם כיון ושמן ויתכן שהוא פחות עדין ג"כ משאר משקין. והנה כ"י הרמ"א דבמקום הפסד גדול יש להקל, וכנראה שהט"ז הבין דגם בשאר משקין יש להקל רק במקום הפס"מ, אבל ע' ברעק"א ובית מאיר שכתבו דבשאר משקין הקיל הרמ"א (קז') בהפסד קצת וכנראה שפירשו דדין זה מיוחד לשומן.

עכבר שנפל לתבשיל - כנראה דינו כשאר משקין, ולכן כ"י הפ"ת מהרדב"ז דבדאי לדעת המחבר גם בנפל לתבשיל מותר והוסיף דהוא כ"ש משאר משקין, וכ"כ היד יהודה (קצר ז'). אבל לפי"ז דכ"ש הוא להתיר התבשיל, יל"ע את"ל דמחמירין בשאר משקין מה דינו כשנפל לתבשיל דאולי עדיין יש להקל. וע' בבדה"ש (סק"י"ט) שהחמיר בזה וכן דעת היד יהודה (ע"ש בביאורים ד"ה ויש מחמירין).

ספק ספיקא ע"י איבעיא דלא איפשיטא - השי"ך (סק"ד) כתב דאינו נכנס בגדר ס"ס אבל צ"ב למה. וע' בפרי"ח (ל', סק"ב) שכתב דמה דמבעיא בגמ' ולא איפשיט אינו נכנס תחת סוג ספק וספקו כודאי. וגם יל"ע במש"כ השי"ך בתי' השני דהוא ספק חסרון ידיעה, כמו שהעיר החכמת שלמה דהלא הוא ספק לו ולכל העולם ובכה"ג כ"י ה"ט"ז (צח', סק"ו) דנידון כספק (אבל יל"ע דנראה דרק לפי ה"ט"ז נידון כספק, משא"כ להנקה"כ (שם), דע"ש שכתב דאינו יודע כמה פלט האיסור נחשב חסרון חכמה הגם דבגמ' גופא איתא דא"א לדעת).

שפכו שומן חם מדי יום ביומו על עכבר קר - בכה"ג נאסר כל השומן דכל קליפה וקליפה מהשומן שנגע בה נאסר (וצ"ב המציאות איך כל קילוח כל יום נימס את כל השומן ונגע כל קליפה קליפה בעכבר), וממילא אפי' אם בסוף הסיפור יש סי' בשומן כנגד כל העכבר עדיין כל השומן אסור משום שכל קליפה נ"נ. אבל לפי"ז ליש דין זה אלא לאלו הסוברים דאמרי' חנין בשאר איסורים, וצ"ב דהלא מקור הדין הוא תשובות הרא"ש, והטור כתב בדעת הרא"ש דס"ל כרבינו אפרים דרק בב"ח אמרי' חנין. וע' בפמ"ג (שפ"ד ו'), וי"מ דאה"נ דעת הרא"ש כר"ת ודעימיה דס"ל דאמרי' חנין בשאר איסורים (ונראה יותר בעזה"יית בס"י צב').

להדליק בשמן שנפל בו עכבר - נראה דנחלקו בזה הפוסקים מתי אסור ומתי מותר. דלדעת ה"ט"ז מה דמקרי מאוס תלוי באיסור והיתר, וכל כמה שנותן טעם לפגם או שיש ששים דאינו אסור ממילא אינו מאוס ג"כ, משא"כ אם ליכא ששים או נטל"ש והשמן אסור באכילה ממילא אסור גם בהדלקה. אבל מהשי"ך משמע דאפילו אם מעיקר הדין מותר לאכלו אבל אם אכתי מאוס עליו אסור לו להדליק ממנה (אפי' אם אינו מאוס לאחרים). ולהלכה, ע' במ"ב (קנ"ד, סקמ"ט) שכתב "ואפילו יש סי' נגדו דמותר באכילה כיון שמאוס אסור משום הקריבהו נא לפחתך, ויש מקילין ביש ששים" ומשמע שסתם כהשי"ך. וע"ש (סק"ג) שכתב דלא רק לענין הדלקה בביהכ"ס אסור דהפמ"ג מצדד דה"ה בשאר הדלקות של מצוה כגון נר שבת וחנוכה אסור אם הוא מאוס לו. [אגב, ע' בפמ"ג כאן במשב"ז ד' שכתב דהדלקה של מצוה היינו חנוכה ויאהרצייט, "ויראה דנר של שבת נמי יש למנוע" וצ"ב מהו המקום לחלק ביניהם. ושמעתי מתי"ח א' שבנר חנוכה ונר של יאהרצייט הנר עצמו הוא המצוה משא"כ בשבת אין הנר המצוה אלא האור הוא המצוה].

פליטות מבעל חי - ע' בפ"ת שהביא המעשה שאירע עם ההפלא"ה שנפל עוף לתוך חמאה ורותח ושאלו אותו מה דין החמאה, וזו היתה השאלה הראשונה שהובא בפמ"ג בק"ק פפ"ד והוא אמר שצריך לשפוך הכל, וכששאלו אותו הלא האיסור הוא בשר עוף בחלב שאינו אסור מה"ת ולכן הוא מותר בהנאה ואפשר למכרו לגוים, הוא ענה שאה"נ מותר בהנאה אבל אסור לנכרים כיון שיש בו בליעות מן החי שיצאו מן העוף קודם שמת, ואבר מן החי אסור גם לנכרים. ומבואר דס"ל דשי"ך פליטות מבע"ח. אבל ע' בפמ"ג (צח' שפ"ד ד') שכתב דפשיטא ליה בציוור הנ"ל שהחמאה מותר בהנאה, וכ"כ מהפ"ת שהסכמת הפוסקים אינו כן לכה"פ לענין כבוש כמבושל, וע' בתשובות והנהגות (ח"ב, שפ"ג) שהסתפק בכה"ג שיש הרבה דגים לא כשרים יחד עם דגים כשרים בתוך מים מלוחים הרבה בספינה האם נאמר בזה כבוש כמבושל והקריע להקל בזה כנ"ל, (והבה"ש נשאר בצ"ע לדינא). אבל צ"ב אמאי באמת ליכא פליטות מבעל חי, וראיתי בדור המלקטים שהביא מהשאלת יעקב שביאר דכמו שחי נושא את עצמו כמו"כ נושא כל מה שבתוכו ואינו מניחו לפלוט, וצ"ב.

אם יש פליטות מן החי איך מותר לשתות קפה חם - לכאורה בזה צ"ל כמוש"כ הפ"ת לעיל (קב', סק"ג) דל"א טעם כעיקר באיסור עשה, או דכיון שהוא רק לשניה תוך כדי שתייתו א"צ לחשוש ע"ד מש"כ החמודי דניאל (וראיתי בשו"ת הרדב"ז מ' שהיבא הפ"ת בס"י קז', ב' דבנפל זבוב למשקה רותח והוציאו מיד, ע"י החום מצמית צמית ואינו פולט מיד, ולכאורה הוא ראייה להחמודי דניאל הנ"ל).

סעיף ג' - זבוב ושאר דברים המאוסים שנמחו בתבשיל - המחבר סתם להקל דא"צ ששים וכל כמה שיש רוב היתר כנגדם מותר ואפי' לדעת הר"ן שהחמיר בהשביח בריבוי שיעורו דלא מהני ביטול יודה בכה"ג וכמוש"כ הבי" דטעם גדול יש לחלק ביניהם. וע' בפרי"ח (סק"י) שביאר "והטעם הוא זה דבשלמא גבי נטל"פ הרי האיסור מושבח מצד עצמו ואף שפוגם קצת בתבשיל מ"מ הא קמתהני מאיסורא, אבל הכא דהאיסור מצד עצמו הוא פגום מעיקרו לא מתהני מאיסורא כלל וכיון דאיכא רובא דהיתרא לכו"ע שרי"י והביאו הגר"א [יא] ביאור זה בקיצור. [וע"ש בגר"א שהביא מקור לדין זה מהגמ' בסוף מסכת גיטין (צ). דיש ג' דעות במאכל, וא' מהם שנפל זבוב לתמחוי שאוכל הכל ומוצץ הזבוב ואינו נקרא רשע כיון דליכא איסורא (וע"ש ברש"י שדייק ממה ששינה הגמ' וכתב דיש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי ולא כתב שנפל לתוך כוסו כדלעיל, וביאר דכיון דמותר לאכלו כמוש"כ צ"ל דלא איירי בנפל לין דאז ניכר האיסור ואינו בטל, וכמוש"כ הגר"א]].

לשון המחבר "שנפשו של אדם בודל מהם" - צ"ב לשונו דהלא מה בכך שנפשו של אדם בודל מהם וכ"י הלא עיקר הנידון הוא אם האיסור נטל"פ או נטל"ש, ולכאורה משמע כמוש"כ המרומי שדה (ע"ז סח:): דכיון שהוא בודל ממנו הגם שהוא נ"ט לשבח עדיין נידון כנטל"פ כיון שאינו יכול להביא עצמו לאכלו. אבל ע' בחזו"א (יב', ו' ד"ה והא) שכתב "והא דלא חשבינן מי רגלים נפסל מאכילת אדם אע"ג דנפשו של אדם קצה, דלא מקרי נפסל מאכילת אדם אלא אם טעמו זרא לבני אדם אבל אם טעמו נאכל אפי' ע"י הדחק לא מקרי נפסל אע"ג שנפשו של אדם קץ ממנו". ויל"ע איך קי"ל להלכה בזה דלכאורה הוא נ"מ בכמה ציורים.

זבוב בחלא ושכרה - כתב הרמ"א דבנפל זבוב וכדומה לחומץ ושכר יש להחמיר, ואולי גם המחבר ס"ל כן ורק העתיק לשון הטור, וע'.

זבוב הלכה למעשה - ע' בש"ך (קז', סק"ז) שהכריע דשלא במקום הפס"מ אמרי' דזבוב אסור עד סי'. ויל"ע איך קי"ל להלכה, ומעשה שמשוה הוציא עוף מהתנור וראה שהיה זבוב מת על א' מהחתיכות עוף. ולכאורה היינו צלי ואם נתמיר כהשי"ך יש להצריך נטילת מקום (אולי דינו כבישול אם היה התבנית מכוסה והיה רוטב בפנים, ואז בודאי בטל בששים), אבל למעשה המחבר הקיל וכתב הרמ"א דאין לשנות המנהג וכן נראה שנקטו רוב רובם של הפוסקים, אבל ע' בפמ"ג (שפ"ד ז') שכתב דהגם שכן נוהגים, אבל המחמיר תע"ב, והבה"ש ביאר דכנראה הבין הפמ"ג דמש"כ הרמ"א דאין לשנות המנהג היינו דאין לפסוק בזה לאיסורא אבל בדרך חומרא בעלמא רשא.

תולעת - ע' בגליון מהרש"א (ד"ה וזבובים) שצ"ן למש"כ הש"ך בסימן פד' (סק"ל) דתולע אוסר, ובאמת נחלקו בזה ה"ט"ו וש"ך (שם) אם דין תולעת כדין זבוב ומותר או דטעמו לשבח ואסור, וע' בבד"ה"ש דנראה להחמיר כיון שאפילו בזבוב יש מחמירין.

סימן קה' (דין איסור שנפל לתוך היתר)

סעיף א' - גדר ומקור דין כבוש כמבושל - הבי"ה הביא הרא"ש שכתב בשם הריצב"א "דאם שהה בתוכו יום שלם מעת לעת נקרא כבוש ובוולע ופולט כמבושל" ומשמע דאינו מבשל ממש וכמוש"כ הפמ"ג (משב"ז א') אלא דפועל על האוכל כמו בישול, אבל ליכא אש וחום כלל ולכן כתב הרמ"א דלענין בב"ח ספק כבוש לקולא כיון שאפי' נכבש ליכא איסור דאורייתא דבשר בחלב אסרה תורה רק דרך בישול. ובאמת אפי' בשאר איסורים יש כמה נ"מ בין בישול לכבוש, דלדעת ה"ט"ו אין כבישה אוסרת כלים אלא כ"י ובישול מפעפעת בכל הכלי (דלא כש"ך צח', סק"יג שכבישה אוסרת כל הכלי. ודעת הגר"ב (מליחה 44) דבדיעבד יש להקל כה"ט"ו), וכן כבוש אינה אוסרת מה שחוץ לכבישה (לפי הכרעת הרמ"א בת"ח) משא"כ בבישול. אבל ע' בערוה"ש (טו') שהביא הפמ"ג הנ"ל וכ' עליו "דיש להתיישב בזה דלכאורה משמע כמבושל ממש", וצ"ב. ויל"ע דאם אינו כבישול ממש, מנלן שדינו כבישול לענין להבליע ולהפליט. וע' בפמ"ג (שם) שכתב דמוכח בגמ' שהוא מדאורייתא דאיתא בגמ' דבב"ח חידוש הוא שחידשה התורה "דאי תרו ליה כולה יומא בחלבא שרי", ומבואר דבשאר איסורים אסור מדאורייתא ע"י כבישה, אבל כתב דיל"ע בחומץ וציר אי הוי מן התורה, ולבסוף מסיק דמסתמת הפוסקים משמע שגם דין עד שירתיה הוא דאורייתא. וצ"ב כ"ל מהו המקור של דין זה. וע' בחכמת אדם (נח, ד') שכתב "הא דאסור ע"י כבישה הוא מן התורה והוא מכלל השיעורין שהם הל"מ" (ומשמע דר"ל עיקר הדין, וגם השיעור של כד' שעות). אבל עדיין צב"ק דהלא דין זה שרוי במח' וכדאיתא בחולין (ק"א): דרך לשמואל כבוש כמבושל אבל לר' יוחנן כבוש אינו כמבושל ולכאורה לא פליגי האמוראים בהל"מ. ובעזה"י נראה לקמן.

האם הכבישה פולטת מעט מעט או רק בסוף הכד' שעות - ע' בפמ"ג (שם) שכתב "והבליעה והפליטה בסוף תשלום מעת לעת", וכן נקט החו"ד (א'). אבל ע"ש בחו"ד שהביא הכו"פ שכתב דדבר זה אין השכל מחייבתו, אלא פולטת מעט מעט כל הכד' שעות רק שאין הטעם מורגש עד תשלום כד' שעות "והדבר שכלי וקרוי למציאות הטבעי". אבל צ"ב כמו שהקשה החו"ד דאי"כ דפולט תמיד, בחמץ שאסור במשהו יש לאסור בנכבש אפי' לדקה כיון שכבר יצאו כמה בליעות. וכן יש להעיר דאם נכבש כמה חתיכות ביחד לכאורה בודאי גם קודם כד' שעות יהיה טעם מורגש (ועד"ז העיר הבד"ה"ש ד"ה מעלי"ע, דמה שפולט כזית א' בתוך כד' שעות יפלוט חתיכה בת ב' כזיתים ביב' שעות) ונראה בביאור דברי הכו"פ (וכמוש"כ המגיה בדעת יהונתן) שמה שהבליעות נכנסים לאט לאט אין הכוונה לכמות הבליעות אלא לאיכות הבליעות. וביתר ביאור אפ"ל, די ש טעם קלוש היוצא ע"י הכבישה אבל טעם זה לא אסרה התורה אפי' באפשר להרגישו כיון שאינו אלא טעם קלוש. ודוגמא לדבר מש"כ הש"ך (צח', סק"ט) דמילי דעבידא לטעמא אם יש ששים כנגדו אינו אסור מדאורייתא, זאת אומרת כוס אחד של מלח בתוך ששים כוסות מים שבודאי יש הרבה טעם מלח ואפי"ה אינו אסור מדאורייתא. והביאור הוא ע"ד מש"כ הפמ"ג בהקדמה (ח"ג, פ"א) דאי"ז אלא טעם קלוש, וכנראה דר"ל דכלפי הטעם האמיתי של המאכל כל כמה שיש ששים כנגדו אי"ז אלא טעם קלוש. וממילא אפי' אם מרגישים טעם (דלאחר כג' שעות בודאי יהיה הרבה טעם) אפי"ה אי"ז הטעם שאסרה התורה, והטעם הגמור הראשון שאסרה התורה, מורגשת רק אחר כד' שעות ולכן ליכא איסור משהו כלל קודם כד' שעות, וממילא נמי אפי' אם יהיו הרבה חתיכות יחד או חתיכה גדולה הגם שודאי ירגיש הרבה טעם, אבל אי"ז אלא הרבה טעם קלוש ולעולם לא ירגיש שום טעם גמור עד לאחר כד' שעות.

ובדעת שאר האחרונים שכתבו דהבליעה ופליטה אינו אלא בסוף מעלי"ע, לכאורה צ"ל כמו שאמרו כמה מבני החבורה דאין הכוונה שאחר כד' שעות מיד טועמים כל הטעם של החתיכה, אלא דר"ל שאז אפשר להתחיל לטעום האיסור, וכיון שאי"ה לשער כמות הבליעות לכן צריכים להחמיר לשער כנגד כולו, בדיוק כמו שמחמירין בכל איסור שנפל לתערובות לשער כנגד כל הפליטות משום דלא ידעינן כמות הבליעות שיצאו (כדאיתא בגמ' צו:). ויל"ע אם יש נ"מ למעשה בין ב' הביאורים הנ"ל, וע' בהמשך.

לאחר כד' שעות האם יש פליטה תמידית - ע' בחיי אדם (קכ"א, כה') שחקר "אם נאמר דמשנעשה כבוש או בכל רגע ורגע בולע וכמו בישול משהתחיל לבשל בולע בכל רגע, או נימא דלעולם לא מפליט עד אחר מעלי"ע וכו' וצ"ע"ו וע' מש"כ הבד"ה"ש (סק"ד) בעני"ז וכ' שם בציונים (יד') שנחלקו בזה האחרונים, שבשו"ת חסד לאברהם מקיל אבל החמודי דניאל (הלי' תערובות לו') החמיר וכ' הבד"ה"ש דכן נראה להלכה. ונ"מ בבשר שנשרה במים לכד' שעות ואח"כ עירה חלב לתוכו מתי נאסר, וכן לענין אם היה ס' בהיתר כנגד האיסור ולאחר כד' שעות הוציא מקצת היתר וליכא ס' מתי נאסר. (ואפ"ל שד"ז תלוי במחלוקת הנ"ל, אבל לכאורה אינה מוכרח).

גדר דבר לח דשייך ביה כבוש כמבושל - בתשובת הרא"ש כתב (הו"ד בפמ"ג הנ"ל) "דאם רך שהאיסור המונח בתוכו מתנענע ממקום למקום כבוש מקרי", וע' בבד"ה"ש (סק"ב) שכתב שנראה דר"ל כשמנענים את הכלי. ולכאורה לפי"ז ל"ש כבישה אלא במים ושאר משקים, וכן ברסק תפוחים ויוגרט וכד' אבל בתוך גילו וגילי וכד' לכאורה אינו מתנענע. וכ' החכ"א דלפי"ז גם בשומן או חמאה ל"ש כבישה אפי"כ כבר נמס. (ונראה מדברי הפוסקים שאינם מחלקים בדברי מאכל וס"ל דבכל דבר מאכל שייך כבישה דלא כמו שצי"ד הנוב"י המובא בפ"ת).

כבוש בקרח - ע' בפמ"ג (משב"ז א') שהביא מהמנ"י להתיר וכתב עליו "דכן מסתבר דאין מתנענע, וכ"ש שנעשה כאבן היבש בתוכו", אבל הביא שהב"י וא"ר החמירו בזה. ובשנה שעברה לפני פסח שמעתי שיעור מהגר"מ בראנסדורפר שליט"א ובתו"ד אמר בשם אביו זצ"ל שיש להקפיד לארוז הבשר והדגים של פסח בכמה שקיות לפני ששמים אותן בתוך המקפיא לפסח דיש לחשוש שמא במשך השנה נכבש חמץ בתוך המקפיא ועכשו יצאו הבליעות ע"י כבישה לתוך המאכלים של פסח. וכ"כ אביו בשו"ת קנה בושם (ב', טו', טז') "בנוגע להמקפיא דבמשך כל ימי השנה מכניסים בו כל מיני חמץ כגון עיסות ולחמים וכיוצא שאר מיני חמץ מעוטף בנייר כסף או בתוך שקיות ניילון, ואמרת שיש בזה צד להחמיר דדין כלי חמץ עליו, ואין מן הראוי להכניס בו מאכלי פסח כגון בשר ודגים וכיוצא שאר מצרכים שדרך להקפיא אותם בתוך הפריזר, רק באופן שיהיו מעוטף ומכורך כמה פעמים בתוך נייר הכסף או בתוך כמה שקיות ניילון כדי שלא יהיה בזה חשש שכנבשו בתוך כלי חמץ". להלכה, נראה שדעת רוב הפוסקים להקל דכבישה בקרח ל"ל דין כבוש כמבושל וכמו שהביא הפמ"ג מהמנ"י (ויל"ע דבהמשך דבריו כתב "כן נראה להלכה בהפ"מ עכ"פ"י) וכ"פ הגר"ב (מליחה 57), ומלבד זה יש עוד כמה צירופים להקל במקפיא.

כמות הלחות שצריכים כדי לדנו ככבוש - ע' בפמ"ג (שם) שכתב דבלחים קצת אפי' נטילה אפי"צ בדיעבד וכו' ומ"מ לכתחילה יטול כעובי אצבע. וע"ע ביד יהודה שכתב "דע דשרייה אינו אלא בדבר לח וצלו כמים או שאר משקה ולא שייך שרייה אלא אם המשקה מסבב החתיכה אבל משום מעט לחלוחית שע"ג או תחתיו לא חשוב שרייה" ולמעשה, הביא הבד"ה"ש (סק"א) ועוד פוסקי זמנינו לשון הפמ"ג דאפי' הם לחים קצת אינו בדין כבוש. ולפי"ז הלחות המצטברת בתוך השקית כשיש אוכל בפנים ודאי אינו בכלל כבישה. ולכאורה גם כפית שישבת בתוך שלולית של קפה שהיה על השיש וכד' ג"כ אינו בכלל כבוש לפמ"ש"כ היד יהודה ויל"ע א"ת - שנתן ק"ל בעני"ז.

היתר שנכבש בכלי איסור לכד' שעות - לדעת האו"ה נאסר המאכל, אבל ה"ט"ו וש"ך תמהו דהלא לאחר כד' שעות הבליעות היוצאים מהכלי נטלי"פ. וע' בחו"ד שצ"ן למש"כ המג"א שהבליעה והפגימה נעשים בב"א וצ"ב. והנה הכו"פ כתב שכיון שנבלע רוב הבליעות לפני תשלום כד' שעות זה פועל שהבליעות לא יהיו נפגמים, וכנראה דזהו כוונת הבית הלל שצ"ן הבאה"ט (וע"ש בבית הלל (סט', סק"ג) שכי' דאין להקל נגד הרב בעל או"ה באשר שרוב וכמעט כל הדינים של או"ה הארוך נוהגים אחריו, ולכן גם בדין זה אין להקל). ולדינא לכאורה קי"ל כרוב פוסקים דלא נאסר ההיתר שנכבש בכלי איסור, וכ"כ המ"ב (תמוז סק"ט) "אפי' נכבשו כל אלו מעלי"ע מתוך הכלי אין לאסור דאף דכבוש כמבושל מ"מ הלא לפגם הוא ואפי' הוא בן יומו יש לצדד בדיעבד להקל דאימתי מקבל טעם מן הכבישה אחר מעלי"ע ואז כבר נעשה הטעם שבתוך הכלי לפגם וכו", אבל צ"ב דבביה"ל (שם ס"ח ד"ה אם) כי

נראה להחמיר בזה. והגרמ"ק שליט"א כי לבאר (שונה הלכות) שהמ"ב רק החמיר בזיתים שחריפים קצת (וכמוש"כ המ"ב עצמו בסק"צ ע"ש). [ועיי' בס"י תנא' מ"ב ס"ק קכ"ב ושעה"צ קנ"ז].

ביאור סוג כלים שייך בכישה - נראה מהפוסקים דמחמירין בכל סוגי הכלים חוץ מזכוכית, ודלא באו"ה שהקיל במתכת (וע' בפמ"ג שם).
חצי החתיכה חוץ לכבישה - לכאורה משמעות הרמ"א דיש להחמיר לאסור מה שחוץ לכבישה דהלא סתם וי"א הלכה כסתם (ע' משב"ז ב') ולאפוקי מזה כי ה"ט"ז שבת"ח פסק לקולא. ובאמת יש להעיר דע' בדרכי משה שהביא ב' השיטות הנ"ל אבל הביאם הפוך, שסתם להקל ואח"כ כתב דיש מחמירין וצ"ב אמאי הפך בשלחן ערוך (ובפרט דלהלכה הכריע בת"ח להקל כדעת הי"א).

ביאור דברי הש"ך (סק"א) - האחרונים התקשו בדברי הש"ך אלו ונסה לבאר דבריו. חז"ל, מה שהביא בתחילת דבריו מהרא"ש ורשב"א דס"ל שחצי החתיכה שמחוץ לכבישה אינה נאסרת שהרי התירו בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב, צ"ב דהלא ראינו בתוס' (צו'): שהוא סברא מיוחדת במליחה שאין דם מפעפע למעלה, אבל מה"ט כשיש למשל היתר כבוש חציו בתוך מי איסור שאין המים האלו יכולים לפעפע למעלה (כן הקשה הפמ"ג בשפ"ד א'). [ומש"כ הש"ך יואף דאסרינן התם בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב" ר"ל שהרמ"א החמיר שם דלא כמחבר].

ועוד יש לציין שהדיבור המתחיל של הש"ך הוא י"וש מקילין במה שחוץ לצ"ב ודלא כמוש"כ לפנינו ברמ"א י"וש מקילין במה שחוץ לכבישה" וכתב המנחת יעקב (כ"ב, ט"ז) שדברי הש"ך בנויים על הא שפי' דהרמ"א איירי בציר ולא בכבישה במים (או שאר דברים שאינם מלוחים), ולכן כתב הש"ך "אבל ודאי אי הוה האיסור שְׁמֵן אף מה שחוץ לציר אסור" וממילא הקשה לדין שאין מחלקין בין כחוש לשמן (ע' רמ"א סעיף ה', ט') הו"ל לאסור גם מה שחוץ לכבישה ולא הו"ל להת"ח לפסוק בזה לקולא. והקשו האחרונים (המנ"י, רעק"א, חו"ד) דרק בציר (שהוא מלוח) אסרינן הכל כשהאיסור שְׁמֵן אבל בכבוש **בצונן** אפי' מעלי' לא נאסר מה שלמעלה מן המים אף בְּשֶׁמֶן לגמרי, (ועד"ז חילק הש"ך בעצמו בסו"ד שכתב דבכבוש לא נחמיר לאסור גם מה שהוא כחוש ורק במליחה וצלייה אין מחלקין בין כחוש לשמן, אבל עדיין אי"ז כמוש"כ האחרונים, דבודאי שְׁמֵן, לדעת הש"ך גם בכבוש אסרינן מה שחוץ למים משא"כ לשאר האחרונים אפי' בודאי שְׁמֵן מקילין במה שחוץ למים). ובאמת יוצא מדבריו גם חומרא וגם קולא. החומרא הוא שחלק החתיכה שבוץ נאסרת, אבל הוא גם קולא משום שהחלק שבוץ יכול להצטרף לשיעור ששים לבטל טעם האיסור שנכבש בפנים. להלכה, כתב הפמ"ג (שם) דבְּשֶׁמֶן באין לאסור כש"ז בכבישה מעלי', והעתיקו הבד"ש (סק"ב).

ספק כבוש - יש שני ציורים של ספק כבוש. א' שיש לפנוי ב' חתכות וא' מהם ודאי נכבש לכדי שעות וא' מהם ודאי לא נכבש לכדי שעות אבל אינו יודע איזה מהם האיסור. ובכ"ג פשוט דאלוין לחומרא כיון שהוא ספק דאורייתא וליכא חזקת כשרות כלל (ובפשטות גם באיסור דרבנן מחמירין בזה). אבל בספק כבוש שהביא ה"ט"ז דאירי בחתיכה א' שנכבש רק שא"י אם נכבש כד' שעות, דעת ה"ט"ז דיש לאוקמא על חזקתו דלא נכבש וראיה לדבר ממקוה שעולה ויורד אבל אף פעם **לא** הוחזקה שאין בה ארבעים סאה, דמוקמינן המקוה על חזקתו והטובל בה עלתה לו טבילתו. וע' בנקה"כ שכתב דאין ראיה ממקוה דהתם ליכא ריעותא לפניך כלל דמעולם לא הוחזקה להיות פסולה, משא"כ הכא הרי כבוש לפניך. אבל משמע קצת שהש"ך לא השיג אלא על הראיה ולא על עצם הדין (וכמוש"כ הפ"ת בשם המנחת עני), אבל כמה אחרונים (פ"ר"ח, פ"ר"ת, כנה"ג, וחוו"ד) השיגו על ה"ט"ז בזה וכן נקט הבד"ש (סק"ד) להלכה. אבל יל"ע אמאי ליכא חזקה, ובאמת מה"ט הכו"פ פסק כט"ז (וע' בבד"ש ביאורים ד"ה ספק כבוש שצ"י כמה מראה מקומות בעני"ז).

כבישה בחומץ - בפשטות המחבר החמיר בחומץ דשיעורו בכדי שירתח כמו ציר, והשיג הש"ך דאין להחמיר בחומץ בפחות מעלי', וע"ע בפמ"ג שהביא המג"א דבחוץ חזק יש להחמיר, אבל להלכה כתב המ"ב (תמז', סקע"א) דבחוץ בעינן מעלי' ובשעה"צ (צה"ה) ביאר דלא מחמירין כהמג"א (אבל ראיתי בשם הגרי"ב (מליחה 39) דלכתחילה יש לזוהר כמחבר, ובדיעבד יש להקל וכמוש"כ המ"ב). וע"ע בערוה"ש שהחמיר כהמג"א אבל הוסיף דחומץ שלנו אינו חזק כ"כ ולכן אין דינו כציר. ונ"מ לענין כמה סלטים כמו מלפפונים בחומץ שיש בהם חומץ דא"צ לחוש לכבישה לדעת הערוה"ש.

ציר שנכבש בכלי שירתח - כ"ה הפמ"ג (שם) דנחלקו בזה האחרונים, דל"ט"ז ושי"ך (בסי' סט') אינו מפליט מהכלי אלא מעלי' דלא כהפרישה, ולהבליע משמע דנחלקו בזה הדין ע"ש. (וע"ע בסי' צא').

שיעור כדי שירתח - יל"ע בשיעור זה אם ר"ל כדי שירתח הדבר שנכבש, או דאירי בהרתחת מים. וע' ביד אברהם שהביא מח' ראשונים בזה "אם שהה כדי שיתנונו על האור וירתח הכי איתא באשר"י פ"ב דע"ז, אבל לעיל בסי' סט' סיי"ח כתבו ה"ט"ז כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להרתח" ומסיק י"כן נראה לי עיקר, והוא שיעור יותר מאלו הרתחת הציר דנעשה מהר דאפי' ע"י עירו וכ"ש ציר מבשלי". וע"ש ברעק"א (סי' סט', יח) שנשאר בצ"ע בעני"ז. ולמעשה, כתבו כמה פוסקים (בית לחם יהודה ועוד) ששיעורו הוא כדי הליכת מיל דהיינו יח' דקות, אבל ע' בדרכי תשובה (מב') שהביא דיש שהחמירו בו' דקות (וע"ש בסי' סט', ס"ק רצ"ו) שכתב מספר בית דוד הספרדי שמשערין בכלי בינוני שאינו עב ולא דק, ובמים לא מרובים ולא מיעוטים, ובאש בינוני, ובשעה שהכלי מכוסה). ובשאר איסורים (לדעת הפמ"ג דלעיל שבכבוש בציר אמרי' כבוש כמבושל מדאורייתא) לכאורה ספק דאורייתא לחומרא וצריך לחשוש מו' דקות, ובדיעבד תש"ח.

כבישה לסירוגין - דבר זה שייך בכמה אופנים. א) שהוציאו המאכל מהמים והחזירו למים אחרים, ב) שהוציאו מהמים והחזירו לאותן מים, ג) שנשאר המאכל בתוך מים לכדי שעות אבל לא באותן מים כגון שהיה בתוך סיר בכיור והברז היה פתוח כל היום והמים החדשים הוציאו המים שהיו בפנים לפני"כ (ועד"ז בנכבש בנחל וכדומה). ואפי' דתלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל, דאם הכבישה פולטת מעט מעט לא נאסר משא"כ אם הפליטה הוא רק בתשלום כד' שעות י"ל דליכא נ"מ במה שהחליפו המים באמצע, אבל ע' בערוה"ש ש' דפולט מעט מעט ואפי' כ' כשאר הפוסקים דבעינן כד' שעות רצופין, ונראה דלכ"ע בעינן כד' רצופין (אבל הפמ"ג כתב דרק בהפ"מ ראוי להתיר כה"ג, ובאמת היד יהודה (קצר ב') החמיר בכל הג' אופנים דלעיל שלא במקום הפ"מ). ולענין כבוש בחומץ וציר אם בעינן רצופין או אפי' לסירוגין מועיל, ע"ש בערוה"ש שנשאר בצ"ע (וצ"ב דא"כ נתת דבריך לשיעורין דוכי נאמר דאם הוציאו מהמים לג' ימים ואח"כ החזירו ליב' שעות או החזירו לציר 10 דקות דמועיל, אבל היד יהודה שם כתב שהשיעור הוא אם היה חוץ מהכבישה כהזמן שהיה כבוש מתחילה אינה מצטרף). ולענין האופן השלישי שנכבש במים המתחלפים, ע' בפ"ת (ס"ט', לג') שר"ל דנראה קצת דבנהר לא מקרי כבוש כלל דקמא קמא אזדא ליה ודינו כמימות מחולפים כמוש"כ המג"א (ד', סק"י) לענין נט"י שחרית דבנהר די בפעם א' מטעם זה. אבל ע' באגר"מ (ח"ב, כ"ב) בענין דברים הקפואים בקרח שהתחיל לנמס, שהמים מתחלפים תמיד דיש להחמיר שלא במקום הפסד מרובה.

כבישה בכלי ואיסור דבוק בדופן הכלי מבחוץ - ע' ברעק"א שהביא מהפמ"ג בהלכות פסח שהשאר ד"ז בצ"ע. וע' ביד יהודה דפשיטא ליה דלא שייך כבישה בכלל כה"ג, ויש שכתבו (מהרש"ם, וע' בדרכי תשובה) שאפי' הפמ"ג הסתפק רק לענין חמץ בפסח דשיעורו במשהו ולא בשאר איסורי התורה. אבל כנראה רעק"א שהביאו לענין שאר איסורים הבין דאין לחלק בין חמץ לשאר איסורים, ויש לציין דל"ש להסתפק כלל את"ל דכבישה בכלים רק אוסרת כדי קליפה, וא"כ נמצא דגם ה"ט"ז לא ס"ל כהפמ"ג הנ"ל.

כבישה בעל חי - וכל הנידון הוא רק משום שמת הגוי, אבל בכבישה בחי בפשטות ליכא פליטה כלל, ע' בפ"ת (סי' קד', ג') ונר' בעז"ה לקמן.

סעיף ב' - שיעור יס"ל לאסור בכלי ראשון - אין שיעור ברור בד"ז, ובאמת כבר מבואר בגמ' שלא היה שיעור ברור, שהוצרך לפרש שיעור זה הוא שכריסו של תינוק ניכית בה, וכבר כתב הפ"ת מהבכור שור שאין לשער ד"ז ע"י שא"א לו להחזיק בו היד מחמת החום, אלא בדאורייתא צריך להחמיר עד שיצא הספק מלבו, ואפי' בדברנן צריך חקירה. אבל לכה"פ יש לנו שיעור א' מבואר בראשונים (הבה"ג, המובא בפ"ת) שהחום של חלב בשעת החליבה אינו יד סולדת. וראיתי בש"כ (פ"א הע') שהביא מהגרשז"א שחום החליבה מגיע עד 40 מעלות (104). וכן נקטו כמה פוסקים בזה, וע' בשבה"ל (ח"ז, קלא') שכתב "דכידוע דבקצת יותר מ-40 מעלות אנו חוששים ליס"ל וכן קבלתי מרבותי ומהגאון החזו"א וצ"ל" והאור לציון כתב שבמציאות נראה שכריסו של תינוק נכית ב-40 מעלות (אבל לענין אין ביטול אחר ביטול כתב דאינו ודאי מבושל עד שהגיע 80 מעלות (176) דעד שיעור זה יש לחוש שאין

אנשים נמנעים מלשתותו וכך הגדיר הבא"ח יס"ד). ואתמול בלילה ניסיתי עם מד חום ושמתי האצבע שלי בפנים ב40 מעלות והייתי קורא לזה פושרים. והאגרי"מ (או"ח ח"ד, ע"ג) כתב דיש להחמיר מ110 (43.3). והגרשו"א (שם) רצה להביא ראיה מהא דקיי"ל כמ"ד דאין בית השחיטה רותח, וידוע שהחום של הברווז בשעת שמתאצץ מגיע עד 45 מעלות (113) ובשעת שחיטה עולה בעוד מעלה, וכשהוא חולה יכול לעלות עוד ב' מעלות והגמי לא חילקה בין השחיטות, וממילא עד 45 מעלות א"צ לחשוש. ובאצרות שבת הביא מהמנחת יצחק דאינו יס"ד אם יכול להחזיק אצבעו שם 60 שניות וכתב שהוא בערך 45 מעלות (ואני יכולתי להשאיר האצבע שלי בפנים גם 50 מעלות (122)). והנה כמעט כל השיעורים הנ"ל נאמרו לענין שבת דהיינו לזיהר לכתחילה לענין איסור סקילה, אבל ילי"ע לענין בדיעבד לענין איסור והיתר, אבל הבדה"ש (סק"ל) נקט לענין או"ה דהוא 45 מעלות. ושמעתי בשם הגרי"ב (לא בררתי אם שמועה זו נכונה) שאם יכול להשאיר האצבע בפנים 45 שניות א"צ לחשוש שהוא יס"ד, וגם שמעתי שאם האשה מדחת הכלים בלי כפפות גומי א"צ לחשוש שהמים יס"ד בה, ומאד מצוי שמתעוררים שאלות בשעת הדחת כלים. (ועי' בלשון המאירי (צ"ח) ד"ה ונשוב) "שכל חום שהיד מרגשת בו עד שאינה סובלתו בריוח א"ע"פ שסובלתו ע"י הכרח שאונס את עצמו בכך".

כלי ראשון שעל האש שאין היסל"ד - הש"ך הביא שהמהרש"ל החמיר בזה ע"פ הירושלמי דאסרו כ"ר שאין היד שולטת בו משום הרחקה, והש"ך השיג עליו שאינו אוסר כולו וכוונת הירושלמי דאין היד שולטת אלא היד סולדת. אבל צ"ב לפי"ד דא"כ אי"ז אסור רק מצד הרחקה אלא מעיקר הדין דכיון שהיסל"ד ממילא מבשל, ובאמת כן העיר הבית יעקב וכתב דהש"ך עצמו הודה לו. אבל עי' בגרי"א באו"ח (שיח', אות כו') שהביא לשון הירושלמי דאיתא "מותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת וכו' הכל מודים בכלי שני שהוא מותר, מה בין כ"ר לכ"ש וכו' עשו הרחקה לכ"ר ולא עשו הרחקה לכלי שני" וביאר הגרי"א "ור"ל ואע"ג שבכ"ר שנותן רק להפשיר מ"מ עשו הרחקה כדי שלא יתן שם עד שיחם" נמצא דאיירי בכ"ה"ג שאין כוונתו אלא להפשיר ולא יגיע ליסל"ד כלל. ולמעשה הש"ך כתב דכיון שהרמ"א במקום א' החמיר לאסור כדי קליפה לכן יש לאסור כ"ק. אבל עי' בט"ז (צ"ח, סק"א) דנראה שהקיל לגמרי בזה, וע"ע במנ"י שתי"ר סתירת הרמ"א, דבמאכל החמיר לאסור כדי קליפה משא"כ בכלי דיותר קשה לבלוע אפי' קליפה א"צ. להלכה, הפמ"ג כי דודאי אין להחמיר אפי' כ"ק בכלי שני שאין היסל"ד, ואפי' בכלי ראשון אין להחמיר לענין הכלי. והבדה"ש במילואים כתב להחמיר בכ"ק כהש"ך, וכן הביא המ"ב (שיח' סק"ד) דברי הש"ך דבאין היסל"ד אינו מבשל, וכן נקט הערוה"ש (יח') להלכה כש"ך.

גדר כלי שני לענין איסור והיתר - מהב"י נראה דהגם שנחלקו הראשונים בכת של כלי שני, אבל לכ"ע אין כלי שני מבשל כמו כלי ראשון וכפשוטו הלשון במס' שבת (מ:): דאיתא "וש"מ אין כלי שני מבשל". וביאור הדבר אמאי אינו מבשל, דהלא רואים לענינו שגם בכלי שני המים רותחים, כבר כתבו תוס' שם דבכלי ראשון יש דפנות המחממות דלא ככלי שני שהדפנות מוקרות, לכן אינו מבשל. ויל"ע אם העיקר הוא הדפנות מוקרות או מה שאין דפנות מחממות, ונ"מ לענין דבר שנמצא באויר דליכא לא זה ולא זה (וכן לכאורה בכלי שני העשוי מסטיירפוס דליכא דפנות מוקרות) ובעז"ה"ת נראה בהמשך לענין דבר גוש. אבל צב"ק שהטור כתב ג' שיטות בענין כלי שני, היינו הי"א דס"ל דכלי שני אינו אוסר כלל, הרשב"א דס"ל דאוסר כדי קליפה, ודעת הטור עצמו דס"ל דתלוי אם היד סולדת דאז אוסר כולו. והנה המחבר הביא רק הי"א והרשב"א ולא התייחס להטור כלל, ובפשוטו היש"ש שהחמיר בכלי שני הוא ע"ד הטור, כדמשמע בט"ז שהביא ראיה לשיטת היש"ש ממשי"כ הטור (אבל יש להדגיש שאינו ממש אותה שיטה, דהלא הטור ס"ל דכלי שני שהיסל"ד דינו ככלי ראשון לענין בליעה ופליטה, זאת אומרת שגם כ"ש יכול להבליע ולהפליט כאחד, והמהרש"ל כתב להדיא שכלי שני יכול או להפליט או להבליע אבל א"י לעשות שניהם כא'. וע"ע מש"כ הבי"ח לענין הלכה). ונ"מ דבנפל נבילה לתוך מים בכלי שני א"צ אלא להפליט מהנבילה דאז ממילא הפליטות נמצאים בתוך המים, משא"כ כשיש חתיכת נבילה וחתיכת בשר כשר יחד בתוך מים בכלי שני, אז כדי לאסור הבשר כשר צריך קודם להפליט מהנבילה ואח"כ להבליע לתוך הבשר כשר וזה אין בכך כלי שני לעשות (אבל צ"ב אמאי באמת א"י לעשות ב' פעולות כיון שיכול לעשות כ"א בפני"ע, ועי' מש"כ הבדה"ש בביאורים בעני"ז).

איך קי"ל להלכה - הנה המחבר סתם דיש לזיהר בזה לכתחילה כמ"ד דכלי שני אוסר כדי קליפה אבל בדיעבד מותר והיינו אפי' במקום דליכא הפסד מרובה, ומסתימת הרמ"א משמע דהכי קי"ל וכ"כ להדיא בעי"ג, אבל הט"ז החמיר לאסור כולו במקום שא"צ אלא או לבלוע או להפליט כדי לאסור, והש"ך החמיר לאסור כדי קליפה במקום שאין הפסד כ"כ. והבדה"ש החמיר אפי' יותר מהמהרש"ל דיכול להבליע ולהפליט כא', אבל בדיעבד יש להקל במקום שיש הפ"מ. ועי' לשון הדגול מרבבה דלט"ז אם נותן כף חולבת ב"י לקערה עם בשר ורוטב הכף אסורה וגם הרוטב, והקערה והבשר מותרין.

בכלים שנאסרו ע"י חום כלי שני מה נחשב לכתחילה - לדעת הש"ך דמחמירין רק בכלי חרס, יל"ע מה דין שאר כלים, דעי' ברעק"א שכתב מהמנ"י שכלים ששמשו בחמין של כ"ש הוי לכתחילה דיש להם תקנה בהגעלה, אבל כמה פוסקים חלקו עליו, וכי האגרי"מ (חי"ג, יג) דכן נוהגים שדביעבד אפי' הגעלה א"צ. אבל נראה ממעשה שהיה אצלי שדעת הגרי"ב לפסוק כרעק"א. לפני כעשר שנים בליל ר"ה שתי בחורים לנו בדירה שלנו והשארו להם כוסות מְקֻט בשרי ומים חמים לתה, וקפה לא היה אפשרי בגלל שלא היה לנו חלב בבית, אבל הם בקשו חלב משכן ועשו קפה בתוך הכוסות הנ"ל דהיינו חלב חם בכלי שני של בשרי, וא"ל הגרי"ב שליט"א שיש להגעיל הכוסות ג"פ, וכנראה שחשש להגרעק"א דעל הצד ששייך הגעלה בקוראל יש להגעיל דהוי לכתחילה. אבל ראיתי בשמו דבדיעבד לא מחמירין אפי' להגעיל.

קלי הבישול - המהר"ל כתב דיש לחלק בין איסור שבת לאיסור והיתר והגם שמחמירין בקלי הבישול לענין שבת אבל באו"ה יש להקל, וכן החו"א (נב'), יח') כתב דלענין פת יש לחשוש בכלי שני אבל מסתימת המחבר בסי' קה' משמע דליכא חילוק, והבדה"ש נקט כמהר"ל להלכה, וכן נראה מסתימת כל הפוסקים הכא (כ"ל הנ"ל מובא בבדה"ש בביאורים עמ' רסג).

כלי שני שהיד נכזית - הנה החכמת אדם (נט, ו') החמיר בכלי שני שהיד נכזית ע"פ הרמב"ם בהל' מעשרות (ג', טו'), וכ"כ החי אדם לענין הלכות שבת "דהיכא שהיד נכזית בה לכ"ע מבשל אפי' בכלי שני" והביאו המ"ב (שיח', סקמ"ח) וגם בזה יל"ע דלכאורה היינו לענין לחשוש לאיסור שבת. ועי' באור לציון שהביא ראיה מלשון הבי" (בסי' קה') שכתב דאפי' מעלה רתיחות בכלי שני כמו בכלי ראשון ומבואר שהב"י היתר בכל ענין אפי' יד נכזית בה, ובשם הגרי"ב ראיתי (בב"ח 146) דבדיעבד א"צ להחמיר.

סעיף ג' - תתאה גבר - איתא בגמ' (פסחים עו.) חס לתוך חס דברי הכל אסור, צונן לתוך צונן דברי כל מותר, חס לתוך צונן וצונן לתוך חס רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה גבר". וכי רש"י (ד"ה ושמואל) ושא"י דאע"ג דהילכתא כרב באיסורי בהא קי"ל כשמואל דבהמשך הגמ' הביא תנא דמסייע ליה. אבל גם אליבא דשמואל בנפל איסור חס לתוך היתר צונן הגם שאינו אוסר כולה אפי"ה אוסר ההיתר כדי קליפה "דאדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא". וכי הר"ן (חולין מא: בדפי הרי"ף) דפלוגתייהו בשנטלו מן האור אלא שעדיין הוא חם, שאילו הא' מהם על האור או האיסור או ההיתר, כולו מודו דכחם בתוך חס דמי ואסור.

ובסברת תתאה גבר נאמרו כמה ביאורים. לדעת האו"ה (כט', א') היינו טעמא משום שדרך החום לעלות (ולכאורה מה"ט כשהתחתון צונן והעליון חם ג"כ אמרי' דתתאה גבר שהחום של העליון אינו יורד ומחמם לתחתון אלא החום עולה למעלה), וע"ש עוד שכתב שהעליון מכביד על התחתון ומפליטו (ופירש לשון "אדמיקר ליה" מלשון כובד וכמושי"כ הפמ"ג במש"ב סי' צא' סק"ו). וע"ע ברשב"א בביאור שיטת רש"י (הו"ד בב"י צא', ז') ד"ה ודאמרינן שכתב שהדבר שעומד במקומו גבר, ולכן אפילו אם נפל דבר גוש חס לתוך צונן לח ושקע בתוכו עד שהלח צף על גביו, אפי"ה אמרי' שהלח עדיין נחשב כתתאה כיון שהוא עומד במקומו. ולכאורה יש נ"מ בין הטעמים כשאוחזין העליון והתחתון באויר זה ע"ג זה דאז ליכא למימר שהעליון מכביד עליו, ושני החתיכות עומדות במקומן, אבל החום עדיין עולה מהתחתון להעליון (וכ"כ הדרכ"ת סי' צב' סקמ"ב משו"ת בית יצחק בשם חכמי הטבע דכשעומדים באויר ואינו מכביד עליו מפליטו, וכי דכן משמע נמי מהחו"ד. וע"ש עוד בשו"ת בית יצחק שכתב דבחתיכה אחת לא שייך תתאה גבר, ואולי דהוא מטעם הנ"ל דאינו מכביד עליו דלכאורה גם בחתיכה א' ההבל עולה למעלה ועי'). אבל איך שנסביר סברת תתאה גבר, צ"ב במאי פליג רב.

אמאי א"א לברורי ע"י קפילא - באמת עיקר המחלוקת הני"ל צ"ב, דהלא דבר זה אפשר לברורי ע"י טעימת קפילא, וכן תמהו האחרונים. ועי' בנוב"י (יו"ד מהדו"ק ח'ו) שכי' דאפשר דאיירי במין במינו או אפי' בשא"מ וליכא קפילא, ואין לומר דאפשר לעמוד עדי"ו ע"י שנקח מין בשא"מ דהתירא א' חס ואי צונן וניחוי אם עליאה או תתאה גבר, דאי"ז מופת חותך שאף במקום שאפשר לפלוט אין הכרח שבודאי פלט ולפעמים אינו פולט (ועד"ז תי' הפמ"ג במשב"ז צא' סק"ז). אבל ע"ש בלקוטי הערות שהק' עליו ר' יהודה טעבעלס דהלא לשמואל אמרי' תתאה גבר בכל גווי, ואת"ל דאי"ז מופת חותך ויש היכא תימצא שהעילאה גובר א"כ נסתר דבריו, (וע"ש שפי' בע"א דאי"א לטעמיה אפי' במין בשא"מ כיון שיתכן שהאיסור אסר ההיתר וני"א ואז פלט האי היתר לתוך שאר ההיתר והו"ל מין במינו וא"א למיקם עליה דטעמיה).

וע"ש בפמ"ג שהביא הכו"פ שהק' כני"ל ותי' דאפשר שאינו אלא טעם קלוש. וע"ש בהגהות ברוך טעם שתמה ממנפ"ש אם אינו מורגש כלל לקפילא אינו אוסר ואם מורגש רק שפליגי אם טעם קלוש כזה הוי כטעם אין ענין פלוגתתם אי עילאה גבר או תתאה גבר רק אם טעם קלוש כזה אוסר כמו שמפרשים הפלוגתא דאין בגידין בני"ו. וע"ש עוד בפמ"ג בהג"ה מנמוקי הגרי"ב שהביא שכבר התייחס הרשב"א לקושיא הני"ל במשה"ב (ש"ד, ב"א, ט:) שכתב "אנו אין לנו אלא כדברי חכמים הבקיאים בטבעים, וסומכין עליהם בזה כמו שסומכין עליהם באיסור קליפה ובנטילת מקום וכו' ובדיני תתאה גבר ועילאה גבר ובשאר דרכי או"ה שלמדנו מהם, ואין אנו נשענים על בינתנו ולומר זה אפשר וזה לא אפשר" (ועד"ז נראה שתי' הערוה"ש בסי' צא', י'). אבל צב"ק דזהו לאחר שכבר הכריעו דקי"ל תתאה גבר, אבל חז"ל עצמם במאי פליגי דאמאי לא אמרי' לטעמיה קפילא. ולכאורה היה אפ"ל שהרשב"א התייחס לזה בביאור המח' אם יש בגידין בני"ו דנחלקו בדין טעם קלוש (וכמו שהביא הברוך הטעם הני"ל) רק דהכא אפשר שיש טעם קלוש בשניהם אבל קים לן דבודאי א' מהם גובר ונחלקו איזה מהם אסרתה התורה, ודוחק. (וע"ע בהערות להגרישי"א בפסחים עו. משי"כ בביאור המחלוקת).

האם נאמר דין תתאה גבר גם כשאין גודל החתיכות שוות - ועי' בערוה"ש (צא', יא') שתמה עוד על עצם הדין דתתאה גבר דאין השוו מידותיהם דהלא ככה"ג שחלב חמה הרבה נפל על בשר צונן קטן א"א להכחיש את המוחש שהחלב עומד ברתחתו ואפי' גורם להחתיכה להיות חמה. ולכן כתב דאה"נ רק בשניהם שוות שכמות החלב שוה לחתיכת הבשר רק אז אמרי' תתאה גבר. אבל עי' באו"ה (שם) שהביא מהסמ"ק שכתב להדיא "ואפילו אם חתיכת איסור התחתון החמה קצרה שאינה רחבה כ"כ כמו העליונה הצוננת אפי"ה מיתסרא כולה ולא סגי אפי' בכדי נטילה", וכן תמה הדרכ"ת על הערוה"ש ממש"כ האו"ה (ואולי הערוה"ש מחלק בין גוש ע"ג גוש ע"ג גוש, דע"ש שהוא גופא הלא חסמ"ק הני"ל תו"ד, וצ"ב). ולכאורה כן משמע נמי מסתימת המחבר ושאר הנו"כ שלא חילקו בזה כלל. ובביאור הדבר עי' משי"כ הבה"ש לפרש (צא', סקכ"ב) "שאיין התגברות התתאה בזה שעושה העילאה חס כמותו, שבודאי זה אינו כני"ל דיתכן שהתתאה עצמו יצטנן מהעילאה, אלא הכוונה לומר שכל זמן שהתתאה חס פועל חמימות זה להבליע ממנו להעילאה, ולהפליט מהעילאה לעצמו על אף שמתנגד הצינן של העילאה לחמימות התתאה".

תתאה גבר בחס לתוך צונן - בהא שמואל מודה ד"אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא". ופשטות הלשון "דאי אפשר" משמע דמעיקר הדין נאסר כדי קליפה, אבל ע"ש בתוס' (עו. ד"ה תניא) דנראה שנחלקו בזה הראשונים, דלדעת ר"ת כשא"א להוריד כ"ק כגון בנפל בשר לתוך חלב ואינו ידוע איזה קליפה מהחלב נאסרה ככה"ג אי"צ לקלוף כ"ק, משא"כ להריב"א אכתי חייב לקלוף וכיון שא"א בעינן ששים כנגד הקליפה ובכה"ג דליכא ששים אה"נ כל החלב אסור. ולהלכה, כתב האו"ה (כט') "שבכ"מ שהצריכו חכמים קליפה אם בישלוהו כך בלא קליפה אפי' אין סי' נגד הקליפה מותר אפי' לכתחילה, דלא הצריכו חכמים קליפה אלא מצד חומרא לכתחילה" (ומשמע דכל קליפה אינו אלא חומרא וצ"ב מעירוי כ"ר דמבשל מדאורייתא לר"ת. ואולי יש לדייק בלשונו שכתב שהצריכו חכמים, לאפוקי כשהחיוב קליפה הוא מדאורייתא. ואולי ס"ל כהרשב"ם שעירוי כ"ר אינו מבשל כלל אפי' כדי קליפה). אבל המג"א (תסז', סקל"ג) כתב דרק בתתאה גבר דליכא בישול ורק בליעות (וכלשון הגמ' א"א דלא בלע פורתא), לכן מקילין בדיעבד. (ובעוה"יית נראה יותר בסי' צא', ד').

נפל גוש חס לתוך צונן לח ושקע בתוכו - לכאורה גם בזה נחלקו הראשונים, דדעת הגה"מ ואו"ה (עי' ש"ד צא' סקכ"ג וחוו"ד שם סק"יג) דבכה"ג לא אמרי' תתאה גבר כיון שהתתאה מכסה החתיכה נעשה כעילאה, אבל ברשב"א הני"ל מבואר דגם בכה"ג אמרי' תתאה גבר וכמוש"כ "ואע"פ שהבר יונה שוקע לתוך הכמכא והכמכא צף על הבר יונה אינו כצונן לתוך חס וכל שהוא במקומו הוא הגובר והלכך כיון שנפל הבר יונה לתוך הכמכא שהוא במקומו הוא הגובר ומקרר הבר יונה דנפיל לגווייה". וכן משמע מסתימת המחבר הכא ובסי' צא' שלא חילק כלל אם נשקע העילאה בתוך התתאה וכמוש"כ הבה"ש שם (אבל ע"ש ס"ק ק"ד שלדעתו יש להחמיר שלא במקום הפס"מ). ויל"ע אם מחלוקת הני"ל תלוי בביאור תתאה גבר, דאת"ל שהחוס עולה ומחמם העילאה א"כ גם בכה"ג י"ל כן (וא"ש האו"ה לשיטתו).

עירוי כלי ראשון - דעת הרשב"ם (זבחים צה: ועוד) דהוא מבליע ומפליט כדי קליפה, ודעת ר"ת דמבשל כ"ק, וני"מ לענין בישול בשבת וכן לענין בבי"ח דדרך בישול אסרה תורה, דרק אליבא דר"ת דינו כבישול. ויל"ע במאי פליגי דהלא עירוי מכלי ראשון הוא בעצם חס לתוך צונן דנחלקו בזה רב ושמואל וקי"ל כשמואל דתתאה גבר ורק אדמיקר ליה א"א דלא בלע פורתא. ובאמת הרשב"ם (שם ושבט מב:) דס"ל דעירוי כ"ש הביא ראייה לדבריו מהא דקי"ל כמ"ד תתאה גבר, אבל ר"ת דחה שגם הוא מודה שהתחתון גובר אבל אדמיקר ליה הוא מצליח לבשל כדי קליפה. ולכאורה היה אפ"ל בע"א דבתתאה גבר נפסק הקילוח מהכלי ראשון ולכן אינו אוסר אלא כדי קליפה משא"כ בלא נפסק הקילוח יתכן שיאסר הכל. וכן נראה מהחוו"ד (צא', סק"ה) שכתב דלדעת ר"ת העירוי מבשל לתתאה רק מחמת שהקילוח מקושר בדפנות המחממות והרשב"ם דפליגי הוא משום שהקילוח כבר יצא מתוך הדפנות, ומשמע דאם אינו מקושר כלל להדפנות המחממות (שנפסק הקילוח) לכו"ע אינו מבשל כלל. אבל צ"ב שתוס' (שם) בעצמם כתבו דמרי"ת שהוצרך לישב ראית הרשב"ם מתתאה גבר נראה שלא חילק בין נפסק הקילוח ללא נפסק הקילוח.

ב' חתיכות המונחות זה אצל זה - לכאורה לכל הביאורים ל"ש שא' מהם גובר דאין א' מכביד על השני וגם אין החוס עולה מא' לשני וגם ב' החתיכות במקומן. ועי' במנ"י (כג', סק"ב) שביאר שהסמ"ק כ' דבמליחה דליכא חוס ע"י א"ש גם ל"ש שא' גובר על השני ובכל ענין שא' מונח על השני שניהם אסורים. ולמד היש"ש ממנו דכל מקום שאין א' גובר על חבירו כמו במונחים זה אצל זה שדינו בכמליח ואוסר כולו אם האיסור חס ע"ש. אבל השי"ך השיג (והבה"ט שכי' דס"ל דשניהם מותרים ולכאורה צב"ק דאי"ז במשמעות לשונו, אלא דהסמ"ק ס"ל כן).

תתאה גבר בכלים - הרמ"א נקט כדעת האו"ה דגם בכלים שייך תתאה גבר, וביאר החוו"ד (סק"ט) דהיינו רק בכה"ג שנפל מאכל חס לכלי קר שאוסר הכלי או המאכל כדי קליפה, אבל בכלי קר המונח ע"ג חתיכה חמה בודאי אין הכלי נאסר ככולה וראיה מתחב כף לתוך הקדירה (כ"ר שעל האש) שרק מה שבתוך הקדירה נאסר דלא אמרי' חס מקצתו חס כולו בכלים (וכ"כ הרעק"א), וכן לא שייך לאוקמיה במאכל קר לתוך כלי חס שאם נמצא על האש לכו"ע אוסר כולו, ואם הסירו מהאש ושפך המאכל שבתוכו א"כ דין הכלי ככלי שני וכמוש"כ ה"ט"ז. וכן בהניח כלי שהחוס ונתבלן ע"י האור ע"ג חתיכה קרה ג"כ ל"א תתאה גבר דבדודאי יצלה החתיכה וכמו שהחוש יעיד ולפעמים שאפי' ישרפנו (ועי' בפמ"ג בסי' צד' שפ"ד ג' שנראה שהסתפק בזה). אבל דעת המהרש"ל דבכלים לא אמרינן תתאה גבר וכמו שהביא השי"ך לשונו "דלא שייך נמי למימר גבי קערה או כף עילאה גבר או תתאה גבר, כי אם בשני מיני אוכלים שטבען להיות חס וקר, משא"כ כלי שאינו טבע בכך א"כ חס שאצלו מפליט ובלע, וא"כ כל זמן שהוא חס שהיסל"ד בו אוסרת, וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי היכא דליכא ששים" וצ"ב כוונתו ואפי' התרגום המילולי הפשוט. וה"ר ניהו"ז נ"י ר"ל שהמציאות של מאכל הוא ששכחממם אותו הוא נעשה חס ומחוק חומו זמן מרובה (אולי מחמת הלחלוחית הרוחת שבפנים, ודוגמא לדבר מה שיש דברים המוסיפים הבל), משא"כ כלים אין להם תכונה זו והגם שהם ודאי מתחממים אבל אינם מוסיפים להרתיח מעצמם לאחר שהסירם מהאש, ולכן מאכל קר עם מאכל חס נלחמים א' עם השני, והמציאות הוא שתמיד א' גובר על השני, משא"כ במאכל וכלי ליכא התנגדות כלל שתכונת הכלי הוא להגרר בתר המאכל הסמוך לו ואין התגברות של א' על השני, וממילא לא שייך תתאה גבר ולכן תמיד יש בליעות מהמאכל החס לתוך הכלי (והוא ביאור נכון).

דבר גוש בכלי שני - הרמ"א כתב דב' דברים חמים מחוס כלי ראשון המונחים זה אצל זה אוסרים זאי". ומדויק היטב דאם הם חמים בחוס כלי שני אינם אוסרים זאי"ז וכמו שכתוב הוא עצמו להדיא בד"מ, דלא כמחמ"ש לוריא שהחמיר בזה. ולכאורה פליגי בביאור תוס' בשבת (מ: ד"ה ושי"מ) שכתבו שכלי ראשון יש לו דפנות המחממות משא"כ כלי שני שאין לו לכן הולך ומתקרר, דלדעת הרמ"א העיקר הוא הדפנות המחממות וכל כמה שד"ז חסר ל"ל דין כלי ראשון, משא"כ למהרש"ל כל כמה שאין דפנות המקררות ממילא יש לו המעלה של כ"ר. אבל צ"ב דתוס' לא הזכירו דפנות מקררות רק כתבו דאם ליכא דפנות מחממות ממילא הולך ומתקרר ומשמע כהרמ"א שהעיקר הוא הדפנות המחממות. וביותר, הלא הזכרנו לעיל מש"כ החו"ד שר"ת רק החמיר בעירוי משום שהוא מחובר לכלי שיש לו דפנות מחממות אבל אם נפסק הקילוח גם לדידה אין העירוי מבשל וא"כ איך יכול להיות שדבר גוש שאינו קשור לדפנות חמות יהיה לו דין כלי ראשון. ועיי' בחו"ד שכתב דאה"נ גם לדעת המהרש"ל אין דבר גוש מבשל ורק מבלוע ומפליט, וכ"כ הפמ"ג (סו"ס סח') וציינו להמני"י (סא), סקמ"ה) שהקשה על המהרש"ל ממה דפריך הגמ' בחולין (קד:): "סו"ס כלי שני הוא וכלי שני אינו מבשל" והתם קאי לענין דבר גוש דהיינו בשר וגבינה, ועיי' צ"ל דגם האו"ה ומהרש"ל לא קאמרי אלא שמפליט ומבלע אבל מבשל גמור לא הוי (וכתב דכן מדויק גם במהרש"ל וגם באו"ה). [ועיי' בפמ"ג (סי' סח' משב"ז ט' ד"ה החמ"ש) שכתב שהמהרש"ל לטעמיה אזיל, דס"ל דל"ש תתאה גבר בכלים כיון שאין לו פליטה מגופו וכנ"ל, ממילא אינו מקרר המאכל שנפל לפניו א"כ ממילא ס"ל דכ"ש מבלע ומפליט]. **להלכה**, כתב הערוה"ש דלכתחילה יש להחמיר כמהרש"ל כיון שהוא סברא נכונה (הגם שבד"מ כ' דהמצואות יוכיח איפכא) אבל בהפ"מ או בדיעבד כדאי הוא הרמ"א לסמוך עליו, וכן נקט הבדח"ש (סקנ"ו) להחמיר שלא במקום הפ"מ ודעת הגר"יב (153) דבדיעבד יש להקל.

דבר גוש בכלי שלישי ומעלה - לכאורה משמעות הש"ך שכתב "אם היסל"ד בו דינו לעולם ככלי ראשון" משמע דגם בכלי שלישי אם היסל"ד דינו ככ"ר, ולכאורה מסברא י"ל דתלוי באם מחמירין בדברים לחים בכלי שלישי להחמירין (המהרש"ל ודעימיה) או שנאמר דכל פעם שנותנים בתוך עוד כלי מוסיף לקרר. (והמנחת"ת תנינא נ"ו) כתב לענין דבר גוש דמחמירין בכלי שלישי והביא ראיה ממש"כ החת"ס דאנו מחמירין בכלי שלישי כ"ז שהסל"ד ומשמע שהשהו ב' הדינים (ולכא' הוא כל שכן דלדידה כ"ש אינו כדבר גוש דאינו מבלע ומפליט כא').

דבר גוש בתוך לח (קניידלאך בתוך מרק) - נראה שהפוסקים הקילו בזה כיון שהלח שמסבב החתיכה הולך ומתקרר ממילא מתקרר גם הדבר הגוש הנמצא בתוכו. נמצא ששמן שחתך החתיכה עוף שבתוך המרק ואח"כ שם לב שהסכין חלבי, לכוי"ע א"צ להגעיל הסכין.

לערוך מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק - מקור דין זה הוא במרדכי שלמד ד"ז מהמשנה במס' מכשירין (ה', י) דקתני "המערה מחם לחם מצונן לצונן ומחם לצונן טהור, מצונן לחם טמא רש"א אף המערה מחם לחם וכחו של תחתון יפה משל עליון טמא" וכ' המרדכי "אלמא דכו"ע צונן לתוך חם טמא, וה"ה לאיסור והיתר", והנה הוא לא הזכיר כלל סברת תתאה גבר, אבל הט"ז הביא מהאו"ה שזהו הטעם. אבל ע' בש"ך שביאר שההבל עולה מהנר למעלה. ולכא' פ"י מיוסד על מה שכנראה נח' הראשונים בביאור המשנה, שהרמב"ם כ' "שעולה ההבל עם הנצוק מתוך הכלי החם שהוא טמא ומחמם את המשקה אשר בכלי העליון ועיי' יהיה טמא כיון שההבל החם **חבר** ביניהם" אבל הר"ש פ"י שהתחתון החם מעלה הבל לעליון הצונן מטמאו שהענין העולה מן החם כמשקה הוא חשוב (אבל ע' במשב"ז ו' שר"ל דאין כאן מחלוקת ופ"י הט"ז ושי"ך א' היא). וע' ביד אברהם שפ"י בע"א ובסו"ד כ' דאם הזיגה יסל"ד לכוי"ע אסור. ונ"מ בדין הנ"ל הוא כשמערים ממיחם לתוך הטשולנט ואז רוצים להשתמש עם המים שבמיחם לעשות בקבוק מטרנה (חלבי) לתינוק. אבל זהו חם לתוך חם וק"ל כתי"ק דר"ש דטהור.

מערה שומן איסור חם לשומן היתר קר - הד"מ כתב דבכה"ג הכל אסור, והביאו הט"ז. וצ"ב דלכאורה דין זה לא שייך להסוגיא של תתאה גבר דכיון שנמשך השומן הכשר נמצא שיש שומן איסור לח שנתערב בשומן היתר לח, וכל לח בלח נבלל ונתערב, וכ"מ שהעיר הפמ"ג (משב"ז ו') וז"ל "זה פשוט דלא שייך תתאה גבר כיון שנמשך ונתערב מידי דהוה שני דברים צוננים לחים שאסורין".

נפל איסור והסירו מיד - הפתחי תשובה הביא מהחמודי דינאל להקל בכה"ג, וראיה מהא דק"ל שאם נפל טיפה של חלב על חתיכת בשר בקדירה שאינה בתוך הרוטב, אם נייער או כיסה הקדירה מיד אמרי' שלא נאסר החתיכה ההוא משום שהבליעות מתפשטות לכל הקדירה, דלכאורה צ"ב הלא מיד כשנפל על החתיכה נאסרה ומה שנייער מיד כבר מאוחר מדי, ומוכח שאין הבליעות יוצאות מיד. אבל לכאורה ראיתו תמוה, דכ' תוס' (ק. ד"ה בשקדס) דיש לשאול בכל איסור שנפל לתערוכות אמאי לא נאסר מה שלידו מיד ונ"י קודם שנתפשט לכל הקדירה, ותיירצו דכיון שסופו להתפשט ל"א חנין, נמצא דזהו הטעם דמועיל הנייער מיד. ובאמת מה"ט השיגו כמה אחרונים, ועיי' בפר"ת (צח', ט') שהחמיר בזה וכן החמיר הפמ"ג דנאסר מיד (סח' במשב"ז ט'). ועיי' שהאר"ך מאד בכל דיני כ"ר ועירוי וכ"ש). ובלא"ה צ"ב טובא דנתת דבריך לשיעורין בשיעור מיד. ולהלכה למעשה השב"ל החמיר בזה, וכן דעת הגר"יב (163) אבל הוסיף שהגרש"א היה מצרף אותו לקולא.

סעיף ד' - הגדר של צלי - היינו שנצלה באש בלי רוטב ואפי' הוא יבש לגמרי וכמוש"כ הש"ך (צד', סקל"ג), וכ' הרמ"א בסעיף ה' דה"ה מבושל בלא רוטב (צלי קדר) או אפוי דינו כצלי. ויל"ע מהו כמות הרוטב שמפיקעו מגדר צליה ומחשיבו כבישול, דלכאורה בודאי מה שמושחים קצת שומן על הסיר כדי שלא תשרף לא מקרי בישול (וע' ברמ"א באו"ה קסח', יד' שכ"כ לענין פת) אבל מצד שני ראינו בב"י שכתב דכשנותנים מעט מים בקדרה אע"פ שרוב החתיכה בחוץ דינו כבישול (לר"י), אבל לרש"י בעינן שהכל יהיה מכוסה), והחו"ד (צב', כ') כתב דאפי' ב' החתיכות לחין הרבה לא מקרי רוטב, והביאו הבדח"ש (סקס"ח, אבל כ' קצת לחות), אבל לא מצאנו גדר מדויק. והר"א שטרן נ"י שאל הגר"ג מלצר שליט"א והוא א"ל שנראה לו שכל שיש כל כך לחות ואפשר לשפכו מקרי רוטב, וצ"ב. ולמעשה, להמחבר כל הנ"מ בין בישול לצליה אינו אלא במאכל כחוש והחתיכה החמה למטה אבל כשהמאכל החם למעלה בין בבישול ובין באפייה רק אוסר כדי קליפה. ולרמ"א (וכ' הכה"ח דאפי' הספרדים מחמירין כוותיה) ליכא נ"מ דאין אנו בקיאים ולכן תמיד צריך לשער בששים, אבל נ"מ לענין אם הניטלה הוא מדינא או מספק ונ"מ במקום שא"א לקלפו וכד' (ע' בסמוך).

צליה בדבר כחוש - מבואר בגמ' (צז'). דבכה"ג אינו אוסר הכל, דמעשה בגדי שצלאו בחלבו והתירו ר' יוחנן משום דכחוש הוי, וביארו התוס' או משום שחלב כחוש אינו מפעפע או שודאי כל חלב מפעפע ואפי' כחוש אבל בכחוש כיון שאין כ"כ הרבה חלב בודאי יש ששים כנגדו ונתבטל. אבל ע' בט"ז (סק"ז) שהביא מהשערי דורא שאינו מחלק בין בישול לצליה ובתרווייהו אוסר הכל וכן נקט המהרש"ל להלכה. ומבואר מתו"ד שצליה אוסרת הכל מעיקר דדינא ולא רק מחומרא, שכתב שאפי' לדברי הטור שמחלק בין בישול לצליה ראוי להחמיר מאחר שהוא מודה בשמינה שמפעפת בכולה ואין אנו בקיאים, ומבואר דאיתו דידיה ס"ל דמעיקר הדין צריך ששים ולא רק משום שאין אנו בקיאים. אבל לכאורה הוא תמוה דהלא הגמ' חילק בין בישול לצלי, דבמתני' (צז'): איתא ירך שנתבשל בגידו הר"י בנותן טעם, ובגמ' איתא אמר שמואל לא שנו אלא נתבשל אבל נצלה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד, הרי להדיא דבבישול מפעפע בכולה ולכן דינו בנותן טעם, משא"כ בצלי שאינו מפעפע קולף ואוכל. וע' בפמ"ג (משב"ז ז') שביאר דס"ל דשאני גיד הנשה מחלב שאין בו כח לפעפע כלל (ולא החמירו בשומנו יותר מהגיד עצמו כמוש"כ הריב"ם בתו"ה שאנן) והא דאיתא "התם כחוש הוי" עיי' דס"ל כתי' ה' של תוס' שודאי כחוש מפעפע בכולה רק דכיון שאינו אלא מעט נתבטל בששים. ועיי' בפמ"ג שכתב דלהלכה נוהגין העולם כרמ"א, והגם שהרמ"א עצמו החמיר בכחוש דאין אנו בקיאים, אבל יש כמה נ"מ לדינא וכמו שנראה בהמשך.

שיעור כדי נטילה - לכאורה המקור שיש שיעור נטילה הוא ממתני' בפסחים (עה:): דקתני נטף מרוטבו על החרס יטול את מקומו, ומכאן למדו הראשונים דכל צלי אוסר לכה"פ כדי נטילה. ושיעור כדי קליפה כתב הר"ן שהוא עובי כל שהוא שיכול לינטל כא', ויכול להיות דק כמו חתיכת נייר, אבל שיעור נטילה כתב הרא"ש (פ"ז, כד') שהוא כעובי אצבע, וכתב הפמ"ג (עו', משב"ז א') דהיינו רוחב אגודל וכ"פ המ"ב (תסא', סקכ"ד), וכתב הרמב"ם (הל' ס"ת ט', ט) שהוא ז' שעוריות בינוניות זה בצד זה. ובשיעורי זמנינו להגר"ח נאה הוא 2 ס"מ ולחזו"א 2.4 ס"מ (בערך 1 אינטי"ש) ולכאורה יש להחמיר באיסור תורה ואפשר להקל באיסור דרבנן.

סעיף ה' - צליה בדבר שמן - בכה"ג לכו"ע החלב מפעפע בכולה וכדאיתא בגמ' גדי שצאלו בחלבו אסור לאכול אפי' מראש אזנו, ומבואר שהחלב מפעפע בכולה ולכן כשיש ששים כנגדו נתבטל האיסור. אבל לדעת הרא"ה צלי אינו כבישול דאינו מפעפע בשוה, ולכן אפי' כשיש ששים בחתיכה כנגד החלב אפי' כולה אסורה דלא נתפשט טעמו בשוה וממילא לא נתבטל אבל הוא שיטה יחידאה. והנה גם לדעת הרשב"א בדבר שמן שמפעפע בכולה ונתבטל בששים עדיין צריך ליטול את מקומו (וכדקתני במתני' בפסחים עה: דנטף מרוטבו על החרס יטול את מקומו, אע"פ שרוטב יש בו שמנונית ומפעפע בכולה) ומוכח שצלי בדבר שמן אינו כבישול ממש, דבצלי עכ"פ האיסור משאיר רושם במקום שנגע, דלא כבישול שמפעפע בשוה לגמרי. אבל המשמעות היא שאין הנטילה מעיקר הדין וכמוש"כ "והוי יודע שכל דבר שיש לו פעפוע שנפל למקום ידוע מן החתיכה שאע"פ שיש בחתיכה לבטל האיסור צריך ליטול מקומו" ואם היה הכדי נטילה מעיקר הדין אי"כ לכאורה צריך להחמיר אפי' כשלא נודע מקומו להוריד כ"נ בכל החתיכה, וע' בסמוך. אבל כנראה שהראשונים לא הבינו כן בדברי הרשב"א, דע' בבדק הבית שתמה דהוא תרתי דסתרי דאת"ל דמפעפע בכולה אי"כ אין צורך לנטילת מקום, וכ"כ המהר"א דלפסוק כן הוא בגדר כסיל בחושך הולך, אבל הש"ך כי דכן פסקו הת"ח ושאר כל גדולי הפוסקים.

נפל דבר שיש לו פעפוע על חתיכה בצלי ולא נודע מקומו - ע' ברעק"א שהביא מהפ"ח דבכה"ג "לא מחמירין להצריך נטילת מקום לכל החתיכה כיון שיש בו סי' והנטילה רק לחומרא, אבל בכחוש שהנטילה מדינא צריך שיטול כ"נ מכל החתיכה". וע"ש ברעק"א שהשיג עליו שגם בכחוש אם ידוע שרק נגע במקום א' ואינו ידוע מקומו כל כמה שיש סי' אי"כ ליטול כ"נ מכל החתיכה ש"הנטילה בטל ברוב נטילות האחרות דל"ש ביה שמא יבשלם דהא בבישול יהיה סי' בכל החתיכה נגד החלב" וכ"כ הכו"פ (סט"ו סק"כ). ולכאורה במין במינו אפי' ליכא סי' בטל ואם רוצה לבשלם מותר להרבות עליו וכדלקמן (קט"ו, ב'), וכ"כ הפמ"ג (משב"ז יא') "יראה לי אם נגע כחוש בהיתר והיה ידוע באיזה מקום ואח"כ שכח וא"י אם יש רוב בקליפת היתר נגד מעט הקליפה שנאסרה דבטל ברוב ובתנאי שירבה אח"כ עד סי' וכאמור". ויל"ע במאי פליג הפ"ח. ואפ"ל דס"ל דלא שייך ביטול ברוב בחתיכה א' ואולי משום דבעינן רוב מנין (ולחנתם לחתיכות אסור משום מבטל איסור לתחילה) אבל מצאתי בפ"ח עצמו (קט"ו סק"ד) שכתב דב' חתיכות א' גדול וא' קטן לא שייך ביטול ברוב כיון שאפשר שהחתיכה הגדולה היא האסור, ומדויק דמה דליכא רוב מנין אינו מעכב. ולא עוד אלא ראיתי בבדה"ש (ביאורים ד"ה ואפי') שכתב שהפ"ח א"ז לטעמיה דכל שיש לעמוד על האיסור ע"י טעימה הוי כניכר האיסור ולא שייך ביה ביטול ברוב (והשיג על הש"ך בסי' קט"ו סק"ח דשייך ביטול יבש ביבש מין בשא"מ באינו ניכר האיסור מבין האיסור והיתר, וס"ל דאע"ג שאינו ניכר במראה אבל ניכר הוא בטעמא), וא"כ נמצא דגם הפ"ח מודה דשייך ביטול בחתיכה א' ופליג על רעק"א מטעם אחר.

אבל אכתי יל"ע בזה דלכאורה עצם היסוד דל"א ביטול בחד חתיכה משמע נמי מהרא"ה הני"ל דס"ל שאין החלב מפעפע בשוה, דאת"ל דשייך ביטול בחתיכה א' אי"כ כל כמה שיש בגדי מאה ועשרים פעמים נגד החלב אי"כ האיסור בטל ברוב (דאם יש ששים כנגד החלב אפשר שהחלב יפעפע רק לשלשים מהששים חתיכות ויטעום החלב בכל השלשים חתיכות ואינם בטלים ברוב, ורק כשיש 120 נגד החלב אז אפי' אם מפעפע לחמשים ותשע חתיכות עדיין יש רוב כנגדו וכל כמה שנתפשט לששים חתיכות כבר נתבטל בסי'), אבל צ"ב דמה"ת דבעינן חתיכות שונות לומר ביטול ברוב. וע' ברעק"א (סעיף ט"ו) שהעיר כן ומשמע מתו"ד שהרא"ה ס"ל דנחשב ניכר האיסור כפ"ח הני"ל (וא"ש לשיטתו דס"ל דאפי' בליעות כיון שאפשר להוציאם ע"י הגעלה נחשב כניכר האיסור). להלכה, הפמ"ג ג"כ פסק כרעק"א וכנ"ל (ויל"ע אמאי כתב שידע מקומו ואח"כ שכח), ולפ"י במשהו ששרף החלה ע"י שטפו בנייר כסף ושם אותה על תבנית בתנור ונפתח הנייר כסף ונגע בתבנית אבל א"י איפא, לכאורה חלה ודאי כחושה ואיסור דרבנן דבכה"ג אמרי' דאנן בקיאין בין כחוש לשמן ובטל הנטילה ברוב נטילות (וכן שמעתי שפסק הגר"מ בראנדסדורפר שליט"א בזה).

פיטום - הטור כי דאפי' חתיכת האיסור כחוש וחתיכת ההיתר שמן מפעפע בכולה, וביאר הב"ב אופנים. או שהשומן יוצא מההיתר לתוך האיסור וני"נ וחוזר לתוך ההיתר ואוסר, אבל הק' דא"ל כן לפי מה דל"א דל"א חני"ב בשאר איסורים. ולכן פ"י שע"י הריחא של החתיכה השמינה נתפטם האיסור וחוזר הריח של האיסור ואסר ההיתר. ולכאורה המשמעות הוא (וכ"פ הפמ"ג בשפ"ד יד') שיש בליעות מהאיסור שנכנסות להיתר ולכן ל"א אין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר, דזהו רק למשל בחתיכה שחציה בציר שאפי' אם השומן ני"נ מהדם אפי' אינו אוסר חציו שמחוץ לציר כיון שאין הדם מפעפע למעלה אי"כ השומן שנאסר מהדם אי"כ לאסור יותר מהדם עצמו, משא"כ הכא האיסור עצמו הולך ונבלע לתוך חתיכת ההיתר. אבל צ"ב אמאי ל"כ הב"ב כפשוטו שהבליעות מהאיסור נכנסות להיתר וע"י השמנונית של ההיתר הבליעות מפעפעות בכולה.

סתירת הטור ומחבר - הב"י תמה שבסעיף ז' כתב הטור דאיסור כחוש הבלוע בחתיכה אינה יוצאת בלא רוטב לאסור החתיכה שנגעה בה אפי' אם החתיכה שבלוע בה האיסור היא שמינה דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר, וצ"ב דמאי שנא מסעיף ה' דאמרי' פיטום. ולכאורה משמעות לשון הב"י הוא דק"ל בסעיף ז' אמאי ל"א שהאיסור עצמו נתפטם, דלכאורה ל"כ אמאי אמרי' פיטום בסעיף ה' ולא אמרי' אין הנאסר יכול לאסור וכו', דהלא כבר ביארנו שהתם האיסור עצמו הולך ואי"ז יותר מן האוסר. ונשאר הב"י בצ"ע. וע' מה שתי' הד"מ, וע"ע בב"ח (והוא ה"ראיתי מתרצים" שהביא הטי"ז) שתי' דשאני לעיל דאיירי בחתיכה האסורה מצד עצמה משא"כ בסעיף ז' דאיירי בבלוע מאיסור, ונראה דכן נקט הש"ך בנקה"כ. אבל הטי"ז תמה דאין לחלק ביניהם כלל והשיג על כל המושג של פיטום ולדעתו באיסור כחוש והיתר שמן אינו אוסר יותר מנטילה. אבל ע' בפמ"ג (משב"ז י"ו) שכי' שהפ"ח וכו"פ הסכימו לש"ך וכן ראוי לנהוג לאסור. ובביאור דברי הב"ח ונקוה"כ ביאר החזו"א (כב', ח') שגם איסור כחוש פולטת לכה"פ כדי נטילה, וא"כ כשהבליעות האלו נכנסות לתוך הנטילה של חתיכת ההיתר הם פוגשים השמנונית וקודם שיכולים לקבוע עצמן בכדי נטילה הם מתפשטות לכל החתיכה. משא"כ בחתיכה הבלועה מאיסור שכבר נקבעו הבליעות בתוך החתיכה אז אינן נתעוררות לצאת ע"י השמנונית שבחתיכת ההיתר.

אם להלכה יש לחלק בין כחוש לשמן - לדעת הרמ"א אין אנו בקיאין בין כחוש לשמן ולכן יש לאסור בכל גוונא (ובאמת כבר כתב כן הריטב"א צו). אבל הוסיף דזהו דוקא באיסור חלב או שאר איסור דשייך בו שמנונית אבל באיסור דל"ש ביה משמנונית והוא ודאי כחוש אינו אוסר רק כדי נטילה, וביאר הש"ך דרמ"א אפי' בודאי כחוש רק מקילין באיסור דרבנן. והנה ראינו עוד ב' מקומות בש"ך בסימן זה שמחלקין בין כחוש לשמן הגם שאין אנו בקיאין. בסק"א כתב הש"ך דאין להחמיר בכחוש בכבישה, וני"מ לאסור חתיכה שנכבש חציה וחציה חוץ לרוטב דרק מפעפע האיסור למעלה באיסור שמן. וכן בסק"ז כתב דבנאסר ע"י בליעות יש לחלק בין איסור כחוש לשמן. וצ"ב דלמעשה אין אנו בקיאין ומה יוסיף לך דבאלו הציורים יש להקל בכחוש, וצ"ל דני"מ בדברים שהם ודאי כחושים (אפי' באיסור דאורייתא) כגון דם ומצה וכדומה.

סעיף ו' - צ"ב מה חדתי לן המחבר בסעיף זה דהלא כבר כתב דצלי באיסור שמן דינו כבישול דמפעפע בכולה, ובבישול כתב דתתאה גבר. וכן לשונו צב"ק שכתב "דבר שיש לו פעפוע בצלי וכו' התחתון גובר" והלא דין זה אמת אפי' בדבר שאין לו פעפוע בצלי שהתחתון גובר רק התם אינו אוסר אלא כ"נ משא"כ בדבר שיש בו פעפוע אוסר כולו. ואולי כוונת המחבר לאפוקי ממליחה (דנחלקו הראשונים בזה) ור"ל "דבר שיש לו פעפוע בצלי וכו' התחתון גובר" משא"כ במליחה ד"א כיון דליכא חום ע"י האש לא אמרי' תתאה גבר (וכמוש"כ הגליון מהרש"א "ולא כן במליחה לקמן בהג"ה סיי"א"). וע"ע בפמ"ג (שפ"ד ט"ז) שהדגיש דמש"כ המחבר דאם אין סי' כנגד האיסור הכל אסור, אין לדייק דאם יש סי' הכל מותר דאכתי אסור כ"נ.

סעיף ז' - אם חלב בלוע בבשר נחשב כאיסור מחמת עצמו - הב"י הביא הרשב"א שחידש שהגם שבב"ח בודאי אמרי' חני"ן, אבל לענין שיאסר חתיכה אחרת בלא רוטב "אע"פ שעשוה כחתיכת נבילה לא עשאוה כנבילה עצמה לדבר זה". וצ"ב, דכל כמה שהחתיכה ני"נ אי"כ ממילא כל החתיכה אסורה, וכן מהו כוונתו במש"כ "לא עשאוה כנבילה עצמה" דלכאורה בב"ח לכו"ע חני"ן הוא מדאורייתא. והנה התרוה"ד הסביר דהגם שני"נ אבל לוי יצויר שהיינו יודעים שבחלק מהחתיכה ליכא חלב בודאי היה הבשר הזה מותר ולכן בחתיכה שנגעה בה הב"ח אנו יודעים בודאי דליכא בליעות של חלב בתוכה וא"כ

אינו בבשר בחלב. ואכתי צ"ב דאת"ל דנעשה נבילה א"כ לא איכפת לן דליכא בליעות של חלב אבל הבשר עצמו כבר נאסר. וצ"ל דמה שנעשה בב"ח נבילה היינו לענין שאם אכל חצי זית בשר שבלוע בה חצי זית חלב לוקין עליו דביחד נעשה הכל לכזית של נבילה. אבל לומר שיאסר חתיכה זו גם לאחר שיצא החלב ממנו מנלן שזה מדאורייתא, דבזה י"ל דרק מדרבנן אמרו שאפי' נפל לקדירה אחרת ויצאה כל החלב אכתי צריך ששים כנגד כל החתיכה, ולכן כלפי דין זה שהבליעות אינן יוצאות בלא רוטב, לא אמרו חז"ל חני"ן שיאסר חתיכה זו החתיכה שנגעה בה בלי שיעבור החלב מחתיכה לחתיכה. (ויל"ע בדמיון של המהר"א לשעטנ"ז דהתם אם נתערב חוט א' של פשתן בבגד צמר אסור ללבוש כל הבגד, משא"כ בב"ח אם נאסר כדי קליפה מחתיכה לכאורה ליכא איסור כלל לאכול מהצד השני, ואולי משום שע"י האכילה הוא מפריד החלק המותר מהחלק האסור והוי כנחתך מן הבגד. אמנם אכתי קשה דל"מ שאסור למצוץ החלק השני). ולפי"ז צ"ל דמש"כ הטור ומחבר דבשר בחלב נחשב איסור מחמת עצמו לענין בליעות יוצאות בלא רוטב, איירי בחתיכת בשר שנגעה בחתיכת גבינה דבכה"ג בודאי טעם הבשר יוצא מהחתיכה בלא רוטב.

אבל דעת הש"ך דבשר הבלוע מחלב מקרי איסור מחמת עצמו, ובה איירי המחבר ואפי"ה אינה אוסרת חברתה בנגיעתה יותר מכ"נ כיון שהחלב ודאי כחוש אינו יוצא בלי רוטב. וצ"ב דמה בכך הלא החתיכה עצמה נאסרה, וכ"מ שתמה התפ"מ "ל"מ מאי קאמר הלא זה עיקר קושייתו וכו"ו וע' בחו"ד (חידושים כ"ב) דאיירי בבשר כחוש דאז אמרי' שהחלב האוסרו מקרי כחוש דכיון שאינו אלא בליעה אנו בקיאינן, אבל בבשר שמן אוסר הכל.

מה נחשב איסור בלוע - ע' ש"ך בשם מהרש"ל דתבשיל שנבלע בה בשר או חלב אם תחב בהן כף של בשר או חלב ב"י שפיר אוסר הבלוע (כ' המשב"ז צ"ד, יד' דבלוע שיגרת דלישנא הוא) את המאכל וחשיב המאכל כאילו הוא כולו בשר שאי"ז איסור בלוע. ויש לדון לפי"ז בעיסה עשויה עם חלב אם זה איסור בלוע ואם הניחו בתבנית בתוך התנור אם יוצא הבליעות ונעשה התבנית חלבי וכד'. ונחלקו בזה האחרונים דלדעת הבית שלמה דינו כבלוע אבל מהב"מ (על ה"ט"ז צ"ד סק"י"ד) משמע דמקרי איסור עצמי, וכן נקט החזו"א והביאו הבדה"ש (רצ"ב ביאורים ד"ה עוד).

מאי שנא דבכלי יוצא בליעות בלא רוטב - ע' ברשב"א (חולין קח: ד"ה אילימא) שכתב "דשאני כלים מאוכלים דכלים אין נסרכת בהן בליעתן אלא עומדת בתוכן כעין כנוס ובמעט רתיחה יוצאה בליעתן מהן כולן או מקצתה, משא"כ באוכלין שהיא נסרכת בהן ומתפשטת בתוכם ואינה יוצאת בנקלה" ועד"ז ראיתי באמרי ברוך שכתב דבכלי הבליעות במיפקד פקדי (וכנראה שכתבם לא בגדר חבורי מיחבר), ועד"ז כ' החזו"א (כ"ב, סק"ז) דבלוע בכלי עומד האיסור בעין אבל בלוע באוכל מתמוגז ונבלע טפי, ויצא דנראה לזהו בתכונן ה"ט"ז ג"כ במש"כ דדוקא מאכל "שיש לו מה לפלוט מגופה אז הבליעה אינה הולכת בלא רוטב אבל כלי שאין בה פליטה מגופה אז יוצא בלוע שפיר מה שפלט"ו דל"ז אין בזה שום סברא.

בליעות מכלי לכלי בלא רוטב - הגם שיותר קל להוציא בליעות מכלי כנ"ל אבל אין יוצאות מכלי בלא רוטב, וכ' הפ"מ ששינוי אפי' בבלוע באיסור שמן. אבל כתב דמ"מ יש לזהר לכתחילה בכל ענין שלא ליגע ב' קדירות חמות אפי' אין בהם תבשיל. ויל"ע במה שהרבה עושים שבש"ק בבוקר הם מחממים החלה ע"ג הסיר של הטשולנט, וכנ"ל בליעות יוצאות מכלי אפי' בלא רוטב וא"כ נעשה החלב בשרי, והגם שכבר נאפה ואינו נכלל באיסור "שלא ללוש עיסה בחלב" (ס"י ז"ז) אבל כתב המחבר (צ"א, ג') צריך לזהר שלא יגע בשר בלחם שאם יגע בו אסור לאכלו עם גבינה, וכן בדיעבד אם לא נזהר שאסור לעשות פראנט"ש טוסי"ט (טבול בחלב) מהחלה שנשאר. וכמה פוסקים החמירו בזה, אבל דעת הגריש"א זצ"ל (שנשאל ע"י הגרי"ב והגרי"י לרנ"ר שליט"א) דשאני חלה מסתם לחם כיון שיש קליפה קשה ויבשה לגמרי ובכה"ג אינה מוציאה בליעות כלל. אבל צ"ב דהלא הש"ך כי דגם ביבש לגמרי מבליע כדי קליפה (דאם יש רטיבות קצת אוסרת כדי נטילה, וי"ל), אבל לכאורה תלוי במציאות החלה וא"כ כדאי להניח נייר כסף מתחת לחלה דבכה"ג הוי כבי' כלים ממש שאין בליעות יוצאות בלא רוטב (ואם הכיסוי רטוב מזיעה יש להניח ב' חתיכות נייר כסף). [עיקר דין כלי שנגע בכלי מקומו בסי' צ"ב, ח'].

איסור שמן בלוע בכלי - הש"ך הסתפק בזה וגם הפ"מ (שפ"ד כ"ג) נשאר בצ"ע, אבל הפר"ח ומג"א הקילו וכ' הפ"ת מהנוב"י דאין ספיקו של הש"ך מפקיע מידי ודאו של המג"א. וע"ע במ"ב (תנא" ס"ק קיא') שהביא דין המג"א דאיירי במרדה שהשתמשו בה לחמץ ובלוע בה דאינה אוסרת המצה אלא כדי קליפה אפי' השתמשו במרדה לחמץ שמן. אבל ע"ש בשע"י"צ (קלו"ז) שהביא מכמה אחרונים דבכה"ג גם הש"ך יודה כיון שאין שהמאכל (המצה) לית ביה שמנונית. אבל החו"ד וערוה"ש (מב"י) נקטו דפליגי והכריעו כמג"א להלכה.

סעיף ח' - שקית פלסטיק אם דינו כקרום - אין דין קרום מצוי כ"כ, אבל נשאל האגר"מ (ח"ג, יד') בענין מה שהיו חותכין הכבד ושאר בני מעיים הנאכלים ושמים אותם בשקית פלסטיק ונותנים השקית בתוך התרנגולת, ואירע שבישלו התרנגולת בלי להוציא הכבד (ושמעתי מא' מבני החבורה שעד"ז אירע אצלן), וכ' דבבישול בודאי בעינן ששים כנגד כל הכבד, אבל בנצלה התרנגולת יל"ע אם נוכל לומר שהשקית פלסטיק מפסיק כמו קרום. וע"ש שכתב שלפי הגר"א [מז], ע"ש מה שהביא ראייה מסעיף ה' הרמ"א רק החמיר בזה משום שהקרום אסור משום חלב ואין אנו בקיאינן בין כחוש לשמן ולא מצד הסמ"ק וגם לא ס"ל מטעם השני דשמה נפתח, ולכן בשקית פלסטיק דלית ביה חלב בודאי יש בכחו להפסיק בין הדם להאיסור וא"צ ששים אלא כדי קליפה אולי היה קצת שמנונית על גבי השקית, ואם ראה שנקרע השקית יש ליטול כדי נטילה באותו מקום (ואם לא ידוע יש למיזל בתר רוב הפעמים שמניחים הכבד אלו המוכרים אם איכא רוב כזה (ומשמע קצת דלא ס"ל כרעק"א הני"ל דבטל ברוב נטילות).

הקדמה לסעיף ט': לכאורה יל"ע מנא הא מילתא דאמר שמואל (צ"ז): מליח הרי הוא כרותח. דהנה כתבו הפוסקים (ע' משב"ז כ"ג) דודאי לענין בשר בחלב ליכא איסור דאורייתא במליחת בשר וחלב יחד כיון שלא אסרה תורה אלא דרך בישול והיינו בתולדת האור, וא"כ בהכרח אם מליחה אוסרת כצ"ל אין הכוונה שדינה כצ"ל ממש (דבצ"ל איכא איסור בב"ח מה"ת, ע' רעק"א ריש ס"י פ"ז) אלא שר"ל דמבלע ומפליט כצ"ל. וא"כ מה"ת שכן הוא. ואולי גם הכא צ"ל שהוא הלל"מ כמוש"ב החכ"א לענין כבוש כמבושל, אבל התם א"ש טפי דכיון שאינו נעשה כבוש מיד אלא לאחר כדי שעות או בכדי שירתח, א"כ אפי"ל דד"ז נכלל במה שאמרו חז"ל ששיעורין הלל"מ, אבל במליח דנעשה כרותח מיד לכאורה אפי"ל דנכלל בשיעורין הנ"ל. ומישהו הראה לי מש"כ במבוא התלמוד למהר"ץ חיות (פ"ט"ו ד"ה עוד נמצאו) וז"ל "יעוד נמצאו הרבה ענינים באו"ה אשר לא נלמדו מדברי תורה, ולא הזכירו בהם שבאו אלינו דרך מדרש או שהיה אצלם הלכות מקובלות בזה, רק למדו אותנו חז"ל ע"י שנודע להם טבע הנמצאות כמו שידעו טבע המלח שמוציא דם האברים ומפני זה הזהירו למלוח הבשר למען להוציא את הדם, וכן אמרו חז"ל מליח כרותח וכבוש במבושל וכו' חקרו והתבנו בטבע הבשר והמלח והדם והחלב והכבד וכדומה והשיגו ע"י הנסיונות הללו יסודות קבועות הלכה למעשה והמה הלכות גמורות אצלנו".

והנה גם בעצם הדמיון לצ"ל יל"ע. דלדעת הראב"ה כל מליחה אינה אוסרת אלא כ"כ ואפי' באיסור שמן, ובצ"ל לכו"ע איסור שמן מפעפע בכולה וכדאיתא להדיא בגמ' דגדי שצאלו בחלבו אסור לאכול אפי' מריש אזנו, וא"כ מ"ש במליחה שהקיל הראב"ה. ואפי' לדעת שא"ר דמליחה באיסור שמן בעי ששים, הלא כתבו כמה ראשונים (רשב"א רא"ש ר"ן ועוד) דהגם שצ"ל באיסור כחוש אוסרת כדי נטילה, אבל מליחה באיסור כחוש אינה אוסרת אלא כדי קליפה. והוא תמוה כנ"ל דהלא בגמ' איתא להדיא דמליח ה"ה כרותח ומהו המקום לחלק ביניהם. וע' ברא"ש שהתייחס לזה, וכתב (פ"ז, כ"ד) "לצ"ל בעי נטילה כיון שלא מצינו מפורש בו קליפה, ומיהו יראה שא"צ להחמיר ברותח דמליחה ודי בקליפה, ואע"ג דרבינא בעי למימר דמליח הוי כרותח דמבושל הא איתותב לא מחמרי ביה אפי' כרותח דצ"ל ולא בעי כדי נטילה, וכמדומה שראיתי שהורה רבינו מאיר ז"ל כן". ונראה מהגר"א [סב] שכן פירש הראב"ה הגמ' הנ"ל, דעל מש"כ הרמ"א "ו"י"א דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה" כתב הגר"א "ר"ל אפי' בשמן והוא דעת ראב"ה ודעת הרמב"ן וכ"כ הרא"ה בבד"ה, וכמ"ש הרא"ש דלמסקנא כרותח דצ"ל גרע מצ"ל. והנה יש להדגיש דאין כוונת הגר"א דדעת הרא"ש כראב"ה דהלא כתב הב"י להדיא בהמשך (סעיף יא') דדעת הרא"ש בשמן דמפעפע בכולה, אלא כוונתו דכמו שכתב הרא"ש לחלק בין כחוש דמליח לכחוש דצ"ל הי"נ כתבו הראשונים הנ"ל לחלק בין שמן דמליח לשמן דצ"ל. וע"ש שכתב הגר"א דע"כ צ"ל כן גם בדעת המהר"ם המובא בב"י דס"ל דאין איסור (אפי' שמן) מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב. משמע דר"ל דבצ"ל לכו"ע איסור שמן מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב וא"כ מ"ש במליח

דלא אמרי הכי. ויש לציין שהרשב"א שחילק בין צלייה למליחה לענין כ"ק מטעם הנ"ל לא חילק בין עפעוע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ובשניהם כתב דמפעפע (ע' משב"ז כב'), אבל המהר"ם חילק ביניהם בין לענין עפעוע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ובין לענין כ"ק וכמשי"כ הרא"ש הנ"ל (וי"מ דמומה שראיתי שהורה רבינו מאיר ז"ל כ"ן), ולפי"ז מתורץ תמיהת הט"ז שהמחבר סתר עצמו מו"ב, דבסעיף ז' פסק כרשב"א דבין בצלייה בין במליחה מפעפע מחל"ח בלא רוטב, ובסעיף ט' פסק כמהר"ם דבמליחה אינו מפעפע מחל"ח בלא רוטב, ולפי הגר"א המחבר פסק כמהר"ם דיש חילוק בין צלייה למליחה (וע"ש בפמ"ג שכ' דדעת המהר"ם דבין במליחה ובין בצלייה אינו מפעפע מחל"ח בלא רוטב, וצ"ב מני"ל הא). שוב נתברר לי שאי"ז כוונת הגר"א כלל, אלא כוונתו במשי"כ שכן צ"ל בדעת המהר"ם קאי על משי"כ מיד לפני"ז שהמעשה דדיקולא בגמי (צ.ח.) איירי בבישול ולא במליחה, ור"ל דכן צ"ל למהר"ם דס"ל דבמליחה אינו מפעפע מחל"ח, דאת"ל שהמעשה דדיקולא איירי במליחה א"כ מבואר דגם במליחה איסור מפעפע מחל"ח. ומשי"כ הפמ"ג דלמהר"ם גם בצליה אינו מפעפע מחל"ח, היינו ממה שהביא ראיה מטיפת חלב שגפלה ע"ג חתיכה דאינה יוצא מחל"ח, והתם בצלי איירי.

אבל אכתי צ"ב טובא וכמו שתמה המעדני יו"ט [י] על הרא"ש הנ"ל, דאה"נ דאיתותב רבינא מהא דמבואר בשמואל דרותח דמליחה אינו כרותח דמובשל, אבל עכ"פ מבואר דמליח דינו כרותח דצלי (וכן הק' הרשב"א בחולין צז. ובמשה"ב (ה). על הרא"ה "ותמה על עצמך רבינא היה אוסר מליח כמבושל והוצרך מר בר רב אשי להביא מסיפא דשמואל דקתני כבוש ה"ה כמבושל, מכלל דרישא מלוח כרותח דקאמר כרותח דצלי הוא, ואנו נקל ונאמר דאינו אפי' כרותח דצלי, אתמה זו אינה תורה"). ונראה שבאמת פירש הרמב"ם דשניהם דינם שוה לגמרי, דע"ש (מאכ"א טו, לד') כי שבמליחה נאסר כולו, וז"ל "בשר נבילה מליח שנבלל עמו בשר שחוטא הרי"ז נאסר מפני שתמצית הנבלה נבלעת בגוף בשר השחוטא וא"א לעמוד כאן לא על הטעם ולא על השיעור" והוא תמוה דלכאורה נמצא שהוא החמיר במליחה יותר מבצלייה, דבצלייה בכחוש א"צ אלא כדי נטילה ובמליחה אפי' בכחוש אוסר כולה. אבל האמת יורה דרכו שדעת הרמב"ם דגם בצלייה בכחוש בעינן ס', וכמוש"כ (שם, לב') לענין גדי שצלאו בחלבו דאסור לאכול אפי' מריש אזנו, דבגדי כחוש מותר כיון שודאי יש ס' כנגדו (כתי' הבי' של תוס'). נמצא דכל צלייה בעי ס' (חוץ משמנו של גיד וקרומות וכד' שאינם מפעפעים כלל וכמוש"ב ה"ה) ויוצא שהשוה הרמב"ם דין מליחה לצלייה וכפשוטו הסוגיא. ולפי"ז יש מקור גדול למשי"כ השערי דורא (הו"ד בט"ז סק"ז) שאינו מחלק בין חוס עיי' בישול וחוס עיי' צלייה ושניהם אוסר הכל, דהלא זהו דעת הרמב"ם באמת], אבל בדעת שא"ר שלא השוו מדותיהם צ"ב. והאמת דגם שית הרמב"ם צ"ב טובא, דשם (ה' לד') כתב דעיי' מליחה "הרי"ז נאסר" ולי"כ דתלוי אם יש ששים, וכן משמע מהב"י שכתב דדעת הרמב"ם דמליחה אוסרת כולה ולי"כ דמליחה שיעורה בס', ובאמת כן צידד הב"י עצמו (סי' ע' ד"ה בשר שחוטא) בדעת הרמב"ם שאפי' בס' אינו בטל, וצ"ב מ"ט. ועי' במנח"כ (ח"ב פ"ו) שרי"ל שהרמב"ם פי' ע"ד שפי' הרא"ה בצלייה שאין החלב מפעפע בשוה וממילא אפי' בששים אסור, אבל תמה שנמצא שהחמיר במליחה יותר מבצלייה וכדלא כהגמי' שהשוה אותם (וגם לא כשאר ראשונים שהקילו במליחה מבצלייה) וצ"ע.

ולכאורה בדעת שא"ר צ"ל, דמה שאמר שמואל דמליח כרותח הוא לאו דוקא, ואין כוונתו אלא לאפוקי שאינו כבישול, דעיי' בישול גם איסור כחוש מפעפע בכולה שהרוטב מוליד הטעם לכל מקום, משא"כ בצלי ומליח ליכא רוטב להוליך הטעם בכולה (ואין מוהל היוצא ממנו כרוטב עיי' במשה"ב דמה"ט ס"ל לרבינא דמליח כבישול) וממילא איסור כחוש אינו מפעפע בכולה, אבל אה"נ אין דינם שוה לגמרי והאי כדנייה דאוסר כדי נטילה והאי כדנייה דאוסר כדי קליפה. וכן לדעת הראב"ה צ"ל דהא דאמרי' דמליח כרותח [לאופקי מבישול] עיי' הכוונה כרותח דצלי באיסור כחוש, דצלייה בשמן דינו כבישול, ולפי"ז י"ל שפי' דמליח, בין בכחוש בין בשמן, דינו כרותח דצלי בכחוש שאינו מפעפע בכולה, וממילא גם בשמן א"צ אלא כ"ק. [ולפי"ז כמו שלענין כבוש כמבושל פשיטא לן שאינו כמבושל ממש לאסור בב"ח וכד' אלא ר"ל שבכבישה יש רוטב שמסייע להבליע בכולה כמו בבישול וכלשון הרא"ש "נקרא כבוש ובוּלע ופולט כמבושל", כן הוא הביאור במליח כרותח דליכא רוטב במליחה כמו דליכא רוטב בצלי ולכן בשניהם אין איסור כחוש מפעפע בכולה].

סעיף ט' - לביאור דברי המחבר ורמ"א ע' מש"כ בסוף הסעיף.

היתר מפעפע לאיסור במליחה - דעת הטור דגם במליחה אמרי' פיטום ואם החתיכה שנמלחה עם האיסור הוא שמן אפי' אם האיסור כחוש בעינן ס' לבטלו, וכן פסק המחבר (והוסיף דגם צריך כ"ג) וכן סתם הרמ"א, אבל השי"ך (סקכ"ח) והט"ז (סקכ"ו) הביאו דעת המהר"ש"ל דכיון שעיקר הדין של פיטום חידוש הוא אין להחמיר אלא בצלי, וכתבו הפמ"ג (שפ"ד לח' ד"ה גס) והגר"א [נה"י] דהכי קי"ל להלכה.

אין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב - נחלקו בזה הראשונים. לדעת הרשב"א גם בצליה וגם במליחה החלב מפעפע בלא רוטב כמו בבישול שיש רוטב. אבל למהר"ם פשיטא ליה דפעפע הבליעות מחל"ח אינו אלא בבישול שיש רוטב ולא בצליה ומליחה דליכא רוטב וראיה מנפל טיפת קלב ע"ג חתיכה שחציה ברוטב שהחלק שבחוץ דינו כצלי ואינו מפעפע ממנו לשאר החתיכות, והי"ה במליחה דדינו כצלי דבשניהם ליכא רוטב, ג"כ אינו מפעפע מחל"ח בלא רוטב. אבל כ"ז אינו אלא כשנגע חתיכה בחתיכה שבלוע בה קלב, אבל כשנגע בקלב עצמו א"צ רוטב והקלב מפעפע לחתיכה זו (כמוש"כ רבינו נתנאל). אבל לפי"ז צ"ב מש"כ המהר"ם לענין שאר החתיכות שנמלחו יחד "ש"אם אין בכל א' מהם בפני"ע ששים לבטל החלב אסורות ואין מצטרפות יחד לבטל החלב כיון שאין חלב מפעפע מחל"ח" דהלא הכא איירי בכה"ג שנגע כל הני חתיכות בקלב עצמו דאו לכר"ע מפעפע בלי רוטב. ועיי' צ"ל כמוש"ב הפמ"ג (משב"ז כא') דרוטב מוליד הבלוע מחתיכה א' לחברתה וגם מתפשט הטעם בשוה, ולכן במליחה דליכא רוטב אין המלח מוליד החלב מחל"ח וגם אינו מפעפע בשוה לכל החתיכות הנוגעות בחלב (ואפי"ה צ"ל דבאותה חתיכה עצמה שמפעפע מפעפע בשוה דהלא כי דאם יש ששים באותה חתיכה מותרת, וצב"ק). אבל לכאורה אין תליה זו מוכרחת, דהלא רבינו נתנאל הסתפק אם מפעפע מחל"ח, ואפי"ה פשיטא ליה שהחתיכות שנגעו בקלב עצמה מצטרפין לששים ועיי' דס"ל דבכה"ג מפעפע בשוה.

ספק אם נגע בכל החתיכות - הב"י כתב דבכה"ג צריך להחמיר דספק דאורייתא לחומרא, אבל בבדק הבית כתב שמצא באורחות חיים בדעת המהר"ם עצמו דא"צ להחמיר בכה"ג דא"א שנגע בכולהו ובכל א' שנגע מיד נתבטל באחרות, והגם שבנידו"ד יש אפשרות שנגע בכולהו, וגם בצירור שלו יל"ע דהגם שא"א שנגע בכולן הלא אפשר שנגע בחציין דתו ליכא רוב כנגדו, צ"ל דלזה נתכוון במשי"כ דכל א' שנגע מיד נתבטל באחרות, ולפי"ז אפי' אי נגע בכולהו הלא קמא קמא בטל שכל א' נתבטל מיד, וכן נראה שפירש הפ"ח כוונתו שכתב (סקל"ט) "דלא קי"ל הכי אלא אמרינן דחזור ונעור לאסור כל החתיכות אפי' ביבש ביבש".

קושיית השי"ך (סק"ל) - ע"ש שהק' אמאי בנגע בכמה חתיכות לא אמרי' ג"כ ביטול ברוב כמו שאמרי' בנגע בחתיכה א' דהלא כשיש ג' חתיכות שכל א' חמשים ותשעה זיתים ונגעו כולם בכזית קלב א"א שיאסר יותר מחתיכה א', דאם טועמים חלב בחתיכה ראשונה בהכרח שיצא כל הטעם מחתיכת החלב ולא נשאר בו טעם כלל שיוכל לאסור שאר החתיכות, ועל הצד דליכא טעם בחתיכות כלל א"כ בהכרח שחילק הטעם לכל חתיכות ונתבטל הכל בששים. ועי' בפ"ח (סקל"ט) שתי' דאירינן בכה"ג שאין החתיכות גדולות פי נט' מהאיסור אלא פי כט' מהאיסור וממילא יש בכח האיסור לאסור ב' מתוך הגי' חתיכות ואז ליכא רוב היתר. ועי' בפמ"ג (שפ"ד ל') שכתב שהשי"ך מ"אין בפי' זה משום דכתב המחבר "אם אין בכ"א ששים" משמע דאירינן גם בכה"ג שיש בכל א' נט'.

ועיי' בחו"ד (טז') שתי' דטעם עצמי של חתיכת איסור אינו נסחט ויכול להטעים כמה קדירות בזה אחר זה. והיינו שהשי"ך הבין שהדין ביטול בס' הוא מציאות, שאין בכח איסור לתת טעם יותר מששים פעמים של גוף האיסור, אבל החו"ד פי' דששים הוא דין הנאמר בטעם. ונראה בביאור דבריו דס"ל דבודאי אם נפל חתיכת חזיר לתוך קדירה שיש בה נט' זיתים והטעימו לקפילא ואמר שטעם בה טעם חזיר, עכשו אם יטעום חתיכת החזיר בעצמו אין צד בעולם שלא יטעם שום טעם חזיר, ועיי' שדין ביטול בששים נאמר לענין נתינת הטעם בקדירה, דכל חתיכה נותנת למשל עשרים אחוז מהטעם שלה בכל קדירה ואם יש ששים כנגד החתיכה עצמה לא יטעום את העשרים אחוז מהטעם שלה שהטעים לקדירה, וכן בכל קדירה וקדירה. ולפי"ז מתורץ ג"כ

תמיתה האמרי ברוך שכתב דלדבריו למה מועיל סי' בכל האיסורים נימא דפולט וחוזר ופולט בתוך אותו תבשיל ומטעים הרבה פעמים, דלהנייל אין בכח חתיכה לתת בקידרה אי יותר מעשרים אחוז מטעמו, וכלשון החווי"ד שיכול להטעים כמה קדירות בזה אתר זה.

הלכה למעשה במליחה - המחבר הביא ג' דרגות בשמנונית, כחוש לגמרי, יש בו סרף שמנונית, ושמן לגמרי. ועי' ברעק"א שכי' למעשה: **באיסור שמן**: בצלי בעינין סי' וכדי נטילה, ובמליחה בעינין סי' וכדי קליפה (והמחבר כי' דבחלב ממש צריך ששים, אבל פשוט דבעי נמי לכה"פ כ"ג, ולרמ"א כ"ק). **דבר שיש בו סרף שמנונית**: מחמירין דדינו כשמן אבל באיסור דאורייתא בהפ"מ או איסור דרבנן בהפסד קצת מקילין דדינו ככחוש ובצלי בעי רק כ"ג ובמליחה רק כ"ק. **בכחוש לגמרי**: בדאורייתא בהפסד קצת מקילין כ"ג בצלי וכ"ק במליחה, ובדרבנן מקילין לגמרי.

ביאור דברי המחבר ורמ"א

מחבר: יש 3 דרגות במליחה: (1) מליח שאינו נאכל מחמת מלחו דינו כרותח ומפליט לאסור כדי קליפה היינו באיסור כחוש לגמרי, (2) [ואם הוא שומן הגיד וקונקות שבו והקרומוט יש להחמיר ולהצריכם נטילת מקום כיון שיש בהם סרף שמנונית. (והפרי"ח ועוד אחרונים כתבו דגרסינן **אם** ור"ל דשומן הגיד וקונקות דינם ככחושים ממש וא"צ אלא כ"ק, ובקרומוט לבד מחמירין לומר שיש בהם סרף שמנונית להצריך כדי נטילה כיון דיש ספק אי אסירי מדאורייתא). (3) **ואם הוא חלב ממש צריך ששים לבטלו** כיון שהוא שמן לגמרי מפעם בכולה. **ואם הבשר שנמלח עמו הוא שמן אפי' בשומן הגיד וקונקות שבו** שאינם אסורים אלא מדרבנן, אבל הי"ה בחלב האסור מדאורייתא כשהוא כחוש לגמרי **צריך סי' לבטלו** שההיתר מפטם לאיסור (דלא כמהרש"ל דס"ל שרק החמירו בפיטום לענין צלי) **ולטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום** דחיישינן שנשאר רושם במקום שנגע **ולפחות קליפה** באלו שאינם אסורים אלא מדרבנן כשומן הגיד. **וכל זה לענין חתיכה עצמה שהיה החלב דבוק בה** דודאי החלב מפעם בתוך אותה חתיכה. **ולענין שאר החתיכות שנמלחו יחד** ונגעו בחלב עצמו **אם אין בכל א' מהם בפני"ע ששים לבטל החלב אסורות ואין מצטרפין ביחד** שאר החתיכות שנגעו בחלב **לבטל החלב דבמליחה אין חלב מפעם מחתיכה לחתיכה** וגם אינו מפעם בשוה באותן החתיכות שנגעו בחלב **בלא רוטב** (והא דבסעיף ז' פסק לענין צלי דמפעם מחלי"ח בלא רוטב, צ"ל דגם התם וגם הכא רק חשש לחומרא לאסור שאר החתיכות וכן איפכא לומר שאינם מצטרפים יחד לשיעור סי' לבטל האיסור - נקוה"כ. או י"ל דבצלי פסק כרשב"א ובמליח הקיל כמהר"ם - פרי"ח). **ואם אין ידוע אם נגע בכלן אסורות** דכל א' נאסר וליכא ביטול ברוב (והקי' השי"ך דהלא אין בחתיכה א' מספיק טעם לאסור כולם והול"ל גם בכה"ג דבטלים חד בתרי ועי' מה שתי' רעק"א וחווי"ד). **ואם ידוע שלא נגע אלא בא' ואין ידוע איזה היא כולן מותרות** כשלא נגעו בחתיכה זו **דחד בתרי בטיל אפי' הן חתיכות הראויות להתכבד** כיון שאין האיסור הבלוע בה ראוי להתכבד.

רמ"א: וי"א הרב"א דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה אבל לא קי"ל הכי אלא כמוש"כ המחבר בשמן אוסר כולו* **ולפי שאין אנו בקיאים בין בשר שמן לכחוש נוהגין לשער בכל מליחה בס' כמו בנישול דאם איכא סי' בין הכל ביחד נגד כל החתיכה שהחלב דבוק בה** דאותה חתיכה בשר הדבוק לחלב נאסרה לגמרי לפני שנתערבה בשאר החתיכות [כשמלחו אותה לבדה] **אז הכל שרי מלבד אותה חתיכה שהאיסור דבוק בה** דכבר נעשה נבילה מיהו אותה חתיכה שהאיסור נגע בה **צריך קליפה מעט** דרק מצד חומרא אמרי' שמפעם בכולה אבל יתכן שבאמת אינו מפעם ואסר כ"ק. **ואם אינו יודע איזה נגע הכל שרי** כני"ל דבטל חד בתרי. **ואם אין סי' בשאר החתיכות** כנגד החתיכה שדבוק בה החלב **הכל אסור** שהאיסור מפעם מחתיכה לחתיכה ואין לשנות המנהג, **ואע"פ שיש בזה קצת קולא אם היה האיסור שמן ומפעם** בכה"ג שנגעו כמה חתיכות בחלב שאם היינו אומרים שאין חלב מפעם מחלי"ח אז היינו צריכים סי' כנגד החלב בכל חתיכה, ועכשו שחלב מפעם מחלי"ח אפשר לצרף כל החתיכות יחד לשיעור ששים** **מ"מ יש לסמוך בכה"ג אדברי המקילין** הרב"א הנ"ל **וס"ל דאינו אוסר במליחה רק כדי קליפה כדי שלא נצטרך לשער בין איסור שמן לכחוש כי אין אנו בקיאים** ויבאו לידי קלקלה שישער בשמן כאילו הוא כחוש. **וכל זה באיסור ששייך בו שמנונית כגון חלב או ציר וכה"ג אבל באיסור שאין בו שמנונית כלל כגון חמץ בפסח לבו"ע במליחה אינה אוסרת רק כ"ק, ועי' באו"ח הל' חמץ כיצד נוהגים** דיש לאסור אותה חתיכה שנמצא עליה החטה בפסח ולהתיר האחרות ע"י קליפה. **וע"ל סי' סד' ס"כ אם הקרומים או חוטים של חלב נמלחו עם בשר** דיש להקל להתירו ע"י קליפה אם יש הפסד קצת. **י"א דבהפסד מרובה יש להתיר במליחה ע"י קליפה** **אע"פ שכבר נהגו לשער כל מליחה בס' אפילו באיסור כחוש ויש לסמוך על זה באיסור כחוש שאינו אלא מנהג לשער בס' משום שאין אנו בקיאים אבל לא באיסור שמן שמדינא צריך סי'.**

* הטי"ז פי' בעי"א: הגם דאנן קי"ל כהי"א דמעיקר הדין אי"צ אלא כ"ק, אבל עכ"פ יש לנו להחמיר בשמן לאסור כולו, וכיון שאי"א בקיאים בין כחוש לשמן בעי"כ צריכים להחמיר גם בכחוש שלא יבאו להקל בשמן (וקשה על פי' זה דהלא הרמ"א עצמו כתב בסוף הסעיף "אבל לא באיסור שמן שמדינא צריך סי" (וכן תמה הערוה"ש מט').

** הטי"ז כתב עוד פי' עדי"ש שאם נגעו כמה חתיכות בחתיכה שדבוק בה החלב, אם היינו אומרים שאין חלב מפעם מחלי"ח בלא רוטב היינו צריכים ששים כנגד כל החתיכה שדבוק בה החלב, ועכשו מקילין שהחלב מפעם מחלי"ח בלא רוטב וממילא אפשר לצרף כל החתיכות יחד לשיעור סי' כנגד האי חתיכה שנאסרה. אבל פי' זה צ"ב, דמנפ"ש אם אין חלב מפעם מחלי"ח אי"כ כל החתיכות שנגעו בהאי חתיכה שדבוק בה החלב לא נאסרו, ואת"ל שחלב מפעם מחלי"ח בלא רוטב אי"כ בדין אפשר לצרף כל החתיכות יחד (וכן הקשה היד יהודה).

והבלוש ביאר החי' בעי"א שאם אין חלב מפעם מחלי"ח אי"כ צריך להוריד כ"ק מכל חתיכה שנגעה בחלב, ועכשו שמפעם הכל מותר אם יש ששים ואי"צ להוריד אפי' כ"ק. ותמהו הטי"ז ושי"ך דהלא הרמ"א כתב להדיא דאפי' למה דאמרין שחלב מפעם מחלי"ח, לעולם אסור כ"ק אפי' כשיש סי'.

סעיף ג' - היתר מלוח ואיסור תפל - לדעת המחבר אי"צ אלא הדחה אבל הרמ"א כתב "ויש אוסרים אם נוגעים זב"ז ויש להקל במקום הפסד", ולעיל (סי' עי' סק"כ) ביאר השי"ך דהיינו במקום הפסד מרובה, אבל עיי' ברעק"א שהביא מהכנה"ג שהשיג דלא הזכיר הרמ"א תיבת מרובה ודעתו להקל אף בהפסד קצת. ולכאורה לדינא אפשר להקל דהלא השי"ך שם הביא שהרמ"א עצמו בת"ח הקיל לגמרי כסברא ראשונה וכן פסק המהרש"ל ולבוש. ועי' בחי"א (מג), (ה') שפסק למעשה להחמיר במקום שאין הפסד אבל כתב דבהפסד קצת סגי בקליפה כיון דרוב פוסקים מתירים לגמרי. ומערה"ש (סו') שציטט לשון הרמ"א נראה שהקיל אפי' בהפסד קצת.

סעיף יא' - תתאה גבר במליחה - לדעת הרשב"א גם במליחה אמרי' תתאה גבר שאם התתאה מליח שמן אוסרת העילאה בכולו, משא"כ אם העילאה מליח אינה אסורה אלא כ"ק. ודעת רוב הראשונים דרק בצלי ובישול אמרי' תתאה גבר ולא במליחה, וביאר הסמ"ק דהיינו טעמא משום דכשיש בי חתיכות הנוגעות זב"ז ואי חס ואי קר הטבע הוא שנלחמים אי עם השני ובעי"כ או שאי יחמם את השני או שאי יקר את השני. אבל במליחה כשיש בי חתיכות הנוגעות זב"ז ואי מליח ואי תפל, לכאורה אין סברא כלל לומר שהחתיכה התפילה יגרום להמליח שלא יהיה מליח דרק עיי' הדחה אפשר לבטל את כח המלח, וכן איפכא אין המאכל המליח גורם שהמאכל התפל יהיה מלוח, ולכן אין מלחמה ביניהם ואי"ל שאי גובר על השני. ולכאורה בדעת הרשב"א צ"ל דאזל לטעמיה, דס"ל דסברת תתאה גבר היינו דמה שעומד במקומו הוא הגובר (ומה"ט אפי' אם שקע האיסור החס לתוך ההיתר הקר אינו נעשה החס לתתאה) ולכן אין לחלק בין חתיכה שנתחמם עיי' האור ובין חתיכה שנעשתה רותח עיי' מליחה. משא"כ הסמ"ק והגה"מ ס"ל דתתאה גבר כיון שהחום וההבל עולים למעלה ואי"כ ד"ז שייך רק בחום עיי' האור משא"כ במליחה ליכא חום לעלות. ואפ"ל שגם ההגה"מ לטעמיה אזיל דכי' החווי"ד (סי' צא', סקי"ג) דס"ל דבשקע איסור חס לתוך היתר קר אנו אומרים שהחס נהפך לתתאה והיינו משום שההבל והחום תמיד עולים וכשקע בתוכו החום מחמם מה שלמעלה ממנו. **להלכה** פסק הרמ"א כדעת הרא"ש ודעימיה דס"ל דלי"א תתאה גבר ובין אם היא למעלה או למטה לעולם המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו.

כונת הטי"ז ביאור קושית הטור - הטור כתב על הרשב"א "יראה שהוא סובר שחום עיי' מליח אוסר הכל", והקשה הבי" דמבואר בהמשך דברי הרשב"א דרק כתב כן באיסור שמן ולא בכחוש, והיינו כשיטת הרא"ש ממש. וביאר הטי"ז שהטור הבין ממה שחילק הרשב"א בין תתאה לעילאה דעי"כ ס"ל דמליחה עובדת כמו בישול וצליה שהתתאה מחממת להעילאה, ולכן כשנכנס האיסור השמן לפנים כיון שהחתיכה רותחת מהמליחה לכן האיסור מפעם בכולה, משא"כ לדעת הטור אין החתיכה רותחת כלל וכלל, אלא שהאיסור השמן מפעם בתוך החתיכה המותרת ואוסרת כולה, והני"מ ביניהם יהיה

בכה"ג שְמַלַח היתר כחוש הבלוע מאיסור דאורייתא דלדעת הרשב"א כיון שהחתיכה רותחת ממילא האיסור מפעפע בכולה (דרק צריך השומן כדי להבלוע מחתיכה לחתיכה) משא"כ להטור אין החתיכה רותחת כלל ולכן אין האיסור מפעפע בכולה. אבל צ"ב איך בלעה איסור דאורייתא זו, דאם נגעה בחתיכה שמינה אי"כ גם הטור מודה שמפעפע בכולה, ואם בלעה מאיסור כחוש אי"כ גם הרשב"א מודה שאינו בולע. (ועי' בפמ"ג (משב"ז כז') שבי' יומה שכתב ליישב קושיית הבי"י לא הבינותי כללי, ועי'). ולכאורה צ"ל שבלעה שלא עי"י מליחה אלא עי"י צלי או כבישה במקצת, או י"ל דאיירי בחתיכה אי שיש בו איסור כחוש דבוק בה דלרשב"א יפעפע בכל החתיכה. (והגם שאנחנו יודעים שאי"ז דעת הרשב"א דהלא לעיל בסעיף ט' הביא הבי"י דס"ל לרשב"א דבחתיכה אי' באיסור כחוש אינה אוסרת אלא כ"ק, מ"מ ינצל הטור מהקושיא הגדולה שהוא עיין בתחילת דבריו ולא בסופם, וכמוש"כ הטי"ז).

סעיף יב' - האם מותר לכתחילה לעשות גבינות בדפוסי עכו"ם - לכאורה מדויק בלשון המחבר דהיתר הגבינות אינו אלא בדיעבד שכבר נעשו כמו דמשמע מהרא"ש וטור (וכמוש"כ הרמ"א), וכן המרדכי כתב דלכתחילה אסור משום הרחק מן הכיעור. אבל לפי"ז צ"ב אמאי בסעיף יג' כתב המחבר דמלח שהיה בכלי בשרי מותר לכתחילה ליתנם בחלב וכי הרמ"א דה"ה לענין מלח שהיה בכלי איסור. והש"ך ביאר (סקמ"ד) דיש חילוק בין יבש לגמרי דמותר לכתחילה ובין לח דאינו מותר אלא בדיעבד. ועי' ביד אברהם שביאר יותר דבדבר לח בעינן הדחה (עי' צא', ב') וחישינן דילמא ישכח ולא ידחנה לפני האכילה, משא"כ בתבלין יבשים לגמרי דא"צ הדחה ליכא לחשש הנ"ל ולכתחילה מותר. ומשמע מדבריו דהחשש בלח הוא שמא ידבק בו קצת שמונית של איסור מהכלי, אבל עי' בפמ"ג לעיל (צהי' משב"ז יח') שכתב "וראוי שתדע מה שהקיל הטי"ז הוא שאין מוציא דבר קשה ביבש, הא נתלחלח המלח ודאי לכתחילה אסור עי' סי' קה', יג"י ומשמע דהגם דק"י"ל דאין מליחה להפליט כלים אבל לכתחילה יש לזיזוהר בדבר לח דחישינן שיפליט.

אין מליחה לכלים - הרמ"א כתב בדיעבד ק"י"ל דאין מליחה לכלים להפליט, אבל עי' ברעק"א שהביא מהתפ"מ שהסתפק דאולי בבלע עי"י בישול יוצא במליחה וכן הביא מהבאר שבע ד"ל דדוקא בכלי עץ אמרי' דאין מליחה להפליט ולא בכ"ח. אבל להלכה נראה מסתימת רוב הפוסקים דאין לחלק בזה כלל, וכמוש"כ הרמ"א "והוא הדין אם נמלח היתר בשאר כלי איסור" ולא חילק באיזה כלי, וכ"כ הטי"ז מהמרש"ל שאין מליחה לכלי כלל להפליט אפי' איסור דאורייתא, וכי הפמ"ג (משב"ז כח') דכן הלכה דאין מליחה לכלים להפליט כלל (אבל יש מליחה להבליע כדי קליפה וכדלעיל ברמ"א צח', ד').

סעיף יג' - לכתחילה להשאיר מלח ותבלין בכלים אסורים - הרמ"א כתב דהמחמיר לכתחילה תע"ב, ומקורו בתוס' (חולין קיג. ד"ה טהור) שכתבו "ויש ללמוד מכאן לטהור מלוח וטמא תפל שא"צ להגעיל דפוסי העכו"ם וכו' ולא נעשה העץ רותח עי"י מליח ומעשים בכל יום דמלח הנתון בקערה שמשמשתמין בה בשר לוקחין ממנה לתת לתוך חלב ולא חיישינן שמא בלע מן הקערה והמחמיר תע"ב", והנה סעיף זה כפול לעיל (צהי', ז') ועי"ש בטי"ז (סקמ"ח) שהשיג על הרמ"א וס"ל דמש"כ תוס' המחמיר תע"ב קאי אדפוסי עכו"ם שמצינו בהם חומרות בקצת פוסקים אבל בזה המלח אין שום סברא לאסור אפי' לכתחילה (ונראה יותר בעזה"ת בסי' צה').

סעיף יד' - אם אמרינן חני"ן במלח הבלוע מדם - הטור הביא שנחלקו הראשונים בזה דלדעת הספר התרומות אפי"ש שטעם המלח נרגש בקדירה וטעם אינו בטל אפי"כ מותר שאין לנו להחמיר בנאסר (המלח) יותר מבאוסר (הדם), אבל לדעת הר"ש מקוצי וריב"א כיון שהמלח נימוח עם הדם ומתערב בכל הקדירה ומוליך איסורו עמו צריך לשער כאילו היה הדם מלח. וצ"ב דוכי לא ס"ל להר"ש והריב"א מהכלל דאין הנאסר וכו'. אבל לכאורה לא עליהם התמיה כי אם על הספר התרומות. דהנה, האי כללא דאין הנאסר יכול לאסור ראינו בתוס' (צו'): שכתבו כן לענין חתיכה שחציה חוץ לציר שאין הציר אוסר החצי החוצה לה כיון שאין דם יכול לפעפע למעלה, והגם שהציר נעשה נבילה מהדם והציר יכול לפעפע למעלה, אבל אין הנאסר (הציר) יכול לאסור יותר מן האוסר (הדם) ואין הדם מפעפע למעלה. אבל כ"ז אינו אלא כשהאיסור אינו מעורב עם הנאסר, אבל כל כמה שהאיסור נמצא יחד עם הנאסר אי"כ יכול לאסור הרבה יותר מכחו, וראיה לדבר כל חני"ן בחתיכה, למשל אם נאסר חתיכה בת נט' זיתים מכזית חזיר ונפלה חתיכה זו לתוך תערובות של חמש מאות זיתים, כל התערובות אוסרה כיון דליכא ששים פעמים נט' זיתים, הגם שיש חמש מאות כנגד החזיר ונתבטל האיסור לגמרי מעוצם מיעוט אפי"ה החתיכה שנאסרה אוסר הרבה יותר מהחזיר האוסרה. אלא היינו טעמא שכיון שגם החזיר נכנס לתוך התערובות הגדולה הזו לכן החני"ן מסייע לחזיר לאסור יותר מכחו. וא"כ ה"ה לענין דם הול"ל שכיון שהמלח בלוע מדם והדם נמצא ביחד עם הנאסר לכן יש בכחו לאסור כמו מלח דהלא הנאסר נמצא כאן והמלח רק מסייע ונותן כח להאיסור.

וב"ה מצאתי שכן הקשה הפמ"ג (פתיחה ח"ב פ"ג ד"ה ומנא) ע"ש מה שתי"ר. ובתורת יקותיאל (סי' סט' סק"ט) ר"ל דס"ל לספר התרומות דכיון שנמש המלח בתוך הקדירה ממילא נפרד הדם ממנו ואז המלח דומה לציר הנ"ל שאין בו תערובות דם ולכן אמרי' אין הנאסר יכול לאסור. אבל ר' אפרים שטרן נ"י ר"ל בעי"א על פי מה שביאר היד יהודה בהא דלא אמרי' חר"ל באיסור בלוע גם למ"ד חני"ן, והיינו משום שחני"ן אינה משנה את מהות האיסור אלא את גודל האיסור, דהוי כאילו כל החתיכה של ההיתר בלוע מבליעות חזיר, אבל אינה הופך החתיכה לחתיכת חזיר. וא"כ כמו"כ י"ל הכא שאה"נ המלח נ"י ומשנה את גודל האיסור והוי כאילו כל המלח בלוע מדם, אבל אינו משנה את מהות האיסור להפכו למלח, וממילא א"צ אלא ששים כנגד גודל המלח, וטעם המלח א"צ לבטלו כלל (ואפ"ל ג"כ ע"ד הציר הנ"ל, שחריפות המלח לית ביה דם כלל). ולכאורה פי' זה מדויק בלשון הספר התרומות שכתב "לפי שאין במלח כח לאסור יותר משאילו היה כולו דם, ואין לנו להחמיר בנאסר יותר מבאוסר". ודעת הר"ש וריב"א דאי"ז נכנס בכלל אין הנאסר וכני"ל. ולהלכה פסקו המחבר ורמ"א כדעת ספר התרומות דא"צ אלא ששים כנגד כמות המלח.

בענין אפשר לסוחטו (חולין קח').

איתא בגמ' "אמר רב כיון שנתן טעם בחתיכה חע"נ ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה וכו'. ומאי קסבר, אי קסבר אפשר לסוחטו מותר חתיכה אמאי נעשית נבלה, אלא קסבר אפשר לסוחטו אסור". ובסמוך (קח'): איתא "ואפשר לסוחטו עצמו תנאי היא". ויל"ע במה פליגי, האם נחלקו במציאות אם אפשר לסוחט כל האיסור מהחתיכה, דלמ"ד אסור ס"ל דא"א שיצא כל הבליעות שנבלעו ומ"ד מותר ס"ל דאפשר לסוחט האיסור מהחתיכה לגמרי, או דלכו"ע אפשר לסוחט האיסור מהחתיכה והמחלוקת אינו אלא אם עדיין החתיכה באיסורה עומדת הגם שנשחט ממנה כל הבליעות האוסרות. ולפי הצד השני יל"ע מהו המקור של ר' יהודה דהגם שנשחט כל האיסור עדיין החתיכה באיסורה עומדת, דהלא לכה"פ פליגי לענין בב"ח ולכאורה משמע שלא רק התערובות של בב"ח הוא דאורייתא אלא דגם הדין אפשר לסוחטו אסור הוא דאורייתא, ומנלן שהתורה אסרתה גם אחר שיצא כל החלב מהבשר.

והנה, לכאורה מרש"י משמע (וכן פי' המהר"ם שיי"ף דבריו) דלא פליגי במציאות, דע"ש (ד"ה מאי קסברא) שכתב "שאפשר האיסור הנבלע בזה ליסחט ממנו וליחלק בהיתר האחרון" וכן בסמוך כתב (בד"ה אלא קסבר) "משנאסרה החתיכה שוב אין לה היתר בסחיטה" ומשמע דהצד לאסור אינו משום שלא יצאו הבליעות אלא מטעם דכיון שנקרא עליה שם איסור שוב אינו יוצא מאיסורה (דומיא לחתיכת חזיר שהוציאו ממנו כל טעמה). ולפי"ז צ"ל לפרש"י דמה דאיתא "אי קסבר אפשר לסוחטו אסור חתיכה אמאי נעשית נבילה" ר"ל דאית"ל דאפשר לסוחטו מותר, זאת אומרת שכיון שיצאו הבליעות האוסרות חזרה החתיכה שנאסרה להתירה הראשון, א"כ אי אפשר לומר שהחתיכה נעשית נבילה דמאיזה טעם יצטרך ששים כנגד כל החתיכה אם החתיכה עצמה הותרה.

ומ"ד אפשר לסוחטו אסור, אפשר לומר דס"ל דהגם שיצאו כל הבליעות, אבל מדרבנן החמירו לאסור החתיכה כיון שנאסרה פעם א'. אבל כל זה א"ש רק בשאר איסורים, אבל בב"ח את"ל שמדאורייתא החתיכה נשארת באיסורה, צ"ב מהו המקור לדבר זה. וצ"ל כמוש"כ הרמב"ן (קח): "למה זה דומה לכלאי הכרם שנתערבו ונאסרו" והיינו דיש מקור בתורה להמושג דהיתר ויהיתר שנתערבו נאסרו באופן דתו א"א להפרידן ולהתירן דבכלאי הכרם לאחר שגדלו ביחד שיעור האוסרתן לא יעזור להפריד ב' הזרעים א' מהשני כיון שכבר אנסרו. אבל יל"ע מה"ת שדומה לכלאי הכרם ולא לכלאי בגדים (שעטנז) דאפשר להפריד א' מהשני (ובאמת ע' בריטב"א שכי' דנראה דברי האומרים דמ"ד אפשר לסוחטו מותר לא אמר אלא בב"ח לפי שתערובתן אושרן וכיון שחזרו ונפרדו ונסחטו טעם זמ"ז חזרו להתירן ככלאי בגדים דעלמא" וצ"ב). וע"ע ברשב"א (במשנה"ט ט). שביאר שיטת רבינו אפרים דרק אמרי' חני"ן בב"ח, דבב"ח אינו כשאר איסור שנתערב בהיתר שבעצם יש שתי דברים שנוכל לומר דשייך להפריד אחד מהם מהשני (דהיינו האיסור מההיתר), דכיון דבב"ח היתר והיתר הוא ורק בהתערבותן יחד נהפכים לאיסור, א"כ לאחר שנאסרו אין כאן שתי דברים שעליהם אפ"ל ששייך להפריד א' מהשני דליכא אלא חפצא א' של איסורא. ולכאורה משמע דד"ו הוא סברא דאורייתא.

אבל צב"ק דלפ"ז דגם ההיתר של החתיכה הראשונה תלוי במח' דאפשר לסוחטו, אמאי פרש"י במתני' (ד"ה אם יש בו) "ולענין שאר החתיכות נחלקו בגמ"י דהול"ל דגם לענין אותה חתיכה עצמה נחלקו אם חזרה להיתר הראשון. וע' בצ"ח שביאר דלרש"י הנידון כלפי איסור שאר החתיכות היינו אפי' בלא ניער הקדירה כדפי' הר"ן (והנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר) וכל כמה שלא ניער הקדירה בודאי החתיכה הראשונה לא הותרה דלא יצאה האיסור ממנה (אבל נראה בעזריה"ת בסי' צב' דלא כו"ע ס"ל דאיירי רש"י בלא ניער).

וע' בר"ן שהקשה דלרש"י "אפשר לסוחטו מותר" היינו הך דין גופא דאין אומרים חני"ן, וא"כ צ"ב לזון הגמ' דאיתא "אי קסבר אפשר לסוחטו מותר חתיכה אמאי נעשית נבילה", דמשמע דיש צד לומר שנעשית נבילה, רק דיותר מסתבר לומר שלא נעשית נבלה. וטפי הול"ל אי קסבר אפשר לסוחטו מותר ע"ב אין החתיכה נעשית נבילה. ולכן פי' הר"ן בע"א שהמחלוקת באפשר לסוחטו מותר או אסור אינו בעצם האיסור של אותה חתיכה, אלא פליגי לענין השם איסור, ולכן בב"ח אם אפשר לסוחטו מותר אי אפשר לדון הבשר כבשר נבלה שיאסור שאר החתיכות מפני שהן מינה, אלא כחלב שהוא גרמת האיסור (דהלא בהסתלק הגרמא יסתלק ג"כ האיסור), משא"כ את"ל דאפשר לסוחטו אסור א"כ גם אם יסחט ויצא החלב שהוא גרמת האיסור מן הבשר אכתי הבשר אסור, א"כ מוכח שהבשר עצמו נהפך לחתיכת נבלה ונחשבת מין במינה עם שאר החתיכות.

אבל הוסיף הר"ן, דאין ב' דברים אלו בהכרח תלויים זב"ז, דשייך לומר אפשר לסוחטו מותר ואפ"ה נאסור אותה חתיכה, דתמיד חיישינן שמא לא יצא ממנו החלב לגמרי וכיון שלעולם לא יחזור הבשר להיתרו מחמת חשש זו, לכן מסתבר דיש לדון הבשר כחתיכת נבלה ולא כחלב שהיה גרמת איסורה, דמה בכך שדבר אחר אסרה, סו"ס חתיכה זו נהפכה לחתיכת איסור כיון שא"א לה לחזור להיתרה הראשון. והא דפריך הגמ' "אי קסבר אפשר לסוחטו מותר חתיכה אמאי נעשית נבלה" היינו משום דיותר מסתבר לומר שאין החתיכה נהפכת לחתיכת נבלה כיון שבדין יש אפשרות להחזיר החתיכה להיתרה הראשון (ע"י טעימת קפילא) א"כ סימן הוא שאין החתיכה אסורה בעצם. ויש להדגיש, דגם לפי הר"ן על הצד דאפשר לסוחטו אסור, בהכרח אנו צריכים לומר חעני"ן.

אבל לפי הר"ן צב"ק לזון הגמ', דלכאורה עיקר הקושיא חסר מן הספר. דלפי הר"ן מאי דפריך הגמ' אי אפשר לסוחטו מותר "חתיכה אמאי נעשית נבלה" אין הכוונה אמאי דנין לה כחתיכת איסור למשל להצריך ששים כנגדה, דזה אפשר שהוא מן הטעם דחיישינן שמא לא יצא כל הבליעות לגמרי וכנ"ל, אלא קושיית הגמ' היתה על המשך המימרא דרב דאמאי נחשב הבשר כאיסור נבלה "לאסור שאר החתיכות כולן מפני שהן מינה" דטפי הוי לן למימר שהשם איסור הוא החלב ונחשב כמין בשאינו מינו עם שאר החתיכות. משא"כ לרש"י א"ש טפי, דקושיית הגמ' היתה אמאי אותה חתיכה אסורה בכלל אפי' לענין אינו מינה, דהול"ל שכל האיסור נסחט ממנה וחזרה להיתרה הראשון. וכן מדויק ברש"י (ד"ה אלא קסבר) שכתב דס"ל לרב אפשר לסוחטו אסור "ואשמועינן אף ההיתר שבה נעשה איסור להיות כאן שיעור גדול לאסור אחרים הרבה", וצ"ב אמאי בעינן שיעור גדול דאפי' שיעור קטן של איסור בכח לאסור אחרים הרבה לרב דס"ל מבי"מ אוסרת במשהו, ומשמע שהחידוש הוא זה גופא דאמרי' חני"ן ואפי' לענין אינו מינו לאסור אחרים הרבה (עד ששים כנגד כל החתיכה).

ולכאורה יל"ע לפרש"י שהנידון באפשר לסוחטו הוא גם לענין להתיר החתיכה הראשונה, א"כ אמאי לא הזכיר רש"י דבעינן קפילא כדי לוודא שאכן יצא כל האיסור מהחתיכה הראשונה (כמו שהזכיר הר"ן) דהלא רש"י לשיטתו (צח. ד"ה בסי') ס"ל דלא סגי בששים ולעולם בעינן נמי קפילא, וכן העיר הראש יוסף (בפירוש"י ד"ה מאי קסבר). ואפ"ל, דס"ל לרש"י דכמו שמצינו שיש הגעלה בכלים ולא בעינן קפילא לוודאי שאכן יצאו כל הבליעות (כגון להרתח מים עו"פ ולטעום המים) ממילא ה"ה באוכלין, דמה"ת שיש לחלק ביניהם וכמו שכל הבליעות יוצאות מהכלי כן הן יוצאות מהחתיכה ונתפשטו בשהו בכל הקדרה (ורק באיסור שאסור מחמת עצמו כנבילה לא ידעינן כמה נפק מיניה, אבל דבר האסור מחמת בליעות איסור כבולעו כך פולטו ובודאי יצאו כולם, ולכן למ"ד אפשר לסוחטו אסור אין הנידון אם יצאו הבליעות או לא, דודאי יצאו אלא כל הנידון הוא אם נאסר החתיכה הם שיצאו הבליעות לבסוף. אבל אה"נ לכאורה לרש"י צריך קפילא לטעום שאר הקדירה לוודא שאכן הששים ביטל הטעם, דמ"ש משאר איסור שנתערב בסי' דצריך קפילא ג"כ, וע'.

אמנם, ע"ש ברמב"ן (בדף קח: מסוף המסכת) שר"ל בע"א, דודאי החתיכה הראשונה באיסורה קיימא, "שאין הענין להתיר החתיכה או לאוסרה אלא לומר אפי' תעלה על דעתך שאפשר לסוחטו, עכשו איסור גמור הוא וכחתיכת נבילה הוא. ומאן דאמר מותר, לומר רואין אותו כאילו אפשר לסוחטו וסחטו והותר הילכך מעתה אינו חתיכה דאיסור אלא איסור והיתר מעורבין ואוסר לפי חשבון". והנה, ק"תם ולא פירש אמאי באמת אין החתיכה הראשונה מותרת למ"ד אפשר לסוחטו מותר. ולכאורה משמע דכו"ע אין הבליעות יוצאות לגמרי, וכל הנידון הוא אם אמרינן שנחפכה כולה לחתיכת איסור או דהיתר ואיסור מעורבין יחד.

וע"ע ברשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, חולין קח). שנקט כרבינו אפרים דלא אמרינן חני"ן בשאר איסורים, אבל כתב דגם רבינו אפרים מודה בחתיכה שבלעה מאיסור ואח"כ נפלה אותה חתיכה לקדרה שיש בה ששים כנגד האיסור, דהגם שהקדרה מותרת אבל החתיכה עצמה אסורה ובוזמן שמכירה זורקה ואוכל השאר "לפי שהיא כבר נאסרה והאיסור הנבלע בתוכה אינה יוצא ומתערב עם הרוטב והחתיכות שבקדרה". נמצא לפ"ז דיש עוד צד במחלוקת דאפשר לסוחטו שלא הזכרנו, והיינו דלכו"ע אין הבליעות יוצאות, ונחלקו איך דנין החתיכה, האם דינה כחתיכת איסור או דאין דנין אותה אלא כחתיכת היתר שיש בה איסור מעורב בה. ולכאורה משמע דלכל הראשונים ליכא מחלוקת במציאות אם הבליעות יוצאות, וכן כתב הרמב"ן לדייק בלשון הגמ', "דלא אמרינן בגמרא למר אי אפשר לסוחטו ואסור ולמר אפשר לסוחטו ומותר" (אבל יל"ע אם הבין הרשב"א שזהו הביאור ברמב"ן, דאחר שהביא מש"כ כנ"ל הביא דעת הרמב"ן ע"ש).

וע"ע במש"כ הרשב"א בחי' ובמשה"ב דאת"ל דחזרה החתיכה להכשרה א"כ מצינו הגעלה באוכלין. וצ"ב דמי אמר שאין הגעלה באוכלין. ובאמת ע' בשו"ת הרשב"א (חי"א, תצה') שכן הקשה לו הרא"ה דאה"נ יש הגעלה באוכלין אבל אסור להגעילן משום דמבטל איסור לכתחילה שהוא אסור. וכן נראה מבואר ברש"י (ד"ה אי קסבר) ותוס' (ד"ה אי אפשר) דשייך הגעלה באוכלין. אבל, ע"ש ברשב"א שביאר דא"י מבטל איסור אלא מפריד האיסור וכמו בכל הגעלת כלים דאין אומרים שהוא מבטל איסור לכתחילה כיון שכונתו להפריד האיסור ולא לאוכלו (ואולי י"ל דלרש"י רק אסור להגעיל חתיכת איסור בתוך תבשיל דאז אוכל האיסור משא"כ להגעיל המאכל במים ולשפכן לחוץ מותר), וכיון שלא מצינו אוכל שנאסר ששייך להחזירו להתירו ע"י הגעלה, ע"כ צ"ל שאין הבליעות יוצאות לגמרי כמו שהן יוצאות מכלל.

וכ"כ הרשב"א שם בחידושי' "דשאני כלים מאוכלים דכלים אין נסרכת בהן בליעתן אלא עומדת בתוכן כעין כנוס ובמעט רתיחה יוצאת בליעתן מהן כולה או מקצתה משא"כ באוכלין שהיא נסרכת ומתפשטת בתוכם ואינה יוצאת בנקלה כ"כ". ולדוגמא בעלמא אפ"ל דהוא כעין מה שמצינו

בכתובות (ו.) "דס מפקיד פקיד או חבורי מחבר" וה"נ בכלים הבליעות מופקדים בתוכה אבל באוכלים הבליעה נסרכת בתוכן וחבורי מחבר עם המאכל ונהפך לחלק מהחתיכה המותרת. ונראה דבזה ביאר מה דלכאורה קשיא איך אפשר לומר שהבליעות אינן יוצאות לגמרי, הלא קי"ל שכל בליעות מתפשטות בשוה (דא"ל"ה לעולם לא יועיל ששים, כיון דיש לחשוש שמא לא נתפשטו בשוה ונכנסו לחתיכה א' יותר מחתיכה אחרת) ומהו הצד לומר שאין הבליעות יוצאות לגמרי להתבטל בששים שבקדירה. אלא, דכל הדין של בליעות שהן מתפשטות בשוה אינו אלא בהני בליעות שכבר יצאו מהחתיכה לתוך הקדירה, אבל לעולם הגם שתמיד מחמירין לחשוש שמא יצאו כל הבליעות אבל באמת א"א לדעת אם יצאו כולן או לא, ולא אמרינן שודאי יצאו הכל דכל הבליעות מתפשטות בשוה דזה נחשב עצם החתיכה ולא בליעות. ולכן כשנבלעו בליעות של איסור לתוך חתיכת היתר, הבליעות נהפכין לחלק מהחתיכה ואין דינן כבליעות בכלל אלא כעצם החתיכה ולכן ל"ש לומר שהבליעות ודאי יצאו כיון שכל בליעות מתפשטות בשוה, דאינם בליעות כלל. ורק בתוך הקדירה דינן כבליעות וממילא ע"י הגעלה פשוט לנו שיצאו כל הבליעות ונתפשטו בשוה (שו"מ בפמ"ג בסי' צב' שפ"ד יא' שביאר כן הרשב"א ע"ש). ובאמת ראינו יסוד זה בפמ"ג (ריש סי' צט') שהקשה אמאי בעינן ששים חתיכות של היתר כדי לבטל חתיכה א' של איסור, דאמאי לא סגי בנטי' זיתי היתר, דכיון שהבליעות מתפשטות בשוה א"כ הם נכנסים להחתיכה האסורה ג"כ. וע"ש שתי' דאה"נ שהאיסור מתפשט בכל החתיכות, אבל הבליעה שנשארה בחתיכת איסור לא נתבטלה כלל (דרך היתר יכול לבטל איסור) ולכן חיישינן שמא אח"כ יצא בליעה זו ונתחלקה בשאר החתיכות ואסרום. וצ"ב דהלא כל בליעות מתפשטות בשוה וכל כמה שיש לחשוש שמא יצאה בליעה אסורה מחתיכה זו, אז גם יצאו בליעות משאר החתיכות שכל הבליעות מתפשטות בשוה ולעולם לא יהיה יותר מא' בששים של איסור בכל חתיכה. וע"כ צ"ל כנ"ל דרך הבליעות היוצאות מחתיכה מתפשטות בשוה, אבל לאחר שכבר נכנסו לחתיכה אחרת אין לנו ראייה כלל שיצאו הבליעות האלו ונתפשטו בשוה. (אבל לפי"ז צ"ב מאי ס"ל לרש"י אמאי צריך ששים באמת, דהלא לדידיה ביארנו דשייך הגעלה באוכלין וכל בליעות יוצאות ע"י הגעלה וא"כ תמיד יש התפשטות בשוה ואם יצא בליעה מחתיכה א' בהכרח יצאו משאר החתיכות. ואפ"ל בע"א וכמוש"ב הבדה"ש דבאיסור לח שנפל לתוך גוש של היתר דליכא חתיכת איסור בודאי צריך ס' ולכן לא פלוג רבנן והצרכו ששים בכל תערובות).

אבל אכתי צ"ב בדעת הרשב"א ודעימיה דס"ל שכל החשש הוא שמא לא יצאו כל הבליעות, א"כ אמאי א"א להטעימו לקפילא. ובאמת כן הקשה הב"י (סי' קו') וכתב "ושמא י"ל דכיון שכבר נאסרה אע"פ שנפלט קצת מאיסור שבה לעולם אסורה עד שיפלט כולו לגמרי ולא יאשר בה ממנו כלל" ויל"ע אם סברא זו הוא דאורייתא דמאיזה טעם ישאר באיסורו כל כמה שאין בו טעם איסור כלל, (ובאמת ע' בבאר הגולה שם שכתב דלפי"ז אינו אלא מדרבנן וכנראה משום דכיון שנקרא עליו שם איסור תו לא פקע (ודלא כמוש"כ הרשב"א לעיל דעדיין לא יצא כל הטעם דלפי"ז הוא דאורייתא. וע"ע בסי' צב' במשב"ז ז' שביאר בע"א). ולפי"ז משמע דכל כמה שיודעים בודאי שיצא הבליעות מהחתיכה אז גם החתיכה הראשונה מותרת. ואולי אפ"ל דגם חני"ן של ב"ח אינו מדאורייתא לענין דבעינן ששים כנגדה גם אחר שיצאו כל הבליעות של חלב, דהלא כתבו תוס' (ק. ד"ה בשקדס) בטיפת חלב שנפלה ע"ג חתיכה דדרך הילוכו לא אמרינן חני"ן, וצ"ב דאם חני"ן הוא דין דאורייתא איך אפ"ל כן (וכן העיר הפמ"ג בסי' צב' שפ"ד ב'). וכן משמע ממש"כ הד"מ בסי' צט' ד"א דבלא נודע התערובות לא אמרינן חני"ן (ומשמע אפי' בב"ח) וכן ממש"כ הרשב"א (קה' ז') בבשר הבלוע בחלב שנגע בחתיכה אחרת ע"י צלי דלא אמרו חני"ן שיאסר החתיכה שבצידה כיון שלא יצא חלב כלל, (אבל אפ"ל דמודה הרשב"א היכא דידיעין בודאי דיצאו כל הבליעות, והתם ידיעין שרק יצא הבשר ולא החלב, וע' שפ"ד צב' סק"י). ובאמת ע' ביד יהודה (צב' ארוך סק"י ד"ה ודע) שצידד דגם בב"ח כל האיסור אינו אלא מדרבנן. אבל בודאי אי"ז מוסכם לכונ"ע דהלא כתב הר"ן דאפשר לסוחטו אסור בשאר איסורים דגזרו אטו בב"ח שאסור מדינא (והיינו בע"כ מדאורייתא, דא"ל"ה הוי גזירה לגזירה).

[והנה, ע' בבדק הבית (ח): שכתב הרא"ה דיותר מסתבר לומר חני"ן בשאר איסורים מבב"ח דכיון שכבר נבלע איסור בגופו ונעשה הכל כגוף א' אינו חוזר להתירו אפי' נפלט כל האיסור שבו, "וזה שלא הוזכר לשון אפשר לסוחטו אלא על בב"ח ועליו הוזכרו ב' לשונות בדבר א' חעני"ן ואפשר לסוחטו, ובשאר איסורין לא הוזכרו מעולם אלא חעני"ן ולא הוזכרו עליו מעולם אפשר לסוחטו" וע' בריטב"א (קח. ד"ה אי קסבר) דנראה דר"ל דבשאר איסורים אפי' אם יצאו כל הבליעות אפ"ה אסור כיון שכבר נאסר, וממילא לא נחלקו באפשר לסוחטו בשאר איסורים דליכא צד שהוא מותר. ויל"ע איך פי' הרא"ה המחו' באפשר לסוחטו, דלפום ריהטא משמע שפי' דנחלקו במציאות דמ"ד מותר ס"ל שיצאו כל הבליעות ולכן בשאר איסורים לא הוזכרו מחו' זו דאפי' יצאו אמרי' שכבר נאסר. אבל לכאורה אפ"ל בע"א, ד"ל שפי' כרש"י דלכונ"ע כל הבליעות יוצאות ורק נחלקו לענין אחר שיצאו כל הבליעות אם חוזרת החתיכה להתירה ולכן כתב דלא נחלקו לענין שאר איסורים כיון דליכא צד שהחתיכה חוזרת להתירה הראשון אפי' אם נסחטו כל הבליעות. ולכאורה אפ"ל בע"א ג"כ שפי' כהרמב"ן דודאי אין הבליעות יוצאות לגמרי, ואפשר לסוחטו מותר היינו דרואין כאילו סחטוהו ולכן דין החתיכה כחתיכת איסור והיתר מעורבין יחד, וע"ז אמר דבשאר איסורים אפי' אם רואין כאילו סחטוהו עדיין לא היתה חוזרת להתירה וא"כ אין צד שנידון החתיכה כהיתר עם איסור מעורב בה, אלא נידונית כחתיכת נבילה שנאסרה כולה, וע"ל].

סימן קו' (דין האיך מבטלין בששים)

סעיף א' - אמאי אין החתיכה חוזרת להתירה הראשון - הב"י ביאר משום שהגם דלא נשאר טעם אפ"ה כיון דלא יצאו כל הבליעות לגמרי לכן נשארה באיסורה, וצ"ב דהלא מתחילה אין בכח המשהו לאסור וא"כ אמאי אמרי' שיש בכח משהו למנוע חזרתו להתירה הראשון, (ולכא' אי"ל דכיון שנקרא עליה שם איסור נשארה באיסורה דהמשמעות היא שאם אכן יצאו כל הבליעות היתה חוזרת להיות). וע' בחזו"א (כ', ח') שכתב "אפשר כשיצא כל החלב הוי כהוכר ובטל התערובות אבל כ"ז שיש משהו חשיב עירוב ומצינו הרבה פעמים דתחילתו בעינן שיעור ושיריו חשבינן במשהו אבל לא דמי להכא כל כד"י. ולמשל, לענין נטי' איתא (חולין קו'). דאפי' אינו רוצה ליטול אלא יד א' צריך רביעית מים בכוס, משא"כ אם רוצה ליטול ב' ידיו א"כ אם התחילו ברביעית א"צ רביעית ליד השני כיון שבאו המים משיעור שלם. [וע"ע במשב"ז (צב', סק"ז) מה שביאר בזה אבל לכאורה רק שייך סברא זו בב"ח].

אינה חוזרת להתירה הראשון - הפוסקים כתבו שזהו שיטת המחבר ומה שהתירה לעיל בסי' צב' אינו אלא משום שנגרר בתר לשון הטור. אבל צ"ב דא"כ איך פסק בסי' צח' (סעיף ט') לענין איסורים מבטלין זא"ז דאם נפל כוית דם לכט' זיתית היתר וכוית חלב לתוך ל' זיתית היתר ונתערבו יחד מותר כיון שהדם והחלב מבטלין זא"ז, וע"ש כתבו הט"ז ושי"ך דזהו רק להמחבר דלא ס"ל חני"ן. וצ"ב דאפי' להמחבר דלא ס"ל חני"ן אבל אותה חתיכה אסורה לעולם וא"כ כבר נאסר כל התערובות. והראו לי האמרי ברוך (שם) שהביא שכן הקשה השי"ש ע"ש. ויש לציון, שהמקור של הדין המובא בסי' צח' הוא מתשובות הרא"ש, והב"י (צב', ד') הביא ראייה מתשובה זו דס"ל להרא"ש כרבינו אפרים דל"א חני"ן בשאר איסורים, וא"כ י"ל דמה שנשאר החתיכה באיסורה אינו אלא לדעת הרשב"א ברבינו אפרים, אבל להרא"ש אה"נ גם אותה חתיכה נאסרת וכדעת הטור שם בסי' צב'. ולפי"ז אפ"ל שבי' צח' נגרר בתר מש"כ בסי' צב'. (וע"ע במש"כ הבאר הגולה דמה שנשאר החתיכה באיסורה אינו אלא מדרבנן ע"ש).

במש"כ הרמ"א אם אמרי' חני"ן אין חילוק בין דבר לח לדבר יבש - "אלא לענין זה דבדבר יבש צריך להסיר החתיכה אם ניכר הוא" וצ"ב דגם להמחבר הנ"מ הוא בזה שהחתיכה אסורה ובלח הכל חוזר להתירו, וע' ערוה"ש (י') שכי' דלמחבר יש נ"מ אם יש ששים רק כנגד האיסור דביבש החתיכה אסורה ובלח הכל מותר, משא"כ לרמ"א בשניהם הכל אסור, והחילוק אינו אלא כשיש ס'.

סעיף ב' - ביאור דברי הטור - ע"ש שכתב על הרשב"א דמה שהצריך ציון אינו אלא לפי סברתו שאף לאחר שנתבטלה לא חזר להתירה, וצ"ב דרך בכבר נתבטלה ונאסרה אמרי' דאינה חוזרת להתירה, וזה לא שייך כלל לדון זה דאיירי בחתיכה חיה שמתבטלת הפעם הראשונה ולא נאסרה מעולם, וע' מש"כ בזה הב"ח.

האם דין זה נוגע בכל איסור שנתערב בהיתר - הרשב"א העמיד דין זה באיסור דבוק אבל הדין אמת בכל חתיכת איסור שנפל לתוך קדירה של היתר דצריך לצנן הקדירה לפני שמסיר חלק מהתבשיל דאולי ישאר פחות מסי' ויאסר הכל. והנה יל"ע בכה"ג שודאי ישאר ששים בתוך הקדירה האם מותר להסיר קצת, וע' פרי"ת (סק"ב) שכתב דאפ"ה אין לעשות כן גזירה אטו היכא שלא ישאר ששים (וע' בביאורים לבדה"ש שהביא מש"כ בחו"ב בנוגע לע"י) ויאל תתמה היכן מצינו שגזרו חכמים, דכל היכא דמסתבר טובא לגזור אי"צ קבלה שגזרו אלא גזור ועומד הוא"י, אבל בנתערב לח בתוך התבשיל מותר להסיר חלק מהתבשיל מיד כיון שנבלל ונתערב לגמרי.

לפי הרמ"א אמאי צריך להסיר החתיכה מיד - הש"ך כתב דלא ינחינה בחנם וצ"ב אמאי, וע' בפמ"ג (משב"ז ב') הביא מהפרי"ח דיש קצת איסור להמתין עד שיצטנן דעכשו פליט והוה כמבטל איסור (משא"כ להמחבר עדיף להמתין כדי שלא יאסור החתיכה ואינה נחשב מבטל איסור כיון שאין כוונתו לכך וגם לא עבד מעשה). ויש לציין מש"כ הלבוש שאין להסיר האיסור כשהוא חס כיון שיטריף הכלי שבו מסיר האיסור (והש"ך השיג עליו כיון שהרמ"א כ' להיפך). וצ"ב דמה בכך הלא יכול להגעילו. וע' בבדה"ש (סקכ"ח) שר"ל דאולי ס"ל דלכתחילה אסור להטריף כלי ע"מ להגעילו שמא ישכח (כדאסרינן להניח איסור צונן בכלי היתר שמא ישכח להדיחו).

אמאי ליכא איסור דבוק למ"ד דלא אמרינן חנין - לכאורה ב' הטעמים (ממהר לבלוע, שמא פ"א היתה חוץ לרוטב) שייכים גם אם לא אמרינן חנין, ואע"ג שלא נאסר כל החתיכה להצריך ששים כנגד כולה אבל אותה חתיכה נשארת באיסורא כמוש"כ המחבר בסעיף א' וא"כ אין סיבה שלא להוציאה מהקדירה. אבל מהרמ"א משמע דאיסור דבוק וחנין תלויים זב"ז דכתב "לפי מה דקיי"ל חנין מסיר החתיכה האסורה משם והשאר מותר", והלשון קצת קשה וכמו שהעיר הפמ"ג (שפ"ד ז') "דהא"ך תלוי זה בחנין, לא ה"ל"ל אלא איסור דבוק דהוא העיקר" וע' ביד יהודה שכתב דזהו כוונתו לפי מה דקיי"ל חנין באותה חתיכה [משום איסור דבוק]. אבל צ"ב וכנ"ל דהלא אפי' אם לא אומרים חנין באותה חתיכה עדיין נשארת באיסורה וצ"ב. (וע' בפמ"ג בסי' סט"ו שפ"ד לה', שהעיר כן, ומשמע דא"י אינם תלויים זב"ז, רק דשיטת המחבר דלא אמרי' חנין וגם לא חיישינן לאיסור דבוק ע"ש).

סימן קז' (דין המבשל ביצים ודבר מיאסור הנמצא בתבשיל)

סעיף א' - אמאי לא הביא המחבר הציור של הדגים - ע' בת"ח שדייק מלשון המחבר דרק לכתחילה קמוזהיר וביעבד אפילו לא השאיר הקדירה להצטנן הכל מותר, וע' ביד יהודה (קצר א') שכתב דלכן לא הביא המחבר הציור של הדגים דהתם אפי' לכתחילה אי"צ לזוהר בזה דמסתמא אם היה דג טמא היו רואין האיסור לפני שהגיע לקדירתו, משא"כ בביצים שאי"א לראות מה שבפנים לכן לכתחילה יש לחשוש שמא ימצא א' מהם עם אפרוח או דם. (וע"ע בפמ"ג מש"כ בעני"ז).

מהו החשש להמחבר דס"ל דלא חנין בשאר איסורים - לכאורה להמחבר ליכא חשש לא בדגים ולא בביצים, דאפי' אם נאסרו כ' או ל' אבל לאחר שנתערבו יחד עם שאר הדגים או הביצים לכאורה יתפשט האיסור שבהם בשוה לכל הקערה (דהלא להמחבר איירי שעירה הדגים או הביצים עם מים) ויחזור להתירן הראשון. וצ"ל דא"י אפשר שיצא כל האיסור אבל אפ"ה הלא ס"ל להמחבר (קו', א') שאותה חתיכה לעולם נשארת באיסורה ובביצים ליכא רוב כנגדם ונאסר כל התערובות, אבל לפי"ז צ"ב בדגים מא"ל דהלא יש רוב כנגדם, וגם צ"ב מא"ל בדעת הטור שהביא דין זה ואיזהו ס"ל שאותה חתיכה חוזרת להתירה, וכדקשה היד אברהם ע"ש. וגם לפירושו של הב"ח יש להקשות כן, דע"ש שפי' דאיירי שעירה כל המים מהקדירה ובסוף העירוי נשארו כ' או ל' בתוך המים ונאסרו, וכתב דאם העמיד הקדירה בלי שישפוך מים אלו, לכו"ע על הדגים וביצים אסורים, וצ"ב להטור שהחתיכה חוזרת להתירה בודאי בכה"ג החום של המים בכ"ר יגרום להתפשטות הבלעיות בשוה בכל הקדירה והכל יחזור להתירה הראשון וצ"ב.

האם בליעות יוצאות מדבר צלול בלי רוטב - ע' ביד יהודה שהקשה דלפי הב"ח הנ"ל שכל הציור קרה בתוך כלי ראשון, אי"כ צ"ב בדעת המתירין דס"ל דאין בליעות יוצאות מח"ל בלא רוטב (וקצת הלחלוחית שנשארה על הדגים אין דינה כרוטב) אמאי ל"א שהלחלוחית של המים עצמם שנשארו על הדגים יאסר שאר הדגים הנוגעים במים אלו האסורים ולזה אי"צ רוטב להפליט הבלוע אלא המים עצמם יבלעו בתוך שאר הדגים ויאסרום. וע' במגילת ספר שכתב דלכאורה מזה יש להביא ראיה למש"כ החו"ד (קה', סק"ג) דאפי' בליעות של דבר צלול אין יוצאות בלי רוטב מרובה, וחי' גדול הוא דבשפוטות ליכא בליעות בדבר לח אלא הכל בלול ביחד, וע'.

דעת הרמ"א - ע"ש שמוסיק "ויש מתירין בכל ענין דלא מחזקינן איסור לומר דנשארו האיסור בלא ס', וכן עיקר" ולפום ריהטא היינו שיטת רבינו שמשון שכתב דאמרי' איסורא ברובא איתא ולכן בכל ענין מותר. אבל ע' בש"ך שהקשה דהלא בביצים יהיה אסור אפי' אם אמרי' שאיסורא ברובא איתא, דביצים אין הדרך לבשל כ"כ הרבה ביצים ומה"ט אמרי' שכשנתמעט מה שבקדירה לפחות מסי' ונאסרו כל הביצים שנשארו בתוך הקדירה ליכא רוב ביצים כשרות בקערה לבטל כל אלו שנאסרו בקדירה, וא"כ גם אם נאמר שהאיסור ברובא איתא הכל יהיה אסור כיון שהרוב הוא בקדירה וליכא ששים כנגד האיסור. וע' בפמ"ג (שפ"ד א') שהביא מה שתי' המנ"י (כא', ו') דס"ל לר"י דכדי לבטל ברוב בעינן כפל משא"כ הש"ך לשיטתיה (בסי' קט"ו) דבמשהו יותר סגי. ור"ל דלר"ב שייך שיהיה רוב הביצים בקערה ואפ"ה לא יבטלו הביצים שנאסרו בקדירה ברוב. ולמשל, אם יש ששים ביצים בתוך הקערה וארבעים ביצים בתוך הקדירה, ליכא כפל בקערה לבטל הביצים שבקדירה, אבל אם נחזיק שהאיסור ברובא איתא, אי"כ יוצא שהאיסור נמצא בתוך הקערה ויש ס' כנגדו. וע"ע ביד יהודה שביאר בע"א, שהרמ"א פסק כרבינו שמשון אבל לא מטעמיה, אלא ס"ל דלא מחזקינן שהיה אפשרות של איסור כלל (וכ' הבדה"ש דלכא"ו כן מדויק בדבריו שלא הזכיר הטעם של ר"ש דהאיסור ברובא איתא).

דגים שונים לענין מין במינו - מבואר בת"ח שדג טמא נחשב מינו עם דגים טהורים, וע' ברעק"א שהביא מש"כ לו הבית מאיר ראיה לזה מרש"י (צז.). ובאמת צ"ב אמאי דג טמא נחשב מינו כיון שטעמם אינם שוים, ואפ"ל שהרמ"א לשיטתו (צח', ב') דאזלינן בתר שְמא, אבל ע' בש"ך דפשיטא ליה דדג טמא אית ליה שמא באפי נפשיה. ואולי י"ל דהגם שחלוקים בטעמא אבל ההבדל שבניהם אינו כ"כ גדול ולכן אפי' יתן הדג טעם בדג אחר אינו אלא כטעם קלוש ודינו כמין במינו.

אפילו להמחמירין אין לאסור הקדירה - "דמעמידין הכלי על חזקתו" וכתב הש"ך בשם המהרי"ל דהא דיש לחלק בין הכלי והמאכל הוא כשהכלי אינו ב"י דאז הבלעיות בתוך הכלי נטל"פ והוי ספיקא דרבנן לקולא, משא"כ המאכל תמיד נשאר לשבח והוי ספיקא דאורייתא ולחומרא. ולכאורה לפי"ז אם משחו קנה בשר מחנות שאח"כ נתברר שמכרו בה נבילות וטריפות רח"ל אבל הוא אינו יודע אם מה שקנה היה איסור או לא, לכאורה אחר מעל"ע אפ"ל דמעמידין הכלי על חזקתו שלא נאסר דספיקא דרבנן לקולא. אבל ע' בפמ"ג (שפ"ד ב') שכי' "דאין להתיר בכה"ג כיון דמתחלה היה ספק איסור תורה וע"י גלגול נעשה דרבנן ממילא אין אומרים בכיוצא בזה ספק דרבנן לקולא, וכאן יש כמה צדדים בלא"ה להתיר" (לכאורה ר"ל כל הטעמים של המתירין).

אין קי"ל להלכה - כפי הנראה להמחבר והרמ"א הכל מותר בין בדגים ובין בביצים גם כשעירה מעט מעט עם מים. אבל דעת ר"ל דאין להקל בביצים, וגם בדגים אין להקל בכה"ג אפי' יש ששים בקערה כנגד המים שנשארו בקדירה. ודעת הש"ך דבעירה מעט מעט עם מים אי"כ כל הדגים או הביצים אסורים כדי קליפה, וע' בבדה"ש (סקט"ו) דבכל ענין במקום הצורך יש להקל מכמה טעמים.

הוציא הביצים בכף כל אחד בפני"ע - ע' בטי"ז דבכה"ג לכו"ע הכל אסור דחיישינן שמא הוציא האיסור ראשון ואסר הכף ואח"כ אסר עד ששים ביצים שהוציא אח"כ עם הכף, ובכה"ג לא יעזרו לנו מה שאמר רבינו שמשון שהאיסור ברובא איתא דהגם שנמצא ברוב אבל הוא הוציא כל אחד מרוב ביצים

האלו בפני"ע בכף וכיון שע"כ בתוך הרוב הזה הוציא ג"כ האיסור, נאסר הכף וחיישינן שמא הוציאו בראשונה. ועי' בחו"ד (סק"ד) שהעיר דבזה אסור מטעם אחר, דממנפ"ש הכל אסור דאם הוציא האיסור ראשון נאסר הכף ואם הוציאו אחרון נאסרו כל הביצים שנשארו בקדירה (דליכא ס'), אבל עי' בפמ"ג (משב"ז ה') שנראה שבאמת כן פ"י בכוונת ה"י.

דין זה למעשה - מישהו התקשר אלי ואמר שהם הכינו פסטה ובסוף לאחר שעירו כל הפסטה לתוך המסנן ראו שהיה סוכריה חלבית מתחת כל הפסטה, והוא שאל אם מותר לאכול הפסטה עם קציצי בשר. והנה, כל הפסטה ביחד היה ששים כנגד הסוכריה (וכ"ש כנגד חלק החלב שבסוכריה), אבל יל"ע אם יש חשש שמא כשעירו הפסטה והמים לתוך המסנן שמא נשאר פחות משישים בסיר ונעשה כל הפסטה שנשאר חלבי ואולי ליכא רוב במסנן לבטל הפסטה החלבית. והנה אם הדין של סעיף זה מיוסד על חנ"ן א"כ בהיתר לא אמרינן חנ"ן וליכא חשש כיון שיתפשטו כל הבליעות אח"כ, אבל אכתי יל"ע לפי המחבר דס"ל דאין יוצאין כל הבליעות והחתיכה נשארת באיסורא שמא כמ"כ אמרינן שהפסטה נשארת חלבית ואינו בטל ברוב ואסור לאכול הכל עם בשרי, ובעזה"י נראה בסי' צד' לענין בצל הבלוע מקלב שנתבשל במים (ואולי גם בחלב) שיש בהם ששים כנגדו דנחלקו האחרונים אם הבצל חוזר להיות פרווה או לא ע"ש. והכא ג"כ ליכא להקולא של רבינו שמשון דאיסורא ברובא איתא כיון שאנחנו יודעים שהסוכריה נשארה בתוך הסיר. אבל אם נפרש הרמ"א כהיד יהודה הנ"ל דלא מחזקינן איסור כלל, א"כ לכאורה גם הכא אין לחשוש שמא נעשה הפסטה חלבית.

סיכום סימן קז' סעיף א'

הדין המובא בסמ"ג:

דגים שנתבשלו ונמצא בהן דג טמא יש אוסרים כל הדגים אפי' אם הוציא דג טמא, לפי שכשמערה מים חמין, לפעמים בסוף העירוי עם מעט מים ישאר דג טמא עם כי או לי דגים ונאסרו וחוזרין חמין (ר"ל הדגים החמין) ונוגעין לכל שאר הדגים, ויש מתירין.

ביאור החשש:

1) ב"י - שעירה הדגים מעט מעט מן הקדירה לקערה וחיישינן שמא כשעירה מקצתם לתוך הקערה נשארו כי או לי דגים בקדירה עם מעט מים ונאסרו ואח"כ כשעירה אלו חכ' או לי דגים ע המים שעמהם לתוך הקערה נגעו הדגים האסורים עם שאר הדגים ואסרום.

* צ"ב דאם בפעם השניה מערה מים אסורים מהקדירה שהוא כ"ר, בודאי יאסר כל הדגים שבקערה כ"ק משום עירוי כ"ר (כן הקשה הבי"ח).
(הד"מ פ"י ע"ד שעירה דגים עם רוטב מהקדירה לתוך הקערה, אבל לפני שעירה שאר הדגים שבקדירה שפך המים לכלי אחר. ולפ"ז ל"ק כנ"ל).

2) ב"ת - לאחר הבישול שופכין המים שבקדירה לתוך כלי אחר, וחיישינן שמא בסוף העירוי נשארו רק כי או לי דגים בתוך המעט מים שנשאר (ושאר הדגים למעלה מהמים) ונאסרו ואח"כ כשעמדי הקדירה חזרו אלו הדגים האסורים ונגעו בשאר כל הדגים.

טעם המתירין:

1) רבינו ברוך (סה"ת) - אפי' אם נאסרו כי או לי דגים לא חיישינן כיון שבטלן ברוב הדגים שבקערה, וגם ליכא חשש שמא אסרו שאר הדגים ע"י נגיעה דכיון שאינם אסורים אלא משום בליעות, בליעות אלו אינם יוצאים מחתיכה לחתיכה בלי רוטב (חס).

2) רבינו שמשון - לא חיישינן כלל שנאסרו כי או לי דגים, כיון שהדג טמא ודאי היה עם רוב הדגים (ותמיד היה ששים כנגדו).

נ"מ בין הטעמים של המתירין:

1) אם בשפיכה השניה עירה הדגים ביחד עם המים החמין, לרבינו ברוך יאסור כל הדגים כדי קליפה מחמת העירוי כלי ראשון, משא"כ לרבינו שמשון עדיין ליכא איסור כלל כיון שלא נאסרו הדגים הנשארים כלל.

2) אם בישל הרבה ביצים ומצא אפרוח באי מהם, לפי רבינו ברוך חיישינן שמא נאסרו [למשל] נטי ביצים וכיון שאין הדרך לבשל הרבה ביצים ממילא בודאי בקערה ליכא רוב (דהיינו לכה"פ ס' ביצים) כנגד אלו הנטי ביצים שנאסרו.

* צ"ב דאם ליכא רוב בקערה כנגד הביצים שבקדירה שנאסרו, א"כ גם לרבינו שמשון הכל אסור, כיון שהביצה האסורה ברובא איתא והיינו בתוך הקדירה ואסר כל הביצים בקדירה והם הרוב כנגד שאר הביצים שהיו בקערה וליכא ביטול ברוב (כן הקי' השי"ך).

ביאור המחלוקת בין האוסרין והמתירין המובא בטור:

1) מהט"ז סק"ב משמע דנחלקו אם החלוחית שע"ג הביצים (או הדגים) נחשב כרוטב להוציא הבליעות מחתיכה לחתיכה.

2) מהשי"ך (וכ"כ מהגר"א) משמע דנחלקו עם בליעות יוצאות מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, והאוסרין ס"ל דא"צ רוטב כלל.

סיכום דברי ה"י (סק"ד)

1) הביא ב' הטעמים של המתירין וכתב ב' הנ"מ ביניהם דלרבינו ברוך מחמירין ולרבינו שמשון מקילין (וכנ"ל).

2) הרש"ל פסק כרבינו ברוך, ואפי"ה הקיל בהנ"מ של הדרכי משה דאם עירה בפעם השניה דגים עם מים אפי"ה זה לא יאסור הדגים שבתוך הקערה, דמעט המים שנשאר בקדירה אין בכחם להבליע ולהפליט בתוך כ"ש, והמים האסורים מצד עצמם (לא מחמת שיפליטו הדגים האסורים) לא יאסרו הדגים שבקערה כיון שמים אלו בטלן בסי'. [א"כ ככה"ג דליכא סי' הרש"ל יודה שהכל אסור].

3) משי"כ הת"ח דדומה לנשפך דבשניהם יש ביטול ברוב ובשניהם יש עוד ספק (התם אם יש ס', והכא אם היה דג בכלל) הכא זה לא נידון כספק דרבנן כיון שעצם הספק הוא בנוגע לדאורייתא וספיקא לחומרא, והוי כודאי איסור תורה שבטל ברוב ונשאר איסור דרבנן (ועי' בפמ"ג שביאר דר"ל דהוי איסור תורה שנתגלגל לאיסור דרבנן וככה"ג ל"א ספק דרבנן לקולא).

4) ע"ק על הת"ח, דבנשפך רק מקילין במב"מ והכא האפרוח או דג טמא הוי מין בשא"מ ובעינן סי' מה"ת ול"ל ספק דרבנן לקולא.

5) הת"ח כי עוד טעם להקל ע"פ סי' קיא' דכל העתיד להתערב כמעורב דמי, וצ"ב דהלא כתב הסמ"ג דליכא רוב כנגד כל מה שנאסר וא"כ מה יעזור לנו שהכל נחשב כמעורב אבל אפי' אם הוא מעורב ליכא רוב להתיר כל מה שנאסר (עי' מנ"י שביאר שכוונת הת"ח שלא יאסרו הכ' או לי מתחילי ע"פ הדין של כל העתיד להתערב כמעורב כבר עכשו, וכ"כ שרם מצא האיסור אחר שנתערב הכל).

6) קי"ל כמהרש"ל דביצימ אסור ו**בדגים** מותר [אם יש סי' כנגד המים שנאסרו בקדירה ושאר"כ עירה אותם לתוך הקערה].

7) צ"ב משי"כ הבי"ח ות"ח דאיירי ככה"ג שעירה מהקדירה (המחבת) לתוך הקערה, דמשמעות הטור הוא שלא עירה כלל לקערה אלא כל הסיפור קרה בתוך הקדירה עצמה (וכמו שביאר הבי"ח) וכי דלהלכה ליכא נ"מ בין הפירושים, כיון שהמים שעירה לתוך הקערה לא יאסרו הדגים שבקערה כ"ק משום עירוי וכמו שביאר לעיל (2) בשם כמהרש"ל (דלא כהב"ח שכתב דיאסור הכל כ"ק).

סיכום דברי השי"ך (סק"א)

1) איירי ככה"ג שעירה כל המים לכלי אחר וחיישינן שמא נשאר בסוף העירוי מעט מים עם כי או לי דגים ונאסרו וחוזרו ונגעו בשאר, א איירי בעירה הרוטב לתוך קערה אבל אין בכח המים לאסור דכבר נעשו כלי שני ולכן המים כמאן דליתא.

2) אם עירה מעט מעט, דהיינו שגם בפעם השני עירה הדגים ביחד עם המים, כמו שביאר הבית יוסף (והת"ח רק כתב שבפעם הראשון עירה הדגים עם המים ולא בפעם השני) אז נאסרין כל הדגים שבקערה כדי קליפה לכוי"ע, ונמצא לדעת הבי"ח שרק נחלקו רבינו ברוך והאוסרים לענין עם כל הדגים נאסרו בכולה או רק כדי קליפה.

3) צ"ב משי"כ הת"ח דיש נ"מ בין רבינו ברוך ורבינו שמשון לענין ביצים, דהלא אם ליכא רוב כנגד הביצים שנאסרו א"כ א"א"ל ג"כ שהביצה האסורה ברובא איתא (וכמו שהבאנו קושיותו לעיל בני"מ השניה בין הטעמים של המתירין ע"ש. ועי' בשפ"ד שהביא המנ"י שתי דס"ל לר"ב דבעינן כפל כדי לבטל ולכן שייך שיהיה יותר ביצים בקערה מבקדירה ואפי"ה לא יהיה שם "רוב" דהיינו כפל כנגד מה שבקדירה).

4) לענין דינא מבואר בכמה וכמה ראשונים דקיי"ל בביצים כרבינו ברוך דלא כהת"ח שהקיל כרבינו שמשון, אבל צ"ב אמאי באמת.

5) הראיה של הרמ"א מנשפך וכן הראיה מסי' קיא' אי"ש רק במין במינו והכא דג טמא נחשב אינו מינו עם שאר הדגים הטהורים (ואפי"ה הדגים הבלועים מהדג טמא בטלן ברוב וא"צ ששים כיון שאם יבשלם לא יתן טעם).

- 6) י"ל בע"מ שגם הרמ"א ידע שהקולא בנשפך הוא רק במב"מ, אבל ס"ל דהכא דאירי בציר דגים (פליטות) ואינו אסור אלא מדרבנן, ואפשר להקל כמו בנשפך באיסור דרבנן במין בשאי"מ (אבל צ"ב שהרמ"א החמיר בנשפך בעוף בבשר שאינו אלא מדרבנן).
- 7) לפי מה שהשי"ך הקיל שם בנשפך באיסור דרבנן בשאי"מ, א"כ הוא דומה להנידון שלנו, וצ"ב אמאי לא הקילו כל הפוסקים הנ"ל.
- 8) צ"ל דסבירא להו דציר דגים (פליטה) שלא יצא ע"י מליחה אלא על ידי בישול, אסור מדאורייתא.
- 9) מש"כ הת"ח עוד סיבה להקל כיון שלא נודע שהיה איסור קודם שנתערבו ל"א שיאסור כל הדגים, לא קי"ל הכי אלא נאסרו מיד.

סעיף ב' - האם מותר לכתחילה להוציא זבוב בכף - יש להסתפק בזה דאולי מותר משום דטעמו פגום או י"ל דאסור דהוי כמבטל איסור לכתחילה וכמו שאסור לכתחילה לתת זבוב לתוך התבשיל (אפי"ע ע"מ להוציא) הגם שאין הטעם אסור. ולכאורה אפי"ל דתלוי אם הזבוב נ"ט לפס דאז להרשב"א צריך לבטל טעמו ברוב, או שאינו נ"ט כלל וכמוש"כ הרוקח דאז י"ל דאינו נחשב כמבטל איסור כלל. ועי' בבד"ה"ש (ביאורים ד"ה זורקן) שהביא שדן בזה בתשובות קול אליהו (סי' כב') ומסיק דמותר להוציא בכף אבל ראוי להוציא עמו רוטב מרובה על הזבוב (ועי"ש מה שדן בדבריו), והבד"ה"ש עצמו כתב דכמדומה שנוהגים להוציא בכף, ולכאורה אם יש כף חד פעמי מהיות טוב יש להוציא בה, דעי' ברדב"ז (מו"ז) שצ"ח הפ"ת דנראה שהחמיר בזה דאין להוציא בכף אפי"כ יוצא ג"כ ס' כנגדו (או לכה"פ רוב את"ל שהזבוב נטל"פ).

ששים בכף כנגד האיסור - כתב השי"ך (סק"ד) "דאין משערין בכלי בששים" ואפי"ש יש ס' בכלי הכלי נאסר. ובביאור דבריו עי' בפמ"ג שכתב "דשמא אין בלוע בכלי", ולכאורה כוונתו להצד שהביא בריש ס' צט' (משב"ז א') דכדי לבטל איסור בעינן לחלוחית, וליכא לחלוחית בתוך הכלי. ועי"ש בפמ"ג שכתב ג"כ "שמא אין מתפשט הטעם בכל הכלי" ולכאורה היינו משום דלא אמרי' חס מקצתו חס כולו, ועי'.

בענין ריחא מילתא היא (פסחים עו: , עבודה זרה סו:)

בפסחים (עו:) פליגי רב ולוי בצלאו איסור והיתר בתנור א', דלרב אסור דריחא מילתא היא וללוי מותר דריחא לאו מילתא היא. וכן מצינו עוד מחלוקת בעבודה זרה (סו:) דפליגי לענין אם מותר לישראל להריח יין נסך ע"י בת תיחא דלאביי מותר דריחא לאו מילתא היא ולרבא אסור דריחא מילתא היא. וצ"ב בבי' המחלוקת הנ"ל איך אפי"ל דריחא לאו מילתא היא הלא יש גמי' מפורשת היא (עי"ז יב:) דאסור להריח ורד והדס של ע"ז וליכא מאן דפליג ומוכח דריחא מילתא היא (ועי"ש שכן הקשו תוס' ד"ה אלא). ועי"ק דהלא רבא בעצמו בפסחים (כה:) בסוגיא דהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו, ס"ל דבאפשר ולא קמכוין אסורה ופרש"י כגון עבר ליד ריח של ע"ז ואפשר לו ליבדל ממנו ואינו בודל אבל לא קמכוין להריח, וצ"ב הלא בבת תיחא ס"ל לרבא דריחא לאו מילתא היא ומשמע אפי' במכוין להדיא (וכן הקשה הרמב"ן בע"ז סו:), וכן יש להקשות מהמשך הגמי' שם בפסחים (כו:) דאינא דקול מראה וריח לית להו מעילה ודייק רבא דמעילה ליכא אבל איסורא מיהא איכא.

וגם יל"ע בעיקר מחלוקתו במאי פליגי, דמהו ריח בכלל. האם יש ממשות של איסור או דליכא אלא ריח בעלמא, והאם ע"י הריח טועמים טעם האיסור או רק שנדמה לו שטועמו מפני שמריחו. ויש להדגיש שריח אינו הזיעה היוצאת מהמאכל, והגם שזיעה ג"כ יכולה לאסור וכמו שנראה (ברמ"א קח', א', וביותר בסי' צב') הכא איירינן גם בדבר יבש שאין בו לחלוחית ולכן ליכא זיעה כלל, אבל אפי"ה יוצא ממנו ריח (ולמשל, כשנותנים קיננון טחון בתוך התנור הגם דליכא זיעה כלל הקיננון מפיץ ריח מאד חזק). וגם צריך להבין למ"ד ריחא מילתא היא האם האי איסור הוא מדאורייתא או דאינו אסור אלא מדרבנן (וכן חקר הפלתי בסי' קח', סק"ו ורצה לתלות ד"ז במחלוקת אביי ורבא ע"ש).

הנה, עי' ברמב"ן (שם) שכתב "הכא לאו לריחא עביד אלא בהכי פליגי אביי סבר ריחא דכל איסורין כטעמא הוא ואסור ורבא סבר ריחא לאו כטעמא ושרי. אבל באיסורין העשויין להריח ודאי מילתא היא כדאמרי' נמי בפ"ק (יב:) ל"ש אלא במעוטות בוורד והדס דקא מתהני בריחא ולא פליג רבא" וכו"כ לפרש השוגיא דאפשר וקא מכוין, דאירי בקטורת דלריחא עבידא. נמצא דבבת תיחא ובפיטום אה"נ שהוא נהנה מהריח של איסור, ואעפ"כ שרי כיון שהאיסור אין עיקרו עומד להריח. ועד"ז תירצו תוס' (שם) בתירוצם הראשון דיש לחלק בין מילתא דעבידא לריחא דאסור להריח בה ובין מילתא דלא עבידא לריח. ולכאורה כוונתם דכשהוא מריח בדבר שאינו עשוי להריח הוי כהנהגה שלא כדרך הנאתו דמותר (וי"ל"ע אמאי ליכא לכה"פ איסור דרבנן בשלא כדרך הנאתו). ולכא' גם מבואר מתוך דברי הרמב"ן הנ"ל סיבת האיסור של ריח דהוי כטעמא, ומשמע דשייך להסוגיא של טעם כעיקר דפליגי בה אם הוא מדאורייתא או דרבנן, ועל הצד שהוא מה"ת לכאורה מקור האיסור הוא ממשרת, דריח הוא עוד סניף בטע"כ בסארה התורה. אמנם, ראינו בסוגיא דבת תיחא (סו:) ד"ה אביי אמר) שפירשו תוס' בע"א (ועי"ש בתוס' יב:) שכ"כ בתירוצם השני, וכן נקט הרמב"ן בהמשך דבריו), דבדברים שאסורים בהנאה כגון יין נסך וכדומה, אסור להריח בהם כיון שריח הוא אופן של הנאה ונמצא שהוא נהנה מהאיסור ע"י הריח, ומה"ט אסור לזלף י"ינ כיון שנהנה ממנו. אבל בבת תיחא אינו נהנה מהריח כיון שהוא נכנס בחוזק לתוך גופו, והנידון הוא אחרת לגמרי אם ריח היין הנכנס לתוך גופו כשבודקו נחשב כשתיה או לא, ועד"ז כתב הרמב"ן (שם) דלאביי "ריחא כטעמא הוא כיון דבלע ליה ממש לריח, וכיון שכן אפי' לא מיכוין אסור כדאמרינן במתעסק בחלבים ובעריות אסור שכבר נהנה".

אבל לפי"ז צ"ב אמאי פליג רבא, ועי"ש בתוס' שכתבו דס"ל לרבא כיון שהריח נכנס בפניו ומזיקו והוי הקלקול יתר על התיקון לכן מותר, וצ"ב דמה בכך דמזיקו הלא סו"ס הוא שותה האיסור (ואפי"ל דכיון שמזיקו הוי שלא כדרך אכילה). ועי"ש במהרי"ם שפי' דיש ב' סברות לאסור בת תיחא או משום דנהנה או משום שותה, וס"ל לרבא דאינו נהנה כיון שהריח מזיקו (וכנראה דגם אביי מודה לזה וכנ"ל) וכלפי שותה ס"ל לרבא דאין סברא להחשיבו כשותה. ולפי תירוץ זה פליגי אפי' בדברים שאינם אסורים בהנאה אם להחשיבו כשותה (וכ"כ תוס' להדיא דמה"ט הביא רבא ראייה מכמון של תרומה שאינו אסור בהנאה).

אבל איתא צריך להבין דברי הראשונים הנ"ל. דמהו הביאור במש"כ דס"ל לאביי דמריח כשותה, האם כוונתם דדרך חוטמו נכנס לתוך מעיו וממילא חשיב כשותה (דהלא מתוסי' משמע דפירשו כרש"י דמריח הבת תיחא דרך החוטם ולא דרך הפה כדפירש הערוך). ולכאורה אפי"ל כן, וכדמבואר באבני נזר (יו"ד סי' צ') דעי"ש שכתב דאפשר לפרש ריחא מילתא בבי' פנים, ובפי' הראשון כתב דריחא כטעמא אבל לא משום שדרך החוטם נכנס לתוך מעיו דהלא אין לך שלא כדרך אכילה גדול מזה והוא שינוי כ"כ גדול דלכאורה מותר אפי' לכתחילה, אלא "דמריח כשותה וכיון דדרך ריח הוא אסור כמו באכילה כדרך אכילה". ולכאורה נתכוין למש"כ הראשונים דהריח פועלת על הגוף כמו אכילה, דעי' בחי' הרא"ה שכתב "כשהוא מריח הרבה ושואף ריחו וקולט אותו והוא שבע ממנו כעין אכילה הוא ומדין אכילה אתינן עלה" וכתב דבהכי פליגי ד"אביי אמר אסור ריחא מילתא היא פי' שביעת ריח באיסורין כעין אכילה הוא ואסור, רבא אמר מותר ריחא לאו מיתא היא פי' ולא חשיבא אכילה". וכן פירש רבו הרמב"ן (מלחמות פסחים עו:) "דטועם הריח ובלעו כטועם איסור ממש הוא שפעמים שהריח כגון זה משביעו ופעמים משכרו" ונראה דר"ל כנ"ל דכמו ששתיה משביע כמו"כ ריח יכול לגרום אותן תוצאות וממילא דינו כשתיה. ואולי משמע לפי זה דאין הנידון אם ריחא כטעמא או לאו כטעמא אלא אם ריח כשותה או לא.

הנה, כמה ראשונים הביאו מש"כ הבה"ג (הלכות דם) "דריחא לאו מילתא קרא מסייעא, מדאוסר משרת משמע הא מריח לא איכפת לך" וצ"ב כמו שהקשה החת"ס (עי"ז סו:) ד"ה ונהנה) דנמצא שבא להכריע מחלוקת תנאים ואמוראים. ועי"ש שביאר החת"ס דרך בא להכריע אם הוא דאורייתא או דרבנן. אבל ג"ז צ"ב דהלא זה גופא הוא כל הנידון בריחא, אם ריח נחשב כטעמא (וממילא נכלל במשרת) או דלא חשיב כטעמא. ועי"ש הנ"ל אפי"ל דאה"נ אין הנידון אם ריח כטעם או לא אלא אם ריח כשתיה, ועי"ז כתב הבה"ג שממשרת מבואר דלא קפיד קרא אלא על הטעם ולא על הריח הגם שהריח פועלת על הגוף כמו שתיה.

וראינו שיש ב' מהלכים בכל הסוגיא דריחא. דעת הר"ף הרמב"ם הרמב"ן והר"ן דכולה חדא סוגיא ואביי דבת תיהא ס"ל כרב דפיטום, ורבא דבת תיהא ס"ל כלוי דפיטום. ולכן להלכה קי"ל כלוי כיון דרבא קאי בשיטתיה והילכתא כרבא בכל השי"ס בר מיע"ל קג"ס. אבל דעת תוס' והרא"ש (כ"כ הטור דהרא"ש פסק כר"ת) דב' סוגיות חלוקות הם ואינם תלויים זב"ז וממילא להלכה קי"ל כרב דתניא מסייע ליה דפת שאפאה עם הצלי אסור לאוכלה עם כותח, וגם קי"ל כרבא כמו בכולה תלמודא. ור' אבי טנברג נ"י העיר דלכאורה משמעות הגמי' הוא דשניהם סוגיא א' דהלא בשניהם הביאה הגמי' המשנה דפת ע"ג חבית, ובאמת כבר קדמו בזה הרשב"א בתשובה (ח"א, תתמט). אבל מצד שני לכאורה משמע כתוס' מדלא הביא הגמי' בפסחים המשנה דכמון של תרומה וכמוש"כ תוס' (ובביאור החילוק בין כמון לפיטום ע' בפ"י הרא"ש (תרומות פ"י, מ"ד) שכתב "דדוקא ריח פטום שמנונית נכנס ומתחלחל לתוך היתר ונותן בו טעם אבל היוצא מן הכמון אינו אלא ריח ואינו מתחלחל לתוך הפת".

והנה, לפמ"ש"כ תוס' דאין הסוגיות תלויות זב"ז ואפשר דיודה אביי בפיטום דריחא לאו מילתא היא, להנ"ל אפשר לבאר כוונתם דר"ל דכיון שאין הריח נכנס ישר לתוך הגוף אלא שנכנס לתוך הבשר ומשם לתוך גופו, בודאי אין הריח פועל על גופו כמו שתיה. אבל ברבא דס"ל דלעולם אינו נחשב כשתיה צ"ל כמוש"כ המהר"ם דאה"נ אינו כשותה אבל חשיב כאוכל כיון דאזל האי ומפטם להאי והוא אוכל הבשר המפוטם הוי כאילו הוא אוכל הריח של איסור. ואולי הביאור הוא כמוש"כ האבני נזר (שם) באופן ה' "דע"כ הריח נתערב בו דבר מה מגוף הדבר ואם לאו למה מריח" (ומשמע קצת שאין הריח סיבת האיסור אלא סימן שיש שם איסור). אבל לכאורה א"ל דהוא איסור דאורייתא דהוא מין במינו ומדאורייתא בטל חד בתרי. [לפמ"ש"כ תוס' דאין הסוגיות תלויות זב"ז, א"כ יל"ע במה שבארנו לעיל בדעת תוס' דריחא אינו אסור משום טעם, דלכאורה כ"ז אינו אלא בסוגיא דבת תיהא, אבל במחלוקת רב ולוי בסוגיא דצליה, לכאורה הפשטות הוא דהאיסור הוא משום טעמא וכדאיתא שם בגמ' "תערובות טעמים"].

אגב, כתב הר"ן (בחיידושו לע"ז) דלפי הערוך שפי' דבבת תיהא הוא מריח בפיו ולא בחוטמו מתורץ ג"כ קושיית תוס' הנ"ל מ"ש וורד והדס מבת תיהא, דשאני בת תיהא דמריח בפיו והוי שלא כדרך הנאה לענין ריח. ולכאורה כמו"כ י"ל בסוגיא דפסחים דפיטום, דאוכל שאוכל הריח הוא ג"כ של"כ הנאה ושרי.

אמנם, בדעת רש"י ודעימיה שפי' דכולה חדא סוגיא היא צ"ב איך הבינו האיסור של ריח. ומשמע קצת דפירשו דכשהוא אוכל הריח ממילא הוא כאוכל האיסור, ואולי משום שהטעם נכנס בו ע"י הריח וכלשון הר"ן דנותן בו טעמא בריחו (אבל אכתי יל"ע אם הכוונה שרק נדמה לו שטועם האיסור משום שהוא מריחו ואילו היה סותם חוטמו לא היה טועם האיסור כלל, או דהריח באמת ני"ט בו טעם). וס"ל כלוי ורבא דאין זה נחשב כאילו הוא טועם מהאיסור, דריחא לאו כטעמא דמי. וראיתי בקובץ שיטת קמאי (ע"ז סז): מתשובות ופסקים לחכמי אשכנז וצרפת שביאור המשנה בתרומות (י, ד) דקתני "שאיין בו טעם כמון אלא ריח כמון", דלכאורה משמע דריח אינו שייך לטעם כלל, וכתבו "פ"י לא קיבל טעם ממשות, לא נתערב ממשותו בפת אלא קלט הטעם מחמת הריח. ואין לפרש שלא קבל הטעם כלל דלא עדיף ריח ממשות דאילו נתערב בו הממשות ואין באיסור בני"ט היה מותר וכ"ש בריחא בעלמא בלא טעם דליכא למ"ד מילתא היא". נמצא דיש טעם של כמון רק שאין טעם זה ממשותו אלא מריחו.

אבל אכתי צ"ב דכתבו כמה ראשונים (הר"ף רמב"ם ורש"י) דאפי' לוי אינו מתיר ריח אלא בדיעבד ולא לכתחילה (מדקתני "שצלאו" ולא "צולין". וראיה דכן פרש"י ממה שפי' "לוי עבד עובדא בגדי ודבר אחר" דר"ל שבה מעשה לפניו והתירו ולא פירש שלכתחילה התיר לצלותם יחד, כמוש"כ המהרש"א) וצ"ב דאת"ל דריחא לאו מילתא היא כלל אמאי אסור לוי ריח לכתחילה. ואפ"ל דס"ל דאין הריח אלא כטעם קלוש מאד ולכן לא אסרה התורה ואינו נכלל באיסור דטעם כעיקר, אבל אה"נ אילו היה הטעם יותר חזק היה אסור גם לדידה. ולכאורה יש להביא ראיה מדבר חריף דלכ"ע אסור משום ריחא וכדפסק הרמ"א בסעיף א' (ולדעת הפמ"ג קח', שפי"ד יג' בדבר חריף ריח אסור מדאורייתא), וכן באפה או צלה איסור והיתר יחד תחת המחבת ג"כ אסור הרמ"א (שם) בדיעבד ומשמע דאפי' לדין דקי"ל כלוי מ"מ מודה לוי בהא, וע"כ משום דב"י ציורים הנ"ל כיון שהריח כ"כ חזק גם לוי מודה דמקרי טעמא דא"ל שאינו אלא טעם קלוש. וכן מצינו (ברמ"א שם) לענין איסור משהו דיש מחמירין דריח מילתא היא אפי' בדיעבד ומשמע כנ"ל דבעצם יש ריח רק שהוא קלוש מאד ולכן באיסור משהו גם טעם קלוש יכול לאסור. ולפ"י א"ש הא דהחמיר לוי לכתחילה, כיון דגם לדידה יש אופנים שריח אסור אפי' בדיעבד לכן חשש לכתחילה בכל מקום.

אבל זה גופא צ"ב, דמהו המקור לזה דמודה לוי בדבר חריף דאפי' בדיעבד אסור. והנה, דברי הרמ"א לקוחים מהא"ו"ה (ל"ט, כ' - הביאו הש"ך בסק"ט) שכתב כן להדיא, ולא רק בדבר חריף אלא גם במילתא דעבידא לריחא שנאפה אפי' עם הפת ובתנורים גדולים "ודאי אמרי' ריחא מילתא היא אפי' בדיעבד אפי' פי התנור פתוח בציודו, וראיה מכמון של תרומה". והוא לכאורה חידוש גדול לדינא, דהלא לדעת תוס' אפי' רב מודה בתנור גדול ופיו פתוח. ומש"כ דראיה מכמון של תרומה צ"ב כוונתו, וע' בכ"פ (סק"ח) שכתב דר"ל דלאביי ריחא לאו מילתא היא רק משום דמיקלא קלי איסורא הא לא"ה יודה דאסור משום ריחא וע"כ משום דהוא חריף. אבל זה גופא צ"ב דהלא כ"ז אינו אלא לאביי אבל לרבא דקי"ל כוונתיה גם בדבר חריף ריחא לאו מילתא היא, ובאמת כ"כ הפר"ח (סק"ח) ועוד כמה אחרונים להלכה דבדיעבד יש להקל בדבר חריף אפי' בתנור קטן וסתום.

וכן בצלה תחת המחבת דאסור הרמ"א בדיעבד, צ"ב מ"ש מתנור קטן וסתום דבדיעבד מותר בהפסד גדול. וע' גר"א [טו] משמע דמחבת יותר חמור שכתב "דלא רצה להקל כא"ן, וע' בחז"א (לה, סק"א) שכתב דאולי אסור משום מיגדר מילתא ומשמע דמיקרי דדינא אה"נ אינו אסור (וע"ע מש"כ החכ"א בזה) וא"כ עדיין צ"ב אמאי אסור לוי לכתחילה כיון דלכאורה ליכא ציור דהוא בעצמו אסור ריחא אפי' בדיעבד, ואולי דהכל הוא משום מיגדר מילתא וצ"ב.

וע' בהגהות בית מאיר דנראה שצייד מתחילה לומר דאה"נ ליכא חשש ריח כלל והאיסור לכתחילה הוא משום חשש איחלופי ע"ש, אבל לכאורה בראשונים מבואר דל"פ כן. וע"ע בב"י שהביא מהגה"מ (פ"ט"ו מהל' מאכ"א דפוס קנשטנטינא) בשם מ"כ "בתנורים שלנו שפיהם מן הצד מחזיק ריחו ומפטם כל מה שבצדו ולכן מודו כ"ע דלכתחילה אסור" ומשמע דגם ללוי לכתחילה חוששין שמפטם רק בדיעבד תלין שההבל נתפשט ואכתי צ"ע בכל זה (וע' מש"כ בריש חבורה ל"ט דנראה נכון מש"ב דגם ללוי יש איסור משהו ולכן החמיר בכה"ג שהריחא ממוקד וחזק).

ויש להוסיף דע' ברי"ף שפי' כל הסוגיא של ריחא בע"א, דכתב דריחא אינו אלא משהו ורב דאסור אזיל לשיטתיה דס"ל דמין במינו במשהו, משא"כ ללוי דס"ל דכל איסורים שבתורה בששים ס"ל ג"כ דריחא לאו מילתא היא. וע' ברמב"ן ור"ן שהאריכו בביאור שיטתו וע' באבני נזר הנ"ל (סי' צ') מש"כ לבאר שיטת הר"ף.

סימן קח' (שלא לאפות היתר ואיסור בתנור אחד)

סעיף א' - ריחא אסור לכתחילה - בנוגע למה שחקרנו בחבורה (לח') בגדר איסורא דריחא, מהטור שכי' מהרשב"א דריחא כטעמא נראה וכן משאר הפוסקים נראה שנקטו דריחא אסור משום טעם. ולענין מה שהק' אמאי החמיר לוי לכתחילה בריחא אם להלכה ס"ל דריחא לאו מילתא היא, הנה י"מ וכן הוא משמעות הבית מאיר (הוי"ד בביה"ל תמו' ד"ה ויש) דכיון דלוי מודה דיש איסור משהו, לכן החמיר לכתחילה (ולכן כ' דלהירושלמי דס"ל דללוי מותר לכתחילה בודאי ליכא אפי' משהו). ואולי כוונתו דאסור משום מבטל איסור לכתחילה, אבל לפ"ז צ"ב אמאי בדיעבד מותר הדול"ל דאם עשה כן במזיד אז אפי' בדיעבד אסור דקנסינן למי שביטלו ולמי שביטל עבורו. וראיתי בספר כלי השלחן שכי' דאפ"ל בע"א דאסור לכתחילה משום מראית עין כיון שבשעת אכילה מריח האיסור (וכעין זה כתב הר"ן בחולין לענין ריחא בבשר בחלב).

ריחא בדיעבד לענין סכנתא - עי' לעיל (צז', ג') דמשמע דאפי' לענין סכנתא אין מחמירין בדיעבד כגון בבשר שצלאו עם דגים, וכ"כ הרמ"א לקמן (קטז', ב'). אבל ע"ש בש"ך (סק"א) שתחילה הביא המהרש"ל שהתיר לצלות דגים עם בשר לכתחילה דלענין סכנה אין חוששין לריח, אבל להלכה נראה שנקט הש"ך כהבאר שבע דאפי' בדיעבד אסור, ושמעתי שהגר"ב מחמיר בזה למעשה.

תנור גדול המחזיק יב' עשרונים - כשפיו פתוח לגמרי מותר, דאפי' לכתחילה לא חיישין לריח. והנה, עשרון הוא שיעור חיוב חלה שהוא מג' ביצים וחומש ביצה, וסה"כ הוא תקיח' ביצים ובי' חומשי ביצה. אבל נחלקו הפוסקים איך משערין שיעור זה, דלדעת היד אליהו (הובא בפ"ת) אפשר להקל ולמלאות את כל התנור בעיסה ואם מחזיק שיעור הנ"ל נחשב גדול, אבל הכו"פ כתב דמשערין כמו שעשו פת בימי חז"ל דהיינו מדביקין פת בדי' דופני התנור, והפמ"ג (צז', שפ"ד ו') החמיר יותר וכהפ"ח דבעינן שקרקעית התנור בלחוד יחזיק היב' עשרונים (מפת שגדול טפח), ועי' בפתחי הלכה (עמ' קמ') שכתב דבשיעורם של היום יוצא square feet 29.76, ולכאורה אין תנור בגודל כזה מצוי אלא במאפיה (של מצות) וכבר כתב הפמ"ג (שם) "וישל נחתומין מסתמא הוה גדול ולא של בעה"ב". ועי' בבית אדם (פא') שכתב שהשיעור לדעת הפ"ח הוא בערך ח' אמות ורביע על ח' אמות ורביע ע"ש. וכן עי' בדרכי תשובה (צז', סק"ט) דלפי היד אליהו הוא הי' טפחים ומשהו על ז' טפחים בגובה ז' טפחים ולפ"ז אה"נ הרבה תנורים שלנו הם גדולים, אבל מיד אח"כ הביא הדרכ"ת מהבית אדם הנ"ל דליד אליהו השיעור הוא כמו ב' אמות על ב' אמות וא"כ גם לדידה אין לנו תנור גדול בזה"ל. אבל לכאורה ליכא נימ להלכה דנראה שנקטו הפוסקים כהפמ"ג ופ"ח דבעינן שקרקעית התנור תחזיק יב' עשרונים וא"כ ודאי אין התנורים שלנו גדולים. ולא רק שהם קטנים אלא נראה דהם גם סתומים לגמרי והוי תרתי לריעותא, אבל עי' בכשרות המטבח (עמ' פב') שכתב דכל התנורים בזמנינו יש להם וונט"ה ולכן דינם כפתוח קצת (ועי' בסמוך בביאור שיטת הרמ"א).

שניהם כחושים - הת"ח כתב דגם בכה"ג יש להחמיר לכתחילה, אבל עי' בט"ז (סק"א) וש"ך (סק"א) שהשיגו עליו דבשניהם כחושים אין להחמיר אפי' לכתחילה, והביאם החו"ד (חידושים א'). אבל עי' בפמ"ג (שפ"ד יח, א') שכתב "ומיהו בזה המחמיר תע"ב ומיהו היינו פת בפת וכדומה אבל בלא"ה אין אנו בקיאין" (וכ"כ החו"ד בקיצור דינים שלו שהחמיר תע"ב). נמצא דאפי' לדעת הט"ז וש"ך ליכא נימ אלא בפת ופת. אבל לכאורה הוא נימ גדולה אם מותר לשרוף הפרשת חלה בתנור בו בזמן שהוא אופה הלחם (אבל בין כך אין להניחו ישר על התנור דאז יכנסו בליעות של חלה בתוך התנור ויאסור הדבר הבא שהוא אופה שם). ולכאורה גם הפת שלנו נחשב כחוש הגם ששמים בפנים שמן ועוד, דכ' הפמ"ג (במשב"ז א') דשמך לית ביה שמנונית. להלכה למעשה, הפמ"ג כתב המחמיר תע"ב, ויש מורים לעטוף החלה ב' פעמים בנייר כסף ולשרפו ואז מותר אפי' בשעת אפיית הפת, וי"א דעדיף לזרוק לאשפה שלא להיכנס לשאלות אם יפתח הנייר כסף ותגע החלה בתנור או בתבנית וכדומה דאז צריך להכשירו בליבון.

אחד מהם מכוסה - גם בכה"ג התיר המחבר לצלות לכתחילה ב' דברים האסורים זה ע"ז. אבל יל"ע במש"כ כשא' מכוסה בבצק ג"כ מותר, דלכאורה אם חוששין לריחא לכתחילה א"כ לכה"פ לכתחילה יש לחשוש שמא יכנס הטעם של האיסור לתוך הבצק, וביותר יש לחשוש שמא יחזור הבצק ויפלוט הריח שקיבל מהנבלה דלענין לכתחילה אמרי' שיש ריחא. ועי' בבדה"ש (סק"ד) שכתב דפשיטא דאירי בכה"ג שאין כוונתו לאכול הבצק ורק משתמש בו במקום נייר כסף כדי לעטוף המאכל, וגם א"צ לחוש שמא יחזור ויפלוט הריח שקיבל דלשיטת דס"ל שמחמירים רק לכתחילה ע"כ דאין הריח חזק כ"כ ולכן אפי' לכתחילה אין חוששין דאמרי' שאין בכחו לחזור ולהפליט הריח שנבלע בו (ויל"ע אמאי הוצרך לזה, דהלא כתב הפמ"ג שם דאיסור בלוע אינו יוצא אף בריחא). ולפי הנ"ל, גם לדעת המחבר ליכא היתר לאפות עוגת גבינה בתנור יחד עם פשטיד"א בשרי (deli roll) דלכתחילה חוששין לריח וא"כ לכתחילה אמרי' שיש בליעות של בשר וחלב בתוך הבצק העוטפת הבשר. [ואכתי יל"ע בדיון זה, דכיון שהבצק בלוע מבשר ועכשו נכנס ריח של חלב, ואפי' אם דעתו לזרוק הבצק אמאי אינו אסור לכתחילה משום אפיית ב"ח יחד בתוך הבצק].

דעת הרמ"א - כתב הש"ך דמודה הרמ"א דבתנור גדול ופיו פתוח לגמרי דמותר לכתחילה לצלות היתר יחד עם איסור (וכן נקט השעה"צ תמו' סק"ח), אבל בתנור גדול שפיו פתוח רק קצת, אז לכתחילה מחמירין (ומשמע דלהמחבר גם בכה"ג מותר לכתח"ל) אבל בדיעבד מקילין כל כמה שפיו פתוח קצת אפי' בתנור קטן, אבל בסתום לגמרי מחמירין בתנור קטן אפי' בדיעבד שלא במקום הפס"מ.

תנורים בזה"ז - הבאנו לעיל שנקטו הפוסקים דכיון שכל התנורים שלנו יש להם וונט"ה (vent) הוי כפתוח קצת דלדעת הרמ"א הגם שלכתחילה ודאי אסור אבל בדיעבד מקילין. אבל כ"ז בתנור רגיל, אבל במיקרוגל הסתום לגמרי צ"ב אם אפשר להקל, ותשי"ח.

ישראל שאפה פת עם בשר וגוי שאפה פת עם איסור - הרמ"א החמיר בשניהם דאין לישראל לאכול הפת עם חלב, ואין לקנות הפת מהגוי א"כ אין לו פת אחרת דאז מקרי בדיעבד ומותר בשניהם. וצ"ב דעי' בדרכי משה שהביא האו"ה שהחמיר לענין פת שאפה עם בשר דאין לאכול עם כותח, אבל מיד אח"כ הסכים לדעת הב"י שהשיג על האגור לענין פת שאפה הגוי וס"ל דכיון שכבר אפה מקרי בדיעבד ומותר לקנות ממנו אפי' כשיש לו פת אחר בריחו. וצ"ב בתרתי, דכיון שהחמיר בפת שאפה עם בשר דמקרי לכתחילה ואסור לאכול עם כותח אמאי הקיל בפת שאפה הגוי דמותר לקנות ממנו מטעם דכיון שנאפה כבר מקרי בדיעבד (וכן יש להקשות על הב"י). ולזה אפשר לחלק דלענין פת שאפה עם בשר יש עוד אפשרות לאכול פת ז' ולכן מקרי לכתחילה משא"כ בפת שאפה גוי עם איסור אם נאסר לקנות הפת נמצא שאין אפשרות כלל לאכול פת ז' ולכן מקרי בדיעבד. אבל עו"ק למה שינה דעתו ברמ"א והחמיר בשניהם. ועי' בפמ"ג (שפ"ד ד') שכתב דכיון שעל הפת יחיה האדם יש יותר מקום להחמיר (יל"ע אם כוונתו דכיון שהוא צריך לפת כל יום ממילא חיישין שמא יבא להתקרב להגויים או דר"ל דמשו"ה יש לחשוש שמא פעם אי יאסר הפת מאיזה טעם). ויל"ע מה מקרי בדיעבד, דאם ע"י שלא נתירו לאכול הפת עם כותח לא יעשה French toast ויזרוק שאריות הפת משבת לפח, לכאורה ג"ז מקרי בדיעבד ומותר.

דבר חריף - בזה החמיר הרמ"א אפי' בדיעבד ומשמע דאסור אפי' בתנור גדול ופיו פתוח לגמרי, ולא עוד אלא כתב הפמ"ג והחו"ד (בקיצור דינים) דאפי' בשניהם כחושים אסור בדיעבד, ולכאורה הוא חידוש גדול. ומקור הדברים מהאו"ה (לט', כ') שכתב כן לא רק לענין דבר חריף אלא גם לענין מילתא דעבידא לריחא (כגון כמון) אבל צ"ב דהלא האו"ה פסק כרב וכמו שביאר הזר זהב שם, וכן נראה מהמרדכי (חולין תרס"ו) שג"כ החמיר בחריף. וכן הד"מ שהעתיק לשון המרדכי "דבדבר חריף כגון בצל שנצלה עם איסור לכו"ע אסורי" אם תעיין בלשון המרדכי נראה שבמקום "לכולי עלמא" כתב "הא ודאי אסור" ומשמע שם דאירי רק אליבא דהמחמירין בריחא. אבל עי' בשו"ת הרשב"א (ח"א, תתמ"ט) שכתב להדיא "בצל שצלאו עם נבלה בתנור אסור אפילו לרש"י הואיל שהוא חריף שואב טובא", וכנראה דזהו המקור של "מצאתי כתוב" שהביא הב"י (בסי' צז') דס"ל הכי.

תחת המחבת - גם בזה החמיר הרמ"א בדיעבד כשצלו או אפו איסור והיתר יחד (אבל לא בזה אחר זה) וצ"ב מ"ש מתנור קטן וסתום שכתב הרמ"א דבהפסד יש להקל, ובאמת הרמ"א עצמו בתי"ח (לה', ה') התקשה בזה וכ' דלדין דמתיירין תנור קטן וסתום היה לנו להקל בדיעבד אמנם באו"ה כתב דבכה"ג אין בדיעבד אסור. וצ"ב שהאו"ה החמיר כתוס' לענין תנור קטן משא"כ הרמ"א שהקיל כשא"ר, ועי' בתוס' אה"ר הגר"א שכתב "דאפי' לא רצה להקל כאן", ועי' בחו"א (לה', א'), הביאו הבדה"ש (שכתב דאולי כוונתו משום מיגדר מילתא, וצ"ב. ועי' בחכ"א (סב', ה') שכתב דהכא גרע מריח שאין כאן מקום לריח לצאת ומפטם זה את זה, ומשמע שמחבת הוא יותר קטן ויותר סתום מתנור קטן וסתום ולכן אפי' ללוי מחמירין בדיעבד. אבל צ"ב דמה"ת דבכה"ג גם ללוי מחמירין בדיעבד, וצ"ל דס"ל דדומה לדבר חריף, וא"ש לפמ"ש"ב לעיל דללוי תמיד יש משהו אבל אין בכחו לאסור אבל בדבר חריף ותחת המחבת שהריח ממוקד וחזק אה"נ גם לוי מודה. [בביאור המחבת נחלקו הפוסקים אם הוא כמו סיר הפוך שדפנותיו מגיעות עד קרקעית התנור וליכא מקום לריח להתפשט כלל (כדמשמע מהחכ"א הנ"ל), או דהוא כמו טריפו"ד שסתום קצת בצדדים ואפי"ה כיון שהוא כ"כ קטן ממילא הריח יותר חזק ואוסר אפי' בדיעבד].

הזיעה המחבת - זהו הפעם היחיד בסימן זה שהזכיר המחבר או הרמ"א החשש של זיעה, וכבר תמהו האחרונים דאפי' אם ליכא חשש ריחא בדיעבד, אבל תמיד צריך לחשוש מחמת הזיעה שבכחו לאסור אפי' בדיעבד. וי"מ (כן משמע מהרמ"א בת"ח ??) דכל הסימן איירי במאכל ולא במשקה ולא חיישין

אלא לזיעת משקין ולא לזיעת אוכלין וכמוש"כ הפ"ת (סי' צב', סק"ו), אבל צ"ב דהלא המחבר בסעיף ב' איירי בבישול, וגם שם לא הזכירו כלל החשש של זיעה. וע"ע בתשובות הבי"ח החדשות (סי' כד', ציינו הפ"ת הנ"ל) שכנראה התקשה בזה וכתב דאין חוששין לזיעה אלא בשני דברים א' מעל השני (כמחבת של חלב מתחת לקדירה של בשר בסי' צב' סעיף ח', וכיסוי קדירה בסי' צג' סעיף א'), משא"כ בב' דברים זה בצד זה (כמו בסימן קח') ליכא חשש כיון שהזיעה מתפשטת.

וע"ע ביביע אומר (ח"ז, ה', ז') ומגילת ספר שהביאו השו"ת אבן יקרה (ח"ג, יח') לפרש בע"מ דיש לחלק בין תנור שהסיקו מבחוץ ותנור שהסיקו מבפנים דכל כמה שהסיקו מבפנים החום של התנור שורף הזיעה מכל וכל, ולא עוד אלא כתב דכלי מתכת אפ"י הסיקו מבחוץ א"צ לחוש לזיעה משום שבכלי מתכת חם מקצתו חם כולו ואין הבדל בין הסיקו מבפנים לסיקו מבחוץ. וכ"ז אם נניח שיש זיעה בתנורים שלנו, אבל ע"ש במגילת ספר שככתב דיש להרחיב דבריו (של האבן יקרה) ולומר שכל תנור חומו רב ביותר ומשום כך הזיעה נשרפת ואין לחוש לה ודוקא בבישול יש זיעה מרובה משום שאין האויר חם כ"כ, והביא מחכם א' שבדק המציאות ע"י שהכניס לתנור תבנית מלאה מים והפעיל את התנור עד שהתאדו כל המים ואעפ"כ לא נראו אדים כלל לא בזמן הפעלתו ולא אח"כ כשפתח התנור, ולפ"ז א"ש טפי למה לא הזכירו זיעה כלל בסי' זה, כיון שבכל תנור ליכא חשש זיעה כלל, אבל כי דלדינא החמירו בזה הרבה מפוסקי זמנינו. לכן חוץ מריחא תמיד צריך לדון אם יש לאסרו לכתח' או בדיעבד מחמת זיעה (ונראה בעזרה"ת בסי' צב').

ריחא בכלים - הרמ"א כתב דלא חיישינן לריחא בכלים ומקור הדבר הביא הש"ח מתשובות מיימוניות "דלא נמצא ריחא ופיטום לכלי שיחזור ויפלוט לאוכל ואפ"י כלי ב"י, רק שלא יגע", וצ"ב כוונתו במש"כ "רק שלא יגע". ועי' בפ"ת שהביא מהחינוך בית יהודה שפירש כוונתו שאם נכנס ריח לכלי ואח"כ נגע המאכל בכלי עצמו (כגון שבישל בו) אז חיישינן שיצא הריח, אבל ע"ש בתשובות מיימוניות דמשמע דר"ל שאם נכנס בליעות ע"י נגיעה (כגון ע"י בישול) אז יוצאים ע"י ריח.

ששים בהיתר כנגד האיסור - בכה"ג בודאי בכל ענין מותר, אבל כי הרמ"א דהיכא דליכא ששים אלא בצירוף כל מה שנמצא בתנור אין להקל אלא בהפסד מרובה. ועי' בבאור הגר"א [נט] שביאר החשש, דאין הריח מתפשט בשוה ולא ידעינן לאיזה צד הלך הריח אבל בהפס"מ אמרי' דכל מה שנכנס לספק מצטרף לבטל האיסור (עי' סי' קיא', ז'). (ועי' במש"ב ו' אמאי מקילין בהפ"מ).

ריחא ודברים האוסרים במשהו - מקור הדבר ממשע שדיק בפת הקיל משא"כ בתבשיל של חמץ לא מצינו שהקיל, אבל הביא שהמהרי"ל הקיל בכל מפת לפת, ולמשמע דלא חש אפ"י למשהו. ועי' בשו"ע שכתב שדיק בפת הקיל משא"כ באיסורי משהו גם לוי יודה דאסור. אבל להלכה למעשה דבר חמץ. ולכאורה דין זה תלוי במש"כ הר"י דאפ"י ללוי דמתייר אבל משהו מיהא איכא וא"כ באיסורי משהו גם לוי יודה דאסור. אבל להלכה למעשה כי הרמ"א דבמקום הפסד יש לסמוך על דברי המקילין (וביאר הבית מאיר דאין משהו של ריח כמשהו של ממשות), ועי' במג"א (תמוז', סק"ד). הביאו המטה יהונתן והדגמ"ר) דרק התיר בתנור קטן **ופתוח קצת** דאי התיר אפ"י בסתום לגמרי א"כ דין חמץ כשאר איסורים דבהפ"מ יש להקל ומא הוסיף הרמ"א בדין זה. אבל עי' במ"ב (תמוז', סק"ג) דרוב אחרונים הסכימו דבהפ"מ או בשעה"ד כגון לצורך שמחת יו"ט יש להקל בדיעבד בצלי אפ"י בקטן וסתום **לגמרי**.

לשפות קדירות של איסור ושל היתר יחד על הכירה - עי' לקמן (ק"ח, יא') שכתב הרמ"א דלכתחילה יש לזיזה, וע"ש בשו"ע (סק"ו) דהחשש הוא משום ניצוצות ולכן כשאין פיהן מגולה א"צ לזיזה בשתי קדירות (ויל"ע אמאי אין חוששין לכתחילה מהניצוצות שיתזו מהאיסור ע"ג הקדירה). אבל עי' בט"ז (סק"ד) שביאר דמט"א יש לזיזה לכתחילה משום שמא יתחלפו, ולפ"ז אפ"י בשתיהן מגולין צריך לזיזה, אבל יוצא גם קולא כמוש"כ שם דבשתיהן של ישראל וא' של בשר וא' של חלב אפ"י לכתחילה מותר.

סעיף ב' - חשש ריחא בקדירות - מהמחבר משמע שהכריע כמוש"כ ב"י (צ"ז) דלא כהרשב"א דהקולא של קדירות אינו משום דבישול ליכא ריח כ"כ כמו שיש בצ"ל (דהלא אפשר להריח מנגל ממרחק גדול) אלא דכיון שיש דפנות לקדירה לכן יש משהו שמונע התפשטות הריח ולכן אפ"י בצ"ל קדר יש להקל, וכן נקט השו"ע להלכה, ונראה דכן רצה לפרש בדעת הרשב"א עצמו. אבל עי' במג"א (תמוז', סק"ד) שהסכים לפשטות הרשב"א דרק בבישול מקילין דריחא לאו מילתא היא, אבל הוסיף המג"א דאם בישל לא רק לשעה א' או שתיים אלא לזמן ארוך וכמו שמתמינים לשבת אז גם בבישול שייך ריחא, וכן פירש דעת הרמ"א בסעיף זו (הגם שלפום ריהטא משמעות הרמ"א הוא שהדגש הוא שהחמין סתום לגמרי ולא שהבישול הוא לזמן ארוך). ונמצא דלדבריו א"צ להחמיר אפ"י לכתחילה בבישול אם אינו אלא לשעה א' או שתיים. ועי' במ"ב (שם, סק"ג) דאפ"י בהטמין לזמן מרובה יש להקל בהפ"מ.

סעיף ג' - הקולא המיוחדת של מרדה - מלשון המחבר שכתב "אם יש שמנונית של איסור על המרדה אסור ליתן עליה היתר כל היום, מיהו כשאנה ב"י מותר להשתמש בה" משמע דמותר להשתמש בה אפ"י כשהשמנונית עדיין עליה. ובאמת המחבר העתיק דין זה מתוס' (ע"ז סו: ד"ה אבי אמר) וע"ש ברש"ש שהעיר כנ"ל וכתב דאולי ס"ל לתוס' כהרמב"ם דאפ"י שמנונית בעין נפגם לאחר מעל"ע. אבל עי' ביד יהודה (ארוך סק"ה) שכתב דפשוט דהיינו אם נתקנח ע"כ"פ השמנונית שעליה. אבל אכתי יל"ע בטעם קולא זו, דכתבו תוס' משום שהגוי לא ישמע לו בכל פעם לעשות מרדה חדשה, דמ"ש מכלי חרס שאינו ב"י שאסור אפ"י בדיעבד הגם שאין אפשרות להשתמש בהם. ולכאורה צ"ל משום דבכלים של ישראל אפשר לחייבו לקנות חדש משא"כ בכלים של גוי לא ישמע לנו. אבל אכתי צ"ב"ק אמאי לא חייבו לישראל לקנות מרדה שבה ישתמש הגוי כל פעם שמוציא הפת מהתנור. ועי' בערוה"ש שכתב דהכא איירי באופה כותי ובמקום שאוכלים פת עכו"ם וא"כ לכאורה אין מצב שהישראל יבא עם המרדה שלו כדי להוציא הפת שאפה הגוי, ועי'.

למה א"א לעשות ליבון על המרדה - עי' במ"ב (תנא', ס"ק ק"ז) שכתב משום שהמרדה נעשה מעץ (וישרף לגמרי אם יעשה ליבון), אבל צ"ב דאם לא נשרף כשהוציא הפת א"כ מוכח שיכול לחממו עכ"פ לחום הפת וא"כ אפשר ג"כ ללבנו בחום כזה דהלא אמרי' כבולעו כך פולטו. ומוכח יסוד גדול בסברת כבולעו כך פולטו (וכ"כ האור לציון ח"ג פ"י, ב' ד"ה ויש) דאין הכוונה דבדיק כמו שנבלע האיסור כך מוציאים אותו, דא"כ אם למשל נבלע איסור 40 מעלות אמאי צריך להגעילו ברותחין ולא סגי לחמם המי הגעלה 40 מעלות, וע"כ דאין הכוונה אלא בנוגע לאופן הבליעה דאם נבלע ע"י בישול מוצאים הבלע ע"י בישול ואם נבלע בחום מוציאו בחום.

בהשתמש במרדה ב"י מה דין הפת - בכה"ג כי הט"ז דרק הפת ראשונה אסורה ואם נתערבה באחרות בטל חד בתרי, אבל עי' בדגמ"ר תנינא שכתב דמבואר באו"ה דמשמע **שמנונית** אסור רק הראשונה לחוד, אבל להלכה, בודאי כולן אסורות מחמת ה**בליעות** לכה"פ כדי קליפה, וכ"מ מהפ"מ, וכן נראה שנקט המ"ב להלכה (תנא' שעה"צ קלח'), אבל ע"ש דמשמע דחשש לשמנונית גם בשאר החלות).

סעיף ד' - פת חמה וחבית פתוחה - המחבר פסק כפשטות הגמ' בפסחים (עו: ועבודה זרה (סו:)) דאמר ריש לקיש דבכה"ג מודו כו"ע דאסורה, אבל צ"ב דהלא כתב הר"י בחולין דרבא פליג על ריש לקיש וס"ל דגם בכה"ג פליגי ר"מ ור"י ור' יוסי, וא"כ המחבר שפסק בסעיף א' דרק לכתחילה חיישינן לריחא ולא בדיעבד וכדעת הר"י ורמב"ם דס"ל דהלכה כלוי ורבא, אמאי פסק כר"ש לקיש דפת חמה וחבית פתוחה אסורה לכו"ע, דהלא לרבא גם דין זה תלוי במח' ולהלכה ק"ל דריחא לאו מילתא היא אפ"י בכה"ג. ובאמת כן תמה הפר"ח (סק"ז) וכתב "ואילו הוי שמיע ליה להמחבר דהר"י ורמב"ם ורשב"א פליגי אתוס' פשיטא דלא הוה שביק לכלליה דכ"ל לן למפסק לעולם כהר"י ורמב"ם, וכ"ש הכא שדבריהם עיקר בש"ס והכי נקטינן". אבל להלכה עי' בפ"מ שצ"ל למש"כ הפר"ח וכתב "ואנו אין לנו אלא פסק המחבר והרב".

סעיף ה' - טעימה בדברים האסורים - כי הרמ"א דודאי אסור לטעום יי"א אע"פ שאינו בולעה, וכתב הט"ז "והטעם דלא גרע מריחא", ועי' בפמ"ג (משב"ז ט') שכתב דבאמת טעימה יותר חמורה מריחא דאף מאן דמתיר בריחא לכתחילה אפ"ה אסור בטעימה דגורנין אטו אכילה (ר"ל שמא יבא לאכלה), ובאמת כן הוא בסעיף זה דמותר לשאוף ולהריח היין ואפ"ה אסור לטעומו, אבל י"ל דהא דמותר להריח לכתחילה אינו משום דריחא מותר לכתחילה אלא משום דמזיקו וכמוש"כ תוס'.

סעיף ו' - פלפלין להבדלה - נחלקו הט"ז ושי"ך (בנקה"כ) אם אפשר להשתמש בפלפלין להבדלה, וכתב הט"ז דמוכח מסעיף זה דמותר כיון דרק בבלוע מיינן נסך אסורוהו משום הקריבהו נא לפחתך (הגם שלכאורה הכא אינו מאוס כלל אלא דאיכא איסור, ומשמע שהאיסור גורם המיאוס וכדפי' הט"ז לעיל בסי' קד' לענין עכבר בשמן). להלכה, עי' במ"ב (רצ"ו סק"א) שכתב "מותר לברך בורא מיני בשמים על פלפלין שקורין ענגלישייע פעפע"ר שגם זה הוא בכלל בשמים אבל בסתם פלפלין יש דעות בין הפוסקים והוי ספק ברכה". אבל צ"ב דהלא כנראה יש לפלפלין ריח, ובמוצ"ש מברכים על כל דבר בורא מינו בשמים אפי' אם ברכתו עצי או עשבי וכמוש"כ המשנה ברורה (שם). רק דכתב דמ"מ דלכתחילה טוב יותר שיקח לבשמים דבר שברכתו בורא מיני בשמים) וא"כ אמאי א"י לברך על פלפלין. ובאמת מה"ט נראה שנקט המג"א (רצ"ו סק"א) דמותר לברך עליו אבל הוסיף דיש להניח בתוכן חתיכות מעור הנדי שקורין פיזו"ים כדי שיברך בורא מיני בשמים. וצ"ל כדפי' הפמ"ג (שם משב"ז ה') שהביא מהא"ר דלפלין ריחו קשה ואין משיב נפש. [אגב, לפי"ד המג"א משמע דאם משתמשים באתרוג או הדס של מצוה לבשמים יש להניח בתוכו ציפורן וכדומה שברכתו במ"ב, ופוק חזי מאי עמא דבר שמוכרים עליו הדס מעורבים עם ציפורן, וכן בגני ילדים נועצים ציפורן בתוך האתרוג כשמכנינים בשמים.]

סעיף ז' - האם מותר להריח איסה"נ שאינם עומדים להריח - בב"י (שהביא הרשב"א ואורחות חיים) משמע דרק בדברים העומדים להריח כגון ורד והדס ובשמים אסור להריח בהם, אבל השי"ך פקפק בזה וס"ל דאפי' אינו עומד להריח כיון שנהנה אסור להריח בהם אם הם איסורי הנאה, ולהלכה כתב דבעבודת כוכבים עכ"פ אין להקל. אבל עי' בפ"ת שהביא האמונת שמואל שהשיג עליו. וילייע איך קי"ל להלכה, ונ"מ גדולה למעשה דעי' ביד אברהם שציין למש"כ הפרי"ח (או"ח תמח') דאסור להריח לחם של עכו"ם בפסח הגם שאינו עומד להריח, ולפי"ז למשל אין ללכת לכותל בפסח דרך הרובע הארמינאי כיון שבדרך יש מאפיה. להלכה, עי' בביה"ל (תמג', ד"ה אפי') שכתב דבאמת לא בריא לן שפת אינו עומד להריח (ובאמת כ"י הרמ"א סי' רטז' דספק הוא ולכן אין להריח בה), ועוד דלחד מ"ד בחמץ בפסח דאיסורא במשהו אמרי' ריחא מילתא, ועוד שמא יבא לאכלו בפרט בחמץ דלא בדילי מיניה. ולכאורה להטעם האחרון ליכא חשש בפת של עכו"ם הני"ל כיון דכל השנה בדילי מיניה כאילו הפת חתיכת איסור. ועד"ז יל"ע אם מותר להריח ב-McDonalds כיון שיש שם בשר בחלב שהוא איסורי הנאה הגם שאינו עומד להריח (ולכאורה כל הנידון אינו אלא כשמריח בכוונה).

האם מותר להריח דברים האסורים באכילה - מהמחבר משמע דרק בדברים האסורים בהנאה יש איסור הרחה, אבל הפ"ת הביא מהשלטי גיבורים שהחמיר גם בדברים האסורים באכילה, וצ"ב מהו האיסור בכלל ככה"ג, ובאמת ע"ש בפ"ת שהשיג עליו האמונת שמואל. ודבר זה מאד מצוי, כגון להריח בפירות ביה"כ (כמו שיש בבישיבת מיר בבנין המרכזי) ובאמת כ"י האלף למטה (תרכב', סק"ב) דאין להריח בפירות ביה"כ שמא יבא לאכלו, וע"ע בביה"ל (רטז', ד"ה המוס"ק) שהחמיר בזה וכתב "בדבר שעיקרו עומד לאכילה, ומחמת טוב טעמו מריח בזה מסתברא דלכתחילה אין להריח, כיון דגם ריחו הוא רק טעם התבשיל שמריח מחמת טובו ושמונו וכדומה, בודאי יש לחוש שמא יבא לאכול"ו ע"ש, אבל משהו אמר לי ששאל להגרי"ב שליט"א אם נוהגין כן והשיב דאין המנהג להחמיר בזה. ופוק חזי מאי עמא דבר. ואולי יש לצרף גם סברא להתיר להריח פירות ביה"כ כיון שאינו שלו בודאי לא יבא לאכלו בדילי אנשי מגניבה כולה שתא, אבל ע"ש בביה"ל דמשמע דחיישינן שמא יחלש מחמת ריחו ואז יהיה מוכרח גם לאכול ע"ש.

בענין ביטול יבש ביבש מב"מ, ודשיל"מ (חולין ק.)

איתא בגמ' "גיד שנתבשל וכו': וניבטול ברובא" וכתבו תוס' ורוב ראשונים דשאלת הגמ' הוא שיתבטל האיסור חד בתרי, דיבש ביבש מין במינו בטל מדאורייתא חד בתרי ואפי' איסור דרבנן ליכא. ועי' ברא"ש שחידש דע"י הביטול אמרי' נהפך האיסור להיתר ומותר לאכול כולן אפי' בב"א, וכן כ"א בפני"ע מותר (דלא תימא דבעינן ביטול ברוב בשעת האכילה). אבל תוס' כתבו דשמא לחד גברא היה אסור, ובפשטות אין איסור זה אלא מדרבנן כדי שלא יאכל ודאי איסור. ולכאורה עדי"ז פי' רש"י בע"ז (עד ד"ה תרתי) "בטלה ברובא וחדא שדי לכלבים ואינך שרו באכילה", וכי עליו הרמ"א (קט'), א' דאינו אלא חומרא בעלמא. וע"ע ברשב"א (תוה"ב יז:) שכתב דאין לאכול כולן בבת אחת אבל מותר לאוכל אחת אחת "דכשאוכל האחד אני אומר זהו של היתר וכן בכל אחד ואחד, ואפי' באחרון אני אומר מה שנאכל ראשון הוא היה של איסור וכבר הלך לו וזה של היתר הוא משא"כ בדברים הנבללים לפיכך אינו אוכלן כולן כאחד". ולכאורה גם לדידיה איסור זה אינו אלא מדרבנן וכמוש"כ הפמ"ג (משב"ז קט', סק"א). ויש חולקין. אבל דעת התוס' רי"ד (ב"ב לא:): דאדם אחד שאכל שלשתן (אפי' בזה אחר זה) חייב חטאת ומבואר דס"ל דאכילת שלשתן הוא איסור דאורייתא ובפשטות הטעם הוא משום שנמצא לבסוף שודאי אכל איסור.

ועי' ברי' אלחנן זצ"ל (קוב"ש ב"ב אות קכז) שתמה עליו דהלא קי"ל דיש ב' דינים שנאמרו בענין רוב. א' הלך אחר הרוב. ב' ביטול ברוב. וכתב דכן מבואר בזבחים דקתני במתני' "כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אפי' אחת בריבוא ימותו כולן" והקי' הגמ' (עג.) דניבטלו ברובא ות"י דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי, והמשך הגמ' "ונמשוך ונקרב חד מינייהו ונימא כל דפריש מרובא פריש" ומבואר דהגם דכבר ת"י דלי"ש הכא דין ביטול אפ"ה הקי' הגמ' דעדיין נאמר כל דפריש (וע"ש מה שהקי' השטמ"ק באות ג'), ומהתוס' הרי"ד הני"ל משמע דרק אית ליה הדין הראשון דהלך אחר הרוב ולכן מותר רק לגי' בני"א לאכלן א' א' כדי שתמיד יוכלו לתלות שהאיסור נמצא ברוב שנשאר, ודבריו צ"ב דוכי לית ליה הדין השני של ביטול ברוב, וצ"ע.

ולכאורה עדי"ז יש להקשות על הרשב"א שכתב דאסור לאכול כולן בבת אחת, דמשמע דטעמא כני"ל כדי שיוכל לתלות שהאיסור תמיד נמצא בהיתר וכמוש"כ "כשאוכל האחרון אני אומר מה שנאכל ראשון הוא היה של איסור". ולכאורה כמו"כ כשאוכל השני יכול לתלות שהאיסור בשתי החתיכות האחרות, האי שכבר אכל ואי שעדיין לא אכל. ואפי' אם האיסור אינו אלא מדרבנן, עדיין צ"ב מ"ש דמדרבנן סמכינן על הדין דהלך אחר הרוב ולא סמכינן על הדין ביטול ברוב.

אבל האמת הוא דמבואר ברשב"א דא"י טעם החומרא. דעי' בשי"ך (קט', סק"ז) שכתב דלרשב"א מותר לאכול א' ובי' יחד ורק א"י לאכול כל שלשתן כא', והביא ראייה לדבריו ממש"כ הרשב"א דאם בישל כולם כא' כולם אסורים אבל הוסיף "ומיהו אפשר שאם בישל מקצתן לצד אחד ומקצתן לצד אחר שהכל מותר ומן הטעם שכתבתי, שבשעה שאוכלו שנתבשלו אני אומר עכשו אינו טועם האיסור שהאיסור שמא בתוך האחרים הוא שנשאר, וכן בשעה שחזר ואוכל את השאר אני אומר שמה האיסור כבר נאכל ואלו כולן היתר הם". וכשבישל מקצתן לצד א' ומקצתן לצד אחר בודאי אחד מהם הוא הרוב וא"א לתלות האיסור במועט שנשאר, וע"כ דטעם ההיתר כיון שתמיד יכול לתלות שאינו אוכל ודאי איסור. ומשמע בפמ"ג (פתיחה לתערובות ח"ב פ"א ד"ה ואמנם) דמה"ט גופא אמרו חז"ל דבדברים הנבללים אפי' נתבטל חד בתרי אסור באכילה עד דאיכא ששים כנגדו, דכיון דיש בילה לכן כששותה אפי' משהו מהמשקה הוא ודאי פוגע באיסור. ואע"פ שכשאיכא ששים כנגדו ג"כ פוגע באיסור, צ"ל דשא"כ שכבר נתבטל מעוצם מיעוטו ואינו נחשב כפוגע בהאיסור (וע"ש שהעיר ממש"כ הרשב"א בתחילת דבריו דאסור אטו מין בשא"י).

אבל ע' ברא"ש שנתן טעם אחר להא דמדרבנן דברים הנבללים אינם בטלים חד בתרי, "ומדרבנן החמירו במין במינו היכא שנתבשל יחד קודם שנודע תערובתו ולא נקרא עדיין עליו שם היתר להצריכו ששים אע"ג דלא יהיב טעמא גזירה אטו מין בשאינו מינו". ולטעמיה אזיל דס"ל דע"י ביטול נהפך האיסור להיות היתר ומותר אפי' מדרבנן לאכול כולו וגם מדרבנן לא אמרו שאין לאכול אלא א' א' כדי שלא יאכל ודאי איסור, וא"כ בדברים הנבללים (או שנתבשלו) הגם שפוגע בודאי באיסור לא החמירו חכמים וכל הטעם דבעי ששים אינו אלא גזירה אטו מין בשאינו מינו. ובפשטות כן מבואר בר"ן ג"כ דשתי הדברים תלוים זב"ז, דכתב (לו). כהרשב"א "וכי שרינן נמי במין במינו הני מילי לאכול כל אחד ואחד בפניע"י והמשיך "אבל לבשלם כולן כאחד כל היכא דליכא ששים אסור דכיון דגזור רבנן בנותן טעם במין במינו, אי מבשל להו כהדדי יהבי טעמא ואסור" דלא כהרא"ש דהוא גזירה אטו מין בשאי"מ אלא משום דיהבי טעמא ובודאי טועם האיסור.

ולכאורה ע"ד הרשב"א ור"ן הוא ביאור שיטת רש"י ותוס'. דגם הם סבירא להו דמדרבנן אסור לאכול ודאי איסור אבל ס"ל דגם כשאוכלן בזה אחר זה יוצא שאדם זה ודאי אכל דבר האסור, ולכן לדעת תוס' יש להאכילן לבי בני"א, ורש"י החמיר עוד יותר דיש להשליך א' לכלבים. וע' בדברי חמודות (קע"ב) שהביא מהשערי דורא שכתב "שמחר"ם נתן אחד לעכו"ם ולא רצה לסמוך על הביטול ברוב, אפשר משום שהיה ת"ח וצדיק והיה נראה דרך גנאי שיזדמן שום איסור לפיו, וכיון שהחמיר ולא רצה לאכול בעצמו לא נתן אותה חתיכה לישראל רק לעכו"ם אבל מדינא א"צ להחמיר כ"כ, אבל מ"מ יש להחמיר לאוכלן ב' בני"א הואיל וליכא פסידא כולי האי. ומ"מ הסומך על דברי הרמב"ם והרא"ש דמתירין אפי' לאדם א' לא הפסיד". ומשמע דשיטת רש"י דיש להשליך א' לכלבים (או לגוי) הוא חומרא על שיטת תוס' להאכילן לבי בני"א וכנ"ל. ולכאורה הביאור הוא דגם לתוס' יוצא שישראל א' אכל דבר האסור משא"כ כשמשליכין א' לכלב יש לתלות דהאחד שהשליך היה החתיכה האסורה ויוצא דליכא א' שודאי אכל איסור.

הנה מה שכלל השערי דורא הנ"ל הרמב"ם והרא"ש בחדא מחתא, לכאורה אינו כ"כ פשוט. והיינו דנחלקו הראשונים בפי הגמ' וניבטל ברובא, דכ' הר"ן שהראב"ד פ"י דאין הכוונה לחד בתרי אלא לששים דגם ביבש ביבש מב"מ החמירו חז"ל להצריך ששים, וניבטל "ברובא" ר"ל "ברבייה". וע' ברמב"ם (מאכ"א טו', ד') שכתב "אפילו חתיכה נבלה שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה הכל מותר מן התורה. אבל מדברי סופרים הכל אסור עד שיאבד דבר האסור מעוצם מיעוטו" וכ' הכס"מ דדעת הרמב"ם כהראב"ד הנ"ל דמדרבנן בעינן ששים. וכ' דכן ס"ל לרש"י ג"כ. וע' בראש יוסף בסוגיין שכתב דאין יודע מקומו של רש"י, אבל ע"ש בכס"מ שצ"ח לבבא מציעא (ננ). ובאמת בשו"ת הרשב"א דייק מרש"י שם (ד"ה ועולין) שכתב דמעשר בטל ברוב "ולא בעי אחד ומאה" דנראה מלשונן דששים כשא"ר האיסורין מיהא בעי (וצ"ב מסתימת לשון ברש"י בסוגיין ובע"ז). ונמצא לשיטתם דהחמירו חכמים דאין לסמוך לא על הדין ביטול ולא הדין הלך אחר הרוב ובשניהם בעינן שיתבטל מעוצם מיעוטו, וע'.

אבל ע' בעל המאור (פסחים יג: בדפי הר"ף) שכתב דהא דאיתא בזבחים (עח). אמר ריש לקיש הפיגול והותר והטמא שבלן זה בזה ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו" ומסיק הגמ' (עט). "מין במינו ברובא" היינו אליבא דר"ל, אבל לר' יוחנן בר פלוגתיה בכולה תלמודא, גם במין במינו מדאורייתא בעינן ששים כדי לבטל וכמו שאמר ר' יוחנן במס' ע"ז (סז). טעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס "לא שנא מין במינו ולא שנא מין בשאינו מינו" (ומבואר דס"ל דמין במינו נותן טעם בדיוק כמו שנותן טעם בשאינו מינו, והגם שאינו ניכר מ"מ בודאי אסור). וגם עליו יש לתמוה כמו שתמה ר' אלחנן זצ"ל דוכי לית ליה דין ביטול ברוב. ולכאורה בודאי מודה הבעל המאור דמדאורייתא ילפינן מאחרי רבים להטות דאמר' הלך אחר הרוב כגון בטי' חנויות דאמר' כל דפריש מרובא פריש (ולא בעינן ס' חנויות), וא"כ מ"ש ביטול דג"כ ילפינן מהאי קרא דאחרי רבים להטות דבעינן ס' ולא סגי בחד בתרי.

באמת יל"ע דמנלן באמת דיש ב' דינים של ביטול ברוב והלך אחר הרוב. דלכאורה בע"כ צ"ל דשניהם נלמדים מאחרי רבים להטות והתם לכאורה לא נתבטל דעת המיעוט אלא דאמרין הלך אחר רוב דעות בסנהדרין (והקשו הראשונים דלכאורה הסנהדרין קבוע וא"כ הול"ל כל קבוע כמחצה על מחצה. ותיריך הר"ן דהגם שסנהדרין עצמם קבוע אבל הדיבור שלהם נידול). וע' בחידושי הגר"ח (בי"ק כז: אות רכט') שביאר דע"כ ב' הדברים הנ"ל כלולים באחרי רבים. דהלא בעינן שכל הסנהדרין של כג' יפסקו הדין וע"כ דאמר' דהמיעוט בטל לרוב וליכא דיעה המתנגדת. אבל בענין ג"כ שיכוונו הסנהדרין להאמת וע"כ דאמר' הלך אחר הרוב שהרוב הכריעו הספק לאמיתיה של תורה. [ואולי אפ"ל דבאמת לא ס"ל לבעל המאור כנ"ל אלא דהולכין אחר הרוב ולא אמר' דבטל ברוב, דבכלל צ"ב איך אפ"ל דהמיעוט של דינים בטלים אם ניכרים הם, וע' בלבוש (א"ו"ח סי' תרל"ב) שבאמת הביאו למקור דמדאורייתא אפי' כשהאיסור ניכר בטל ברוב וכתב דלכן בסוכה שהיא ז' על ז' ויש בו פחות מג' טפחים סכך פסול, אינו פוסל הסוכה ומותר לישן תחתיו, דהגם שהסכך פסול ניכר אפ"ה מה"ט בטל ברוב ונהפך הפסול לכשר. וע"ש בטי"ז שתמה עליו, וכ' דבסנהדרין המיעוט כמאן דליתא, וכלשון התוס' בב"ק (שם ד"ה קמ"ל) ואפשר דא"צ פסק של כג' ודי בפסק של רוב של כג'. וע"ש במהרצ"ח].

לכאורה עדיין מוטל עלינו לבאר שיטת הרא"ש הנ"ל. דהנה יסד הרא"ש דע"י הביטול נהפך האיסור להיות היתר, ובפשטות כן ס"ל לשא"ר (חוץ מהתוס' רי"ד) רק דס"ל להרא"ש דהוא מותר לגמרי ואפי' מדרבנן לא גזרו. אבל כתב דעל אף שנהפך האיסור להיתר, אם אח"כ ניתוסף איסור אמר' דמצא מין את מינו וניעור. ולכאורה הוא תמוה, דכל כמה שכבר נתבטל לגמרי עד כדי כך שאם בישלו אמר' שהפליטות היוצאות ממנו הן פליטות המותרות, איך אפ"ל שאח"כ חזר האיסור לאיסורו. וע"ש שביאר דטעמא דהוי כהוכר האיסור, וכל היכא דהוכר האיסור פשיטא שאסור לאכול. ולכאורה עדיין תמיהתינו במקומה עומדת, דהרא"ש הניח ב' יסודות. חדא דאיסור שנהפך להיתר אם הוכר אח"כ בודאי אסור, וצ"ב דבר זה מנליה, דאפי' הוכר החתיכה אבל כבר נהפך האיסור להיות היתר (ובפשטות זהו סברת הראב"ד הו"ד בתוה"ב כז. דקמא קמא בטיל ואפי' שפך איסור כל היום כולה הכל בטל ולא עוד אלא שהאיסור מצטרף להיתר כדי לבטל מה שנשפך אח"כ, וע' באחרונים ד"מ בע"א). וחידש ג"כ דהכא הגם שבאמת אינו ניכר דאירינן במין במינו, אפ"ה "הוי כאילו הוכר האיסור" וצ"ב כוונתו דלמעשה אינו ניכר.

וע' בר' אלחנן זצ"ל (קוב"ש חולין אות לו') שביאר דמוכח מהרא"ש דהדין ביטול הוא דין תמידי, והיינו דכל כמה שיש תערובת אנו אומרים שהמיעוט נתבטל ברוב. אבל ברגע דמאיזה טעם שיהיה תו ליכא תערובת, ממילא נפל היסוד ונפל גם הדין ביטול. ולכן כה"ג שאח"כ הוכר האיסור, ממילא תו ליכא תערובת וליכא על החתיכת איסור דין ביטול. וע' בריטבי"א לעיל (צח:). שהקשה דאיך אפ"ל דטע"כ לאו דאורייתא הלא דרשינן (ק"ב:). הטמאים לרבות צירן ורוטבן וציר אינו אלא טעם בלא ממשות. ותי' דבודאי טעם בעיניה שלא נתערב היתר כלל, אסור לכו"ע מדאורייתא "וכל היכא דהוי טעם איסור מרובה והיתר מועט כמאן דאיתיה בעיניה חשיב"י. ואפ"ל לפי"ז דגם במין במינו יש ביבש, היכא שניתוסף איסור והוי איסור מרובה והיתר מועט כמאן דאיתיה בעיניה חשיב וליכא תערובת כלל, וכל היכא דליכא תערובת ליכא גם דין ביטול. אבל ע"ש בר' אלחנן שהעיר דלכאורה לסברא זו אצ"ל דהוכר האיסור דאפי' בלא"ה כבר ליתא להרוב וממילא ליכא דין ביטול (וכ' דני"מ בניתוסף איסור ועכשו התערובת עומד מחצה על מחצה, דלמעשה תו ליכא רוב אבל עדיין אי"ל דהוכר האיסור. ואולי אפ"ל דס"ל לרא"ש שכל כמה שלא הוכר האיסור אמר' דנהפך וניתוסף האיסור להיתר וא"כ אכתי יש רוב היתר, ורק היכא דנתרבה האיסור דאז הוי כהוכר האיסור אמר' דכבר ליכא תערובת של ספק וממילא ליכא להדין ביטול ג"כ, וצ"ב). ויל"ע בעוד נקודה אחרת דהאי דינא דביטול ישב ביבש מב"מ. לדעת רוב ראשונים מדאורייתא בטל חד בתרי ואפי' מדרבנן לא גזרו ביבש ביבש.

ונמצא דמין במינו הרבה יותר קל ממין בשאי"מ דלכו"ע (כשגם ממשו בעין) כשא"כ טעמא חייב מדאורייתא אם אכל כזית בכדי אכילת פרס, ואפי' ביבש ביבש אסור לכה"פ מדרבנן. ומצד שני לדעת רבי יהודה מין במינו הרבה יותר חמור ממין בשאי"מ, דלדידה יש ביטול במין בשאי"מ ובמין במינו ליכא ביטול כלל. ולכאורה הביאור הוא, דכתבו הראשונים (לעיל צח:). דמה דס"ל לרבי יהודה דמין במינו לא בטל הוא רק בלח בלח ולא ביבש ביבש (דלא כרש"י דגם ביבש ביבש ס"ל דמין במינו במשהו), ויל"ע מהו הסברא לחלק.

ולכאורה הדברים מובנים ע"פ מש"כ הר"ן בנדרים (נב). בביאור הא דהחמירו חז"ל דשיל"מ לא בטל רק במין במינו ולא במין בשאי"מ. וכתב דטעמא דרבי יהודה "דמין במינו לא בטיל לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו" (ורבנן ס"ל דמ"מ מין במינו

דאיסור והיתר אין דומין זל"ז כיון דחד אסור וחד שרי שאין רואי לילך אחר דמיון בעצם אלא אחר חילוקן באיסור והיתר). ולכאורה סברא זו לא שייך אלא בלח בלח (כדס הפר ודס השעיר) אבל ביבש ביבש שאינם נבלים יחד לכאורה אין חתיכה א' מעמיד ומחזק החתיכה השניה. ונמצא דגם לדידיה מב"מ יבש ביבש בטל חד בתרי, ורק פליגי בלח בלח ונחלקו כמוש"כ הר"ן אם אזלינן בתר דמיון בעצם או בתר חילוקן באיסור והיתר. (ואולי רש"י דס"ל דגם ביבש ביבש פליגי רבי יהודה, לטעמיה אזיל דפי' (ביצה ג): החומר דשיל"מ בע"א מהר"ן דאינו משום שדומה האיסור להיתר והוי כמין במינו, אלא טעמא דעד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר ואפשר דס"ל דאין טעמו של ר' יהודה משום דמעמידו ומחזקו אלא גזיה"כ היא בין בלח בלח ובין ביבש ביבש. וע"ש בר' אלחנן (אות לוי) שכתב דלפי ביאורו הנ"ל בדין ביטול ברוב דאכתי סיבת האיסור קיימת רק דכל כמה שיש ספק נאמר דין ביטול, אי"ש מש"כ רש"י עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, דלכאורה אם נניח שנתבטל אי"כ נהפך להיתר וליכא איסור כלל. אבל כנ"ל סיבת האיסור עדיין במקומה עומדת ולכן שייך לומר עד שתאכלנה באיסור) וע'.

(בביאור סו"ד הרא"ש לענין טומאה ע' מש"כ בשערי יושר שער ג' פ"ז. בענין מין במינו יבש ביבש אם הולכין בתר רוב מנין או רוב בנין נראה בעזה"י כפי' קט').

סימן קט' (דין יבש ביבש שנתערב)

סעיף א' - מה נחשב תערובות יבש ביבש - ע' בפמ"ג (משב"ז א') שכתב דלא בעינן סמוכין ומוקפין אלא כל שיש ג' חתיכות וא' מהן טריפה אזלינן בתר רובא ואפי' א' בבית ושנים בעליה (וע"ש עוד שכתב דאפי' האיסור של ראובן שנתערבה בב' חתיכות היתר של שמעון בטל וכמבואר בביצה לח:). אבל ע' בבית אדם (שער הקבוע ד') שהשיג עליו (ובעזה"י נראה יותר כפי' קיא').

ביטול חד בתרי - הבאנו לעיל (סי' צח') דנראה דעת רוב המפרשים (וכ"פ הגר"י"ב 23) דתרי לאו דוקא, ומשהו יותר מחד סגי (דלא כפשטות משמעות לשון הרמב"ם במאכ"ט טו', ד'ו) וכ' המנ"י דאפי' להני דס"ל דבעינן כפל אינו אלא מדרבנן כדי שיהיה רוב הניכר, אבל יש לציין שהמהרש"א בפסחים (מד). תוד"ה איתביה) כתב דבעינן כפל מן התורה, וצ"ב מ"ט (וע"ש בגליון מהרש"א ד"ה בהנך).

רוב מנין או רוב בנין - ע' בפתחי תשובה שהביא מה דנחלקו האחרונים בביאור דעת ש"ך שכתב "ואפילו ליכא רוב אלא בהנך תרי שהם קטנים מהאיסור בטל" האם כוונתו דב' החתיכות הקטנות ביחד עדיין קטנים מהחתיכה הגדולה או דבעינן שב' החתיכות הקטנות יחד יהיו יותר גדולות מהחתיכה הגדולה כדי לבטלו. ולדעת החינוך בית יהודה בעינן שרוב הבנין של הבשר בקדרה יהיו של היתר ודלא כדעת השואל שפי' דכל כמה שיש רוב במנין החתיכות לא איכפת לנו בגודל של כל חתיכה בנפרד. ודעת החזו"א (סי' לז' סק"כ) כדעת השואל וביאר "שיסוד התערובות הוא כשאנו נותנים עינינו בא' מהן הרוב מתירה, ולזה דיינינן בדין ביטול להתיר כל התערובות, וא"כ הדין נותן שכל שיש ברש של התערובות ג' מאורעות, ב' של היתר וא' של איסור כגון שלקח ב' חתיכות בשר כשר וחתיכה א' מטריפה ואינו מכיר את החתיכות, כשאנו דנין על א' החתיכות הרוב מתירה ויש בזה הדין ביטול להתיר כולן, וגדלות חתיכה א' אינה גורמת כלום להפסיד את הרוב וכ"ו שהתערובות בגופים ולא בחלקי הגוף" ע"ש.

ביטול חד בחד - לכאורה תלוי במח' הנ"ל גם הדין של ביטול חד בחד כחתיכה א' גדולה מהשני, דאם אזלינן בתר רוב בנין אה"נ שייך ביטול גם ככה"ג משא"כ אם נאמר דבעינן דוקא רוב מנין ככה"ג ל"ש ביטול כיון דליכא ב' חתיכות של היתר. והנה ע' בשו"ת הרשב"א (ח"א, סי' ערב') שהחכם השואל (ר' מאיר בן ר' שלמה בן שהולא) הוקשה לו דאיך שייך חיוב אשם תלוי בב' חתיכות א' של חלב וא' של שומן באכל א' מהן וא"י איוה מהן אכל, דהלא קי"ל דיבש בטל ברוב וכיון דא"א לצמצם בע"כ א' מהם יותר גדול מהשני ויתכן שהאיסור נתבטל ברוב, וצ"ל דאיירי ששניהם שוים בדיוק וצ"ב (וע' מש"כ הערוה"ש לתרץ). והרשב"א הרבה להקשות עליו ובתוד"ה כתב דאיירי בא' גדולה וא' קטנה אבל כיון שאינו ניכר האיסור "שמא הגדולה היתה של איסור וכשאכל הישראל הראשונה שמא היא היתה של איסור בין שאכל הגדולה בין שאכל הקטנה, או שמא של היתר עלתה בידו ולהכי מייתי אשם תלוי". אבל מבואר בדבריו דמודה דשייך שחתיכה א' יתבטל להשני רק דאפשר דהגדולה איסור ולא שייך ביטול, ולפמ"ש"כ החזו"א לכאורה ל"ש ביטול דליכא רוב מנין. ובאמת ע"ש בחזו"א שהקשה כן בעצמו וכתב "דקושטא הוא דלא שייך רוב במה שחברתה גדולה ממנה אלא שאין אנו צריכין לזה דבלא"ה ל"ש ביטול כיון שהספק על הגדולה כמו על הקטנה" וצ"ב. ובביאור המחלוקת ע' במגילת ספר שר"ל דלחזו"א דין ביטול ביבש שאני מביטול בלח, דיסוד הדין ביטול הוא "דאם נבוא לדון על כל חתיכה בנפרד יש לדון שהיא מרוב חתיכות ההיתר ונתחדש דין נוסף שמאחר שעל כל א' מהחתיכות בנפרד אפשר לדון שהיא מותרת יש להתיר גם את כל התערובות יחד" ולכן תמיד בעינן רוב במנין החתיכות שנוכל לומר כל דפריש. ולמעשה לדעת הגר"י"ב (23) דלכתחילה בעינן רוב בנין ורוב מנין, אבל בפמ"ג סגי ברוב בנין בלבד, ועד"ז כתב הכנה"ג דבעינן שתייהם והביאו הבדה"ש אבל כתב דנ"ל דא"צ אלא רוב בנין וראיה מלח בלח דל"ש רוב מנין. (וע' בפמ"ג (פתיחה ח"א פ"א) מה שתמה על הרשב"א הנ"ל, וע' בבדה"ש ובמגיה לרשב"א מש"כ לבאר דבריו).

תערובות חד בחד באיסור דרבנן - לכאורה ככה"ג א"צ אפי' רוב היתר דכל כמה שיש ספק אמרי' ספיקא דרבנן לקולא, וא"כ לכאורה מותר אפי' לאכול שתייהם, אבל ראינו בהב"י שהביא מהגהות או"י דבכה"ג מותרבאכילה בב' בני"א, וכ' עליו הב"י דיחיד הוא בדבר זה ואין לסמוך עליו (ואפי' לדעת הב"י דכתב דהגירסא הוא דמותר לישראל ולגוי, מבואר דלבי' ישראלים אסור וכ"ש לחד גברא) ויל"ע אמאי לא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא ככה"ג. וע' בש"ך (סי' קי' כללי ס"ס אות כא') שכתב דהוי כאיתחזק איסורא דלא אמרי' ספק דרבנן לקולא, ולמשל באשה שנטמאה בכתם ולא ידעין אם טבלה לא אמרי' דספיקא דרבנן לקולא והיא מותרת, וה"נ ככה"ג שיודעין בודאי שא' מהחתיכות הוא ודאי איסור לא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא.

לרשב"א האם האיסור לאכול כולן ביחד מדאורייתא או מדרבנן - ע' בט"ז ופמ"ג ועוד הרבה אחרונים שכתבו דפשוט דאינו אלא מדרבנן (וכ"כ המ"ב באו"ח סי' תמז' בשעה"צ ל') וראיה מהא דמותר מה"י לאכול לח בלח מב"מ שנתבטל ברוב הגם שהוא אוכל ודאי איסור. ובטעם שגזרו חז"ל כתבו האחרונים משום דנראה כזלזול באיסורים (בדה"ש) או כמראית עין (גר"ז תמב', וע' ב"ח בשם המהרש"ל), והא דהתירו חז"ל כשיש ס' צ"ל משום דאז נתבטל מעוצם מיעוטו ואינו נחשב כאוכל איסור וכ"כ הבדה"ש. אבל דעת כמה אחרונים (יד יהודה ועוד) דבאכילת כולם איסור דאורייתא, יש, וצ"ב כנ"ל דמ"ש לח בלח דמותר מדאורייתא ברוב הגם שהוא אוכל ודאי איסור. וע' באחרונים שביארו דיש לחלק בין יבש ללח והגם דביבש מדאורייתא אסור כיון שהאיסור עומד בעינו אפי' בלח מותר כיון שנתערב ונתבטל לגמרי להתערבות. אמנם בין אם האיסור מדאורייתא או מדרבנן, לכאורה טעם האיסור הוא משום דאוכל האיסור בודאי, וא"כ א"ש הא דלא ביאר הרשב"א כהרא"ש דלח בלח אסור חד בתרי גזירה אטו מין בשא"מ, אלא ביאר דבעצם אסור כיון שפוגע בהאיסור (וכ"כ הפמ"ג בפתיחה ריש ח"ב וע"ש מה שהעיר דבמק"א כ' הרשב"א גזירה אטו א"מ).

והנה הרמב"ם כ' דלח בלח אסור מטעם אחר משום דבעינן שיתבטל מעוצם מיעוטו, וביאר הפמ"ג (פתיחה ח"א סוף פ"א) דאזיל לטעמיה דס"ל דטעם בעיקר לאו דאורייתא וממילא אא"ל דגזרו במב"מ לח בלח אטו מבשא"מ, דהלא ככה"ג אינו אסור מדאורייתא (כל כמה שלא נתערב ממשות האיסור). ולכאורה פמ"ג אפי' דזהו הביאור ברש"י (ב"מ נג.) ג"כ שדייק הרשב"א ממנו דס"ל כהרמב"ם דמב"מ יבש ביבש אינו בטל חד בתרי אלא בעינן ס' מדרבנן, והיינו משום דס"ל כהרמב"ם דטע"כ לאו דאורייתא וא"כ ע"כ הגזירה במב"מ לח בלח אינו אטו שאינו מינו אלא מט"א דבעינן שיתבטל מעוצם מיעוטו, ואם זהו הטעם א"כ אין לחלק בין לח בלח ויבש ביבש ובשניהם בעינן ששים מדרבנן (אבל ע' בערוה"ש יב' שכתב דלפנינו לא נמצא זה ברש"י ואדרבא מדבריו ריש ביצה וזבחים משמע להיפך דס"ל דבטל ברוב, וע' בפמ"ג שם ריש ח"ב שכי' דאפי' אם טע"כ לאו דאורייתא אפשר דגזרו אטו כזית ככא"פ). אבל בדעת הראב"ד דג"כ ס"ל דמב"מ יבש ביבש בעינן ששים אא"ל כן דהלא איהו ס"ל דטע"כ דאורייתא.

לרשב"א לאכול שתיים ביחד - מבואר בהש"ך (סק"ז) דגם זה מותר דסו"ס יכול לתלות שהאיסור אינו באלו שהוא אוכל עכשו ונמצא שאינו אוכל ודאי איסור, אבל הפרי תואר כתב דלאכול שתיים יחד בודאי אסור כיון שהאיסור נמצא ברוב וא"כ בודאי באכילה זו אוכל האיסור, וכ"פ הערוה"ש (כ') וציין

שכתב כתב כן השטמ"ק בביצה (ג). אבל צ"ב דהלא הש"ך הביא ראייה מהרשב"א עצמו שכתב דאם בישלן בב' קדירות מותר הגם דבאחד מהם ליכא רוב, ומבואר דאפי' שתיים יחד מותרים וצ"ע (ועי' בשעריי ש"ג).

טעם החומרא דרש"י להשליך א' מהם - בפשטות אפ"ל דהוא ע"ד חומרת הרשב"א ותוסי' על הרא"ש, דלדעת הרשב"א אין לאוכלם כולם כא' כיון שבאכילתו בודאי אוכל איסור, משא"כ בזא"ז אפ"ל דהאיסור בחתיכות אחרות, משא"כ לדעת תוסי' אין לאדם א' לאכול כולם דאז נמצא שודאי אכל איסור וכמוש"כ הב"י מהסמ"ג "דיש להחמיר שלא לאכלן אדם א' שנמצא שאוכל בודאי איסור" וא"כ י"ל לדעת רש"י יש להחמיר שלא יהיו כולם נאכלים ע"י ישראלים דאז נמצא שישראל אכל ודאי איסור, ולכן משליכים א' ותולין שהוא האיסור (ול"א דהאיסור נמצא ברוב וכנ"ל ברשב"א), וכ"מ שפי' בהגהות שערי דורא ובכמה אחרונים (לבוש), אבל בשערי דורא כתב טעם אחר, וכן הביא בתשובות מיימוניות מהר"י יחיאל מפריש דזורקין א' כדי שלא יבא אדם א' לאכול כולן. ועי' בבד"ה"ש שר"ל דנ"מ בין הטעמים אם מותר לאכול קודם שישליך א' ע"ש.

הלכה למעשה במב"מ יבש ביבש - מה שיוצא מהרמ"א הוא דהגם דלדינא קי"ל כהרשב"א אבל לכתחילה יש לנהוג כהסמ"ג שיאכלו ב' בני"א ויש מחמירין כרש"י, אבל במקום הפסד אפשר לסמוך אפי' על הרא"ש שנהפך האיסור להיתר (וכמוש"כ בסעי' ב', וכנראה משום דמעיךר הדין ההלכה כמותו). אמנם בפרט א' נחלקו בכוונת הרמ"א, דכמה אחרונים העתיקו להתיר במקום הפסד אבל הפמ"ג (ש"ד ה') כתב דרק התיר בהפסד מרובה, ודעת המ"ב משמע כמקילין דעי' בשעה"צ (שם) שכתב דאפשר לסמוך על הרא"ש במקום הפסד.

קמח בקמח וכדומה - לדעת הש"ך דין קמח בקמח כלל בלח ולכן בעינן ששים מדרבנן לבטלו, אבל להכו"פ כיון דהוי מב"מ ואפי' בלח א"צ ששים אלא מדרבנן לכן אפשר להקל ולהחשיב קמח כביש (כדעת הרמב"ם וכמוש"כ בהגהות רעק"א), אבל כתב הפמ"ג (ש"ד ג') דקשה להקל נגד הכרעת הש"ך דרובן סבורים דלח מיקרי, וכ"פ המשנ"ב (תמו' סקל"ב ע"ש). אבל יל"ע אמאי נחשב לח בלח דכל החומרא של לח בלח הוא משום שני"ט בכל התערובות והכא אינו ני"ט, ועי' בערוה"ש (כח') שר"ל דעיקר הטעם דיבש ביבש בטל ברוב ילפינן מאחרי רבים ולא שייך זה אלא כשכל א' ניכר בפני"ע. וע"ש בפמ"ג שהביא מהמנחת כהן (ח"ב סוף פ"א) דחרדל ושומשמין וכדומה יבש מיקרי, ובאמת ע"ש במ"כ ולפיננו לא כתוב אלא חטיס שעורין אורז ודוחן.

היכי משכחת במב"מ יבש ביבש - עי' בש"ך דשייך בגי' אופנים: א) כמוש"כ ה"טור שנהפך לחתיכות דקות ואינו ניכר בין זה לזה. ב) ג' מינין חלוקין במראה וטעם ואי' מהן של נבילה שנשחטה שלא כהוגן ואינו יודע איזו [ועד"ז הוסיף הפמ"ג בפתחה: כמה מינין וקראיה של א' טריפה ואינו יודע איזו]. ג) שלשה דברים ששוין במראה ואין שוין בטעם וידוע איזה האיסור ואח"כ נתערבו. אבל לדעת הפרי"ח בכה"ג שאינם שוים בטעם ואפשר להאכילם לגוי והוא ירגיש איזה של איסור אי"ז נחשב תערובת כלל דאפשר לברורי (ולדעת הגר"י"ב 34 למעשה אין להקל). ובאמת יל"ע להש"ך דגם זה נחשב תערובת, (ועוד יותר לכאורה מבואר באו"ה דזהו התערובת היחיד במין בשא"מ דביאר דמה"ט בעינן ששים "דיכול קצת להכיר האיסור ולהסירו משם" דאת"ל דאיירי בא' שנשחט שלא כדן לכאורה בודאי א"א להכיר האיסור כלל, ועי' האם מותר לאכול כולם, הלא בודאי ירגיש כשיאכל האיסור, וע"ש בפמ"ג (משב"ז ב') שכתב דמותר מדאורייתא לאכול כולם ואח"כ אם ירגיש האיסור יפלוט (ומדרבנן אסור עד שיהיה ס', אבל לכאורה אפי' כשיש ששים עדיין ירגיש הטעם כשיאכל האיסור, וצ"ל דגם בזה אם ירגיש יפלוט, ומה שהצריכו ס' הוא כדי שאם יתבשלו כולם יחד לא יתן האיסור טעם).

ביטול מין בשא"מ יבש ביבש - לרוב ראשונים נראה דמה"ט בטל ברוב, אבל הרמ"א הביא מהתרוה"ד דאף מדאורייתא אין בטילין ברוב, ויל"ע מהו השיעור ביטול מדאורייתא דלכאורה ס' אינו דין דאורייתא, ויש שפירשו (יש"ש ס' מ"ז) דהוא כזית בכא"פ, וכשליכא שיעור זה מותר מה"ט. ובביאור שיטתם עי' משי"כ הערוה"ש (יג') לבאר, ואולי אפ"ל ע"פ משי"כ החו"ד (ה') "דאפי' ביבש שייך טע"כ כיון דמרגיש טעם האיסור בפיו, וגם הסברא והחוש יעיד כך דכיון דלועס הרי מרגיש טעם האיסור" אבל לפי"ז לכאורה השיעור ביטול לא יהיה כזית בכא"פ אלא ס', וכן צ"ל לפמ"ש בהגהות אמרי ברוך (ד"ה וכתב), וע"ש בד"ה וע"ש (שם).

כשע"י הבישול לא יבא לידי איסור דאורייתא - כיון דטעם הגזירה להצריך ס' הוא שלא יבא לידי איסור תורה ע"י הבישול, כתב הש"ך דבאיסור דרבנן דאפי' יבשלו ויתן טעם ליכא אלא איסור דרבנן לכן ביבש א"צ אלא רוב, אבל כתב דלשון הרמ"א אינו משמע כן, [וע"ש בש"ך (קד' סק"ג) דאם האיסור נטלי"ם גם א"צ אלא רוב כיון שאפי' יבשלו ליכא איסור דאורייתא, וכ"כ הפרי"ח]. אבל עי' בהגהות רעק"א שצ"ע למשי"כ הש"ך בעצמו בכללי ס"ס דהיכא דליכא הפסד כולי האי יש להחמיר, וכן דעת המנ"י ומנ"כ (עי' פמ"ג בפתחה ח"א רפ"ב) להחמיר כפשטות הרמ"א, וע"ש בערוה"ש שכתב דבה"מ אפשר לסמוך על דעת המקילין (אבל שלא בהפ"מ אין להקל דבאו"ה יש טעם אחר אמאי בעינן ס' ביבש ביבש דנחשב כניכר האיסור קצת, וא"כ אין חילוק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן), וכ"פ הגר"י"ב (36). אבל יש לציין משי"כ החו"ד (סוף סק"ה) דאפי' להש"ך אסור לאכול שלשתן יחד דירגיש האיסור. וע"ש בפמ"ג (שפ"ד ד') דנחלקו האחרונים בכה"ג שמלבד החתיכות יש ג"כ הרבה רוטב בקדרה ובסה"כ יש ס' כנגד האיסור דאפי' יבשלו לא יתן טעם. ודעת המנ"י דמועיל אבל המנ"כ החמיר דבעינן ס' בחתיכות מלבד הרוטב כי היכי דבמב"מ אפי' כשיש ס' בעינן רוב בחתיכות עצמן כמו"כ במבשאי"מ אפי' כשיש ס' בעינן ס' בחתיכות עצמן, והדמיון תמוה כמו שתמה המנ"י דהתם אם ליכא רוב בחתיכות ליכא ביטול כלל, משא"כ הכא אפי' בלי ס' בחתיכות לא יתן טעם, אבל כ"י הפמ"ג דאין להקל אלא בפמ"מ, ואפ"ל דס"ל דגזרו על החתיכות שאם יבשלו יתן טעם וא"כ אין לחשבן הרוטב כלל דלא גזרו על כל תערובות בפני"ע אלא על חתיכות אלו אם שייך שיבא לידי טעם ע"י בישול.

סעיף ב' - להרבות עליו היתר ולבשלם - המ"ב (שכ"ג סק"ז) כתב דאסור להרבות היתר בשבת ויו"ט משום מתקן מנא, משא"כ לזרוק א' כתב המג"א כיון שאינו אלא חומרא בעלמא מותר בשבת (וע"ש משי"כ לענין מדידה בס', וע"ש ס' שו"י סק"ה), וכ"כ הערוה"ש (קט', כו').

לא נודע קודם התערובת - בפשטות מבואר בש"ך דהיכא דלא נודע התערובת קודם הבישול יש איסור דאורייתא באכילתו כיון שעדיין לא נתבטל. וכנראה הב"ח שכתב דכשבשלו בב' קדרות קודם שנודע התערובות מותר לאכול, ס"ל דהא דלא חל הביטול קודם שנודע התערובת אינו אלא מדרבנן (וכ"כ החו"ד בס"י צח'). ולכאורה בביאור שיטת הש"ך אפשר לדמותו למצא בשר חוץ לחנות, דהגם שאנו יודעים שהבשר פירש מהחנות לא אמרי' דהחנות קבועות וכל קבוע כמע"מ דמי, אלא אמרי' דלידת הספק היתה מחוץ לחנות אחר שפירש וכל דפריש מרובא פריש ומותר, ומוכח דהחידוש של ביטול אינו אלא היכא שנולד הספק דאז הדין ביטול מכריע שדינו כהרוב, דביטול אינו אלא הנהגה במצב של ספק (ולכן אפי' נתבטלה ואח"כ הוכר האיסור כתב הרא"ש דחזרו וניעור דתו ליכא ספק וכמוש"כ ר' אלחנן זצ"ל).

האם מותר לשתות חלב בזמנינו - א' מהנידונים הגדולים למעשה היוצא מסי' זה (וסי' צח'), הוא לענין חלב בזה"ז דהלא ידוע דאחוז גדול של פרות הן טריפות וא"כ הגם שאם חולבים כל פרה בפני"ע אה"נ אפשר לומר שהפרה הזו כשירה דפריש מהרוב, אבל כיון שמערבים חלב כל הפרות יחד נמצא שנהפך ללח בלח ואז בעינן ששים בחלב כנגד החלב של הטרפות ובודאי ליכא ששים. וכמדומני שיש שהפסיקו לשתות חלב מחשש הני"ל. אבל כמה פוסקים רצו להתיר דכיון שאינו ידוע לנו איזה פרות טריפות ורק ע"י הסטטיסטיקה יודעים שיש אחוז גדול של טריפות לכן אפשר לאוקמא כל בהמה בחזקת כשירה וכל החלב כשר, (אבל י"א דרוב הפרות המיוחדות לחלב טריפות) אבל לפי"ז צ"ל דסומכין על הרמ"א דכיון דכבר נודע התערובות כל היוצא ממנו כבר הותר.

סימן קי' (סעיף א', ב')

סעיף א' - דבר חשוב לא בטל - הפמ"ג (משב"ז ריש ס' קי') הביא מהמנחת כהן שיש ד' דברים שאינם בטלים מחמת חשבותיהו: חר"ל, בריה, בעל חי, ודבר שבמנין. והנה נחלקו התנאים בגדר החשיבות של דבר שבמנין. והגם דנחלקו הראשונים בביאור הסוגיא (פ"ג ערלה מ"ו. וגמי ביצה ג', זבחים עב. יבמות פא:), נראה דפשטות הצעת הסוגיא לפרש"י ורוב ראשונים הוא כך: לדעת הרבנן ליכא אלא ו' דברים הנחשבים חשובים כ"כ שאינם בטלים כלל

בתערובתם, ולדעת ר"ע יש להוסיף ככרות של בעה"ב (שהם גדולים לאפוקי דנחתום שהם קטנים). בדעת ר"מ נחלקו רבי יוחנן ור"ל, דלר"י רק דברים שמתמיד נמכרים במנין אינן בטלים (ומלשון הירושלמי בערלה דף יט. משמע דאינו אלא י' דברים - ו' הני"ל וחבילי תלתן ועוד ג', וע' בפ"י הר"ש למשנה הני"ל) ולדעת ר"ל כל דבר שלפעמים מוכרים אותו דוקא במנין ג"כ חשוב ואינו בטל וכן ס"ל לתנא דליטרא קציעות. להלכה, הרמב"ם והמחבר (שהביא לשונו מלה במלה) פסקו כרבנן ור"ע דרק ז' דברים חשובים ואינם בטלים. לדעת הרמב"ם קי"ל כר' יוחנן אליבא דר"מ דאת שדרכו לימנות שנינו, והט"ז ושי"ך נקטו כהראשונים ופוסקים דס"ל דקי"ל כר"ל אליבא דר"מ דכל שדרכו לימנות שנינו. וכי' הט"ז דבהפסד יש להקל כהרמב"ם (וע' בפמ"ג שהבין דכוונתו להפסד מרובה), אבל השי"ך לא חילק, אמנם נראה דהרבה פוסקים נקטו כהט"ז לכה"פ במקום הפסד מרובה וכ"פ הבדח"ש. ודעת הגרי"ב (157) שהמנהג כמושי"כ הט"ז להקל כהרמב"ם במקום הפסד.

טעם אינו בטל - האשכול כתב דהטעם שדבר חשוב לא בטל הוא דע"י חשיבותו הוא זכור, וע' בבדח"ש שר"ל כוונתו דע"י שזכר תמיד שנמצא איסור בתערובות ואעפ"כ אוכלו תבא מזה הקלה באיסורים שלא כדין שיאמרו הספקות מותרים אף בדליכא ביטול (וע"ש עוד מה שרצה הבדח"ש לפרש בע"א). ולכאורה בלא"ה אפשר לפרש דכל המהות של ביטול הוא שהכל נתערב לחפצא א' ואין חשיבות בחלק א' יותר משאר החלקים, וכל כמה שיש דבר חשוב שנתערב בפנים איך אפשר להגיד שהוא חלק מכל התערובת ואינו חשוב לעצמו, ע"ד משי"כ הג"ר אלחנן בקוב"ש (חולין אות מב') דכל תקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומדאורייתא אדם דבר חשוב הוא ולא בטל אפי' בתוך מליונים.

גדר דבר שבמנין - ע' דרכי משה שצ"ח למשי"כ התרה"ד (קג') לענין נרות חנוכה שכתב דנחשבים הם כדבר שבמנין כיון שמדליקין אותן במנין בשעת מצוה, וע"ש בתו"ד שכתב "וכי תימא לא מקרי דבר שבמנין אלא דבר שמודדים אותו בשוק במנין ולא במשקל ובאומדן, ובכ"י ניכר דהוא דבר חשיב ולכך לא בטל, אבל הני נרות נהי נמי מדליקין אותן במנין, מ"מ אם היו נמכרים בחנות במקום שמוכרין רוב דברים במשקל כמו בארץ לועז היו נמכרין במשקל לצורך תשמיש ולהכי לא הו' מדברים שבמנין ובטל ברוב, והדלקה במנין זהו מטעם חובת המצות שכך מצותו. נראה לומר אעפ"כ הואיל ונתערבו אחר שהודלקו למצוה והשתא הו' דבר שבמנין במלתייהו אע"ג שלענין חול וכה"ג לא הו' דבר שבמנין מקרי שפיר דברי שבמנין". ונמצא לפי"ד שכל דבר שנמכר במשקל אינו דבר שבמנין, ואפי' דבר שנמכר במנין אבל אין מדקדקין בו אלא אומדים בערך כמה יש, גם זה אינו דבר שבמנין (ושאני נרות חנוכה שאעפ"כ נחשבים כדבר שבמנין כיון שהודלקו למצוה). והביאור הוא כנ"ל דכיון שאין מדקדקין בדברים אלו ומוכרין הכל במשקל או באומדן זה מראה שאין חשיבות לכל חפצא בפנינו, משא"כ כשמדקדקין למכרו במנין זה מראה חשיבות לכל חפץ וחפץ.

וע"ש ברש"י בזבחים (עב. ד"ה אלא למ"ד) שביאר אַת שדרכו לימנות, "שדרכו מיוחד לכך דאין לך אדם דמוסיף עליהן יתירה ללוקח ולא מוכר בלא מנין". וכן ע"ש לפנינו שביאר דכל שדרכו לימנות ר"ל "דיש מקפידין למכרו במנין ויש שאין מקפידין ומוסיפין יתירה". ולפי"ז משמע דאם לפעמים מוסיפים א' אינו דבר שבמנין, וע' בשי"ך הארוך שכתב דאפי' ביצים שמוכרים בסל במנין אבל מעשים בכל יום שמוסיפין א', וכ"כ בפ"ת בשם התשובה מאהבה, ונמצא דלרש"י ביצים אינם דבר שבמנין לר' יוחנן.

הנה לפי הני"ל יליע בזמנינו מה נחשב דבר שבמנין. דהנה המציאות היא שכמעט כל דבר מאכל נמכר במשקל. פיצוחים, סוכריות, דברי מאפה, פירות וירקות (חוץ מחסה וכד'), ובשר ועופות, כולם נמכרים במשקל כפשוטו. לחמים, קרקרים, שימורים, דגני בוקר, מוצרים חלביים כיוגרט חמאה וקוטג', חבילת מטסיק, ציפס, שוקולד, סוכר, קמח, פסטה, יינות, שתיה וכו', כולם נמכרים ביחידות של קופסאות, שקיות או בקבוקים, אבל כפי משקל מסוים וכמו שכתוב בכל דבר ע"ג הארזיה. וא"כ לא נשאר אלא כמה דברי מאכל כגון ביצים, חסה, חלות ולחמניות וכדומה. והנה גם בהם יליע, דיש הרבה גדלים של ביצים, ותבנית של שלשים ביצים קטנים נמכר בעשרים ושתים ש"ח, ותבנית של שלשים ביצים בינונים נמכר בעשרים ושבוע, ותבנית של שלשים ביצים גדולים נמכר בשלשים שקל, ונמצא דבאמת אין משלמים על כל ביצה בנפרד אלא על משקל מסוים של ביצים וכפי גודל הביצים משלמים בהתאם (אבל יש לדחות דלמעשה אינם שוקלים כל תבנית וא"כ זה עדיין נכנס בגדר של דבר שבמנין). וכן בחסה הרבה פעמים הם מכניסים דיש ראשי חסה לתוך השקית כיון שהם כל כך קטנים, וא"כ לכאורה דומה הדבר לדבר שבמשקל. וא"כ היכי נדיינו דיני להאי דינא. ויש שציינו דיש דברים הנמכרים דוקא במשקל מתוך חשיבותיהו כגון שרשרת זהב וכלי כסף שהגם שבודאי קונים לפי מנין אבל סו"ס משלמים לפי משקל כדי שלא להפסיד אפי' גרם א' של זהב.

ובאמת כבר עמדו פוסקי זמנינו על קושי זה. וע' בבדח"ש (סקכ"ה) שהסתפק אם העיקר מה שנמכר דוקא במנין או העיקר מה שלא נמכר באומדן אבל נמכר משקל נחשב דבר שבמנין, והשאר בצ"ע (וע"ש במילואים שצ"ח לדברי התרה"ד הני"ל). וע"ע במעדני אשר (סי' קכח') שסיכם בעיא הני"ל באופן ברור וקצר, אבל צ"ב מהו מסקנתו למעשה.

ולכאורה אפי"ל שהכל תלוי בכוונת בני"א, דאם כוונתם לקנות במנין (עשר תפוחים, חמש חתיכות עוף וכד') אז נחשב דבר שבמנין ואם דעתם לקנות במשקל אז אינו דבר שבמנין. אבל גם בזה אין כל הזמנים שוים, דהלא לפעמים מישוה רוצה חמש חתיכות עוף לחמשה בני"א שיאכלו אצלו בשבת, ולפעמים הוא עושה סלט עם חתיכות עוף והוא צריך משקל מסוים, ולפעמים הוא רוצה ארבע חתיכות והוא חותך אותם לכמה חלקים בגלל שהם מדי גדולים, וא"כ בודאי אפי"ל דהו' אַת שדרכו למנות, ואולי הוא בגדר כַל שדרכו לימנות כיון שלפעמים הוא רוצה מספר מסוים. וכן קצת מוזר להגיד שעוף הוא דבר שבמנין וסתם בשר שהוא יותר חשוב אבל כיון שאין בו חלקים והוא קונה אותו במשקל ממילא אינו דבר שבמנין. ועדיין צ"ע בזה, ותשי"ח.

דבר שבמנין נשאר דברים שאינם מיני מאכל - לכאורה יש דברים שודאי נחשבים כדבר שבמנין כגון רכבים תכשיטים וחליפות, ופאה נכרית וכד' דאינו נמכר באומדן או במשקל אלא כל אחד בפני"ע. וכן אתרוגים, לולבים, והדסים לפני סוכות בודאי נמכר במנין (וכ"כ בחיים וברכה דנחשבים כדבר שבמנין) אבל בשאר ימות השנה בודאי מוכרים אותם באומדן. טיטולים, כסאות ושאר רהיטים ג"כ נמכרין במנין אבל לכאורה גם באלו לפעמים מוסיפים א' כגון הקונה מאה כסאות נותנים לו שתים במתנה, וא"כ לפמשי"כ השי"ך בארוך א"י את שדרכו אלא כל שדרכו (ובזמנינו שהם מעלים המחירים כ"כ, כמעט אין דבר כלל שלא יוסיפו עוד א' כשקונה הרבה, וע'). ויש סיפור ידוע שמישהו הדליק נרות שבת על כסא במלון ואחר שהם כבו, הגוים העובדים שם הסירום וסידרו כל הכסאות ונתערב כסא הני"ל בין שאר הכסאות, והבעיא היא שהכסא מוקצה דנעשה בסיס לדבר האסור וכיון שהוא דבר שבמנין אפי' באלף לא בטל. ולכא"ו יש הפסי"מ ואפשר להקל כהרמב"ם וכיון שלפעמים מוסיפים א' י"ל דאינו נחשב את שדרכו (לפמ"ש רש"י) וע'.

דברים שנמכרים במנין ואפי"ה אינם נחשבים דבר שבמנין - כי הבי"ח מהמהרש"ל (אבל ביש"ש חזר בו) שדברים שקונים רק א' מהם בפ"א אינו דבר שבמנין, וה"ה דברים המאוסים (שם) או מחוסרים תיקון גדול (שי"ך, וע"ש בפמ"ג). זאת אומרת שלא כל דבר הנמכר במנין נחשב כדבר שבמנין אלא רק דברים שמחמת החשיבות שלהן נמכרין במנין, ונמצא דמה שנמכר במנין הוא סימן ולא סיבה.

דבר חשוב שנתערב באינו מינו - משמעות הרמב"ם ומחבר הוא דרק במינו החמירו בה, אבל כי השי"ך דהוא לאו דוקא. ולכא"ו יש ראייה מסי' ק' (סעיף ג'), ד' דבנתערב בריה במרק ובירקות דהוא א"מ וכי המחבר דלא בטל. אבל ע' בפמ"ג (שפי"ד א') שהביא מהמ"כ לחלק דבריה וחרה"ל הם יותר חשובים מדבר שבמנין ולכן אין בטילין אפי' בא"מ. ואולי הביאור הוא ע"פ משי"כ הר"ן בנדרים (נב). דמבי"מ אינו מבטלו אלא מחזקו ומעמידו ולכן מחמירין במב"מ יותר, דבמשא"מ כל היכא שנתערב נתבטל להתערבות השני ואין לו חשיבות בפני"ע, אבל דברים חשובים מאד כגון בריה וחרה"ל אפי' באינו מינו עדיין עומדים בחשיבותן ואינו נעשה חלק מהתערובות.

הולכת הנאה לים המלח - ע' במ"ב (תמז' סק"ג) שכתב לענין חמץ "דיש פוסקים הסוברים דסגי שישליך דמי החמץ המעורב בו לים המלח ואח"כ מותר למכור או ליתן לעכו"ם הכל ולא קי"ל כן למעשה" (וע"ש בשעה"צ דאפי' במקום הפסי"מ מאד אין נראה להקל).

[חבילי תילתן - ע' בירושלמי (ערלה שם) דחבילי תלתן היינו חבילה של עשרים וחמש ולכאורה לפי"ז נמצא עוד חילוק בין דבר שבמנין וחרה"ל דלדעת השי"ך לא שייך חרה"ל אלא בחתיכה א' ולא בכמה חתיכות יחד (דלא כהט"ז)].

סעיף ב' - בעלי חיים לא בטילי - יש שאלה ידוע בענין כפרות (עי' חשוקי חמד יומא סו:), דמעשה שהיה עם א' שעשה כפרות עם תרנגול ואח"כ התרנגול ברח מידו ונתערב עם שאר העופות שעדיין לא עשו בהם כפרות, והקהל הרחב לא רצו לעשות כפרות עם התרנגולים שנשארו כיון דבע"ח זו הטעון בעבירות אינו בטל, ונשאלה השאלה אם זה שפשע והניח לתרנגול לברוח חייב לשלם לבעה"ב על ההפסד הגדול שגרם לו. והגם דבפשטות אה"נ אין התרנגול בטל, אבל שאלה זו נוגע יותר לדיני כפרות מלדיני ביטול. וי"א (הגר"ש"א) דהחלות כפרה הוא רק בשחיטה, וי"א דמדאורייתא בטל, וי"א שאולי אפשר לשאול על כפרתו כמו ששואלין ועוקרין נדר. ולכאורה אפ"ל בפשיטות דאפשר לעשות כפרות לכמה אנשים עם תרנגול א' ומה שאנשים מקפידים ע"ז אינו מחייבו לשלם, ועי'.

בענין שאני אומר (יבמות פב.)

איתא בגמ' (יבמות פב.) "שתי קופות אחת של חולין וא' של תרומה ולפניהם שתי סאין א' של חולין וא' של תרומה ונפלו אלו בתוך אלו הרי אלו מותרים שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין בתוך חולין נפלו, ואמר ר"ל והוא שרבו חולין על התרומה ור' יוחנן אמר אע"פ שלא רבו חולין על התרומה". ומבואר בגמ' דאיירי בתרומה בזה"ז שאינו אסור אלא מדרבנן ולכן תלינן בשאני אומר. ולכאורה יש כמה דברים הצריכים עיון. חדא, את"ל דאיירי בתרומה דרבנן א"כ אמאי צריך דין מיוחד של תלייה "שאני אומר", הלא קי"ל בכל מקום דספק דרבנן לקולא. ואת"ל דזהו כוונת הגמ' דתלינן לקולא בגלל שאיסורו מדרבנן, א"כ מ"ט בעי ר"ל רבייה ואמאי בעי ר' יוחנן לכה"פ מחצה על מחצה, ואמאי לא אמרי' דספק דרבנן לקולא ואפי' אם הסאה תרומה שנפלה יותר גדולה מהחולין שיש בקופה הול"ל דתלינן לקולא, וכן הקשו הראשונים (רשב"א וריטב"א). וביותר יש להקשות, דאמאי צריך כל הדין של שאני אומר כיון שהקופה של חולין יש לה חזקת היתר א"כ אוקמוה אחזקתיה דלא נאסר ולא נפל התרומה לתוכה אלא החולין, ולא עוד אלא אפי' בתרומה דאורייתא יש להתיר מטעם זה (וכן הקשה רבינו פרץ בפסחים י. ד"ה בלא לשאול).

והנה, ע' בש"ך (קיא', סק"א) שכתב בביאור הא דרק אמרי' שאני אומר באיסור דרבנן, "דספק דרבנן קי"ל לקולא" ומשמע שפי' דכל הדין של שאני אומר אינו אלא הכלל של כל השי"ס דספק דרבנן קולא (עי' שפי"ד או', אבל ע"ש דלא אמרי' בשאר איסורי דרבנן. ובאמת בפשטות כבר נחלקו בזה הראשונים, לגמרי ולכן אמרי' שאני אומר אפי' באיסור דאורייתא ושיעור דרבנן מה דלא אמרי' בשאר איסורי דרבנן. ובאמת בפשטות כבר נחלקו בזה הראשונים, דע"ש ביבמות פב.): שהקשה הגמ' על ר' יוחנן דס"ל דרבנן לא בעינן רבויא, ממקוה שיש בה מ' סאה דבנתן סאה ונטל סאה כשר לדעת ר' יוחנן רק עד רובו ומשמע דבעינן שישתייר רובו. ותי' הגמ' "לא דלא נשקול רובו, ואיבע"א שאני הכא דאיכא למימר שאני אומר". ופי' הרשב"א (תוה"ב) דגם לתי' בתרא אה"נ דלא בעינן רובא כמו במקוה אבל עכ"פ בעי ר' יוחנן מחצה על מחצה, והשיג עליו הרא"ה בבדק הבית (הו"ד בט"ז שם) דלפי תי' השני של הגמ' לא בעי ר' יוחנן אפי' מחצה על מחצה דכיון דקי"ל ספק דרבנן לקולא א"כ תולין להקל אפי' בליכא רוב היתר כנגד האיסור שנפל.

נמצא לפי הרא"ה ל"ק קושיית הראשונים הנ"ל דאמאי לא אמרי' ספק דרבנן לקולא אפי' בליכא מחצה על מחצה לר' יוחנן, דאה"נ לדידיה מה"ט מותר אפי' ברוב איסור (אבל אכתי קשיא מ"ט דר"ל שהוצרך רוב היתר. ובכלל לכו"ע צ"ב בדעת ר"ל מה יועיל רוב הלא איירינן בתרומה דכדי לבטלו בעינן מאה, ואת"ל דמדאורייתא א"צ אלא רוב, הלא הכא איירינן בתרומה דרבנן וליכא איסור דאורייתא כלל), אבל להרשב"א מא"ל. וע"ש בריטב"א שתי' דאה"נ מעיקר הדין הו"ל להתיר אבל "עשאה כעין של תורה לחומרא והצריכו בו רבויא דלא למיטעי באיסורי דאורייתא" וצ"ב כמו שהקשו בני החבורה דא"כ בכל ספק דרבנן הו"ל להחמיר כעין דאורייתא. ולכאורה משמע (ע"ש במגיה 104) דשאני אומר הוא דין אחר מסתם ספק דרבנן לקולא דהתם ליכא צד להקל אלא מטעם דכל האיסור אינו אלא מדרבנן אבל אין סיבה לומר שהחפצא שעליו מסתפקין הוא היתר ולא איסור, אבל הכא דאפשר לתלות האיסור באיסור והיתר בהיתר א"כ יטעו דגם בדאורייתא אמרי' כן.

וע"ש ברשב"א (חידושו ותוה"ב כב.) שתי' בע"א "דכיון שבדאי נפלה כאן תרומה אלא אינו ידוע לאיזה, אין אומרים בכי האי ספק דרבנן לקולא" ונראה שהבינו האחרונים (כ"כ הפר"ת סק"ב, ומגיה לריטב"א 65) בכונתו דהוי כאיתחזק איסורא דלא אמרי' ספק דרבנן לקולא (ואולי י"ל דהרא"ה הנ"ל ס"ל דאפילו באיתחזק איסורא אמרי' ספק דרבנן לקולא וכדעת הפר"ת שהשיג על הש"ך סק"ד, ואפילו יותר מזה כתב האור זרוע ע"ז סי' רעא) "אם היה דבר יבש שאינו אסור אלא מדרבנן ונתערב חד בחד מותר באכילה" הביאו הב"י בסו"ס קט"ו). אבל צ"ב דא"כ אמאי תולין לקולא במחצה על מחצה דאכתי איתחזק איסורא, וצ"ל דהכא יש דין מיוחד של שאני אומר ולא מקילין אפי' יש לכה"פ מחצה (ועי' בסמוך). נמצא להרא"ה שאני אומר הוא הדין הרגיל של ספק דרבנן לקולא, ולהרשב"א וריטב"א הוא דין מיוחד הנאמר במקומות מסוימות. ועי' ברמב"ן בספר המצות (ד"ה והנה בכאן) שכתב "הם דנים כל דברי סופרים להקל. מהם באיסורים כמו שאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא. והקלו בחשש איסורין דדבריהם לומר שאני אומר" ומבואר שהבין כנ"ל דשאני אומר הוא דין אחר מסתם ספיקא דרבנן לקולא. ועי' במאירי בפסחים משמע בע"א שכתב "וכל שאתה תולה להקל הרי הוא כודאי", והוא ח"י גדול דבפשטות אינו אלא תליה בעלמא, ועי' בפר"ת (סק"א) בתו"ד שכתב דשאני אומר "הוא קולא בלא טעם". וכנר' הכוונה דאינו כספק דרבנן דאולינן לקולא אפי' על הצד שכלפי שמיא גליא הוא אסור, אלא דהוא תליה שמכרעת באופן ודאית שהאיסור נפל לתוך האיסור (ובלשון הגר"א אריאלי שליט"א "במקום שאני מיר קלארט נישט קין ספיקות" ולכאורה א"ש לשון הרמב"ן הנ"ל שכתב שהדין שאני אומר נאמר בחשש איסורין, דר"ל דלא חיישינן לאיסור כיון דאיכא למימר שאני אומר), ובהו אפשר להבין מש"ב הערה"ש (ט) דכיון שאינו אלא תליה בעינן לכה"פ שאף אם נפל האיסור להיתר לא יהא ככולו איסור ואם יהיה רוב מהאיסור הרי הוא ככולו איסור (כיון שאינו כספק דרבנן לקולא שאינו הכרעה כלל וכנ"ל). [ע"ע בלשון המאירי ביבמות פב. שנראה שהבין תי' הרשב"א בע"א].

אבל בין לרא"ה ובין לרשב"א לא נאמר דין זה דשאני אומר אלא באיסורי דרבנן וכדמוכח בגמ', וצ"ב כנ"ל אמאי ל"א דתרומה לתוך תרומה נפלה גם באיסור תרומה דאורייתא כיון דיש להקופה חזקת היתר וכנ"ל. וע"ש ברבינו פרץ שתי' "דהתם איתרע חזקה, דהחולין נמי מעורבין הן". וצ"ב כוונתו דהלא זה גופא בא החזקת היתר להכריע שמה שנתערב בתוכו היה היתר. והנה, ראינו בפתחי תשובה (קט"ו, ד') שהביא משו"ת רעק"א דבנתערב יבש ביבש מין בשאינו מינו ונאבד מקצתו ולא ידעינן כמה היה, דאפ"ל שמחמירין ולא אמרי' דיש להתערבות חזקת היתר, "דביבש אין ההיתר נהפך לאיסור אלא דאסור לאוכלו משום דא"א להכיר האיסור, א"כ אין מוציאין ההיתר מחזקתו וקיימא חזקת האיסור לומר דלא נתבטל". זאת אומרת שאפי' נפל איסור לתוך קופה של היתר אין האיסור מתנגד להחזקת היתר של הקופה דכל ההיתר עדיין היתר הוא, רק כיון שהאיסור אינו ניכר לכן א"א לאכול כל הקופה דשמא יפגע באיסור. וכ"כ השב שמעתתא (גי, ז') אפי' בנפל איסור לתבשיל כיון דל"א חניין בשאר איסורים, ואפי' להני דס"ל דאמרי' אין איסורו מדאורייתא ממילא מעיקר הדין לא נאסר ההיתר בנפילת האיסור. ועי' במלואי שמעתתא שר"ל לפי"ז משי"כ רבינו פרץ דיש ב' אופנים של חזקה, החזקת הדין של החפצא, וחזקת הגוף שלא נשתנה המציאות ממה שהיה, וס"ל לר"פ כרעק"א הנ"ל דכלפי החזקה דדינא אין נפילת האיסור מתנגד לחזקת היתר, וכלפי המציאות "החולין נמי מעורבין הן" דהיה ודאי נפילה וא"ל שלא נשתנה המציאות. [ולכא' אפ"ל ר"פ בעא ג"כ ע"פ משי"כ תוסי' ביבמות פב. ד"ה משי"כ, ע"ש].

סימן קיא' (דין כלים טריפות שנתערבו בכשרות)

סעיף א' - ג' הציורים של המחבר - א) נפלו חתיכת איסור וחתיכת היתר לב' הקדירות א' של איסור וא' של היתר. ב) יש ב' חתיכות א' של היתר וא' של איסור ונפל חתיכה א' לתוך קדירה של היתר. ג) ב' קדירות א' של איסור וא' של היתר ונפלה החתיכה של איסור לאי' מהן. בכל הג' מקילין באיסור דרבנן.

לדעת ה"ט"ז הציור הכי פשוט הוא האחרון דאפשר שלא נפל חתיכה כלל לתוך של היתר, והוא כ"ש מבי הציורים הראשונים שודאי נפל משהו לתוך הקדירה של היתר וכל השאלה אינה אלא מה נפל. אבל מהש"ך (סק"י) מבואר שהציור הכי פשוט הוא השני וסי"ל דאפי' ברוב איסור מקילין והיינו טעמא משום די"ל שמא לא נפל איסור כלל.

עוד ציורים - 1) קדירה של היתר וחתיכה של איסור ואין ידוע אם נפל שם בזה כי הפמ"ג (משב"ז א') דמותר מטעם ספיקא דרבנן לקולא. והוא יסוד גדול לכל התערוכות כגון בספק אם נפל זבוב לתבשיל וכדומה. 2) קדירה א' של איסור ולפניו ב' חתיכות א' של איסור וא' של היתר ונפל א' מהם, כי הפרי"ח (סק"ה) דתולין להקל שהאיסור נפל, והשיג עליו הפרי"ח (סק"ג) ע"ש.

סעיף ב' - באיסור רבה על היתר אין תולין להקל - הקשו האחרונים מהא דאיתא בפסחים (ט:) "ב' ציבורין א' של מצה וא' של חמץ ולפניהם ב' בתים א' בדוק וא' שאינו בדוק ואתו ב' עכברים א' שקל מצה וא' שקל חמץ ולא ידעין הי להאי עייל והי להאי עייל היינו ב' קופות", דאם נכנס החמץ להבית הבדוק א"כ ליכא היתר כנגדו, ובאמת עד"ז העיר התוס' שם (ד"ה היינו) דלא אתיא האי גמי' לר"ל דבעי רבייה, אלא כר' יוחנן. אבל צ"ב דגם לר' יוחנן לכאורה ליכא היתר כלל, וע' במטה יהונתן ופרי"ח.

סעיף ג' - מתי יש להקל גם באיסור דאורייתא - ע' בפמ"ג (משב"ז א') דב' קדירות א' של איסור וא' של היתר ולפניו ב' חתיכות א' איסור תורה וא' היתר ונפל א' מהחתיכות, מותר מסיס שמא לאיסור נפלה ואת"ל להיתר שמא היתר היה.

סעיף ד' - בדאורייתא רק תולין להקל כשיש בא' מהם שיעור ביטול - וצ"ב אמאי צריך לתלות כיון שאפי' נפל להיתר מותר, וע' ב"ט"ז שהביא מהנמוקי יוסף דאירי בהה"ל דמדברנן אינו בטל ולכן צריך לתלות שנפל לאיסור. ולכאורה יש נ"מ ג"כ לענין חוזר ונעור.

סעיף ה' - ב' קופות של ב' בני"א - בכה"ג הרמב"ן הקיל כשבאו לשאול בזא"ז דכל אחד יכול לומר לא בשלי נפל האיסור ולכן שניהם מותרים וראיה לדבר משני שבילין דרך בבאו בב"א שניהם טמאים אבל בזא"ז שניהם טהורים. אבל הרשב"א השיג עליו דבכה"ג אין תולין להקל דמאי חזית לתלות שהאיסור נפל להשני יותר מהראשון כיון דלית ליה להשני שיעור בקופתו כדי לבטל האיסור ואם נאמר שנפל לתוכה נצטרך לבטלו כדי להתירו (כנראה דזהו כוונת הרשב"א במש"כ "שאיין אומרים שאני אומר אלא במקום שא"צ לבטל כלל"). אבל הוא תמוה דלמעשה מבואר בשתי שבילין דמקילין בבי בני"א בזה אחר זה ומ"ש שתי קופות משתי שבילין וכן תמה ה"ט"ז והשאיר בצ"ע. וע' בנקוה"כ (סעיף ז' מבנו של הש"ך) שתי דבשתי שבילין, כשא' בא לב"ד לשאול ליכא נ"מ כלל לענין דינו אם יש עוד בן אדם בעולם שהלך בשביל השני, משא"כ הכא כשבא לב"ד לשאול מה דין קופתו כשנפל איסור ואינו ידוע להיכן, א"כ בודאי יאסרו ב"ד קופתו א"כ יש מקום לתלות שאין האיסור בתוך שלו והוא חייב להזכיר שיש עוד קופה של חבירו ובתוך שלו נפל. נמצא דליכא מציאות בכלל של באו בזה אחר זה, דכל אחד השואל חייב להזכיר את של חבירו ג"כ, וכ"כ הכו"פ [וכ"כ הכו"פ (סי' קצ', כה') לחלק דב' נשים שנתעסקו בציפור שתייהן טהורות בבאו לשאול בזא"ז כיון שאין שאילת הראשונה תלויה במה שיש עוד אשה שיש לה כתם, משא"כ בבי נשים שלבשו חלוק א' ומצאו עליו כתם שתייהן טמאים אפי' בזא"ז כיון שרק אפשר להתירה ע"י שתאמר שיש עוד אשה שאפשר לתלות בה. וע"ש שהש"ך בנקוה"כ אזל לשיטתו דשאני אומר היינו דין ספק דרבנן לקולא. והרמב"ן והרשב"א ג"כ לטעמייהו אזלי ע"ש]. אבל ע' בשפ"ד (ד') שהשיג דגם בבי קדירות א"צ להזכיר שיש עוד קדירה, וע' מש"כ בזה המגיה לכו"פ כאן.

סעיף ו' - מהו החידוש של למקום שנפל הראשון נפל השני - וכמו שהקשו האחרונים דהלא זהו הדין דסעיף א' דכיון שכבר נפל איסור לא מהם ואסרה ממילא הוי ב' קדירות א' של איסור וא' של היתר ונפל איסור לתוך א' מהם דתולין להקל. והבי"ח כי דמועיל אפי' באיסור דאורייתא, והש"ך השיג וכי דהו"א דכאן גרע הואיל והיה לו חזקת היתר רק השתא הוא דנפל, וצ"ב כוונתו, וע' בכו"פ שכי' עליו "וזהו דוחק" ופי' בע"א דנפל איסור לנטי' זיתי היתר ואסרם, ואח"כ נפל עוד ב' זיתי לח וחזרה להתירא ואח"כ נפל זית שני של איסור דתולין שנפל להאי קדרה הואיל ואתחזק בנפילת איסור, וע' ביד יהודה שתמה דכיון שעכשו היתר הוא פשוט דאמרי' מאי חזית. ואפ"ל דלא הזכירו המחבר אלא אטו הסיפא, וע'.

בלא נודע נפילה ראשונה עד שנפל השניה - ע' ברב פעלים שהחמיר בעני"ז בכלה וחמותה שמצאו כתם בבגד א' ואין ידוע אם של הכלה או חמותה אבל חמותה פירסה נדה ביני ביני דא"א לתלות בה, אבל ע' בערוה"ש (יג') שהקיל כיון שעדיין לא נאסרה הקדירה.

סעיף ז' - ביאור הא דמצטרפין ב' קופות לשיעור ביטול - לכאורה דין זה צ"ב טובא, דכיון דליכא שיעור ביטול במקום שנפל האיסור א"כ מהיכא תיתי שמתר לצרף עוד קופה של היתר כדי להגיע לשיעור ביטול כיון שידוע שודאי אין האיסור אלא באחד מהם. ולכאורה אפ"ל (כדמשמע מהרשב"א) שהאיסור אינו אלא מדרבנן ממילא הקילו רבנן דכל מה שנכנס בספק יכול לסייע לשיעור ביטול ומה בכך שהם בבי' כלים נפרדים למעשה יש ספק על ב' הקופות ובבי' הקופות יש שיעור ביטול לכן אמרי' שנתבטל האיסור. אבל צ"ב דמקור הדין הוא מהירושלמי (תרומות פי"ד, ד"ח) דאיתא על הא דקתני ב' קופות אפי' בשתי עליות יעלו, "קופות עשויות להפנות ולהתערב יחד" וכתב הרשב"א כלומר וכל העשוי להתערב כמעורב דמי. ולפי"ז משמע דאין טעם ההיתר משום דהכל נכנס בספק. אבל טעם הירושלמי צ"ב בתרתי, חדא מי יאמר דעתיד להתערב יחד באמת ובפרט אם א' של בשר וא' של חלב בודאי אינם עשויים להתערב יחד. ועוד, אפי' אם נניח שהם עתידין להתערב אבל למעשה עכשו אינם מעורבים, וממנפ"ש, אם למעשה א"צ לערבן יחד א"כ מהו הסברא לצרפן יחד, ואת"ל דצריך לצרפן יחד א"כ איך מותר לצרפן יחד הלא הוא מבטל איסור לכתחילה אא"כ אתיא הלכה זו כרבי שמעון דס"ל כל העומד לזרוק כזרוק דמי (וזה ודאי ליתא דע"ש במשנה בתרומות דר"ש הוא התנא בתרא שם. ועוד ע"ש במשנה ראשונה שהעיר דאפי' למי"ד כל העומד לזרוק כזרוק דמי זהו רק כשודאי עתיד לזרוק אבל הכא מי יימר דמתערב).

והנה, ע' ב"ט"ז (סק"ח) שכתב דפשוט דאם א' של בשר וא' של חלב דאין מצטרפין יחד, וכן הביא מהמהר"ל דאפי' בשניהם מותרים אבל אם א' מר וא' מתוק ג"כ אין מצטרפין יחד, ומשמע דאחי"נ בעינן שיתערבו למעשה (וכן מבואר בד"מ שכתב בסעיף ה' "נראה דכאן מיירי שאין ב' הקדירות מין א' ולכן לא מצטרפי ביחד לבטל"). אבל א"א"ל כן דהלא שם (בסק"י) כתב ה"ט"ז להדיא דאפי' לא נתערבו יחד רואים אותם כאילו הם מעורבים ולכן אפי' למי"ד דאמרי' חני"ן בשאר איסורים ג"כ שייך דין זה דכבר מעכשו נחשבים מעורבים. וכן יש לתמוה על הרשב"א דס"ל דמעיקר הדין אפי' בשני בני"א מצטרפין הגם שודאי התם ליכא צד שהם עתידים להתערב. ולכאורה צ"ל שפי' הרשב"א דכל העשוי להתערב אין הוונה שודאי יתערב, וכן פי' הרע"ב על המשנה להדיא "ופעמים שמתערבות זו עם זו", ולא עוד אלא ע"ש בפי"ה שפי' הרשב"א דכל העשוי להתערב ביחד אלא ר"ל "שקרוב לקבץ שתייהן בבית אחד" וכלשונו שמטלטלות ונענות יתקבצו בשעת הטלטול" זאת אומרת שלא פי' כלל שהם עתידין להתערב ביחד אלא ר"ל "שקרוב לקבץ שתייהן בבית אחד" וכלשונו ביד החזקה (תרומות יד', ה') ובאמת כתבו הנוש"כ דנראה שפי' כהרשב"א דאין חילוק בין של אדם א', או של ב' בני"א. וביאור הדבר ע' בשערי יוסר (ג', ו' ד"ה והנה מה שנחלק) שדעת הרשב"א דכל מה שנכנס בתוך הספק מצטרף, רק דבעינן נמי שתהיה התערבות הכל ביחד ולכן בקופות העשויות להתערב אז אין העליות מתחלקות אבל בבתי מרוחקים אז אין מצטרפים גם בבי' קופות ע"ש. ולפי"ז א"ש אמאי בבי' מגורות בעליה א' מצטרפין כיון דהם נמצאים במקום א', אבל להר"ש אח"י צ"ב דהלא מגורות אין עתידין להתערב ומה יועיל מה ששניהם נמצאים בעליה א' (וע"ש בשערי"י שכתב שצ"ל דבכה"ג עשוין להתפנות).

שוחט האומר על דבר מותר שהוא אסור - ע' בפ"ת לעיל (סי' א', סק"ז) שהביא מהבית יעקב דלא רק באומר על אסור שהוא מותר מסלקין אותו אלא גם באומר על מותר שהוא אסור מסלקין אותו דיכול לבה לדי תקלה, וביאר הפמ"ג דהיינו ע"י שנתלה שפלא האיסור לקדירה האסורה כדמבואר בסימן זה.

סימן קטז' (דברים האסורים משום גילוי)

הקדמה: יליע מהו המקור של הא דאמרו חז"ל (חולין י). חמירא סכנתא מאיסורא, דמהו האיסור לעשות דבר שיש בו סכנה. והנה מרגלא בפומיה דבריות דנלמד מונשמרתם מאד לנפשתיכם (דברים ד', טו') ובאמת חידוש גדול הוא, דהמשך הפסוק הוא "כי לא ראיתם כל תמונה ביום דיבר ה' אלוקיכם אליכם בחורב מתוך האש. פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל" ומבואר דאייירי בעניני רוחניות ובשמירת הנשמה ולא בשמירת הגוף, וכן מה דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד (שם טו', ט"ו) איירי בשכחת מעמד הר סיני ולא בשמירת הגוף כלל. אבל באמת כבר הביא הרמב"ם (רוצח ושמירת נפש יא', ד') האי קרא דהשמר לך כמקור להחייב להזהר מדברי סכנה, וע"ע בתוס' (שבועות לו. ד"ה בנקבו) שתמהו דחז"ל ללמוד האיסור של חובל בעצמו מאי משני הפסוקים הנ"ל. ומקור הדבר הוא מגמ' בברכות (לב): שר' יהודה היה באמצע להתפלל ונתן לו ההגמון שלום והוא לא החזיר לו שלום ואמר לו ההגמון איך לא פחדת שאהרוג אותו דהלא כתוב בתורה רק השמר לך ושמור נפשך מאד (שם, ט"ו) וכתוב ונשמרתם מאד לנפשתיכם. נמצא דילפינן האיסור של עניני סכנה מדרשת גוי.

סעיף א' - גילוי בזה"ז - כבר כתב הטור, וכן נקט המחבר להלכה דבזמנינו שאין הנחשים מצויים בינינו אין המשקין נאסרים משום גילוי. אבל ע' בפ"ת שהביא שלדעת השל"ה השומר נפשו ירחק מזה, וכן מובא במעשה רב (צה"ה) שהגר"א החמיר בזה מאד, וע"ש שביאר "שכל מה שאסרו חז"ל או תיקנו איזה תקנה מפני איזה טעם אף שבתל הטעם הגלוי לנו, תקנתם ואיסורים במקום עומדת כי הם לא גילו אלא אחד מכו"כ טעמים הכמוסים עמהם ע"כ אסור לעבור על דברי חכמים אף שבתל הטעם הגלוי לנו". ובאמת כבר התייחסו הראשונים לדי"ל דלאורה קשה הלא אין ב"ד רשאין לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, וא"כ איך אנו מבטלין תקנת חז"ל. וע' בתוס' (ע"ז לה. ד"ה חדא) שכתבו "כי ודאי הוא כשאסרו תחילה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצויים" זאת אומרת שמעיקרא התקנה היתה מוגבלת למקומות שנחשים מצויין וליכא ביטול תקנה כלל. ולכאורה לפי"ז ל"ק כלל מה שהק' הגר"א, והפלא הוא שהגר"א בעצמו בביאור הגר"א [א] ציין דברי תוס' אלו כמקור למחבר. להלכה למעשה כמעט כל הראשונים ורוב רובן של אחרונים כתבו שאינו נוהג בינינו עכשו (וע' לשון המ"ב בסמוך), אבל לכאורה אה"נ אם יש מקומות שהם מצויין יש לדון שחייבים להקפיד על גילוי, וכמוש"כ הפר"ח "בארצות המערב יש הרבה מקומות דשכיחי בהו נחשים ועקרבים וגם פה ירושלים תוב"ב ואגפיה אע"פ שאין מצויים הרבה מ"מ מצוין קצת וראוי לכל ירא לפשו להיזהר בזה" והביאו הערוה"ש (ב'). אבל צ"ב מהו הגדר של מצוי, וגם יש לצדד דמה שמצוי בחוץ אינו קובע לענין תוך הבית.

לנטילת ידיים - יש שהקפידו גם לענין נט"י שחרית שלא ליטול במים שנתגלו, ולאחרונה הם המציאו מכסה המתאים לנטילה וכמדומני שכתבו שהגר"ש"א הקפיד ע"ז, אבל ע' במ"ב (קס', סקכ"ג) שכתב "ומים שנתגלו בעלמא אין חוששין האידינא לשמא שתה מהם נחש דאינם מצוים ואף מי שנוהר בזה לשתיה לענין נטילה אין להחמיר" (התם איירי לענין נט"י לסעודה וא"כ כ"ש לענין נט"י שחרית, ע' סי' ד', ז').

יין לקידוש - ע' במחבר (או"ח רעב, א') שכתב "אין מקדשים על יין שריחו רע וכו' ולא על יין מגולה אפילו האדינא דלא קפדינן אגילוי", וע"ש במ"ב (סק"ג) שביאר "משום שאין מצויין אצלנו נחשים, אפ"ה אסור משום הקריבהו נא לפחתך. מיהו אם עמד שעה מועטת מגולה אין להקפיד האידינא כ"ז שלא נמר טעמו וריחו. וכתב הח"א דדוקא במקום שהיין ביוקר דלא קפדי כולי האי בגילוי מועט, אבל המקדש על השכר יהיה זהיר בזה. ונראה דבאין לו אחר אין להקפיד בדיעבד גם בשכר כמו ביין". נמצא דלכתחילה יש להקפיד אפ"י בזמן מועט (וראיתי בפסק"ת וע"ז) שמעתי בשם הגר"י"ב דפחות מכתס דקות אינו בכלל זה דהלא אומרים שהיין יותר טוב כשהוא פתוח קצת לפני השתייה). ובכלל יליע מהו השיעור של גילוי, דבגמ' כתוב "כדי שיצא הנחש מתחת אוזן הכלי ויחזור לחורו" ולכאורה הוא כמה שניות, וצ"ב איך אפשר להקפיד על זה כלל. וכשפותחין בקבוק חדש בשבת ע"י שעושים חור בפקק, יש המקפידין לכסות מקום החור, אבל לכאורה א"צ דע' בערוה"ש שהביא מחז"ל שאמרו "יוכמה יהא בנקב כדי שתכנס בו אצבע קטנה של קטן" (ואולי משום הקרבהו נא לפחתך יש להקפיד יותר).

במקרר - כתבו פוסקי זמנינו שאפילו להמחמירין א"צ לחוש במשקין הנמצאים במקרר דזה נחשב מכוסה.

סעיף ב' - בשר ודגים - כ' הפ"ת דהקפידא הוא גם בבשר עוף ולא רק בבשר בהמה. ובפשטות הסכנה הוא רק באיסור בעין אבל בליעות של דג שנכנסו לבשר ליכא סכנה ולכן א"צ לייחד סיר מיוחד לבישול הגעפילטה פיש אבל כ' הטור דיש מחמירין גם בזה (ויש שטוענים שכמבשלים בשר בסיר שמבשלים בו דגים, הסיר נטלי"פ בתוך הבשר, ולכא' הוא ראייה להמושג של בליעות גם בזה"ז). אבל יש כמה נ"מ בדין זה למעשה. דכנראה אין להשתמש ברוטב ווסטרשרי לתבל בשר כיון שיש בו דגים. אבל יליע בזה דלאורה יש ביטול בששים (ע' בסמוך) וכן ראיתי בשם הגר"י"ב (תערובות 130) דמותר לתחילה לבטל דג בתוך בשר "דלהלכה גם בסכנה יש ביטול בששים וא"כ למה אינו מותר גם לעשות לתחילה. ושמעתי מהגר"י"ב שליט"א שכן הסכים הגר"ש"א. ונוגע לנו לענין רוטב ווסטרשרי שיש בתוכה אנשובי". ושמעתי שיש אוסרים לשים מארשמל"יו שיש בו גילאטין של דג על המגנל שצולים בו בשר, ולכאורה צ"ב דאת"ל דשייך ביטול וכתב הפ"ת משום דאין טועמים הדג, א"כ לכאורה גם במארשמל"יו אין טועמים הדג. וע"ע במ"ב שכתב בעני"ז (קעג', סק"ג) "ע' במג"א שכי דאפשר דבזמנינו אין סכנה כ"כ דבכמה דברים נשתנו הטבעים", (וע' בפ"ת מהת"ס) וא"כ צ"ב אמאי יש להקפיד ע"ז, ושמעתי שדעת השב"ח להקל בזה.

דגים עם חלב - ע' גליון מהרש"א שציין למש"כ הבי"י בסי' פז' (ס"ג) דאין לאכול דג עם חלב משום סכנה, ותמהו האחרונים מהו המקור לדי"ז, וע"ש בדרי"מ שכתב דנראה שנתערב לו חלב בבשר, וכ"כ הטי"ז דטי"ס הוא, ובאמת הבי"י עצמו לא הביאו להלכה בשו"ע. וכן נוהגים האשכנזים להלכה (ע' סי' פז'), ופוק חזי מאי עמא דבר שבכל ברית בארצה"ב הם מגישים "lox and cream cheese" אבל ספרדים (וגם יש חסידים) מקפידין ע"ז, ובאמת כבר כתב רבינו בחיי (משפטים כג', יט') "דעת הרופאים בתערובת דג וגבינה שנתבשלו כא' מוליד תכונה רעה וחולי הצרעת". אמנם מבואר באחרונים דגם המחמירין אינן מקפידין אלא בחלב וגבינה אבל בחמאה ליכא איסור (ע"ש בפמ"ג, ופ"ת ט').

סעיף ג' - קינוח והדחה - הגם שכתב הרמ"א שאין מקפידין לרחוץ ידיים בין דגים לבשר אבל יש לאכול דבר ביניהם ולשתות, ולפי"ז אחר הגעפילטה פיש לכאורה יש לאכול ג"כ קצת חלה ולא להסתפק בשתיית יי"ש בלבד.

דגים אחר בשר - ע' בערוה"ש (או"ח קעג', ב') שכי' אנחנו אין אוכלים דגים אחר בשר רק בשר אחר דגים, אבל להשבה"ל (קובץ מבית לוי) "מנהג העולם לאכול דגים לפני בשר אבל זה רק הנהגה בלבד, ומותר לאכול בשר ואח"כ דגים [מנהג העולם ע"פ הרמב"ם] (דעות ד, ז') שיש לאכול קודם הקל ואח"כ הכבד ולכן כ' ג"כ לאכול בשר עוף ואח"כ בשר בהמה. ולשון הירוש"י בע"ז בסי"ג משמע דמותר לאכול דגים אחר בשר".

לשתות מים אחר אכילת דגים - ע' ברעק"א שכתב שסכנה הוא, ומקורו בתוס' (מ"ק יא: ד"ה כוורא) שכתבו דגים (כוורא) סכנה למיכל (דג) סמוך לסירחון וגם בשתיית מים אחר דג אדיתא שם דמעלי ועכשו אינו כן, ושמו נשתנו כמו הרפואות שבש"ס שאינן טובות בזה"ז. וכמדומני ששמעתי מהגר"י"ב דא"צ להחמיר אלא במים אבל כל כמה שנתערב משקה אחר לתוך המים (קולה, מיץ, פטל) אי"ז נחשב מים. ונראה שהביאו הפוסקים סכנה זו להלכה, וכן מנהג העולם לשתות יי"ש אחר הגעפילטה פיש בליל שב"ק, אבל ע' בחוט שני (הל' שבת) שר"ל דבזמנינו שהרופאים אומרים שאין בזה סכנה

א"צ להקפיד בזה כיון שמצד הגמ' יש מעלה לשתות מים, רק שבזמן תוסי' הרופאים אמרו שאינו טוב, וא"כ בזמנינו שלדעת הרופאים אין בעיא בזה א"כ הדרא לדינא דגמ' דמותר לשתות מים אחר דגים.

ביטול סכנה בששים - דעת הט"ז דלא מהני ביטול בששים, אבל נקטו האחרונים להלכה כנקוה"כ שהשיג דרק בארס נחש לא מהני ביטול בס' אבל שאר סכנות בטילין בששים, וכ"כ הפ"ת דלדינא העיקר דבטל, ולכאורה לפי"ז מותר לבטל לכתחילה דבר האסור משום סכנה וכמו שהבאנו לעיל בשם הגרי"א והגרי"ב (וכן נראה מתו"ד הפ"ת).

סעיף ד' - זיעת האדם - הוא סם המות חוץ מזיעת הפנים, וכנראה דהכוונה הוא לאכול הזיעה, ועי' בערוה"ש (יא') שכתב "ולכן יזהר שלא תפול שום זיעה לאיזה מאכל או משקה" ואפשר שד"ז מצוי כשעובדים במטבח והוא מאד חס אז כשמערבבים המאכל נופל טיפות זיעה מהידים של הטבח לתוך המאכל, אבל לכאורה בכה"ג בודאי בטל בששים. ואולי ד"ז נוגע אם משהו שם אוכל בתוך הכיס שלו והוא מתחיל להזיע דעי' בחכ"א (סח', ב') שכתב "לכן יזהר שלא יתן מאכל בין בגדו לבשרו מפני הזיעה".

סעיף ה' - מעות בפיו - יל"ע אם דין זה הוא רק במטבעות או גם בשטרות, דהרבה פעמים רואים אנשים אוזנים שטרות בין השפתים שלהם וכד' ולכאורה יש לזהר בזה, ובפרט לפמ"ש"כ השי"ך שיד הכל משמשת בהן ויש מהם חולין וזוהמתן דבקה בהן ואותה זוהמא קשה לאדם כשנותנה בפיו (a.k.a germs). ועי' בכה"ח (לח') שכתב "ועוד יש לחוש שמא יקפצו לתוך גרונו ויסתכן. ומטעם זה יש לזהר שלא יתן לתוך פיו מחטין ומסמרים קטנים וכדומה שמא יקפצו לתוך גרונו ויסתכן" והוא מאד מצוי ששמים ברגים וכדומה בין השפתים ואולי רק בפיו יש להחמיר. אבל כמה אנשים שלועסים כל מיני דברים לכאורה יש למנוע מזה ע"פ הנ"ל, ועי'.

פס ידו תחת שחיו - עי' בערוה"ש (יא') שביאר "שמא נגע ידו במצורע או בסם רע ומקום בית השחי יש בו ליחות ונקלט שם הצרעת או הסם" ועי' בחלקת בנימין שכתב דנראה שאם רחץ ידו דשרי.

מאכל תחת המטה - השי"ך כתב אפי' הם מכוסים, ולכן אין להניח אפי' שקית סגורה או קופסא סגור של אוכל תחת המטה, ודבר זה מאד מצוי בקאמפ ששמים המזוודה תחת המטה ובפנים אוצרים הממתקים וכד', וכן משאירים אוכל בסל של העגלת תינוק וגם מתחת לכסא במטוס. ועי' בחכ"א וערוה"ש שכתבו דעכשו אין נזהרים בזה ושומר פתאים ה'. ועי' ברעק"א ופתחי תשובה שהביאו השבות יעקב (שאפי' הנוהרים בזה) שא"צ אלא לכתחילה אבל בדיעבד מותרים, אבל הגר"א החמיר בזה מאד. ומתחת לכסא במטוס כו"כ פוסקים הקילו או משום שכל צורת השינה הוא עראי או משום שאינו מטה, וכן אם הוא גוי יש הרבה מקילין אפי' במטה גמורה, וכן בעגלת תינוק שג"כ אינו מטה וגם אולי מעיקר הדין א"צ ליטול הידים שלו משום דליכא רו"ר בתינוק וממילא ה"ה דאין רו"ר מתחת למטה שלו (וכן י"א שא"צ אלא במטה המיוחדת לתשמיש), אבל יש הנוהרים בכל אלו, ומי שרוצה להחמיר בפשטות אין בזה משום כל תשחית משום דיש מחמירין (גם לענין ההדליק שמן שהיה תחת המטה לנרות שבת וחנוכה יש נזהרים משום הקריבהו נא לפחתך, דאם אין משתמשין בו לאכילה גם אין להשתמש בו למצוה). אבל מי שרוצה להקל בודאי יש על מי לסמוך אפי' מתחת למטה רגילה שישן עליו ישראל שינת קבע, וכנ"ל ברעק"א.

סכין בתוך אתרוג וצנון - המחבר כתב דהחשש הוא שמא יפול אדם על חודה וימות, אבל בנמוקי יוסף (ע"ז ל:) כתב דהטעם משום בזיון אוכלין, ועי' בביאור הגר"ח שליט"א לירושלמי שפי' בע"א שלא יתחוב הסכין לתוך האתרוג ויאכלנו שמא יכנס בו חוד הסכין. וב"ק דלכאורה לכל הטעמים ד"ז שייך בכל מיני אוכלין ולא רק באלו, ואולי דאה"י, אבל לפי"ז נמצא דאין לאכול מסכין והוא דבר מצוי, אבל האמת הוא לפמ"ש"כ הנמוקי יוסף דטעם האיסור משום בזיון אוכלין א"כ לכאורה יש עוד טעם שאין לאכול ישר מסכין, ועי' וראיתי בכה"ח (מה') בשם היפה מראה דטעמא משום שהסכין מעלה חלודה וזה נכנס לצנון ואתרוג ע"י חריפותם וזה מזיק לאוכליהם. לפי"ז נראה שהוא מיוחד למאכלים אלו, ואולי גם לשאר דברים חריפים (ושוי"מ שגם הערוה"ש הק' כנ"ל ואח"כ ציין לפר"ח שהביא היפה מראה).

אסרו לילך בכל מקום סכנה - לכאורה נכלל בזה כמה טיולים ובפרט אלו שהם דרך המים (וגם יש לדון על באנג"י גאמפיני"ג וכדומה), ומבואר בגמ' (יומא עז:) דאין לעבור בנחל שהמים רדופים כשהם מגיעים למעלה מהמתנים, והוא בשו"ע הרב, ועי' בשב"ח (ח"ו, קיב') שכי' "ופשוט מאד דבכלל הלכות אלו בזמנינו אלו הנוסעים במכונית אוטו במהירות גדולה וכל אחד רוצה להקדים חברו וכבר ידוע כמה קפחו חייהם כבר בעו"ה והוא סכנה גמורה זה וכיוצא"ב ספק רציחה ספק מאבד עצמו לדעת". (ועי' ש"ס קיא' וקיי"ב שהאר"ך בכל עניני סכנה).

שלא לשתות מים מנהרות בלילה ושלא להניח פיו על קילוח המים לשתות - והיינו משום שאינו יודע מה יכנס לתוך פיו, אבל לכאורה לשתות ממקרר מים אין איסור דכבר עבר כמה מסננים, אבל לכאורה לשים פיו על הברזל שמשם יוצאים המים יש לאסור כמו נתינות מעות בתוך פיו דמי יודע מי שתה ממנו.

שלא לשתות מים בתקופה - עי' חלקת בנימין שכמדומה שכעת הרבה אין מקפידין בזה ואולי משום שלא ברירא לן אימת הוא זמן התקופה. **אם התרמת ובדיקות דם נכללים בכלל הקזה** - הט"ז הביא ימים שיש למנוע מהקזה בשם ריה"ח, אבל עי' ברמ"א (או"ח תסח', י') כתב דנוהגין שלא להקין דם בשום ערב יו"ט. ונחלקו הפוסקים אם גם בדיקות דם נכלל בזה ובמקום הצורך תשי"ח.

קציצת אילן מאכל - כבר תמה הט"ז אמאי לא הביאו דין זה להלכה דהלא גמ' מפורשת היא בב"ק (צא:) שד"ז מביא לידי סכנה וכדאיתא "לא שכיב שיבחת ברי אלא דקך תאנה בלא זימנא" ועי' שמש"ק דאם העץ מזיק לעץ אחר יותר חשוב כמו גפנים דמותר לקצוץ, וכן לקוצצו כדי לבנות בית דירה, וכ"כ החת"ס הו"ד בפ"ת, ועי' בפ"ת שהביא מהיעב"ץ דפשוט דאם עוקרים אותו יחד עם שרשיו כדי להשתיל אותו במק"א דאין בזה איסור. ויודע שביהכ"נ לנדאו בפלאטבוש היה עץ באמצע הביהכ"נ, ויש לדון דאם היו צריכים ליותר מקום אולי היה מותר לקוצצו, אבל התם בכלל כל הביהכ"נ לא היה אלא באופן עראי.

סעיף ו' - בל תשקצו - המששה נקביו עובר בלאו דלא תשקצו ובקטנים איכא גם סכנה (ערוה"ש כ').

אסור לאדם לישן בבית יחידי וכל הישן בבית יחידי או חזותו לילית (שבת קנא:, מובא במ"ב רל"ט סק"ט). **העומד לפני הנר ערום** (פסחים קיב:, מובא במ"ב ערי"ה סק"ז). **אכל ולא שתה אכילתו דם וזהו תחלת חולי מעיים, אכל ולא הלך ד' אמות אכילתו מרקבת וזהו תחלת ריח רע** (שבת מא.) וצריך האדם לזהר בזה. ג' **דברים מתיזין גופו של אדם ואלו הן אכל מעומד, ושתה מעומד, ושימש מטתו מעומד** (גיטין ע.) **נסר מתוח מגג לגג אפי' רחב כמה אסור להלך עליו** (ירושלמי שבת ב', ו') (כל הנ"ל מובאים בערוה"ש). **אמר רשב"י ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו, האוכל שום קלוף ובצל קלוף וביצה קלופה, והשוותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה, והלן בביה"ק, והנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר, והמקין דם ומשמש מטתו.** (נדה יז.) מובא להל' בערוה"ש ובלקוטי הלכות להח"ח. (אוצר מדרשים) ה' **דברים העושה אותם דמו בראשו המכבה את הנר בפיו, והיושב בצלו של נר, וכו'.** ועי' בערוה"ש וכה"ח בס"י זה שהאריכו מאד בכל האזהרות הנזכרים בחז"ל ורי החסיד).

שלא להניח תינוק להסתכל במראה, שלא לעבור על ילד, לקשור חוט שני על ידו - בג' דברים אלו כתב הבאר משה (ח"ח, לו') שהוא זוכר שכן נהגו, וכתב "שכל ג' מנהגים אלו הוא בכלל מנהג נשים זקנות שעליהם כ' הרשב"א (שו"ת ח"א, ט') שאל זילולו בדבריהם ובמנהגיהם כי בודאי יסודתם בהררי קודש גם אם נעלם הטעם ממנו". אבל שמעתי בשם הגרי"ב דהגם שבודאי אין לעבור על בן אדם, אבל הוא מטעם כבוד הבריות (מעולם לא פסעתי על ראשי עם קודש) ואם מקפיד שהוא יחזור ויעבור עליו הוא בכלל דרכי האמורי. ובדור המלקטים ראיתי בשם הגר"ח"ק שליט"א שכי' לענין לעבור על ילד דמאן דלא קפיד לא קפדי בהדיה. ולענין חוט השני באמת כתוב

בתוספתא (שבת ו', א') דלקשר חוט אדום על אצבעו הוא מדרכי האמורי, אבל כבר המליץ הב"י (יו"ד קע"ח, ב') על המקילין בדברים אלו משום שלא הוזכרו בגמ' לא מקפדין על כמה מהדברים הנזכרים בתוספתא הנ"ל.

התערע על רוב העולם שלתת בתם לע"ה אינם חוששים והוא נגד דברי חז"ל, ולצואת ריה"ח חוששין! (פ"ת בשם הנובי"ה אהע"ז מהדו"ב סי' ע"ט)

בענין דהכשר כלים (ע"ז דף עו, פסחים דף ל:).

קתני במתני' (ע"ז עה:): הסכין שפה והיא טהורה, ובגמ' איתא אמר רב עוקבא בר חמא ונועצה עשרה פעמים בקרקע. ונחלקו הראשונים בביאור הגמ', דלרש"י נעיצה היא בנוסף לשיפה המוזכר במתני' (וכי' המהרש"א דלכן שינה רש"י ופי' בגמ' דשפה היינו ע"י בגד דאם כדפי' במתני' שפה ע"י אבן א"י מה יוסיף הנעיצה להשפשוף של האבן), ולרא"ש הנעיצה במקום השיפה ואו הא או הא בעינן. אבל איך שנפרש, בהמשך הגמ' איתא דכ"ז אינו אלא הכשר לאכול בה צונן (אמנם ע' ברמב"ם שפירש דב' מיני הכשר שונים הן ונעיצה מועלת רק לצונן אבל שיפה מועלת אפי' לחתוך רותח), וע"ש בתוס' (י"ה אמר רב הונא) דלאכול בה רותח בעי ליבון וכדאמרין בפ"ק דחולין (ח:): דסכין של עכו"ם מלבנה באור וכן תניא בתוספתא הסכין והשפודין ואסכלא מלבנן באור, והקשו כל הראשונים דזהו דלא כמסקנת הגמ' בפסחים (ל:): דלענין הכשר הסכינים לפסח אמרינן דפרזלייהו וקתייהו ברותחין ולא בעי ליבון.

ונחלקו הראשונים בישוב הסוגיות, דע"ש בתוס' שתחילה כתבו לחלק בין היכא דבלע התיירא דסגי בהגעלה והיכא דבלע איסורא דבעי ליבון, ואח"כ הביאו מר"י דיש לחלק בין סכין גדול שהוא כעין שפוד ותשמישו ע"י האור ולכן בעי ליבון, ובין סכין קטן שאין תשמישו ע"י האור ולכן סגי ליה בהגעלה. אבל הריב"ם השיג עליו וס"ל דסכינים קטנים הניקחים מן העכו"ם בעו ליבון כיון שלפעמים מהפכים בהם בשר על גבי הגחלים ובלעי איסור ע"י האור. וע"ש בתוס' שכתבו דס"ל לר"ת דאפילו אם לפעמים משתמשים בסכין ע"י האור א"צ ליבון כיון שרוב תשמישו של הסכין אינו ע"י האור.

והנה, בכלל יל"ע מה מקרי תשמישו ע"י האור ומה מקרי תשמישו שלא ע"י האור, דלכאורה אפילו סכין קטן שאין צולין בו, אבל אכתי הול"ל דמקרי ע"י האור כיון דליכא רוטב בשעת הבליעה, וא"כ מ"ש שפוד מסכין שחתך בה בשר, ואי"ל דאח"כ גם חתיכת בשר בלא רוטב מקרי ע"י האור, דבסי' צד' (סעיף ו') מבואר דסכין חלבי שחתך בשר בכלי ראשון הכשירו בהגעלה ולא בליבון. ובאמת נחלקו בזה הראשונים, דע' ברא"ה (ש"ד, ב"ד לו:): שכתב דלא מקרי תשמישו ע"י האור א"כ האור רואה המאכל ממש כמו בשפוד ואסכלא שהבשר כנגד האש ממש, משא"כ בצלי קדר או בטיגון במחבת אפילו ליכא רוטב כלל לא מקרי תשמישו ע"י האור (ויל"ע מה דינו של תנור גרוף וקטום דליכא אש ממש אבל גם ליכא כלי מפסיק בין מקום החום והמאכל). אבל ע"ש ברשב"א (בתו"ב ומשה"ב) שהשיג עליו וכתב דלא זהו המודד אלא הכל תלוי באם יש רוטב, דכל כמה שיש רוטב, הרוטב מחליש כח הבלע מלהסתרך בתוך הכלי, אבל הוסיף דלחלוחית בעלמא אין בכחו להחליש כח הבלע דהלא גם מושכין שפוד ואסכלא בשמן ואפי"ה מבואר במתני' דמקרי ע"י האור (וכתב לפי"ז דמחבת שמתנגן בה לא סגי בהגעלה ובעי ליבון). ועד"ז כתב הרא"ש (פסחים פ"ב, ז'): אבל ס"ל דאפי' בקצת לחלוחית מקרי שלא ע"י האור ונ"מ לענין מחבת דדינו כבישול וסגי ליה בהגעלה. ונמצא דלכו"ע חלב מהותך שנתבשל בקדרה סגי בליבון, אבל דעת הרמ"ע מפאנו (סי' צו') דגם זה מקרי בלע ע"י האש כיון שבין החלב והקדרה ליכא אמצעי מבליע של היתר (ושו"ט כל הנוש"כ בביאור דבריו).

הדרגה לשיטת ר"ת, ולכאורה צ"ב מש"כ דאזלינן בתר רוב תשמישו, דמה בכך שרוב תשמישו בבישול שלא ע"י האור, הלא אילו היה משתמש עם הסכין הזה רק פעם אחת ותשמישו זו היתה ע"י האור, בודאי היה צריך ליבון כיון שבלע בלע גדול, וא"כ איך שתנה דין הסכין כששתמש בו עוד כמה פעמים דאז תו לא בעי ליבון וסגי ליה בהגעלה, הלא אחר ההגעלה עדיין יהיה בלוע בבליעות של איסור. ומצינו דרכים שונים בזה בראשונים, ולכאורה יצא מהביאורים השונים גם נ"מ להלכה. דהנה, ע' ברשב"א (שו"ת ח"א סי' שעב', הו"ד בב"י או"ח סו"ס תנא) ששמע מתו"ד דכיון דסתם כלים אינן בני יומן ולכן הבליעות כבר נט"ל"פ ואינן אסורים אלא מדרבנן, ככה"ג לא חששו חז"ל אלא לבליעות של רוב תשמישו. ובאמת מילתא דמיסתבר הוא, דהלא כל הגזירה של כלי שאינו ב"י אינו אלא אטו כלי שהוא בן יומן, ופרש"י שמא ישתמש בו כשהוא ב"י ועדיין נ"ט לשבח, וא"כ כל תשמיש שאינו כרוב תשמישו הוי כמילתא דלא שכיחא דלא גזר בה רבנן, דאין להם לגזור שלא להשתמש בו ע"י האור (אחר הגעלה) בלא ליבון כשהוא אינו ב"י שמא ישתמש בו ע"י האור (אחר הגעלה) בלא ליבון כשהוא ב"י דהלא אין הדרך להשתמש בו ע"י האור כלל. [ובהרא"ש (ע"ז פ"ה סי' לד') מבואר שפי' בע"א דכיון שלהשתמש בו ע"י האור הוי כמילתא דלא שכיחא לכן לא חששו חז"ל שמא באמת השתמש בו העכו"ם בע"ב ע"י האור, ודלא כדביארנו לעיל שלא חששו חז"ל שישתמש בו הישרא"ל ע"י האור כשהוא בן יומן, וע"ז].

אמנם, בר"ן (פסחים ח.) משמע דכיון שכבר אינו ב"י וליכא אלא איסור דרבנן הקילו ואמרו כיון שתשמישו של הסכין הוא לפעמים ע"י האור ולפעמים בבישול ולפעמים בצונן (אבל התם איירי ברוב תשמישו בצונן) לכן לא הצריכו החכמים ההכשר הכי חמור של ליבון ולא הכי קל של נעיצה אלא הכשר אמצעי של הגעלה. ולכאורה לפי"ז הקולא הוא בגדר הם אמרו והם אמרו, דהגם שבאמת שייך גזירת חז"ל לענין כלים שאינם בני יומן אבל לא חייבו חז"ל להכשירו אלא כדרך הממוצע. ולכאורה בין להרשב"א ובין להר"ן אפי' אם הגעילו, אבל כל זמן שהכלי בן יומן מבליעת איסור של העכו"ם אין להשתמש בו ע"י האור, ובאמת כן פסק המשנה ברורה (תנא, סקמ"ו) ע"ש, אבל כשאנו ב"י ליכא איסור להשתמש בו אפי' שלא ע"י האור (שו"מ שכל אלו הדברים הם מפורשים ברמ"ע מפאנו בסי' צו' שהוא המקור להמשנה ברורה הנ"ל, וע"ש).

והנה, ע"ש ברא"ש שביאר שיטת ר"ת בע"א דס"ל דאפילו אי ידעינן שהעכו"ם אכן השתמש בסכין לתקן פתילה של חלב או להפוך בשר על הגחלים אפי"ה מותר לישראל להשתמש בו בחמין כל כמה שאינו ע"י האור, דכמו דקי"ל לענין כלי איסור של עכו"ם דמותר להשתמש בו לדבר צונן בלי הגעלה הגם שהכלי בלוע מאיסור אבל מכיון שהשתמשות בצונן אינו מפליט בליעות של איסור לכן אין סיבה שלא יוכל להשתמש בו (חוץ מהחשש שמא יבא להשתמש בו ע"י חמין), כמו"כ לענין כלי הצריך ליבון, אחר הגעלה מותר להשתמש בו לבשל כיון שלא יפליט הבליעות שנבלעו בו ע"י ליבון דכבולעו כך פולטו ורק ע"י ליבון יצליח להפליט הבליעות שנבלעו ע"י האור. ולפי"ז לכאורה אין הבדל לדינא בין אם הכלי בן יומן או אינו ב"י דבשניהם אין להשתמש בו ע"י האור דאז יפליט הבליעות שנבלעו ע"י האור ולא יצאו ע"י ההגעלה.

וע"ש ברא"ש שהשיג על ר"ת והשווה הכלי הבלוע מאיסור ע"י האור שהגעילו, לכלי חרס, וכמו דקי"ל דא"א להכשיר הכלי חרס כיון שהתורה העידה שאינה יוצא מידי דופיו לעולם (בפסחות דופיו הוא מלשון 'דברנו דופי' ואינו מלשון 'דופי' הכלי) ואפילו הגעילו הכלי חרס אבל עדיין יפלוט הבליעות שנשארו בכל בישול ובישול, וכמו"כ הכא הגם שהגעילו אבל כל כמה שנשארו בו בליעות אז בכל בישול ובישול עדיין יפלוט הבליעות שנבלעו ע"י האור, וע"ש שהוסיף 'יוא"ל דמה שבלע ע"י האור לא יפלוט לעולם כי אם באור, דהא אמר השפוד והאסכלא של קדשים מגעילן ברותחין אלמא בליעה ע"י האור נפלטת ברותחין'. וצ"ב מא"ל בדעת ר"ת.

אמנם, יל"ע טובא במה שהשווה הרא"ש נידו"ד לכלי חרס, דהלא התם בלע הכלי שלא ע"י האור אבל כיון שכלי חרס במציאות יש לו יותר חורים ואויר בתוך דפנותיו לכן בלע טפי, אבל אי"ז דומה להבליעות שנכנסו ע"י האור דלכן נבלעו יותר עמוקים וממילא אינן יוצאות ע"י הגעלה בעלמא. אמנם נראה דבזה גופה נחלקו הראשונים הנ"ל, דהיינו בגדר הבליעות הנבלעות ע"י האור (שוב מצאתי שהצמח צדק או"ח סי' נ"ב הסתפק בדבר זה), דלפי הרא"ש הבליעות שנכנסו ע"י האור נכנסו בדיוק באותו עומק של הבליעות שנכנסו ע"י בישול רק כיון שכח הבלע הוא יותר חזק לכן הכמות של הבליעות שהוא מבליע הוא יותר גדול, ולכן הוא ממש דומה לכלי חרס שהגעלה אחת אין בכחה להפליט כל כך הרבה בליעות. משא"כ לדעת ר"ת אפ"ל שהאיכות של הבליעות שנכנסו ע"י ליבון הוא יותר גדול מאלו שנבלעו ע"י בישול ולכן הן נכנסות יותר עמוק, וממילא ע"י הגעלה יוצא כל הבליעות שעתידין לצאת אף פעם ע"י בישול, ולכן מותר לבשל בה, דאע"ג שנשארו בליעות, אבל נשארו כל כך עמוק בתוך דופני הכלי שא"א להפליט אותם ע"י בישול אלא ע"י

ליבון (אין הכוונה שהבליעות נכנסו יותר עמוק ברוחב הדופן דהלא מצינו שהגעלה פולטת מכל הדופן, אלא הכוונה שנכנסו ביותר חוזק וכלשון הרשב"א הנ"ל שמסתבר הבלע בתוך הכלי. ואגב זהו בדיוק אותו לשון שכתב הרשב"א בחולין להסביר אמאי יש הגעלה לכלים וליכא הגעלה לאוכלין "שהיה נסרכת ומתפשטת בתוכן ואינה יוצאת בנקלה כל כך").

ובאמת מהרא"ש עצמו משמע שעדי"ז הבין דעתו של רבינו תם, דע"ש שכתב "ואא"ל דמה שבלע ע"י האור לא יפלוט לעולם כי אם באור, דהא אמר השפוד והאסכלה של קדשים מגעילן ברותחין אלמא בליעה ע"י האור נפלטת ברותחין" ולפום ריהטא ראייה זו תמוה טובא דבדאי גם ר"ת מודה שבליעות שנבלעו ע"י האור יוצאות ע"י הגעלה, דהגם שהגעלה אין בכחה להוציא כל הבליעות ולליבון יש בכחו להוציא כל הבליעות, אבל אין הכוונה שאין בהגעלה כח כלל להוציא בליעות שנכנסו ע"י האור, אלא שאינו בכחה להוציא כל הבליעות שנבלעו ע"י האור. ומשמע שהרא"ש הבין בדעת ר"ת שיש ב' סוגי בליעות, בליעות שנבלעו ע"י בישול ובליעות שנבלעו ע"י האור ועל שתיהן אמרו חז"ל כבולעו כך פולטו ובהגעלה א"א להפליט אפי" בליעה א' שנכנס ע"י האור.

ולפי"ז יוצא דס"ל לר"ת דמה שנכנס ע"י ליבון נכנס יותר עמוק, אבל אין הכוונה שרק נכנס עמוק יותר מהעומק של הבליעות של בישול אלא הכוונה שנבלע גם יותר עמוק אבל בודאי יש בליעות שלא נכנסו כל כך עמוק ובליעות אלו בודאי יוצאים ע"י הגעלה בעלמא, וכ"כ הרמב"ן (ע"ה: בסוד"ה מתני') לתרץ קושיא הנ"ל "ואין זה קושיא, פולטין הן רוב בליעות ומשהו הנכנס בגופו באור אינו יוצא אלא [על ידי האור], ולפי"ז א"ש מה דאיתא בגמ' שמגעילין השפוד של קדשים כיון שרוב הבליעות יהיו נפליטים ע"י ההגעלה, והבליעות שנשארו הן כל כך קלושות שא"א לחול עליהם שם איסור. ולפי"ז יוצא שנחלקו הראשונים הנ"ל בביאור הא דאמרו כבולעו כך פולטו, דלפי מש"ב הרא"ש בר"ת א"א להפליט שום בליעה אלא בדרך שהוא נבלע, משא"כ לר"ת הכוונה שאין כל הבליעות יוצאות אלא בפליטה שהיא כדרך הבליעה. אבל יש לציין שעל אף דלכו"ע אמרי' כבולעו כך פלטו אכתי יש אפשרות להכשיר הכלי בענין אחר מבליעת איסורו, דאפשר להכשיר כלי שבישל בו איסור ע"י שיתלבן הכלי. והיינו דשונה הדין ליבון מדין הגעלה, דלליבון בעינן [כלשון הגמ'] עד שישיר הקליפה של הכלי והראשונים הביאו מש"כ בירושלמי עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו (ולולא דמסתפינא אמיןא דזה גופא הוא מה שאמרו חז"ל בבבלי עד שישיר הקליפה דע"י הניצוצות הניתזים ממנו נראה כאילו השירו קליפת הכלי, ועי' ביפ"ע שכתב דאפשר דהוא חדא שיעורא), ובפשטות ע"י הליבון נשרף כל הבליעות ואינן נפליטים ממנו, ולכן לדינא קי"ל דא"צ להוריד הממשות או החלודה מהכלי קודם הליבון משא"כ בהגעלה אם לא יוריד החלודה היא תעכב הבליעות מלצאת. נמצא כשאופן ההכשר יותר טוב מאופן הבליעה אין חסרון של כבולעו כך פולטו. ולכאורה לכן מדקדקים להגעיל הכלים במים רותחין דשמא נבלע הכלי ברותחין, אבל אפילו היכא שלא נבלע ברותחין בודאי יצאו הבליעות ברותחין. אבל ילי"ע לפי"ז היכא דנתבשל שמן של איסור בקדרה האם יועיל להגעיל הקדרה במים חמים דהלא שמן רותח הוא הרבה יותר חם ממים רותחים ואולי לא תועיל ההגעלה להפליט כל מה שנבלע ע"י השמן.

והנה, כ"ז בליבון חמור אבל בליבון קל שאינו חם כ"כ ילי"ע אם הליבון שורף הבליעות או מפליטן, ובאמת עיקר המושג של ליבון קל לא ראינו כלל בגמ', ורק הזכירו המרדכי (ע"ז סי' תתס') שכתב דכל היכא דהיתרא בלע דמדינא סגי בהגעלה אם בא ללבנו א"צ ללבנו בליבון חמור שיהיה הניצוצות ניתזין ממנו, וסגי בליבון קל דהיינו שיחממו עד שיהא יס"ד משני הצדדים "דאותו ליבון מפליט יותר מהגעלה" ולכאורה משמע שאין בכח ליבון קל לשרוף הבליעות אלא שהוא מפליט הבליעות (וכ"כ הפמ"ג להדיא באו"ח סי' תנ"ב משב"ז ד') ונ"מ אם צריך להסיר החלודה וכנ"ל (ובעז"ה"ת נראה עוד כמה נ"מ בין ליבון והגעלה בס"י תנא' ותנב').

ובאמת צ"ב מהו המקום לחלק בין איסורא בלע להיתרא בלע, ולמשל אם נבלע קלב ע"י האור איך יספיק ליבון קל להוציא כל הבליעות להיתר לצלות על אותו שפוד משהו בשיר. ועי' בראשונים (ע"ז עו.) דמבואר שהכשר בדרגה פחותה מאופן הבליעה ג"כ מוציא בליעות רק לא כולם (וכמושי"כ לעיל בביאור שיטת ר"ת) ולכן מה שנשאר לא הוא אלא טעם קלוש שא"א לחול עליו איסור כלל, וכתב הרשב"א (תוה"ב לח.) שהוא ע"ד מה שמצינו בני"ט בר נ"ט דהגם שיש טעם אבל כשר הוקלש שא"א לחול עליו איסור בב"ח. [והנה, עדי"ז ביאר הרשב"א והריטב"א מה דאיתא בגמ' דכל יום נעשה גיעול לחבירו, דע"ש ברשב"א שהקשה כמה קושיות, וביאר דהגם שלא יצאו כל הבליעות אפי"ה הוקלשו באופן שתו א"א לחול עליהם שם איסור, אבל לפי"ז צ"ב מאי תירץ הגמ' בסוף לחלק בין היתרא בלע לאיסורא בלע, ועי' בריטב"א. וכן צ"ב מש"כ רש"י לפרש ההבדל בין איסורא בלע להיתרא בלע דכיון שאינו בעין לא חמיר איסורו].

אבל זה לא יתרץ מה שהקשינו מ"שמן דהיינו לומר שרוב הבליעות של שמן נפלטו ע"י ההגעלה במים, דהתם דאיירי בשמן של איסור הוי איסורא בלע וכמו בני"ט בר נ"ט דאיסורא דאינו מועיל מה שהוקלשו הבליעות של איסור "דאיסור שבה להיכן הלך" כמו"כ הכא מה שהוקלשו הבליעות של השמן האסור לא יתיר האיסור. וכנראה צ"ל דהגעלה במים מועלת לשמן מטעם שבארנו לעיל דהיכא שאינו בן יומו שאין איסורו אלא מדרבנן הקילו כל כמה שהגעילו באופן הרגיל ולא חיישינן למה שנבלע בו שמן פעם א', אבל לפי"ז יוצא שכשנבלע שמן האסור בכלי לכאורה אסור להגעילו כשהוא בן יומו דליכא להקולא של נטלי"פ, וכן יהיה אסור להגעילו כלי שדרכו תמיד לבשל בו שמן של איסור, וזו לא שמענו, ועי'.

סימן קכ"א (סדר הכשר כלים הנקנים מן העכו"ם)

סעיף א' - הכשר כלים שהשתמשו בהן העכו"ם בצונן - במחבר מבואר דבעינן ג' דברים, שפשוף בשעת הדחה, שטיפה, וטבילה. ועי' בב"ח שביאר שהשטיפה הוא "להעביר לחלוותי האיסור הנשאר עליו מן השפשוף", ויל"ע מהו תכלית השטיפה כיון שיטבילם אח"כ במי מקוה. ואולי אה"נ אינו אלא עצה טובה שלא יתכלך מי המקוה, אבל אינו במשמע כ"כ.

כלי שהשתמשו בו לשאיבת מים - עי' בדרכ"ת (ז') שהביא מהשבילי דוד דבקה מגוי דלי ששואבין בו מים א"צ אפילו הדחה, ויל"ע אם גם לענין כלי שהשתמשו בו רק למים חמים דינו הכי, דמעשה שהיה שמישהו החזיר קומקום שבור לחברה, והם שלחו לו קומקום חדש שהיה ניכר שלא היה חדש ממש אלא משומש ומשופץ, ושאלתו בפיו האם יש לו מה לחשוש. והנה, הגם שיש שעושים ביצים וכדומה בקומקום וא"כ משום בישול עכו"ם יש לחשוש (לאילו המחמירין בבליעות של בישול עכו"ם) ולא עוד יש שאפי"ה מחממין מאכלים אבל לכאורה אינו אלא מיעוט שאינו מצוי א"צ לחוש לזה. אבל יש לדון מצד מה שמאד מסתבר שמי שהשתמש בו לפני"כ נגע בקומקום בידים מלוכלכות בשעה שהיה רותח, וכן מצוי שמאכלים שונים משפריצים על דופן הקומקום, ואולי כלפי חשש זה יש לקומקום דין כלי שתשישו בשפע. (ומשהו אמר לי שהוא קיבל קומקום משומש מאשה שודאי אינה שתוי"מ והרב הורה לו להגעיל הקומקום מחשש שהשפריץ עליו איסור. ויש לדון אם גם בקומקום הנמצא בחדר במלון צריך לחשוש לזה כיון שבדרכ"כ אין מכינים אוכל בחדרי שינה).

לשים יין בכלים שנסריהם מדובקים בחלב - הריב"ש התיר דבר זה כיון שטבע היין לברוח מן החלב והוי כאילו אין החלב נוגע ביין כלל ע"ש, ועי' בביאור הגר"א שכתב דמותר אפי"ה לכתחילה וכדאיתא בגמ' (ק: ז') צורר אדם בשר וגבינה במטפחת א' ובלבד שלא יגעו זבי"ז (ועי' בפר"ת סק"ב שתמה דהכא בהכרח הם יגעו זבי"ז ע"ש). ויל"ע אמאי הביא הרמ"א דין זה כאן, ואולי כיון שהמחבר מיירי בהכשר כלים שתשישו בצונן הניקחים מן העכו"ם, כתב הרמ"א דין חביות אלו שתשישו ג"כ בצונן. ויש להוסיף [הגם שלכאורה לא זו היתה כוונת הרמ"א] דע"ש בריב"ש שכתב עוד טעם להתיר לתת יין בהני חביות משום שהחלב בטל בששים ביין, וכתב דליכא בעיה של ביטול איסור לכתחילה מידי דהוי אהגעלת כלים שאין כוונתו אלא להכשיר הכלי ולא לבטל האיסור ע"ש, ונמצא דהריב"ש הנ"ל הוא היסוד לכל הסימן של הגעלה להשאלה המתבקשת אמאי לא אסרינן הגעלה מטעם מבטל איסור לכתחילה.

ברכה על הגעלת כלים - יליע אמאי לא מברכין על הגעלת כלים, ועי' בארחות חיים (הל' חו"מ סו"ס צה') שביאר דאין מברכין על הגעלת כלים משום דאפשר להשתמש בכלים חדשים וא"צ להגעיל הני כלים נמצא דלאו מצוה היא להשתמש בהם, וצ"ב דמה"ט גם על טבילת כלים אין לברך כיון שיכול להשתמש עם כלים שנעשו ע"י ישראל ונמצא שאין מצוה להשתמש בכלים אלו. ועי' באו"ה (נח', קד') שכתב שהטבילה היא מצות עשה והגעלה מצות לא תעשה שלא לאכול נבילות, והוי כניקור גיד וחלב שאין מברכין עליו. ולכאורה זה תלוי במחלוקת ראשונים דעי' בתוס' (חולין צח: ד"ה רבא אמר) דלדעת הר"י מאורלייני"ש טעם איסור הבלוע בכלי ליכא באכילתו אלא עשה דתעבירו באש, משא"כ לר"ת כשחידשה התורה טעם כעיקר ממילא החזירה התורה טעם לאיסורה הראשון דנבילה שאסור בלא תעשה (ובפסטות גם מהפסוקים משמע שהוא מ"ע כדכתיב "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהרו") וצ"ב. והנה יש להוסיף, דכל השאלה אינו אלא על כלי שהוא בן יומו דאיכא חיוב הגעלה דאורייתא, דעל כלי שאב"י דליכא אלא גזירה דרבנן שלא יבאו להשתמש בו כשהוא בן יומו לכאורה בודאי ע"ז לא תקנו ברכה ולכן כיון שסתם כלים אינן ב"י, ואפי' בכלי שידוע שהוא ב"י המנהג כיום הוא שלא להכשיר שום כלי שהוא בן יומו, ולכן אתי שפיר אמאי לא מברכין. ובכלל יליע היכא שידוע שהגוי לא השתמש בכלי לשום מאכל האסור האם צריך הגעלה, ובפסטות דא"צ (וכ"כ הפמ"ג) וא"כ י"ל דהגם שהתורה חייבה הגעלה על הספק שמא השתמשו בו לדברים האסורים אבל י"ל שלא תקנו חז"ל ברכה ע"ז.

סעיף ב' - מגעילן ומטבילן - ונחלקו הראשונים אם הסדר הוא דוקא, דיי"א שאם לא הגעיל הכלי קודם הטבילה הוי כטובל ושרץ בידו דא"א להכלי לצאת מטומאתו של עכו"ם וליכנס לקדושתו של ישראל (כלשון הירושלמי) כל כמה שהוא בלוע במאכלים טמאים של העכו"ם, וי"א דאין הסדר מעכב דאין ב' הדברים תלויים זב"ז. ולהלכה, בש"ך מבואר דאם הטביל הכלי קודם הגעלה יש לחזור ולהטבילו אבל בלי ברכה, אבל הפ"ת הביא מהיריעות האוהל דמשמע מתו"ד דיש להטבילו עם ברכה, ולכאורה להלכה אין לברך דספק ברכות להקל ולא עוד אלא גם הפמ"ג (בדין האחרון במשב"ז סי' תנא') והחכ"א (עג', א') פסקו כהש"ך, אבל יש אפשרות אחרת והיינו לקחת עוד כלי חדש ולברך עליו ואח"כ יטביל גם כלי זה (ועי' בפמ"ג הנ"ל שהזכיר עצה זו).

הגעלה וטבילה בכלים שאינם בני יומן - בכה"ג כתב הדגמ"ר (הובא בפ"ת) דלכו"ע אפשר להטביל הכלי קודם ההגעלה דכיון שאינו ב"י ליכא שום שרץ מדאורייתא. וילי"ע דלכאורה ד"ז תלוי במחלוקת ראשונים, דלדעת הרשב"א גם כלי שאינו בן יומו בעי ביטול ברוב לבטל הבליעות הפגומות (ולכן לדעת הרשב"א המבשל בכלי שאינו ב"י במזיד אסור להנות מהמאכל דדינו כמבטל איסור לכתחילה) ורק להר"ן בליעות פגומות א"צ ביטול, ושו"מ שכן העירו האחרונים על הדגמ"ר. אבל להלכה אין כ"כ נ"מ בזה דאפילו באר"ב אינו מצוי כלל שמישהו יקנה כלי סעודה משומשים מגוים. (אבל פ"א מישחו שאל אותי שהוא רוצה לקנות מגוי (או מי שאינו שומר תו"מ) ציידנית (cooler) גדולה ולעשות בה שכר, מה הוא צריך לעשות לכלי זה כדי להכשירו, וילי"ע מה יכול להיות החשש איסור בזה כלל).

אין להשתמש במי הגעלה - מעשה שהיה בדירה של בחורים שיש להם ב' כפות דומים א' לשני, ובא' מהם עירבבו הטשולנט ואינם יודעים אם זה היה הכף הבשרי או הכף החלבי (ואפשר דשאלה זו תלויה בסי' קיא' דתלינן שההיתר נפל) ורצו להגעיל הכפות במיחם מים גדול שאח"כ ישתמשו במים שבתוכו לקפה (חלבי) האם מותר לעשות כן לכתחילה. ואפי"ל דמש"כ הרמ"א לאסור המים אינו אלא בהגעילו במים כלים הבלועים מאיסור אבל הכא אפי' אם השתמשו בכף חלבי אבל סתם כלים אינם ב"י ומעולם לא נאסר הכלי בבליעות של איסור ממש וא"כ אולי מותר בכה"ג. וראיתי בחלקת בנימין (סקכ"ו) שהביא מהח"א (קכה', כט') דאפשר שיש להחמיר בזה דילמא אתי לאחלופי במים של איסור, אבל ע"ש בח"א דמשמעות דבריו דרק משום שבדרי"כ משתמשים בכלי זה להגעלת כמה כלי איסור לכן יש לחשוש שמא יבואו להתיר המים גם היכא שהגעילו בו כלים הבלועים מאיסור, משא"כ במיחם וכדומה, ועי'. (אבל לאסור ההגעלה מטעם דאין לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה אפי' בכלי שאב"י, מכיון דאינו אלא הרחקה לכתחילה והכא יש עוד ספק באיזה כף השתמשו אולי יש לצדד דא"צ להחמיר).

סעיף ג' - שיטת הבעל העיטור דאפשר להגעיל חרס - הטור בסעיף ג' הביא שיטת הבעל העיטור דבכלי חרס שאינו ב"י כיון שאין איסורו אלא מדרבנן יש להקל להגעילו ג"פ ולהתירו. ובביאור שיטתו, ראינו מש"כ הטי"ז (צג', סק"א) שכל מה שכתב התורה בכלי חרס ישבר אינו אלא לענין קדשים אבל לענין חולין יתכן דלא חיישינן לומר שאינו יוצא מדי דופיו לעולם ע"ש. אבל אכתי ילי"ע מהו הענין להגעיל הכלי ג' פעמים, ולכאורה הביאור הוא דאינו יוצא מדי דופיו פירשו הראשונים דר"ל דכל פעם מפליט קצת, ובפסטות היינו משום שכלי חרס כל כך מלא עם בליעות שהגעלה א' אין בכחה להפליט כולם, ולכן ס"ל להבעל העיטור דע"י הגעלה ג"פ יצליח להוציא רוב רובן של הבליעות דכל הגעלה מפליטה יותר בליעות, וס"ל דבבליעות שנשארו לא החמירו חז"ל מכיון שנטל"פ, ועי' בחזו"א (יו"ד נה' סק"א) שכתב דנראה דבעל העיטור מודה דבאיסור חמץ לא מהני הגעלת ג"פ בכלי חרס, דכיון דאיסורו במשהו, גם אחר הגעלת ג"פ אוסר דמשהו מיהא נשאר, וכנ"ל.

סעיף ד' - מחבת - לענין פסח די בהגעלה אבל בנאסר ע"י שאר איסורים בעי ליבון, ועי' בש"ך שביאר דלענין פסח כיון דהתירא בלע מקילין, ולכאורה מבואר בהדיא דדעת המחבר (והרמ"א ששתק לו) דחמץ מקרי התירא בלע כהראב"ד ודעימיה, אבל בהלכות פסח בעזוהי"ת נראה דבכמה מקומות משמע דלהלכה נקטינן דחמץ מקרי איסורא בלע. ועי' מש"כ בזה החק יעקב (תנא', סק"א) דהיכא שיש עוד צדדים להקל מצטרפים ג"כ שיטת הראשונים דחמץ מקרי התירא בלע, ובאמת עי' בביאור הגר"א [נ] שכתב שהמחבר כאן תפס עיקר כהרא"ש [דטיוגן דינו כבישול] אלא שיש להחמיר (כהרשב"א), אבל בחמץ דבלא"ה י"א דחמץ מקרא התירא בלע א"ע"ג דלא ס"ל כן מ"מ בכה"ג יש לסמוך עליהם.

מה מקרי בלע ע"י האור - כבר הזכרנו שהראשונים נחלקו בד"ז, דלרא"ה רק כשהמאכל רואה פני האש מקרי ע"י האור, והרשב"א השיג דאפי' כשכלי מפסיק מקרי ע"י האור כשליכא הרבה רוטב, ולרא"ש אפי' ביש קצת רוטב תו לא מקרי ע"י האור. והנה המג"א הביא הרמ"ע מפאנו שכנראה השיג על כל הראשונים הנ"ל וכתב דהיכא שבין האיסור להכלי ליכא אמצעי של היתר המבליע, אז מקרי ע"י האור ולכן חלב מהותך שנתבשל בכלי מקרי ע"י האור, ולא עוד אלא אפי' חלב שנתבשל בכלי בן יומו של בשר מקרי איסורא בלע ע"י האור ובעי ליבון. אבל ראינו שנחלקו האחרונים בביאור כוונתו (הפמ"ג, רעק"א, וחת"ס ולכא' פ"י צ"ב כפי הכתוב לפנינו). ולהלכה נראה דלא קי"ל כוותיה בזה.

סעיף ה' - להשתמש בכלי איסור שלא הוכשר - לכאורה מבואר ברמ"א שמוותר לכתחילה להשתמש בכל כלי הבלוע איסור אבל בכמה תנאים: רק אחר הדחה ושטיפה, רק בצונן, ורק בדרך עראי. והנה הרמ"א לא חילק בין סוגי הכלים ובין מאכל יבש למאכל לח ובין מאכל רגיל למאכל חריף ומשמע דמותר להשתמש בצונן אפי' במאכל לח וחריף ואפי' בכלי חרס. אמנם, הש"ך (סק"ל) כתב דאסור להשתמש בחומץ בכלי איסור הגם שבדרי"כ משה משמע להדיא דמותר (והביאו הטי"ז) אבל נראה דהיינו רק בכוסות וכדומה שנסתמא לא השתמשו בו בחמין, ולכאורה כן מבואר ברמ"א עצמו שכתב (קה', יג') דמאחר שהמלח והתבלין יבשים אינם בולעים מכלי איסור, אבל אם היו לחים היה אסור לכתחילה וקמושי"ב הש"ך שם. ועי' לעיל (צא' שפ"ד סק"ג) שכתב הפמ"ג דבכלי חרס אסור להשתמש בו בצונן (וכן נראה להלכה מהש"ך כאן סק"ט"ו) דכיון דאי אפשר בהגעלה גזרינן שאם יתירו לו להשתמש דרך עראי יבא לידי תקלה משא"כ בכלי שיש תקנה בהגעלה, והוסיף דלפ"ז הי"ה כלי עצם דלי"ש הגעלה דחייס או כלי עץ שבלעו ע"י אש דלא שייך ליבון ע"ש. ולפ"ז מי שקיבל מו"דדה חילוני כלים יקורתיים של עצם (bone china) משומשים, נראה דאסור להשתמש בהם אפי' להגיש פירות קרות וכדומה.

מה נקרא עראי - ילי"ע מהו הגדר של עראי, דקורה לפעמים שנטרף כפית ושטפו אותו ושמו אותו ע"ג המקרר עד ערב שבת מברכין שאז יוכל להגעילה, ועכשו הוא רוצה לאכול דגני בוקר, כשהוא הולך לקחת החלב מהמקרר האם הוא יכול לקחת הכפית ולהשתמש בו פעם א' או הוא צריך לשטוף כפית

מלוכלכת הנמצאת בכיור. ולכאורה משמעות הרמ"א היא דרך מותר כשהוא בבית הגוי אבל בביתו אפי' בעראי אסור כיון דאפשר להשתמש בכלי אחר. אבל מצד שני ממש"כ דמותר גם בדיעבד ופירש הש"ך דהיינו כשכבר קנאו, א"כ משמע דליכא חיוב להשתמש בכלי אחר הגם שיש לו בבית. ונראה ממה שדימה לבית עכו"ם דר"ל שאין לו כלי, אחר ולא רק שיותר קל להשתמש בכלי זה.

להשאיר היתר לח בכלי איסור שלא הוכשר - יל"ע אמאי לא העירו הנוש"כ דלכאורה אסור להשאיר דבר לח בכלי מעלי"ע דכבוש כמובשל ובלוע ממנו והגם דאז האיסור כבר נטל"פ, אבל ה"ה אם ישתמש בו בחמין האיסור כבר נטל"פ ואפי"ה חיישין ואסרינן להשתמש בצונן בקבע שלא יבא להשתמש בו בחמין. אמנם לכאורה יש לחלק דבחמין יש אפשרות שישתמש בו כשהוא תוך מעלי"ע ואז יבא לידי איסור גמור משא"כ בכבוש כמובשל א"א לבא לידי איסור דלאחר מעלי"ע כבר נפגם טעמו של האיסור הבלוע (אבל להלכה נראה דאסור להשאיר בו לח מעלי"ע). ובעניי"ז יש לדון לענין כלים שאי אפשר להשתמש בהם כשהן בני יומן אם גם בזה יש לגזירת חז"ל, ודעת האגר"מ דכה"ג א"צ להגעלה ולכן א"צ להגעיל **סירים חדשים** אפי' אם מושחין אותן בשומן של בהמות טמאות דקנה אותם כשאינן ב"י וליכא אפשרות להשתמש בהם כשהן ב"י. וכנראה בארה"ב אין נוהגין להגעילן אבל המנהג בארץ ישראל להגעיל כלים חדשים, ושמעתי מהגר"מ קובר שעדיין מושחין בשומנים אסורים אבל דעתו שאין שום סיבה להכשירו דנכנס האיסור לכלי כשהיה פגום (ע"ד מש"כ תוס' בע"ז עו.), אבל שמעתי בשיעור מהגר"מ דיש להגעיל כלים חדשים דיש חברות שמשתמשים בדברים הראויים לאכילה, אבל הוסיף שא"ל המנחת יצחק שכלים ישנים שכבר השתמשו בהם כמה פעמים א"צ להגעילם. [אגב, לפי הרמ"ע מפאנו הנ"ל לכאורה צריך ללבן הכלי כיון שבלע בלי אמצעי של היתר].

סעיף ו' - כלל בדברי הרמ"א - ע' בש"ך שכתב דדרכו של הרמ"א בכמה מקומות דהגם שהוא פליג על המחבר אבל אינו כותב דבריו דלישתמע דחולק עליו כיון שאין בדברי המחבר הכרח ואפשר לפרש דבריו בענין אחר.

ביאור שיטת הרמ"א - מקור דברי הרמ"א הוא מש"כ הטור על הרשב"א דס"ל דאפי' את"ל דחם מקצתו חס כולו אבל לענין הכשרו לא עלה לו הכשר עד שיכשיר כולו, וכתב הטור דנ"ל דהיינו רק בנשתמש בכולו אבל בנשתמש רק במצקתו אפשר להכשירו ע"י הכשר מקצתו. ונחלקו האחרונים בכוונתו, דב"י מבואר שהבין שהטור חולק על הרשב"א, אבל הפרישה כתב שהוא מפרש דברי הרשב"א דרק היכא שנשתמש בכולו אמרינן דלא מהני הכשרת כולו אבל אם נשתמש רק במקצתו אמרינן כבולעו כך פולטו. והנה הט"ז הבין כב"י שהטור חולק על הרשב"א אבל חולק ג"כ על הרא"ה שהשיג על הרשב"א (וחילק בין הגעלה לליבון דרק בליבון שאינו מפליט הבליעות אלא שורפן במקומן בזה לא מהני להכשירו ע"י שילבן מקצתו אבל בהגעלה מועיל הגעלה במקצתו להכשיר כולו) וס"ל להטור דבין בהגעלה ובין בליבון (רק) בדיעבד מועיל הכשר מקצתו להכשיר כולו. אבל הש"ך ביאר דדעת הטור והרמ"א כהרא"ה ולכן כתבו דמועיל הכשר מקצתו "דכבולעו כך פולטו" דטעם זה שייך רק בהגעלה ולא בליבון.

חס מקצתו חס כולו - צ"ב אמאי הביאו המחבר ורמ"א דין זה, דהלא כבר פסקו בסי' צד' וסי' צח' דלא אמרינן חס מקצתו חס כולו. ועי' בביאור הגר"א [ז] שכתב דלא כתבו אלא לרווחא דמילתא אף ליש אומרים. אבל לכאורה יש כמה נ"מ להלכה גם אליבא דמה דק"ל דלי"א חס כולו, והיינו אליבא דמג"א (וכן נקט המ"ב ע' ס' תנא') דס"ל דהגם שאינו פולט מכולו אבל נבלע בכולו ולכן אם תחב החלק השני בתוך מאכל היתר צריך לבטל האיסור הבלוע בו אם לא הכשירו לפני"כ, וכן אפי' להש"ך דס"ל כהמהר"ם מ"ץ דלא נבלע בכולו אפי"ה מודה היכא שחס מקצתו ע"י האוב דאמרינן חס כולו (אבל לדעת הש"ך לא יועיל לליבון במקצתו להכשיר כולו וכנ"ל), ונ"מ ג"כ היכא שהצד שחוץ לתבשיל הוא חס אז לכו"ע אמרינן שנבלע בכולו וצריך להכשיר גם הצד השני כדי שלא יאסור התבשיל אם יכניסו לתוך מאכל אחר.

סעיף ז' - מתי צריכין נעיצה - בגמ' מבואר דסכין של עכו"ם כשרוצה להשתמש בו לצונן בדרך עראי מותר ע"י נעיצה י' פעמים בקרקע, וכן ראינו בסי' צד' בחתך בשר הנמצא בכלי שני עם סכין חלבי, או חתך גבינה בסכין בשרי אמרינן שהסכין צריך נעיצה, וכן ראינו בסי' פט' דכדי לחתוך עם סכין בשרי פת שיאכל עם גבינה מותר ע"י נעיצה לדעת הרמ"א, ולט"ז אפי' לחתוך גבינה מותר ע"י נעיצה.

נעיצה בזה"ז - כתבו כמה אחרונים דאין אגן בקיאיין בנעיצה זו (קושי הקרקע וכדומה), ולכן נחלקו האחרונים אם אפשר להשתמש עם צמר פלדה במקום קרקע קשה, ולכאורה במחבר מבואר שמפליט הבלוע, דע"י נעיצה מותר לחתוך ד"ח, וכ"מ בר"ן (ע"ז לט) דמועיל לבלוע, ולכן יש שפקקו שאפשר שצמר פלדה אין בכחה הפליט כמו נעיצה (ובכלל אין אנו יודעים טעמם של חז"ל שהצריכו דוקא נעיצה). אבל כמה פוסקים הקילו, ואת"ל דמועיל לכאורה מועיל אפי' לסכין שיש בו גומות (serrations) דאפשר לנקותו ע"י צמר פלדה משא"כ נעיצה שאינה מועלת לזה ועי'. ולדעת הגר"מ (249) אין נוהגין לעשות נעיצה וסגי בשפשוף ע"י סבון וצמר פלדה. אבל כמה נוהגין להכשירו בהגעלה ובפרט שאפשר להגעיל סכין בקל כגון להרחיח הקומקום ולהגעילו בפנים. **בעיה"ת שאר הלכות הכשר כלים יתבארו באו"ח סימנים תנא' ותנב'.**

או"ח סימן תנא' (דיני הגעלת כלים)

סעיף א' - לקנות כלים מגוי פרטי (לא בחנות) - הקונה כלים מן השוק א"צ להסתפק אולי אינם חדשים אבל אין לקנות מגוי בביתו או בפל"י מרק"ט (flea market) א"כ ברור לו שהם חדשים או שיכול להגעילם, אבל כלים יקורתיים שא"א להגעילם אינו כדאי לקנותם דא"א לדעת אם הוא השתמש בהם פעם א' (ואפי' נמצא בתוך הקופסא יל"ע דמסתמא אם הוא רק השתמש בו פ"א היה מחזירן לתוך הקופסא ואין לו נאמנות לומר שהם חדשים). ובפרט יש להזהר לענין הכלים שמחזירים לחברה והם שולחים כלי "חדש" בחזרה דלפעמים הוא כלי ישן משופץ, וכבר ידוע המעשה שהיה בא' החניות פיצה ליד המיר שקנו תנור לפיצה וכדי שלא יצטרכו לטבול התנור הם פרקו אותו ע"י אומן ישראל וכשהם פתחו התנור ראו בחלק האחורי שאריות בשר טריץ.

ויל"ע בעיקר דין הנ"ל דהלא ראינו ביו"ד סימן קכ"ב (סעיף ט') שמי שהשאיר כלי אצל גוי לתקנו, אחר שקיבלו בחזרה יכול להשאירו בביתו עד שיהיה הכלי אינו בן יומו ואח"כ מותר לו להשתמש בו בלי הגעלה, דאפי' השתמש בו הגוי, אחר מעלי"ע כבר אב"י ומותר מדינא וא"כ מ"ש הכא דג"כ יש ספק אם הגוי השתמש בהן ואפי"ה אמרי' שכלי חרס שצריכין שבירה ולא מהני להשהותם עד שיהיו אינו ב"י. ולכאורה יש לחלק דהתם יש חזקת היתר כיון שהכלי של ישראל, משא"כ הכא דמעיקרא הכלי היה ברשות הגוי וליכא חזקת היתר. אבל עדיין יל"ע בנידון דידן אמאי ל"א שהוא ספק דרבנן ואזלינן לקולא, ועי' בפמ"ג (משב"ז א') שכתב דחיישין שמה ישתמש בו בדבר חריף דמחליא ליה לשבח והו"ל ספק דאורי' (ולכאורה יש לדון בזה הרבה).

לסגור הכלי חמץ בחדר ולהצניע המפתח - כ"ז מיירי בכלים שלא מכרם לגוי ויש חשש שמה יבא להשתמש בהם בפסח, אבל אלו שמוכרים הכלים שלהם לגוי לכאורה י"ל דא"צ להצניעם כיון שאינם שלו ואין חשש שמה יבא להשתמש בהם. אבל המנהג הוא שאין מוכרים הכלים עצמם דא"כ יהיה חיוב טבילה על כלים אלו לאחר הפסח, ולכן רק מוכרים הבליעות (הגם שמבואר בסעיף זה שאין איסור בל יראה ובל ימצא על הבלוע בכלים) או הממשות הדבוק בכלים, ויש לדון מהו הדין בכה"ג האם יש ענין דוקא לסגור הכלים בחדר, דמנהג העולם להניחם בארון ולכתוב עליו "מכור לגוי". ולכאורה לפמ"ש"ב המ"ב שמצניעים המפתח כדי שאם יבא לחפש אחריו יזכור שהוא פסח, א"כ מכל שכן שיזכור ע"י הפתק שכותבים מכור לגוי (וכבר מבואר במקור חיים שיש עוד אפשרות חוץ מלהצניע הכלים דע"ש שכתב שאם אין לו חדר אחר סגי להניחם בקרן זווית ולפרוס עליהם סדין).

כלי פסח בשאר ימות השנה - לדעת הבי"ח אין להניחם במקום גבוה שמה יבא להשתמש בהם ואח"כ בפסח ישתמש בכלים אלו. והנה דבר זה מצוי שמניחים הכלי פסח באורנות הכי גבוהות במטבח (ויש לזיזוה בזה משום זיעה, וכבר היו מעשים) אבל עי' בט"ז שכתב דא"צ לחוש לשמא יביא סולם

וישתמש בהם דאפי' יבא להשתמש בהם בפסח יהיו אינו ב"י והגם שאשכנזים מחמירין באינו בן יומו בפסח דלא כמחבר (תמוז', י') אבל אינו אלא חומרא ובה לא גזרו מחמת לא פלוג כמו שגזרו בשבת היבא דגבחה י' קומות, והמ"ב לא הזכיר חשש זו אלא מה שבפסח מניחים הכלי חמץ למעלה.

כלי שני שהשתמשו בו חמץ - כתב הרמ"א דיש אוסרים [כלי חרס] אפילו השתמשו בו בכלי שני, והנה ע' ביו"ד (קה', ב') שכתב המחבר דרך לתחילה יש לזהר בכלי שני אבל בדיעבד מותר, ושתק לו הרמ"א, וע"ש בש"ד (סק"ה) שתמה דברמ"א באו"ח (תנא', א') משמע דסובר דכלי חרס שהשתמש בו חמץ בכלי שני אסור, ותי' דאולי משום חומרא דחמץ נגע ביה, דעל אף שגם בחמץ מקילין בדיעבד אבל אין הכוונה שבדיעבד כשכבר השתמש בו בכ"ש מותר לתחילה להבא אלא ר"ל בדיעבד אם בישל בכ"ש זו בפסח מותר וכמוש"כ המ"ב (סק"ה) והוסיף דרך מקילין במקום הפסי"מ ומניעת שמחת יו"ט וכשאינו ב"י (ובכלי שלישי כתב השעה"צ מקילין אפי' ב"י). והיה אפ"ל בע"א דכלי שני ר"ל שעירו בו מכלי ראשון דאז אסור כ"י מדינא לכו"ע, וכנראה שכן פ"י כמה אחרונים וכמו שהזכיר השעה"צ (סק"י), וע"ש שתמה על המחבר בס"ה שכנראה פ"י דכלי שני ממש (שלא ע"י עירוי) צריך הגעלה.

סעיף ב' - חשש דילמא חייס בליבון עם גחלים - הגם שכהיום אין מציאות זו מצויה אבל כדאי רק לברר הצורתא דשמעתא. בגמ' (פסחים ל:): איתא לענין בוכיא דא"א ללבנו, וה"ט משום דתמיד צריך להכשיר הכלי בצד שנבלע בו האיסור וכיון שהסיקו מבחוץ לא יועיל ההיסק להכשיר האיסור שנבלע מבפנים, אבל אי מליא גומרי שפיר דמי כיון שהליבון הוא מבפנים, ומבואר דבמילוי גחלים לא חיישינן דילמא חייס וכן נפסק להלכה לענין בוכיא בסעיף זה. ויל"ע דהלא בסעיף א' כתב הטור ומחבר דלענין כלי חרס לא מהני למלאותו גחלים דילמא חייס עליו. וע' בב"י שכתב דבוכיא כיון שעשויה מלבנים ועפר לא חייס עליו כדחייס קדרה, אבל נראה דאינו משום שלבנים ועפר אינם יקרים כמו כ"ח, דע' במג"א שכתב (וכן פסק המ"ב) דרך כוביא העשויה מלבנים ועפר שנתייבשו בחמה לא חייס עליו אבל בעשויה מלבנים ועפר שנשרפו בכבשן אז מציאות הכלי דומה לכלי חרס ולכן גם במילוי גומרי חייס עליו.

הכשר מבחוץ לכלי הבלוע מבפנים - מבואר בגמ' הנ"ל דמה שנבלע בפנים א"א להכשיר בהסיק מבחוץ, וע' בפמ"ג (משב"ז ד') דכן הוא בכל הכשר הכלים דבעינן להכשירם מהצד שהם נאסרו, ולכן בדרי"כ בקדרה סגי להכשירו במילוי מים ובגדנפא דא"צ לחוש שמה נבלע בו אוסר מבחוץ וכן כל כיוצ"ב. ולכאורה יש נ"מ גדולה לפי"ז לענין תנורים שלנו, דהמצאיות ברוב תנורים שהגוף היחוס מכוסה בחתיכת פח ונמצא שאין הסיקו מבפנים במקום שהאוכל נמצא (כמו בתנורים של אפית מצות) ולכן החוס הוא מבחוץ מהצד השני של הפח וא"כ לכאורה צריך להכשיר התנור מבפנים ואינו מועיל להפעיל התנור שהסיקו מבחוץ, וע' בבדה"ש (צב', ח') ביאורים ד"ה לכתחי' עמ' רטו') שהעיר בזה ונשאר בצ"ע. וע"ע בסמוך לענין הכשר תנורים.

סעיף ג' - הכשר סכינים - בגמ' (פסחים ל:): מבואר דלענין פסח סכינים א"צ ליבון. ואפ"ל בב' אופנים, או דחמץ מקרי התירא בלע, או דאפי' אי מקרי איסורא בלע אבל רוב תשמישן הוא שלא ע"י האור ולכן א"צ ליבון ודי בהגעלה. אמנם אפי"ה מבואר בפוסקים ע"פ הגמ' הנ"ל "דאנן חדתא עבידי" דיש ענין לקנות סכינים חדשים לפסח, ולכאורה ה"ט משום דמאד קשה לנקותן במקום שהברזל מחובר להידית וכן כשיש בו בריגים.

להכשיר כלי חמץ לפסח למעשה - הגם שלא מצינו אלא לענין סכינים וכלי חרס דלפסח יש ענין לקנות חדשים אבל כתבו פוסקי זמננו (שהבה"ל שליט"א ועוד) שראוי לקנות חדשים ובפרט דקשה לנקותם כראוי כגון ליד השפה והידיות, וכבר הזהיר היסוד ושורש העבודה בזה. ובכלל יש לדעת שזה יותר פרקטי, ולוקח הרבה פחות זמן מלהכין הכלים ולהכשירם כראוי, וגם אחר שקנאם יש לו כלים לכל השנים בעוה"י. וחוף מאלו שנשארים בא"י רק לזמן קצר וכד', כנראה דכן עמא דבר לקנות הכל חדש לפסח. [וכהיום אפשר לכתוב בסוף הסי' "והמנהג כיום לקנות כלים חדשים לפסח"].

הגעלת קומקום ומיחם לפסח - על אף שקונים כלים חדשים אבל יל"ע אם גם הקומקום או המיחם מים צריך לקנות חדש דהלא לא משתמשים בו אלא למים. אבל מצד שני אולי צריך לחשוש שנפל פירור חמץ בפנים, ומאד קשה לנקותו כראוי מהאבנית (אגב, אפשר להרתיח כמות גדולה של חומץ עם מים ולהשאירו בפנים לכמה שעות ובדרי"כ יורד כל האבנית) והרבה מקילין כיון שאפי' אם נפל פירור חמץ בפנים בודאי נפגם כבר (ובכלל, לא מחזקין איסורא וכמו שמבואר בסעיף י' לענין מלח שלא נבדק מחמץ). אבל בפשטות לכה"פ צריך הגעלה דבדרי"כ יש לחוש לטיפות שהשפריצו מהטשולנט והזיעה שעלה מהפסטה.

להגעיל כלי בשר לחלב וחלב לבשר - המ"ב הביא המנהג המובא במג"א (תקט', סקי"א) דאין להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר או איפכא והביא המג"א מהלבוש הטעם דחיישינן דילמא לא יהיה לו אלא כלי א' ותמיד יגעילנו להשתמש בו ואתי למטעי, והביא המ"ב מהחתי"ס דכשמכשירו לפסח מותר להחליפו, וע"ע במ"ב (תקט', סקי"ה) שהביא מהפמ"ג שהמנהג להטריף מקודם ואז להחליפו, ובשני קולות אלו יל"ע למה ליכא לחשש דילמא אתי למטעי. אמנם לענין הקולא שכתבו כמה פוסקים דבלא השתמשו בו ליב' חודש מותר להחליפו וה"ה בקנה הכלי מאדם אחר, מובן דליכא חשש דילמא אתי למטעי. אבל האמת שבמג"א מבואר דלא בכל אופן חיישינן לטעות דכתב שהחשש שיהיה לו רק כלי א' ויגעילנו מחלב לבשר ולהיפך דמשמע דבסתמא כשיש כמה כלים ליכא חשש בעצם. אבל המציאות היא שמצוי שטועים בין זה לזה ומשתמשים עם הבלנדר החלבי לבשר וכד' וצריך להזהר בזה. (אגב, כל הפוסקים הביאו המנהג, אבל הערוה"ש בסי' פט' השיג לגמרי על חומרא זו וכמו שראינו שם). וע"ע בכל הנ"ל בבדה"ש פט', ד' ד"ה שני).

להגעיל כלי בשר לפרווה - לכאורה לא מצינו שהחמירו בזה, ובפרט היבא דנעשה בטעות כגון שטעה וטיגן שניצל במחבת פרווה ועכשו רוצה להגעילו כדי להחזירו למצבו הראשון לכאורה ח"ב בזה חשש כלל (וע' מה שהעיר בזה בבדה"ש שם).

להכשיר תנור בשרי לאפות בו חלב - לכאורה מסברא אין לחלק בין תנור לקדרה או שאר כלי כיון דיש לחוש דלמא אתי למטעי ובפרט דהכא יש רק תנור אחד ודומה ממש להחשש של הלבוש הנ"ל וכן נקטו כמה פוסקים. אבל י"א דכיון שמיסיקין התנור תמיד לפני שאופין בו א"כ תנור דומה למש"כ המג"א בעצמו שם להקל היבא שלעולם לא משתמשים בו אלא ע"י ליבון. ושמעתי בשיעור מהגרי"ב שהמנהג אינו אלא לענין בלי"ם ולא לענין תנורים שלא חייבו כל לקנות ב' תנורים. אבל למי שיש לו היכולת, וכן מי שמשפץ המטבח שלו, כדאי להשקיע עוד כמה דולרים כדי לעשות הכל על הצה"ט ולקנות גם תנור חלבי. (ולענין מיקרוגל יל"ע דינו ככלי או כתנור, ולכאורה יותר כדאי ליחד המיקרוגל למין א' ותמיד לכסות המין הב' עם ב' כסויים).

סעיף ד' - האם חמץ מקרי איסורא בלע או התירא בלע - ראינו דנחלקו הראשונים בזה, דלדעת הראב"ד ודעימיה מקרי התירא בלע אבל לדעת הרמב"ן ודעימיה מקרי איסורא בלע כיון ששמו עליו, וכתב המ"ב דלתחילה מחמירין דמקרי איסורא בלע אבל היבא שיש עוד צדדים להתיר מקילין להחשיבו כהתירא בלע. [אגב, מצד אחד תמיד מחמירין משום חומרא דחמץ דאיסורו במשהו ואפי' בנטל"פ וכן עונשו בכרת, אבל מצד שני יש צד קולא דהתירא בלע דמה"ט יש להקל דוקא בחמץ יותר משאר איסורים. וע"ע בעני"ז בחק יעקב סקמ"ז].

ליבון גמור - בגמ' (ע"ז עו.) איתא דבעינן שילבנו עד שישיר הקליפה מהכלל, והראשונים הביאו מש"כ בירושלמי דצריך שיהיו ניצוצות ניתזין ממנו, ויל"ע בזה דכפי המציאות של זמננו כמעט א"א להשיר קליפה מכלי מתכת אפי' בחום מאד גבוה (אא"כ יש עליו ציפוי, אבל אין הציפוי חלק מהכלל) וגם לא יראה ניצוצות ניתזין ממנו. ובביאור דבר זה ראיתי בדור המלקטים שהביא מהרב פויפיר ויבלחט"א הרב בעלסקי דיש הבלד מהותי בין הכלים שלהם והכלים שלנו, דהכלים שלהם העשויים מברזל לא היו דחוסים כ"כ ולכן תמיד היה רווחים בין שכבות המתכת שנבלע בהם בליעות, וכשהיו מלבנים הכלי היה האוכל נשרף והניצוצות היו ניתזין מהאוכל הנשרף, משא"כ בזמננו שעושים כלים מאלומינם דחוס (compressed) ליכא רווח בין הדבקים ולא יראה ניצוצות כלל. **ולמעשה**, כתב הרב בעלסקי ששמע מהגר"י קמנצקי זצ"ל דבתנורים שיש להם ניקוי עצמי (self cleaning) יש לסמוך דמקרי ליבון גמור כיון שרואים שמנקה כתמים ומוריד ממשות יותר מליבון גמור שע"י האש ולכן מסתבר שגם שורף הבליות שבפנים יותר טוב מליבון גמור. ולכאורה מה"ט כל כלי שצריך ליבון גמור אפשר להשאיר בתוך התנור, אבל יש דברים שמתקלקלים ע"י"ז ויש חשש דלמא חייס עליו (ויל"ע בזה דהלא התנור נעלל וא"א

לפותחו באמצע הניקוי. אבל מצד שני יימ שאוסרים הכלי גם כשפועל לא חס וליבן הכלי). אבל מי שאין לו תנור כזה צ"ב אם אפשר לנקותו לפסח, ותש"ח.

ליבון קל - מצינו ב' אופנים של ליבון קל: עד שיהיה קש נשרף עליו מבחוץ (דכנראה כן ביאר ר' אביגדור משי"כ ניצוצת ניתזין דר"ל שהניצוצות ניתזין מהקש. וצ"ב מה שהביא ראייה לזה מטרפ"ד דא"ל דצריך ליבון גמור דא"כ היה מתקלקל, דמה בכך אפשר דא"ה ל"ש להכשירו. ואולי כוונתו דע"כ אי"ז כדרך תשמישו וכדלקמן בסעיף ה'), וע' ברעק"א (על הבאר הגולה בסעיף ד') שציון למשי"כ הטי"ז (סק"ח) ומג"א (סק"ז), וע"ש במה שתמה הגרעק"א בעצמו דזה לא מקרי ליבון קל) דגם מקרי ליבון קל כשהיסל"ד בשני הצדדים. והנה לכאורה יש הבדל עצום בין שתי הליבונים, דכדי שיהיה יסל"ד בבי' הצדדים א"צ אלא כמה דקות בתוך התנור או ע"ג הכיריים, אבל כדי שיהיה קש נשרף מבחוץ (וקש לאו דוקא, וכתבו הפוסקים דגם נייר דק או טישו דינו כקש), וע' בפמ"ג (משב"ז סו"ס תנב') דליבון בכדי שיהיה קש נשרף מועיל יותר מהגעלה משא"כ חום שיסל"ד יותר גרוע מהגעלה ע"ש. ולמעשה ראיתי שם בדור המלקטים שהביא מהגר"י בעלסקי דמי שמפעיל התנור בגובה 550 מעלות (287°C) לשעה מקרי ליבון קל.

חצובה - כתב המ"ב דמעיךק הדין אי"צ ליבון כיון שכל מה שנופל עליו נשרף וכן ליכא אלא חשש לתחילה של כלי לכלי, אבל משום חומרא דחמץ מחמירין. אבל בזמנינו יל"ע בזה כיון שאין החצובה בגודל של הלהבה של אש ויש חשש שמא נפל על חלק שאינו כנגד האש ואח"כ ישים עליו קדרה ויבלע בו או מהממשות או מהבליעות. ונהגין העולם או להכשירם בתוך תנור כשמפעילים הניקוי עצמי, או לשים בלא"ד על החצובות ולהדליק שתי להבות בבי' הפינות, וכן יש כאלו שמכסים החצובות עם נייר אלומיניום עבה. ולמעשה אם יש אפשרות יש לקנות כיריים חדשים לפסח, וזה לא יקר והרבה יותר קל (ולאלו שאין ביכולתם לקנות הכל חדש, כדאי להם כל שנה לקנות דבר א', שלא ירבו ההוצאות בשנה א').

להכשיר פלטה חשמלית לפסח - במ"ב "דרשו" הביא מכמה פוסקי זמנינו דא"צ אלא לנקותו ולכוסתם בנייר אלומיניום עבה, (וצ"ב. ויש מחמירין).

סעיף ה' - כפי תשמישו הכשירו - בכלל יל"ע מהו הגדר של כפי תשמישו הכשירו דלפ"ז אמאי מחמירין להגעיל כלים במים רותחים על האש היכא שלא נאסר גבולו בכה"ג. ויש הרבה שטוענים שאפשר להכשיר תנור ע"י שיפעיל התנור על החום הכי גבוה לזמן ממושך דבודאי לא נבלע בתוך התנור בחום יותר גבוה מהכי גבוה ואמרינן כפי תשמישו הכשירו. אבל יש שהשיגו שכב"פ ר"ל דבעינן אופן הבליעה ול"ד החום המדויק, וע' תנב', א.

להגעיל כלי שתיה - א' הכלים שהעולם כן מכשירין לפסח הוא הכוס לקידוש, ולכאורה מעיקר הדין אי"צ לחוש שיש בו בליעות דבודאי לא השתמשו בו ע"י האור, וליכא אלא חשש שמא טבל פת חמה ביין או שהשאיר בתוכו שכר או יי"ש מעלי"ע. אבל מי שיודע שהכוס שלו בעי הגעלה מדינא יל"ע אם אפשר להגעילו דבהרבה כוסות יש כו"כ בליטות וציוורים ושפה שא"א לנקות כ"כ, ולנקותו בצמר פלדה וכדומה י"ל דחייס עליו שמא יסרטנו.

סעיף ו' - הולכין אחר רוב תשמישו - הכי קי"ל להלכה, אבל כתב המ"ב דהיכא שהוא בן יומו מהשימוש שאינו כרוב תשמישו אין להשתמש בו אפי' אחר הגעלה, ומקור הדברים הוא מהפ"ח שהביא השו"ת רמ"ע מפאנו (סי' צו') שביאר ד"ז ע"פ הרשב"א (ח"א, שעב') דכיון שכלי שאב"י אינו אסור אלא מדרבנן לכן לא החמירו בהכשירו אלא כפי רוב תשמישו, ולכן כתב הרמ"ע דהיכא דידוע שהוא ב"י יש למנוע מלהשתמש בו תוך מעלי"ע. אבל את"ל שהביאור בהיתר זו הוא כמו ההיתר להשתמש בצונן בכלי שבלע איסור בחמין, דה"ל ע"י ביטול לא יפליט איסור שנבלע ע"י האור אי"כ לכאורה יש צד גדול להתיר אפי' כשהוא ב"י, דלא מצינו שהחמירו הפוסקים בכלים הבלועים מאיסור שלא להשתמש בהם בצונן כל כמה שהן ב"י, וע'.

סעיף ז' - עבר והכשיר כלי שאנו חוששין שמא חייס עליו - אם במזיד ואח"כ ביטל בכלי זו ע' בפמ"ג (משב"ז ב') שהחמיר לאסור האוכל. וע"ע בפמ"ג (תנב') בקיצור הלכות הגעלה) שכתב דלשמא חייס לא חיישין כשלא יהיה אלא הפסד מועט, ומעשה שהיה שהיינו צריכים ללבן המחבת שלנו בליבון גמור וע"י הליבון השתנה הצבע של המחבת במקום א', ולכאורה יש לצדד לפי הנ"ל דזה לא מקרי אלא קלקול מועט וליכא חשש שמא חייס.

סעיף ח' - כלי עצם - נחלקו הראשונים אם כלי עצם בולעים או לא, והעירו בני החבורה דהלא הלכה מפורשת היא (יו"ד צט', א') דעצמות אפי' של איסור מצטרפין להיתר ולכה"פ של היתר מצטרפין, (וכן נפסק להלכה באמת דכלי עצם בולעים וצריכים הגעלה).

סעיף ט' - להגעיל כלי ראשון וכלי שני ביחד - דנו הראשונים אמאי לא חיישין כשמגעיל כלי שבישלו בו איסור דשמא יפליט החלק הכלי שבלע איסור ויחזור ויבלע בתוך החלק של הכלי שלא בלע איסור (למשל הידית של הכף), אבל לא חששו שמא אותו חלק של הכלי שפלט איסור יחזור ויבלע האיסור, וה"ט דכיון דטריד לפלוט לא בלע אבל החלק של הכלי שלא בלע איסור אינו טריד לפלוט. ומה"ט נמי בשעת איסור חמץ אין להגעיל כלי שבלע בכ"ר שיש לו הרבה בליעות, יחד עם כלי שבלע בכלי שני שלא נבלע בו כ"כ הרבה בליעות שאחר שיגמר לפלוט האיסור יחזור ויבלע מהכלי הבי' שעדיין פולט, וכן כל כיוצ"ב כמוש"כ בסי' תנב' (ולכאורה אם משאירו בפנים אחר שגמר להפליט האיסור הבלוע בו אי"כ כמו"כ יש לחוש שיחזור ויבלע מבליעות עצמו, וע').

סעיף י' - בפסח השתמש עם מלחיה של חמץ - יל"ע אם גם בכה"ג אמרי' דלא מחזקינן איסורא, ולכאורה הכל תלוי לפי המקום והזמן, דהמלח שלנו בודאי לא הגיע אלינו עם פירורי פת אבל יתכן שא' הילדים בסעודת שבת שיחקו בו בידיים מלוכלכות, וכן יש לחוש לאיסור משהו שע"י זיעה.

סעיף יא' - מחבת למעשה - כבר ראינו בגר"א (יו"ד קכ"א, ד') שביאר שהגם שהמחבר בעצמו ס"ל דחמץ מקרי איסורא בלע, אבל בצירוף שיטת הרא"ש דס"ל דמחבת דינו כקדירה יש להקל. אבל הרמ"א חשש להמחמירין דמקרי איסורא בלע ולכן כתב דיש ללבנו, אבל אפי"ה כתב דסגי בליבון קל דרק מחומרא חוששין אולי נשרף כל השמן שבמחבת ומקרי בלע ע"י האור, וכל היכא שהליבון אינו מעיקר הדין סגי לעשות ליבון קל.

מחבת טפלון, ושומן שמתזיזין - (ע' בשערי תשובה שהאר"י לבאר מה מקרי ע"י האור). והנה דנו הפוסקים לענין מחבת שיש בו טפלון ולכן אין שמים בפנים שמן כלל (או שמים רק טיפה), דבנבלע בה איסור צריך ליבון גמור והוא בלתי אפשרי כיון שיתקלקל הטפלון לגמרי. וכן היכא שהתזיזין קצת שמן מבקבוק (pam) ג"כ אינו מהפך הטיגון לביטול וכדלעיל בסעיף ד' לענין שפוד דמעט שמן אינו נחשב לכלום, דבעינן לכה"פ טופח ע"מ להטפוח ולכמה פוסקים בעינן עד כדי שהמאכל יהיה רוחש בתוך השמן כלשון הגר"ז (סקל"ו). אבל לענין למעשה, יל"ע אם יש היכא תמצא מצויה שמישהו יטגן איסור במחבת. והנה הציוור הכי פשוט הוא בהשתמש בו לחמץ ורוצה להכשירו לפסח, דקי"ל דלכתחילה דמקרי איסורא בלע וכדפסק הרמ"א וא"כ א"ה"ג בכה"ג לכאורה יש לקנות חדש, אבל בלא"ה אמרנו שהמנהג לקנות כלים חדשים לפסח. אבל היכא שטגנו ביצה ומצאו דם בפנים, כיון שרוב רובם של הביצים הם ספגא דארעא לכן בכה"ג שטגנו במחבת טפלון לדעת השב"ח"ל יש להקל. והיכא שטגנו במחבת בשרי בצלים שחתכו עם סכין חלבי אם הסכין אינו ב"י יש לסמוך על הבית מאיר במקום הפסד מרובה. אבל כבר היו כמה סיפורים שאנשים טגנו שניצל ואח"כ נתגלה שקנו העוף מחנות שמכר נבילות וטריפות רח"ל, ובכה"ג א"ה"ג לכאורה צריך לזרוק המחבת [טפלון] לפח.

סעיף יב' - הכשר ידות הכלים מטעם חם מקצתו חם כולו - הטור בסי' צד' (ס"א) הביא דעת רבינו פרץ דאמרי' חם מקצתו חם כולו (חמח"כ) והשיג עליו וכתב שא"צ אלא לשער כנגד חלק הכף שתחב בתבשיל, וכן בסי' קכ"א (ס"ו) הביא דעת הרשב"א דכלי שהשתמש בו איסור במקצתו צריך להכשיר כולו דחמח"כ וגם שם השיג עליו דבהגעלת מקצת סגי, אבל הכא באו"ח כתב דצריך להגעיל ידות הכלים וכנראה דה"ט משום דחמח"כ ולא הביא מי שחולק

על דין זה, וצ"ב. והנה, ע' בב"ח וט"ז שמחמת קושיא זו פ"י בע"א דאין החשש מחמת שנבלע חמץ בידות הכלים ע"י חמ"כ אלא משום דחיישינן שנגע בהם בידים מלוכלכות או מחשש ניצוצות או שנבלע ביד בשעה שהדחתו. אבל המג"א פ"י כנ"ל דאסור משום חמ"כ וס"ל דמה דלא אמרי' חמ"כ היינו שאינו פולט מהצד השני שמחוץ לתבשיל, אבל בשעת הבליעה אפי' אם לא הכניס אלא חצי הכף לתוך הקדרה, האיסור מתפשט לכל הכלי ולכן אם קודם הגעלה הכניס הצד השני של הכלי לתוך היתר אסרו. להלכה, המ"ב הביא סברת המג"א אבל הוסיף הטעמים של הב"ח וט"ז להסביר אמאי צריך להגעיל ידות כלי עץ, דבעץ ודאי ל"א חמ"כ. אבל הוסיף דבלא הגעיל הידות בדיעבד אינו אוסר דכשם שנבלע החמץ ביד ע"י גוף הכלי כן עתה נפלט ממנו ע"י הגעלה של גוף הכלי וע"ש בשעה"צ (סקעי"ו) דהיינו דלא כהמג"א דס"ל דבולע בצד השני אבל אינו פולט ממנו (וכן דלא כשי"ד דס"ל דג"כ אינו בולע). ואולי משום חומרא דחמץ החמיר לכתחילה, אבל בדיעבד התיר כיון שיש הרבה חולקים על עיקר הדין דחמ"כ.

סעיף יג' - החשש בטלאי - הטור כתב דאינו נותר בהגעלה לפי שהבלוע תחת הטלאי אינו נפלט ע"י הגעלה, וצ"ב דאם אינו נפלט מה איכפת לך, ועי' בפמ"ג (משב"ז יח') שפ"י דאינו נפלט כולה ודומה לכלי חרס דפולט מעט מעט. ועי' בב"י שהביא מהרשב"א עוד חשש דשמא יש בעין תחת הטלאי, וכן עי' בפמ"ג שהביא עוד ב' חששות בטלאי: דאפי' לא היה בעין בשעה ששם הטלאי אבל שמא התרפה אח"כ ונכנס בעין תחתיו, ועוד פ"י מהכנה"ג ע"ש. אבל כל הנ"ל אינו אלא כשמחובר ע"י ברגים אבל בניתך עליו נעשה כחלק מכותלי הקדרה. וב' סעיפים אלו (יב', יג') נוגע לדין לענין הכשר ידות הכלים, דאם הם מחוברים ע"י ברגים הגם שהם מחוץ לכלי אולי צריך לחשוש שמא התרופף ויש בעין תחתיו ולכן צריך להסירם כדי לנקותם, ואם מחובר לגמרי ע"י היתוך שא"צ לחוש לזה, אבל צריך לחשוש שכשם שנבלע האיסור לדופן נבלע האיסור לתוכו ג"כ (ועי' מש"כ בזה רעק"א).

סעיף יד' - להכשיר כלי ע"י זיעה - הכיסוי קדרה נאסר ע"י זיעת התבשיל, וא"כ לכאורה אפ"ל דכבולעו ע"י זיעה כך פולטו ע"י זיעה. ודנו הפוסקים אם מותר להכשיר כלים ע"י זיעה. והנה אם נבלע ע"י רוטב אולי אין כח בזיעה להפליט הכלי וכ"כ האג"מ (יו"ד ח"א, טו') אבל ע"ש שאם הזיעה עושה הרבה מים יש לצדד להקל (וע"ע בשב"ח ח"ו, נו' שהביא הדעת שהחמיר שלא להגעיל ע"י זיעה בנבלע ע"י רוטב). אבל היכא שנבלע האיסור ע"י זיעה, ראינו בפמ"ג (צד', משב"ז א' ד"ה ודע) שהביא מהפ"ח (קכ"א, סוף סקט"ו) דכשם שנבלע ע"י זיעה כך יוצא ע"י זיעה, וכנראה דכן עמא דבר להכשיר מיקרוגל ע"י שמחממים כוס מים עד שמוזע כל המיקרוגל, ואז מזיזים הכוס ומחממים המים עוד פעם (כדי להכשיר המקום עליו עמד הכוס בפעם הראשון). אבל כמה מפוסקי זמנינו החמירו שלא להכשיר המיקרוגל לפסח דלכתחילה קי"ל דחמץ מקרי איסורא בלע ולכן אינם רוצים לסמוך על הגעלה ע"י זיעה ויש שחששו להכשיר פלסטיק כשאיסורא בלע (וגם קשה לנקות הכל כראוי וחמץ איסורו במשהו).

סעיף טו' - זיעת אוכלין - הטור הביא ב' טעמים אמאי הכיסוי צריך ליבון דשמא נגע בחררה, ועוד שהכיסוי מויעה מהבל החררה, והנה בטעם הראשון מובן אמאי צריך ליבון ולא הגעלה אבל לפי הטעם השני יל"ע אמאי צריך ליבון. ועי' במ"ב שרק הביא הטעם דשמא נגע בחררה והלא דבר הוא. אבל עי' בפמ"ג (א"א טו') שהביא המג"א (סק"ל) שכתב גם הטעם של זיעה, וביאר הפמ"ג דזיעה העולה ממאכל יבש (ולא תבשיל) ונבלע בכלי מקרי נבלע ע"י האור. ולכאורה צ"ב אמאי, דהלא זיעה תמיד הוא לח ואמאי מקרי ע"י האור, ואולי יש לחלק בין הבל לזיעה דהבל לא מקרי לח, ועיין. והנה, ע"ע בפמ"ג (א"א לו') שכתב דמבואר במג"א דזיעת אוכלין כמותו, ודלא כהמשאת משה שהביא הפמ"ג בעצמו בהנהגות הוראות או"ח (ומובא להלכה בפ"ת ס"י צב', סק"ו), אבל עי' מש"כ בזה המנחת יעקב (הו"ד במראה מקומות) לחלק בין דין הטור לשאר זיעה מאוכלין, וגם יל"ע אמאי לא הביא המ"ב טעם זה. ולהלכה, הזכרנו מש"כ האג"מ (יו"ד ח"א, מ') דאם ראה זיעה ממאכל יבש מחמירין אבל בסתמא א"צ לחשוש שמא הזיעה.

סעיף טז' - מדוכה - יש כמה שיטות בהכשר המדוכה. לרש"י א"א בהגעלה ובפשטות משום שלא בלע ע"י בישול אלא ע"י חריפות ולכן צריך לשרוף הבליעות ע"י ליבון, דעת ר"ת דמותר בקליפה והגעלה, ובתרו"ד כתב דבאסטרייך נהגו למלאות המדוכה בגחלים כדי ללבנו, והוסיף דיש שקורין תגר ע"ז מכמה טעמים ולכן אם אפשר להכניסו לתנור בוער עד שיהיה ניצוצות ניתזין יעשה כן. והנה ע"ש בב"ח שהביא תשובת הר"י שכתב "ופעם א' אסר ר"ת המדוכה בהגעלה, ושאלתי לו מאיזה טעם והשיב לי שהוא תופס היתר בהגעלה בין במדוכות גוים בין בפסח, אלא הואיל ונפק מפומיה דרש"י היה נוהג להחמיר הואיל ואין בו רק זמן מועט ז' ימים פסח וחמץ חמור וכ"ו ע"ש. והיינו שהגם שמעיקר הדין יתכן שזה מותר אבל כשיש חשש איסור (בכה"ג דעת רש"י שהחמיר) כדאי לוותר על רצונו לז' ימים ובפרט בחמץ דחמיר איסורו (וד"ז נוגע לכל מיני מאכלים, מסעדות, וכו').

סעיף יז' - שולחן שמכניס עליו חלות - יש שמכניסין וקולעים את החלות על השלחן עצמו (כשעשוי מפלסטיק וכדומה) ולכאורה דומה לגמרי לך שעורכין עליו הפת וצריך הגעלה. ולפ"י אולי לא די בעירוי מכ"ר וצריך אבן מלובן ועי' בסמוך (בסעיף כ') לענין הכשר שלחנות למעשה.

סעיף יח' - נפה - בזמנינו שרק משתמשים עם נפה לנפות קמח מתולעים, מכיון שאין משתמשים בקמח בפסח לכאורה אינו נוגע ד"ז כלל (אבל מישוה העיר שיש המנפים מצא טחון כדי להשתמש במה שיוצא לאפיות עוגות (cake meal) ולפ"י אה"נ אין להשתמש עם אותו נפה).
מפות ומגבות - כנראה שדינם כשקים שאפשר להכשירו לפסח ע"י כביסה חביטה ואפר (סבון) ולכאורה כיבוס במכונת כביסה כוללת ג' דברים אלו, וכ"כ פוסקי זמנינו אבל אפ"ה צידדו שיותר טוב לקנות חדשים לפסח כשאפשר. אבל לפעמים לסעודה א' צריכים להאריך את השלחן בגלל שהגיעו אורחים ואין רוצים לקנות מפה חדשה לסעודה א', יש לדעת שמעיקר הדין מותר בכביסה, ובפרט שבד"כ מכסים המפה עם עוד מפה מפלסטיק.

סעיף יט' - רחת - ד"ז נוגע לדין בשעת אפית מצות שמלבנים הרחת בין כל אפיה ואפיה, ואז אפשר לעשות ליבון גמור בקל וכמו שראו כמה מבני החבורה לאחרונה שכיבו האורות והוציאו הרחת והיה אדום לגמרי (red hot), ונקטו הפוסקים דהיינו ליבון גמור, ואולי דדומה לניצוצות ניתזין ממנו.
בלוע בכלי יוצא בלא רוטב - הש"ך (קה"י, סק"ג) כתב דאין בלוע יוצא מכלי לאוכל בלא רוטב אלא כדי קליפה אבל הסתפק אם הבלוע שמן שמא מפעפע לכל המאכל. אבל עי' במג"א כאן וכן פסק המ"ב דגם בזה אינו יוצא יותר מ"ק, אמנם, עי' בשעה"צ (קלו') שכתב דהכא כיון שהאיסור מצד עצמו הוא כחוש אפי' הש"ך יודה דאינו אוסר כולו, ולפ"י ליכא ראייה לדעת המ"ב בעני"ז. אמנם, ע"ש (ביו"ד) שכתב הפ"ת מהנוב"י דלא שבקינן מה דפישטא ליה להמג"א שבביל ספיקו של הש"ך. וד"ז נוגע בכל פעם שאוכל יבש נגע בכלי, דאין אגן בקיאיין לחלק בין כחוש לשמן (והגם שלענין בליעות כתב הש"ך דאמרינן דאגן בקיאיין לחלק, אבל למעשה אין אגן בקיאיין) ולהנ"ל בכל ענין אין המאכל נאסר אלא כ"ק.

סעיף כ' - הכשר שולחנות - המחבר פסק כטור דסגי בעירוי דליכא חשש אלא שמא נשפך מרק עליו מרק, אבל האחרונים הביאו מש"כ המהרי"ו דלא סגי בהגעלה כיון שלפעמים משים עליו פשטיד"א חם (או פיצה ישר מהתנור וכדו') והיינו דחיישינן לחומרת דבר גוש והוי כאילו נשתמש עליו בכ"ר ולכן יש להכשירו ע"י אבן מלובן. והנה, עי' ביד יהודה (צד', לו') שתמה דאפי' אם נחמיר דדבר גוש דינו ככ"ר היינו רק כלפי דבר שנופל עליו דהוי כאילו נפל לכלי ראשון, אבל כלפי השלחן שמתחתיו אמרינן דתתאה גבר ואפי' דבר גוש אינו נבלע לתתאה אלא כ"ק ולכן אפשר להכשירו ע"י עירוי שג"כ מפליט כ"ק. אבל עי' בפמ"ג (משב"ז טו') שביאר "וטעלי"ר שמניחין גוש עליהם למאן דמחמיר אין מהני הגעלה ע"י עירוי ג"כ, כי מים מתקררין וגוש בכלי שני דינו ככ"ר וצריך הגעלה מדינא" ולכאורה ר"ל שהמים של עירוי אין פועלים על הכלי אלא כ"ק כיון שמתקררים מיד בהנחתם בתוך הכלי משא"כ הגוש

שנשאר בחומו דינו ככ"ר ובכחו להבליע יותר מכ"ק. וכנראה שהמנהג כהמ"ב. וע"ש שכתב דיש לכסות השלחן כשא"א לנקותו כראוי, ולכאורה א"כ א"צ להכשירו, והוסיף אבל בשלחנות שלנו שהם פשוטין אפשר להכשירם וא"צ לכסותם, ונמצא דממנפ"ש א"צ אלא רק להכשירו באבן מלובן או לכסות במפה אבל הרבה עושים שניהם משום חומרא דחמץ (ונערוו"ן), אבל מעיקר הדין כ"כ שמנקין אותו טוב ומכסין אותו ליכא חשש.

שלחן העשוי מעץ - משהו קנה שלחן בחנות יד שניה ואין לו מושג של מי היה לפניו, והוא רוצה לדעת אם יש לו חיוב להכשירו כמוש"כ כאן, וכן ביו"ד מבואר שגם הנקחים מגוי יש להכשירם לכתחילה בעירו, ויל"ע אם נוהגים כן גם בשלחן מעץ. ועי' בערה"ש (קכ"א) שכי' בשלחנות יפים וצבועים שאם יגעלים יתקלקלו גם לכתחילה אין נוהגין בהגעלה רק להדיחן היטב היטב ובפרט דעל שלחנות יפים נוהגים לבלי ישפך עליהם מרק כידוע"י.

הכשר פיש - לפמ"ש"כ המהרי"ו גם השיש צריך להגעיל בכלי מלובן, והנה ידוע מהגרי"ב שליט"א שמציע (אחר שינסה ויראה שאינו הורס השיש דאלי"ה שמוט יפקע השיש) לשפוך מים [אפי"ן] קרים על השיש ולגחץ את השיש עם מגחץ. והמעלה הגדולה הוא שהמגחץ מרתיח את המים על השיש ממש, והוא יותר טוב מעירווי אפי"ן באבן מלובן חדא דלבי"ח אבן מלובן אינו ככ"ר ממש, ועוד דתמיד לאחר העירווי המים מתפשטים לשאר המקומות בשיש וצריך לנגב את כל המים לפני שיערה עו"פ. ויש מרתחים את הקומקום ומשאירים את הכפתור דלוק ומשם שופכים על השיש (וצריך לזוהר בזה מאד בגלל שהזיעה יוצאת מכל הסדקים) אבל בדור המלקטים הביא מהגרשו"א דא"צ להשאירו דלוק כיון שהברזל המלובן מונח בתוכו הוי כעירווי מכ"ר שעל האש. בדיעבד בשלחן ושיש אם רק הכשירו בעירווי רגיל ונגע בה מאכל בפסח לא נאסר המאכל (וכ"ש כשגם כיסה אותם כמנהג העולם).

הכשר הכיור - בדרי"כ ליכא אלא עירווי מכ"ר (הברז) ולכן סגי להגעילו בעירווי אבל לכאורה מחמת החשש של המהרי"ו יש להצריך אבן מלובן דמצוי שנשפך לכיור פסטה כששופכים המים מהסיר וכל כיוצא"ב. אבל בא"י רוב הכיורים עשויים מחרס וא"א להכשירם, ולכן דעת כמה פוסקים שאין לשפוך מים ורתחים לתוך הכיור בפסח כיון שיפליט הבליעות של הכיור ובפסח מחמירין אפי"ן בנטל"פ.

תיבות שמצניעין בהם אוכל - לכאורה א"י הארונות מטבח של זמנינו, דבזה אין דרך לשפוך עליהם מרק חם וכדומה, ותשמין רק בצונן, אבל לכאורה יש להניח עליהן מפה כמוש"כ המהרי"ל לענין התיבות כיון שקשה לנקותן מכל פירור קטן (בפרט כשיש סדקים וכו'). ומה"ט יש הנוהגין ג"כ לכסות המדפים במקרר ומקפא הגם שמעיקר הדין אם שפשפן והדיחן יפה יפה א"צ.

סעיף כג' - חרס מצופה בהיתוך זכוכית - דינו ככלי חרס והיינו טעמא כיון שמחופה על החרס ונצרך עמו בכבשן בלע טפי, ולפי"ז י"ל דה"ה בפירק"ס (Pyrex) העשוי מזכוכית ומעורב בה עפרורית מתכת כדי שהכלי תחזיק מעמיד גם בחום גבוה, לכאורה יש לצדד דג"כ דינו ככלי מתכות וצריך להגעילו גם להמתבר. ולהלכה למעשה בהכשרת פיירק"ס ושאר מיני הכלים עי' בספר הגעלת כלים פי"ג, ובדור המלקטים שהביא כל החומרים השונים ודינם. **הכשר תנורים שלנו** - עי' בפתחי הלכה לה"ר פורסט שליט"א (עמ' 231 ושם הערה 34) שהביא כמה חששות לענין הכשר תנורים שלנו. ואי מה שהזכרנו שהאש מכוסה ולכן אולי א"א להכשירו דהוי כהסיקו מבחוץ דלא מהני בכבוכיב (ועי' ביד יהודה צ'ז, סקי"ג שבמתכת ע"י ליבון מועיל הכשר מבחוץ כיון ששורף הבליעות מעבר לעבר). וכן העיר שהמתכת מצופה בזכוכית עם חרס (enamel) וא"א להכשיר חרס (אבל ע"ש בהערה הנ"ל שכתב דהציפוי הוא כמעט לגמרי מזכוכית ולכן יש המצדדים להקל).

סעיף כו' - הכשר זכוכית - לענין שאר איסורים עי' ברעק"א (מג"א סקמ"ט) שהביא מהמנ"י דגם בשאר איסורים הקילו בזכוכית כמו י"ג, חוץ מחמץ, וכן נקטו כמה פוסקים למעשה דאפי"ן השתמשו לשאר איסורים בחמין א"צ הכשר כלל (עי' ערה"ש קכ"א סק"ב), ויש מנהגים שונים בזה ותשי"ח.

או"ח סימן תנב' (זמן הגעלת כלים)

סעיף א' - להגעיל לפני שעה ששית - המחבר הביא כו"כ טעמים שבגללם יש לדקדק להגעיל לפני זמן איסור חמץ, אבל תמהו האחרונים (והביאם בב"ה"ל ד"ה שאין צריכין) דהלא קי"ל דחמץ מקרי איסורא בלע, וא"כ אין הבדל בין לאחר זמן איסורו וקודם זמן איסורו דגם זמן איסורו יש על החמץ שם איסור. וע"ש שכתב המ"ב (סקי"ג) דנוהגין להחמיר בכל הדברים אפי"ן קודם זמן איסורו.

הגעלה ע"י קטן - יש ששולחים הילדים להגעיל הכלים, ויל"ע אם הם נאמנים שאכן הגעילו הכלים. אבל באב"י דאיסורו דרבנן י"ל דנאמן (עי' תלז' ד'). **להשהות הכלים מעט במים** - הגם שהטור כתב דנוהגין להכניסם ולהוציאם מיד, ה"י"ז כתב דמיד לאו דוקא דצריך להשהותו קצת, והגם שלפ"ר"ח מיד הוא דוקא, עי' בשעה"צ שכתב (סק"ג) דלכתחילה טוב להשהות מעט, ובפשטות היינו כמה שניות רק לא להוציא תוך שניה (ובפרט לחמודי דניאל).

שלא ינחו המים מרתיחתן - מאד מצוי שהמים נחין מרתיחתן אחר שמכניסם כמה כלים וכתב המ"ב דצריך להזהיר למגעילין בזה כי הם מקילין בדי"ז. והנה אפי"ן נחו מרתיחתן אבל אם השאיר הכלי בפנים עד שמעלה אבעבועות מועיל ההגלעה, ולפעמים כשרוצים להגעיל כמה סכו"ם, מרתיחין סיר מלא מים ונותנים בפנים הכפות סכינים ומזלגות ואז נחים המים מרתיחתן, ואפשר להשאיר הכלים בפנים עד שיעלו רתיחה עוד פעם, אבל יש לזוהר שהרתיחות יגיע לכל חלק מהכלים וכמוש"כ בס"ג, דאם הסכין יושב על תחתית הסיר אולי אין הרתיחות מגיעה לחלק שנוגע בסיר. [ולענין עצם הדין, עי' באגרי"מ (ח"א, ס') דהא דצריך רותחין אפי"ן אם רק בלע בחמין שהיטל"ד אינו אלא חומרא, משא"כ בבלע ע"י האור בחום מועט אפי"ן מדינא צריך ללבנו עד שיהיה ניצוצות ניתזין כיון שפעולת הליבון הוא לשרוף הבליעה, ולפי"ז יל"ע אם מועיל להפעיל התנור על החום הכי גבוה כדי להכשירו מטעם כבולעו כן פולטו, דאולי א"י"ז פעולת הליבון, ועי' באור לצינן (ח"ג פי"ב, ב', ובהערה ד"ה ויש שר"ל) מש"כ בזה דלא כהרוצים להקל כני"ל ע"ש.

באיזה מין כלי יש להגעיל - המ"ב (סק"ג) כתב "מותר להגעיל סכין איסור בקדרה כשרה והקדרה אינה נטרפת בכך אם יש ששים במים נגדו ולא הוי כמבטל איסור לכתחילה כיון שאין כוונתו לכך", ולפי המנהג שלא להגעיל שום כלי ב"י מותר להגעיל אפי"ן כשליכא סי'. ולפי"ז לכאורה מותר לכתחילה להגעיל כלי בשרי בתוך כלי חלבי וכן איפכא הגם שאין לגרום נ"ט בני"ט לכתחילה אבל אם כה"ג מותר היכא דאיסורא בלע בודאי מותר היכא דהתירא בלע, אבל לכאורה מהיות טוב יש להגעילו בתוך אותו מין כשאפשר אבל אם אין לו כלי מספיק גדול אלא מהמין הבי' לכאורה מותר לכתח"י להגעיל בה.

האם מותר להכשיר כלים לפסח בעירווי מכלי של חמץ - בדרי"כ אין הקומקום בלוע מחמץ, אבל היכא שרוצה להגעיל עם סיר שהשתמשו בו לפסטה לכאורה לפי המחבר אם הוא לפני שעה ששית והכלי אינו ב"י מותר לכתחילה להשתמש בכלי של פסח כדי שלא לגרום לכתחילה נ"ט בר נ"ט של חמץ (הגם שהוא נטל"פ). והנה, כתב ה"י"ז (סקי"א) "שהנשים נוהגות שלא להשתמש בקדרה ששופכין רותחין על האבן שמכשירין בו כלים מטעם שהריח של חמץ נכנס בו ואין בו ריח ולא טעם דאין בו איסור כלל בפסח", אמנם עי' בשעה"צ (תמד', ד') דאין לערות מכלי פסח לכלי חמץ מחמת הניצוק שהוא חיבור, אבל עי' בכה"ח (תנא', רלו') דבאינו ב"י יש להתיר (א"כ לכאורה אפשר להשתמש באיזה כלי שירצה).

סעיף ב' - המנהג שלא להגעיל כלי ב"י - יל"ע אם רוצה להגעיל מבשר לפרווה וכדומה אם ג"כ נהגו להחמיר בזה. וכן מהו הדין כשצריך את הכלי קודם שבת וא"א לו לחכות עד שהכלי נעשה אינו ב"י, ומצינו שהקילו בשעה"ד ע"י שישפוך אקונומיקה בפנים וכד' (ובמכשיר מבשר לפרווה לכא' א"צ).

סעיף ג' - הגעלת הרבה כלים ביחד - גם בזה צריך להזהיר להמגעילין שלא ישימו כל כך הרבה כלים ביחד בתוך הסל בעת ההגעלה כדי שיעיר הרתיחות לכל מקום בכל כלי, ובדרי"כ המגעילין מקפידין לנענע הכלים בתוך המים (ואפשר להכניס הסל לתוך היורה ולזרוק בהכלים בפנים אי' א').

סעיף ה' - אין מגיעין בחמי טבריה - הגם שיתכן שחמי טבריה יותר חס מהחמין של התולדות האור אפ"ה צריך להפליט הבליעות באופן הבליעה. אבל כתבו הפוסקים דכל כמה שהוא באתו אופן אין בכך כלום אם אינו בגובה החום כמו למשל אם נטרף הכלי ע"י שפן א"צ להגעילו בשמן, וכן בסיר לחץ שמגיע הרתיחות לחום יותר גבוה מסיר רגיל אפ"ה א"צ להגעילו אלא ביורה של מים רותחין.

הגעה בשוקולד - דנו הפוסקים לענין הכשר בית חרושת לשוקולד דבדרי"כ החברה לא תסכים להכניס מים לכל הצינוריות, שהמים מזיקין לכלים רגישים אלו, ולכן דנו הפוסקים אם מותר להגעיל בשוקולד (או חמאת קקאו). והגם שלכתחילה אין להגעיל בשאר משקין חוץ ממים, אבל אם לא יהיה שוקולד כשר אין לך מצב של בדיעבד גדול מזה! (ואפ"ה אם נגיד שאין טעם זה מספיק כדי להתיר ההגעלה לכתחילה, יל"ע אם יש ענין שלא לקנות השוקולד אחר שכבר הגעילו), אבל ע"י באגרי"מ (ח"א, סי') שכתב לענין שומן מהותך גרע טפי משאר משקין שהם נוזלים בטבעם, משא"כ שומן שבטבעו נקשר כמאכל, ולכן החמיר שאין להגעיל הכלים בשומן ולכאורה ה"ה בשוקולד מה"ט (וכן נוהגין OUB), אבל כמה הכשרים ידועים אין מקפידין ע"ז.

סעיף ז' - הגעלת כלי גדול - כשא"ה להגעילו ביורה, יותר קל מלעשות גנפא הוא למלאות הסיר ולהרתיחו ולזרוק אבן מלובן בפנים אבל זה גורם לבלגן שלם על הכיריים, ואולי אפשר להוריד הסיר לרצפה ואח"כ לזרוק האבן לתוכו כיון שהאבן ירתיח המים עד שיהיה אבעבועות עולות, וע.

סעיף ז' - לשטוף במים קרים אחר ההכשר - כל זה אינו אלא לכתחילה אבל בדיעבד אפ"ה לא שטפו במים כשר, ובפרט שאנו מקפידין שלא להגעיל שום כלי שהוא ב"י וא"כ מה בכך אם יחזור ויבלע מהאיסור. ויש להזהיר אלו המגעילין, דבדרי"כ יש יורה של מים חמים ופח גדול של מים קרים ומוציאים הכלי מהיורה ומכניסים אותו לתוך הפח, והנה אחר כמה שעות המים קרים מגיעים כמעט ליסל"ד ע"י ריבוי הכלים ששטפו בתוכו, ומה הועילו החכמים בתקנתו. והנה, אם כל החשש הוא שמא יחזור ויבלע א"כ בליבון ששורף הבליעות לכאורה אין ענין לשטפו אח"כ.

נ"מ בין הגעלה לליבון - להכשיר כשיש בעין, בפסח, כשהכלי ב"י, כשיש חלודה וטלאי. לשטפו אח"כ, הגעלה פולטת מצד השני (לש"ך בדעת הרמ"א).

סימן קכב' (דין נותן טעם לפגם)

סעיף ב' - ביטול בכלי שאינו ב"י במזיד - כתב הפמ"ג (צט'), שפ"ד ז' ד"ה יראה) דאסור, ולכאורה כן מבואר להדיא בהרשב"א וכמו שהביא הב"י (ו' ד"ה וכתב הרשב"א) באמר לגוי בשל לי בקדירתך אסור בדיעבד "דכמאן דבמשל בידים ומבטל איסור לכתחילה דמי ואסור אפ"ה בדיעבד למי שעשה כן ולמי שעשה בשבילו", ובאמת כ"כ רעק"א בהגהותיו על הפמ"ג הנ"ל. וזהו דלא כבנימין זאב שהתיר בכה"ג. אבל למעשה ע"י באגרי"מ (ח"ב, מא') שהקיל בזה וכתב דהגם שהרשב"א אסר אבל הר"ן הביא רק תחילת דברי הרשב"א דאסור לומר לגוי לבשל בקדירה שלו ולא הביא סוף דבריו בדדיעבד אסור, וכן נראה מהמחבר (סעיף ו') שלא כתב בדדיעבד אסור ע"ש, וכן נקט הגרי"ב (107) להקל (ואולי לטעמיה אזיל דס"ל שהמחבר (קג', ב') פסק כהר"ן דלא כהרשב"א, ורק להרשב"א בעינן לבטל טעם פגום ברוב אבל להר"ן (לפמ"ש רעק"א) א"צ ביטול ברוב וא"כ המבטל בקדירה שאינה ב"י ליכא איסור של מבטל איסור לכתחילה. ובאמת לפי"ז אפ"ה ג"כ דמה"ט לא הביא הר"ן הנ"ל סוף דברי הרשב"א ע"ש). ובעיקר דברי הרשב"א יל"ע אמאי נחשב זה כמבטל איסור דלכאורה אין כוונתו אלא לבשל בכלי ולא לבטל האיסור כלל, ע"ד מה שהתיר הרשב"א (לקמן סעיף ח') בשם הראב"ד לבשל לכתחילה בכלי שפע שנבלע בה איסור מועט כיון שאין כוונתו לבטל (ע"י משב"ז צט', סקט"ו בתחילת דבריו).

כלי חרס שאינו בן יומו - כבר ראינו שהמני"ה הביא דיש להקל בזה במקום הפס"מ אבל דעת הפמ"ג ועוד אחרונים דאין להקל בזה אפילו במקום הפס"מ. ויל"ע בזמנינו שרוב כ"ח מצופין בזוכיות וכד' האם יש להקל להגעיל הכלי דאולי אינו בולע ועל הצד שבולע מועיל הגעלה.

בלע איסור דרבנן - הפ"ת הביא מהנוב"י להחמיר בזה, וביאר החכ"צ דאין להקשות דהוי כגזירה לגזירה דהלא במקום הרגיל ומצוי גזרו גזירה לגזירה, ולכאורה הוא ע"ד מה שמצינו שאמר חז"ל "כולה חדא גזירה היא" דאי לא הא לא קיימי הא (והרמב"ם בפיחה"ש ביאר דר"ל שגזרו ב' הגזירות בזמן א' דע"כ הבינו חז"ל שצריך ב' הגזירות יחד כדי להרחיק ב"ה מהאיסור). וע"ע ברעק"א (קג', ה') שהביא מכמה פוסקים דאפ"ה בספק איסור דרבנן אין מקילין באינו בן יומו.

כשא"ה להשתמש בכלי איסור כשהוא בן יומו - דעת הגרמ"פ זצ"ל (אהל ישורון ח"א פ"ד הערה כג') דבכה"ג מותר להשתמש בו בלי הגעלה, ונ"מ לענין הכלים החדשים שלפעמים מושחין אותן בשמנונית של חזיר כיון דודאי א"ה לקנות כלי כזה בחנות תוך מעל"ע מזמן שמשחו אותו. והגם דלכאורה נכלל בגזירת כלי שאינה בן יומו דאם נתיר כלי זה יבא להתיר כלי אחר שאינה ב"י (וכמוש"כ הטור להדיא) ואינו רק חשש שמא ישתמש בכלי זה עצמו, צ"ל דכל כמה דלא שייך חלק מהגזירה (הכא א"ה להשתמש בכלי זה כשהוא בן יומו) אמרי' דאינו נכלל בעיקר גזירת חז"ל. (ובכלל נחלקו האחרונים באיסור זה אם יש חיוב להגעילו, ובפרט דכשנכנס לתוך הקדירה כבר היה פגום).

סעיף ג' - ביאור דברי הש"ך (סק"ב) - הש"ך כתב "אם בשלו דבר חריף בקדירה של בשר שאינו ב"י ואח"כ בשלו בו חלב תוך מעל"ע המאכל מותר" ותמיהו האחרונים דלכאורה כשישלב הדבר חריף יצאו הבליעות מדופני הקדירה ונהפכו לשבח בתוך הדבר חריף ושוב חזרו ונבלעו בקדירה וא"כ בעינן מעל"ע משעת ביטול הדבר חריף, ואיך כתב דתוך מעל"ע מותר (ובאמת יש גורסים אחר מעל"ע). וע"י בהגהות אבן העזר (צו', ג') שהביא המג"א (או"ח תנא', סק"א) דבדבר חריף לא מהני נ"ט בר נ"ט וממילא בחתך זנגביל בסכין בשרי ודכו אותו במדוכה פרווה, נעשה המדוכה בשרי ואם אח"כ דכו במדוכה זו עוד בצלים אסור לאוכלם בחלב. והיא שאלה מאד מצויה שחותכין בצל עם סכין בשרי ושמים אותו בתוך הבלנדר האם נאמר שנהפך הבלנדר לבשרי.

ודעת האבן העזר דגם בכה"ג מקרי נ"ט בר נ"ט דכל הקולא של נ"ט בר נ"ט מיוסד על הא דאין כל הטעם יוצא מהבשר לקדירה, וכן מהקדירה להמאכל השני, וכיון דנתמעט הטעם ב' פעמים איקליש הטעם ואין האיסור יכול לחול עליו, וה"ה בדבר חריף הגם דאמרי' שבלע כל הטעם שהיה בקדירה או בסכין ולא איקליש, אבל אכתי אינו פולט כל הטעם בחזרה לתוך הקדירה. ולכן בציור הנ"ל אכתי יש נ"ט בר נ"ט דהיינו טעם ראשון שיצא מהבשר ונבלע לתוך הסכין (ואח"כ כל הטעם נבלע לתוך הבצל), וטעם שני שיצא מהבצל לתוך הבלנדר, ולכן גם אם שוב יחתוך בצלים בבלנדר זה יהיה מותר לאכלם בחלב. וכ' לפי"ז לבאר דברי הש"ך הנ"ל, דס"ל דיש נ"ט א' לתוך הקדירה (ואח"כ לתוך הדבר חריף) ונ"ט שני מהדבר חריף לתוך הקדירה, ולכן אפ"ה אם אח"כ ביטול חלב תוך מעל"ע אינו נאסר. ולכא"פ לפי"ז מתורץ ג"כ מה שהקשה בנו בנקוה"כ על מש"כ הש"ך (שם) "וכן כו"ו" (וע"ע מש"כ הדגמ"ר לתרץ בע"א). להלכה, המ"ב (תנא', סק"ב) הביא המג"א, אבל מנהג המורים וכן דעת הגרי"ב להקל בזה כהאבן העזר. ויל"ע אם מישוהו שאל בלנדר פרווה מחבירו והשתמש בו לבצלים שחתכו עם סכין בשרי האם הוא חייב להודיע לחבירו (או להגעילו) דהלא יתכן שחבירו רוצה להחמיר בזה, ובאמת שאלה זו נוגע בהרבה מקומות באו"ה וע'.

יישון יב' חודש - מבואר בפ"ת דכל הנידון אינו אלא בדיעבד אם ביטול כזה אבל לכתחילה בודאי אין היתר. להלכה, נראה שרוב פוסקים החמירו בזה, אבל יל"ע אם מותר לצרפו לקולא, ובאגרי"מ (ח"ה, לב') כתב דבכלי זכוכית יש לצדד להקל.

אם אפשר לצרף כלים יחד לעשות הפסד מרובה - דעת הגרעק"א דא"ה לצרף כולם יחד. וצ"ב אמאי לא, ובתשובה שם משמע דכל כלי הוא שאלה בפני"ע ואכתי צ"ב. וע"י באגרי"מ (ח"ג, כז') שהקיל בזה והוסיף דאם הכלי הוא חלק מקט"ש גם לדעת רעק"א מותר ע"ש.

בענין אין איסור חל על איסור (חולין פט):

אין איסור חל על איסור שהוא סוגיא גדולה, ואין מקומו רק בסוגיין אלא גם לקמן (ק: - קג, קיג): וכן ביבמות (לב). קידושין (עז): כריתות (יג): ועוד מקומות, אבל ננסה לבאר הענין קצת וכפי הנראה מסוגיין. איתא בגמ' "מוקדשין פשיטא וכ"ת יש בגידין בני"ט ואתי איסור מוקדשין וחיל איסור גיד האי מוקדשין נוהג בגיד מיבעי ליה". והקשו הראשונים דאיך אפ"ל שיחול איסור מוקדשין על איסור גיד, דהלא קי"ל אין איסור חל על איסור. ובתוס' תירצו דשאני איסור חמור דיכול לחול על איסור קל. אבל ע' ברמב"ן שהביא תירוצם "דאיכא למימר כיון דאיסור חמור הוא דאית ביה כרת כו"ע לא פליגי דאתי איסור מוקדשין וחיל איסור גיד, כך שמעתי ואינו" ולכן פ"י בע"א דחל איסור מוקדשין מטעם איסור מוסף שניתוסף איסור הנאה. וע"ע בריטב"א שכי"כ ג"כ דהכא חל משום דמוסיף איסור הנאה והביא דג"כ אפ"ל דחל מטעם כולל, שההקדש כולל שאר הבהמה באיסור מוקדשין ולכן חל על הגיד ג"כ. ולכאורה מרש"י ג"כ משמע קצת דהכא אינו חל בלאו א' מטעמים הני"ל, דכתב (ד"ה יש בגידין) "וש"מ תרתי חדא דיש בגידין בני"ט וחדא דאיסור חל על איסור ולאפוקי ממי"ד בהאי פירקא אין בגידין בני"ט". וצ"ב (כפי שמעתי להעיר מר"א הופמן נ"י) אמאי ל"כ דבא לאפוקי ג"כ ממי"ד אין אחע"א, וכנראה צ"ל דשאנ"ה או משום דהוא איסור חמור או איסור מוסף או איסור כולל. (ויש לציין רש"י לקמן קא: ד"ה שבת היא, שכתב דבניתוסף חומרא בעונש נחשב איסור מוסף ע"ש).

והנה, יש לעיין בכמה דברים יסודיים בכלל זה דאין איסור חל על איסור. חדא, לדעת הרמב"ן וריטב"א מ"ש איסור חמור מאיסור כולל ומוסיף דכיון דאיתוסף עוד איסור או עוד אנשים האסורים אמרי' דחל האיסור השני, ואילו לגבי איסור חמור הגם דאיתוסף עונש חמור לא חל האיסור השני. ובאמת כן מפורש להדיא ברמב"ם בפיהמ"ש ג"כ שכתב בכריתות על המשנה דיש אוכל אכילה א' וחייב עליו ד' חטאות (פ"ג, מ"ד), "שאלו האסורים הרבים הנקבצים בדבר א' לא יתכן אלא באחד משלשה פנים או בכלום יחד, והם איסור מוסף איסור כולל ואיסור בת אחת, אבל אין שום דרך שיחול איסור על איסור בזולת שלשה פנים הללו, כי מן הכללים אצלנו אחע"א" (וכ"כ ג"כ בהל' מאכ"א ח', יז). [וצ"ל דמה דאיתא ריש צ. דחל איסור גיד על טמאה משום איסור חמור אינו אלא אליבא דרבי יהודה אבל רבנן פליגי עליה וקי"ל כוותיה].

וכן צ"ב מאי שנא דכשב' האיסורים מגיעין בבי"א אמרי' דחל שני האיסורים, דבפשטות הא דאנים יכולים לחול בזה אחר זה הוא משום דאי"א לאסור דבר א' בבי"א איסורים (אא"כ התורה אסרה כן בפירוש וכהא דהאוכל נמלה לוקה חמש דכתבה התורה כמה איסורים כדי לעבור על מעשה א' בכמה לאוין) וא"כ מ"ש בבי"א דאפשר לאסור דבר אחד בבי"א איסורים. וביותר קשה מה שהקשו הראשונים (ע' תוס' רי"ד קידושין נ:): דהלא קי"ל כל שאינו בזא"ז אפילו בבי"א אינו.

וכן יש לעיין בעיקר הדין דאין איסור חל על איסור אם הכוונה שאין האיסור השני חל כלל או בודאי שהאיסור השני ג"כ חל ורק שאינו נענש עליו בבי"א עונשים (ונו"מ לקוברו בין רשעים גמורים וכדאיתא ביבמות ל:), ובאמת כבר האריך הבית הלוי בחקירה זו ע"ש (ח"א, מד').

והנה, ע' ברמב"ם (פיהמ"ש שם) שכתב דאם בישל חלב בק"ל לא חל איסור בבי"ח על החלב, והוסיף דיש בדברינו אלה "נקודה נפלאה" דלכאורה קשה אמאי לא יחול איסור על איסור כה"ג כיון שחלב מותר בהנאה ובבי"ח אסור בהנאה, א"כ בבי"ח הוא איסור מוסף ואמאי אינו חל. וכתב "והתשובה לכך שבבי"ח לא נאסר בהנאה אלא מחמת שאסר הכתוב אכילתו לפי הכלל שבארנו שכל שנאסר באכילה נאסר ליהנות בו עד שיפרוט לך הכתוב וכי' ואין בו פסוק האוסר אכילתו ופסוק האוסר ליהנות בו אלא שני הדברים יחד הם איסור בבי"ח וכיון שאמרנו אחע"א וכי' הרי לא יהא אסור בהנאה". ולכאורה דבריו צ"ב טובא, דסו"ס כיון שיש בו איסור הנאה מה בכך שאינו נלמד מפסוק אחר (וזה גופא צ"ב וכדק' האחרונים דהלא אמרו חז"ל דיש ג' פסוקים בתורה א' לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול) אכתי הו"ל לחול מחמת האיסור הנאה וע"י ממילא יאסר האכילה ג"כ.

ולפי הנראה כוונת הרמב"ם היא, דאיסור חל על איסור כולל ומוסיף מטעם מגו, וכמוש"כ הוא בעצמו שם לפני"ז בהקדש חלב "וכאשר הקדישה נאסר בהנאה ונמנו דאיתוסף ביה איסור הנאה איתוסף ביה נמי איסור לענין אכילה". והיינו דבעינן שהאיסור השני יחול במקצת ומגו שמצא מקום לחול במקצת חל ג"כ על החלק האסור כבר. אבל בבב"ח, האיסור הנאה נובע מהאיסור אכילה וא"א לחלקם וממילא אא"ל דיחול החלק של האיסור הנאה ומגו דחל מקצתו חל כולו, דאם לא חל עדיין האיסור אכילה ליתא להאיסור הנאה כלל. משא"כ באיסור מוסף דעלמא כגון אחות אשתו שנשא לא' מאחיו ונעשה אשת אח ג"כ, כיון שניתוסף איסור אשת אח לשאר האחים שהיו מותרין לה לפני"כ ממילא חל ג"כ לגבי זה שכבר הייתה אסורה לו מחמת אחות אשה, דהתם מה שאחיו נאסרו בה אינו נובע ומיתלי תלי אם יחול האיסור להאח הראשון ג"כ (וכן בכולל עדי"ז, מה שחל המוקדשין על שאר הבהמה אינו מיתלי תלי באם יחול האיסור מוקדשין על הגיד הנשה), ולכן בבישול חלב בחלב לא יחול האיסור בבי"ח.

שו"ר שהג"ר אלחנן זצ"ל בקובץ הערות (ס"י ל') פ"י הרמב"ם ג"כ עדי"ז, וע"ש שכתב דדבריו רק יתכנו את"ל דלא חל האיסור השני כלל, אבל את"ל דחל האיסור השני אי"כ יש כאן איסור אכילה דבבי"ח וא"כ בודאי הבב"ח יהיה אסור בהנאה ג"כ, ובאמת כבר קדמו בהערה זו הפמ"ג בפתיחתו להלכות בב"ח (ד"ה עוד אדבר).

ולפי"ז לכאורה אפשר להבין אמאי ל"פ הראשונים כתוס' דאיסור חמור יחול על איסור קל כיון שניתוסף עונש שלא היה עד כאן, דבקדשים למשל, החומרא הוא בהעונש שאכילתו יכול להביאו לידי כרת, אבל העונש נובע מהאיסור (אפי' אם האזהרה והעונש נלמדים מבי' פוסקים נפרדים), ואא"ל מגו שחל במקצת דהיינו לענין העונש, יחול ג"כ לענין עצם האיסור, דכל כמה שלא חל האיסור ליתא להעונש כלל. ולכאורה אי"ש בפשוטו אם נאמר דלא חל האיסור השני כלל דאז אא"ל שיחול העונש אם לא חל האיסור. אלא אפילו את"ל דחל האיסור וכל הנידון אינו אלא לענין העונש, ג"כ אי"ש דכיון דלא חל כלפי העונש איך אפ"ל מגו שחל כלפי העונש יחול נמי לענין העונש (דעל העונש גופא אנו דנין). ובדעת תוס' לכאורה צ"ל דס"ל דכל כמה שע"י העונש יכול לחול האיסור ג"כ, אז יכולין שניהם לחול בבי"א.

ולפי"ז אי"ש טפי מש"כ תוס' והמהרש"א לקמן. דהנה בהמשך הגמ' איתא דהאיסור מוקדשים חל לפני האיסור גיד ולכן אין האיסור גיד יכול לחול, והקשו תוס' (צ. ד"ה קדשים דאיסור כרת) דנימא מגו דאיתוסף איסור גיד לגבוה דאסור להעלותו איתוסף נמי להדיט איסור אכילה, וע"ש במהרש"א שהקשה דלפינן (צ): ממשקה ישראל דרק מקריבין לגבוה מן המותר לישראל, וא"כ הכא דאמרי' שאין האיסור גיד חל על המוקדשין נמצא דהגיד מותר לישראל באכילה וממילא לא יהיה איסור להעלותו לגבוה ומאי מקשו תוס'. וע"ש בקובץ הערות שהק' דמאי קי"ל להמהרש"א, דהלא אם יחול האיסור לגבוה יחול נמי האיסור להדיט בבי"א, וע"ש שפי' המהרש"א ע"פ הרמב"ם הני"ל דכיון דסיבת האיסור לגבוה נובע מהאיסור לישראל ממילא כל כמה שלא חל האיסור הראשון אא"ל שיחול האיסור השני דמתלי תלי בהראשון. ובדעת תוס' ביאר ר' אלחנן זצ"ל דאפ"ל דס"ל דמשקה ישראל אינו סיבה דכיון שהוא אסור לישראל ממילא הוא אסור לגבוה, אלא דהוא סימן דמאיזה טעם שהוא אסור לישראל מה"ט נמי אסור לגבוה, וא"כ הכא בגיד יש את סיבת האיסור לישראל ולגבוה ורק מטעם צדדי לא חל כלפי ישראל משום דאחע"א אבל כלפי גבוה אחי"נ דחל. אבל את"ל שמושי"ב לעיל אפ"ל בדעת תוס' בע"א, דמודו תוס' דמשקה ישראל הוא סיבה, אבל תוס' טעמיהו אזלי דל"ל להנקודה נפלאה של הרמב"ם וס"ל דכל כמה שיחול חומר העונש יחול האיסור בבי"א, אי"כ כמו"כ י"ל דבאותה רגע שיחול האיסור לגבוה יחול האיסור להדיט ג"כ בבי"א.

אבל איך שנפרש בדעת תוס', מבואר מקושית המהרש"א דס"ל דכיון דאחע"א לכן לא חל האיסור השני כלל ולא רק כלפי העונש, דאלי"ה מאי מקשה דכיון שלא חל האיסור גיד הוא מותר לישראל ונחשב ממשקה ישראל, דהלא חל לענין עצם האיסור ורק דליכא עונש עליו. ובאמת כדבריו מבואר להדיא בתוס' עצמם לפני"ז באותה דיבור שכתבו דכיון דלא חל האיסור גיד מחיים דאחע"א תו לא חייל לאחר מיתה דלא הוי דומיא דיעקב שנשה לו

גידו מחיים, ואת"ל דרק אינו חל כלפי העונש אבל עצם האיסור חל, אי"כ בודאי כבר חל האיסור גיד מחיים. וכי"כ הבית הלוי הני"ל לדייק מדברי תוס' דס"ל דלא חל האיסור השני כלל.

ועיי' בקובץ הערות דלפ"ז צ"ל דמה דאיתא ביבמות דני"מ לענין לקוברו בין רשעים גמורים הוא משום דסיבת האיסור נמצא רק שא"י לחול מטעם צדדי. אבל באמת ראיתי במרומי שדה שרצה לפרש בדעת תוס' דהא דאמרי' דיש להאיסור השני, דמתלי תלי וקאי, היינו כעין איסור חצי שיעור דרק אסור היכא דחזי לאצטרופי, ועד"ז באאחע"א רק כשיחול לאח"ז אמרי' דקודם לכן האיסור מתלי תלי וקאי אבל כאן בגיד דלא חזי לחול לאחר מיתה אז גם מחיים אינו מתלי תלי. אבל לכאורה אי"ש טפי אם ס"ל לתוס' דאין האיסור השני חל כלל. דהנה איתא בקידושין (עז): ובפרש"י "כהן שבא על אחותה זונה משוי לה חללה לא משוי לה (הואיל ואין חללה אלא מאיסור כהונה), חזר ובא עליה עשאה חללה (שהרי אסורה לו משום זונה שאינו נוהג אלא בכהונה)" והקשה המהרי"ט (שם עח). דאמאי עשאה חללה הלא אין איסור חל על איסור. ותי' דני"מ אם לא התרו בו משום זונה כי אם משום חללה דאין איסור חל על איסור היינו רק דלא לקי שתיים. הנה מבואר מדבריו דעצם איסור השני חל על האיסור הראשון. אבל ראיתי בספר העיקרים להג"ר שלמה איגר (ח"ב, דף נט) שכתב דבתוס' ביבמות (לב: ד"ה ותו חמותו) משמע דלא ס"ל כן דכתבו דחמותו (החמורה שמיתתה בשריפה) ונעשית אשת איש (שבחנק) כיון שאשת איש מוסיף איסור לכז"ע חל לענין אם התרו בו רק משום אשת איש, דמשמע דבכה"ג דליכא איסורמוסיף ואמרי' שדאחע"א אה"נ לא חל האיסור השני כלל. ואם נאמר כהפשטות בתוס' בסוגיין דס"ל דאין האיסור השני חל כלל (וכמוש"פ המהרש"א והקוה"ע דלא כהנצי"ב), אי"כ אי"ש טפי דתוס' לטעמייהו אזלי.

ולפ"ז אפשר לבאר מה דלכאורה קשה בדברי התוס' בסמוך (ד"ה הכא במבכרת), שכתבו דכיון דאירי במבכרת דאינו קדוש אלא ביציאתו מהררם לכן האיסור גיד והאיסור מוקדשין "בהדי הדדי קאתו וקמ"ל דלא מבטל איסור קדשים החמור איסור גיד הקל מלחול עמו". ומלבד מאי דקשה אמאי לא פירשו כפשוטו וכמוש"פ רש"י דקמ"ל דאע"ג דאין גיד נוהג בסתם מוקדשין אפי"ה יש מוקדשין דנוהג בהם כגון בבכור (וע' ברשב"א ובהגהות תפא"ש מש"כ בזה), לכאורה קשה עצם דבריהם, דכנראה הטעם דאאחע"א הוא כיון שכבר נאסר ד"ז אי"א להוסיף עוד איסור, אבל כשניהם חלון בב"א דליכא עיכוב זה אין סיבה שלא יחולו שניהם, וא"כ מהו הסברא דבגלל שאי מהם יותר חמור יעכב השני מלחול.

ואולי אפי"ל ע"פ מש"כ התוס' רי"ד הני"ל לבאר אמאי לא אמרי' לענין אאחע"א דכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, וז"ל "ואי"ז קושיא של כלום דבזוודאי במה שאדם אוסר בפיו כגון קידושי האחות וכו' י"ל זו הסברא דהאי דאאחע"א מפני שכבר הוא מזהר ועומד כגון אשת אח ואח"כ נעשית אחות אשה או אחות אשה ואח"כ נעשית אשת אח, אבל כשבאם ביחד כגון א"א ואשת אח חייב שנים דהי מינייהו מפקית. ואם תאמר כל שאינו בזא"ז אינו בב"א וא"כ לא יחול א' מהן ויהיה פטור, אלו דברי בדות." ומבואר דהאי דאאחע"א משום דהוא כבר אסור בד"ז ומה יוסיף האיסור השני, והא דחל בב"א הגם שהאיסור השני אינו מוסיף כלום משום דיש ג' אפשריות: או שלא יחול שניהם, או שיחול רק א' מהם, או שיחול שניהם. והנה לומר שלא יחול א' מהם זה ודאי א"א, ושרק יחול א' מהם ע"ז קשה האי מינייהו מפקית ולכן בעי"כ חלון שניהם. וא"כ י"ל דכ"פ תוס' וסבירא להו דכשיש ב' איסורים הבאין בב"א וא' מהם חמור, מסברא אפי"ל דאני יודע האי מינייהו מפקית - האיסור הקל, דבכלל מאתיים מנה (ורק בזא"ז אמרי' דהגם שהשני יותר חמור אבל אין מקום לעצם האיסור לחול כיון שהוא כבר מזהר עליו משא"כ כשבאין לחול מתחילה מסברא אפי"ל שהחמור יחול ולא הקל). [וא"ש טפי לומר דס"ל לתוס' כהתוס' רי"ד משום דהגם שאינו מוכרח אבל משמעות הדברים דס"ל לתוס' רי"ד דאין האיסור השני חל כלל וכדס"ל לתוס', דכתב דטעמא דאאחע"א שכבר הוא מזהר ועומד (מלשון "עונש שמענו אזהרה מנין") ואת"ל דחל לענין האיסור עדיין צ"ב הלא הוא כבר מזהר ועומד]. אבל לפ"ז י"לע מהו הקמ"ל, דבאמת מ"ט לא אמרי' שהאיסור מוקדשין החמור יבטל האיסור גיד הקל.

ואפשר לומר דתוס' תי' קושיית התוס' רי"ד בעי"א. דהנה ע' בזבחים (ל). באמר הרי"ז תמורת עולה הרי"ז תמורת שלמים דל"י יוסי דבריו קיימין והקשו תוס' (ד"ה דבריו קיימין) דאמאי לא אמרי' כל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו, ותי' דלא אמרי' הכא אלא כש' הדברים סותרים זא"ז כגון קידש אמה ובתה דהי מינייהו מפקית, "אבל הכא מקיימין תרווייהו, וכן בפרק השולח בגיטין הכותב כל נכסיו לבי' עבדיו קנו ומשחרין זא"ז ול"א כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, משום דהתם בזא"ז אי"א לקיים את שניהם דבזה אחר זה קמא קני נפשיה וקני חבריה ובתרא לא קני כלל אבל בב"א אפשר לקיים את שניהם ואמרי' קנו ומשחרין זא"ז" ומבואר מתוס' דהגם שבכותב נכסיו לבי' עבדיו בזא"ז במציאות אי"א שיתקיים דבריו אבל כיון דאינו משום דב' הדברים סתרי א' לשני אלא משום שיש בעיא טכנית דקמא כבר קני נפשיה, ממילא בב"א יכול להתקיים דבריו. וא"כ י"ל דה"נ בסוגיין לענין איסורין, דס"ל לתוס' דהא דחילי ב' איסורין ביחד הוא משום דלא סתרי ב' האיסורין א' לשני, רק דכיון דכבר מזהר ועומד אין מקום להשני לחול, וא"כ בב"א דאין את החסרון הזו אה"נ יחולו שניהם ואפי' אם א' יותר חמור מהשני לא אמרי' דיבטל החמור את הקל מלחול, וע'. (ובאמת בלא"ה י"ל בפשיטות דס"ל לתוס' (וכמוש"כ לקמן קא. ד"ה בבטמא) דהא דאאחע"א ילפינן מקרא לקמן (ק"ג): ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת, וא"כ אין לך בו אלא חידושו וכל כמה שב' האיסורין חלון בב"א אין שום סיבה שלא יחולו שניהם).

בענין בתר דידיה או מיניה (חולין צב):

בשבוע שעבר א' מבני החבורה אמר לי שהסבא שלו איטר יד וכשהוא היה ילד בבית ספר הם הכריחו אותו לכתוב ולהשתמש ביד ימין שלו ועי"ז נהפך ידו העיקרי ליד ימין. ועוד א' מבני החבורה א"ל אותו דבר על הסבתא שלו. ויל"ע באדם כזה באיזה רגל יש לו לחלוץ (רח"ל) ומה שיותר נוגע הוא על איזה יד יש לו להניח תפילין (ועי' בשו"ת נו"ב תנינא ס"י קנ"ו).

הנה איתא בסוגיין "בעי רב ירמיה אית ליה לעוף ועגיל, אית ליה לבהמה ולא עגיל מאי, בתר דידיה אזלינן או בתר מיניה אזלינן תיקו". והקשו הראשונים מ"ש מתפילין דפשיטא לן דבתר דידיה אזלינן ולכן קי"ל דאיטר יד מניח בשמאל דידיה שהוא ימין כל אדם. וכפי מה שתירצו תלוי הדין באיטר רגל לענין חליצה, דגם לענין חליצה בעינן שתחלוץ המנעל מע"ג רגל ימינו כדילפינן ביבמות (קד). רגל רגל ממצורע, וכשם שמצורע טעון ימין ה"ה לענין חליצה בעינן ימין. ובמציאות יש ד' אפשריות לענין חליצה מע"ג אטר רגל: או שחולץ בימין דעלמא, או שחולץ בימין דידיה שהוא שמאל דעלמא, או שצריך לחלוץ בשניהם, או שאינו חולץ כלל. והאמת הוא דפליגי הראשונים להלכה ונשנו כל ד' שיטות אלו, וכדלהלן:

רוב הראשונים תירצו קושייתם מתפילין בפשיטות, דאה"נ בכל התורה כולה מספקא לן אי בתר דידיה אזלינן או בתר דעלמא וכדמשמע מסוגיין דעלתה בעית רב ירמיה בתיקו, אבל שאני תפילין משום דדרשינן ידכה - יד כהה, וא"כ לא בימין ושמאל תלה רחמנא אלא ביד החלש וכל א' צריך להניח ביד החלש שלו. ולפ"ז לענין חליצה דתלה רחמנא בימין דוקא נשאר הספק אי אזלינן בתר דידיה או בתר דעלמא ולכן מספק צריך לחלוץ בשתי רגליו והכי פסק הרמ"א להלכה בשו"ע (אהע"ז קסט"ו, כה').

ועי' בב"י (שם) שהביא שיטת הסמ"ג דס"ל דחולצין בימין שהוא שמאל דידיה כיון דילפינן רגל רגל ממצורע, ומצינו דילפינן נמי אוזן אוזן ממצורע לענין רצוע עבדים באוזן ימנית והתם ליכא חילוק בין אוזן ימין לאוזן שמאל ביכולת השמיעה של האדם ומוכח דהקפידה התורה על הימין במציאות הגם שאינה יותר חזקה, אי"כ ה"ה לענין רגל רגל דילפינן ממצורע לענין חליצה הקפידה התורה דוקא על רגל ימין ואפי' היא חלשה יותר. ועי' ברמב"ן ורשב"א שהביאו דיש מתרצים דאה"נ כה"ה כולה ילפינן מתפילין דאזלינן בתר דידיה ולא בתר דעלמא, וכנראה דכ"פ הטור שפסק דחולץ בימין דידיה דומיא דתפילין (והגם דשאני תפילין שכתבה התורה יד כהה וכמו שהק' היש"ש כבר תי' הגר"א ז"ל מרגליות דימין משמע החזקה כמו דכהה משמע החלשה). והא דהסתפק רב ירמיה בסוגיין הוא מיוחד לגיד הנשה "דהכא איכא למיזל בתר מיניה מפני שלא נאסר להם לישראל אלא עיי מעשה, ומה יעקב ומינו שיש להם כף אף כל שהוא ומינו יש להם כף". ויש לציין מש"כ התוס' לעיל (צ. ד"ה קדשים) דבעינן שיחול איסור גיד מחיים

דומיא דיעקב אבינו שנשה לו גידו מחיים. ולפום ריהטא הוא תמוה דמהיכא תיתי ללמוד כן מהמעשה, דודאי לא נאמר דליכא איסור גיד אלא בלילה כיון שכך הייתה המעשה או דרך אסור גיד הנשה של מהלכי שתיים כיון שכך הייתה המעשה ולא כתוב בתורה שהאיסור הוא בבהמה ובחיה. [ובאמת עי' בשו"ת הרשב"א (ח"א, ססד') שכתב דגיד הנשה של אדם אסור באכילה, אבל הצ"ח (פט'): כתב דהרשב"א לשיטתו דס"ל דבשר אדם מותר באכילה וא"כ אפ"ל "כל שבשרו מותר גידו אסור", משא"כ להרמב"ם דס"ל דיש איסור עשה לאכול בשר אדם (הל' מאכ"א פ"ב, ה"ג - מדכתוב וזאת החיה אשר תאכלו) א"כ הוי כבהמה טמאה דהבשר אסור באכילה והגיד מותר באכילה].

וכן עי' בחת"ס (שו"ת רעק"א קמא, קכב') שתמה דביאור הנ"ל של הי"מ א"ש רק על הספק של עוף ועגיל דהגם שבדרי"כ אזלינן בתר דידיה דילמא שאנ"ה דבעינן דומיא דיעקב ובעינן שגם מיניה יהיה עגיל. אבל לענין בהמה ולא עגיל מאי מספקי"ל להגמ', דממנפ"ש אם דינו ככל התורה כולה אז אזלינן בתר דידיה וליכא כף וליכא איסור גיד, ואת"ל דשאנ"ה דבעינן שגם מיניה יהיה עגיל (וכמעשה שהיה שגם יעקב וגם מינו יש להם כף) עדיין אי"ז סיבה שיתחייב בגיד הנשה כיון שהבהמה זו אין הכף שלה עגיל, וצ"ג.

ושיטה האחרונה הוא שיטת הרמב"ן שרצה לדייק מרש"י (בבכורות מה: ד"ה איטר) שכתב דכהן איטר יד ל"ל ימין כלל (ולכאורה משום דפי דימין הכתוב בתורה תרתי משמע: א. ימין במציאות, ב. היותר חזקה) ולכן לענין חליצה ליכא אפשרות לחלוץ כלל דחסר לו ימין, אבל השאיר בצ"ע דאולי הכוונה דל"ל ימין ר"ל דהוא מום (ולכאורה ברש"י שלפנינו אינו מבואר להדיא דל"ל ימין וכמו שהביאו המגיה על הרמב"ן מהשו"ת גינת ורדים). אבל לפי"ז תמה החת"ס דא"כ יוצא דמי ששולט בשתי ידיו, לכאורה לא יצטרך להניח תפילין כיון דל"ל יד כהה. וע"ש שר"ל דאולי בכה"ג כיון שאם לא נלך בתר מיניה יצא שלא יניח תפילין ויתבטל מהמצוה מכל וכל, לכן בודאי יש ללכת בתר מיניה. וכתב דלפי"ז יש לתרץ מה שהקשה לעיל דלפי הי"מ דבעינן דומיא דיעקב אבינו מאי מספקי"ל להגמ' לענין בהמה דאית ליה ולא עגיל, ד"ל דכיון שאם נלך בתר דידיה יתבטל מצות גיד מבמהה זו מכל וכל, לכן יש ללכת בתר מיניה.

ויל"ע דמהו ההכרח שיהיה איסור גיד הנשה בכל בהמה ובהמה. וכשם שמצינו בבהמה טמאה לרבנן, וולדות קדשים דאם במעי אמן קדושים אז אין איסור גיד חל עליהם (הגם דיש לחלק דהתם דבמציאות יש לה גיד רק דאריה רביע עליה) כמו"כ י"ל דכיון שהכף הוא סיבת האיסור לכן כל כמה שאין לה כף ליכא איסור, ולא גרע מכל עוף דליכא איסור הגם דלא נתמעט מהפסוק להדיא אלא ע"י נתמעט משום דאינו נכלל במש"כ "כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה", וא"כ ליכא טעמא שלא יהיה פטור בכה"ג.

ואולי אפ"ל דכוונת הראשונים הנ"ל שפי' דילמא שאנ"ה דדומיא דיעקב בעינן, ר"ל דהגם שבדרי"כ אה"נ אזלינן בתר דידיה וכדחזינן לענין תפילין אבל מהא דהתורה הביאה את טעם האיסור מה שלא עשתה התורה (כמעט) בשום מצוה אחרת, וכדכתב "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה" (ולא עוד אלא ליכא טעם לרבנן למה כתבה התורה האיסור במקום הזה דוקא כיון שלא נצטוו בזה עד סיני), ע"כ שרצתה התורה להגדיר את האיסור, דכיון שזהו מה שקרה, על כן אנכי מצוך היום לענין גיד הנשה. ולכן בעי רבי ירמיה דאולי שאני הכא מכל התורה שמאיזה טעם אזלינן בתר דידיה, דבכה"ג צריכין אנו לדמותו להמעשה שהיה. ואפ"ל דהסתפק הגמ' לענין מה שהצריך התורה כף האם הוא סיבה או סימן. והיינו דאת"ל דהוא סיבת האיסור דכיון שיש לו כף דומיא דהמעשה שנגע בכף ירך יעקב לכן נאסר הגיד הנשה, א"כ פשוט דבתר דידיה אזלינן דאם ל"ל כף ליכא סיבת האיסור. אבל אפ"ל דמה דבעינן כף אינו אלא סימן דאיך נדע איזה מין בריה נאסור באיסור גיד הנשה, ע"ז אמרה התורה דומיא דמעשה שהיה וכשהם שהמין של בני אדם יש להם כף כמו"כ בהמות וחיות שיש במינן כף אסורות באיסור גיד הנשה. ולפי"ז פשוט דרבך בתר מיניה אזלינן ואפי"ן אין לבהמה ז' כף עדיין יאסור בגיד הנשה. (ולפי"ז קצת יותר קל מש"כ תוס' לעיל דבעינן דומיא דיעקב שנאסר גידו מחיים, דכיון שהתורה בא להגדיר האיסור על ידי המעשה וכנ"ל, מוכח דבעינן דומיא דהמעשה).

ולפי"ז י"ל לענין הנידון הנ"ל, דלכאורה לכו"ע צריך לחלוץ בימין כיון שעכשו זהו ימינו ואפי"ן אם נלך בתר דידיה זהו גם ימינו במציאות וגם החזקה יותר (ולכאורה ה"ה לענין תפילין יניח בשמאל דידיה שהוא שמאל דעלמא ג"כ) וע'.

בענין חלבו של שליל (חולין צב):

איתא בגמ' "נוהג בשליל וחלבו אסור דברי ר"מ ור"י אומר אינו נוהג בשליל וחלבו מותר ואמר ר"א אמר ר' אושעיא מחלוקת בבן ט' חי והלך ר"מ לשיטתו ור"י לשיטתו" וצ"ב אך תלה ר"א הדין דגידו וחלבו בדין חיוב שחיטת שליל בן ט', דלפי"ז נמצא דסתרי ב' משניות אהדד, דהנה לעיל (עד). שתם רבי כר"י דשליל ניהר בשחיטת אמו וא"כ מוכח דחלבו וגידו מותר ג"כ, אבל בריש פירקין סתים רבי כר"מ דגיד נוהג בשליל וא"כ ע"כ דלא הותר בשחיטת אמו. ובעקבות קושיא הנ"ל נחלקו הראשונים האיד ק"ל להלכה, וגם בזה נשנו ד' שיטות, והביאום הרשב"א.

ויש להוסיף עוד הקדמה אי' שע"י נוכל להבין מחלוקתם. והיינו דלעיל (עה). נחלקו ר"ל ור' יוחנן בתלש חלב מבן ט' ואכלו דלר"י חייב משום חלב ולר"ל דינו כחלב חיה דמותר (דלא אסרה תורה אלא חלב של בהמה). אגב יש לציון למש"כ בתשובת רש"י (הו"ד במרדכי) דאין להקל בשומן של הגיד הנמצא בחיה, דחלבו של גיד לא נאסר מטעם חלב שתוכל לחלק דרק בבהמה אסור ולא בחיה, אלא נאסר משום לתא דגיד ולכן אין לחלק בין בהמה לחיה. ולפי"ז ביאר הלב אריה שיטת הבה"ג שכתב דהטעם שגיד הנשה אסור בחיה הוא משום דחיה בכלל בהמה, והוא תמוה דלא חיה כתיב בקרא ולא בהמה כתיב אלא כף כתיב וכל בריה שיש לה כף אסורה, וכנ"ל אפ"ל דכוונת הבה"ג לחלבו דגיד דאינו אסור מטעם חלב שנוכל להתירו בחיה, אלא מטעם גיד וחייה בכלל בהמה.

ובדעת ר' יוחנן הנ"ל יל"ע אם ס"ל כר"מ דשחיטת אמו אינו מועיל להתירו או דס"ל כר' יהודה דשחיטת אמו מטהרתו. ולכאורה בפשטות ס"ל כר"מ דאין שחיטת אמו מטהרתו ולכן אסור חלבו, דאת"ל דס"ל כר"י א"כ כל כמה שנאסרה כבר איך אפ"ל ששחיטת אמו יתיר איסורים ומאי שנא חלב של השליל מחלב אמו שלא הותר בשחיטתה. אבל האמת הוא שכבר הקשה הרא"ש כן (עה). וביאר דגזיה"כ היא דכל בבהמה תאכלו דהגם שכבר חל האיסור חלב אפ"ה הותר בשחיטת אמו (וכנראה דחלבו של האם עצמה אינה נחשב בבהמה אלא חלק מהבהמה). אבל אפ"ל בעי"א ג"כ דאה"נ ס"ל לר' יוחנן כר' יהודה ואפ"ה ס"ל דבתלש חלב חייב והיינו כמוש"כ תוס' לעיל (צ). דגם לר' יוחנן אין האיסור חלב חל עד שיצא ממעי אמו והאמת הוא שאין השחיטה מתיר איסורים דרק יכולה לגרום שמה שלא חל עד עכשו (כגון האיסור חלב) לא יחול גם לאחר הלידה. וכנראה דנחלקו הראשונים בזה (וצ"ב על הרא"ש שכנראה סתר עצמו מפסקיו לעיל בפרק בהמה המקשה לפמ"ש"כ בתוה"ר דף פט: , צ). לפי"ז אפשר להבין הדי' שיטות:

(א) שיטת רבינו אפרים דק"ל כר"מ לגמרי בין לענין שחיטת השליל ובין לענין חלבו וגידו, והיינו משום דפלגי בזה ר' יוחנן ור"ל וק"ל כר' יוחנן והבין שפסק כר"מ משום שפי' דאין בשחיטת האם כח להתיר איסורים וגידו אנו יודעים שחל כבר בשליל וכסתם מתני' (פט:). וע"ש ברשב"א שהקשה דהא ודאי ליתא דהלא סתם מתני' (עד). כר"י דשחיטת אמו מטהרתו.

(ב) שיטת הרמב"ם (מאכ"א ה', יד': ז', ג') דק"ל כר"י לענין שחיטה וכר"מ לענין גידו וחלבו. וגם ע"ז תמה הרשב"א דהלא בסוגיין תלה דין חלבו וגידו בדין שחיטה ואיך מוכח הרמב"ם שטרא לבי תרי. (וע' במ"מ ז', ג') שפי' דאינו מוכרח שהם תלויים זב"ז ורק ר"ל דהשוו מדותיהם, או י"ל דר"י לשיטתו דאי ס"ל דטעון שחיטה אפ"ל דחלבו מותר אבל אפ"ל דאי"צ שחיטה וחלבו אסור).

(ג) שאר הראשונים פסקו לגמרי כר"י דאינו טעון שחיטה וחלבו וגידו מותר (אבל רק כשנשחטה אמו דבלא"ה אסור וכמוש"כ ר' יוחנן בתלש חלב כיון שלא הותר בשחיטת אמו. והיינו כפשטות סוגיין דתלויים זב"ז וכסתמא דלעיל (עד). ור' יוחנן ע"כ דכוונתו דניתר בשחיטת האם או דלא נאסר עד שיצא לחוץ (והביאו הרשב"א ב' הפירושים).

ד) שיטת הרייף ותוס' דקיי"ל כר"י בשחיטה דסתים לן תנא כוותיה לעיל (עד). וכר"מ בגיד דסתים לן תנא דידן כוותיה (פט): וקיי"ל כר' יהודה לענין חלבו דמה שאמר ר"א אמר רבי אושעיא דהלכו לשיטתן קאי רק על חלבו, אבל על גידו אה"י אינו תלוי בשחיטה כלל. (ובאמת לכאורה ילי"ע מהו הצד שגידו תלוי בשחיטה, והגם שהקשו תוס' דמהו המקום לחלק בין חלב לגיד, אפשר להקשות איפכא דמהו המקום להשוות ביניהם, דאפ"ל דגידו דומה לדמו דקתני במתני' לעיל (שם) דלא הותר בשחיטת אמו לכו"ע. ומאי שנא חלבו וגידו מאיסור דם. ובאמת ע"ש ברא"ש שהקשה כן לשיטתו דאפשר להתיר איסורים, וכתב דדמו מעורב בדם האם והוי כדם אבריה דאסור (וביתר ביאור כ' האשכול "כיוון שבמתערב תמיד בדם אמו ונוזן ממנו הוי כדם אמו") משא"כ גידו וחלבו אינם קשורים לאמו ולכן הותר ע"י כל בבהמה תאכלו. וכנראה שהרי"ף פ"י דחלבו מותר בשחיטת אמו רק משום שאינו נקרא שור וכשב, משא"כ גידו דלא כתיב שור וכשב גביה, תלוי במציאות אם יש עליו גיד ולכן לא יותר ע"י שחיטת האם גם לר"י, ועי'.

[בענין גדלות האדם]

ראינו בגמ' (צא): שכשראו המלאכים שדיוקנו של יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד, קנאו בו ורצו לפגוע בו. והיינו שראו גדלות האדם שישודו מעפר ובידו להגיע עד רום המעלה. זהו גדלותו של "אדם" שבנברא מן האדמה דלא כהמלאכים מפני שתכליתו הוא לרומם עצמו מעל כבודו הטבעית של האדמה, מה שאין המלאכים יכולים לעשות. ואולי אפ"ל דזהו הביאור במה שאנו שרים לכבוד התנא האלוקי רשב"י "נעשה אדם נאמר בעבורך" וצ"ב במה הייתה רשב"י מיוחד יותר מכל שאר התנאים הקדושים שבדורו שרק עליו אפשר להגיד שכונת הבריאה הייתה בעבור אדם כמוהו. ואולי אפ"ל דמצינו שרשב"י אמר (סוכה מה): "ראיתי בני עלייה והם מועטים, אם אלף הם אני ובני מהם, אם מאה הם אני ובני מהם, אם שנים הם אני ובני מהם" ובב"ר (לה) מבואר שהמשיך ואם אחד הוא אנא הוא. זאת אומרת שמעלתו הגדולה של רשב"י הייתה שהוא היה בן עליה. זהו התכלית של האדם, להעלות את האדמה שבגופו עד לשמי מרום בקדושה ובטהרה עד שתגדל מעלתו על מעלת המלאכים ("ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה"). וכמדומה ראיתי מהגר"י לוונשטיין זצ"ל לבאר מה שלכאורה קשה, למה אמר הרשב"י כן על עצמו, מה הוא בא ללמד אותנו. וביאר דבא לדרבן אותנו שאפילו כשרואים אנשים רבים מסביב שאינם עוסקים בתורה ועבודה כדבעי ואפי' אם נדמה לנו ח"ו שכולם לא עוסקים בו כפי הצורך, אין להתאיש אלא יש לו לקרוא על עצמו "ואני וביתי נעבוד את ה'". ואפי' אם כולם עושים ככה או נוסעים לאיזשהו מקום אי"ז מחייב אותי אם אני מבין או חושש שהקב"ה רוצה משהו אחר ממני. (אי"ז שולל את התפילות החשובות במקום קדוש זה ובפרט ביום זה שיש ציבור כל גדול של מתפללים, אבל הכל לפי המקום והזמן).]

בענין גניבת דעת (חולין צד).

באיסור גניבת דעת ילי"ע בכמה דברים: חדא מהו מקור (וגדר) לאיסור זה והאם הוא דאורייתא או דרבנן. ועוד צ"ב (כדהעיר הגרעק"א) מ"ש גניבת דעת מטעות עכו"ם דקיי"ל בב"ק (קיג): דמותר וכהא "דשמאל זבן מכותי לקנא דדהבא במר דפרזלא ואבלע ליה חד זוזא". ועוד ילי"ע במש"כ כמה ראשונים (וכ"כ תוד"ה צד: ד"ה אמר אב"י, והרא"ש) לחלק בין מר ומתנה דבגוי ליכא איסור גניבת דעת אלא במכר ולא במתנה, וצ"ב מהו המקום לחלק (ועד"ז העיר הד"ח אות ר'), וכן אם יש מקום לחלק אמאי ליכא לחילוק זה בישראל נמי. ועוד יש לעיין וכמו שהקשה החת"ס, דכל כמה שיש איסור של גניבת דעת איך התירו איסור זה משום כבודו, דהלא קיי"ל דאסור לגנוב אפי' לטובת הנגב כגון ע"מ לשלם לו כפל, וא"כ מ"ש הכא דמותר כשהוא לטובתו.

הנה ע' בריטב"א שהביא מבעלי התוס' (וכ"כ היראים והסמ"ג) שהאיסור לגנוב דעתו של גוי הוא איסור תורה דילפינן מדכתיב (ויקרא יט, יא) "לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו", ומה דכתיב בסיפא דקרא איש בעמיתו, ההיא אלא תכחשו ולא תשקרו קאי במקום שאין חילול ה' בדבר. והוסיף דהגם שלא מצינו לשון גניבה סתם דקאי על גניבת דעת הכא כתבה התורה לא תגנובו סתם כדי לכלול עמה אף גניבת ממון. ולכאורה משמע מתו"ד דגניבת דעת אסור מגדרי איסור גניבה, וצ"ב מה גניב מיניה דאפשר לכלול באיסור גניבה שתמיד מרוויח בפועלתו. והנה רש"י כתב דהאיסור לשלוח ירך חתוך לגוי הוא משום שיחזיק לו טובה חנם, וכ"כ בהמשך (ד"ה לא יסרהב) דלהפציר בו לסעוד אצלו אסור משום "דגונב דעתו להחזיק לו טובה בחנם". ולכאורה כוונתו דהכא מרויח ע"י פועלתו ולכן נכלל באיסור גניבה, אבל אינו מבורר מתו"ד אם החזקת טובה זו הוא בעניני ממון או הכרת הטוב בעלמא (ולכא"א יש טפי אם הוא בעניני ממון דאז בודאי בכלל גניבה הוא, וגניבה ממש לא הוי כיון שלא לקחו ממנו והגוי נתן לו חפצו מעצמו. אבל איך שנפרש האיסור הוא שגורם שעובד בחנם). וע"ע בסמ"ק (רס"ו) שפי' כני"ל דגניבת דעת נכלל בגדרי איסור גניבה אבל כתב להדיא דאינו אסור אלא מדרבנן, י"ש גניבה אחרת שאסרו חכמים כגון גניבת דעת הבריות ואפי' דעתו של גוי".

אבל ילי"ע דלכאורה מהרמב"ם משמע בע"א, שכתב (דעות פ"ב, ה"ו) "איסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתוי, ולא תהיה א' בפה וא' בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה. ואסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעת גוי וכו'. אפי' מלה אחת של פתוי ושל גניבת הדעת אסורה" ומשמע מתו"ד דהוא סניף לאיסור שקר ואינו תולדה דגניבה (וכן יש לדייק מדלא כ' להלכות אלו בהל' גניבה). ולכאורה מוכח דהרמב"ם ל"פ כרש"י ממש"כ בספר המצוות (לא תעשה לב') "ובכלל אזהרה זו ג"כ איסור פועל החרטומים, ולשון חכמים מעונן זה האוחז את העינים וכו' והוא מין מן הכשוף ומפני זה לוקה. והוא עם זה גונב דעת הבריות" והתם אסור על אף דליכא נתינת ממון או החזקת טובה כלל וע"כ דאסור משום לתא דשקר וכני"ל.

ובאמת כן הוא כמעט להדיא ברבינו יונה שהביא דין זה בתוך דבריו על כת השקרים (שערי תשובה ג', קפד) וכתב "החלק השביעי, מי שמתעה את חבריו לאמר כי עשה עמו טובה או דבר טוב עליו ולא עשה, אמרו רז"ל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת גוי. והנה החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל הגוי, יען וביען כי שפת שקר אשמה רבה ונתחייבו על גדרי האמת כי הוא מיסודי הנפש". ומבואר דס"ל דחומר האיסור אינו משום לתא דגניבה אלא משום לתא דשקר (וע"ע באורחות צדיקים שג"כ הביא איסור זה בשער השקר). ולפי"ז לכאורה א"ל דאסור מדאורייתא, דא"כ מהו המקור לאיסור זה, ובפרט דהרמב"ם לא מנה איסור שקר במנין המצוות (ע"ש, ל"ת רפ"א). וע"ע ברגמ"ה שכתב "אי משדר ליה חתוכה גניב ליה לדעתיה דסבר ישראל עצמו חתכה ונטל ממנו גיד הנשה והכל כשר" ויל"ע אם כוונתו ע"ד רש"י דכיון שנטלו עד שהוא ראוי לעצמו לכן מחזיק לו טובה חנם, או מדהשמיט מילים אלו, משמע דפי' בע"א דהאיסור הוא בזה גופה שהוא חושב שהוא דבר א' ואינו אלא דבר אחר וע"ד שאר הראשונים, ועי'.

ועי' בספר הליקוטס על הרמב"ם הני"ל (פרנקל עמ' רנ"ז) שהביא מהקובץ דאפי' לפי הסוברים שהאיסור הוא מה"ת "היינו דוקא במכירה שמוכר לו נבילה במר דשחוטא דכיון דיהיב ממון ומטעהו שפיר מקרי גניבה ויש לכללו תחת סוג גניבת ממון, אבל גבי מתנה דג"כ אסרינן גניבת דעת ודאי דאינו אלא מדרבנן". והוסיף "ומה"ט נראה שיטת הסוברים דלא אסרינן גניבת דעת כי אם במכירה אבל לא במתנה". וכנראה דכוונתו דכיון שאינו אלא איסור דרבנן לא אסרו אלא בישראל ולא בגוי (וע"ע בפרישה יו"ד קי"ז).

ולכאורה א"ל כהצד השני הני"ל דגניבת דעת אסור משום לתא דשקר, א"ש הא דהתירו לו משום כבודו, מידי דהוי אהא דקיי"ל דמותר לשנות מפני השלום וכד'. אבל את"ל דאסור משום לתא דגניבה, צ"ב כני"ל מהו ההיתר לגנוב מפני שמגיע להנגב כבוד ע"י. והנה ע' בחת"ס שרי"ל דשאני הכא מגנב ע"מ לשלם כפל דהתם ציער ליה עד שמצא הגנב וקיבל הכפל, משא"כ הכא הגניבת דעת גופא הוא זה שמביא לו את הכבוד ולא ציערו אפי' לרגע ולכן א"כ אנו מתייחסים אל המעשה שלו כמעשה של נתינת כבוד ולא כמעשה של גניבת דעת. אבל ילי"ע דלכאורה מרש"י לא משמע כן, דכתב דטעם ההיתר "דגדול כבוד הבריות" ומשמע שכונתו ע"ד הגמ' בברכות (כ): דאמר' גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, והיינו הגם שיש פה איסור אבל יש כחחה של כבוד הבריות לדחות האיסור. ואולי דרש"י לשיטתו, דדייק מרן הגריש"א זצ"ל (הערות) מרש"י דההיתר של כבוד אינו אלא כשיש רבים (ולכן

פי' חבר עיר ר"ל חברות עיר) ומה שא' גונב דעת חבירו בינו לבין עצמו כדי לכבדו אי"ז מתיר האיסור גניבת דעת, ולפמ"ש ברש"י אי"ש כיון דצריך לדחות האיסור בעינן כבוד מעלייתא משא"כ להחתי"ס יל"ע דהלא גם בכה"ג אפ"ל שאין מעשה זו מעשה של ג"ד אלא של כבוד. וכן יש להעיר דמרש"י מבואר ג"כ דרק כשנתכוון לכבדו מותר אבל בלא"ה הגם שמגיע לו כבוד אסור, ולהחתי"ס דאי"ז ג"ד בכלל לכאוי אין מקום לחלק, וי"ל. והנה, מבואר מתו"ד רבינו יונה הנ"ל החילוק בין טעות עכו"ם לגניבת דעת, דכתב דאפי' את"ל דגניבת ממון מותר אפי"ה גניבת דעת אסורה י"ען וביען כי שפת שקר אשמה רבה ונתחייבו על גדרי האמת". והיינו דבגניבה וטעות ליכא דיבור של איסור משא"כ בגניבת דעת. ובאמת כ"פ המהרש"א בסוגיין על הא דאיתא "תרגולת טריפה הוא"י דכ' אפי' אם טעות עכו"ם מותר היינו באינו משקר לו בדיבורו אבל הכא שמכר לו בתורת שחוטה אסור. ונמצא דבין אם האיסור הוא משום תלת דגניבה (כרש"י) ובין אם הוא משום תלת דשקר (כרבינו יונה) בשניהם הגרועותא דהאיסור הוא מחמת הדיבור פה (וזה ליכא בטעות עכו"ם).

אבל לפי"ז צ"ב מא"ל בדעת תוס', דהא כתבו בסוף הסוגיא (צד: ד"ה אינהו) דגניבת דעת אפי' בסתם אסור כשאין לו לאסוקי אדעתיה שאינו מכוין לכבדו, ואי"כ מ"ש מטעות עכו"ם דשרי. ואולי יש לפרש ע"פ מש"כ הטי"ז (יו"ד רנ"ד) דליכא איסור גניבת דעת אלא בקום ועשה ולא בשוא"ת. ויל"ע דמ"ש מגניבה עצמה שאסור בין בקום ועשה ובין בשוא"ת, ולכאורה הביאור הוא דכשהוא בשוא"ת ליכא דיבור או מעשה של הטעיה ומרמה, ואי"כ י"ל דה"ה לענין טעות עכו"ם הריחוק הגיע מזה שטעה העכו"ם והישראל שתק, אבל הישראל עצמו לא התחיל עם כוונה לרמותו, משא"כ בגניבת דעת עצם כוונתו הייתה לרמותו וזה גופא האיסור של גניבת דעת, ועיין. ובאמת ע' במרדכי (ב"ק קנח') שהקשה קושיא הנ"ל ות"י (עד"ז) בשם הראב"ה "דדוקא כשהכנעני טועה בעצמו אבל לא שמטעהו דהא אמר שמואל בפרק ג"ה אסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של גוי ולא יהיה דעתו חמור ממנו". ולכאורה כן מבואר בסוגיין דכל האיסור אינו אלא כשמתכוון לרמותו אבל עצם המעשה אינו אסור, ולכן מותר לפתוח חביות המכורות לחנוני אם בין כך היה פותחן בשבילו, וכן כשהוא לכבדו וכנ"ל, ולכאורה זהו ג"כ ההיתר של איהו דאטעיה אנפשיה, ועי' בר"ן שכתב להדיא דאם פותחן לעצמו וחבירו סבר דפתחן בשבילו אינו חייב להודיעו, ונמצא דאיסור זה תלוי לגמרי בדעתו של אדם. אבל ממש"כ תוס' בסוף הסוגיא אינו משמע כן, שכתבו דבדלא הו"ל לאסוקי אדעתיה שלא עשה בשבילו יש איסור גנ"ד וחייב להודיעו שלא בשבילו עשה כן הגם שלא התכוון לגנוב דעתו כלל. ויל"ע מאי ס"ל לתוס' בפתח חביות בשביל עצמו דזה לכאוי הו"ל לאסוקי אדעתיה ויהיה מותר, ואי"כ ע"כ שאני במכורות לחנוני דנחשב כרמאות במקצת, ואיתא צ"ע. ואולי אפשר ליישב מש"כ רש"י בגיטין (סב.) דקתני מתני' דמותר לתת שלום לנכרי משום דרכי שלום אבל אין לכפול לו שלום, ואיתא התם דרב כהנא היה אומר שלמא למר ופרש"י שדעתו היה לרבו, והקשו תוס' דאי"כ אסור משום גניבת דעת, ולכאורה אפ"ל דהתם ליכא איסור גנ"ד כיון שבין כך הוא חייב לתת לגוי שלום משום דרכי שלום אפי' אם באמת אינו רוצה לברכו כלל ולא חיישינן להא דמחזיק לו טובה חנם, ואי"כ אצל רב כהנא לכאורה במה שהתכוון לרבו אינו מגרע ודוק. [אבל זהו רק היתר בנתינת שלום אבל כתב בספר חסידים (ועד"ז במהר"י ברונא סי' קיג') שאסור לקלל גוי כשהוא מעמיד פנים שהוא מחזיר לו שלום].

חוו"מ סימן רכח' (אסור להנות בדברים ולגנוב דעת הבריות ולרמות במו"מ)

סעיף א' - אונאת דברים - בב"מ (נט.) פרש"י דאונאה ר"ל שגורם צער (ווי"מ שמביישו). ויש כו"כ דברים שנכללים בזה, ואולי נפרט כמה מהם שראיתי בספר פתחי חושן להר"י בלוי זצ"ל. שלא יבהיל חבירו באפילה. אם הגיע מאוחר שלא יתפלל שמו"ע אחורי חבירו. שלא יפעיל מכונה או כל דבר שגורם רעש לפני או אחרי שעה המקובלת. לזוהר מבקורים בזמנים שיכולים לגרום לבושה וכד' (וכן אין לשבת במקומות כאלו כגון מחוץ לבנין בין השמשות בערש"ק וכד'). מאי דשנוי עלך לא תעשה לחבירך.

י"א דוקא יר"ש - בספר ח"ח (כלל ד' במ"ח סק"י) כתב דר"ל סתם איש מישראל (וכי"מ בערוה"ש דרק רשע אינו נכלל ביר"ש).

סעיף ב' - איסור אונאה ביתום - דין יתום כ' הרמב"ם היינו עד הגיל שהם יכולים לעשות כל צרכיהם כשאר כל הגדולים.

סעיף ג' - אשה דמעתי מצויה - הפת"ח הביא מהמהר"ל שפי' דדי"ז הוא רק באשתו כיון שהבעל מושל עליה דמעתי מצויה יותר אבל מאונאת אדם אחר אינה מקבלת כ"כ התפעלות. אבל הח"ח (חובת השמירה) כ' דר"ל אפי' אשתו, וכי"מ מהסמ"ע.

סעיף ד' - כמה אתה רוצה ליתן חפץ זה - ונחלקו הראשונים בטעם הדבר דהרשב"ם כ' דעי"כ ימנע אחר מלקנותו, אבל המאירי כתב עוד טעם משום שהמוכר חושב שהשואל יקנה החפץ. אבל אם הוא רוצה למצוא המקום הכי זול כ' בפתחי חושן דפשוט דמותר דה"ל כל כמה שחנות שלו הכי זול יקנה ממנו. וליכנס לחנות כשאין לו כסף וודאי לא יקנה וכגון לקרוא ספר בחנות ספרים יל"ע אם אסור, ולכאורה יודעים שלא כל א' קונה וכן יתכן שאם יהנה ממנו יקנה הספר לאח"ז וע' (והרבה תלוי באופי החנות והמוכר).

סעיף ה' - מכנה שם לחבירו - לקרוא לאי' "יגנני" וכדו' לכאורה נכלל בזה ויל"ע, ונראה דדוקא אם כוונתו לביישו. ויל"ע באלו שמחליפין שמותיהן לשם יהודי כשבאין לישיבה ומקפידין שלא יקראו להם בשם אחר, ולכאוי ממנפ"ש אסור משום אונאת דברים.

סעיף ו' - היה באזור ונכנס לחתונה - והבעל שמחה חושב שהגעתי במיוחד לכאורה כל כמה שהוא מקום רגיל שעוברים שם אנשים לדברים אחרים, ובודאי אם הוא מרכז שמחות שיש בו כמה אולמות (תמיר, ספיר וכד') לכאורה י"ל דאיהו דאטעיה אנפשיה כיון שלא הו"ל לאסוקי אדעתיה שהגיע במיוחד בשבילו. וכן שמעתי בשיעור מהגר"א וייס שליט"א, וכי"כ בהערות להגר"ש זצ"ל (אבל הוסיף דאם הוא מחיברו יתכן שיש חשש גניבת דעת בדבר והכל לפי הענין, וע' מש"כ בסמך בענין להגיד לו כשחיברו יתבייש).

סעיף ז' - סך שמן מפך ריקן - הסמ"ע כתב שאם הוא מלא מותר אף שיודע שלא יסוך מפני הכבוד, ונמצא דהאיסור בפך ריקן הוא אפי' להגיד לו פעם א' אבל ע' בר"ן שגם בסך שמן כ' לא יסרבה.

סעיף ח' - גניבת דעת לשעה - הגרש"א (הערות) ביאר דהאיסור של לא ישלח חבית יין ושמן צף ע"ג היינו מחמת שגונב דעתו שהוא סובר שהכל שמן (ולכא' מרש"י משמע בעי"א) והגם שלאחר שעה ידע שאין כולה של שמן אפי"ה אסור לגנוב דעתו לשעה. וכתב לפי"ז דלכאורה אסור לעטוף מתנה קטנה בעטיפה גדולה ומרשימה הגם שאינו גונב דעתו לכמה דקות עד שיפתח העטיפה וע'.

להגיד לו כשחבירו יתבייש - ע' בספר ניב שפתיים דלכאורה עדיף לגנוב דעתו בשוא"ת ולא לביישו בקום ועשה, וצ"ע. ובאמת שמעתי בשיעור מהגר"י ב מעשה שהיה עם רה"י שסידר פגישה לבחור וההורים שלו ביררו יותר והחליטו שאינם מעוניינים בשידוך, האם מותר לו לפגוש עמה הגם שיודע בודאי שלא יתחתן אתה. (ולכאורה עדי"ז מצוי שמגיעים מחוץ לעיר לפגישות ע"מ להפגש לכה"פ ב' פעמים ואחרי פגישה א' ברור כשמש לא' הצדדים שאי"ז זיווג, האם יכולים להמשיך עו"פ) ושאלו להגרש"א זצ"ל והוא אמר שהוא ביוש גדול לכן יש לו לפגוש איתה אבל יקצר (ויל"ע אם הי"ה בציור שלנו דהתם כבר פגשו פ"א וליכא ביוש כ"כ גדול וע'), ושמעתי מהגר"י ב דבכה"ג ליכא איסור גניבת דעת כיון שכוונתו לעזור להם ולא לרמותם. ולפי"ז מישא א"ל שהוא שלח עוגת גבינה ע"י ליד לשכן שלו, ובטעות הילד הביא העוגה לשכן אחר, יל"ע אם חייב להודיעם שהוא לא התכוון לשלוח לו העוגה כדי שלא יחזיקו לו טובה. ולכאורה את"ל כני"ל א"צ להודיעם דכוונתו במה שאינו רוצה להגיד להם אינו בכדי לרמותו אלא בכדי למנוע בושה. וכן ראיתי שכי בספר הונאה ומקורו מהסמ"ע (סק"ח) שכי' דמותר להזמין שלא יתבוה. אבל צ"ב בכ"ז דבגמ' משמע דאם לאו משום דאיהו דאטעיה אנפשיה אה"כ גם רבא היה מודה שחייב להודיע למר זוטרא על אף דאחלשתיה לדעתיה, ולהלכה צ"ע טובא.

גניבת דעת להרבות שלום - הכנה"ג בשם דמשק אליעזר שאם חברו שונא לו ועושה כן כדי להרבות שלום מותר, ובפלא יועץ כתב דמותר לגנוב דעתו כדי לאפרושי מאיסורא (למשל להזיז השעון קדימה כדי שיקום בבוקר בזמן ולא יעבור זמן ק"ש).

מכבדו מחמת תורתו - בירושלמי (שביעית פ"ח, הל' ג') כי דאם מכבדים אותו שידוע ב' מסכתות וא"י אלא א' חייב להודיעם, והק' המהרי"ט (ח"ב, סי' ח') דהתם איהו דאטעיה אנפשיה, וע"ש שביאר דאיירי שמכבדים אותו והוא שותק והוי כמסכים ולכן אסור. אבל צ"ב מרבא שאמר למה אהלשתיה לדעתיה ומשמע דהו"ל לשתוק וע"כ דשתיקה אינה אסורה. וע' בחיד"א (חיים שאל) שכי' דהאיסור הוא מטעם אחר "שהוא נהנה בכבוד התורה ואיהו לא בר הכי והכבוד מלתא רבתי היא וצריך להודיעו שלא ליהנות חנם". **יל"ע אם מותר** - להשאיר המחיר על החפץ כשהוא קנה החפץ במבצע. לתת תכשיט יקרה לאשתו כשהוא שילם חצי מחיר. לשאול שמו לעליה (שלישי) כשיודע שהוא לוי. לקבל מתנה בשביל ילד שהם חושבים שקראו לו ע"ש מישוהו אחר. להעביר משלוח מנות.

סוגיא דההוא טבחה (חולין צה).

בסוגיא דההוא טבחה הביא הגמ' ב' לשונות בשם רבי: לישנא קמא דבשביל שוטה זה שעשה שלא כהוגן אנו נאסור כל המקולין ורבי לטעמיה דמקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד עכו"ם מותר, וללשון זה אה"נ באותה מקולין שהטבח מכר לה הטרפה ודאי אסור לקנות מכאן ולהבא כמוש"כ הריטב"א. וללישנא בתרא אמר רבי מפני שוטה זה דאיכוון לצעוריה לחבירה אנו נאסור כל המקולין (ולפי"ז מותר לקנות אפי' מאותה מקולין). ודייק הגמ' דאם לא איכוון לצעוריה אה"נ היה אסור כל המקולין, והגם דס"ל לרבי דמקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד עכו"ם מותר, שאני הכא דאיתחזק איסורא.

והנה הקשו הראשונים דמה בכך דאיתחזק איסורא הלא עדיין יש רוב בשר כשר במקולין, ואמאי לא אזלינן בתר הרוב. ועו"ק דכל כמה דאיתחזק איסורא, מאי ס"ל ללי"ק ואמאי מותרין כל שאר המקולין. וע' בריטב"א שהביא מהרא"ה לפרש (וכ"כ הר"ן בלי"ב) דבעצם חדא מתורצת בחברתה, והיינו דמעיקר הדין גם כשיתחזק איסורא מותר לקנות משום דאזלינן בתר רוב. אבל כיון שבמקום שמכריזין והכריזו אסור לקנות מהם על אף שעדיין יש רוב בשר כשר כנגד הטרפה שמחמתו הכריזו, משום דמך הייתה קונטנס דכל כמה שמכריזין אין לקנות בשר ביום זה, לכן ה"ה בנידון דידן אם נימא דהיה הכרזה אין ללכת בתר הרוב, וע"ז דנו ב' הלשונות אם מה שהטבח הודה נחשב כהכרזה. ללי"ק הגם דאיתחזק איסורא עדיין ליכא הכרזה ואזלינן בתר עיקר הדין דסומכין על הרוב לקנות מכל שאר החניות, משא"כ ללי"ב הכא שאני מדין רבי דאיתחזק איסורא והודאת הטבח נידון כהכרזה ולכן אין לקנות גם משאר מקולין. (ועד"ז ביאר הגרעק"א ב' הלשונות ע"פ תוס' לקמן ע"ש).

אבל לכאורה ברש"י מבואר שלי"פ כן. דע"ש שפירש בלישנא בתרא בביאור דאיתחזק איסורא "דזה לא נזהר בה שהרי מכרה לעכו"ם ויש לחוש שמכר הימנה לעכו"ם הרבה" ולא הזכיר רמז ממש"כ הרא"ה דממילא הו"ל כהכרזה, ולכן צ"ב הקושיא הנ"ל דמאי ס"ל ללי"ק, הלא איתחזק איסורא. וע"ש בריטב"א שביאר בדעת רש"י דאה"נ גם ללי"ק איתחזק איסורא אבל כיון דרק איתחזק הטרפה בחנות א' לכן לענין שאר החניות דינס כדן רבי דבשר הנמצא ביד עכו"ם מותר. והלי"ב ס"ל דאינו דומה לדין רבי, דהתם לא איתחזק איסורא אבל הכא דאיתחזק איסורא ויש לחוש שמא מכר מאותה טריפה לכל החניות של העכו"ם ממילא כולן אסורים. אבל עדיין ילי"ע בזה דצ"ב הקושיא השניה, דהלא אפי' אם כולם קנו ג"כ מאותה טריפה עדיין רוב בהמות המכורות בעיר אינן טריפות, ואכתי הוי לן ליזול בתר רוב הבשר בעיר כדי להתיר קניית בשר כיון דליכא הכרזה.

והנה ע' ברש"י שפ"י בענין אחר מהראשונים הנ"ל, וכתב דאין לדון אלא על מה שלקחו כבר מן המקולין לפני הודאתו אבל בודאי אחר הודאת הטבח מכאן ולהבא אסור לקנות בשר היום דכבר איקבע איסור במקולין וקי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי (ודלא כרש"י והריטב"א שפ"י דלי"ק מותר לקנות גם אחר הודאתו). ובל"ק אמרי' דמה שכבר קנו מותר כיון שנולד הספק רק אח"כ א"כ הבשר שקנו כבר היה פרוש בשעת לידת הספק וכל דפריש מרובא פריש. וללי"ב דאמר דאיתחזק איסורא ר"ל לכן אסור מכאן ולהבא דהו"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (ונמצא דבעצם אין נ"מ להלכה בין הלי"ק והלי"ב דלשניהם מותר מה שקנו כבר ואסור לקנות מכאן ולהבא). אבל הקשה הרשב"א דא"כ מאי פריך מרבי הלא רבי שהתיר הבשר איירי רק בפריש ולא בקבוע. וביאר הרשב"א דהמקשה סבר דלא אמרי' קבוע אלא כשיש איסור ברור והכא יתכן שלא מכר אלא לגוי זה ולא לגוים אחרים וא"כ ליכא איסור ברור בשאר מקולין ויהיה מותר לקנות מהם, וע"ז תי' הגמ' דלכה"פ יש ודאי איסור אצל גוי זה ואיתחזק איסורא במקולין (בכללותו) והו"ל קבוע, "אי נמי הכי קאמר שאני התם דאיתחזק איסורא ביד הגוים המוכרים במקולין דיש לחשוש שמא מכר כמו"כ לשאר הגוים כדפרש"י, ואע"ג דחדא טרפה הוא כיון דברוב חניות שבמקולין מוכרין ממנה הו"ל כרוב טריפות, א"נ כמחצה על מחצה". וצ"ב מש"כ דכיון דברוב חניות שבמקולין מוכרין ממנה הו"ל כרוב טריפות, דהלא אינה אלא טריפה א' ועדיין בכל המקולין יחד יש רוב בשר כשר.

והנה באמת יש לחקור בהא דט' חנויות מה יהיה הדין אם החנות הא' המוכרת בשר נבילה יש בה יותר בשר מכל שאר החנויות המוכרות בשר כשר. ונחלקו בזה האחרונים (ע' פתח"ת סי' ק"י סק"א) וכמה אחרונים (ב"מ, אמרי ברוך, ועוד) כתבו לדייק מלשון הרשב"א הנ"ל דס"ל דהכל תלוי בהחניות ולא בכמויות הבשר, ולכן כל כמה שרוב המקולין קנו מהטרפה היו אמרי' דהבשר הנמצא בשוק פריש מרוב החנויות ולא מרוב הבשר. ולכאורה אפשר לומר דזהו כוונת הר"ן ג"כ במש"כ לפרש הלי"ב, "דכשהוחזקה טריפה אסור לפי שרובן של עכו"ם מן הטרפה לוקחין דמוזלי גביהו" וצ"ב דמה בכך שכולם לוקחין מן הטרפה הלא עדיין אינה אלא בהמה א' שהוא המיעוט מכל הבשר שמוכרין במקולין, (וראייתו בחת"ס שכתב דמעמידין כל גוי על חזקתו דאיהו הוא דאקני הטרפה ולכן כולם אסורים), וכנ"ל י"ל דכוונתו כהרשב"א דכיון שיש בהמה טריפה ברוב החנויות, הגם שבשר הטרפה אינה אלא המיעוט מכל הבשר בכל החנויות, אפי"ה אמרי' דמה דפריש, פריש מרוב החנויות ולא מרוב הבשר. ומש"כ הרשב"א דא"נ כמחצה על מחצה, אולי כוונתו דאפי' אם לא מכר לרוב החנויות אבל כיון שמכר לקצתם ממילא כולם אסירי עכשו משום קבוע.

ולכאורה זהו הביאור ברש"י ג"כ, דאה"נ האי טריפה אינה אלא מיעוט מהבשר הנמכר במקולין אבל כיון שרוב הגוים קנו ממנה, א"כ אזלי' בתר רוב החנויות ואמרי' שקנה מחנות שיש בה טריפה זו ואפי' אם אינו רוב חנויות (אלא "הרבה" כלשון רש"י) עדיין אסור דהחנויות הוי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה (וע"ע בתוד"ה ובנמצא, שכתב דמקולין הו"ל קבוע על אף שכל בשרם פירשו מהטבחים ע"ש במהרש"א). אבל לכאורה לפי"ז צ"ל דבהני חנויות גופה ליכא רוב בשר כשר דאל"ה כיון שאין הבשר טריפה ניכר בפני"ע אמרי' דבטל ברוב הכשר (וכמוש"כ תוס' בסוגיין ד"ה ספקו). ואכתי ילי"ע בזה.

בענין כל קבוע כמחצה על מחצה (חולין צה):

והנה בעיקר הדין דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, יש לברר כמה נקודות הטעונים בירור. ראשון, ילי"ע איך קובעין מה נקרא קבוע ומה נקרא פרוש. והיה אפי"ל דתלוי אם נמצא בתוך מחיצות או חוץ למחיצות, ולא עוד אלא שראיתי בהגהות בית מאיר (שם) שר"ל ע"פ תוס' בכתובות (טו.) דדוקא כשנמצא הבשר בשוק נחשב פרוש אבל אם נמצא בבית הדר לניחותא והו"ל קבוע, אבל ע"ש שדחה ד"ו וכתב דאולי כוונת תוס' רק באם חזר למקומו הראשון. וכנראה דכן הוא הפשוט דאינו תלוי באם נמצא החתיכה בתוך בית או מחוץ לבית, אלא תלוי אם נמצא החתיכה במקום הספק או שמצאו נייד וחוץ למקום הספק. והיינו דא"א להסתפק בטיבו של חפץ אפי"כ יש תערובת של איסור והיתר, דכל כמה דליכא אלא מין א' או היתר או איסור, אנחנו יודעים בודאי מה טיבה של חתיכה זו ואין מקום להסתפק כלל, וכל ספק אינה אלא כיון שיש ב' אפשרויות א' של איסור וא' של היתר. ולכן קבוע היינו כשנמצא במקום התערובת משא"כ פרוש היינו כשנמצא מחוץ לחנויות דאז כל מה שיש להסתפק בחתיכה זו אינו אלא מחמת תערובת (דהיינו קבוצת) החנויות הנמצאים במקום אחר, ונמצא דהשאלה היא מאיזה חנות פירש חתיכה זו. ולכן הק' תוס' דאם יש תערובת של חתיכות יחד אמאי אמרי' ביטול

ברוב הלא החתיכות נמצאות במצב של קבוע. והיינו על אף שכל חתיכה הגיע לסיר זו ע"י שפירש ממקום אחר אבל כיון שעכשו נולד לנו ספק כשכל אלו החתיכות שפירשו נמצאים במצב של קבוע, עדיין אפ"ל כל קבוע כמחצה על מחצה. ותירצו תוסי' דכשאין האיסור ניכר (כט' חנויות דניכר החנות המוכרת נבילות) אמרי' דבטל ברוב וליכא איסור כלל שאפשר לומר עליו דהוי כמחצה על מחצה אלא נתבטל האיסור ונהפך כולה להיתר. (וכנראה דכוונת התוסי' הוא דביטול ברוב שאני מהולכין אחר הרוב, והיכא דיש איסור שאינו ניכר בתערובת אמרי' דנתבטל ול"ש למימר, לא הדין דקבוע כמע"מ ולא הדין דהולכין אחר הרוב כיון נתבטל האיסור והכל נהפך להיתר. ורק בט' חנויות שהאיסור ניכר אז יש את הדינים של קבוע (בלקח מהחנות) והולכין אחר הרוב (בפריש) ועי' מש"כ בזה הגי'ר אלחנן בקובץ שמועות אות מב'.

אבל עדיין צ"ב, דכל חתיכה הנמצא בשוק ע"כ נלקח ע"י אדם א' שלקחו מהחנות, ומי"ש אם נכנס אדם זה שעכשו מסתפק על החתיכה שבידו ומי"ש נכנס אדם אחר ונפל החתיכה מידו ומצאו ישראל אחר. ועי' ברא"ה ובשיטה ישנה בכתובות (טו.) וכן הוא בתוה"ב (ל.) שפירשו דהכל תלוי בשעת לידת הספק, ולכן הגם שלקחו אדם אחר מהחנות אבל מסתמא הוא ידע לאיזה חנות נכנס והספק שאנו חייבים לדון עליו נולד לנו רק מחוץ לחנות. משא"כ כשאדם זה שיש לו הבשר בידו עכשו הוא זה שנכנס לחנות וא"י לאיזה מהם נכנס, נמצא ששורש הספק שלו התחיל כבר בחנות ותמיד אזלינן בתר שעת לידת הספק. והגם שבפשוטות הוא נמצא עכשו מחוץ לקבוצת החנויות, דכל כמה שהוא עדיין נמצא בתוך החנות מוטל עליו לברר באיזה חנות הוא נמצא, ואם ידע לאיזה חנות נכנס ואח"כ נפל הספק בלבו בפשוטות אמרי' דהוי כלקחו אדם א' ונפל מידו ומצאו אדם אחר דאמרי' דפריש מרובא דהיתרא. אלא איירינן למשל בכה"ג שהיה י' חנויות א' ליד השני (כמו חנויות הנגרים בשכונת בית ישראל) וט' מוכרים כשר וא' ידוע שמוכר טריפות, והוא היה באמצע שיחה בפלאפון ולא שם על לב לאיזה חנות הוא נכנס ואחר שיצא הסתפק באיזה חנות קנה הבשר, והשאלה היא לאיזה חנות נכנס ולא מאיזה חנות הגיע בשר זה.

ואפילו באוקימתא דהגמ' דלא נמצא על הארץ אלא נמצא ביד הגוי ואנו יודעים שלקחו במקולין ורק עכשו יצא משם, כתב רעק"א לפרש דעדיין נחשב כנולד הספק בפרוש כיון שכלפי הגוי אין נ"מ בין בשר כשר לבשר נבילה, לכן ליכא תערובת של איסור והיתר יחד דהכל היתר ולכן לא היה מקום להסתפק בשעת קנייתו האם קנה מחנות של היתר או איסור עד, ולידת הספק אינו אלא כשישראל (שכלפי ידיה יש נ"מ אם הוא שחוטה או נבילה) נמצא ומסתפק מה דינו. וממילא הוסיף רעק"א דאם יש י' חנויות וט' מוכרים בשר כשר וא' מוכר אבר מן החי דהוא איסור גם לגוי, אז כשנמצא הבשר ביד הגוי אה"נ אמרי' דכבר נולד הספק בתוך החנות והו"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה.

אבל עדיין יל"ע, דאפי' אם נאמר דהגם שאנחנו יודעים שמישהו נכנס לחנות והוציא אבל כיון שאצלנו לא נולד הספק עד שכבר היה הבשר במצב של פרישה לכן אמרי' כל דפרוש, אפי"ה מה יתן לך ומה יוסיף לך שניזול בתר הרוב, דכיון שפירש מהחנות והחנויות הם קבועים ודינם כמחצה על מחצה א"כ נמצא דליכא רוב כלל אלא מחצה איסור ומחצה היתר וכשפירש הבשר פירש מחנות שחציים מוכרים בשר שחוטה וחציים מוכרים בשר נבילה. ועי' בקובץ שיעורים (כתובות אות מ') שהביא בשם הגר"ח לבאר דבדאי גם במצב של קבוע יש רוב אלא דגזיח"כ היא דעל אף שיש רוב לא אזלינן בתריה, ולכן בפריש דליכא להאי גזיח"כ אה"נ אפי"ל שפירש מהרוב שיש במציאות.

ויש להוסיף דבכה"ג שלקח בשר מחנות ורק אח"כ נתגלה שהיה טריפה בא' מהם, וכעין מעשה דההוא טבחא דרק לאחר שמכר הגוי הטריפה הודה הטבח שמכר טריפה למקולין בלי הכרזה, בזה יל"ע מתי היתה לידת הספק. וראינו לעיל שדעת הרשב"א (תוה"ב ל:) דאמרי' דלידת הספק הוא בשעת הודאת הטבח ולכן כתב דכל מה שכבר קנו היום מותר באכילה אבל מעכשו איסור לקנות כיון דהחנויות הן קבועות והוי כמחצה על מחצה. אבל באמת נחלקו בזה הראשונים דעי' ברא"ה (בבדק הבית שם) שהשיג דבכה"ג נתגלה למפרע שכבר בשעת הקניה היה טריפה בתוך החנות וא"כ כבר נולד הספק בקבוע וכל הבשר איסור. ועי' בהר"ן (חולין לג: ד"ה אמר רב) שהביא תוסי' שפירשו כהרשב"א וכן הכריע בעצמו "דדין קבוע שהוא כמחצה על מחצה חידוש הוא ואין לך בו אלא משעת חדושו ואילך כלומר משנעשה קבוע אבל למפרע לא". אבל בכה"ג שהוא בעצמו חשב שכולם כשירות ורק אח"כ נודע לו שיש שמוכרת טריפה ביניהן ע"ז כ' הרשב"א במשמ"ב דגם לדידה פשיטא דלידת הספק היה לפני קנייתו והחנויות נחשבים כקבוע דהספק בעצם התחיל משעת הקניה ומה שהוא עצמו לא ידע שיש שם איסור עד אח"כ אינו מעלה ומוריד.

(אגב, בקשר למה שדנו האחרונים בחנות א' שמוכרת יותר מכל הט' חנויות האחרות, עי' במנחת חינוך (מצוה עח') שחקר עדי"ז בדין אחרי רבים להטות, בכה"ג שהמיעוט מחדדי טפי האם אזלינן בתר רוב חכמים או בתר רוב החכמה. ועי"ש שכתב דאה"נ דאזלי בתר המיעוט, ומשמע מתו"ד דהא דקיי"ל כב"ה כנגד ב"ש אע"ג דב"ש מחדדי טפי, היינו משום שהבת-קול קבע דברוב החכמים של בית הלל היה יותר חכמה מהמיעוט חכמים דבית שמאי שהיו יותר מחודדין, ע"ש בהגהות בשולי המנחה).

יש להוסיף, דלפמ"כ בביאור הדין דכל קבוע, לכאורה צ"ב טובא מש"כ תוסי' (צה. ד"ה הכא כשנמצא) דמה דפריך הגמ' ונכבשינהו דנינידו ר"ל "שנעשה בענין זה שלא נראה בשעה שיפרוש" וקשה דמה יועיל מה שלא ראה הפרישה, הלא כבר נולד לנו הספק בקבוע כמוש"כ לעיל בלקח מחנות וא"י מאיזה מהן לקח. ובאמת כן הקשה הלב אריה, ועי"ש שכתב לתרץ דאה"נ נולד הספק בקבוע אבל מעולם לא היה ספק על בהמה זו שפירש במיוחד. ולכאורה כוונתו, דבלקח מטי' חנויות וא"י מאיזה מהן לקח כבר נולד הספק על חתיכה זו בשעה שהיה בחנות שהוא קבוע דמיד שקנאו והרימו מתוך שאר החתיכות יש לדון עליו מה דינו, משא"כ הכא דהגם שראינו התערובת בקבוע ונולד הספק על כל התערובת בכללותה אבל לא נסתפקנו על בהמה א' במיוחד עד שפירשו הבהמות.

ועי"ש עוד שהביא מתוסי' בפסחים (ט:) שכתב דכיון שאין תערובת זו נידון כקבוע אלא מדרבנן כיון שאין האיסור ניכר (וכמוש"כ תוסי' לעיל דרק אמרי' קבוע באיסור הניכר כחנות המוכרת בשר נבלה) לכן הקילו בה לדונו כפרוש כשלא ראינו מעשה הפרישה. ובאמת כ"כ הר"ן בסוגיין (ואולי יש להעמיסו בתוך דברי תוסי' ג"כ, ועי')

בענין איסור נישוח (חולין צה:)

איתא בגמ' "כל נחש שאינו כנחש אליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש". והקשו הראשונים איך עברו אליעזר ויונתן על איסור דאורייתא של מנחש. והנה, נחלקו הראשונים בפי' הגמ', דעי' בהרמב"ם (הל' ע"ז פי"א, ה"ד) שכתב "וכן המשיש לעצמו סימנים אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לא אעשה כאליעזר עבד אברהם וכל כיוצא בדברים האלו הכל אסור" והשיג עליו הראב"ד "זה שבוש גדול שהרי ד"ז מותר ומותר הוא, ואולי הצטעה הלשון שראה כל נחש שאינו כאליעזר וכיונתן אינו נחש והוא סבר שלענין איסור נאמר ולא היא, אלא הי"ק אינו ראוי לסמוך עליו ואיך חשב על הצדקים כמותם עבירה זו".

ועי' בהר"ן בסוגיין (הביאו הכס"מ שם) שתמה על הראב"ד דהלא מבואר בסוגיין דהמאמר הנ"ל לענין איסור נאמר דהא שאל הגמ' אמאי לא אכיל רב בשר, ותירץ אלא משום דנחש וע"ז הקשה דאפי"ה אינו אסור כיון שלא היה כנחש אליעזר ויונתן. ומבואר דהנחש של אליעזר ויונתן היה נחש האסור. ולכן פי' הר"ן דהתולה מעשיו בסימן שאין הסברא נותנת שיהא גורם תועלת לדבר או נזק, כגון פתו נפלה לו מידו או צבי הפסיק לו בדרך, אם הוא סומך על הנחש זהו מה שאסרה תורה. משא"כ הלוקח סימנים בדבר שהסברא מכרעת כאליעזר שחיפש בעלת חסד, וכיונתן שרצה לבדוק אם הם בטוחים בעצמם או מפחדים אי"ז נחש כלל אלא דרכו של עולם הוא והוא כמי שאומר שאם ירד גשמים מחר לא אלך ואם לא ירד גשמים אלך. ופירוש

הגמ' הני"ל הוא דכל מי שמנחש בדברים שאין הסברה מכרעת אותם, ליכא איסור נחש א"כ סומך עליו לגמרי כמו שאליעזר סמך עליו (אבל אין איסור לסמוך על סימן שהדעת מכרעת). נמצא שלא היה במעשה דאליעזר ויונתן עול כלל.

אבל בפשטות בדעת הרמב"ם א"ל כן, שהוא לא חילק בזה כלל וכתב דמי שיעשה כאליעזר וכיוצא בו אסור. וע"כ צ"ל או כמוש"כ תוסי' ושאר בסוגיין שבאמת אליעזר ויונתן לא סמכו עליו ממש (אבל לכאורה צ"ב דהלא הגמ' הביא אליעזר ויונתן כדוגמא למי שסמך על הנחש שלהם וכמוש"כ רש"י וא"כ איך אפ"ל דבאמת לא סמכו על הנחש). או צ"ל כמוש"כ הכס"מ דאליעזר היה בן נח ולא נאסר בניחוש, והרמב"ם לא גרס יונתן כדמשמע מלשונו שהשמיט יונתן, (אבל אכתי יל"ע אליבא דאמת אמאי היה מותר).

והנה בדעת הראב"ד אפ"ל כהר"ן הני"ל או י"ל כמוש"כ הרד"ק (שמואל א יד', ט', וכ"כ הדרכי משה סי' קעט' בדעת הראב"ד), שכתב ג"כ דמה דאיאת בגמ' כל נחש וכו' "אינו אומר שיהיה אותו נחש אסור כמו שפירשוהו רבי"ם אלא ר"ל כל נחש וסימן שלא עשהו סימן לעצמו מתחילה כמו שעשה אליעזר ויהונתן (אלא שלקח סימן ממה שצבי הפסיקו בדרך וכדומה) אינו נחש וסימן ואין לסמוך עליו. ופירש דשאלת הגמ' היתה דאמאי לא אכל רב מהבשר, אם משום שניחש (נחש חדש ולא הנחש של המברא) דמפני שכולם הניחו הסועדה חשב זה לסימן כי הסועדה ההיא לא תהיה לברכה, הלא רב אמר כל נחש שאינו כאליעזר וכו' והיינו שלא עשהו סימן מתחילה כמו שעשה אליעזר ויונתן אינו נחש, וא"כ אמאי לא אכל בשרא. ולכאורה משמע לפי"ז שאם מתחילה אמר שאם יפסיקו צבי שלא ילך בדרך וכד', לכאורה ליכא איסור. אבל מצאתי בהמאירי בסנהדרין (סח.) שפי' כהר"ק וכתב "כללו של דבר כל שהוא סימן שהוא מניחו לעצמו ואינו נחש קדום וכללי לכל, אע"פ שעושה או נמנע מעשות ע"פ אותו הנחש הרי"ז מותר". ומבואר דנחש קדום וכללי לכל כגון צבי הפסיקו בדרך אסור אפי' כשעשהו סימן לעצמו לפני יציאתו. ולדבריהם א"ש טפי הא דרב בדיק במברא וכדומה דכיון שנתן סימן מתחילה מותר (דלתוסי' ודעימיה צריך לדחוק דלא סמך עליו באמת, ומהמשך הגמ' במיתת שמואל לא משמע כן).

יל"ע אמאי לא הביאו הרי"ף והרא"ש סוגיא זו להלכה. וע' בב"י (קעט', ג-ד) שהביא שיטת הרמב"ם וראב"ד הני"ל אבל בשו"ע הלך בעקבות הרי"ף ורא"ש ולא כתב דין זה כלל. וע"ש ברמ"א שכתב דמותר לשאול פסוק מתינוק, וכן כתב ד"י"א דאם נתן סימן מתחילה מותר (כהר"ק) אבל כתב דיש אוסרים גם בזה והבוטח בה' חסד יסובנו. ויש להוסיף לענין גורל הגר"א שידוע שכמה גדולים סמכו עליו למעשה, לכאורה זהו הפירוש בהא דשמואל בדיק בספרא וכתב רבינו גרשום "אם חוזר בפסוק טוב ואם לאו" וא"כ כמו שפסק הרמ"א דמותר לשאול פסוק מתינוק לכאורה ה"ה הכא. ויש עוד דברים האסורים מדרכי האמורי וכד' ואכמ"ל.

בשר שנתעלם מן העין (חולין צה: ויו"ד סי' סג)

כנראה נחלקו הראשונים בביאור החשש דבשר שנתעלם מן העין אליבא דרב. דהנה בפשטות היה אפ"ל דפליגי רב ולוי במקום שרוב טבחי ישראל ובמקומות שסביבו יש רוב טבחי עכו"ם (וכמוש"כ תוסי' צה. ד"ה אמר רב), דרב חשש שמא החליפו עורב והביאו ממקום הרחוק וללוי לא חיישינן שמא החליפו עורב וממילא נשאר בכלל דבשר הנמצא דהולכין אחר הרוב. ולכן דחה הגמ' דליכא ראייה מהמעשה דההוא גברא דהוא קא מחזור רישא דנפל מידיה והביא סל ואסיק תרין, דהתם איירי בפרוותא דעכו"ם דר"ל דהגם שבעיר היו רוב טבחי ישראל אבל בנמל איפא שהוא הדיח הראש היו רוב עכו"ם ולכן אזלינן בתריה אפי' ללוי ולא אמרי' דהגיע משאר העיר שיש בה רוב טבחי ישראל. אבל כה"ג שיש עיר שיש בה רוב טבחי ישראל וגם בכל המקומות שסביבו יש רוב טבחי ישראל אפ"ל דגם רב מודה בהא דליכא מה למיחש, דאפי' החליפו עורב בודאי החליפו בבשר כשר. ובאמת ע' בריטבי"א שכתב על המעשה דרב כהנא שהתיר הכבד וכוליתא שהביאו העורבים מטעם דהאידינא דהתירא שכחא טפי, ד"י"א דהכא מותר אפי' לרב כיון דבכל המקומות איכא רוב היתר, והיינו כני"ל.

אבל ע' ברש"י (צה: ד"ה רב הונא) ושאר הראשונים שכתבו דק"ל כלוי והביאו ראייה מהך מעשה דרב כהנא. ואם נפרש כמוש"כ תוסי' (ד"ה ואסיק) דר"ל דיש רוב היתר בכל המקומות שיכולים העורבים להביא משם, א"כ נמצא דרב דאסר כנראה ס"ל דגם כה"ג שרובא דהתירא בכל הני מקומות אפי"ה חוששין לעורבים, וצ"ל דחומרא בעלמא הוא שמא החליפו בנבלה הגם שאינו אלא מיעוט מהבשר הנמצא. אבל לפי"ז לכאורה החשש דרב הוא חומרא גדולה, חדא לחשוש שמא החליפוהו עורבים ועוד לחשוש שמא הביא העורב נבלה ממיעוט הבשר הנמצא (וללוי לא חיישינן לעורב כלל, ואפי' כשחזינן שהביאו עורב ואי אפשר שלא לחשוש אפי"ה אין חוששין שהביאו מהמיעוט). אבל באמת נראה דהני ראשונים פליגי על תוסי' (וכ"כ הרשב"א להדיא) וס"ל דגם במעשה של רב כהנא בכל המקומות שסביבו היו רוב טבחי עכו"ם דאפי' בערב יוה"כ א"ל שרוב הבשר בעולם הוא בשר כשר, והכא דידעינן בודאי שהביאו העורבים פליגי רב ולוי אם חוששין שהביאו ממקום רחוק ואסור או שאנו מניחים שהביא ממקום קרוב ומותר. ולפי"ז כשמסביב ג"כ יש רוב טבחי ישראל אפשר לומר דלכל הראשונים בין לרב ובין ללוי אזלינן בתר רובא ומותר, וע'.

אבל לפי"ז יל"ע מאי ס"ל לתוסי', דאמאי כתבו דהמעשה של רב כהנא איירי כה"ג שכל המקומות שהעורבים היו יכולים להביא משום היו רוב טבחי ישראל דהלא כה"ג בפשטות מותר אפי' לרב, דללוי אפי' אם סביבו היו רוב טבחי עכו"ם ג"כ אין חוששין. ואפ"ל דרצה לפרש רב כהנא אליבא דרב רביה (הגם שרב כהנא גופיה הוא זה שהקשה עליו במעשה דמחזור רישיה, וכמו שהעיר הרשב"א). אבל לכאורה יותר נראה דס"ל לתוסי' דבה"ג שראינו שהעורב הביאו, יותר יש לחשוש ואפי' ללוי חיישינן שמא הביאו ממקום רחוק, ולכן ע"כ צ"ל דבה"ג איירי ברוב ישראל ולכן מותר לכו"ע. ובאמת ע' ברשב"א בסוגיין שהביא שיטת רש"י והר"ז"ה שפסקו כלוי והק' עליהם מהגמ' בב"מ (כד: דאייתי דיו ושדי בי צינתא דבר בי מריון ואתו ושאלו לאבני, ולדידהו צ"ב אמאי חששו לבשר שנתעלם כיון דק"ל כלוי. וע"ש שתי' דכיון שעורבים הביאו יש ריעותא לפנינו וגם לוי חייש כה"ג (וכ"כ כמה ראשונים). אבל הקשה דא"כ אמאי התירו רב כהנא כשהביאו העורבים הכבד וכוליתא. וכתב דע"כ צ"ל דבערב יו"כ יש רוב טבחי ישראל בכל המקומות (אבל למסקנא דחהו וכמוש"כ לעיל בשמו). ולפי"ז י"ל דזהו כוונת תוסי' ג"כ, ובאמת כן הוא להדיא בתוסי' בב"מ (כד: ד"ה אתא) שכתב "דאע"ג דלא קי"ל כרב כדפרישית לעיל מדפריך בפי' גיד הנשה ורב היכי אכיל בשרא מ"מ פריך שפיר דכיון דחזי המוצא שהעוף השליכס שם אפי' מאן דפליג ארב מודה הכא דאסור דאימור שנטלה מעיר שרובה כנענים", ולכן הוצרכו תוסי' לאוקמי המעשה דרב כהנא בגוונא שכל המקומות שסביבו היו רוב טבחי ישראל. ולפי"ז נמצא אליבא דתוסי' דהיכא שלא ראינו שהביאו עורב ויש רוב גם הכא וגם מסביבו לכו"ע מותר. וכן בראינו שהביאו עורב ומסביבו יש עכו"ם לכו"ע אסור. לא פליגי אלא כה"ג שלא ראינו שהביאו עורב ונמצא הבשר במקום שיש רוב טבחי ישראל ומסביבו יש רוב טבחי עכו"ם, דנחלקו אם חיישינן שהעורב החליפו והביאו ממקום רחוק. אבל לפי"ז יל"ע מהו הדין ברוב עכו"ם הכא וגם מסביבו, האם נאמר שבזה גם לוי חשש או דנאמר דלוי אינו חושש כלל לנטילת עורב כל כמה שלא ראינוהו שנטלה.

והנה נחלקו האחרונים בביאור דברי תוסי' שכתבו (צה: ד"ה לא עלים) במעשה דרב שלא העלים עיניו מהבשר בבית רב חנן חתניה "דלא היה יכול לדקדק מכאן דסבר רב דבשר שנתעלם מן העין אסור דלמא רוב טבחי עכו"ם היה שם". וצ"ב מה בכך שהיו רוב עכו"ם בעיר הלא איירינן בבשר הנמצא בביתו. ואם הכוונה שבזה חיישינן שהעורב נטלו מתוך העיר וליכא ראייה שרב חשש גם בעיר שרוב טבחי ישראל דשמא הביאו העורב ממקום רחוק, אבל לכה"פ אכתי יש ראייה מהכא שחוששין שהעורב החליפו וא"כ יש ראייה לעצם היסוד של בשר שנתעלם דהלא ללוי לא חיישינן כלל שעורב החליפו (כל כמה שלא ראינוהו) ולכן פי' הש"ך בביאור דברי תוסי' דאיירי שהיו טבחי עכו"ם בביתו של רב וחיישינן שמא החליפו הבשר. אבל ע' בספר בית יעקב שתמה עליו וכתב דלא מצינו חשש של החלפת גוים בסוגיין כלל ואי"ז כוונת תוסי' אלא כוונתם דליכא ראייה להשלב השני של רב דחיישינן שמא הביאו עורב ממקום רחוק, אבל אה"נ יש ראייה לעצם החשש שמא החליפו עורב דכיון שרוב טבחי עכו"ם ממילא חיישינן שמא החליפו העורב במה שנמצא

בעיר זו (ועוד נ"מ במחלקותם אם יש ראייה מתוס' שחוששין להחלפת עורב בבהמה שלימה). משמע מדבריהם דלדעת תוס' ללוי לא חיישינן כלל להחלפת עורב כשלא חזינן שנטלו.

לענין הלכה, הרי"ף והרמב"ם פסקו כרב, אבל הרמב"ם החמיר גם בנמצא ביד עכו"ם לחשוש לבשר שנתעלם מן העין דלא כדאיתא בסוגיין, דסמך על הירושלמי (כדרכו ברוב המקומות כלשון הגר"א) והמחבר אזל בתריה (וצ"ב אמאי, דהגם שדרכו ברוב מקומות לנקוט כהרמב"ם, אבל הכא הוא כנגד כל הראשונים), ורק הביא שיטת המתירים בסוף דבריו. אבל הרמ"א הקיל כהמתירין וכ' דאפי' בנמצא ביד עכו"ם מותר כשרוב טבחי ישראל. וא"כ לאשכנזים הנוהגים כהרמ"א בזה"ז? כמעט ליכא מציאות שצריכין לחשוש לבשר שנתעלם מן העין אפי"כ קנה קוביות בשר או שניצל פרוס והיה חור בשקית ונפלו ממנו כמה חתיכות ויצא לחפש אחריהן ומצאן בחוץ על הארץ וכד', דכל כמה שהניח בשר על השלחן ומצאו שם או שהניחו בשקית ומצאו שם אין מה לחשוש (ואם מצא השקית במקום אחר, וגם ל"ל טב"ע או סימן כלל ג"כ אולי יש מקום לחשוש, אבל מאד יתכן דבהרבה מקומות בא"י שרוב הבשר הוא כשר אפי"כ אזלינן בתר רובא ואמרי' שהבשר כשר. וע' בערוה"ש שכי' בזמנינו כל בשר הנמצא אסור אפי' ברוב טבחי ישראל כיון שיש חלק האחוריים של הבהמה שלא מנקרין. אבל לכאורה כהיום אין חוששין לזה שאין שוחטין הבהמות פה כלל ורק מביאים החלק הקדמי של הבהמה לארץ. וע"ש עוד דרך צריך ט"ע או סימן ברוב עכו"ם כשלא מצאו במקום שהניחו אם אין מקום לומר שאי' מבני הבית הניחו על מקום אחר. אבל ע"ש שכי' ג"כ דבעל נפש לעצמו יחוש לדעת הרמב"ם שהיא דעת הגאונים!

אבל מה שכן נוגע למעשה, הוא עוד חשש שרמזו אליו הראשונים שבב"י, וכן הש"ך הנ"ל כ"כ בביאור דברי תוס', והיינו בהשאיר בשר ברשות עכו"ם או במקומות שהם נמצאים. ומקור האיסור מהא דאיתא בע"ז (לט.) אמר רב חבי"ת (חתיכת דג, בשר, יין, תכלת) אסור בחותם אחד (ונחלקו הראשונים בביאור החשש). ופסק כן המחבר להלכה (יו"ד סי' קיח, א'). וע"ש בש"ך (סק"א) שהקשה דהמחבר שפסק כן א"ש לשיטתו דאסור בשר שנתעלם מן העין בנמצא ביד גוי, אבל הרמ"א שנקט לקולא (בסוף סי' סג') דאפי' נמצא ביד גוי מותר ברוב טבחי ישראל, א"כ מהו האיסור לשלוח בשר ביד נכרי (אם לא שנחלק בין רוב עכו"ם ורוב ישראל ע"ש). ותי' דנמצא ביד גוי מותר דכיון שנמצא מחוץ למקולין ומסתמא קנאו מרוב המקולין המוכרים בשר כשר (וע' בערוה"ש שהביא מהתבואת שור דד"ז אינו אלא כשבשר טריפה אותו מחיר של בשר כשר), א"כ ליכא למיחש למידי דאמאי צריך לחשוש שמא החליפו באחר, דלאיזה טעם יחליפו, משא"כ כשמשגר ביד גוי אולי יחליפו עם בשר נבלה שיש לו בביתו ויקח הבשר של הישראל לעצמו. וכן כתב דיש לחלק בין נמצא ביד עכו"ם למפקיד בידו ששוהה תח"י לזמן ארוך ויותר יש לחשוש לאחלופי.

לפי"ז, יל"ע מהו ההיתר לעשות משלוח של בשר ועופות מהחנות לביתו כיון שיש חשש שהחליפו הגוי שהפקידו בידו. והנה כל כמה שהוא נמצא בתוך האריזה המקורית א"צ לחשוש דדינו כחותם בתוך חותם. וכל החשש אינו אלא אם קנה קוביות בשר בשקית רגילה וכד', וגם זה מותר אם יש לו טב"ע בגויה, ואפי' בלא"ה לכאורה מאיזה טעם יחליפו דלדעת המחבר והרמ"א וש"ך כל החשש הוא שמא יחליפו כדי להרויח (הגם שיש אחרונים שנקטו דחיישינן שמא החליפו להכעיס להכשילו). ולכן גם במשרתת גויה הנמצאת בבית והניח בשר וחתיכות בתוך הבית בדרי"כ אין מה לחשוש (ע"ש סי' קיח, י), ובפרט אם אמרת שתחזור עוד מעט וכד'. ולכן בהסיפור של האיש במטוס שפתח הסנדוויץ שלו והלך ליטול ידיו לכאורה לא היה מה לחשוש, דודאי משום עורבים א"צ לחשוש, וגם לגוי לכאורה אין סיבה שהוא יחליף ועוד יותר דהלא הוא יצא רק לרגע ליטול ידים וא"כ מירתת שמא יחזור ולא אתי לאחלופי. אבל כנ"ל יש אוסרים גם כשליכא הרווחה דחיישינן שמא יחליפו הבשר להכשיל הישראל במאכלות אסורות (ואולי גם להשי"ך סי' סג' בדעת הרמב"ם יש להחמיר), וכנראה צ"ל שרגלי חסידיו ישמור כדי שלא יבא לידי תקלה, ומה בהמתן של צדיקים וכו' צדיקים עצמם לא כ"ש. ויש עוד הרבה מה לדון בענין החשש החלפת גוי והחשש שיבשלו בכלים של ישראל אבל עיקר הסוגיא בע"ז ואכמ"ל.

פרק גיד הנשה (דף צו : - צז) : תערובות

רד"ה כבשר בלפת - "כאילו הירך לפתות והגיד בשר" וע' לעיל (פט : אם יש בו) שכי' רש"י דהיינו בששים. וע' ברעק"א שהקשה דאיך אפ"ל דכן נתחדש בהל"מ דהלא לדעת רש"י טעם כעיקר אינו אסור אלא מדרבנן. ולכאורה קשה ג"כ דלעיל פרש"י דשיערו חכמים בששים כל נ"ט והכא כתב דהוא הל"מ. וע' בשושנים לדוד (בליקוטס בצד המשניות) משי"כ לבאר דברי רש"י.

תוד"ה אם יש בה בני"ט - "משמע שר"ל שאפי' החתיכה שנפלה הטפה עליה היא מקצתה בתוך הרוב וכי"י ע' מש"ב המהרש"א.
שם - "ולר"י נראה וכי"י צ"ב אמאי לא פירשו דאירי שכל החתיכה חוץ לרוטב דאז אין הרוטב מצטרף לבטלו. וע' ברעק"א שכתב דאי"כ הו"ל צלי ודינו בכדי נטילה ובמתני' קתני דשיעורו בששים, אבל הקי' דאי"כ אמאי כתבו דניחא לפרש"י הלא לדידה גם כשחציה ברוטב אין הרוטב מסייע בביטול והו"ל כצלי ולא תצטרך אלא כדי נטילה. ובעיקר דברי רש"י נחלקו הראשונים בביאורו, וע' בדרכי משה (צב', ב') שהביא ג' פירושים בדבריו. וע"ע בתוס' הרא"ש והגהות אשר"י במה שלמדו תלמידי רש"י מגיד הנשה לענין איסור דבוק.

תוד"ה עד שמגיע לגיד - "התם אפילו בצונן איירי" ע' ברעק"א שכתב "אקיים בעצמי ולא הביישן לומד ואודה ולא אבוש כי נעלם ממני הפשט הפשוט בדברי תוסי' שרגל רבים דשים בה וכי' ולא הבנתי הא גם התם הוי חס לתוך צונן דודאי סגי בקליפה וצעי"ג, ע"ש.

תוד"ה אפילו מריש אזנו - "והרב אליעזר ממיץ היה מחלקי' בביאור דבריו ע"ש ביראים (מאכלות סי' מח') שכתב "דהטעם שאמרו חז"ל הנ"ן משום שנקרא שם איסור על החתיכה ונקראת חתיכת איסור כמו חתיכת נבלה, ואם היינו אומרים שלא לשער בכולה היה בא לידי קלקול שאף בנטילה גמורה היינו ממעטים שלא לשער בכולו וכי' ולפי"ז בחצי חתיכה לא אמרי' חני"ן כיון שלא נבלעה כולה מן האיסור לא נקרא שם איסור על כל החתיכה שעדיין שם היתר עליה הילכך לא אתי לאחלופי בחתיכת נבילה".

צז.

שאני חלב דמפפע - וצ"ל דלא היה ששים כנגדו, אבל ע' בריטב"א ור"ן שהביאו מהרא"ה (בדק הבית כא.) דאפי' יש ששים כנגדו צליה (ומליחה) שאני מביטול דאין הבליעות מתפשטות בשוה, ולכן ל"ש ביטול אפי' כשיש ששים כנגדו. ולפי"ד צ"ל דהביאור במה דאיתא "ההוא כחוש הוה" הוא כפי' ר"ת בתוס'. וע' בראשונים שכתבו דאפי' כחוש שאינו מפפע אכתי צריך כדי קליפה או נטילה. אבל ע' ברמב"ם (מאכ"א טו', לב') שכתב דבגיד אי"צ אפי' כדי קליפה וכמוש"ב הכס"מ ע"ש. וע"ע בתוה"ב שכתב הרשב"א דצליה דבדר שמן אפילו כשיש ששים כנגדו אכתי צריך ליטול את מקומו, וע"ש בדק הבית שהשיג עליו.

רבין בר אדא אמר כליכת באילפס הוה - כ' הריטב"א "תמיהא מילתא דאיך רבין או אידך אמוראי שקורי משקרי, וי"ל דרבין לא פליג אזו אלא דאמר כי כשנשאלה שאלה ראשונה לר"י גם זו נשאלה עמה, ואמר בהא דנמי לקולא דלטעמיה קפילא". וע"ע בהגהות רבינו פרץ על הסמ"ק (מצוה רד') שהתי' של כליכת באילפס בא לסתור הראשונים ולומר דלהדי"ם (ולכן כתב דלהלכה אפי' נדי כחוש שצלאו בחלבו אסור וכן כוליא בחלבה אסור).

קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בני"ט - ע' בריטב"א שדקדק הרא"ה דמדקתני ואם בישל בני"ט מכלל דבקדרה בת יומא עסקינן ואי"כ ל"ל למתני לא יבשל בה חלב פשיטא, וע"ש מה שחידש הרא"ה חידוש גדול להלכה.

סמכינן אקפילא - יל"ע מ"ש דבגוי בעינן דוקא קפילא ובדבר היתר סמכינן על כל כהן, וע' מש"כ הרשב"א (ובתוד"ה סמכינן), אבל יל"ע מא"ל בדעת רש"י. ובעיקר הדבר דסמכינן אגוי באיסור דאורייתא דנו האחרונים (ט"ז ושי"ך סי' צח'), ולרש"י דטעם כעיקר אינו דאורייתא אלא בבשר בחלב אי"ש הא דסמך ר' יוחנן אקפילא (אבל ע' ברעק"א שהקשה לשיטת רש"י מאי ראה מיייתי רבא מר' יוחנן דאפשר דרק בשאר איסורים דרבנן סמכינן אקפילא ולא בבשר בחלב דטע"כ דאורייתא). וע"ע לקמן (צח). רד"ה בששים ובראשונים (שם) דנחלקו הראשונים אם מה דסמכינן אקפילא הוא לקולא או לחומרא (וע' בר"ן בסוגיין).

תוד"ה כוליא בחלבה - "וי"ל כיון דאינו אסור אלא מדרבנן אינו אוסר את הכוליא" לכאורה משמע דבאיסור דרבנן אין האיסור מפפע לאסור ד"א, וצ"ב דהלא כתבו תוסי' לעיל בסמוך דשמנו של גיד מדרבנן יכול לאסור (רק שאינו מפפע או שלא החמירו בו) וע' בלב אריה ולכאורה כן מדויק בריטב"א ע"ש.

צז:

אילו הן בצל וקפלוט - ופרש"י לבד גיד הנשה דכבשר בלפת הוא. ונחלקו הראשונים בשיעורים אלו, ע' בתוס' דבשר בלפת הוא סי' ובצל וקפלוט הוא יותר (החת"ס כתב דהוא מאה, ע' לקמן צח). דנחלקו בזה בגמ' אבל ע' ברבינו גרשום דבצל בקפלוט הוא סי' ואי"כ בפשטות בשר בלפת הוא פחות מכאן וכי"כ המאירי ג"כ. ויל"ע מאי ס"ל לרש"י, וע' בפירושו לעיל (פט : ד"ה אם יש בו בני"ט) ובסוגיין (סוד"ה משערין).

קפלוט - י"מ דהוא מין בצל, וי"מ שהוא כרתי (ע' רע"ב ותפא"י במעשר שני פרק ב', משנה א').
כחל - היינו החד של הבהמה. הכחל עצמו הוא בשר והיתר גמור אבל הוא מלא בגומות שיש בהן חלב. חלב זו מותר מדאורייתא וכדדרשינן לקמן (ק"ג):
 בחלב אמו ולא בחלב שחוטה. לכתחילה יש לקרוע (לחתוך) הכחל שתי וערב לפני שמבשלו כדי להוציא חלבו, ואם לא קרעו קודם בישולו שו"ט הגמ' אם יש באכילתו איסור דרבנן או דמותר לגמרי (וע"ע מש"כ בסמוך בתוד"ה וכחל עצמו). ונחלקו הראשונים למה הקילו בכחל שיהיה מן המנין של סי', ובפרט לפי מה דמבואר שהוא עצמו אסור באכילה (ואפשר דבזה תלוי ג"כ אם נאמר דגם כשנפל הכחל לקדירה אחרת הכחל מן המנין, או כיון שכבר נעשה נבילה בעינן סי' חוץ מהכחל). וע' ברמב"ם (מאכ"א טו', יח') שכי' משום דכחל מדרבנן הקילו בו, ולכאורה לפי"ז ה"ה בשאר כל איסורי דרבנן אי"צ אלא סי' עם האיסור (ע"ש בכס"מ) וע"ע ברשב"א דפליג עליה.

ביצה בששים ואין ביצה מן המנין - וכן הוא בשאר כל איסורים כמוש"כ תוסי' דקי"ל בששים דאין חתיכת האיסור מן המנין (חוץ מכחל). וע' בפמ"ג (משב"ז בהקדמה לסי' צט' בסוד"ה עצמות) שהקשה דאמאי אין האיסור עצמו מצטרף לשיעור סי' דכמו שמתפשט טעם האיסור בהיתר מתפשט ג"כ בחתיכת האיסור, ע"ש מש"כ בזה.

ובעיקר הדין צ"ב אמאי לא אמרי' דביצה הוי בריה ואפי' באלף לא בטל, ע' מש"כ הרמב"ן בזה (ובתו"ד ביאר כמה טעמים אמאי למסקנת הגמ' קי"ל דבעינן סא' ביצים לבטל הביצה, ע"ש).

בדידה משערין או במאי דנפיק מיניה - הגם דאפשר לחקור כן בכל איסורי התורה, ע' ברמב"ן ורשב"א שכתבו דבאיסור דאורייתא פשיטא דבדידה משערין, דכיון דלא ידעינן כמה נפיק מיניה איכא ספיקא דאורייתא ורק בכחל דרבנן יש להסתפק אם במאי דנפיק מיניה משערין. וע"ש ברשב"א שהקשה לפי"ז אמאי באמת לא משערין באומד דעת כמה נפיק מיניה דהלא ספק דרבנן לקולא, ע"ש מה שתיירך (ובתו"ד מבואר דלענין ביטול ברוב אי"צ פי ששים אלא קצת יותר מא'. וכתב ג"כ דיש לחלק בין נשפך הקדירה דאזלינן לקולא באיסור דרבנן ובין איסור הנמצא לפנינו (כחל) דלא אזלינן לקולא ע"ש).

רד"ה במאי דבלעה הקדרה - "אם ראינוהו כשנפל שם" בפשטות ר"ל דראינו האיסור לפני שנפל לתוך הקדירה, אבל לפי"ז צ"ב משי"כ בסו"ד "לפי שאף מן האיסור נבלע" דמשמע דלא ראינו האיסור בשעת נפילה, ועי' משי"כ בביאור הגר"א (צט', סק"ה) בביאור דבריו. ועי' בר"ן (ורשב"א) דלפי גרסתם רשי"א איירי בכה"ג שלא ראינו האיסור בשעת נפילה (אבל אם ראינו האיסור בשעת נפילה אה"נ שייך לשער במאי דבלעה הקדרה).

שם - "ואיסורא דאורייתא היא" עי' ברשב"א שמתמה דהלא מדאורייתא חד בתרי בטל (ואפי' מין בשא"מ לדעת רש"י דס"ל דטעם כעיקר לאו דאורייתא), עיי"ש. ועיי"ש מה שהביא מהרמב"ן לפרש הספק של הגמ' ובמה שהקשה עליו, ועי' משי"כ המאירי בעניי"ז. ובעיקר דברי רש"י עי' בר"ן שביאר דבריו, ובראשונים נשנו כמה פי' בביאור שאלת הגמ'.

שם - "ולא משערינן בקדירה" וצ"ב אמאי באמת לא (ובפרט אם אפשר לצרף עצמות כדי לבטל האיסור, עי' לקמן צח:), ועי' בפרישה (סי' צט', סק"א) ובפמ"ג (משב"ז ד"ה הבחינה הא') משי"כ לבאר.

רד"ה ואין גיד מן המנין - "אם נתבשל עם הבשר משערינן ליה בסי' לבהדי דידיה" לכאורה מדויק ברשי"א כמוש"כ הר"ן ושאר דהא דכחל מן המנין אינו אלא כשנתבשל עם בשר אבל בנתבשל בחלב בודאי בעינן סי' לבד מהחלב.

רד"ה וכחל עצמו אסור - "שהרי הבשר נתן בו טעם והוא לא נתן טעם בבשר לפי שמועט היה" עי' בריטב"א שכתב פי' לפירושו.

רד"ה כיון דאמר רב יצחק - עי' בהגהות מל"ה ובמעדני יו"ט [ת] שפי' כוונת רש"י עיי"פ משי"כ תוד"ה וכחל בא"ד (וי"ל לפי וכו') עיי"ש.

תוד"ה וכחל מן המנין - "דאפשר לסוחטו אסור" עי' מה שהקשה הגרעק"א בגליון השי"ס, ועיי"פ משי"כ המעדני יו"ט [ת] בעניי"ז.

תוד"ה וכחל עצמו אסור - "דאמר לא קרעו אינו עובר עליו ומותר" שם בגמ' נחלקו הראשונים בביאור דבריו. דלרש"י דוקא בצלי מותר הכחל ולא עיי' קדרה והיינו משום דרבנן לא גזרו רק כשפירש החלב וחזר, משו"ה מותר בצלי דמה שפירש נשרף באש אבל בקדרה דפירש אסור. ור"ח סובר אם נתבשל עם שאר בשר דנאסר החלב מחמת שקבלה טעם משאר הבשר ואח"כ נתנה טעם בבשר הכחל ואסרתו אבל כששלו לבדו אף כשפירש החלב וחזר כיון שלא נוסף טעם חלב חדש בכחל רק אותה חלב עצמו שהיה בתוכה מקודם לא גזרו דרבנן (הועתק מלשון רעק"א).

תוד"ה אלא מעתה - "כיון דבכוליה משערינן א"כ נפיק כוליה" צ"ב מהיכא משמע ליה מדברי הפשטן דקאמר פשיטא דבדידיה משערינן דהיינו משום דודאי נפיק כוליה אלא אדרבה משמע דלא נפק כוליה אלא דלא ידעין כמה נפיק מיניה משו"ה משערינן בכוליה, וי"ל (מהרש"א). ועד"ז צ"ב משי"כ התוס' בהמשך דבריהם "דזה פשוט לו ואין ספק בדבר וכו'" דהלא מהגמ' דאיתא "דאי במאי דנפיק מיניה מנא ידעין" משמע דאין ידוע לנו (וכן העיר הראש יוסף, ועיי"ש עוד מה שהקי' על תירוצם הבי' של תוס'). ועי' משי"כ בזה הלב אריה.

תוד"ה איכא דאמרי - "והיא היתה כבר בלועה מהיתר" צ"ב אמאי הוצרכו לזה דכ"כ שמשערינן בקדירה עצמה היינו אפי' אם לא בלע היתר כלל, וכמו שהעיר המעדני יו"ט [ט], ועי' במהר"ם.

צח.

אטו דהתירא בלע דאיסורא לא בלע - צ"ב מאי ס"ל לרב אשי שרצה לשער במאי דבלע קדירה. ולכאורה היה אפי"ל כמוש"כ הרמב"ן בשם ההלכות גדולות "דרב אשי סבר לשער במה שבלעה הדיקולא פעמים אחרות מן ההיתר, ואמרי ליה רבנן לא ששכשעו נפל שם חלב זה אף בכל יום ויום נופל שם והוא בולע ממנו", אבל לכאורה ברשי"א לא משמע הכי, ועי' משי"כ הריטב"א (ובעיקר דברי הבה"ג צ"ב אמאי מחזקינן ריעותא דלא חזינן לחשוש שנפל שם חלב כל יום). ועי' משי"כ בסמוך ברד"ה דיקולא.

ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה - עי' בתוסי' בעמוד ב' שכתב דאינו אלא אסמכתא כיון דזרוע בשלה איירי במין במינו ולא במין בשאינו מינו. ועיי"פ ברמב"ן (צח: באד"ה וליגמר ביניה) שהוכיח דאינו דרשה גמורה וכתב "אבל א"י ללמוד מכאן שיהא צריך ששים דדלמא התם לבטל האיסור לכתחילה, במקום זה חדשה תורה וצריך ששים אבל לא בדיעבד. ועוד אם החמיר הכתוב בקדשים נחמיר בחולין. ועוד כיון שיש באיל מאה וששים אין הכתוב מצריך לחתוך ממנו קצתו ואם היה בפחות מכן נמי כך היה מותר" (ויל"ע מאי ס"ל לרש"י לענין האי ילפותא דלכאורה מלשונו משמע דהוא לימוד גמור, ועי' חת"ס).

ויל"ע במה פליגי אם נתבטל בששים או במאה דקשה לפרש דפליגי במציאות (אם הוא לימוד גמור צ"ב מ"ש הכא דאינו בטל ברוב, ואם אינו אלא אסמכתא מהו הגדר בשיעורים אלו). ועיי"פ משי"כ הרמב"ם (מאכ"א טו', ד"ה) בגדר דין ביטול.

סבר מר בר רב אשי לשעוריה בתלתין פלגי דזיתא - יל"ע מה היה סברתו ואת"ל שרצה להקל בשיעורי דרבנן אמאי הוצרך לתלתין זיתים דהו"ל להקל אפי' בפחות (עי' ברמב"ה דמשמע דדוקא הוא ולא רק דמעשה שהיה כך היה), ועי' משי"כ בהגהות פור"י. ועיי"פ ברעק"א שהקשה דאת"ל טעם כעיקר דאורייתא א"כ מה בכך שהיה חצי זית הלא כיון שני"ט בשאר האוכל נהפך הכל לאיסור עיי"ש.

ביצה בס' אסורה בס' ואחת מותרת - בביאור מ"ש ביצה מכל שאר איסורים דבעינן סא', עי' משי"כ הרמב"ן לעיל (צז: ד"ה שביאר בדי' דרכים), ועיי"פ ברמב"ם (מאכ"א טו', יט').

רד"ה אפרוח - "שהבשר נתון טעם" ומבואר דבלי אפרוח אינו נתון טעם כלל וכמוש"כ לעיל (סד: ד"ה מותרות) "דמאי בעלמא הוא ולא יהבי טעמא באחרנייתא". ולפי"ז לכאורה אין מקום לחלק בין ביצים שאינן קלופות לביצים קלופות (או מנוקבות) דאפי' ביצה קלופה אינו נ"ט כלל. אבל עי' בתוסי' (ד"ה בביצת) שהביא מהירושלמי דיש לחלק ביניהן, ובביאור החילוק עי' בחי' הרמב"ן.

רד"ה דיקולא - "קלחת" עי' בתוסי' שפי' דקלחת היא כלי שמבשלין בה. והקשו הראשונים אמאי לא פרש"י דיקולא היינו סל וכפירושו בכל השי"ס כולה. ועי' בריטב"א (ורשב"א) שכתב ב' בביאורים בדעת רש"י (ועי' מהם מובא בר"ן ג"כ עיי"ש). ועיי"פ בראשונים שפי' סוגיין בעיי"א דאיירי לענין מליחה של איסור והיתר יחד.

רד"ה הוא דאתא - "פלגא דזיתא דאיסורא הוה" אבל עי' בש"ך (סי' פו') שפי' דאיירי בביצים והוא המשך מהגמ' דלעיל מיניה, וכתב דגם הקליפות של הביצים מצטרפין לשיעור ביטול ומז' ביצים יחד עם קליפותיהם הוא שיעור ששים כנגד ביצה א'.

רד"ה אבא - "וללשון זה אי"צ לפרש בחצי זית אלא בשיעור שלם" וצ"ב א"כ מהו ההו"א דשייך ביטול כשליכא סי'. ואפשר די"ל עיי"פ משי"כ הראשונים דרוב דברים אין נותנים טעם עד שיעור סי', ועיי"פ ברשי"א לעיל (צז: ד"ה משערינן) דאכתי לא איפסק הלי' בסי', ועי'.

תוד"ה ואיבעיא להו - "דשמא ריב"ל הוא עצמו מסופק" וכי' המהרש"א דאיבעיא להו בסא' וכו' דקאמר, היינו נמי משמיה דריב"ל.

צח:

בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן וכו' - יל"ע אמאי לא מצטרפין הרוטב ג"כ לשיעור ששים או מאה, ועי' בריטב"א. ובעיקר הדין דמשערינן בעצמות נחלקו הראשונים איזה מיני עצמות מצטרפין (האם רק אלו שיש להם מוח או לחלוחית) וכן פליגי אם הם מצטרפין להאיסור או לההיתר עיי"ש בר"ן ושאר"י.

תוד"ה ומאן דאמר - "יומ"מ פריך שפיר וכו'" עי' משי"כ המהר"ם בביאור דבריהם.

תוד"ה לחמורא גמרינן - "דזימנין פוסק בפחות מששים" עי' רעק"א דזימנין ל"ד ור"ל רוב פעמים, ובאמת כ"כ הר"ן ע"ש.
תוד"ה רבא אמר - "מי דחקו לפרש דרבא אית ליה טע"כ לאו דאורייתא" צ"ב קושייתם דהלא רש"י הוכיח כן מהגמ' בהמשך דאיתא "מדאורייתא ברובא בטל" וכמו שהעיר המהרש"א ע"ש. ובאמת יל"ע איך פירשו תוס' גמ' הנ"ל, ולכאורה צ"ל כמוש"כ לעיל בתוד"ה לחמורא (ועי' מש"כ הר"ן).
שם - "דפעמים שהזרוע ומקצת האיל הוי חוץ לרוטב וכו"ו" צ"ב דהלא כתבו תוס' לעיל (צו: ד"ה אם יש בה בני"ט) דמקצתה בפנים ומקצתה בחוץ דינו ככולו בפנים וא"כ גם ככה"ג בליעות הזרוע מתפשטות לכל הקדרה, וכן תמה רעק"א, ועי' מש"כ בזה הראש יוסף והרש"ש. ועי' בראש יוסף שהעיר דלהנ"ל דליכא סי' כנגד הזרוע צ"ב איך ילפינן מינה לששים ולמאה, ע"ש מש"כ בזה.
שם - "עד שלא יהא רוב באותו מקצת" צ"ב דאפי' את"ל דזרוע בשלה לא אמרי' טע"כ לכאורה אכתי בעינן רוב כנגדו, ועי' ברעק"א שדייק מתוס' דע"כ למ"ד טע"כ לאו דאורייתא אפי' רוב לא בעינן.

צ.ט.

בא"ד רבא אמר - "מ"מ פריך אי כזית בכא"פ דאורי' יש לנו להחמיר אף במינו" צ"ב דא"כ הדרא קושיית תוס' לדוכתיה דכמו"כ י"ל לענין טע"כ דאם הוא דאורייתא יש לנו להחמיר אף במינו, עי' במהרש"א.

סוגיא דטעם כעיקר - **צח:** (אמר רבא לא נצרכא אלא לטעם כעיקר) - **צט.** (רבינא אמר). כדאי להשאיר תוד"ה רבא אמר עד לאחר לימוד שאר הסוגיות.

פסחים מג: (א"ר אבהו אמר רבי יוחנן) - **מה.** (מתני') **גמ' רש"י**

חולין קח. (גמ' - אמר רב כיון שנתן טעם) **גפ"ת**

זבחים עח. (אמר ר"ל הפיגול) - **עח:** (ונשער מין במינו): **שם עט.** (אמר רבא - היכא דאיכא חזותא) **גמ' רש"י**

ע"ז סז. (א"ר אבהו אמר רבי יוחנן) - **סז:** (ואם ריבה טעם לפגם) **גפ"ת**

בסוגיא דטעם כעיקר יש לעיין ולברר כמה דברים:

(א) מהו הגדר של טעם ומהו הגדר של עיקר (עי' רש"י ע"ז סז: ושם בתוס' וברש"ש. ועי' בבע"מ בפסחים ורמב"ן בסוגיין).

(ב) האם טע"כ דאורייתא או דרבנן. למ"ד דאורייתא קשיא: מסוגיין, מרבא לקמן (קח.), ומר' יוחנן בע"ז (סז.).

למ"ד דרבנן קשיא: מר' יוחנן בפסחים (מג:). דמבואר דדרשא גמורה היא, מזבחים (עז.). דיוצאין יד"ח מצה כשיש טעם חיטה, מרבא שם (עח.), ומלקמן (קיג.). דדרשינן הטמאים לרבות צירן ורוטבן.

(ג) למ"ד טע"כ לאו דאורייתא האם בעינן לבטלו ברוב או דמותר לגמרי (והיינו, למ"ד דאורייתא האם נתחדש דטעם אסור, או דפשוט דטעם אסור ורק נתחדש דאינו בטל ברוב). [עי' בראשונים בסוגיין שהאריכו הרבה בביאור טעם כעיקר].

רד"ה אלא למקום חתך - "כגון הוציא העובר את ידו" צ"ב דהתם אסור משום דאין מקום חתך "בבהמה" ולא הותר מגזיה"כ דכל בבהמה תאכלו וכמו שהקשה הראש יוסף ע"ש.

שם - "וכגון אבר המדולדל" עי' בראש יוסף רעק"א שתמהו דמהיכא תיתי דמקום חתך אסור.

תוד"ה לא נצרכא - "ונראה דבשאר קדשים וכו' שרי נמי מקום חתך" צ"ב לפי"ז מהו ההיתר הבא מכלל איסור אם בשאר קדשים נמי מותר, ועי' לב אריה.

תוד"ה אין בהם בני"ט - "אפי' בשלא במינו נמי בעינן מאה וא"י עי' ברמב"ם דגם ס"ל דמבשאי"מ בעי קא' בתרומה אבל רק אם ליכא קפילא. והוא תמוה דאם דסמכינן אקפילא א"כ אמאי צריך קא', דכל כמה שיש סי' ודאי תו ליכא טעמא והוי כטעמו קפילא, וכמו שהקשה רעק"א. ועי' בספר ש"ח שהביא מהאור גדול לתרץ דבתרומה חיישינן דילמא יהיב טעמא ביותר מס'.

צ.ט:

מין ומינו כיצד שאור של חיטין שנפל לעיסת חיטין - עי' ברמב"ן (ע"ז סז.). שהקשה דאמאי שאור בעיסה נחשבים כמב"מ כיון דאינו דומה לא בשמא ולא בטעמא.

שאני שאור משום דחימוצו קשה - עי' במנחת כהן דיש לחקור בגדר הדין דמחמץ אם הוא משום דחשיב נתינת טעם (וכדמשמע מלשון הגמ' לעיל (ו)). "הנח לשאור ותבלין דלטעמא עבידא" או דהוא משום דפעולתו ניכרת בעיסה (כעין מעמיד).

רד"ה לא במאה - "אין בהן א' ומאה של היתר" אלמא קא' דתרומה היינו לבד האיסור וצ"ב דלעיל (צט. ד"ה שנתבשלו) פרש"י דילפינן מקרא דבקא' עם האיסור מותר. ועי' בלב אריה שביאר דלעיל פרש"י כפשוטה, אבל הכא דקאי אליבא דמ"ד כל איסורים שבתורה בקי ע"כ צ"ל דקא' דתרומה היינו מלבד האיסור דא"כ מאי איכא בין תרומה לשאר איסורים.

רד"ה ופרכינן - "וכי איכא דיהיב טעמא כולי האי" צ"ב מאין פסיקא ליה להמקשן דבקא' עם האיסור איכא דיהיב טעמא ובקא' חוץ האיסור ליכא דיהיב טעמא כולי האי, ועי' לב אריה שהאריך לבאר דברי רש"י, ועי' ג"כ שהרבה לתמוה על פי' תוס'.

רד"ה מתניתין - "דקתני גיד אע"פ שמכירו אוסר את התבשיל מפני טעמו" עי' במל"ה שביאר אמאי לא פירש רש"י דהכוונה לרישא דמתני' דירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בני"ט וכו', וכבר קדמו בזה התוה"ר. ועי' בתוה"ר מה שהקשה על פירוש זה.

תוד"ה לא במאה - "ועוד דפריך במאה ואחד וכו"ו בביאור כוונתם עי' במהרש"א (וכן הוא בתוה"ר ע"ש). ובדעת רש"י עי' מש"כ המהרש"ל בחכמת שלמה.

שם - "דתרווייהו בקא' של היתר בטל" עי' ברש"ש שכנראה יש למחוק "של היתר" (ועי' במהר"ם שהגיה בע"א).

תוד"ה שאני ציר - "פ"י לא אסור אלא מדרבנן" בפשטות משמע כהרשב"א דה"ה בכל איסורי דרבנן מודה ר"י דבטל מב"מ, אבל עי' בריטב"א שפי' דשאני ציר כיון שאינו אלא זיעה בעלמא (וכנראה כן פי' רעק"א בדעת תוס' ע"ש).

שם - "וקצת תימה וכו"ו עי' בשטמ"ק בבכורות (ו: אות ה') שהביא מהרא"ש לתרץ "דמדנתא טמאים דבהמה טמאה קאסר כאן ציר טריפה, דכיון דאשמועינן דציר בשר לאו זיעה הוא אין חילוק בין בהמה טמאה לטריפה וכו' אבל בדגים דליכא קרא זיעה בעלמא הוא" (הוי"ד במגיה לתוה"ר).

בריה שאני - בפשטות הא דבריה לא בטל אינו אלא חומרא דרבנן, אבל המהרי"ל (תשובה עב') דייק מתוס' בב"מ (ו: ד"ה קפ"ז) דמדאורייתא בריה לא בטל, ועי' בתוס'. ועי' מש"כ בזה הפלתי (סי' ק' סק"א).

תוד"ה בריה שאני - יומיהו שמא לחד גברא היה אסור" עי' ברעק"א שהעיר דמ"ש ביטול ברוב מביטול בששים דהתם פשוט דמותר לחד גברא (ובאמת כן פירש הרא"ש דביטול ברוב דינו כביטול בששים ומותר לאכול כולן ע"ש). ועי' בתוס' רי"ד בב"ב (לא: ד"ה שתי כיתין) דסי"ל דאסור לאדם א' לאכול מה"ת, וי"מ כן בדעת הרשב"א בתוה"ב יז. ע"ש. וצ"ב להני שיטות מ"ש מתערובות לח בלח דכשבטל ברוב מותר לשתות הכל הגם שודאי אוכל האיסור.

תוד"ה שאני חתיכה - "ולפ"י צ"ל דדבר שבמנין ולא איסורי הנאה בטיל להאי תנא ופליג אתנא דהכא" דהשתא תו ליכא למימר דמה דמשני האי תנא תרתי אית ליה היינו דלא איירי ביה, דמ"מ תיקשי למה ליה למיתני כלל בב"ח כיון דכבר תנא הכא דחתיכת איסור לא בטלה (לב אריה).

מסכת ע"ז עד. (מתני' אלו אסורין - מתני' יין נסך) **גמ' רש"י.**

תוה"ב בית ד' יז. (ויש איסור שבטל ברוב) - **יז:** (איסורין של דבריהם): **כז.** (ולענין מה שכתבנו) - **כז:** (אלו דברי הרב).

ד' אב - סוגיא דדבר שיש לו מתירין: **מסכת ביצה ג:** (מיתבי אחד ביצה) - **ד.** (תניא אחרים אומרים). [נחלקו האמוראים בדעת בית הלל שאסרו ביצה שנולדה ביו"ט באכילה: לרבה איירי ביו"ט שחל להיות אחר השבת וכיון שנולדה הביצה ביו"ט בידוע שכבר נגמרה אתמול בשבת ואסור משום הכנה. לרב יוסף טעמם דנכלל בגזירת איסור פירות הנושרים. ולר' יצחק נכלל בגזירת משקין שזבו].

ר"ן בנדרים נב. (ד"ה ונתערב באחד אם יש בו בנותן טעם)

הלכות תערובות - סימן צח' (דין איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטולו)

סעיף א':

ב"ח - ד"ה ומ"ש כגון

דרישה - א'

פמ"ג: משב"ז - ב' ד"ה יטעמנו גוי (עד ויש לנו הרהורי דברים). **שפ"ד -** ד)

ביאור הגר"א - [ה], [ז]

רעק"א - ד"ה ואין נוהגין (ובמש"כ עליו במטה יהונתן)

סעיף ב', ג':

ב"ח - ד"ה ומ"ש הלכך כחל

(מקור המח' אם אזלינן בתר טעמא או בתר שמא הוא במס' ע"ז סו. ע"ש)

נקודות הכסף

(ע' קובץ מפרשים שהביא מש"כ הט"ז וש"ך בקונט"א בענין אי אזלינן בתר שמא או טעמא)

פ"ח - ד"ה רואין (עד כתב בספר אמני"ש)

גליון מהרש"א - ד"ה אפי' נודע (בענין זה האריך האפיקי ים סי' לב')

ביאור דברי הש"ך סק"ו:

מש"כ "דאליכ לא הוי צ"ל דהרשב"א סבר כרש"י". ר"ל דאפי' אם ס"ל כר"ת י"ל דגוי נאמן במין במינו דשוין בשמא וחלוקין בטעמא בטעמא דכיון דהוי מב"מ לא אמרי' טע"כ מדאורייתא (אמרי בינה)

מש"כ "או אפשר שס"ל דני"מ לענין יבש ביבש וס"ל הטעם דיבש ביבש לא בטיל כמ"ש האו"ה לקמנ" ר"ל דלדעת האו"ה מין במינו יבש ביבש בטל מדאורייתא חד בתרי ואפי' אם יבשלם אח"כ כבר נהפך האיסור להיתר ואינו טעם שאסרתה התורה, ולפ"י ביבש ביבש אפ"ל דאזלי בתר שמא ולא בתר טעמא דלא איכפת לן בזה אם יתן טעם, אבל היכא שהאיסור הוא משום שנותן טעם לעולם אזלי בתר טעמא (אמרי בינה)

מש"כ "הרי מוכח בהדיא דס"ל כמו שכתבתי" ר"ל אמאי כתב דמה שנקרא מין במינו נ"מ לענין יבש ביבש ולא כתב דני"מ לענין נשפך לידע מה נקרא מב"מ ואינו אלא ספיקא דרבנן ומה נקרא מין בשא"מ והי ספיקא דאורייתא וכמו שהוא בעצמו הביא אח"כ מר"ת, אלא ודאי דלענין לח שנתערב ונשפך אזלי בתר טעמא (כמוש"כ הש"ך) אבל כיון שהאו"ה לא מיירי לענין דאורייתא או דרבנן על כן כתב דני"מ לענין יבש ביבש דלא איכפת לן במה שיתן טעם, ור"ת דמחלק בין היכא דאסור מדרבנן ובין היכא דאסור מדאורייתא לכן כתב דני"מ לענין נשפך.

סעיף ד', ה': עיקר הנידון בס"ה הוא ביאור מש"כ הטור "אבל כף ישנה שניער בה כמה פעמים אין יודעין כמה בלע ומשערין בכולה". האם משערין בכולה רק מחמת חסרון ידיעה שאין יודעים כמה בלע וכמ"כ לעיל לענין הקדרה (רמ"א) או משום שכל הבליעות בתוך הכף נעשו נבילה (ב"י).

טור סי' צב' סעיף ב'

ב"ח - ד"ה ומ"ש אלא אפי' מכירו

פרישה - כד' (והא דקתני כף ישנה מיירי וכו')

לבושי שרד (על הטי"ז סק"ח הו"ד בקובץ מפרשים)

סעיף ו':

משב"ז - ט'

סעיף ז':

ביאור הגר"א - [כט]

סעיף ח':

רעק"א

סעיף ט':

רעק"א

בכל דבר הצריך ביאור בט"ז וש"ך יש לעיין בפמ"ג. (ובשו"ע מהדורת פרידמן הביאו ג"כ המחצית השקל ואמרי בינה).

סימן קט' (דין יבש ביבש שנתערב)

סעיף א':

ש"ך סק"ט - "ומכוער ההדבר שירגיש" ע' בצבי לצדיק שהעיר דקשה דא"כ גם ישראל וא"י אם יזדמן האיסור בפי ישראל ירגיש הטעם, ע"ש. פמ"ג - משב"ז א' (ד"ה חד, ב) ד"ה כשנתערב. שפ"ד ט' ד"ה צריך, ד"ה והאורח מישור חו"ד - ביאורים ה' רעק"א

סעיף ב':

ב"ח - ד"ה כתב בהגהות ש"ד, ד"ה פסק ש"ך סק"ב - הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא" ע' בבית מאיר שתמה דהא מ"מ בכל קדירה לא הוי אלא מב"מ ורובא דהתירא ומה איסור דאורייתא יש כאן ע"ש.

סימן צט' (דין העצמות אם מצטרפין לבטל איסור ושלא לבטל איסור לכתחילה)

סעיף א':

(ד"מ - מש"כ שהאו"ז הוא דעת הי"א המובא בטור, ע' בש"ך סק"א דמבואר שהבין בדעת האו"ז כהר"ן המובא בב"ח) ב"ח - ד"ה ויש להקשות פרישה - ב' פמ"ג - משב"ז א' (עד וקשיא לי טובא), שפ"ד ב' (בביאור שיטת ר' אברהם בן אסמעל ע' מש"כ הפרי"ח א'. ובביאור שיטת האו"ז ע"ע מש"כ החו"ד ב') פתחי תשובה - ע' מש"כ היד אברהם לענין אבר מן החי.

סעיף ב':

פרישה - ד' ב"ח - ד"ה ומ"ש אבל מטה יהונתן - חו"ד ג'

סעיף ד':

ביאור הגר"א - ה' (עד וכתב הרשב"א) רעק"א

ע' ביצה ד': (אמר רב מתנה - איתמר שני ימים טובים) גמ' רש"י תוס', ר"ן

מרבח עליהן עצים ומסיקן - ע' ברא"ש דהני עצים אסורים משום נולד או משום שמא יעלה ויתלוש, ואסור להנות מהם. בהתירא קמהפך - פרש"י דכבר נתבטל ברוב ונהפך להיות היתר, וצ"ב דהלא כבר ביאר הגמ' לפני"ז דמרבח עליהם עצים ומסיקן וא"כ כבר ידענו שנתבטלו ומאי פריך הגמ'. ועוד צ"ב אמאי לא פריך הגמ' מיד על הא דאמר דמרבח עליהן עצים דהלא אסור לבטל איסור לכתחילה. וע' במהר"ם שיף שביאר דהא דמרבח עליהן עצים ר"ל ומותר מטעם זה וזה גורם (וע' בפמ"ג צט' משב"ז יב' שהעיר דהלא זו"ל אסור לכתחילה וצ"ב). וע"ע ביש"ש שביאר הגמ' באופן אחר דכיון דרוב העצים של היתר מסתמא כשמהפך, אינו מטלטל אלא העצים של היתר.

דבר שיש לו מתירין - יל"ע אם כוונת הגמ' להקשות על רב מתנא לענין ההנאה משריפת האיסור (דאפשר לומר שאחר שתירץ הגמ' דבטל ברוב תו אצ"ל דמותר משום זו"ל) או על מה שתי"י הגמ' דלענין הטלטול הוא בטל ברוב.

מקלי קלי איסורא - ע' מרדכי פ"ק דשבת (אות רנט') שכתב "וואפי' יוצא בשבת מתוך הענבים (ר"ל דאסור משום נולד) מתבטל הוא במשקים של היתר שכבר יצאו ולא דמי לדבר שיש לו מתירין שיש לו מתירין עד לאחר השבת דאפי' באלף לא בטיל, דהני מילי כשהאיסור בעין מתחילה ואח"כ נתערב בהיתר במינו אבל הני לא ניכרו מעולם, אלא מעט מעט שיוצאין מתערבין שם עם המשקין של היתר שיצאו מאתמול, ואפי' עצים שנשרו מן הדקל מותרים להסיקן ביו"ט ע"י שמרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן כיון דלית איסורא בעיניה וכו'"

ע' גיטין נד. בענין הא דס"ל לר' יהודה דלא קנסינן שוגג אטו מזיד באיסור דרבנן (ורמי דר' יהודה, עד נד: ורמי דר' יוסי)

סעיף ה':

ב"ח - ד"ה כתב, ד"ה הקשה ב"י פמ"ג - משב"ז ז' (עד ומ"ש). שפ"ד טו' בביאור דברי הש"ך. רעק"א

(ע' יד אפרים בענין אם מותר לפגום איסור לכתחילה כדי לערבו בהיתר)

סעיף ו':

דרישה - ח' שפ"ד - כב' רעק"א

סעיף ז'

ע' בע"ז לג. (תי"ר קנקנים) - לג: (רב יצחק בר ביסנא)
 ע' טור בסי' קכב' סעיף ה' (וע"ש בב"י במש"כ דאין כאן קושיא כלל. וע"ש בפרישה ד"ה אפי' איסור מועט)
 פמ"ג - שפ"ד כג', משב"ז טו' (עד ולמד זה מע"ז)
 יד אברהם (עד ומ"ש כתוס')
 גליון מהרש"א על הט"ז סקט"ו

סימן ק' (בריה אפילו באלף לא בטיל)

סעיף א'

ב"ח - ד"ה כתב ב"י
 (ע' בדרישה ב' כמה מקורות לשיעור תתק"ס)
 ש"ך סק"ד - ע' מש"כ הגליון מהרש"א בביאור כוונתו
 מטה יהונתן - ד"ה בריה (הגה"ה). וע' מש"כ עליו החו"ד סק"ה. וד"ה אבר מן החי
 פמ"ג - משב"ז א' (עד "והנה המני"י הביא ראייה"), ומשב"ז ג'. שפ"ד ו'
 יד אברהם - ד"ה וביצה שיש בה אפרוח (עד "ויש לתמוה")

סעיף ב'

ב"ח - ד"ה ומ"ש אבל שומנו
 מטה יהונתן - ד"ה ואם נימוח

סעיף ג'

הגהות וחיידושים ב' (על הבית יוסף)

סעיף ד'

ב"ח - ד"ה כתב הרשב"א
 פמ"ג שפ"ד יא'

סימן קא' (חתיכה שראויה להתכבד)

סימן קי': (ביטול דבר חשוב)

(אלו שלא למדו או שכחו את הסוגיא, כדאי ללמוד אותן, ע' בביצה ג: והוא גם הסוגיא דדשיל"מ)

סעיף א'

ט"ז סק"א - ע' מה שתי"ר הבאר הגולה (מש"כ בסו"ד "לכן חילק המחבר" נראה דצ"ל לכן לא חילק המחבר", ע' בפמ"ג ומרא"כ)
 ש"ך סק"ב - "בעבודת כוכבים שתופסת דמיה" ע' בבדה"ש שפי' "שהמוכר ע"ז נתפס איסור ההנאה גם על הדמים אף שהע"ז עצמה נשאת ג"כ באיסורה ולכן שייך להקל גביה [פי' במידי דלא מיתסר אלא מדרבנן, וכגון שמה"ת נתבטל בלא"ה חד בתרי] להוליך הנאה לים המלח ולראות כאילו האיסור עבר לו ליהות כח לעל הדמים שאיבד וחלף לו מהע"ז עצמה משא"כ בשאר איסורים שאין תופסים דמיהם אין טעם להתיר ליהנות מהאיסור עצמו"
 שפ"ד - ג', ה'. משב"ז - א'

סעיף ב'

שפ"ד - יא', יג' (מ"ומכל מקום יש לעיין")

סימן קא'סעיף א':

דרכי משה הארוך - א'
 ב"ח - ד"ה ודוקא, ד"ה כתב או"ה, ד"ה פסק
 ט"ז סק"א - ע' נקוה"ב
 משב"ז - א'
 רעק"א

סעיף ב':

רעק"א
 פ"ת - ע"ע בחו"ד סק"ז בא"ד (ראיתי לכתוב בכאן) וע' מש"כ עליו האמרי ברוך. (ע' בנוב"י שהביא השאלה בע"א קצת)

סעיף ג':

דרישה - ג' (עד והא דכתב הרא"ש)
 שפ"ד - ח'

סעיף ד'

ט"ז סק"י - ע' נקוה"כ
פמ"ג - משב"ז ט', שפ"ד יב'

סעיף ו'

פמ"ג - שפ"ד טו'
ביאור הגר"א - [יז]

סעיף ז'

ב"ח - ד"ה ואפי' נחתכו רובן
פמ"ג - משב"ז יג'
רעק"א

סעיף ח'

פמ"ג - שפ"ד - יט'
רעק"א

[פ"ת (ז) - ע' בבדה"ש בביאורים (ד"ה מכשירים האחרות) שהביא כל הישובים, ועייש מה שהעיר עליהם]]

סעיף ט'

ב"ח - ד"ה כתב מהרא"י
רעק"א

סימן קב' (דין דבר שיש לו מתירין)

יש לציין שיש ב' ביאורים אמאי דשיל"מ אינו בטל: רש"י ריש ביצה (ג: ד"ה אפילו באלף) עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, והר"ן בנדריים (נב). דכיון שיהיה לו היתר לאח"כ דומה לההיתר שנתערב בו והוי כתערובות של מב"מ דאינו בטל לדעת רבי יהודה [מאד כדאי ללמוד את כל הר"ן עוד פעם לפני שניגשים להלכה]. ויל"ע אם יש נ"מ ביניהם להלכה (ובכלל יל"ע אם מש"כ הר"ן הוא מדאורייתא או רק מדרבנן). וכן יש ב' פירושים אמאי החמירו בדשיל"מ רק במין במינו ולא במין בשאינו מינו: הר"ן הנ"ל, והתורת חטאת (הובא דבריו לעיל בסי' ק' ט"ז סק"י"ב).

סעיף א'

ב"ח - ד"ה ומ"ש ואפילו ספק
חו"ד - א'
פמ"ג - שפ"ד די'

סעיף ב'

ש"ך סק"ז - (ע' בשפ"ד ד"ה ומ"ש, ותו ל"ק מה שהעיר במטה יהונתן)

סעיף ג'

ב"ח - ד"ה כתב בתשובת
פמ"ג - שפ"ד חי' ד"ה אבל הט"ז

סעיף ד'

נקוה"כ על הט"ז סק"י, וד"ה הגה"ה
פמ"ג - משב"ז י', יא', יב', יג'. שפ"ד יב'
ביאור הגר"א - יב'
חו"ד - ד', ח'
רעק"א

גליון מהרש"א ד"ה דבר שיש לו היתר וחוזר ונאסר
ש"ך סק"ג: ע' מחה"ש שכתב "ר"ל דכאן הביא ב' דעות אי חמץ בפסח מקרי דשיל"מ או לא ושם באו"ח (תמוז', ט') הביא אי חמץ במשהו ביבש ביבש או לא, ורוצה ליישב דהני ב' דעות התם יכולים לסבור בין דחמץ הוי דשיל"מ או לא וכמו שמבואר בס"ק זה".
וע' ביאור הלכה סי' תמוז' סעיף ב' ד"ה חמץ שנתערב. וע"ש סעיף ט' ומ"ב ס"ק צ"ג ושעה"צ אות קנא'
ש"ך סק"ד: ע' פרי"ח (סק"י"ג) שכתב "ודבריו באו שלא בדקדוק דב' חתיכות של היתר ואחד של איסור אי אפשר דאיכא ס' בהיתר נגד האיסור וכו', וע' מש"כ הדגול מרבבה ורעק"א לתרץ.

סימן קה' (דין איסור שנפל לתוך היתר)סעיף א'

ט"ז סק"א - ע' מש"כ בזה הכו"פ (הובא דבריו למטה)
נקוה"כ

פמ"ג - משב"ז א' (הקדמה לכבוש כמובשל)

גר"א - י'

רעק"א (בד"ה אי הוי האיסור שמן, ליתר ביאור ע' מש"כ החו"ד (ג') שג"כ נתקשה בדברי הש"ד)

כרתי ופלתי (א') - (הובא במקצת במטה יהונתן) "הט"ז תמה על האו"ה הארוך שכתב כלי הנאסר בכבישה אין להשרות בתוכו היתר מעלי"ע, דהא אימת הוי כבוש סוף מעלי"ע וכבר אפגום. וכ"כ הש"ד לעיל ס"י ס"ט. והפרי"ח כתב דגמר כיבשתו הוא בסוף מעלי"ע אבל פגום לא הוי עד אחר שכלה המעלי"ע. וכבר קדמהו המג"א באו"ח ס"י תמ"ז (סקט"ז) ע"ש. אבל כל זה אינו מספיק, דא"כ צריך להיות דזה יוצא האיסור וזה נכנס ההיתר לתוך כלי בלי שהייה רגע אחת דאם ימתיין עדיין הפגימה והכבישה באים כאחד, וזהו א"א לצמצם שלא יתמהמה אפי' רגע א'. ולכן עדיין לא עלתה תרופה לקושיא זו. ומה שהיה נראה לי כי רחוק להשיג בחוש דדבר צונן שהיה נכבש כ"ד שעות שכל כ"ד שעות עד רגע אחרונה לא יעשה פעולה כלל להבליע או להפליט כל דהוא וברגע אחרונה מכ"ד שעות יעשה פעולתו להבליע ולהפליט, דבר זה אין השכל מחייבתו. רק מוציא לאט לאט ומבליע לאט לאט רק אין טעם מורגש עד תשלום הכ"ד שעות ואז נגמר הפעולה שהפליטה ובליעה טעם גמור. וא"כ תו ליכא נותן טעם לפגם דכבר נפלט רוב הטעם מקודם וגם נבלע הטעם מקודם וניעור לבלוע לבל יהיה פגום כיון שנבלע בו מחדש, ואתי שפיר ולא קשיא מידי. ואחר כתבי זאת מצאתי בתשובות חות יאיר (ס"י קד') שכתב ג"כ סברא זו וע"ש ובהשמטות. והדבר שכלי קרוב למציאות הטבע. איברא לא ידעתי מנין למד זה האו"ה הארוך דכי יאמר זה מעצמו בלי ראיה מקדמונים וע"ע במשב"ז (א') ובחו"ד (א') מש"כ בעני"ז.

(כלי שנג) שבת מ: אמר ר' יצחק בר אבדימי - היכי עביד הכי. **ותוד"ה ושמע מינה כ"ש**

(עירווי כלי ראשון) שבת מב. (מתני') **ותוד"ה אבל נותן (מב:)**

(תתאה גבר) פסחים עה: (מתני') - **סוף עו.** (אמר רב בשר שחיטה) **ותוד"ה תנא אידך.**

וע"ע ברא"ש חולין פ"ז אות לד, ור"ן חולין מא: בדפי הרי"ף, ד"ה גרסינן בכיצד צולין

(בביאור אמאי תתאה גבר ע' מש"כ האו"ה ריש ס"י כט', וע"ע מש"כ הרשב"א (הו"ד בב"י ס"י צא', ז' ד"ה דאמרין)

סעיף ב'

ב"ח - ד"ה כתב הרשב"א

חידושים והגהות - ב'

ש"ך סק"ה - ("דכלי שני אינו מבשל מ"מ מבליע ומפליט" צ"ל "דכ"ש אינו מבשל אבל כלי חרס מבליע ומפליט". לבו"ש, פמ"ג.

וע"ע בליון מהרש"א ד"ה ולא ירדתי לסוף דעתו שביאר הירושלמי לדעת המהרש"ל).

נקוה"כ

רעק"א

שפ"ד - ה'

גליון מהרש"א

סעיף ג'

ש"ך סק"י - במה שתמה על המהרש"ל ע' לשון הסמ"ק מובא בב"י סעיף יא' ד"ה וכתב הרשב"א. וע' במש"כ המנ"י (כג', ב') לבאר דברי המהרש"ל (מובא ברעק"א).

ביאור הגר"א [כא']

רעק"א (וכ"כ החו"ד ט', וע"ש עוד בהמשך דבריו)

גליון מהרש"א - ד"ה מיהו ודאי, ד"ה דהצונן צריך קליפה (וכ"כ הפמ"ג)

סעיף ד'

רעק"א (ע"ע בגליון מהרש"א שכ"כ ביתר ביאור קצת, וע"ע בש"ך שם ס"י צד' סקל"ב)

סעיף ה' (פיטום)

נקוה"כ - וצ"ב כוונתו. (וע' בחזו"א (כב', סק"ח) שכתב בביאור דבריו "דכח השמן יכול להכנס בכחוש טרם שנבלע ושלא לתתו להבלע במקומו אלא להתשפט בכלול, אבל אחר שכבר נבלע הכחוש במקום ידוע שאין בכחו לצאת בחוס צלי, אין בכח השמן לפטמו ולעררו לצאת, והלכך איסור כחוש הנוגע בהיתר שמן מפטם ליה לאיסור ואינו נבלע בעובי אצבע אלא הולך ומפעפע בכלול, אבל היתר זה שנאסר אם חזר ונגע בהיתר אחר אינו אוסרו דכיון דבשעה שנגעה חתיכת ההיתר בחברתה אין האיסור נוגע בה כבר נח הבלוע במקומו ונבלע כדרך הבלועים בטבעו שאין עתיד לצאת ממקומו, לא יועיל לו שמן לשנות טבעו בזה").

רעק"א

סעיף ו'

שפ"ד - טז' "ודע שמ"ש המחבר סעיף ו' וכו"ו"

סעיף ז'

ב"י ד"ה כתב **עוד הרשב"א -** ע' בדרכי משה הארוך שכתב "ומדברי הטור לא משמע כן"

ב"ח - ד"ה ומש"כ רבינו אבל אם עד "אכן הרב מהרש"ל"

ש"ך סק"ז - ע' חו"ד חידושים [כ']

פמ"ג - שפ"ד כב', כג'

רעק"א

סעיף ח'

משב"ז - יח'

סעיף ט'

ב"י ד"ה וכתב הר"ן - מה שהביא מהרמב"ן דבמליחה אפי' חלב שמן אינו מפעפע, צ"ע דהלא כתב לעיל בסמוך מהרמב"ן שאוסר כולה ע"י מליחה. ועי' במשמרת הבית (ש"ד ב"א ג.) שהרגיש בזה וכתב שהר"ן חזר בו ודעתו לאסור כולה.

ב"י ד"ה וכתב עוד המרדכי - צריך להוסיף באמצע דבריו "אין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה 'והיכא שאין בה ובשאר החתיכות ששים מן החלב, אוסר כל החתיכות דשמה חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה' ואין בהם ששים לבטלו (וכמו ש"כ באמת במרדכי).

ד"מ (יא) (בהוצאת צורת הדף) - מהר"י מולין שחלק, צ"ל מהר"י מולין שחלב (וכמו ש"כ בד"מ הארוך)

רמ"א - "ועי' לעיל בסי' סד' (סעיף כ') אם הקרומים או חוטים של חלב נמלחו עם בשר" וז"ל המחבר "אין מולחים הבשר קודם שיסירו החוטים והקרומות האסורים וגיד הנשה ואם מלחם מסירם אח"כ ומבשל הבשר, ויש מי שאוסר עד שיסיר ממנו כ"ק" וכתב הרמ"א "וי"א דבעינן ס' כמו בשאר חלב הנמלח עם בשר דקיי"ל בששים כמו שיתבאר בסי' קה', ויש להקל להתירו ע"י קליפה אם יש הפסד קצת מאחר דיש מתירין אפי' בלא קליפה וכו"ו ולפי"ז מש"כ הרמ"א בהמשך "ויש אומרים דבהפסד מרובה יש להתיר במליחה" הוא מילתא אחריתי.

באר הגולה - כח'

ט"ז סק"ב - עי' נקודת הכסף, ועי' בפמ"ג משב"ז כב' שביאר ב' המהלכים במחבר.

ט"ז סק"ה - עי' בהגהות הטי"ז שהגיה דבריו דר"ל דלפני המנהג היינו מחמירין להצריך ס' בכל חתיכה שנגעה בחתיכה זו שנאסרה ע"י החלב הדבוק בה, ועכשו מקילין שגם שאר החתיכות מצטרפות לבטל אותה חתיכה. אבל צ"ב ממנפיש דאפי' למה דמחמירין שאין שאר החתיכות מצטרפות, אבל אם אין בלוע יוצאה מחל"ח בלא רוטב אי"צ ששים באותה חתיכה שנגעה בחתיכה זו שנעשה חנין, ואת"ל דבליעות יוצאות מחל"ח בלא רוטב אי"צ מדין שאר החתיכות מצטרפות (וכן העיר היד יהודה ארוך מו').

ש"ד סק"ל - עי' חו"ד טז' (מ"ובעיקר קושיתו) ועי' מש"כ עליו האמרי ברוך

שם - "ובאו"ה כלל יד' וכו"ו בביאור כוונתו עי' מש"כ הפמ"ג בשפ"ד סוף סק"ל "ואמנם דברי האו"ה להמעין וכו"ו"

ש"ד סק"ו - "אע"פ שאין נוגע בכול"י צ"ל אע"פ שנוגע בכול"י (אמרי בינה ועצי לבונה)

פמ"ג משב"ז - כג', מבואר מדבריו דאמרי חנין גם במליחה. ועי' במש"כ רעק"א על הרמ"א (ועי' בדגול מרבבה תנינא מש"כ בעני"ז)

שפ"ד - לדי'

רעק"א [כולם]. (בסוד"ה אבל לא - כתב "דמשמע להב"י" וצ"ל "דמשמע לרמ"א" ור"ל דהגם שמדויק ברמ"א לפנינו דיש חילוק בין מליחה לצליה, אפי"ה מהמנחת יעקב מבואר דאין לחלק ובשניהם יש להקל בפמ"ג דא"צ ששים).

סיכום השיטות בב"י וד"מ סעיף ט'**חתיכה א' שנמלחה עם חלבה**

רמב"ן - אפי' בכחוש מפעפע ואוסר הכל, והר"ן הביאו שאפי' בשמן אינו מפעפע ואוסר רק כ"ק (ובמשה"ב כתב שחזרו בו)

רמב"ם - אפי' בכחוש מפעפע ואוסר הכל (ומש"כ בפ"ז דאין מולחין ובדיעבד מותר, התם איסור דרבנן, או דמלחו מליחה כל דהו, או שלא נגעו זב"ז)

רשב"א, רא"ש, ר"ן, ראב"ן, טור, מהרא"י - בכחוש כדי קליפה ובשמן מפעפע בכולו (כצליה, ואפי"ל שמה שבצליה הצריך הרשב"א נטילה בכחוש היה חומרא)

ראב"י - אפי' בשמן אי"צ אלא כ"ק כהרמב"ן (ואפי"ל דאיירי בבי' חתיכות אבל בחתיכה א' מפעפע בכולו - ב"י) ולמש"כ השע"ז בשמו, צ' קצת יותר מקליפה

שערי דורא - הביא שיטת הראב"י. ועי"ש בשערי דורא סי' לח' שפסק כרוב ראשונים הנ"ל דמפעפע בכולו ומשערין בששים וא"צ קליפה

ראב"ן - מש"כ הבי' מסקנא דמילתא דראב"ן, צ"ל דראב"י ע"ש בשערי דורא. ושיטת הראב"ן עצמו הוא כרשב"א ושא"ר.

* **ב"י** - בשמן מפעפע בכולו ומשערין בששים ואפי"ה בעינן ג"כ כדי נטילה (כהרשב"א בצלי. וצב"ק דהרשב"א עצמו ל"כ כן במליחה, ולכא' יש סברא לחלק וכמו ש"כ הבי' לעיל מהרשב"א עצמו "דיותר י"ל דמפעפע במליחה מבצלי מפני המוהל היוצא מן הבשר ע"י מליחה, והוא כעין רוטב להוליך את האיסור ולפטו בכל"י).

* **ד"מ** - למהר"י, מהר"ל, ומהרא"י בחלב תמיד משערין בששים וא"צ קליפה בין בכחוש בין בשמן, ובשאר איסורים שאינם מפעפים סגי בקליפה.

חתיכת חלב שנמלחה עם חתיכות היתר (ולא נגעו בחלב עצמו)

(ר"א ממיץ - אין שאר החתיכות מצטרפין לבטל שאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב - מובא בב"י ד"ה והמרדכי כתב)

מהר"ם - אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב (אא"כ נגע בה) וצריך ס' בכל חתיכה שנגע בה בפני"ע. בספק באיזה נגע בטל חד בתרי (ומשמע בידוע שלא נגע בכולן)

אורחות חיים - בשם מהר"ם בספק נגע דבטל חד בתרי משמע אפי' אינו ידוע שלא נגע בכולן (דלא כדפי' ב"י הנ"ל בדעת מהר"ם)

רבינו נתנאל - מסתפק אם חלב מפעפע מחל"ח בלא רוטב ומספק אסירין כל החתיכות שנמלחו יחד אם ליכא ששים

ר' יצחק מוינא ואו"ז - בליכא ס' בחתיכה עצמה לבטל חלבה נ"נ ואוסרת שאר החתיכות (דסי"ל דגם בשאר איסורים אמרי חנין)

* **ב"י** - קי"ל כמהר"ם דודאי אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ולכן אינה אוסרת שאר החתיכות אא"כ נגע בהם.

* **ד"מ** - המנהג לצרף כל החתיכות לבטל חתיכת החלב ואפשר שסומכין על האו"ז, וכי"כ מהרא"י ודלא כאו"ה שאינם מצטרפים.

חתיכה הבלועה מחלב שמן שנמלחה עם היתר

רשב"א (הובא לעיל בטור סעיף ז') - בין בצליה בין במליחה בליעות מאיסור שמן יוצאות בלא רוטב

מהר"ם (הנ"ל) - בין בצליה בין במליחה אין בליעות יוצאות בלא רוטב כלל.

רבינו נתנאל (הנ"ל) - מספקא ליה אם יוצאות בלא רוטב.

* **מחבר** - צ"ע, דבסעיף ז' לענין צליה פסק כרשב"א ובסעיף ט' לענין מליחה פסק כמהר"ם:

נקוה"כ - פסק לגמרי כמהר"ם ולעיל רק חשש לחומרא לענין לאסור כולם (מתו"ד משמע שהחשש שאינו מפעפע בשוה)

פרי"ח - אח"כ בצליה הכריע כרשב"א ובמליחה הכריע כמהר"ם

סעיף ז' - שפ"ד לט'

סעיף יא' - שפ"ד מא'

סעיף יב' - משב"ז כח'

סעיף יג' - ט"ז סי' צה' סק"יח ונקוה"כ שם, יד אברהם

סעיף יד' - משב"ז ל'

מסכת עבודה זרה (סה: - סט.)

סה:

שרייה רבא לזבוניה לעכו"ם - ע' בפמ"ג (בפתיחה להל' בב"ח ד"ה שוב) שכתב דר"ל מחוץ מדמי יי"נ שבו, וע' מש"כ בהגהות חש"ל.

סז.

אמר ר"י אמר שמואל הכי הלכתא - צ"ב דסתם משנה הוא וליכא דפליג עליה ומאי חדית לך, וע' בריטב"א שכתב דבא לאפוקי מדרבי מאיר (סז:): דס"ל דנטל"פ אסור דמסתבר טעמיה (וע"ע בר"ן).

לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח וכו' - ע' במאירי שהביא משל לזה, "שנפל בשר אסור שמן ומליח בקדרה של תבשיל, והיה ראויה להשביח את התבשיל אלא שהיתה קדירה יתירה מלח ונייתוסף מלחה ע"י בשר זה ופגמה מחמת רוב מלחה", אבל ע' ברד"ה נותן טעם דמשמע שפי' בע"א שהאיסור פגום מצד עצמו.

תוד"ה נעשה - ע' במש"כ המהר"ם, ויל"ע מהו ההכרח לפרש כן (וע' סי' קג' ש"ך סק"ז ובשפ"ד שם).

סז:

והלכתא כלישנא בתרא דריש לקיש - נראה מהר"ן דלא גרס והלכתא, ור"ל דהדין של ר' יוחנן היינו הך דינא דל"ב דריש לקיש.
רד"ה לאו נטל"פ הוא - נפגם טעמו ועובר צורתו" ע' בתוס' לקמן (עו. ד"ה איבעיא להו) שכתבו "וזכר דבר, דלינת לילה מיקרי עבור צורה, והוי דברים ק"ו אם אוכל שהוא בעין מעבר צורתו בלילה, כל שכן איסור הנבלע בקדירה".

סח.

תוד"ה אמר עולא - ויהשתא צ"ל דלא פליגי וכו"ו" בביאור כוונתם ע' במהרש"א.

סח:

והכי קאמרי ליה רבנן לר"ש וכו' - בביאור השו"ט ע' מש"כ הריטב"א.
תוד"ה והני תלתא - "לאשמועינן דאפילו בפוגם מעיקרא קאסר ת"ק" וצ"ב דזהו החידוש של הסיפא דחומץ שנפל לתוך גריסין, וע' מש"כ המהר"ם. (ואולי אפ"ל דקמ"ל דגם בכה"ג התיר ר"ש הגם שיש סברא דראויה לחמע בו כמה עיסות).

תוד"ה ר"ש לטעמיה - "ותי ר"ת וכו"ו" ע' במעילה (יח). דקתני "הערלה וכלאי הכרם מצטרפין זה עם זה, רש"א אין מצטרפין" ובערלה פ"ב משנה א' קתני "הערלה וכלאי הכרם עולים בא' ומאתיים ומצטרפין זה עם זה, רש"א אין מצטרפין". וביאר ר"ת דבמעילה איירי בצירוף לענין שיעור איסור בעין, ובערלה איירי בצירוף לאסור תערובות.

תוד"ה ההוא עכברא - "והיה כבוש וכו"ו" יל"ע מא"ל לדעת רש"י דס"ל דל"א כבוש כמבושל אלא בחומץ וכדומה.

סט.

תוד"ה איבעיא להו - ע' במהרש"א שביאר דתרתיה קשיא להו מאי שנא חלא משיכרא ומ"ש עכבר משאר איסורים. (וצ"ב כוונתם בתי' במש"כ "או דלמא וכו"ו" דהלא כל כמה שנותן טעם לשבח (ע' הגהות הב"ח) יש לנו לאסור.

תוד"ה ההוא אמר טוטי אמר טט - "מ"מ השרץ עצמו דאיפגם מיתסר לכו"ע" ע' בריטב"א שהביא ד"י"א (הרא"ה) דלא אסרה תורה שרצים הפגומים בעצם.

תוד"ה סבר לשעורי בק"א - "בדבר לח וכו"ו" ע' ברש"י שהעיר דהנ"מ אינו בין לח ליבש אלא בין מין במינו דבטל בקא' ובין מין בשאינו מינו דדינו בנותן טעם. (וגם תירוצם צ"ב במש"כ דכיון דטעמו חזק יש לדמותו לתרומה, דהלא החומרא דתרומה אינו תלוי בני"ט כלל דכל החומרא אינו אלא במין במינו דליכא טעם וכנ"ל). ובכלל צ"ב אמאי צריך לדמותו לתרומה דממנפ"ש אם הוא נותן טעם ממילא לא בטל דניכר טעמו, ואם אינו נותן טעם א"כ אמאי לא יהיה בטל.

תוד"ה אידי ואידי - יל"ע אם הירושלמי איירי בביטול הבריה עצמה ולא הפליטות א"כ מאי קאמרי תוס' דתלמודינו עיקר דבטל בששים כשאר איסורים, דהלא לדעת הבה"ל ליכא ביטול לבריה כלל.

עו.

תוד"ה בת יומא - "כי לא היה דרך בימים קדמונים לבשל בלילה" ע' ברא"ש ליתר ביאור.
שם - "מדהצריך הכתוב שבירה בכלי חרס וכו"ו" ע' במהר"ם, וג"ז מבואר יותר ברא"ש ע"ש.

יח' שבט - סוגיא דנותן טעם לפגם

מס' ע"ז דף סה: (מתני') - סז. (זה הכלל) **גמ' רש"י** (נראה בעז"ה את התוס' כשנלמד את הסוגיא של ריחא בפסחים עו):
סז. (זה הכלל) - סט. (מתני') **גפ"ת, רא"ש סי' ט' - יא'** (והגהות אשר"י), **ור"ן** (לב. ד"ה מתני' - לג. מתני').
עה: (תנו רבנן) - עו. (רמי ליה) **גפ"ת, רא"ש סי' לוי** (עד "עד כמה"), **ור"ן** (לט: ת"ר הלוקח - מ. גרסינג).

סימן קג' (דין נותן טעם לפגם)

סעיף א'

פמ"ג - משב"ז א', שפ"ד ב' (עד ד"ה ודע)
בית מאיר

סעיף ב'

גליון מהרש"א - ד"ה שאם הגדיל
באר היטב - ז'
שפ"ד - ז'

סעיף ג'

רעק"א

סעיף ד' - חובה להקדים לסעיף זה (ובפרט לש"ך סק"ד) כמה ידיעות נחוצות: (ע' שפ"ד יד' שביאר כ"ז באריכות ע"ש לעת הצורך).
ע' במשנה ע"ז לה: בשמן של עכו"ם **פליגי:** לת"ק אסור ולר"י הנשיא וב"ד מותר.
ע' במשנה ע"ז לח: בדבש של עכו"ם **לכו"ע מותר.** וצ"ב מ"ש שמן דפליגי ומ"ש דבש דלכו"ע מותר.

וע"ש לח: דפליגי דלרב ששת שמן מבושל (משחא שלימא) אסור ולרב ספרא מותר דליכא למיחש למידי "דאי משום עירובי מסרי סרי אי משום בישולי עכו"ם נאכל כמות שהוא חי ואי משום גיעולי עכו"ם נותן טעם לפגם הוא", ובדף לט: לענין דבש לכו"ע מותר מה"ט "דאי משום עירובי מסרי סרי אי משום בישולי עכו"ם נאכל כמות שהוא חי ואי משום גיעולי עכו"ם נותן טעם לפגם הוא".

ונחלקו הראשונים (1) בביאור מאי שניא שמן מדבש, (2) בביאור כוונת הגמ' אי משום עירובי (אם הכוונה לחשש שמערבים בו יין או החשש שמערבים בו בשר). (3) בביאור ואי משום גיעולי עכו"ם נטל"פ (הכא ודאי הפליטות של הכלי אינן אלא של בשר, רק ילי"ע אם הטעם שנטל"פ הוא משום שהבשר הבלוע פוגם הדבש והשמן או משום שסתם כלים של עכו"ם אינן ב"י ולכן הם פוגמים: ונאמר בזה ד' שיטות:

רש"י: במתני' פליגי בשמן דלת"ק יש חשש חתנות משא"כ בדבש לכו"ע מותר דליכא חשש חתנות.
 ופי' משום עירובי ר"ל יין, דיין פוגם שמן ודבש משא"כ בשר משביח שניהם, והא דאמרי' דליכא חשש גיעולי עכו"ם דנטל"פ היינו משום דהגם שבליעות של בשר משביחים שמן ודבש אבל סתם כלים של עכו"ם אינן ב"י ולכן הבליעות נטל"פ.

רמב"ם: חשש עירובי היינו בשר, ואיתא דמסרי סרי וא"כ מוכח שבשר פוגם גם דבש וגם שמן, ומה"ט נמי ליכא חשש דיגעולי עכו"ם שהבליעות נטל"פ. והא דפליגי בשמן צ"ל כרש"י דלת"ק יש חשש חתנות בשמן משא"כ בדבש.

ר"ן: בשר משביח שמן לכו"ע ופליגי דלת"ק מה שהוא נפגם בגלל שהבליעות אינן ב"י אין זה אלא פגימה קלה כמוש"כ תוס' חולין ח: ואינו מתירו. ולכן אע"ג שפי' מה דאיתא לענין דבש "אי משום עירובי מסרי סרי" ר"ל עירובי בשר, אבל בשמן א"א לפרש כן דהלא בשר אינו מסריח בשמן אלא משביחו ולכן פי' עירובי יין.

תוס': בשר משביח שמן ונחלקו במתני' באינה ב"י דלת"ק אכתי אסור ולר"י הנשיא מותר, ובשר פוגם דבש. ומה דאיתא "אי משום עירובי" פירש כרש"י דבין לענין שמן ובין לענין דבש הכוונה לעירובי יין.

סעיף ה'

רעק"א

סעיף ו'

שפ"ד - ז' (ד"ה אכתוב כאן - ב) כ"ח אי מהני ביה יישוף)

סעיף ז'

דף אחרון לט"ז (וקונטרס אחרון לש"ך)
רעק"א

פמ"ג - משב"ז י', שפ"ד יט'

סימן קד', וקז' (סעיף ב')

סעיף א'

ש"ך סק"א - ע' מטה יהונתן (וע"ע מש"כ הבי"ח בעני"ז)

נקוה"כ

פר"ח - ג'

שפ"ד - ב', ג'

סעיף ב'

פמ"ג - משב"ז ג', שפ"ד ו'
רעק"א

סעיף ג'

ב"ח - ד"ה כתב הרשב"א, ד"ה כתב הרא"ש
בית מאיר
רעק"א

סימן קז'

סעיף ב'

שפ"ד - ד', ה', ו', ז'
באר היטב - ז'

סימן קכב' (נותן טעם לפגם בכלים)

סעיף א'

לשון המחבר **סי' קח' סעיף ג'** "אם יש שמנונית של איסור על המרדה שקורין פאל"א אסור ליתן עליה היתר כל היום, מיהו כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה משום דאי אפשר בעינן אחר"

סעיף ד'

ש"ך סק"ב - "אם ביטלו ד"ח בקדירה של בשר שאינו ב"י ואח"כ ביטלו בו חלב תוך מעלי"ע" ע' בגליון דיש גורסים תוך ויש גורסים אחר, ולפי הגירסא תוך צ"ב אמאי מותר. ע' **אבן העזר** (על גליון השו"ע) סי' צו' סעיף ג'.
שם - "וכן אם ביטל ד"ח וכו"ו ע' **נקה"כ** הג"ה מבין המחבר מה שהעיר עליו.
דגול מרבבה תנינא

סעיף ה'

ב"ח - ד"ה אכן דין זה

סעיף ו'

דרכי משה - ד"ה כתב בשערי דורא

סעיף ז'

חידושי הגירשוני
ביאור הגר"א - [כא]

סעיף ט'

ב"י ד"ה כתב באורחות חיים בשם הרא"ה - וז"ל "כתב ר' אהרן הלוי ז"ל קערות או קדרות שלנו שעמדו ברשות גוי בלא סימן נסתפק לנו אם נתשמש בהן הר"י משהא אותן מעלי"ע כדי שלא תהא ב"י ושוב אין כאן איסור אלא מדברי סופרים ואפי' את"ל שנשתמש בהן הגוי הוא נטל"פ כיון שאינה ב"י ואיסור זה ג"כ ספק שמא לא נשתמש בהם וכל איסורו מדברי סופרים ספקו מותר. דברים אלו אינן אלא בדיעבד אבל לכתחילה אסור לנו להניח עלינו ברשות גוי אפי"כ בסימן שלא יוכל להתשמש בהן עכ"ל. [וכן נמי פסק הבעל המאורות ז"ל ומטעם זה כתב הבעל התוספות שהנותן כלי גוי לתקנו אי"צ הגעלה]. ועי' בד"מ שהבין דפליג על מש"כ המרדכי לעיל לענין הסכינים משום שהאו"ה כתב דלמרדכי אפי' בדיעבד אסור. אבל ע"ש באו"ה שכנראה חילק בין סכינים לקדירות, ובסכינים אמרי' שבודאי השתמש בהם משא"כ בקדירות ויורות וכדומה ע"ש.

נקה"כ

בית מאיר (על הטי"ז סק"ח)

וזה לשונו:

הר"ש בונבורק (הביאו הב"י בקיצור "וכתב עוד שאם שכח יורה וכו" והמרדכי הביאו באריכות בע"ז תתלג')
"נשאל להרב רבי שמואל בוננבר"ק על ישראל שאפה בבית העכו"ם ושכח היורה שחמימו בה חמין בבית העכו"ם עד למחרתו והשיב נראה לי שאע"ג שתנן במסכת דמאי ומיית לה פ"ק דבכורות המפקיד פירותיו אצל העכו"ם הרי הן כפירותיו אצל עם הארץ כו' ותנן במסכת טהרות הפקיד כלים אצל ע"ה טמאין וכו' וכ"ש עם עכו"ם ש"ל שנשתמש בהן. ומיהו י"ל שאני התם שיש חששת מגע אבל לא לגבי איסור אלא העמד היורה בחזקתה ונאמר לא נשתמש בה איסור ועוד דאפי' נשתמש ה"ל פגומה שאינה ב"י וסתם כלי עכו"ם מחזקינן להו בהכי כדברי ר"ת וה"ל ספק איסורא דרבנן לקולא [פ"י אף אם היא אינו ב"י לא היה לו להתיר טעם לפגם לכתחילה דלא הגעיל היורה וע"ז אמר דספיקא לקולא דשמא לא נשתמש] עכ"ל"

טור (סימן קל"ו)

"השולח כלי ביד עכו"ם צריך להחתימו, שכל כלי ששהה ביד עכו"ם אפילו שעה אחת צריך הכשר כפי ההכשר שצריך אילו היה ישן בבית העכו"ם ובא לקנותו ממנו"

ב"י (סימן קל"ו)

"אבל הר"ן בשם הרא"ה שאמר בשם הרמב"ן רבו, דכי אמרינן אפי' לפי שעה גזרו ביה רבנן היינו לחוש לכתחילה וכן אם בידוע שנתן לתוכו יין אפי' לפי שעה, אבל היכא שעבר ומסרו ביד עכו"ם בלא חותם ולא עמד בידו אלא לפי שעה כיון דלא ידעינן בודאי דרמא ביה חמרא ואפי' אם איתא דרמא ביה חמרא לא מיתסר אלא משום גזירה בעלמא מקילין בספיקא סגי ליה בהדחה"

סוגיא דריחא

פסחים סוף עו. (אמר רב) - **עו:** (מתני') **גפ"ת** (עי' מהרש"א על תוד"ה) **עבודה זרה סו.** (חלא לגו חמרא) - **סז.** (זה הכלל) **גפ"ת** (ד"ה אביי אמר, וע"ש במהר"ם. וד"ה רבא אמר). **רא"ש סי' ז', ח'** (והגה"ה) **רי"ף חולין דף לא:** (אמר רב) - **לב:** (איתמר) **ור"ן שם**

סימן צז' (סעיף ג')

סימן קח'

סעיף א'

חידושי הגהות

סימני ת"ח (סימן לה'): א', ד'

ט"ז סק"א - בביאור דעת המהרש"ל ע"ש בישי"ש (פג"ה סי' טו') וז"ל "אבל בנידון דידן כבר נעשית כל הבשר נבילה לפי מה דקיי"ל בכ"מ אמרי' חנ"ן אפי' גבי דם א"כ מפטמה הנבילה בכשירא, מאי אית לך למימר הלא אין הנאסר יכול לילך ולאסור במקום שאין האיסור עצמו אוסר אפי' במקום שנעשה נבילה כדאמר בכמה דוכתא, מ"מ אמרי' דשמנונית מפטם ומוליך הריח הבשר שנעשית נבילה עם הדם שבתוכו דפיטום שאני כמ"ש מהרא"י לעיל, משא"כ גבי כבד דכולו היתר, אם יוליך הריח של הכבד עם הדם הנבלע בתוכו כאחת א"כ כולו היתר היא ודו"ק היטב ותמצא דברי כנים"

פמ"ג - משב"ז א', ג': **שפ"ד** - ג', ד', ו'

רעק"א

מג"א או"ח סי' תמז', סק"ד

סיכום דיני הרמ"א:

- 1) נוהגין (דלא כעיקר הדין): להחמיר אפי' בתנור גדול ובדיעבד להקל אפי' בקטן
- 2) אפה פת עם בשר: אסור לאכלו עם חלב אם יש לו פת אחר
- 3) אפה עכו"ם פת עם איסור: אסור לקנות א"כ אין לו פת אחר בריוח
- 4) יש מחמירין בדיעבד: א"כ התנור פתוח קצת, ובמקום הפסי"מ יש להקל אפי' שתום לגמרי
- 5) אם האיסור או היתר דבר חריף: אסור אפי' בדיעבד א"כ אי מהם מכוסה
- 6) אפו או צלו תחת מחבת **בב"א**: אסור אבל רק כששניהם מגולים. **בזא"ז**: אין לחוש א"כ הזיע המחבת משניהם
- 7) כשיש סי' כנגד האיסור: לצורך יש להקל לצרף כל מה שבתנור לשיעור סי'
- 8) איסור האוסר במשהו: בתנור קטן ושתום ושניהם מגולים יש מחמירין אפי' בדיעבד ובמקום הפסי"מ יש להקל
- 9) לשפות ב' קדרות של או"ה או לצלות איסור אצל היתר: (עי' לקמן קיח' סעיף יא')

סעיף ב'

קיצור דינים מהחוו"ד (בסוף הסימן)

סעיף ג'

דגול מרבבה תנינא

סעיף ד'

ביאור הגר"א [ל]

סעיף ה'

משב"ז - ט'

סעיף ו'

נקוה"כ

סעיף ז'

יד אברהם

סימן קיא' (דין כלים טריפות שנתערבו בכשרות)

עי' יבמות פא. (מתני' - א"ל ר' יוחנן לר"ל), **ודף פב.** (וסבר ר' יוחנן) - **פב:** (תנן אנדרוניוס) **גמ' רש"י** ועי' נמוקי יוסף (כו.) ד"ה ואב"א **פסחים ט:** (שני ציבורין) - י. (ספק על ספק לא על)

סימן קיא'

כדאי ללמוד סעיף א' - ד' ביחד, וסעיף ה' - ז' יחד

סעיף א'

ב"ח - בקונטרס אחרון (ד"ה וכן הדין, ד"ה ומ"ש או) **ש"ך סק"ד - בביאור כוונתו ע' מש"כ הערוה"ש ו' (ו"ל):** "דבשלמא בב' חתיכות וב' קדרות אפי' נתערבו תחילה, נהי דכל א' הוי כגופו של איסור מ"מ סו"ס הרי אין כאן רק חתיכה א' של איסור, וכשאנו דנין על החתיכה שנפלה להיתר שזו הכשרה ועל החתיכה שנפלה לאיסור שזו האיסור בהכרח שנסתלק גוף האיסור דשניהם של איסור אי"א להיות, ולכן שפיר מותרת הקדרה של היתר, ולא תהא חמור יותר מאילו היה כאן חתיכה של איסור וב' קדרות דתלין, אבל בב' חתיכות וקדרה א' ושניהם הוחזקו באיסור וא' מהם נפלה להקדרה, דעל השניה אין אנו דנין כלל כיון שלא נפלה, א"כ איך אפשר להיתר והלא הוחזקה ביאסור, אלא ודאי דמיירי שהיו ניכרים מקודם ולא הוחזקו באיסור [זהו כוונת הש"ך ומתורץ תמיהת הפר"ח סק"ג ע"ש ודו"ק]".

שפ"ד - א'

פתחי תשובה סי' א' סק"ז

סעיף ב'

נקוה"כ

מטה יהונתן

סעיף ד'

ט"ז סק"ה - צ"ב כוונתו במש"כ דהיינו דוקא באינו מינו וע' ברעק"א

סעיף ה'

פרישה - י'

שפ"ד - יא'

סיכום דברי ט"ז סק"ו

מאי שנא מסעיף ז' דכשיש שיעור ביטול בשני קדרות יחד מצטרפין שניהם לבטלו. ואין לומר דהכא איירי בב' בני"א דהלא הטור כ' דאין לחלק רש"ל וב"ח - התם ליכא אלא חתיכה א' שנפלה, וכאן יש ב' חתיכות (נפילות). ובב' נפילות לא מחלקין בין אדם א' לב' בני"א. **הב"ח** הביא ראיה מחמץ, דרק בצבור א' חילק הטור בין אדם א' לב' בני"א ולא בב' ציבורים **צ"ב** על הב"ח מבי שבילין (שהוא המקור דיש חילוק בין אדם אחד לב' בני"א) דהוי כב' ציבורים ואפי"ה מקילין (יותר) כשיש ב' בני"א **עו"ק** מהרשב"א משמע דבב' קדרות א' של איסור וא' של היתר ליכא חילוק בין נפילה א' לב' נפילות וא"כ מנלן דבב' קדרות של היתר יש חילוק **וראיה** מהא דהקי' הרשב"א על הא דס"ל לר"י דבנפל תרומה וחולין רק תולין שהתרומה נפל לתרומה כשליכא רוב חולין, דקשה מבי מדוכות ולקח מא' מהם דתולין שלקח מחולין הגם דליכא רוב כנגד התרומה. ואת"ל דיש לחלק בין נפילה א' לב' נפילות א"כ ל"ק מידי דמדוכה איירי בנפילה א' **עו"ק** הרשב"א הקי' להר"ש דס"ל דרק מצטרפין ב' הקדרות כשהם של אדם א' דאמאי לא חילק הגמ' כן. ולרש"ל יש להקי' כן גם על הרשב"א עצמו **עו"ק** הרשב"א כ' כל החילוקים ולמה לא כתב חילוק זה **אלא** הרשב"א לא איירי בצירוף עד סוף הסימן (אבל אה"נ אם יש בשניהם שיעור ביטול גם כאן מצטרפין) **אבל** צ"ב אמאי באמת לא ס"ל לרשב"א כהרמב"ן דבב' בני"א מקילין אפי' בליכא שיעור ביטול כלל דמ"ש מבי שבילין. **אפי"ל** דרק בב' שבילין דאיירי בטומאה מקילין דקי"ל ספק טומאה ברה"ר טהור **אבל** אפי"ל כן דהלא מוכח בר"ש דגם תרומה מדמין לב' שבילין **הב"ח** ת"י בע"א דאפשר דרק באיסור דרבנן תלין להקל כב' שבילין ולא בתרומה דאורייתא (והרשב"א איירי בכל תרומה). **וליתא** **על** הר"ש שכי' דבב' בני"א אין מצטרפין ל"ק אמאי אינו מותר מטעם אחר דדומה לב' שבילין, ד"ל דבאו לישאל בב"א, אבל הרשב"א צ"ע.

סעיף ו'

ב"ח - ד"ה היו כאן

ט"ז סק"ט - ע' נקוה"כ

ש"ך סק"ז - "לולי המדה שאני אומר" הלשון מגומגם קצת, וע' בתוה"ב שכי' "וא"כ כשאין בשניה אלא נ' לולי מדה זו שאנו תולין לומר בתוך של ק' נפלה, אותה של נ' היתה אסורה שהרי אין לה מי שיצטרף עמה להעלות, שאין ראוי להצטרף אלא הנכנס בספק" **שם** "כגון שהוא איסור דאורייתא" ע' **דגול מרבבה תניא** (וכן דייק הפמ"ג בשפ"ד ט"ז)

סעיף ז'

ב"ח - ד"ה אבל אם הם, נקוה"כ

פרק גיד הנשה (ק. - ק.) : **ופרק כל הבשר** (קח. - קט.) - **סוגיא דחנין**

ק.

אוקי רב אמורא וכו' כיון שנתן טעם בחתיכה - ופרש"י "אחת שהיתה בצדה תמיד או שנתבשלה תחילה" וצ"ב דהלא רב"ח לא איירי בהכי כלל, ואולי גם הוא יודה דבכה"ג החתיכה נ"י. וע' בראש יוסף שהאריך לבאר הסוגיא ע"ד הפשט, דעיקר החידוש של רב"ח הוא דמין במינו בטל ולכן אם לא נתנה הבשר טעם בחתיכות (שהן מינה) החתיכות מותרות, וע"ז פליג רב דמב"מ לא בטל. ובתוס' (ד"ה בשקדם) הביא שנחלקו הראשונים לענין אם יש עוד מחלוקת ביניהם אם אמרינן חנין. (וע"ע בר"ן שביאר דגם רב"ח איירי בכה"ג שנתבשלה תחילה עם עוד חתיכה). **רד"ה כיון שנתנה** - "שהיתה בצדה תמיד" בביאור דבריו ע' מש"כ התוה"ר, (אבל בב"י סי' צ"ב, ב' ד"ה טיפת חלב, מבואר שלי"פ כן). **רד"ה ואוסרת כל החתיכות** - "וקא ס"ד מפני שהן מינה לא בטל"י לכאורה הלשון קס"ד אינו מדוקדק, וכמו שהעיר הראש יוסף דהלא הכי קאי גם למסקנא, ע"ש.

תוה"ה בשקדם - "לא אמרי' שתעשה נבלה לאסור כל האחרות כיון שהיא עצמה לא נאסרה אלא ע"י כל שהוא" וצ"ב אמאי לא, דכל כמה שהוא עצמו אסור למה לא יאסור שאר החתיכות, וע' מש"כ הר"ן. וע' ברעק"א (וכן ביאר הרשב"א בחידושו שיטת רבינו אפרים אמאי משהו אינו יכול לאסור שאר

החתיכות ע"ש) דאין משהו יוצא מהחתיכה שנבלע בה, וע"ע מה שביאר בזה הפלתי (צב', סק"י). [אבל אכתי קשיא לתוס' אמאי צריך הדין חנין בכלל, דאפי' בלא"ה יכול לאסור מחמת הטעם הבלוע בתוכו דאפי' אינו אלא משהו, אבל מין במינו לא בטל כלל, ועי' מש"כ בזה הר"ן]. ובעיקר דברי תוס' דל"ה חנין ע"י משהו, עי' ברמב"ן וריטב"א שהשיגו עליהם דודאי נעשה נבילה גם על ידי משהו ע"ש.

ק:

סלק את מינו וכו' - יליע לדעת ר' יהודה דס"ל דמב"מ לא בטל אמאי נאסר כל התערובות, דאת"ל דאמרי' שהכל אסור משום דליכא משהו שיבטל את האיסור ואין אנו יודעים איפא האיסור נמצא, א"כ א"ש הא דאמרי' סלק, דדל המינו מהכא כיון שהאינו מינו יכול לבטלו ונמצא דתו ליכא איסור כלל מעורב במינו. ולפי"ז לכאורה ה"ה בנתערב במינו תחילה ורק אח"כ נפל האינו מינו בפנים נמי אמרי' סלק. אבל את"ל דל"ה חנין דמב"מ לא בטל אמרי' חנין כמשמע מרש"י (ד"ה ודבר אחר) א"כ בנפל תחילה למינו כבר נאסר וא"ל סלק, ולפי"ז צ"ב אמאי אמרי' סלק אפילו כשנפל למינו ואינו מינו ביחד, דמה"ת שהאיסור נתבטל באינו מינו לפני שאסר כל המינו. ועי' מה שהקשה הרשב"א לקמן (קח. ד"ה אי דנפול) דאיך אפ"ל (בציור מסוים) דלא אמרי' סלק, הלא דאי אפשר שיבלעו החתיכות של היתר מחתיכת האיסור אלא ע"י רוטב והרוטב אינו מינו הוא וא"כ נמצא ע"כ נתבטל האיסור קודם שיכול לאסור, ועי'.

בא"ד תוד"ה בשקדם - נניחא מה שצוה הכתוב להגעיל כלי מדין" לכאורה משמע מתוס' דחנין בשאר איסורים דאורייתא דל"ה ל"ק מידי מגיעול עכו"ם כיון דאיסור הבלוע בכלי מדין אינו עושה המים חנין מדאורייתא, ועי' תוס' (קח.): ד"ה אמאי, ובחתי"ס ובפלתי צב, ט'.
שם - "דזה א"ל דשאין ב"י מגיעולין אותה דהא לא אסרה תורה אלא קדרה ב"י" ועי' ברעק"א וחת"ס שהקשו דאף אם נימא דאסרה תורה אפי' אינו ב"י לא יתורץ קושייתם דהדרא קושיא לדוכתיה דהמים נעשה נבלה וחוזר ונבלע ביורה, ע"ש מה שתירצו.

קח.

אמר רב כיון שנתנה טעם בחתיכה העני"ן ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה - צ"ב מאי קמ"ל הא אשמעונין הכי בפרק גיד הנשה, ועי' מש"כ הריטב"א (באד"ה וחעני"ן "והקשו בתוס'").

רד"ה מ"ט לא גמרינן - עי' מה שהקשו תוס', ועוד צ"ב המקור למש"כ "ועוד שדרך בישול נאסרו בלא אכילה" (וגם בסמוך בד"ה אי חדוש הוא, לא התייחס לטעם זה, עי' בריטב"א) ועי' בשו"ת נוב"י (יו"ד תנינא סי' לז' ד"ה תוס', וד"ה וני"ל לומר) מש"כ ה"ב של הנוב"י בד"ז.

רד"ה אי חידוש הוא - "דכיון דלאו חדוש הוא גמרי' ליה מזרוע בשלה" עי' במהרש"א שהקשה דאפי' אם ב"ח חידוש הוא וליכא למילף מזרוע בשלה אבל אכתי הול"ל דבשאר איסורים טעם כעיקר דגמרי' טעם כעיקר ישר מזרוע בשלה, ע"ש.

רד"ה אמר רב - "דכיון דנאסרה החתיכה עצמה כולה נעשית איסור ואוסרת כל החתיכות כולן" וצ"ב ממנפ"ש (כמו שהקשו הראשונים, עי' רשב"א וריטב"א) דאם החתיכה שנאסרה פולטת לשאר החתיכות א"כ גם הטיפת חלב הול"ל דמתפשטת לכל החתיכות ולא נאסרה החתיכה הראשונה מעולם, ואם אינה פולטת לשאר החתיכות א"כ איך נאסרו שאר החתיכות, (ועי' מש"כ בזה ברמב"ן ור"ן).

תוד"ה טיפת חלב - "כשהחתיכה כולה חוץ לרוטב איירי" ועי' לעיל (צו.): בתוס' (ד"ה אם יש) דשיטת רש"י דאיירי בחציה תוך הרוטב וע"ש במהרש"א איפא ראו תוס' כן בפרש"י (ובביאור שיטת רש"י נחלקו הפוסקים ונראה בעזרי"ת בסי' צב). ובדעת תוס' צ"ב דהלא אם כולה חוץ לרוטב א"כ הוי צל ואינו אוסר אלא כ"ק (א"כ קלב מקרי איסור שמן) ועי' בר"ן שביאר דהבל הקדירה מתפשט האיסור בכל החתיכה.

ויש לציין שמבואר בתוס' דרק נאסר שאר החתיכות שבקדרה ע"י נייער וכיסה (דלא כרש"י ד"ה אמר רב).

תוד"ה מבשר בחלב - נראה דקשיא להו דאם ידע הברייתא אמאי הוצרך ללמוד מבב"ח. ובביאור תירוצם עי' מש"כ המהר"ם.

קח:

הב"ע בלא מיורה גדולה - עי' פרש"י דלצדדין קתני, ועי' ברבינו גרשום שפי' בע"א לענין אין בישול אחר בישול בב"ח.

רד"ה והכא במאי עסקינן - "דמה שבולע אינו פולט" לכאורה מבואר להדיא בדבריו שהבין כדפי' ר"ת (בתוד"ה שנפל) ע"ש.

רד"ה אחרים - "עכו"ם. כלומר שנתבשל כל צרכו" עי' בריטב"א שכתב "ומסתברא דכל צרכי היינו כמאכל בן דרוסאי".

רד"ה נייער - "שמי השוליים עולים עד לפיה ויורדים" עי' ברשב"א במשה"ב (י.) ובבדק הבית (ט): שנחלקו בביאור דברי רש"י אלו אם הכוונה להחלב שבקדירה או שהמים עצמם עולים ויורדים בתוך הקדירה.

תוד"ה אמאי מותר - "ויס' בחתיכות היתר לבטל רוטב היוצא מן הנבלה" עי' ברמב"ן שתמה דא"כ חתיכת נבלה שנתבשלה ביורה גדולה שיש בה מים ורוטב הרבה וחתיכות תאסור לעולם שהרי בולעת תמיד מים וראשון ראשון נעשה איסור, ע"ש. ועי' בר"ן.

שם - "כיון שהחלב הנפלט מן הבשר לא נ"נ אלא מטעם בשר המעורב בו אין לו דין חלב טמא" היינו לפי מאי דמשני גדי אסרה תורה, דאין החלב אסור מה"ת ומקרי החלב ג"כ "נאסר" ולכן אינו אוסר משום מב"מ.

תוד"ה גדי - "היה נחשב הכל כגדי" עי' ברד"ה גדי אסרה תורה שלי"פ כן. ולכאורה מוכרח כדבריו, דלתוס' ליכא נ"מ במה שאסרה תורה גדי ולא חלב דהלא החלב תמיד אסור ג"כ, וי"ל. וע"ע במש"כ בחידושי הגרעק"א בביאור דברי תוס' (ויותר מבזכר בשו"ת סי' פז).

קט.

רד"ה - עי' במהר"ם ובראש יוסף

רד"ה ותו לא מדי - מבואר דס"ל כרבינו שמואל דכשנאסר ע"י חנין השם איסור הוא שם איסור חדש

כדאי ללמוד הסוגיא בדף ק. גמ' רש"י לפני הסוגיא בדף קח, ואח"כ לחזור וללמוד התוס' בדף ק.

רא"ש פרק גיד הנשה סי' לח' (והגה"ה שם) ויל"ע איך הכריע להלכה, ופרק כל הבשר סי' כב', כג' (והגה"ה שם)

ר"ן פרק גיד הנשה דף לה: (דרש), ופרק כל הבשר דף מג. (תנן) - מד: (הזרוע)

סוגיא דחנין - שיטת הר"ן

ד"ה תנן בפרקין - "מ"ט נימא שיהא האיסור מתפשט בכל החתיכה ואפי' גסה כמה ולא יהא יוצא מחלי"ח אפי' בדקה שבדקות הא ודאי לא מסתבר" עי' ברעק"א שהק' דצ"ב בתרתי. חדא, הא מבואר במתני' דבחתיכה עבה כל החתיכה מצרף לבטל הטפת חלב, ואמאי אין החתיכות הדקות מצטרפות לבטל

החלב. ועוד, דסותר הכלל דאין בלוע יוצא מחל"ח בלא רוטב וא"כ בכל צלי נהי דס"ל דהקליפה לא נ"י, מ"מ הבלוע שבתוכו יחזור ויאסור כ"ק, וכן הולך אח"כ מקליפה לקליפה וצ"ע.

שם - "אבל אינו מחזור וכו' וכיון שהוא כגוף האיסור למה לא תאסור חברתה בפלטיתה" יל"ע דלפ"ז דלא אמרין "אין הנאסר יכול לאסור יותר מן האסור" צ"ב מש"כ הר"ן דחתיכה הבלועה מאיסור אינה נחשבת כהר"ל כיון שאין האיסור ראוי להתכבד, דמה בכך הלא כל החתיכה נהפכה לחתיכת איסור (וביותר דע' לקמן דמסיק הר"ן כהרשב"ם ור"ת דאמר'י יפה כח הבן מכח האב, ומשמע דיש להחלב שנאסר מדין חנ"ן דין חלב אסור ואין איסורו מתייחס אחר האסור).

שם - "ואין בבשר בחלב קליפה מן התורה" יל"ע אמאי ליכא איסור קליפה ע"י עירוי מכלי ראשון דק"ל דאוסר כדי קליפה (וצ"ל או דס"ל דרק מבלע ואינו מבשל, או דזה לא מקרי דרך בישול, וע'). ולכאורה מבואר ג"כ דמדאורייתא לא שייך איסור בב"ח ע"י צלי דא"ל"כ משכחת איסור קליפה בב"ח, וע' מש"כ בזה רעק"א.

ד"ה וגרסינן בגמ' על מימרא דרב - "דמשום דבב"ח מדינא אפשר לסוחטו אסור ותענין, השו חכמים דבריהם בכל האיסורין", ע' מש"כ הרא"ה בבדק הבית (ח): "ודברים בהפך הן שיותר ראוי לומר בשאר איסורין חנ"ן מבב"ח, דבשאר איסורין איכא אוסר ונאסר דהיינו היתר, מכיון שנבלע ההיתר מן האיסור ראוי לומר שכבר נאסר ואינו חוזר להתירו ואפי' נפלט כל איסור שבו בשכבר נבלע האיסור בגופו ונעשה הכל כגוף אחד, אבל בשר בחלב שהוא היתר בהיתר וצירופן הוא שאוסרין אפשר שאם נתפרד צירופן בכדי שנשאר כל אחד נקי כתחילתו שיהו מותרין ע"ש.

ד"ה וגרסינן תו בגמ' - "לפי" לא הוגעלו כלי מדין אלא קטנים" ע' ברעק"א שהקשה דהלא הר"ן כתב לעיל מיניה דחנ"ן בשאר איסורים אינו אלא דרבנן, וא"כ ל"ק כלל איך ציוה הכתוב להגעיל כלי מדין דמדאורייתא לא אמרין חנ"ן בשאר איסורים (כמש"כ תוס' בדף ק. לשיטת רבינו אפרים).
בסו"ד "וי"א כדי להעמיד דבריו דלא אמרי' חנ"ן אלא למ"ד מין במינו לא בטיל" זהו שיטת הראב"ד (מאכ"א ט', י), וע"ש עוד במש"כ הרמב"ם שם.

רא"ש פרק גיד הנשה סי' לח' (והגה"ה שם) ויל"ע איך הכריע להלכה, ופרק כל הבשר סי' כב', כג' (והגה"ה שם)
ר"ן פרק גיד הנשה דף לה: (דרש), ופרק כל הבשר דף מג. (תנן) - מד: (הזרוע)

סיכום דברי הר"ן:

- י"מ דרב שאמר שהחתיכה אוסרת כל החתיכות הוא רק בניער אבל מעצמה לא תאסור החתיכה הראשונה שאר החתיכות (כיון שהיא חוץ לרוטב)
- צ"ב אמאי אין האיסור מתפשט לשאר החתיכות. ואפי' אם אינו מתפשט צ"ב, דעיקר פליטת החתיכה אוסרת (דל"א "אין הנאסר יכול לאסור")
- הביאור ברב כדפרש"י דאפי' בלא נייער וכיסה החתיכה הראשונה שנאסרה חוזרת ואוסרת שאר החתיכות שבקדירה והא דאיתא בגמ' לקמן דכל שלא נייער "מבלע בלע מיפלט לא פליט" הוא למ"ד אפשר לסוחטו מותר (לפני שחידש הגמ' דאפשר לסוחטו אסור)
- צ"ב על פרש"י, דלפ"ז אם אפשר לסוחטו מותר בהכרח א"ל חנ"ן, וא"כ לא א"ש לשון הגמ' "אמאי" חנ"ן, ועו"ק אמאי לא הק' הגמ' כן בפג"ה.
- הק' השניה אפ"ל דהתם איירי במב"מ ולכן אפי' אפשר לסוחטו מותר אכתי חנ"ן, דלא יעזור להרבות היתר דככל שירבה יש בכח המינו לאסור.
- לפ"ז ל"ש חנ"ן אלא במב"מ או בב"ח, וצ"ב דמפרש בירושלמי דע"י בישול עששים וגריסים אמרי' חנ"ן הגם שאינו בב"ח ולא איירי במב"מ.
- לכן נ"ל בע"א, דאפשר לסוחטו רק שייך בב"ח דנהפכו לאיסור א' (ולכן לא הק' כן בפג"ה דאיירי בנבלה) ושאלת הגמ' דאת"ל דאפשר לסוחטו מותר ואין הבשר אסור בעצם אלא ע"י החלב, א"כ החלב הוא גרמת האיסור והול"ל שהשם איסור של הבשר הוא חלב והוא אי"מ בשאר החתיכות.
- ואפי' את"ל אפשר לסוחטו מותר, בעצם שייך לומר שהחתיכה נ"י כיון שאין האיסור יוצא ממנו לגמרי וכיון שכן יש לדון החתיכה כאילו הבשר נאסר בעצם והוי מב"מ עם שאר החתיכות, אבל מסבא ס"ל לגמ' דכיון שיכול לחזור להתירו (אם יטעמנה קפילא) לכן החלב האוסר ודינו כאי"מ.
- לרשב"ם ור"ת ברוטב שנכנס לנבלה דינו כרוטב האסור ולמ"ד מב"מ לא בטל צריך ס' בחתיכות לבטלו.
- כ' הרמב"ן דלהאי פ"ה דלא נאסר החלב משום דהוי כרוטב של גדי, היינו טעמא משום דמעולם לא נאסר החלב.
- צ"ב כוונת הרמב"ן דלהאי יש לאסור החלב מחמת טעם הגדי שבתוכו לכה"פ מדרבנן מדין חנ"ן. וצ"ל בע"א דבשלב הזה בגמ' דגדי אסרה תורה ולא חלב, א"כ מדאורייתא ל"א חנ"ן אלא בחתיכות ולא במשקין וממילא גם מדרבנן ל"א חנ"ן במשקין דומיא דבב"ח.
- הר"י והרמב"ן השיגו על הרשב"ם אבל לא נתחוורו דבריהם, דק"ל בשאר איסורים אפשר לסוחטו אסור דומיא דבב"ח וא"כ נחשב כאיסור חדש ובכחו לאסור במינו למ"ד מין במינו לא בטל.
- קדירה רותחת דמבלע בלע מיפלט לא פליט, לרש"י ור"ת ר"ל דלא פליט מה דבלע עכשו, לרשב"ם ר"ל דלא פליט עד דשבע לבלוע.
- לרמב"ן ר"ל דחלב נבלע בבשר ואינו מפליטו אבל מים אינם מבלעים ורק מפליטים, ולכן מותר להגעיל בכלי איסור או כלי שאין ס' במים כנגדו.
- לר"י אסור להגעיל בכלי איסור או בליכא במים ס' כנגד הכלי דיש לחשוש דחוזר ובלוע, ולדבריו במדין רק הגעילו כלים קטנים.
- באפשר לסוחטו ק"ל דאסור, וממילא אמרי' חנ"ן ולא רק בב"ח אלא גם בשאר איסורים. והקשו המפרשים ממדומע מחומץ מים שאובין וי"י.
- י"מ דרק בבלוע אמרי' חנ"ן, ולא ביבש ביבש (דאין האיסור נבלע בתוך ההיתר) או לח בלח (שהאיסור מתפשט ומתערב בשה), אבל א"ל כן דמבואר בגמ' שחלב שהוא לח נ"י. והרמב"ן כ' דהוא מח' תנאים כדמבואר לענין מקואות. ולא נהירא, ושאיני מים שאובין שהחמירו בג' לוגין.
- והת"י לכל הקושיות הוא דרק אמרי' חנ"ן דומיא דבב"ח דהיינו דרך בישול.
- צ"ב למה השמיט הר"י דין חנ"ן. וי"מ דרק אליבא דמ"ד דמב"מ לא בטל אמרי' חנ"ן אבל לא ק"ל כוותיה, וא"ל כן דבירושלמי דגריסין שנתבשלו בעדשים מוכח דגם במין בשאינו מינו אמרי' חנ"ן, וכ"פ הרמב"ן.

הלכות בשר בחלב - סימן צב'

סעיף א'

ב"י ד"ה ומ"ש רבינו לר"ת - ע' מש"כ עליו הנקוה"כ בסוף הסימן
משב"ז א' (ד"ה והמגיד משנה, ד"ה הן אמת)

סעיף ב'

ט"ז סק"ו - מש"כ בא"ד "ובמ"ש הטור אחר כך וכו'" קאי אהמשך דברי הטור (והמחבר)
ש"ך סק"ח - בביאור מש"כ "א"כ מאי וכו'" ומש"כ "והא דנקט מרק כלל דנ"מ לבי קדרות" ע' במחצית השקל.
נקוה"כ (בביאור דעת ה"ט"ז ע' מש"כ הפמ"ג במשב"ז ב')
פמ"ג - משב"ז ו' (ד"ה עוד כתב ה"ט"ז)
ביאור הגר"א [ט]

רעק"א

משב"ז ב' (שמעתי אומרים בשם רב א') וע"ע מש"כ בעני"ז בשפ"ד ב' (ד"ה ובטי"ז)

סעיף ג'

משב"ז - ז' (ד"ה ואם - יושם אבאר")

שפ"ד - יא' (ד"ה ודע דהרשב"א)

סעיף ד'

ב"ח - ד"ה ופסק הר"ר אפרים, ד"ה ומ"ש רבינו בדברי ר"ת

ט"ז סקי"ב - צ"ב טפי הו"ל למיחש אולי פעם א' יצא א' מכל החתיכות לחוף ולא נשאר ששים בתוך הקדירה ונאסר הכל ע' חו"ד
סי' עב' סק"ג (מ"דהנה יש להבין") **וכ"כ החו"ד ג"כ בסי' צט' סק"א** (דהנה כבר כתבתי)

משב"ז - יא' (עד ויש לתרץ) וע"ע מש"כ הצבי לצדיק ד"ה וי"א.

משב"ז - יב', (טו')

חו"ד - ח', י'

רעק"א

נקוה"כ

הלכות תערובות - סימן קו', קז' (סעיף א')

סעיף א'

ט"ז סק"א - בא"ד י"ג מה שכתב הטור"י שייך לסעיף ב' בטור)

ע"ש בט"ז שביאר שהטור הקשה קושיית הגמ' דנפל לקדירה אחרת לא יאסר (ולכא להתיי של הגמ' דעשוהו כחתיכת נבילה, דהכא איירינן בשאר איסורי ולא בב"ח) וצ"ב הדמיון לכחל וכמו שהקשה **החו"ד א'** דהתם אפשר להוציא החלב בידים ע"י קריעה והוי הבישול כמו קריעה, משא"כ בחתיכה הבליעה מאיסור דאטו מהני הגעלה באוכלין ע"ש.

וכן מש"פ הט"ז בהמשך שאין החלב יוצא לגמרי מהכחל בסוף הבישול רק כוונת תוס' שהבשר הבלוע בחלב יוצא לגמרי, תמוה כמו שתמה **החו"ד שם** דא"כ מאי פריך הגמ' א"כ נפל לקדירה אחרת לא יאסר.

באר הגולה - ג'

סעיף ב'

משב"ז - ב'

סימן קז'

סעיף א'

לפני שמתחילין הט"ז וש"ך כדאי ללמוד התורת חטאת (למטה)

ט"ז סק"ב - ע' חו"ד ב'

ש"ך סק"א - י יש להקדים: דאפשר לבאר המחלוקת המובא בטור בב' אופנים: א) ששופך מעט מעט **דגים עם רוטב** מהקדירה להקערה (וכן פירשו הבי"ו והתי"ח). ב) שסינן כל המים מהקדירה לכלי אחר (לא להקערה) וחיישינן שמא בסוף כשנתמעט המים נשאר הדג טמא עם כמה דגים טהורים בתוך מעט מים ונאסרו (וכ"פ הש"ך).

משב"ז - ג', ה' (עד מש"כ)

רעק"א**תורת חטאת סי' נא'**

כתב בשערי דורא והסמ"ג אם נתבשלו דגים רבים ונמצא אח"כ דג טמא בקערה אע"פ שיש ס' בקערה נגד הטמא יש מחלוקת ריב"א ורבינו ברוך אם יש לחוש שמא דג הטריפה נשאר עם המעט שבמחבת ויאסור אח"כ אחרים, וכן בביצים שנמצא בהן אחד טריפה. ודעת רבינו ברוך דאין לאסור מ"מ כתב דיש להחמיר בביצים מטעם שכתב בשערי דורא לפי שאין רגילות לבשל כ"כ ביחד שיתבטלו המעט שנאסרו ברוב היתר כמו שהאריכו הנ"ל טעם האיסור. ולענין הלכתא נראה לכתחילה כמו שכתבו ריב"א וראבי"ה דכל ירא שמים יזהר כשמבשל דגים או ביצים שיצנן המים טרם יוצאים ואז לא יאסרו האחרים הנוגעים בו דהוה צונן עכ"ל, אמנם בדיעבד יש להקל כדברי רבינו שמשון דכתב טעם להיתר דתלינן דאיסורא ברובא איתא ויש להתיר אף בביצים מאחר שמצינו מהרא"י כתב בהג"ה שערי דורא הכי נהוג דמטעם חששות אלו אין לאסור עכ"ל, והיינו כדברי רבינו שמשון שכתב האי טעמא כמוש"כ הסמ"ג בשמו. ולפ"ז בכל ענין שרי דלא מחזקינן איסורא דלמא נשאר לבסוף בלא ששים.

ואע"ג דבהג"ה שע"ד כתב 'ואף לדברי המתירין דוקא כשעירה המים קודם שעירה הדגים האחרונים הנשארים במחבת, אבל אם נשאר מים או רוטב עם מעט דגים לבסוף ועירה אותן לקערה הכל אסור דעירו כלל ראשון וא"כ הרוטב מוליך אח"כ הטעם מחתיכה לחתיכה ואין שם ששים נגד מה שנאסר תחילה, והמחבת בכל ענין כשרה דמוקמינן המחבת בחזקת כשרות" היינו דוקא לסברת רבינו ברוך דמתיר בדגים מטעם דאין האיסור יוצא מחתיכה לחתיכה אבל לדברי הר"ש הכל שרי וכן נראה לי.

וכן משמע מדברי ב"י בשו"ע דלא כתב דאסור. ועוד דמאחר דיש להתספק בדבר אזלינן לקולא דלא גרע מאילו נסתפק לן אם נשפך הרוטב וכמו שיתבאר לקמן סי' פה דכל שיש שם לבטלו במינו ברוב לא הוי אלא ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא. ועוד דהא כתב ביו"ד סי' קיא' "דכל הנכנס בספק ועתידי להתערב ביחד מצטרף לבטל האיסור" כל שכן בכה"ג. ותו דהא קי"ל דאם נתוסף ההיתר קודם שנודע התערובות מהני לבטל האיסור כמו שיתבאר לקמן סי' פה, וא"כ אף אם היינו חוששין שנשאר באחרונה ונאסר חזר להתירו אח"כ. אמנם באו"ה הארוך כלל כז' פסק כרבינו ברוך ומה שני"ל כתבתי.

וכל זה לא מיירי אלא כשעירן מעט מעט מן המחבת אבל אם עירה הכל בפעם אחת מותר בכל ענין וליכא ל מיחש למידי והכי נהוג.

ההיא דסמ"ג שהתיר המחבת מטעם חזקה ולא הביצים יש לחלק בכמה גוונין חדא כמו שחילקת שאין האיסור נאכל אלא דלפי"ז קי"ל כיון דטע"כ דאורי, הרי יהבי המחבת טעם בתבשיל ולא דמי למי הגעלה שנספכין. ויותר נראה לי וכו' (כמו שהביא הש"ך). ועוד יש לחלק דהביצים הוּו כמו א"א שלא נאסרו מקצתם, או כשנשתייירו מקצתם במחבת או בנגעי אהדדי בעירו. ואע"ג דבתר חזקה אזלינן אפי' באינו יכול להיות אמת כגון ב' נזירים וב' שבילין, מ"מ בב"א אסרינן מדרבנן משום חוכא ואטלולא והכא בת אחת הוי. אבל במחבת יש לה חזקה דשמא לא נשתיירה ולא נאסרה אבל ביצים יש שאין להם חזקה ומכח זה אסרינן כולהו מספק.

הלכות בשר בחלב - המשך סימן צב'

כדאי ללמוד סעיף ה', ו', ז' ביחד (חוץ מב"י ד"ה כתוב בהגהות - 2ז)

סעיף ה'

סמ"ג - ספר מצוות גדול לרבינו משה מקוצי (מבעלי התוס') **סמ"ק** - ספר מצוות קצר לרבינו יצחק מקורביל (ג"כ מבעלי התוס')
ב"י ד"ה כתב הר"ם - בביאור שיטת הר"ם מרוטנבורק כדאי ללמוד המרדכי בפנים (וע"ש בהג"ה)
ב"ח - ד"ה טיפת חלב, ד"ה ודע, ד"ה ומ"ש
ט"ז סקי"ט - ע' הגהות לבושי שרד
ש"ך סק"כ - ע' חו"ד טו'
ש"ך סקכ"א - צ"ב איזה חשש יש אם יערה מצד השני, וע' **במנ"י** (נה', ח') מש"כ בעני"ז

סעיף ו'

משב"ז - כ'
ביאור הגר"א [כט]
בית מאיר

סעיף ז'

משב"ז - כג'
באר היטב - כג', וע"ע בעני"ז **בחוו"ד חידושים יז'**

סעיף ז"ז

ב"י ד"ה מצאתי כתוב - נראה מהב"י שהבין ששמו קדירה חמה על חלב **חם** ולכן בעינן ס' בתבשיל וגם כדי נטילה כנגד החלב (כדכתב הרשב"א והובא להלכה בסי' קה') משא"כ הרמ"א הבין דאיירי בחלב **קב** ולכן כתב דסגי בקליפה (דהיינו הקדירה). [ע' מש"כ בקובץ מפרשים בטור שבהוצאת מכון המאור].
דרכי משה ז' - במהדורת צורת הדף ע' בדרכי משה הארוך יא' להשלים מה שחסר בסוף אות ז'
ט"ז סקכ"ח - ע' מש"כ למטה (*) בביאור שיטת רש"י בכיסה הקדירה
פמ"ג - **משב"ז** כו', כח' (עד ד"ה והנה לולא) **שפ"ד** לא, לבי, לוי (וצ"ב בדיוק כוונת הש"ך באופן הא')
חו"ד - כ', כד'
מטה יהונתן - ד"ה ואם נשפך
באר היטב - כה', כח'

סעיף ח'

נקוה"כ
משב"ז - כט' (וע"ע מש"כ עליו רעק"א)
דגול מרבבה וע"ע מש"כ עליו האמרי ברוך
חו"ד - כו'
רעק"א
אמרי ברוך - ד"ה מידי דהוי אב' קדירות

סעיף ט'

(בביאור האי דינא ע' בתרוה"ד בפנים וכנראה הב"י לא העתיק הדין בדיוק כמו שפסק התרוה"ד)
נקוה"כ
שפ"ד - לח'

(מה שהאריך הט"ז סק"ל בענין לקח בכלי מכ"ר, ע' מה שהאריך החוו"ד סקכ"ז)
 (*) **פרש"י** קח: ד"ה ניער 'יוכן המכסה אותה מפני שמי השוליים עוליה עד פיה ויורדין' וע' **ברא"ה** בבדק הבית (ט): שהביא פרש"י בע"א קצת, וכתב 'וכיסה פרש"י ז"ל או כיסה הקדירה שכיון שכיסה אע"פ שלא ניער הרי ההבלא שהיא בכל הקדירה שהיא מים ועל ידה מתפשט הטעם בכל הקדירה בשוה וכו"ו וכתב עליו **הרשב"א** במשמרת הבית (י). 'העיד משמו של רש"י ז"ל מה שאינו ואין הטעם מפני ההבל אלא לשון רש"י כך הוא וכו' וכן האמת עד שהקדירה מכוסה, מים רותחין שבקדירה מבעבעין ונפלטין בחוץ, ולולא שמגלין אותה ישפך כל הרוטב" (ר"ל שאינו מחמת הזיעה רק מחמת שרתיחות המים בעצמם עולים למעלה ויורדים, לכך מערב הטעם בכל. וע' **ביד יהודה** (ארוך סקנ"א) שהעיר "האחרונים בבלו בכאן ומערבין **הזיעה** עם **הרתחתה**, מחמת שראו פעם כך ופעם כך, ולא ידעו שיש בזה מחלוקת בין הפוסקים ומחמת זה נמי לא הבינו כמה דברים בענינים אלו וכו"ו וע"ש ד"ה ומעתה מה שפירש בדתע הט"ז.

כדאי ללמוד הטור וב"י וד"מ (חוץ מד"מ סק"ב) **והמחבר ורמ"א** (עד ודין כיסוי הקדירה) **הש"ך וכל הט"ז** (חוץ מתחילת סק"ב עד "יכתב הטור בשם רשב"א") **והנקוה"כ**.

ורק אח"כ ללמוד הד"מ (סק"ב) **הרמ"א ש"ך וט"ז** (תחילת סק"ב) שהוא ענין אחר לגמרי (דין כיסוי הקדירה)

ב"י סוד"ה כתב בעל העיטור - "דאפשר דסבר בעל העיטור כהראב"ד" ע"י מה שהקשה עליו הנקוה"כ בסוף הסימן **ד"מ א'** - ר"ל דכלי חרס חדשים בולעין אפ"י בקר בלאו הדין כבוש כמבושל, וע"ז אמר דאם הכלי כבר שבע מבלוע א"צ לחוש שבלע הגם שנשאר החלב בתוך הכלי כל הלילה (אבל אם נשאר מעלי"ע אז יש לחוש משום כבוש כמבושל, ע"י ט"ז ונקוה"כ) **ד"מ ה'** - ע"י בדרכי משה הארוך שביאר יותר **ב"ח** - ד"ה כתב הבעל העיטור, וד"ה כתב הרשב"א

ש"ך סק"ד - "דחמיר איסור זיעה וריחא מהאיסור שהוא ע"י טעם בעצמו" ע"ש בת"ח שסיים "כמו שמצינו שדין ריחא חמור לענין דבר שנאסר אוסר במקום שהאוסרו אינו יכול לאסור ולא מארנן כן בשאר איסורים" **וע"ע במראה כהן ויעב"ץ** (בקובץ מפרשים) **נקוה"כ ד"ה כתב ב"י** - ע"י פמ"ג במש"ז ס"י קה"י סק"א ד"ה **פמ"ג** - משב"ז ב' (עד "ונראה דהלבוש") **חוו"ד** - סק"א **רעק"א** **בית מאיר**

פרק כל הבשר

קג:

רד"ה ואסור להעלות - ע"י מש"ב המהר"ם, וע"ע במהר"ם שיי"ף דנראה דק"ל דבלאו החשש דילמא אתי למיכלינהו הלא יש לחשוש לאיסור בב"ח כבר משעת בישול.

קיג.

תוד"ה בשר בהמה - ע"י מהרש"א וע"י מה שהעיר עליו הרש"ש אבל ע"י בתוה"ר שהקשה ות"י כהמהרש"א. וע"ע במהר"ם.

סימן פז'

(קג: - קד. (ואסור להעלות), קיג. (מתני' בשר בהמה), קטו: (דבי רבי ישמעאל תנא - תניא) קטז. (ריה"ג - מתני' ס"י פז' (אי-ד"י))

סעיף א'

רמב"ם פ"ט מאכ"א ה"ד ומגיד משנה

ד"מ א' - (מ"ו וכתב מהר"י וייל שייך סעיף ו' וכדאי לראותו במקומו)

רעק"א - ד"ה אלא דרך בישול, ד"ה מותר בהנאה

גליון מהרש"א ד"ה אלא דרך בישול

פ"ת ד' - ע"י ד אברהם סעיף יא' ד"ה ע"י בתשובות שער אפרים (עד "ומה שהקשה")

(כדאי לבחון עצמך בהשאלות של הפמ"ג **סוף משב"ז א'** ד"ה שאלה)

סעיף ב'

פרישה - ב'

כדאי ללמוד הרמ"א בסעיף ג' ביחד עם המחבר ורמ"א בסעיף ד'

סעיף ג'

ב"ח - ד"ה ומש"כ ואינו נוהג, ד"ה ומ"ש ומותר בבישול ובהנאה

פרישה - ד'

נקוה"כ

פמ"ג - שפ"ד ג' (עד ד"ה כתב) **משב"ז ג'**

ט"ז סק"ד - ע"י רעק"א

פ"ת י' - נחלת צבי

סעיף ד'

מש"כ המחבר ואין צריך שיעור ע"י בלבוש שכתב "כל שאינו ניכר אף שאין רוב"

(ש"ך סק"ז - ע"י אמרי ברוך)

משב"ז - ה'

מטה יהונתן
רעק"א

סעיף ה'

ע' ביצה ז. (גופא השוחט את התרנגולת - ת"ר כל) גמ' רש"י (ועיי' ו : ד"ה ביצים גמורות) תוס' הרי"ף (ג:) והר"ן, והרא"ש (אות ח')
ע' למטה בתמונה : אשכול של ביצים הקבועין בשדרה, וחלמוני ביצים עם שורייקי סומקי. (נלקחו מ ASK OU)

סעיף ו'

ד"מ א' (מיוכתב מהרי"ו)

פרישה - ט'

ש"ך סקכ"א - ע' השמטות רעק"א

מטה יהונתן - ד"ה י"א דאסור

שפ"ד - יח', יט', כ'

רעק"א (בד"ה י"א דאסור, ע' באו"ח סי' שט"ז סעיף ג' ובמש"כ הביה"ל שם ד"ה ולכן יש לזהר)

גליון מהרש"א - ד"ה י"א דאסור

יד אברהם - ד"ה י"א דאסור

סעיף ז'

שפ"ד - כב'

לפני סעיף ט' - יא' יש ללמוד הגמ' חולין דף קטז. (מתני') - קטז: (מתני') גמ' רש"י תוס' רא"ש ור"ן

לידעתכם: כדי לעשות גבינה, צריך לשים משהו בקלב שיקפיא ויקרוש ("המעמיד") החלב (rennet). דבר זה נמצא בתוך הקיבה של העגל. ולכן יש אפשרות או לשים החלב שרוצים להפוך לגבינה בתוך בשר קיבה של העגל עצמה (וזה מה שקורין חז"ל עור הקיבה) עד שיקרוש וכן אפשר לשים חתיכת עור הקיבה לתוך החבית של חלב. או יש עוד אפשרות לשים קצת חלב (צלול או קרוש) שהיה בתוך הקיבה (ונבלע בה מבשר הקיבה מה שצריך כדי להקפיא החלב) בתוך החלב שרוצים להפוך לגבינה. חלב זה בין כשהוא צלול ובין כשהוא קרוש נקרא בחז"ל קבה. (עור הקיבה הוא בשר, משא"כ הקבה שהוא החלב אינו בשר).

סעיף י'

ש"ך סק"ל - "וי"ל דדוקא דבר המעמיד שאסור וכו'" יל"ע אם כ"ז הוא תירוץ א' או ב' צירוצים ע' בחו"ד ובמש"כ עליו רעק"א

ש"ך סקל"ב - "וא"כ אף למש"כ דבקום שאין הפסד יש להחמיר אף בקרוש הכא נצי בצלול ונקרש" ע' הגהות מרא"ב

נקוה"כ

שפ"ד - לג'

סעיף יא'

(דגול מרבבה)

לחזרה טובה על כל הסימן ע' במש"כ היד אפרים בסוף הסימן.

מראה מקומות בסוגיות והלכות בב"ח ותערובות

קד. - קד: , קז: והלכות בשר בחלב - סימן פח'

(חולין קד. (ואסור להעלות) - קד: (תאני אגרא). ודף קז: (מתני') - קח. (מתני') גפ"ת רא"ש ור"ן)

קד.

תוד"ה חלת חוץ לארץ - לביאור כל דבר הקשה בתוס' ע' במהר"ם.

קד:

סו"ס כלי שני הוא - ע' בריטב"א דאע"ג דכלי שני מבליע ומפליט אבל אינו מבשל.

העוף עולה עם הגבינה - בביאור אמאי פתח המשנה ראשונה בחלב ואח"כ שינה לגבינה, ע' מש"כ הרש"ש לעיל (קג:), וע"ע במלאכת שלמה על המשניות שפירש בענין אחר.

רד"ה אבל הכא - "דכי מסיק להו היינו אכילה" צ"ב אמאי הוצרך לזה דלכאורה כוונת הגמ' דבכה"ג גזרינן הגם שהוא גזירה לגזירה, וע' במהר"ם שי"ף. וע' תוס' לעיל (קד. ד"ה ומנא תימרא) דמבואר דשאלת הגמ' היתה דוקא לענין גזירת העלאה אטו אכילה ולא לענין שאר גזירה לגזירה והיינו טעמא די"ל דכולה חדא גזירה היא, וע' בריטב"א ד"ה אמר רב יוסף (ובשאי"ר עד"ז).

רד"ה גזירה שמא יעלה - "דהוי ליה בישולי" לכאורה משמע שהגזירה אינה על האכילה אלא על הבישול, וע' ברש"י לעיל (קג: ד"ה ואסור להעלות) וע"ש במהר"ם. וע"ע בריטב"א דמבואר כנ"ל. וע"ע בלב אריה (ד"ה בגמ' אמר אבין) בעני"ז, וע"ש בהמשך דבריו מה שהביא ראיה מאברהם אבינו לענין שמירה באכילת בשר וחלב.

תוד"ה מתקיף - "כדפי בקונטרס" ע' במהר"ם שאמנם רש"י פ"י כן אבל מטעם אחר.

קז:

רד"ה תפישה אחת ס"ד - בביאור דבריו ע' מש"כ הרש"ש.

סימן פח' (שלא להעלות בשר על השלחן שאוכלין גבינה)

ד"מ - בארוך הוסיף "וני"ל דאם אין אוכלין מן הפת שהניחו ביניהם להיכירא הוי כמנורה וקנן"

ב"ח ד"ה ואפילו, ד"ה ולענין, ד"ה ומצאתי

פמ"ג - משב"ז א', ב' שפ"ד ב', ח'

רעק"א - וז"ל הגן המלך "דבשלמא גבי הטיית הנר מהניא שמירת חבירו כיון שאינו אלא חששא בעלמא שמא יכהה אור הנר ויבא מתוך כך לתקלה אבל כשאין לה צהלת אור כלל צריך שיהא השמירה תדירות שלא תזוז עינו ומחשבתו כלל והא לא אפשר דא"א שלא תסוח דעתו ממנו לשעה קלה. ומטעם זה יש לאסור שלא להניח על שלחן א' תבשיל בשר ותבשיל גבינה ולא יחני ליה שיניח אדם לשמור עליו בזה כיון ששמירה זאת צריכה להיות תדירות בלי הפסק והא לא אפשר".

יד אפרים

יד אברהם - ד"ה אבל בשלחן

כדאי ללמוד הטור וב"י באו"ח סימן קעג' שכו"כ דברים נוגעים ליו"ד סי' פח' ופט'

קד: - קה: והלכות בשר בחלב - סימן פט'

קה.

מר אמר חזא ומר אמר חזא ולא פליגי - ע' ברש"י ותוס' שפי' דתרוייהו בעינן, וצ"ב מנלן הא, אולי הכוונה שאו זה או זה מהני וכמו שהביא הרשב"א בשם י"א. וע' מהרש"א ומהר"ם

בשר שבין השינים מהו - ע' מהר"ם מש"פ בדעת הרמב"ם דס"ל דהאיסור אכילת גבינה אחר בשר הוא מחשש בשר שבין השיניים.

סימן פט' (שלא לאכול גבינה אחר בשר)

סעיף א'

פמ"ג - משב"ז א'. שפ"ד ב', ו'

דגול מרובה

ביאור הגר"א - ב', ו'

רעק"א

סעיף ב'

ש"ך סק"י - "חוץ משפשוף בגופו וכו" - מני"י (עו', סקט"ו) שהביא לשון הראב"ד וז"ל "מים ראשוניים אם שפשוף בגופו או בכותל אחר הנטילה צריך נטילה אחרת שמא נגע במאכולת או בזיעה או בשרץ שבכותל או ברוק שעליו, ומים אחרונים א"צ נטילה אחרת.

פמ"ג - משב"ז - ד'. שפ"ד - יב', טו'

סעיף ג'

ש"ך סקי"ט - ע' יד יהודה ארוך סקי"ה ד"ה מיהו אם

מטה יהונתן
רעק"א
בית מאיר
באר היטב - יא'

סעיף ד'
נקוה"כ
משב"ז ו', ז'
יד אברהם

סימן צז' סעיף א', ב' (שלא ללוש עיסה בחלב)

פסחים ל. (ההוא תנורא) - ל: (אי"ל רבינא לרב אשי הני סכינל), ופסחים לו. (ת"ר יכול יוצא - ה"נ כעין תורא). גפ"ת.
רי"ף פרק כל הבשר לח. (תניא אין לשין) ובר"ן שם. ויו"ד סימן צז' (סעיף א' - ב')

סעיף א'
נקוה"כ - ע' משב"ז ג'
פמ"ג - משב"ז א', שפי"ד א'
חור"ד - א', ב'
אבן העזר
גליון מהרש"א - ד"ה או ששינה, ד"ה שמא לא חשיב
נחלת צבי

סעיף ב'
חור"ד - ו'

קט. - קי. וסימן צ' (סוגיא דכחל)

תוד"ה הלב קורעו - וואא"ל כן דבהדיא אמרינן בהקומץ רבה וכו"ו בדעת רש"י ראינו שכתב הב"י (פז', ו') דאתיא גמ' זו דהקומץ רבה דלא כהילכתא והוסיף דנראה שזהו דעת הרמב"ם ג"כ. אבל ע' בריטבי"א שתי"י בע"א דיש לחלק בין קדשים לחולין, וע' ברש"י ובהגהות גליון מהרש"א (על תוס').
קט:

כל דאסור לן רחמנא שרא לן כוותיה - ע' מש"ב בזה המהרש"א בחידושי אגדות.
רד"ה הא קמ"ל - "לפי שכשהוא יוצא הרי הוא חלב גמור" ר"ל חלב גמור מדרבנן.
רד"ה והא אנן קורעו תנן - "ר"נ ס"ל כלישנא בתרא דרב"י נמצא דע"כ הלישנא קמא איירי בצלי דאי איירי בבישול הא כתב רש"י דבדואי אסור בדיעבד מחמת החלב שפירש והדר נבלע, ולפי הלישנא בתרא (לרב נחמן) מתני' איירי בבישול. ולפי"ז י"ל דלא פליגי הלי"ק ול"ב כלל, דהלי"ק איירי בצלי ולכן מותר בדיעבד (ולשון שבישול הוא לאו דוקא וכדמפרש רב נחמן) והל"ב איירי בבישול ולכן בדיעבד אסור, וע' עדי"ז במהרש"א על תוס' (ד"ה ההוא לקדרה).
תוד"ה אינו עובר עליו - "אסור משום טעם בשר הבלוע בחלב שבכחל", הגם דלא מקרי חלב כ"ז שלא פירש, לכאורה צ"ל דאכתי אסור מדרבנן. והא דלא אסרו מדרבנן מחמת טעם הכחל עצמו הנבלע בחלב שבו, ע' מש"כ בזה המהר"ם שיי"ף (וע"ע מש"כ הר"ן).
תוד"ה הא איסורא איכא - לכאורה קושייתם צ"ב, דרב קאי אמתני' ואם נפרש דמתני' מיירי בבישול אי"כ גם רב מיירי בבישול ולא בצלי, ובאמת ע' בתורה"ר שתי"י כן.
תוד"ה הא כחל - "והוה מוקמינן לה בצלי" לכאורה כוונתם דקאי בשיטת רש"י דס"ל דבבישול בקדירה לעולם ליכא היתר, וא"כ אם הקריעה שתי וערב שלאחר הבישול מועילה להיתר הכחל ע"כ איירי בצלי, דבבישול כבר נאסר ע"י החלב שפירש וחזר ונבלע.
תוד"ה נדה דם טוהר - "והכל עשה ע"פ הירושלמי" ע' בהגהות מהרש"ם שביאר אמאי לפי הירושלמי לא נקט כותית.

סימן צ' (דיני כחל)

יש כמה שיטות בראשונים לענין היתר כחל, ובעיקר יש לברר בכל שיטה מה דין (1) בישול הכחל לבדו במים, (2) בישול הכחל ביחד עם בשר, (3) וצליית הכחל (בכל שאלה לכתחילה ובדיעבד) וכן מהו המנהג למעשה.

סעיף א'
ב"ח - ד"ה ומ"ש רב אלפס, ד"ה ומ"ש וכתב עוד ויראה לי, ד"ה כתב עוד ב"י
פרישה - ח', טו'
נקודות הכסף
משב"ז - די' (עד ד"ה אמנם)

סעיף ב'
רעק"א ד"ה אפי' בלא הפסד

סעיף ג'
נקודות הכסף
משב"ז - יב'

דגול מרבבה (ועי' מש"כ עליו הגרעק"א)
יד אברהם - על הטי"ז סק"י"ב

סעיף א'

ב"י: שיטת רש"י: קרעו שוי"ע וטחו בכותל מותר לכתחילה לבשלו: לתוס' הרא"ש הסמ"ג הר"ן ורבינו ירוחם מותר אפי' עם בשר, לספר הרומה המרדכי והגה"מ מותר רק בלי בשר. **בדעיבד:** בבשלו לבדו בלא קריעה שוי"ע או בלא טיחה אם יש ס' הכחל מותר ובלא ס' הכחל אסור והכחל עצמו נכלל בשיעור ס'. ובבשלו עם בשר אפי' יש ס' הכחל אסור. **לצליל לכתחילה:** לספר התרומה תוס' הרא"ש והרשב"א צריך שתי וערב, להר"ן (וכן הוא הגירסא לפנינו) אי"צ אלא או שתי או ערב. **בדעיבד:** מותר אפי' לא קרעו כלל. כי הרשב"א דלהלכה יש לחוש לדברי רש"י. **שיטת ר"ת:** לכתחילה לבשלו עם בשר: ע"י קריעה שוי"ע וטיחה בכותל. **בדעיבד:** בלא קרעו כלל אוסר עד ששים, ובקרעו קצת (שתי או ערב) מותר. לכתחילה לבשלו בלא בשר או לצלתו: לבעה"מ ע"י קריעה קצת, לטה"ת אי"צ קריעה כלל. **בדעיבד:** לכו"ע מותר אפי' לא קרעו כלל. **שיטת הר"ף:** לכתחילה: לבשלו עם בשר צריך קריעה שוי"ע וטיחה בכותל (וכי' הבי"ח שהוא הדין כדי לבשלו לבדו). **בדעיבד:** בלא קרעו כלל ובשלו בלא בשר מותר ובבישלו עם בשר אוסר עד ס'. **לצליל:** אי"צ קריעה אפי' לכתחילה, משא"כ להרמב"ם הגם דס"ל כהר"ף אבל לענין צלי ס"ל דבעי קריעה קצת. בבישול הכחל בתקלבו אינו עולה למנין ששים - הרשב"א. **נפל לפחות** מנט' ונאסר ואח"כ נפל לקדירה אחרת: לרשב"א אינו עולה למנין ס', לרמב"ם ורא"ה עולה למנין ס' (הר"ן ביאר דכיון דאסור רק משום מראית עין אין להחמיר בשניה יותר מבראשונה, אבל הד"מ הבין שדעת הר"ן כהרשב"א).

סימן צא' (דין בשר וחלב שנתערבו)

כדאי לחזור על הגמ' בחולין קז: (מתני' - רשב"א שני אכסנאין), והגמ' בפסחים עה: (איתמר חם) - עו. (אמר רב בשר שחוטה) ותוד"ה תניא אידך

סעיף א'

שפ"ד - א'

סעיף ב'

ב"ח - ד"ה ומ"ש בעל העיטור ש"מ

פמ"ג - משב"ז - א' (מ"ודע דבתורת הבית"), ב', שפ"ד - ג' ("ולענין דינא אבאר ג"כ קצת" - "ועי' מנ"י")

סעיף ד'

ב"ח - ד"ה כתב בתורת חטאת

פרישה - ו', ז'

ש"ך סק"ה - ע' שפ"ד ועי' מש"ב החו"ד (סק"ז)

ש"ך סק"ח - ע' בית מאיר. (ועי' מש"ב היד יהודה בסק" בדעת הש"ך)

משב"ז - ה', ו', ז'

רעק"א

סעיף ה'

בענין קליפה בכלי חרס - ע' מנ"י (יג', סק"ג)

פמ"ג - משב"ז - ה', שפ"ד - יא'

סעיף ז'

חו"ד - יג', יד'. חידושים - כ'

סעיף ח'

לשון המרדכי (ע"ז תתכו', תתכח'): [מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים] אמר שמואל מפני שמעמידין בקיבה, רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ, רב נחמן אחר מפני שמעמידין אותה בשרף עלרה וכי' ופרכיני ולרב חסדא ולרב נחמן תתסר בהנאה, קשיא. ולשמואל לא פריך אע"פ דהוי בב"ח, ש"מ דאינו אסור אלא באכילה. ומכאן יש להוכיח דאם נאסר בשר בחלב ע"י מליחה או ע"י כיבוש דדוקא באכילה אסור ולא בהנאה, ויש דוחין. הלכך המתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראייה לאיסור

דף קי: - קיב.

קי:

תוד"ה כנדא - ע"ש שהביאו ב' פירושים אי איירי בלא מליחה או רק בכבר נמלח, ובדעת רש"י עי' ברא"ש (ריש אות כז') ובמעדני יו"ט [ס], ועי' ברש"י (קיא.) ד"ה ומשום שמנונית דלכאורה מבואר דשאלת הגמ' היינו אפי' בלא מליחה (ועי' בראש יוסף ד"ה כד דייקנין). ובביאור הא דכבד מותר אע"פ דהוי דהוי דם, עי' בלבוש (ס"י עג', א') "דלא אסרה התורה אלא דם הנשפך כמים והכבד קרוש ועומד הוא בגופה של בהמה ואינה נשפכת כמים" (ועי' בערוה"ש סי' עג', ב' שהוכיח שכבד מותר באכילה מהקרבת שהיה נאכל לכהנים, אבל לכאורה אכתי צריך למש"כ הלבוש הנ"ל דסו"ס מ"ש שהתורה התירתו יותר משאר דם).

בא"ד - "ולקמן נמי קאמר אבל טחול וכי" עי' במהרש"א ומהר"ם שתמהו איך אפ"ל שטחול מותר בלי מליחה, הלא לעיל מיניה הביאו תוס' הגמ' בפרק דם שחיטה דם הטחול אסור.

קיא:

ולטעמיה קפילא ארמאה - לכאורה ר"ל דלטעמיה קפילא למה שנתבשל בקערה זו אח"כ דהלא א"א לטעום הקערה עצמה, ועי' מה שהעיר הרשב"א בזה דלכאורה טעימה זו רק יתיר התבשיל בדיעבד אבל לא יתיר הקערה לכתחילה, ועיי' כמה יחבין בגויה דליעטמיה קפילא, אי יחב ביה טובא דילמא בפורתא הוה יהיב טעמא ע"ש.

דגים שעלו בקערה מותר לאוכלם בכותח - עי' ברעק"א שהעיר אמאי אמר שמואל דמותר לאוכלם בכותח הנעשה ממי חלב שאינו אסור בבשר אלא מדרבנן, ולא חידש יותר דמותר לאוכלם בחלב. ועי' במאירי דאה"נ יש אוסרים בחלב עצמו ורק מתירים בכותח.

ושמואל אמר מותר נ"ט בר נ"ט הוא - יל"ע דהגם שאין בכח טעם הבשר הבלוע בדגים לאסור הכותח, אבל אמאי לא אמרין שהכותח שהוא טעם ראשון יאסור הטעם בשר, ועי' ברמב"ן. ולכאורה ד"ז תלוי בביאור הא דנ"ט בר נ"ט מותר ונראה דנחלקו בזה הראשונים (עי' בחי' הרמב"ן ורשב"א, ועי' ברעק"א סי' רז' משי"כ בדעת התוס').

והא דרב לאו בפירוש איתמר - צ"ב דמבואר בהמשך הגמ' דרב בפירוש אמר כן. ועי' תוד"ה ולא היא, ועי' מה שתמה הרש"ש דסו"ס קשה דבגמ' איתא דלאו בפירוש איתמר, ועי' בריטב"א.

טעים ליה טעמא דשייפא אמר יהיב טעמא כולי האי - עי' ברמב"ן שתמה דמה ראייה מביא מהכא, דלכאורה דין זה אינו דומה לדגים שעלו בקערה, דהכא הכלי מן הממש קבלה טעם ובכח"ג כו"ע מודו דאסור דהוי"ל קצרה שבשל בה בשר דתנן לא יבשל בה חלב, משא"כ דגים שעלו בכותח שהנידון הוא אם מותר לערב הטעם שני עם דבר אחר, ע"ש ובשאר ראשונים משי"כ בעני"ז.

חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליספי לי מידי דלא ס"ל - אי"כ צ"ב איך הוציא שמואל מפיו דבר שאינו אמת, עי' בריטב"א. ועיי' בהגהות היעב"ץ, ובמה שהביא החת"ס מהרל"ח.

רד"ה בעי הדחה - "ההוא צונן" עי' בתוס' לענין (ח: ד"ה והלכתא) שהשיגו ופירשו דקאי על הסכין (וכדאי לראות את כל הסוגיא שם בדף ח:). ועי' משי"כ הר"ן בדברי רש"י וצ"ב טובא דלכאורה מבואר ברד"ה סכין שלא פירש כדבריו, וכן הקשה הראש יוסף ועיי' משי"כ לבאר בע"א.

רד"ה קערה - "ונוטן טעם ראשון הוי כאיסור גמור" עי' ברש"ש שהקשה דהלא באיסור אפי' נ"ט שני דינו כאיסור גמור. ובאמת, עי' במאירי (ד"ה יש חוככים) שכתב דיש חוככים להקל בני"ט בר נ"ט אף בשאר איסורין (עיי' בראייתם ובמשי"כ לדחות הראייה) ועיי' בראש יוסף שפי' בע"א.

תוד"ה הלכתא - (בסו"ד) "דהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה לזה" וצ"ב דהיינו ב' קדירות שנוגעים זב"ז שאינם אוסרים זא"ז בלי רוטב, ואת"ל דיש מיס אי"כ יש עוד נותן טעם וכדהעיר הראש יוסף (ועי' משב"ז צה', סק"ט וצ"ב).

קיב.

קישות גריר לבי פסקיה - עי' ברשב"א שהקשה לפי השני ברש"י שפי' דדוחקא בצירוף דבר חריף מפליט בליעות הסכין, אי"כ הכא בקישות שאינו דבר חריף אמאי צריך גרירה (ועיי' שהקשה ג"כ לפי הראשון של רש"י דיש חשש שמנונית אמאי קילחא דליפתא שרי), ועי' משי"כ ברא"ש בזה (ועיי' בד"ח קסט', ובמשי"כ לבאר המשך הגמ' דפתיך ביה ליפתא לפי הפי' השני של רש"י הנ"ל).

דחלא מאי וכו' ומאי שנא - עי' במהר"ם שיי"ף שהקשה דאם ס"ל דליכא סברא לחלק אי"כ מאי הקשה מעיקרא דחלא מאי.

עי' בראש יוסף ובפמ"ג (משב"ז ריש סי' צה') דיש לחקור כמה חקירות בסוגיא דנ"ט בר נ"ט, ומהם:

- ע"ש בראש יוסף שחקר אם ההיתר דנ"ט בר נ"ט הוא גם בדבר שאיסורו במשהו (ועי' בריטב"א בסוגיין)

- וכן ע"ש שהסתפק אם נ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור מדאורייתא או רק מדרבנן

- עי' ברעק"א שהסתפק אם אמרין נ"ט בר נ"ט רק היכא דלא נפסק הכח הראשון כגון בשעה שבשלו דגים נטף שומן על דופן הקדרה מבחוץ די"ל דבכה"ג לא מקרי נ"ט שני.

- ע"ש בפמ"ג שהסתפק אם אמרין נ"ט בר נ"ט רק כשנכנס הטעם לכלי או גם כשנכנס הטעם לאוכל ומשם לאוכל אחר.

סימן צה' (דגים וביצה שנתבשלו בקדירה של בשר אם מותר לאכלן עם גבינה)

סעיף א'

פמ"ג - משב"ז א'

חו"ד - א'

רעק"א - בהשמטות (נמצא בשו"ע צורת הדף)

סעיף ב'

פמ"ג - משב"ז ה', ר' שפ"ד ה'

מטה יהונתן ד"ה ויש מחמירין

ביאור הגר"א - [י' ויל"ע אם כוונתו רק להביא ראייה מקדירה לדין המאכל או שר"ל שאה"נ גם הקדירה מותר לבשל בה לכתחילה

חו"ד - ב', ג', ה'

רעק"א - בהשמטות, ועל הש"ך סק"ג

סעיף ג'

פמ"ג - משב"ז ט', י', יא'

חו"ד - ז', ט'

סעיף ד'

נקודות הכסף

חו"ד - יג'

פמ"ג - שפ"ד כא'

סעיף ה'

משב"ז - טז'

סעיף ו'

שפ"ד - כג'

סעיף ז'

נקודות הכסף

פמ"ג - משב"ז יח' שפ"ד כה' (יולענין דינא")
גליון מהרש"א - ד"ה מלח הנתון

סימן צד' (דין התוחב כף חולבת בקדירה של בשר)

סעיף א'

נקוה"כ - וע' מש"כ בזה החו"ד סק"ב

חו"ד - סק"א

רעק"א

שפ"ד - א', ג' (עד "ומש"כ")

משב"ז - א'

סעיף ב'

יל"ע בכמה דברים:

- 1) אם חיישינן שהבליעות שבכף נעשו נבילה, אי"כ אם תחב ג' פעמים אמאי אי"צ ג' פעמים ס'.
 - 2) אמאי לא אמרינן שהבליעות של חלב שבקדירה והבליעות של בשר שכנכנסו לכף ונאסרו מבטלים זא"ז ואי"צ אלא ששים א' (3) מהו הנ"מ בין נודע ללא נודע.
 - 4) אם צריכים ב' פעמים ס' כשתחב הכף ב' פעמים, אי"כ אפי' בתחב פעם א' ושהה בפנים הרבה נימא דפלט ובלע עוד פעם.
- שפ"ד - ד', ה' (עד ומה שהזהיר)
ביאור הגר"א - סימן צח', סק"כ

סעיף ג'

ב"ח - ד"ה ומי"ש אפי' בדיעבד

ט"ז סק"ד - ז"ל התורת חטאת (פה', ג') "בשערים דמהרא"י בשם או"ז קדירה שנאסר מבשר וחלב שאסור בהנאה ובישלו בו מאכל, אע"ג דהקדירה אינו ב"י ולא נאסר המאכל מ"מ צריך להשליך דמי הקדירה לנהר שלא להנות מדבר האסור בהנאה וכן הוא בהגהות אשיר"י פרק בתרא דע"ז. ולי נראה דלפי מה שנהגו לחוס בו חמין אין לחוש גם לזה וכו"ו. וע' ביש"ש (פ"ח סי' מו' ד"ה כתב בא"ז) שכתב עליו "ולא דיבר נכונה כי לא נהגו להחם אלא לויג"א בעלמא לחוף הראש אבל לא מים הראויים לשום מאכל ומשתה"י.

שפ"ד - ח' (ד"ה הכף אסור, ד"ה ומה אעשה, וד"ה שוב התבוננת), ט' (ד"ה וראוי שתדע), יא, יב'
בית מאיר - ד"ה ואם אין ס'
רעק"א

סעיף ד'

יש להדגיש דבליעה ראשונה היינו מין הכף (בשר או חלב) לפני התחיבות, ותחיבה ראשונה היינו הפעם הראשון שתחב הכף במין האחר

סעיף ה'

רמ"א - "ונוהגין להחמיר לאכול המאכל וכו"ו ע' בטי"ז סי' צה' סק"ט

ט"ז בדף אחרון, וש"ך בקונטרס אחרון (ע"ע בבאר היטב בסוף סק"ב מש"כ לפרש המחבר ורמ"א)

פמ"ג - משב"ז ו', שפ"ד יח' (עד "ועוד הקשה השי"ד"), יט', כא'

סיכום דברי השי"ך (בסקט"ו), הט"ז בדף אחרון, והש"ך בקונטרס אחרון

ש"ך: רבינו פרץ בא לחלוק על המהר"י שאסר להשתמש עם הקדירה בין לבשר ובין לחלב, וס"ל לר"פ דמותר להשתמש בקדירה כמין הכף שנתחב אחרון דכיון שצריך לקבוע מין א' קובעין כפי השתמשות האחרון כיון שנשאר בקדירה יותר טעם ממנה.

צ"ב על המחבר: (1) מסי' צה' שהתיר נ"ט בר נ"ט והכא אסר. (2) שרק התיר לבשל שאר דברים (שאינם בשר או חלב) "מאחר שהיתה חדשה" דמשמע דאם השתמשו בו בחלב בעין (ואח"כ הוחמו בו מים ותחבו בו כף בשר) לא היה מתיר לבשל בה שאר דברים, וזה אינו.

האמת היא שאפי' אם תחבו כף חלבי במים ובתוך מעלי"ע הוחמו בו מים ותחבו כף בשרי הקדירה מותרת כיון דיש כאן ג' נ"ט ובכה"ג מותר לכתחילה לכו"ע (ואפי' לרמ"א שהחמיר לכתחילה בבישול ב' נ"ט בסי' צה') ולכן קשה ג"כ על המר"א אמאי הסכים לדעת המחבר כאן.

ש"ך בקונטרס אחרון

ט"ז בדף אחרון:

* ר"פ רק השיג על הסמ"ק בתחב פ"ב אחר מעלי"ע מתחיבה ראשונה בודאי ס"ל דגם תוך מעלי"ע מותר ונקט אחר מעלי"ע כמעשה שהיה.

* בהל' הגעלה כי ר"פ להדיא דאין להגעיל תוך מעלי"ע מבשר לחלב כיון משם ראייה איפכא, דבדיעבד כשכבר נעשה המעשה, אז מתירין

שאינן לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה

* הב"י (צ"ה) הביא הסמ"ק דאפי' בדיעבד שעלו דגים בקערה וליכא אלא אין להביא ראייה מהב"י דהלא הד"מ והדרישה והב"י השיגו עליו,

נ"ט בר נ"ט אפי"ה אסור לכתחילה לאוכלן בחלב. וגם הב"י גופיה ר"ל שלסמ"ק רק אסור לבשל בכונה לערבן בכותח

* **הגם** שהכא כבר תחב וא"כ קשה למה אסר המחבר הלא הרי"פ הנ"ל **לפי"ז** ליתא להכלל של הרי"פ שכתב כשכבר נעשה ובה לישאל לחכם מתיר בדיעבד, צ"ל דהכא עדיין מקרי לכתחילה דרק כשבישל בה בשר דמתירין, דלפי דבריו יש אפשרות שגם לאחר המעשה עדיין מקרי בעין מתירין בדיעבד כשאח"כ תחב כף חלבי כיון שכבר היה לו שם בשר לכתחילה. והגם שהיינו אוסרין אותו לבשל בשרי אחר תחיבת כף אבל כשלא בישל בשר ולא הוחזק הקדרה כבשרי ורק תחב כף בשרי החלבי היינו טעמא משום דצריך לקבוע הקדרה או לבשר או לחלב ואח"כ תחב כף חלבי אסור בין לבשר ובין לחלב, דכמו שהיינו אוסרים ולמה יקבעו הקדרה לבשר אחר שהשתמשו בו עכשו לכף חלבי אבל להשתמש בקדרה לחלבי אחר תחיבת כף הבשרי, כמו"כ אוסרים ג"כ בדיעבד כשאח"כ תחבו כף בשרי בודאי יותר מסתבר לקבוע הקדרה להשתמש בקדרה לבשר אחר תחיבת כף החלבי.

* **מש"כ** המחבר "מאחר שהיתה חדשה" ר"ל שאילו בישלו בה בשר בעין **אם** זו היתה כוונתו היה צריך לכתוב כן לפני"ז אחר "אסור להשמש היה מותר לבשל בה בשר אבל אין הכוונה שאילו בישלו בה בעין היה בקדירה לא בשר ולא חלב", ולא בסו"ד דאיירי לענין שאר דברים, אסור לבשל בה שאר דברים. ועו"ק דעיקר חסר מן הספר מה הדין למעשה באילו בישלו בה בשר.

סעיף ו'

ב"י "וגם דין זה מהטעם הנזכר בסמוך דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא" והוא לכאורה תמוה דלכאורה אינו תלוי בני"ט בר נ"ט כלל וכן תמוה האחרונים (פרישה ח', פמ"ג שפ"ד כד', בית מאיר) ועי' ביד יהודה שכתב "פשוט שט"ס הוא וצ"ל דהוי נ"ט דהיתרא אך כיון שאיירי מתחילה בני"ט בר נ"ט פלטו קולמסו גם כאן לכתוב כן!" (וצ"ב).

ב"ח - ד"ה כתב בספר התרומה, ד"ה ומ"ש אע"ג דשאר איסורין

פרישה - ח'

ש"ך סקכ"ב - עי' במש"כ הש"ך לעיל (סק"ד) לפרש אמאי להמחבר אפי' תחב יותר מבי פעמים א"צ יותר מבי פעמים ס' כיון שהבליעות נעשו נבילה ודינם כשאר איסורים שלדעת המחבר אין אומרים בו חנין, ולפי מש"ב הש"ך בדעת הב"י כאן לכאורה אי"ל כן בדעת הב"י לעיל. ועי' בפמ"ג (שפ"ד ד' ד"ה אמנם) ומה שהקשה הפר"ח מס"י קג' הא ודאי קושיא חזקה היא על הש"ך ("מש"כ בזה).

פמ"ג - משב"ז יא', שפ"ד כד'

חו"ד - סק"א

רעק"א

סעיף ז'

ב"ח - ד"ה וכתב ה"ר פרץ, ד"ה וכתב בתורת חטאת **ש"ך סקכ"ט** - עי' בפר"ח (סוף סקכ"ה) שהעיר "ומש"כ ליישב זה דחורפיה דצנון משוי למה שבקליפת הסכין ב"י ולא כל פליטת הסכין, הוא דבר זר מעצמו ואין טעם לחלק בזה וגם בדברי הראשונים ז"ל לא נמצא סמך לזה"

נקודות הכסף

פמ"ג - **משב"ז** יג' (ד"ה והעלה הט"ז - ד"ה אמנם כן), יד': **שפ"ד** כח' [בענין דבר גוש ע"ע במג"א באו"ח תמוז', ט', וסי' שיח', מהי']

סעיף ח'

משב"ז - טו'

חו"ד - טז', יז'

סעיף ט'

חו"ד - יח'

סימן צו' (דין מאכל חריף שנחתך בסכין של בשר)

ע' עבודה זרה לט. (והקורט של חלתית - עבדיה) **ותוד"ה אגב, ורא"ש סי' לח'** (חלתית: אינו מבואר איזה מין ירק או שורש זה. ועי' בערוה"ש (צו, סק"ג) שכתב וז"ל "שהוא חריף מאד דאינו מאכל אדם כלל, רק לפרקים מערבים ממנו מעט בתוך המאכל וריחו רע ועיקרו הוא לרפואה דשורין אותו במים פורשין ושין המים לרפואה ויש בו חמימת הרבה")

סעיף א'

ש"ך סק"ז - "משום דאינו יודע כמה היה לו ליטול" עי' במחה"ש שביאר דאיירי בכה"ג שכבר חתכו וא"א לדעת שיעור גדלו.

פמ"ג - משב"ז ב', שפ"ד א' (עד "עוד אבאר"), ב', ג', טו'

(חו"ד - א')

רעק"א

באר היטב - ד'

סעיף ב'

פמ"ג - שפ"ד יז'

סעיף ג'

פמ"ג - שפ"ד יט'

אבן העזר (ועי' או"ח תנא' מ"ב סוף סק"צ)

בית מאיר ד"ה אי"כ ה"ה הכא, ד"ה וי"א אפילו אינו ב"י (ועי' לעיל סי' צה', סעיף ב' ברמ"א)

סעיף ד'

ב"ח - ד"ה כתב ב"י ע"ש שבלי הלקט, ד"ה וכתב מהרש"ל

פמ"ג - משב"ז יגי' (ד"ה ודע דממ"ש הת"ח)

סעיף ה'

פמ"ג - שפ"ד כב'

סוגיא דבישול עכו"ם - מס' ע"ז דף לח, ויו"ד סי' קיג'

ע' מס' ע"ז לה: מתני', וע' בגמ' דף לז: (השלקות) - לח: (וכבשין שדרכן) גפ"ת רא"ש (אות כח' - לוי) ור"ן (יד: באד"ה רבי יהודה "והשלקות" - טו: ד"ה מאי שנא).

סעיף א'

דגול מרבבה

רעק"א (יש דפוסים שחסר קטע זה) ד"ה ללפת בו את הפת, "אבל אם אינו ללפת ולא לפרפרת כגון מרקחת מותר, תורת חיים" גליון מהרש"א דיני בישולי עכו"ם (וע"ע בפתחי תשובה קיד', סק"א מש"כ מהפנים מאירות), וע"ע בגליון מהרש"א על סעיף א'.

סעיף ב', ג' - בטור נמצא אחר סעיף טו'

סעיף ו' - יא - כדאי ללמוד כל הסעיפים יחד

סעיף ו'

ש"ך סק"ח - "כמו שמחלק הר"ן להדיא" ע"ש שכתב (טו: ד"ה ואף היתר זה) "שקרוב אני לומר דהשלכת עץ לתנור הראויה לאפות מהני טפי מהיכא שישאל הביא עיקר האש ואינו ראוי לאפות דבעץ איכא קרובי בשולא מיהת וכ"ת כש"כ דבמביא עיקר האש איכא קרובי בשולא ליתא משום דמשמע דקרובי בשולא לא מהני אלא היכא שיש שם אש הראוי לבשלי"

סעיף יג'

ב"ח - ד"ה ומ"ש ויש מן החכמים שהתירו

סעיף טז'

נקוה"כ

משנה ברורה - סימן שיח' סק"ד, וסימן שכח' סק"ג ושער הציון שם

הלכות חלב גבינה וחמאת עכו"ם - ע"ז דף לה. ויו"ד סימן קטו'

ע"ז כט: מתני' (מ"אמר ר' יהודה שאל ר' ישמעאל")

לד: (א"ר יהודה) - לה: (והפת), ותוס' (לה). ד"ה לפי שא"א, ד"ה מפני שמעמידן, וד"ה חדא קתני

לט: (תנינא להא דת"ר - והדבש) דקאי על מתני' דקתני "ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עכו"ם וישאל רואהו"

רא"ש סימן כו', מ' (ד"ה מתני'). ור"ן (יג.). ד"ה מתני', (יד.) ד"ה גמי עד ד"ה פת פורני

רמב"ם פי"ג הלכות מאכ"א הל' יב' - יז'

סעיף א'

ב"ח ד"ה והב"י

פרישה - א'

ט"ז סק"א - "מדזכר המרדכי לשון ראייה" ר"ל שהזכיר בדעת היש אומרים "אפי' אין ישראל רואהו" וע"ז אמר שטעות הוא.

פר"ח סק"ז (לכה"פ ד"ה הכלל העולה)

(אגר"מ יו"ד ח"א סי' מז')

סעיף ב'

בית מאיר ד"ה מאריך להשיג

פתחי תשובה סק"ז - ע"ע באו"ח סי' שז', מ"ב סקע"ט ושעה"צ (צ')

סעיף ג'

ב"י ד"ה כתב רבינו ירוחם - "אבל חמצן של עכו"ם וכז"ל צ"ל חמצן של כותים ואזיל למ"ד כותים גירי אמת הם ויש להם דין ישראל וכיון דדרשו ממחרת השבת בע"א מחז"ל ומחמת הדרשה קובעין פסח ביום אחר מקביעות חז"ל לכן יש חשש בשאור שלהם אולי היה ברשותם בפסח ואסור משום חמץ שעבר עליו הפסח.

ב"ח - ד"ה ומ"ש והחמאה, ד"ה כתב בתשב"ץ.

(בענין אבקת חלב: עי' שו"ת הר צבי יו"ד סי' קגי וקד').

סוגיא דהגעלת כלים (ע"ז עה: ויו"ד סי' קכא')

עבודה זרה עו.

בהדי הדדי קא שלים זמנייהו - לאו דוקא, ועי' רש"י
לעולם כדקאמרת מעיקרא - עי' ברש"י, וצ"ב דמה בכך שלא היה ניכר מעולם, ועי' בריטבי"א דמה שנשאר אחר ההגללה לא הוי אלא כנ"ט בר נ"ט דא"א לחול עליו איסור וע"ש עוד מש"כ בענין חמץ אי מקרי התירא בלע או איסורא בלע.

עו:

רד"ה ונועצה - "וי"א משפשה בבגד צמר" והיינו דלא כדפירש במתני', ועי' מש"כ בזה המהרש"א

פסחים ל:

תוד"ה התורה העידה - "ונראה לרשב"א וכו'" עי' מה שביאר המהרש"א בזה.

יו"ד סימן קכ"א (סדר הכשר כלים הנקנים מן העכו"ם)

סעיף ב'

דגמ"ר

סעיף ג'

ב"ח - ד"ה ואם בא לערות, ד"ה כתב הרשב"א כל כלי מתכות

סעיף ד'

ש"ך סק"ח - עי' מש"כ רעק"א והפ"ת בסק"ז מהחת"ס. והעתקנו תשובתו של הרמ"ע להקל על המעיין:

שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן צו'

שאלה: למה החמירו במחבת יותר מביוורה כששתיהן נקחות מן הנכרי, שהמחבת צריכה ליבון והיוורה בהגללה סגי לה, ובמחבת של ישראל להכשירה לפסח לא הצריכו בה אלא הגעלה וכו'.

תשובה: ידוע שכל דיני הכשר כלים מפרשת מדין ילפינן להו וכתוב "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים". הרי לא הקפידה תורה אלא על האמצעי המבליע שהוא יהא המפליט וביוורה בין של עכו"ם בין של ישראל רוב תשמישה ע"י מים והם והאש יחד אמצעים לאסור ולהתיר שבליעתה ופליטתה היא ע"י רותחין, אבל מחבת רוב תשמישה בלי מים אלא ע"י שאר משקין כגון שמן והדומים לו ויש להם לעכו"ם חלב מהותך וקרבי דגים טמאים ודם וקלב בהמה טמאה ושאר מינים כאלה שמטגנים בהם במחבת והיא בולעת איסור כל הטגונים הללו מלבד בליעת הנבלה וכיוצא בה המתבשלת בהם, ומבשלים בכל יום בשר בחלב ואין כאן אמצעי מבליע שאין איסור בגופו אלא האור בלבד. משא"כ מבחבת שבשלו בה חמץ שכל הטגונים שלנו מותרים בפסח וכשהם מרותחים מבליעים החמץ בתוכה והחמץ הבלוע ע"י רותחין נפלט ע"י רותחין. ומה שצריכין להיזהר בו כל ימות השנה הוא שאם אירע למחבת חולבת בת יומה שנתבשל בה בשר מטוגן בשומן שגם הוא מין בשר ואסור בחלב, או מחבת של בשר ב"י ונתבשל בה חלב אין לה הכשר אלא בליבון שהאור פליט בליעה ראשונה ומשבחת בתבשיל והתערובת חוזרת ונבלעת בכלי ואין כאן אמצעי מבליע שאין אסור בגופו אלא האור בלבד וכו'.

סעיף ו'

טור - "וניל דווקא כשנשתמש בכלו" נראה שהמפרשים הבינו שהטור חולק על הרשב"א, וע"ע בפרישה כב'

סעיף ז'

בב"י ד"ה וכתבו התוספות - במהדורת צורת הדף חסר הציון של הדרכי משה [הארוך] אחר "ולא קרקע רכה" וכן בסוף הדיבור.

יום א' ה' שבט - ע"ז עה: (מתני'), **ושם בגמ'** (ת"ר הלוקח כלי תשמיש) - **סוף המסכת גפ"ת** (חוץ מתוד"ה ב"י, שכבר ראינו) **שם עז:** "דרש רבא נעוה ארתחו" ותוד"ה דרש רבא. **רא"ש** (סוף ס"י לוי "עוד כמה מלבנ"י) **ר"ן** (מ. מד"ה לא אסרה תורה)

פסחים ל. (אמר רב קדירות בפסח) - **ל:** (מתני') **גפ"ת. רא"ש** (ס"י ו' - י"ו) **ור"ן** (ז: ד"ה אמר רב - ט. ד"ה מתני')

הלכות הגעלת כלים - או"ח סימן תנ"א

סעיף א' - ב"ח ד"ה ומש"כ טוב לסוגרן. חק יעקב סק"ו

סעיף ג' - חק יעקב יד' (בענין אי חמץ מקרי התירא בלע או איסורא בלע)

סעיף ד' - אשל אברהם י"ו. רעק"א על הרמ"א

סעיף ה' - אשל אברהם יד' (בענין כתשמישו כך הכשירו האריך המשב"ז ט' בכל הדינים)

סעיף ו' - במש"כ הרמ"א ההכשר דאבן מלובן - עי' ב"ח ס"י תנב' ד"ה סדר הגעלה (עד "ועיין תרוה"ד) ואשל אברהם יח' משב"ז יג'

סעיף יא' - (עי' במח"ש ומשב"ז טז' ד"ה אמר הכותב, שהאריכו במש"כ הרמ"ע מפאנו המובא ש"ך ביו"ד ס"י קכ"א אשל אברהם כב', כג'). (השערי תשובה האריך במה נקרא תשמישו ע"י האור).

סעיף יג' - מחצית השקל סק"ח (המשב"ז האריך בדי חששות שיש בטלאי. וע"ש בסו"ד דכ"ז בטלאי שבפנים משא"כ כשהוא בחוץ)

סעיף טו' - בענין זיעת אבוכין עי' מש"כ האשל אברהם ל', וע"ע בחק יעקב שציון למה שכתב בעצמו במנחת יעקב כלל לה' סק"א: וז"ל: [על מש"כ הרמ"א בתורת חטאת "ואפשר לומר הואיל והנאפה תחתיו הוא יבש אינו מעלה זיעה כמו קדירה ולכן לא קיבל רק ריחא בעלמא שאין בו ממש"י] "ואף שכתב הטור באו"ח ס"י תנאי דכיסוי של ברזל שמשמין אותו על חררה שנאפת על הכירה שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהבל

החררה שתחתיו עכ"ל, ואפשר דשאני התם כיון שנתשמש בו כל השנה חיישינן לזיעה קצת אף בלא רוטב משא"כ הכא דלא נשתמש בו רק פעם א', ועי"ל דהתם לענין לבון והגעלה לכתחילה קאמר דיש להחמיר משא"כ בדיעבד, ועוד דאף דאינו מזיע כ"כ כמו כיסוי קדרה מ"מ מזיעה קצת וחמץ בפסח במשהו".

סעיף טז' - (ע' מחה"ש ד"ה ומה"ט עושים שלא כדיון, שהביא האבן העוזר שהשיג על המג"א במש"כ לענין חתיכת הזנגביל)

סעיף יז' - משב"ז כ'

סעיף כ' - חק יעקב נהי' (יוםהרי"ו וכו"י) אשל אברהם לח'

סעיף כא' - משב"ז כה'

סעיף כו' - משב"ז ל'

או"ח סימן תנב'

סעיף א' - (במשב"ז ב' האריך בפועלת ההגעלה ומה שיש להעיר עליהם מצד ההלכה)
ביאור הגר"א - א' ("אבל לדעת הרמב"ן וכו"י) ועי"ע בזה בביה"ל ד"ה שאין צריכין

סימן פז' (באיזו בשר נוהג דין בב"ח והיאך נקרא בישול)

סעיף א'

טור ומחבר: כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים לאיסור בישול אכילה והנאה והוציא אכילה בלשון בישול לומר שאינו אסור מה"ת אלא דרך בישול (לאפוקי כבש ומליחה - ש"ך) אבל מדרבנן אסור בכל ענין. **רמ"א:** כל בב"ח שאינו אסור מה"ת מותר בהנאה (דלא כמהרש"ל שהחמיר לאסור בהנאה - ט"ז וש"ך).

פתחי תשובה (א): לרמב"ם בב"ח אסור אפי' שלכ"ד אכילה והנאה. **ב)** מלקות על הנאה: לרמב"ם אינו לוקה, לשאר פוסקים לוקה ונ"מ בזה"ז אם פסול לעדות. הפמ"ג הסתפק לענין חצי שיעור בבישול והנאה אם אסור מה"ת: בעני"ז כי הצל"ח דבהנאה לרמב"ם הני"ל דאינו נוגע למלקות בודאי חצי שיעור אסור מה"ת, ולשאר פוסקים הגם דחייש אסור מה"ת אבל אינו לוקה עד כזית, לרעק"א שיעור הנאה הוא פרוטה. בשר בחלב קוברין אותו, ואם שרפו אפרו אסור בהנאה מה"ת. **ג)** טיגון: לפר"ח אסור מה"ת, המנ"י וחוו"ד צידדו דאינו בכלל בישול, ובהפ"מ יש להקל (פמ"ג). **חס בחם בלא רוטב**: לא הוי דרך בישול (פמ"ג בשם מהרש"ל). כל שאיסורו מדרבנן ומותר בהנאה לפני שיתן לעכו"ם אסור לבשלו דאז יעבור על איסור בישול ויאסר בהנאה. **ד)** חמאה שנתבשלה בקדירה של בשר: לשער אפרים אסור בהנאה ואפי' לנרות חנוכה אסור דכתותי מכתת שיעורא, ובאליה זוטא תמה דהא בלא"ה אסור משום בישול בב"ח (וציין לשבו"י דס"ל דהיא דהיא שהבישול לא עשה מידי שיהא המאכל ראוי לאכילה אינו חייב משום בישול בב"ח).

סעיף ב'

טור ומחבר: גדי לאו דוקא דה"ה שור שה ועז ולא שנה בחלב אִם ולי"ש חלב אחרת.

סעיף ג'

ב"י: בשר חיה ועוף בחלב: עוף לכו"ע מותר מה"ת, וחיה מח' ר"ע ור"י הגלילי: לר"י רמב"ם ורשב"א ק"ל דאיסורו מדרבנן אבל כ' הרמב"ם דרק אסורם באכילה ולא בבישול והנאה. לשון הטור אינו מכוון: שפ"ל בשר טמאה בחלב טהורה ובשר טהורה בחלב טמאה בכלל מה שאסרו חכמים באכילה ומה ענין יש לאסורו מדרבנן אחר שכבר אסור באכילה מה"ת. **ב"ח:** נ"מ לענין חנין וחהר"ל. **ט"ז:** ליכא חנין אלא כשכל אי' מותר בפניע וכיון דליכא חנין גם ליכא חהר"ל. **ש"ך:** אין כוונת הב"י דליכא נ"מ אלא דליכא טעם לאסורו. דגים וחגבים בחלב: כ' הרמב"ם רשב"א ור"ן דמה דקתני דמותר לבשלם בחלב לאו דוקא וה"ה לאכלם מותר. אבל אין לאכול דגים עם חלב דיש סכנה בדבר **ד"מ**: ליכא סכנה אלא בדגים בבשר.

מחבר: אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה אבל בשר טהורה בחלב טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה מותרים בבישול ובהנאה ובשר חיה ועוף אפי' בחלב טהורה מותר בבישול ובהנאה (ודלא כהב"ח שאסר בשר עוף בחלב בבישול והנאה - ש"ך) ואסור באכילה מדרבנן. אבל דגים וחגבים מותר לגמרי בחלב (וליכא סכנה בדבר - ט"ז וש"ך). **רמ"א:** נהגו להניח בשר עוף בחלב שקדים הואיל ואינו רק מדרבנן אבל בבשר בהמה יש להניח שקדים משום מראית עין. **ט"ז:** גם בעוף יש להניח לכתחילה ובדיעבד מותר לאכול (אפי' בבשר בהמה - פ"ת). **ש"ך:** גם בדרבנן שייך מראית עין. **פתחי תשובה (ה):** כבד שטיגנו בחמאה: המהר"ם שייך צידד להקל דטיגון לא הוי בישול וכבד הוי דם וגדי אסרה תורה ולא דם (רק צירפו כסניף בעלמא - פמ"ג). **ו)** בשר נבילה בחלב: בודאי לוקה על בישולו אבל ליכא איסור אכילה של בב"ח, ולענין איסור הנאה: לדגמ"ר הסומך להקל כרמב"ם לא הפסיד, לכנפי יונה ופמ"ג אסור וכן נקט החת"ס והוסף דלהדליקו בידיים לכו"ע אסור משום בבישול בב"ח. נר שאינו של חנוכה אינו דבר שבמנין. **ז)** בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינה אסור מה"ת (תפ"מ). **ח)** מותר לבשל בשר לגוי בקדרה חלבית שאב"י דכיון שאיסורו מדרבנן לא גזרו בבישול אבל אפי' יש להחמיר מדכתב הרמ"א (ס"ו) דאסור לחתות וכו'. **ט)** דגים בחלב: לחינוך ב"י דעת הרופאים דמטוגנים בחמאה מותר ומבושלים בחלב אסור (לחת"ס זה אינו אמת ונאמן עלינו הרמב"ם) וכ"כ הפמ"ג אבל משמע דאף בחלב בדיעבד אין לאסור, ולאדני פז' כיון שכי' רבינו בחי' דעם חלב או גבינה יש סכנה גמורה לכן אפי' בדיעבד אסור אבל בחמאה שרי דכל העולם עושים כן. ונראה לי דהאידיא שכל העולם מבשלים גם עם חלב שרי. **י)** בעוף אי"צ להניח שקדים אלא בסעודות גדולות דאיכא מרי"ע גמור אבל לא בביתו.

סעיף ד'

אסור לבשל בחלב אשה מפני מראית העין ואם נפל לתבשיל בטל וא"צ שיעור (אבל בעירב במזיד אסור לו - רעק"א) **רמ"א:** לפי"ז כ"ש דאסור לבשל לכתחילה בחלב טמאה או בשר טמא בחלב טהור, ודוקא בשר בהמה אבל בעוף דרבנן אין לחוש. מראית עין בחלב טמאה: **ט"ז:** ל"ש מראית עין כיון שאסורה באכילה אבל למעשה אין להקל נגד הרמ"א. **ש"ך:** ליכא מראית עין בבישול אפי"כ יש אפשרות שכוונתו לאכלו. ועוד בשר או חלב טמאה ניכרים וליכא מרי"ע.

סעיף ה'

ב"י: ביצים הנמצאים בעופות: אם הם גמורות מותרות לאכלן בחלב, לרבי יעקב אם היו מעורות בגידין אסורות. משמע מהפוסקים וכ"כ ה"ה דהלכה כתי"ק (ש"ך - רוב ראשונים פסקו כרבי יעקב). מה מקרי גמורות: לרשב"ם רק כשיש גם הקליפה הקשה, לארחות חיים בשם י"א צריך שתגמר הקליפה הלבנה הרכה, לרשב"א ור"ן כשנגמר החלבון וחלמון אפי' עדיין מעורה, לרש"י אפי' רק נגמר החלמון אפי' שמעורה (ובטור משמע שפ"י ברש"י דכל שמחוברת עדיין לא נגמרה, ואפי' פירשה צריך שיהיה גדול כל צרכה). הגם שאסור לאכלן בחלב אבל מותר לאכול חלב אחריו (רבינו יהונתן). מליחה: מנהג העולם שכל שאין להם חלבון מולחים אותם אפי' עם בשר (**ד"מ**): לא"ה כל שאין כמותה נמכרת בשוק צריכה מליחה ונראה דטוב למלחה לבדה).

מחבר: ביצים הנמצאים בעופות אם הם גמורות שיש להם חלבון וחלמון אפי' שמעורה בגדים מותר לאכלה בחלב אבל באין לה אלא חלמון אסור לבשלם (ר"ל לאכלם - ש"ך) בחלב אבל מותר לאכול אחריהם חלב (אפי' באכל ביצה שנגמר רק החלמון ועדיין מעורה - ש"ך). המנהג: שאין לאכול שום ביצה הנמצא בעוף בחלב אפי' נגמרה הקליפה הקשה (מהר"א מהרש"ל ט"ז וש"ך) אבל מדינא: **ט"ז:** כל שנגמרה הקליפה אפי' קרום לבן לחוד סגי. **ש"ך:** בדיעבד בקליפתן רכה ואינן מעורות מותר ובמעורות אסור אפי"כ בהפס"מ דאז מותר אפי' רק נגמר החלמון ומעורה.

פתחי תשובה (א): ע' בשער המלך שיישב דעת הב"י **ב)** אפי' להמנהג הני"ל בהטילה הביצה בחייה אפי' כשהקליפה רכה מותר לאכלה בחלב לכתחילה (יעב"י).

סעיף ו', ז'

ב"י: צ"ב אמאי החליף הטור הסדר של הרמב"ם וכתב דם שבשלו בחלב עם מעושן, דשאני דם שבשלו דאין לוקין משום בב"ח אבל לוקין משום דם (וכ"כ רש"י דם שבשלו אסור מה"ת, וע"כ ס"ל דמאי דאיתא דם שבשלו אינו עובר עליו הוא דלא כהלכה).

מחבר (ו): המעושן והמבושל בחמי טבריה אין לוקין עליו. וכן המבשל בשר במי חלב, בחלב מתה, בחלב זכר (של בהמה - ש"ך), או שבישל דם בחלב פטור (אבל איסורא איכא בכולהו). **רמ"א:** וחלב זכר (של אדם - ש"ך) לא מקרי חלב כלל ואם נפל לקדירת בשר אינו אוסר. אבל חלב מתה ומי חלב אוסרים המאכל וגם בבישול יש לאסור לכתחילה. חומרות בעלמא: * אין לחתות האש תחת הקדרה של עכו"ם משום בישול בב"ח (וכן אסור לבשל בשר איסור בבית ישראל בקדירה של גוי שמא יחתה - ש"ך) * אין לערב מים (רותחים - ש"ך) שהדיוח בהם כל בשר עם מים שהדיוח בהם כלי חלב ולתנם בפני בהמה דאסורים בהנאה. * אין לשמש בכלי שעושים מים לחפיפת הראש שנעשה מאפר שיש בו בשר וחלב (ולא מיתסר לחפיפת הראש דאינו נהנה מגוף הבב"ח - ש"ך) * אין להשתמש בקדרות (של חרס - ש"ך) של התנורי בית החורף דנתזים עליהם בשר וחלב. והמקיל בכל זה לא הפסיד.

פ"ת (ג): המחבר איירי בחלב בהמה והרמ"א בחלב אדם דלא כמהר"י. **יד)** המבשל בשר בחלב בן פקועה: יש להסתפק אם אסור מדרבנן כחלב שחוטה כיון שאינה טעון שחיטה, או שאסור מה"ת דאכתי ראויה להיות אִם. רעק"א ושעה"מ הקילו, והנוב"י החמיר.

מחבר (ז): המבשל שליל בחלב חייב וכו' האוכלו. אבל המבשל שליא. עור. גידים. עצמות. עיקרי קרנים וטלפים הרכים. פטור (אבל איסורא איכא - ש"ך).

פתחי תשובה: טו נמצא עצם חלול בתבשיל של חלב וספק אם היה בו מוח שנמס במאכל: למניי ספק דאורייתא לחומרא, לבל"י לא מחזיקין איסורא, לפמ"ג אפי' בלי מוח העצמות אסורין מדרבנן. אלו שעורותיהן כבשרן הסתפק הפמ"ג אם דינם כבשר לענין בב"ח.

סעיף ח'

ב"י ומחבר: י יש מי שאומר דנסיובו דחלבא אינם בכלל מי חלב ואסור מה"ת, אלא מי חלב היינו אחר שעושים הגבינה מבשלים הנסיובי והואכל צף למלמלה ולא נשאר בו אלא מים בעלמא זהו מי חלב.

סעיף ט'

ב"י: סתירה בדין חלב הנמצא בקיבה: דתניא קיבה שבשלה בחלבה אסורה משמע שיש לה דין חלב, אבל קתני דכשירה שינקה מן הטריפה מעמידין בקיבה דמשמע דדינו כפירשא בעלמא. להלכה: לגאונים הרי"ף הרמב"ם והרשב"א הברייתא האוסרת נשנית קודם חזרה וקיי"ל דקיבה בין קרוש ובין צלול הוי פירשא. לרש"י ור"ן ל"ג כשירה וכו' וקיי"ל כברייתא דקיבה ובין צלול ובין קרוש דינה כחלב גמור. לר"ת והרא"ש (לדעת הטור) הברייתא איירי בחלב צלול ולכן אסור והמשנה איירי בקרוש ולכן מותר. צלול ואח"כ נקרא: למרדכי נעשה פירשא, לרשב"א אסור כדמוכח ממה שהצריך שיקרוש בחיי הבהמה. נמלח ונכבש בתוך הקיבה: משמע דלר"ף ודעימיה מותר להעמיד בה וכן לר"ת בקרוש, אבל לרבינו ירוחם י"א (וכ"נ במרדכי) דאפי' לגאונים אסור שיש בה טעם בשר. להלכה: קיי"ל כהרי"ף אבל לכתחילה יש להחמיר שלא להעמיד בקיבה שנמלחה ובדיעבד מותר (ד"מ: בצלול גם בדיעבד אסור). עור הקיבה שמייבשין אותו: הוי כעץ בעלמא ומותר למלאותה בחלב (שבלי הלקט).

מחבר: מותר לבשל בשר בחלב הנמצא בקיבה אפי' בצלול שבה, ויש מי שאוסר רמ"א: והכי נוהגין (לאסור צלול. והמהרש"ל אסר אפי' בקרוש - ט"ז וש"ך).

סעיף י' א'

ב"י: איך שייך ביטול בקיבה כיון שהוא מעמיד: לר"י מגאש רמב"ם ור"ת רק בקיבת נבילה ליכא ביטול מדין מעמיד אבל קיבת כשירה דהתירא אפי' מעמיד בטל בסי' כיון דאיסור בב"ח תלוי בני"ט, ולמרדכי כל מעמיד לא בטל. העמידו גבינה בקיבה ומצאו אח"כ חתיכת דקין עם הקיבה: הרשב"א התיר, וכן רבינו ברוך משום זוז"ג דודאי העמיד גם מהקרוש. אם גבינה מקרי חת"ל: חוששין ולכן בידוע שאי' אסור אוסרת כל השאר (מרדכי). איסור הנאה בבשר שנכבש בחלב: הגה"ה הסתפק וכו' דאין מוחין ביד המתירו.

מחבר (י'): חלב הנמצא בקיבה [רמ"א: לכתחילה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן אבל בדיעבד אין לחוש עד] שנמלח בקיבתה (הגם דאנן מחמירין לאסור מיד ואפי' בנמלח רק מליחה מועטת הכא יש להקל דבלא"ה יש הרבה מקילין - ש"ך) או שעמד בו יום א' ואז אסור להעמיד בו. רמ"א: ובדיעבד כשהעמיד בצלול אוסר עד שיהיה ס' נגד הקיבה, ובקרוש מותר. אם היה הקיבה צלול ונקרש דינו כצלול ויש מקילין ובמקום הפסד יש להקל. עור הקיבה (וכן שאר בני המעיים - ש"ך) שמלחו וייבשו עד שנעשה יבש כעץ ומלאו חלב מותר (אבל לכתחילה אין לעשות כן - ש"ך).

פתחי תשובה: טז בנמלח מליחה מועטת שהקיל בה השי"ך אם בישלו אח"כ אסור דאז הוי ספק דאורייתא (פמ"ג). יז' ע' בחת"ס עט' ופא' על משי"כ השי"ך דהטור ס"ל כר"ת דמעמיד בטל בסי'. יח' כ' הפמ"ג דבנבלע חלב גמור בקרוש ומשם נבלע בבשר אסור, דדוקא טעמא נהפך לפרש ולא בעין, ושוב פקפק בזה. יט' העמדת גבינות בעור קיבה יבשה: לרעק"א כשיש ס' מותר לכתחילה. חת"ס הקיל לעשות גבינות במיץ היוצא מעור הקיבה דודאי יש ס' כנגדו (הגם שאסור לבטל איסור לכתחילה) וגם יקח קצת חלב קרוש שיהיה זוז"ג (הגם שאסור לגרום זוז"ג לכתחילה) בצירוף תרי דרבנן שאין במיץ היוצא איסור דאורייתא של טע"כ, וגם הכא איירי בכבישה דבב"ח דליכא אלא איסור דרבנן, לכן יש להקל לענין בהפס"מ. כ' לתפארת צבי תולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם יי"ש מותר. כא' בשר יבש כעץ: לפמ"ג גרע מעור יבש ואסור (וכן עור יבש בבישול או שרייה מעלי"ע אסור), ללה"פ מותר ולכן עין בהמה שנתייבש שהניחו בתוך חלב רותח החלב מותר, וכן בתפארת צבי הנ"ל מבואר דבשר יבש וכן בשריה מעלי"ע מותר. לנב"י בשר כשר יבש אי"א לחול עליו איסור בב"ח אבל בשר איסור יש לא פקע ממנו איסורו (ובתפארת צבי והשי"ך מבואר דבשר איסור יבש מותר).

מחבר (יא'): אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה דינו בנותן טעם, אבל המעמיד בעור קיבת נבילה וטריפה ובהמה טמאה אוסר בכל שהוא רמ"א: משום דהמעמיד בדבר האסור בעצמו אפי' באלף לא בטל. אבל בהיה ג"כ מעמיד היתר הוי זוז"ג ומותר כשאיכא ס' נגד האיסור (דוקא כשאין האיסור יכול להעמיד בעצמו בלי ההיתר - ט"ז וש"ך).

סימן פח' (שלא להעלות בשר על השלחן שאולכין גבינה)

סעיף א'

טור ומחבר: בשר אפי' של חיה ועוף אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה (וה"ה איפכא - ש"ך) שלא יבא לאכלם יחד (ולא מהני להעמיד שומר - רעק"א, ועי' ביד אפרים בסו"ד) אבל בשלחן שסודר עליו מותר ליתן זה בצד בזה. ש"ך: מותר להעלות נבילה וכל דבר שאסור מצד עצמו כיון דבדילי מיניה חוץ מלחם האסור דבעי הרחקה טפי דעליו יחיה האדם.

פתחי תשובה: א להדליק בחמאה: יש ליהרהר דגורנין שמה ינטף על הבשר (אלי' זוטא) להדליק בשומן: לבל"י יש לגזור כמו בחמאה, לפמ"ג רק בחמאה אסור דמהותך ויכול לשפך אבל בשומן כעין פתילה לא חיישינן שיטוף. להדליק בחלב: מותר דמרחיקו מאוכל. (יד אפרים: בתוך ו' שעות אחר בשר מותר להתעסק בחלב אבל יש לחוש במאכלים שהדרך שהמתעסק בהם אוכל מלאכתו).

סעיף ב'

טור ומחבר: איסור העלאה הוא דוקא בבי' בני"א המכירים זא"ז (דהיינו שאינם מתביישים לאכול כ"א מחבירו - ש"ך) ואפי' מקפידים זע"ז (דלא כהמהרש"ל שהתיר במקפידין כשאין אחין - ט"ז וש"ך) אבל אכסנאים שאין מכירים זא"ז מותר. ואפי' במכירין אם עשו היכר כגון שכ"א אוכל על מפה שלו או שנתנו פת ביניהם להיכרא מותר רמ"א: כשאין אוכלין מן הפת. אבל נתנו ביניהם כלי ששותין ממנו שאין דרכו להיות על השלחן הוי היכר אע"פ ששותין מהכלי. וכ"ש דמנורה או שאר דברים (כשיש להם קצת גובה - ט"ז) הוי היכר (רק כשאינם מונחים על השלחן במקומם הרגיל - ט"ז וש"ך). והיו זהירים שלא לשתות מכלי א' (אפי' ב' אכנסאים ובי' שולחנות - ש"ך) משום שהמאכל נדבק בכלי וכ"ש שלא יאכלו מפת א'. ונוהגין ליחד כלי של מלח לכ"א בפני"ע כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח.

פתחי תשובה: ב המודר הנאה ממאכל: אסור להעלותו על השלחן (ש"ך). ג' בנדרו הנאה זמ"ז: מותרים לאכול בשר וגבינה דשונאים זא"ז (רא"ש). ביושבים רחוקים זמ"ז: כשא"י לפשוט ידו ולאכול ממה שאוכל חבירו מותר בלא היכר (מהרש"ל). ד' אכל בשר האם מותר לישיב ליד מי שאוכל גבינה: הבי"ע אסר, והפמ"ג כ' דאין נוהרים בזה. כשאחרים אוכלים עמהם: למשאת בינימין אי"צ היכר.

סימן פט' (שלא לאכול גבינה אחר בשר)

סעיף א' / ב'

ב"י: תאני אגרא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן: פירושו: לרמב"ם באכל גבינה מותר לאכול אחריה עוף וחיה בלי קינוח הדחה ונט"י, לר"ף ורשב"א באכל גבינה מותר לאכול אחריה עוף וחיה בלי קינוח הדחה ונט"י, לרמב"ן ור"ן אפי' הפוך שאכל עוף מותר לאכול אחריו גבינה. ד"מ: אכל גבינה קשה: החמיר המהר"ם להמתין ו' שעות לפני אכילת בשר וכו' או"ה דמותר אבל יש בזה מידת חסידות, לבי"י מבואר בזה דיש להחמיר גם לפני אכילת עוף.

טור ומחבר (א): אכל בשר אפי של חיה עוף לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה ו' שעות ואפי שהה כשיעור אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו (כרשי"י) והלועס לתניוק צריך להמתין (כהרמב"ם). **רמ"א:** במצא בשר בין השיניים אחר ו' שעות והסירו צריך להדיח פיו (וקינוח - ש"ך) קודם שיאכל גבינה (אבל אי"צ עוד ו' שעות - ש"ך). י"א דאי"צ ו' שעות, אלא בסילוק וברהמ"ז מותר מיד ע"י קינוח והדחה, והמנהג להמתין שעה א' קודם ברהמ"ז או אחי"כ אבל צריך ברהמ"ז (או ברכה אחרונה - ש"ך) דאז הוא כסעודה אחרת (ובלא בירך ברהמ"ז אפי שהה כל היום כולו אסור לאכול גבינה - ש"ך). במצא בשר בין השיניים לאחר השעה צריך לנקרו ולהסירו (והדחה וקינוח, אבל בלא מצא אי"צ כלום לאחר שהמתין שעה - ש"ך). וי"א דאין לברך ברהמ"ז ע"מ לאכול גבינה אבל אין נזהרין בזה (**ט"ז:** בודאי צריך לזהר בזה). ויש מדקדקין להמתין ו' שעות אחר אכילת בשר לגבינה (דוקא אחר אכילה אבל אחר לעיסה אי"צ אלא שעה א' - רעק"א) וכן נכון לעשות (לכל מי שיש בו ריח תורה - ש"ך).

פתחי תשובה (א): לעס תבשיל לתניוק: לכא' לכו"ע אי"צ להמתין ו' שעות אבל כ' הפמ"ג דלא פלוג. **(ב)** בירך ע"מ לאכול גבינה: לט"ז אסור, לבכור שור יש להם על מה שיסמכו. **(ג)** חשבון ו' שעות: לכנה"ג כו"פ פמ"ג וחכ"א אינם זמניות, והמהרי"ט הביא הפרי"ח דבחורף הוא כמו ד' שעות. חולה: לחת"ס אפי רק חולה קצת מותר לשתות מימי חלב לאחר שעה א' וברהמ"ז.

טור ומחבר (ב): אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ומלבד שיעין בידיו, ובלילה (כשליכא נר טוב - ש"ך) שא"י לעיין היטב צריך לרחצם (המנהג לרחצם גם ביום - ש"ך) וצריך קינוח והדחה (ואיזה שירצה יקדים - ש"ך) וקינוח היינו שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה ומועיל כל דבר חוץ מקמח (איזה שיהיה - ש"ך) תמרים וירק לפי שהם נדבקים בחניכין ואחי"כ ידיה פיו במים או יין. בד"א בבשר בהמה וחיה אבל הבא לאכול עוף אחר גבינה אי"צ לא קינוח ולא נטי"י. **רמ"א:** ויש מחמירין בבשר אחר גבינה וכן נוהגין בגבינה קשה (לט"ז) רק במתולעת או הועמדה בקיבה, לש"ך כל שישה ו' חדשים הוא קשה) דאין אוכלין אחריו אפי עוף (לט"ז) ו' שעות, לש"ך שעה אחת) ויש מקילין ואין למחות בידם אבל טוב להחמיר (דלא כמהרש"ל שכתב דהוי כמו מנינות להחמיר בלא בא תקלה לידו - ש"ך).

פתחי תשובה (ד): אכל גבינה במזלג: לפרי"ח אי"צ נטי"י לאכול בשר, לפמ"ג יש להחמיר דליכא טורח. **(ה)** כ' הפרי"ח בקינוח צריך לבלוע דוקא, אמנם בלא"ה צריך לבלוע משום הפסד אוכלין. **(ו)** קינוח בשאר פירות: י"א דהוי כתמרי וירקא, אבל הכנה"ג העלה דמותר.

סעיף ג'

ב"י: שמש: לרשי"י לא איכפת לן מה שנוגע בסעודה שלא הצריכו נטילה אלא לאוכלין ולא לנוגעין. **ד"מ:** תבשיל של בשר - מרק: לסמ"ק דינו כבשר עצמו, לרבינו יונה ור"י רק עב דינו כבשר וצולל דינו כתבשיל. **שומן:** לרשב"א ומרדכי שומן בשר דינו כבשר עצמו, לשע"ד המרדכי אסר אפי בשומן עוף וכ' האו"ה שכן המנהג, לסמ"ק אפי שומן בהמה דינו כתבשיל. **המנהג:** שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כלל (או"ה ובי"י).

טור ומחבר: אכל תבשיל בשר מותר לאכול אחריו תבשיל גבינה והנטילה ביניהם רשות (**רמ"א:** ויש מחייבין) אבל הבא לאכול גבינה עצמה אחר תבשיל בשר או בשר עצמו אחר תבשיל גבינה חובה ליטול ידיו. **רמ"א:** ושומן של בשר (ועוף - ט"ז וש"ך) דינו כבשר עצמו. ונהגו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כמו אחר בשר עצמו ואין לשנות (ועתה נהגו איסור אפי בתבשיל גבינה אחר תבשיל בשר - רעק"א). מיהו באין בשר בתבשיל רק נתבשל בקדירה של בשר מותר לאכול אחריו גבינה (לש"ך איירי בקדירה שלא הודחה יפה ועדיין יש קצת ממשות, לרעק"א איירי בבשלו דבר חריף בקדרת בשר), וכן נוהגין לאכול בשר אחר תבשיל של גבינה או חלב מיהו יש ליטול ידיו ביניהם (אפי ביום - ש"ך) אפי אם רק יאכל תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה אם נגע בהן בידיו. שמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלין אי"צ נטילה (**ש"ך:** בודאי גם שמש צריך נטי"י בין תבשיל לגבינה). **ט"ז:** מרק של בשר: להגה"מ יש לו דין בשר, לרבינו יונה בצלול דינו כתבשיל ובעב דינו כבשר.

פתחי תשובה (ז): קדרה שלא הודחה יפה: דאי"צ להמתין ו' שעות לש"ך איירי אפי בליכא סי נגד הבשר ולפ"ז ה"ה בהושם קצת שומן בתבשיל אפי ליכא סי נגדו, ולב"י גם לש"ך איירי רק באין הממשות נטי"י ולפ"ז אין להקל בקצת שומן כשליכא סי נגדו.

סעיף ד'

ב"י: לחתוך בסכין בשרי: לרשב"א אסור לחתוך בו גבינה אפי צונן ואפי הפת שאוכלין עם גבינה, לרבינו שמשון גבינה אסור אבל לחתוך פת לאכול עם גבינה מותר לאחר קינוח דהוי נייט בר נייט.

מחבר: מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער מעל השלחן שיורי הפת שאכלו עם גבינה. אסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר (וכן להפך) וכ"ש שבסכין שרגילין לחתוך בשר אסור לחתוך גבינה אפי בצוננת ואפי הפת שאוכלים עם הגבינה **רמ"א:** וכן להיפך אסור, מיהו ע"י נעיצה בקרקע שרי (לט"ז) לחתוך גבינה אבל לחתוך פת אי"צ אלא קינוח, ולש"ך לחתוך פת ודלא כמהרש"ל שלא התיר לחתוך פת אפי ע"י נעיצה, אבל כבר נהגו כל ישראל להיות להם ב' סכנים (לט"ז) ר"ל שלא לסמוך על נעיצה כדי לחתוך גבינה אבל לחתוך פת מותר ע"י קינוח. ולש"ך ר"ל שלא לסמוך על הנעיצה לחתוך בה פת וכ"ש דקינוח ל"מ) ולרשום א' מהם שיחה לו היכר, ונהגו לרשום של חלב ואין לשנות מנהג של ישראל.

פתחי תשובה (ח): אכילה על מפה: לרדב"ז האיסור כשאוכלין על המפה ולא על קערות, ולצאת ידי חומרת הרשב"א בהפוך מפה והעברת הפתיתין סגי.

סימן צ' (דיניי כחל)

סעיף א'

ב"י: שיטת רש"י: לבשלו לכתחילה: לתוס' רא"ש סמ"ג ר"ן ורבינו ירוחם בקרוע שו"ע וטחו בכותל מותר לבשלו אפי עם בשר, לספר התרומה המרדכי והגה"מ בשו"ע וטיחה מותר לבשלו רק בלי בשר. **בדיעבד - בבשלו לבדו:** בלא קריעה שתי וערב או בלא טיחה אם יש סי' הכחל מותר ובלא סי' הכחל אסור והכחל עצמו נכלל בשיעור סי'. **בבשלו עם בשר:** אפי יש סי' הכחל אסור. **לצלל לכתחילה:** לספר התרומה תוס' רא"ש ורשב"א צריך קריעה שתי וערב (וכן גרס רש"י קיא :), להר"ן (וכן גרס רש"י קט :). אי"צ אלא שתי או ערב. **בדיעבד:** מותר אפי לא קרעו כלל. כ' הרשב"א דלהלכה יש לחוש לדברי רש"י.

שיטת ר"ת: לכתחילה לבשלו עם בשר: ע"י קריעה שתי וערב וטיחה בכותל. **בדיעבד:** בלא קרעו כלל אוסר עד ששים, ובקרעו קצת (שתי או ערב) מותר. **לכתחילה לבשלו לבד או לצלותו:** לבעה"מ ע"י קריעה קצת, לשה"ת אי"צ קריעה כלל. **בדיעבד:** לכו"ע מותר אפי לא קרעו כלל. **מהו קריעה קצת:** מרי"ת משמע דלא סגי בקריעה שקורעין הרבעים שבצד האליה לשנים, אבל מתוסי משמע דלרי"ת סגי בהכי כיון שע"י יוצא החלב הכנוס, אבל לכתחילה נכון להחמיר בזה.

שיטת הר"י: לבשלו לכתחילה: לבשלו עם בשר צריך קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, וכדי לבשלו לבדו כ' מהרלב"ח דבעי קריעה שתי וערב (להבי"ח צריך גם טיחה). **בדיעבד:** בלא קרעו כלל ובשלו בלא בשר מותר, ובבשלו עם בשר אוסר עד סי'. **לצלל:** אי"צ קריעה אפי לכתחילה, משא"כ להרמב"ם הגם דס"ל כהר"ף אבל לצלל ס"ל דבעי קריעה קצת (ואולי גם לרי"ף בעי קריעה קצת - ב"י).

(עוד דינים היוצאים מהב"י): הכחל מן המנן: לרמב"ם כיון שהוא מדרבנן (לרשב"א גם איסורי דרבנן בעי סי'), לתוס' כיון שאין הבשר עצמו אסור רק שא"י לאכלו מחמת החלב הכנוס שבו וכן נראה דעת הר"ן שכתב שאין איסורו עצמו אלא משום מראית עין. **בישול הכחל בחלב:** אינו עולה למנן ששים (הרשב"א). **נפל לפחות מנט' ונאסר ואחי"כ נפל לקדירה אחרת:** לרשב"א אינו עולה למנן סי', לרמב"ם ורא"ה עולה למנן סי' וכן נראה בדעת הר"ן שכתב דאסור משום מראית עין דלכא"ו מה"ט אין להחמיר בשניה יותר מבראשונה (**ד"מ:** דעת הר"ן כהרשב"א דבקדרה שניה אסור גמור ולא רק משום מראית עין). **נתן הכחל תחת המכבש:** הוי כטיחה בכותל (רשב"א) **ד"מ:** לחתכו שתי וערב כמה חתיכות על פני כולו עדיף מכבישה בכותל (מהרא"י).

מחבר: הביא הרמב"ם כלשונו (ובסעיף ב' כתב המנהג למעשה): הכחל אסור מדרבנן דהוי בשר שנתבשל בחלב שחוטה, לפיכך אם קרעו ומירק החלב שבו מותר לצלותו ולאכול, ואם קרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לבשלו עם בשר. כחל שלא קרעו בין של קטנה שלא הניקה או של גדולה אסור לבשלו. אם עבר ובשלו (וכ"ש אם צללו) בפני"ע (ר"ל בלא בשר - ש"ך) מותר לאכול, ואם בשלו עם בשר אחר משערין בס' וכחל מן המנן ואם היה סי' עם הכחל נגד הכחל הכל שרי והכחל אסור, ואם היה פחות מסי' הכל אסור. בין כך ובין כך אם נפל לקדירה אחרת אוסר אותה ומשערין בו בס' כבראשונה שהכחל ני"י.

ואין משערין אלא כמות שהוא בשעת שנתבשל ולא כמו שהיה בשעה שנפל. **רמ"א:** י"א דאם נפל תחילה לקדרה שאין בה ס' ונאסר הכחל אם נפל אח"כ לקדרה אחרת אין הכחל מצטרף, וכן עיקר (אבל ביש בה ס' בקדירה ראשונה גם לדידה מצטרף בשניה ודלא כלבוש - ט"ז וש"ך).
פתחי תשובה (א): לרמ"א בסעיף ב' נראה דכחל שנתבשל אפי' לבדו בפחות מסי' אם נפל לקדרה אחרת אין הכחל מן המנין, ואולי לא מחמירין כולי האי וצ"ע (פמ"ג).

סעיף ב'

ב"י: המנהג לענין בישול: להגה"מ וסמ"ק נוהגין שלא לבשלו עם בשר כלל ואפי' בקריעה שו"ע וטיחה בכותל (אולי כדפרש"י דשו"ע וטיחה הותרו רק בבישול לבדו, ואולי חששו שמא ישתמשו בקדרה לבשר). ונהגו לבשלו בקדרה מיוחדת: אולי מה"ט שמא יבאו לבשל בשר אח"כ אבל אי"כ צ"ב אמאי נהגו לחתכו בסכין בשרי וצ"ל דחששו שמא יבא לבשל ביחד עם בשר וזה ל"ש בסכין, והרשב"א הסתפק אם מותר לבשל כחל בקדרה שבישלו בשר. **ד"מ:** לשע"ד ומהר"א המנהג שלא לבשלו אפי' לבדו אלא צולין אותו.

מחבר: נהגו שלא לבשלו עם בשר כלל. ולבשלו בלא בשר בטיגון או בפשטידי"א מצריכין קריעה שו"ע וטיחה, ולצלי קריעה שתי וערב. **רמ"א:** עבר ובשלו (עם בשר - ט"ז וש"ך) אם קרעו שו"ע וטחו בכותל יש להקל בהפ"מ (דלא כב"ח שהחמיר אפי' בהפ"מ - ש"ך) אבל בלא"ה אין להתיר (אא"כ יש ס' דאז הבשר מותר והכחל אסור - ט"ז). אבל אם נתייבש דהיינו לאחר ל' יום (בסתם אי לא דחזינן דיבש לפני"כ - ש"ך) מותר בדיעבד אפי' בשלו עם בשר (ואפי' לא קרעו - ש"ך). **לבשלו בקדרה בלא בשר** נוהגין איסור לכתחילה (אפי' בקריעה וטיחה - ש"ך), וכן לטגנו אפי' נתייבש. בדיעבד בבשלו בקדרה לבדו מותר אם קרעו שו"ע וטחו בכותל (ט"ז): למהרש"ל בדיעבד אסור מאחר שנהגו לאסור. מה שנהגו לחתכו כמה פעמים על פני כולו עדין מטיחה בכותל (נתנו תחת המכבש הוי כטיחה - ש"ך). **לצלוח** לכתחילה אסור עם בשר, אבל לצלאו לחוד מותר ע"י קריעה וטיחה, עבר וצלואו לחוד בלא קריעה שרי, אבל בצלאו עם בשר מותר רק אם קרעו שו"ע וטחו בכותל ואל"ה העליון מותר והתחתון אסור (אא"כ יודע שלא היה א' מהן עליון דאז שניהם מותרים - ש"ך) ואין לאסור שניהם שמא נתהפך השפוד בדדיעבד לא מחזקינן איסורא. **לעשות פשטידי"א** מן הכחל בלא בשר נהגו בו היתר אם אין אופין אותו במחבת שדין מחבת כדון בישול בקדרה. ויש פרושים המחמירים בכל פשטידי"א אם לא נתייבש הכחל תחילה. ויש מחמירין שלא לאפות פשטידי"א כחל עם בשר בתנור קטן (אבל עם חלב מדינא אסור - ש"ך) רק יש להניח א' בפי התנור, וטוב ליהזר לכתחילה אף כי אינו אלא חומרא בעלמא. (סדרתי הרמ"א כפי הנושאים ולא כפי הסדר שכתוב בשו"ע).

פתחי תשובה: **חתך כחל עם בשר יחד:** למהר"א ששון יש מקום לאסור הבשר שהחלב נבלע בבשר בחוזק החיתוך: המנ"י פי' דאסור רק אם נצלה כך בלי הדחה, אבל לחו"ד דס"ל כל דבעי הדחה ונצלה בלי הדחה מותר צ"ל דאסור מטעם אחר דס"ל דאפי' בשר חי אסור כולו כשיש פלי.

סעיף ג'

ב"י: לחתוך כחל רותח בסכין בשרי: לתוס' הרשב"א והרא"ש מותר לכתחילה, לר"ן ליכא ראייה להתיר. **לצלוח בשפוד שצלאו בו בשר:** לרשב"א מותר (ד"מ: למרדכי אסור). אכל כחל לא יאכל גבינה עד שישיה כשיעור שהיה בין בשר לגבינה (שבלי הלקט).

מחבר: מותר לחתוך כחל רותח בסכין שחתכו בו בשר (רמ"א: וכ"ש כחל חי אע"פ שמלאה חלב) וכן מותר לחתוך בשר בסכין שחתכו בו כחל וה"ה לאכול זה בכלי שאכלו בו זה. **רמ"א:** וה"ה לצלות זה בשפוד שצלו זה (כשמלח הכחל לפני הצליה דאל"ה השפוד צריך ליבון - ט"ז) וה"ה להניחו בקערה עם בשר צלי אפי' שניהם חמים דלאחר צליית הכחל דינו כשאר בשר לכל דבר (למהרש"ל לכתחילה עדיין אסור **לבשלו** משום גזירה - ט"ז). ודוקא שקרעו וטחו לפני הצליה אבל לא קרעו כדון כל הדברים האלו לכתחילה אסורים (למהרש"ל בקרעו ולא טחו מותר לכתחילה **לחתכו בסכין** של בשר - ש"ך) ובדיעבד מותר. אם קרעו כדינו וצלואו אע"פ שמצא אח"כ גומות מלאות חלב אין לחוש. אם לפני צלייתו הניחו שלם עם חלבו ליום שלם מותר ול"א כבוש כמובשל כה"ג.

פתחי תשובה (ג): **צלאו בלא קריעה (דמותר בדיעבד) ואח"כ בישלו:** כפי הנראה יש לאסור (פמ"ג ד) גזירה לגזירה בבב"ח: לאו"ה בשר כבוש עם חלב שחוטה אסור, **לט"ז** לא גזרו כה"ג: הנקוה"כ השיג דאשכחן דוכתי טובא דגזרו גזירה לגזירה, והדגמ"ר הביא ראייה מבר גוזלא שנפל לכותח (עוף בכבישה) דגזרי' גזירה לגזירה בבב"ח ועי' חת"ס שתי' קושייתו (וע"ע ברעק"א שתי' דהט"ז מיקל היכא דהוי ב' ענינים א' מהות המין וא' מצד הבליעה, אבל מבואר דלא כדבריו מהא דאסרו עוף עם גבינה אפי' בצונן. וע"ע פמ"ג דאפי' עוף בחלב שחוטה ע"י כבישה אסור אף דהוי ג' גזירות).

סעיף ד'

ב"י: **לצלוח כחל ובשר בשפוד יחד:** איתא בגמ' כחלי תותי בשרא שרי עילוי בשרא אסור: לתוס' והרא"ש איירי בקריעה שו"ע ואפי"ה על הבשר אסור דנוטף עליו חלב בעין, לרשב"א כל האיסור עילוי בשרא רק כשלא קרעו. בשפודים שלנו ששוכבין לגמרי אסור לכתחילה שמא ירים צד א' ונמצא התחתון עליון (רש"י). **למלוח הכחל עם בשר:** לרמב"ן ורשב"א אסור כצלי, לרא"ש מותר שהמלח אינו מפליט החלב וגם אינו נבלע בדופני הכחל אלא כנוס במעור. **מחבר:** פסק כרשב"א דצליית ומליחת כחל עם בשר דינו ככבד (ע"ג בשר לכתחילה אסור ובדיעבד מותר - ש"ך), ויש מי שמתיר (אפי' בלא קריעה - ש"ך) למלוח כחל (בהוכשר כבר מדמו - רעק"א) עם בשר. **רמ"א:** ואין למלחו עם בשר אבל בדיעבד בכל ענין מותר. עור הקיבה לאחר שהסיר חלבו ממנו והודח יש לו דין שאר בשר ומותר למלחו (ולבשלו - ש"ך) עם שאר בשר.

פתחי תשובה (ה): **נבלע חלב בחתיכת בשר ומלחו:** לפמ"ג נ"ו ואסור. **שהה כחל עם בשר בכלי שאינו מנוקב:** אפשר דאסור אפי' אם אין כח במלח להוציא חלב אבל יש כח בכבוש (פמ"ג).

סימן צא' (דין בשר וחלב שנתערבו)

סעיף א'

טור ומחבר: בשר וגבינה שנגעו זב"ז מותרים אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן ומותר לצור אותם במטפחת א' ול"ח שמא יגעו זב"ז.
פתחי תשובה (א): **כשהבשר והגבינה שניהם יבשים:** לב"ח אפי' הדחה א"צ, מיהו דבר חריף יבש צריך הדחה (פמ"ג וח"ד) והדחה ר"ל בלי שיפשוף. **נעץ באיסור שמן:** לפמ"ג צריך שפשוף, לח"ד רק דוחקא ביחד עם שמונית צריך שפשוף וכ"כ הבית אפרים חוץ מחלב שנמחה במים או נקרש ע"ג בשר דבעי שפשוף גדול. **דבר רך:** בעי גרידא. **דבר שצריך הדחה שנצלה או נתבשל בלי הדחה:** מותר.

סעיף ב'

ב"י: בעל העיטור: כל מידי דבעי הדחה ואין אורחיה בהדחה, כגון בשר מבושל צונן בקערה של איסור צונן, אסור לכתחילה דלמא אכיל בלא הדחה. **ד"מ:** צ"ב מ"ש ממש"כ הטור דכלי שנשתמש בו חמץ מותר להשתמש בו מצה, י"ל: (1) בשר גרע דיש בו לחלוותי, (2) הכא בלע ע"י חמין וגרע טפי מהתם דבלע ע"י צונן (ותי' זו עיקר).

מחבר: כל מידי דבעי הדחה ואין אורחיה בהדחה, כגון בשר מבושל צונן בקערה של איסור צונן, אסור לכתחילה דלמא אכיל בלא הדחה (הגם דמותר בדיעבד בלא הדחה, לכתחילה חיישינן שמא ישכח דהכא עצם ההנחה בכלי אסור - ט"ז) אבל מידי דאורחיה בהדחה כגון בשר חי שרי לכתחילה. **רמ"א:** ודוקא דבר שיש בו לחלוותי קצת, אבל דבר יבש ממש² אם לא בלע הכלי רק בצונן מותר להניח בו דבר יבש בלא הדחה כלל (הכניס ב' התי' שכתב בד"מ יחד). **ט"ז:** יש ט"ס ברמ"א דבודאי א"צ גם דבר יבש וגם שנבלע רק בצונן וצ"ל "אבל דבר יבש ממש [מותר אפי' נבלע בחמין] אן אם לא בלע הכלי רק בצונן מותר להניח בו דבר לח בלא הדחה". **ש"ך:** קושיית הד"מ ל"ק כלל: הבעל העיטור איירי בלא קינח הקערה, והטור איירי בקינח הכלי שנתשמש בו חמץ וליכא חשש שיפליט בצונן אפי' מה שבלע בחמין.

פתחי תשובה: ב) הולכי דרכים האוכלים מאכלים מלוחים ע"ג כלי גויים: למהרש"ל בהעריני"ג לא יפה עושים דצריך הדחה ובדבר שיש בו מי מלח גרע טפי דלא שייך הדחה על המים ונאסרה כולה [אם עשה כן במזיד דהוי כמבטל איסור אבל בשוגג בטל במיעוטו - ח"ד]. לתורת חטאת בשעה"ד כגון נתאכסן בבית גוי כדעבד דמי [אבל אם אפשר יש להדיח הכלי היטב לפני השימוש]. ג) להניח בשר שאורחיה בהדחה ע"ג בשר איסור: לפמ"ג אסור אפי' על בשר כחוש דצריך שפשוף גדול ושמא רק ידיח, ולש"ך מותר, וכ"כ הפמ"ג בעצמו במק"א דרך ע"ג בשר שזמן אסור, ולח"ד ובית אפרים גם בנגע באיסור שזמן סגי בהדחה (כדלעיל ס"א) [בעניני"ז כי רעק"א דלרא"ה אסור להניח ע"ג בשר איסור אבל לרשב"א מותר].

סעיף ג'

טור ומחבר: צריך לזהר שלא יגע בשר בלחם שאם יגע בו אסור לאכלו עם גבינה (כשא' מהם לח - ש"ך) וכן יזהר שלא יגע בו גבינה שאם יגע בו אסור לאכלו עם בשר (בלא הדחה - ש"ך).

פתחי תשובה: ד) הדחה בלחם: לכנה"ג ופמ"ג משמע מהטור ומחבר דליכא תקנתה בהדחת הלחם, לפ"ת זה צ"ב דודאי מועיל גרידא ולא עוד אלא מדויק מהא שכי' דין זה אחר סעי' ב' דמועיל הדחה אבל רק בנגע בצד חיצוני אבל בנגע בצד פנימי הרך צריך גרידא.

סעיף ד'

ב"י: חם לתוך צונן: לרב עילאה גבר וכולה אסור ולשמואל תתאה גבר והכל מותר אבל צריך קליפה דאדמיקר ליה א"א דלא בלע וקי"ל כשמואל דתניא כוותיה. בנפל לדבר צלול דא"א לקלוף: לר"ת ור"י מותר בלי קליפה, לרשב"א צריך ס' נגד הקליפה (ד"מ: למהר"א"י קי"ל כריב"א אבל לאו"ה מותר בדיעבד וה"ה דבר יבש שנאסר כ"ק ונתבשל קודם שקלפו מותר בדיעבד). צונן לתוך חם אסור: לרא"ה היינו כדי נטילה, לרמב"ם רשב"א ר"ן אסור כולה. כ' התורה"ד קדרה מלאה חלב על האש שיצא החלב למעלה ונזחל על הכירה בלי שיפסקו הקילוח ונגע בבשר (קר) אסור (כדי קליפה) אם היסל"ד בחלב במקום שנגע בבשר.

מחבר: בשר צונן לתוך חלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח תתאה גבר אבל חלב רותח שנפל על בשר צונן או בשר רותח לתוך חלב צונן קולף הבשר (ולמנ"י מדיוח ואם ישלש בלי הדחה צריך ס' נגד כולו, וכ' רעק"א דלא קי"ל כוותיה) ושאר הבשר מותר (רמ"א: כשצריך קליפה ובשלו בלא קליפה מותר בדיעבד - ש"ך: היינו רק היכא שנבלל בענין שאינו מכיר הקליפה אבל כשמכירו אין להקל) והחלב מותר כולו (ט"ז: לא קי"ל הכי אלא כריב"א דצריך ס' נגד הקליפה). נפלו זל"ז צוננין מדיח הבשר ומותר (היינו לא רק בבשר וחלב אלא גם בשאר איסורים ודלא כאו"ה - ש"ך).

פתחי תשובה: ה) היכא דא"א לקלוף האיסור: לרמ"א מותר ולש"ך רק כשנבלל, לט"ז אסור, לתשואת חן בנפסק הקילוח יש להקל בפרט בבב"ח דבליעה בלא בישול דרבנן, [למג"א רק בתתאה גבר מקילין כשא"א לקלוף - רעק"א ובי"מ]. ו' חת"ס: עירוני בנחת על איסור: אסור כל טיפה מהקילוח כשנוגעת באיסור אפי' בשאר איסורים דקילי, שפיכה בב"א: רק נאסר כ"ק ובכה"ג לר"ת כשא"א לקלפו מותר אפי' בבב"ח החמור.

סעיף ה', ו'

ב"י: שיעור האיסור ע"י מליח כרותח: בכחוש: לרשב"א ורא"ש קליפה, לרא"ה נטילה, לרמב"ן ורמב"ם כולו. בשמן: כולו (ד"מ: נוהגין שאין מחלקין בין שמן לכחוש ומשערין הכל בס'). תתאה גבר במליח: לתוס' ורא"ש ליכא נ"מ איזה התתאה, לרשב"א גם במליח תתאה גבר. טהור מליח וטמא טפל מותר: לרשב"א וטור אפי' כשנוגעים, לר"ן כשנוגעים הוי כשניהם מלוחים ואסור. טמא מליח וטהור טפל אסור: אפי' כשרק עומדים בסמוך שהפליטה של זה נוגעת בזה (סה"ת ור"ן). מאכל מלוח יבש או לח שלא מחמת המלח: לא מקרי רותח ואינו אסור (סה"ת הגה"מ ומרדכי). מה מקרי א"י ליאכל מחמת מלחו: לר' יעקב ישראל כגון עיבוד שמולחין אותו הרבה לצורך הדרך, לרש"י מליחת בשר להצניע שצריך שריה כדי לאכלו, לר"ת תוס' רשב"א רא"ש מרדכי ור"י במליח בשר לקדרה (להכשירו מהדם כדי לבשלו בקדרה) דצריך הדחה כדי לאכלו. כ' הסמ"ק דמליחה מועטת לצלי לא מקרי רותח אבל הציר הנוטף ממנו הוי כרותח כיון שאין הציר נאכל מחמת מלחו (ד"מ: לאו"ה יש להחמיר דאפי' במליחה לצלי מקרי רותח כיון דאין אנו בקיאיין). כשנמלח רק צד א' של הבשר: לסמ"ק ותוס' לא מקרי רותח, לרשב"א מקרי רותח.

מחבר (ה): אינו נאכל מחמת מלחו היינו כמליח לקדרה (כתוס') ובשהה כדי שיעור מליחה מקרי רותח עד שידחו. רמ"א: י"א דלאחר ששהה שיעור מליחה לא מקרי רותח ולצורך גדול כגון הפ"מ והוא סעודת מצוה יש להקל (ש"ך: היינו רק במלחו כדי להכשירו מדמו דאז לאחר שיעור מליחה פסק כח המלח אבל בשר שכבר הכשירו מדם ואח"כ מלחו לעולם מקרי רותח אפי' לאחר שיעור מליחה אבל אין להתיר אלא בהפ"מ כמוש"כ הרמ"א, אמנם תוך שיעור מליחה אין להקל אפי' בהפ"מ). אפי' נמלח רק מצד א' כשאינו נאכל מחמת מלחו מקרי רותח אבל כשלא נמלח כ"כ מחשב צונן אפי' נמלח מבי' צדדין. וי"א דאין אנו בקיאיין ואפי' נמלח כמליחת צלי מקרי רותח וטוב להחמיר במקום שאין הפ"מ (אבל בכחוש ל"א תרי אין אנו בקיאיין בין כחוש לשמן ובין מליחת צלי לקדירה וסגי בקליפה - רעק"א דלא כפמ"ג). מחבר: מליח לאורחא אפי' לאחר הדחה מקרי אינו נאכל כ"ז שלא שראו במים ואוסר כ"ק. ואין חילוק (בכחוש לענין לאסור כ"ק - ש"ך) אם המליח העילאה או התתאה ולעולם המליח מבליע בתפול ואינו בולע ממנו ולכן בשר וגבינה שנגעו זב"ז צריך לקלוף שניהם ואם אי' מהם מלוח והשני תפל המלוח מותר בהדחה והתפל צריך קליפה. רמ"א: וי"א דכל מליחה משערין בס'. טהור מליח וטמא טפל שרי היינו כשהטמא יבש אבל בצלול (חלב מהותך לא מקרי צלול - ש"ך) נאסר הטהור מאחר שאינו נאכל מחמת מלחו בולע מהאיסור שאצלו ושניהם אסורים (אבל אם רק החלב מליח משמע במרדכי שהחלב מותר אבל לדינא צ"ע - ש"ך), אבל רק כשהטהור לח קצת אבל ביבש לגמרי (אפי' מליח - ש"ך) אינו בולע מלח שאצלו. מחבר: אם הם יבשים או לחים שלא מחמת מליחה סגי בהדחה. רמ"א: כל ציר אפי' מבשר שנמלח לצלי חשוב רותח ואם נפל על גבינה או כלי אסור אפי' במקום שאין הבשר מקרי רותח מ"מ הציר חשיב אינו נאכל מחמת מלחו. ציר האוסר שנפל על כלי צריך הגעלה וכלי חרס צריך שביירה, ואם נפל על מקום א' בכלי עץ וכד' קולף מקומו ודיו (וה"ה נפל על כולו ורוצה לטרוח לקלוף הכל - ש"ך).

פתחי תשובה: ז) הק' הצי"צ בצלול טמא שנפל ע"ג טהור מלוח דאסור אמאי ל"א שהצלול יועיל כהדחה למלח (ותי' דאדמדיח ליה א"א דלא בלע פורתא). ח) קליפה בכלי חרס: משמע מאן דלא מהני. ט) לחמודי דניאל נפל ציר או חלב מהותך חם בכלי וא"י מקומו: כשהוא מיעוט הכלי בטל ברוב. ונראה דיש להגעילו כשאפשר בהגעלה.

מחבר (ו): הא דאמרי' דאינו אוסר רק כ"ק היינו בכחוש אבל כשא' מהחתיכות שמינה שניהם אסורים לגמרי מפני שהשומן מפעפע. רמ"א: ע' לקמן סי' קה' (דלדין) אין חילוק בין כחוש לשמן דכל מליחה משערין בס' - ש"ך).

סעיף ז'

ב"י: בר יונה שנפל לכמכא שרי: וה"מ חי אבל צלי קליפה בעי, ואי אית ביה פילי או מתובל בתבלין כוליה אסור: לרא"ש צלי צונן בעי קליפה וצלי צונן דאית ביה פילי או מתובל אסור כולו, לסה"ת וטור צלי צונן בעי קליפה וחי דאית ביה פילי או מתובל אסור כולו, לראב"ד רשב"א ור"ן צלי רותח בעי קליפה ורותח ואית ביה פילי או מתובל אסור כולה אבל חי, דהיינו צונן, סגי בהדחה.

מחבר: החילוק בין נאכל מחמת מלחו הוא רק בחי' אבל צלי רותח שנפל לכמכא אפי' נאכל מחמת מלחו (ואפי' לא נמלח כלל - ש"ך) בעי קליפה ורותח ויש בו בקעים או מתובל כולו אסור (כרשב"א). רמ"א: וה"ה אפיו ומבושל (חשיב כצלי - ש"ך). וי"א (הרא"ש) דאפי' הם צוננים דינא הכי (אבל החלב מותר - ש"ך). וכן יש להוהו באין הפ"מ. ט"ז: בצלי צונן וגם נמלח קצת אין להקל אפי' במקום הפ"מ דתרי קולי לא מקילין. ש"ך: צ"ע אם אפשר להקל אפי' בהפ"מ.

פתחי תשובה: י) צלי רותח לתוך צונן: לש"ך ופרי"ח קי"ל דא"א צלי אלא קליפה, לבית אפרים צריך נטילה דאין להקל נגד תוס'. יא) כבוש ואית ביה פילי או מתובל: המנ"י הסתפק אם גם לענין דין זה אמרי' דכבוש כמבושל (והיד יהודה הכריע לקולא).

סעיף ח'

ב"י: בב"ח ע"י מליחה: לאגור בשם המרדכי יש להוכיח דמותר בהנאה, ויש דוחים הראיה ולכן אין מוחין ביד המתיר. בשר שנכבש בחלב מעליע: לר"ת אסור מדרבנן מדין כבוש, דלא כ"י דרק בחומץ אמרי' כבוש כמבושל. **מחבר:** בב"ח ע"י מליחה או כבישה אסור רק באכילה ולא בהנאה.

סימן צב' (דיני אם נפל חלב לקדירה של בשר)

סעיף א'

ב"י: בשר שנפל ליורה של חלב הבשר אסור והחלב מותר: בנפל ליורה רותחת דמיבלע בלע מיפלט לא פליט וסילקו לפני שנייה: לר"ת הסמי'ג וטור מה שבלוע השתא אינו פולט אבל מה שבלע קודם לכן פולט וכן נראה דעת הרמב"ם ורשב"א דס"ל דבליכא ס' בחלב נגד הבשר מותר רק בטעימת קפילא, וי"מ כי ניח מבליעותו הדר פליט (ולא נתבאר השיעור ותלוי באומד הדעת). לא קדם וסילקו: לרש"י אסור שהחלב שנבלע בבשר נפלט לחלב ומב"מ במשהו, לר"ת מב"מ בס' (בס' דוקא דבמין במינו ל"ש קפילא).

מחבר: כזית (לאו דוקא - ט"ז) בשר שנפל ליורה של חלב רותח טועם העכו"ם (קפילא או מסל"ת - ש"ך) הקדירה אם יש בה טעם בשר אסורה ואם לאו מותרת אפי' בפחות מס' והבשר אסור, בד"א כשקדם והוציא החתיכה קודם שתנוח היורה ותפלוט החלב שבלעה אבל בלא הוציאו עד שנח מרתיחתה אין סומכין על טעימה ואסור א"כ יש ס'. **רמ"א:** אין נוהגין לסמוך אעכו"ם ובעינין ס'.

סעיף ב'

ב"י: טיפת חלב שנפלה ע"ג החתיכה אם יש בה נ"ט באותה חתיכה אסור: לר"י איירי בכולה חוץ לרוטב דבחציה תוך הרוטב היתה הטיפה מתפשטת לכל הקדרה, לרש"י גם בחציה בפנים (ולהגה"מ אפי' כולה בפנים ורק פניה העליונים מגולים) אינה מתפשטת בכל הקדרה בלי ניעור (**ד"מ:** דעת רש"י: לר"י הטיפה אוסרת החתיכה וחוזרת החתיכה ואוסרת הקדרה, למרדכי הטיפה רק מתפשטת ואוסרת חלק החתיכה שחוץ לרוטב, לטור הטיפה אוסרת החתיכה ואין החתיכה אוסרת הקדרה: בחציה בפנים אנו נוהגין כר"י אבל באיסור דבוק אין הקדרה מצטרפת לבטל האיסור). וכ"ז רק כשלא ניער או כיסה מיד שנפלה הטיפה. כתב הרמב"ם אם ניער מתחלה ועד סוף הר"ז בני"ט: לבי"י דוקא כה"ג כיון דבעינן שינער יפה יפה, למהרל"ח לאו דוקא וא"צ אלא ניעור בתחילה. כתב הרמב"ם נפל חלב לתוך מרק או חתיכות וא"י לאיזה חתיכה נוער הקדירה: הטור תמה שאם החתיכות ברוטב א"צ ניעור ואם אינן ברוטב מה מועיל הניעור של אח"כ, ולמהרל"ח ר"ל מיד בשעה שנפל ימהר לנער ולכן גם ליכא קושיא דאין מבטלין איסור לכתחילה. לבי"י הגם שהחתיכות ברוטב צריך לנער כדי לערב הכל יפה.

מחבר: (ציטט לשון הרמב"ם): נפל חלב לתוך קדירה של בשר טועמין החתיכה שנפל עליה החלב ואם יש בחתיכה טעם חלב נאסרת אותה חתיכה (**רמ"א:** ולדידן דאין סומכין אעכו"ם בעינין ס' בחתיכה) ואם החתיכה אי' מששים מכל מה שנמצא בקדרה החתיכה אסורה והשאר מותר (דעת המחבר: ט"ז: כרש"י שנאסר החצי שחוץ לרוטב והחצי השני נאסר מאיסור דבוק וחוזרת כל החתיכה ואוסרת כל הקדרה. **ש"ך:** פסק כר"י והגם שכל החתיכה חוץ לרוטב הטיפה אוסרת כולה דלא כשאר צלי, וה"ט 1. דחלב מקרי שמן 2. ע"י הבל הקדרה מתפשטת בכולה כיון שחלב צלול 3. הבשר מקרי שמן). בד"א בשלא ניער הקדרה או כיסה בתחילה כשנפל אלא לבסוף אבל בניער או כיסה מתחילה ועד סוף (לט"ז) לאו דוקא ובניער בתחילה סגי, לש"ך דוקא עד הסוף דבעינן שינער יפה יפה) הכל מצטרף לבטל טעם החלב. **רמ"א:** וכן אם לא ניער כלל לא בתחילה ולא בסוף ולא כיסה כלל אם יש ס' בקדירה נגד טיפת חלב שנפל אינו אסור רק החתיכה לבד ושאר הקדירה מותר (חוץ מהחתיכות שנגעו בחתיכה האסורה דבעו כ"י - ש"ך) [בניאור דברין: ט"ז: פסק כר"י והחמיר מעצמו לאסור החתיכה. **ש"ך:** הסתפק אי קי"ל כרש"י או כר"י לכן התייר הקדרה ממנפ"ש ואסר החתיכה מספק. **גרי"א:** ט"ס וצ"ל "אם אין ס' בחתיכה". **רעק"א:** לטעמיה דאפי' בצלי אסור כל החתיכות דא"א בקיאין בין כחוש לשמן ולכן הכא אם אין בקדירה ס' נגד הטיפה אסור הכל]. וכן אם ניער או כיסה מיד בתחילה אפי"ג דלא ניער וכיסה בסוף כל הקדירה מצטרף.

המשך המחבר: וכן אם נפל לתוך המרק או לחתיכות ולא נודע לאיזו נפל נוער את הקדרה כולה עד שישבו ויתערב הכל (דבלא נודע על איזה חתיכה נפל ל"א חנין כיון שאותה חתיכה בטל חד בתרי ואין משום מבטל איסור לכתחילה שכל הקדרה נכנס לספק והוי כאילו נתערב הטיפה בכל הקדרה - ט"ז וש"ך) אם יש בקדרה כולה טעם חלב אסורה ואם לאו מותרת ואם לא נמצא עכו"ם שיטעום משערים בס'. **רמ"א:** ויש חולקין דאם לא ניער הקדרה מיד אינו מועיל מה שנוער הקדרה אח"כ והכי נהוג.

פתיח תשובה א) הבל הקדרה: לש"ך גורם שתתפשט דבר צלול בכל החתיכה, ולנובי"ג גם תתפשט דבר גוש כשדבוק בתולדה לחתיכה.

סעיף ג'

ב"י: אפשר לסוחטו: לרב רבי חנינא ורבי יוחנן אסור, לשמואל ר"ש ברבי ור"ל מותר: לרמב"ם רמב"ן רשב"א ראי"ש וה"ה קי"ל דאסור, לראב"ד (וי"א לר"י) אסור רק לר"י דמב"מ לא בטל אבל לחכמים מותר. ביטול בב"ח דרבנן: לאוי"ז בה"ג והגה"א טיפת חלב שנפל ע"ג עוף א"צ שיהיה ס' בחתיכה לבטלה אלא בטלה ברוב.

מחבר: כשנאסרה החתיכה מחמת החלב נאסרה כל החתיכה ואם בשלה עם אחרות צריך ס' לבטל כולה ואם מכירה משליכה והאחרות מותרות ובאינה מכירה הרוטב מותר וכל החתיכות אסורות אם האיסור חה"ל (ובאינה חה"ל בטלה ברוב - ש"ך).

סעיף ד'

ב"י: חנין בשאר איסורים: לר"י סמ"ג סמ"ק אמרי' חנין (למרדכי רק בחתיכה שהוא ניכר ומובדל ולא בדבר לח, וכ"כ הראב"ד דבלח כיון שהאיסור נבלל ולא נבלע, וי"א דרק בלח בלח אמרי' חנין או לח ביבש אבל לא יבש ביבש) לר"י מדרבנן אמרי' חנין בשאר איסורים אטו בב"ח שהוא דאורייתא אבל רק בנתערב דרך בישול, לרבינו אפרים רמב"ם רמב"ן רשב"א ורב המגיד (וכן נראה דעת הרא"ש) אמרי' חנין רק בב"ח שכי"א היתר בפני"ע, והכי קי"ל להלכה להקל. חנין ע"י איסור משהו: לר"ת היא גופה נאסרה ע"י משהו אבל ל"א שתעשה נבילה לאסור חתיכות אחרות (**ט"ז**: דתרי משהו ל"א, וכ"ש בחמץ בפסח שאיסור משהו שלו רק דרבנן דבנאסר חתיכה ע"י משהו חמץ וחזרה ונתערבה ביותר מס' וסילקו החתיכה לא נאסר התערובות הני). **לנקוה"כ:** דוקא אליבא דר"י שאסר משהו רק במין במינו יש לקולא הני"ל דר"ת דכיון שהחתיכה לא ני"ע ע"י המשהו הוי האיסור כח אחר מעורב בחתיכה ונחשבת החתיכה אינו מינו עם החתיכות שבתערובות הני, משא"כ בחמץ בפסח שאוסר במשהו אפי' באי"מ ליכא קולא הני"ל).

מחבר: ל"א חנין אלא בב"ח אבל בשאר איסורים כגון כזית חלב שנבלע בחתיכה וליכא ס' לבטלו ובישלה עם אחרות א"צ אלא ס' נגד החלב ואז אפי' החתיכה עצמה מותרת (המחבר עצמו כ' לקמן דאסור והכי קי"ל - ט"ז וש"ך). **רמ"א:** "י"א חנין בשאר איסורים (מדרבנן - ט"ז וש"ך, מדאורייתא לתוס' - רעק"א) וכן המנהג ואין לשנות אבל דוקא אם האיסור דבוק בהיתר או שנפל האיסור על חתיכה שכולה חוץ לרוטב אבל במקצתה ברוטב ל"א חנין וכל הקדרה מצטרפת לבטל האיסור ומ"מ יש להחמיר לאסור אותה חתיכה. בבב"ח (אפי' בב"ח דרבנן - רעק"א) ע"פ שאין האיסור דבוק ומקצת החתיכה ברוטב אמרי' חנין (בניאור דעת הרמ"א: ט"ז: הכרע להקל כר"י בשאר איסורים ולהחמיר כרש"י בב"ח. **ש"ך:** בב"ח הכרע כרש"י וע"כ צ"ל דניער אח"כ דא"כ גם לרש"י לא נאסר הקדרה. אמנם להלכה קי"ל כר"י). י"א דל"א חנין בלח בלח ויש לסמוך ע"ז בשאר איסורים בהפ"מ (למהרש"ל מותר בלי הפ"מ - ט"ז) אבל לא בב"ח. ביבש ביבש (שלא נתבשלו יחד - ט"ז) ל"א חנין כלל. כלי שבלע איסור ל"א חנין על הכלי. **ש"ך:** במליחה יש להקל בהפ"מ דל"א חנין ודלא כבאר שבע (ואם בשלו אח"כ י"ל דהבלוע שבו ני"ע - רעק"א). נתרסק החתיכה שבלע איסור: למרדכי אסור דנאסרה כשהיתה חתיכה חשובה, לרשב"א מותר דהשתא הכל נבלל).

פתחי תשובה: ב) לח בלח דרך בישול: לרמ"א מותר, למהרש"ל אסור כהר"ן (ואולי מקיל בהפ"מ) והנוב"י הקיל בספק טריפה שנתבשל שומן לח בשומן היתר לח בהפ"מ דסי"ס הוא אם היתה טריפה ואם קי"ל כרמ"א. ועיי' שהסתפק אם לאחר שנתערב השומן, נקרב ונעשה חתיכה קודם שנתערב בעוד היתר אם אמרי' חני"ן כיון שעכשו האיסור ניכר ומובדל בפני"ע או כיון שנתערב בלח ולא אמרנו חני"ן א"א שיתחדש איסור מעצמו עיי' הקרישה.

סעיף ה'

ב"י: טיפת חלב שנפלה על קדרה שאצל האש מבחוץ: לסמ"ג הקדרה עצמה נ"נ ואוסרת התבשיל דא"א שיהיה ס' בתבשיל כנגד הקדרה, למהר"ם מרוטנברג הטיפה אוסרת עד ס' ולכן בעינן בתבשיל ס' פעמים ס', לסמ"ק בנפלה שלא כנגד הרוטב ניחנה עד שיצטנן (ואין לנקב שולי הכלי דא"א שלא ינענע הכלי מעט) ובנפלה כנגד הרוטב אם יש ס' בתבשיל כנגדה מותר ממנפ"ש אי מפעפעת בכל הכלי הרי נתבטלה ואם אינה מפעפעת אז לא יאסר (דמפעפעת בפנים ונתבטלה בתבשיל - ב"י. ה"ט"ז (פי' הממנפ"ש בע"א): אי מפעפעת ממילא נכנס לתוך התבשיל ואי לא מפעפעת עומדת במקומה וליכא איסור כלל גם בבישול הבא).

מחבר: פסק כסמ"ק דכנגד הרוטב הוי כאילו נפלה בתוך התבשיל ובטל בסי' (ש"ך: אבל הקדרה אסורה ויערה התבשיל מיד מצד השני. ט"ז: למהרש"ל מעיקר הדין הקדירה מותרת וכן עיקר) ובנפלה כנגד הריקן הטיפה מפעפעת בדופן עד סמוך לרוטב ונאסר אותו מקום בדופן ואם יערה התבשיל דרך אותו מקום (ולא יהיה בה ס' פעמים סא' - ש"ך) יאסר התבשיל ולכן ניחנה עד שצטנן (וגם לא ינקב שולי הכלי ולא יערה התבשיל מצד השני - ש"ך) רמ"א: וכ"ז בקדרה ישנה אבל בחדשה (או אינה ב"י - ש"ך) בכל ענין א"צ אלא ס' נגד הטיפה שנפלה עליה (ואעי"ג דמבשלין בה עכשו מקרי חדשה כיון שאין מבשלין במקום שנפלה הטיפה - ש"ך ועיי').

סעיף ו'

טור ומחבר: נהגו העולם (בקדרה ישנה בת יומא וליכא ס' פעמים סא' - ש"ך) לאסור כשנפלה כנגד הריקן (ל"ט"ז לא מהני צינון, ולש"ך מהני) אא"כ נפלה על הצד [שעודנו עומד - ט"ז] כנגד האש דמותר שהאש שורפו (רמ"א: ואז הקדרה נמי שרי - אבל לכתחילה יש להחמיר לאוסרה - ש"ך) ורק בנפל דבר מועט אבל בנפל הרבה אין להתיר אפי' נפל כנגד האש, רק כנגד הרוטב ועיי' ס' רמ"א: אבל אז הקדרה אסורה אפי' יש ס' בתבשיל ויערה מיד התבשיל בצד השני. ואם בשלו בקדרה תבשיל אחר דינו כמו בפעם הראשון.

פתחי תשובה: ג) הגעלה בקדרה שאסרה מבחוץ: לא סגי להרתיח מים בפנים אלא צריך להכניסה כולה ליורה.

סעיף ז'

ב"י: טיפה שנפלה על כיסוי קדרה: התבשיל מותר אם יש בה ס' נגד הטיפה. כ"ס קדרה צוננת בכיסוי קדרה רותחת של המין השני: הכיסוי והקדרה אסורים והתבשיל מותר כשיודע בודאי שלא נפלה טיפה בפנים (הגש"ד. ועי' בדרכי משה בסי' צ"ג אות ב'). מצאתי כתוב: העמידו קדרה רותחת ע"ג חלב: הקדרה אסורה ויטול מהתבשיל מה שכנגד החלב (וצ"ל דבתבשיל ס' נגד החלב דאל"כ גם שאר התבשיל אסור (ד"מ: החלב רק אסר כ"ק ולכן הקדרה אסורה והתבשיל מותר לגמרי אפי' ליכא ס').

טור ומחבר: יש מי שמתיר עיי' ס' בשעה"ד כגון בער"ש (או שאר צורך גדול - ט"ז וש"ך) אפי' שלא כנגד הרוטב אפי' שלא כנגד האש רמ"א: והכי נהוג (אבל הקדירה אסורה ויערה מצד השני אבל בער"ש א"צ צינון - ט"ז). ט"ז: המנהג לומר הטעם מפני מה הוא מקיל: נפלה טיפת חלב על קדרה של מים ובתוך מעלי"ע בישלו בה בשר הבשר מותר אפי' ליכא ס' במים נגד הטיפה.

רמ"א: נשפך חלב ע"ג קרקע שאינו אצל האש והעמידו עליו קדרה חמה תתאה גבר והקדרה אסורה והתבשיל מותר (אם הקדרה רותחת ועומדת על האש גם התבשיל אסור כשליכא ס' - ש"ך ממהרש"ל). קלות מקדרה רותחת שהלך אל קדרה צוננת אם נפסק הקילוח הוי ככ"ש (אם אין היסל"ד במקום ההוא - ט"ז) ואם לא נפסק הוי כעירווי והקדרה אסורה אם הקילוח יסל"ד והתבשיל מותר, ואם הקדרה כלי ראשון אפי' הקילוח צונן הכל אסור דתתאה גבר (ש"ך: כיון שהקילוח בא מלמעלה, או הקדרה שעומדת במקומה חשיב תתאה, או שהחלב מקלח על הקדרה. ט"ז: מעיקר הדין הוי כזה בצד זה דאינו אוסר אלא כ"ק אבל להלכה אין להקל ולהיפך יש להחמיר בבשר צונן וחלב רותח לאסור כולו במקום שאין הפסי"מ). טפה שנפלה ע"ג כיסוי קדרה אם התחיל הקדרה להרתיח והזיעה עולה אז דינה כנפלה על דופן הקדרה כנגד הרוטב.

פתחי תשובה: ד) נשפך חלב ע"ג כירה שיש עליו אפר: באה"ט בשם המנ"י החלב נפגם, לדעת הלבושי שרד המנ"י חזר בו דבשעה קלה אינו נעשה לפגם לכן אין לסמוך עיי' אלא באיסור קל וכגון שיש עוד צד היתר טוב. ה) נפלה טיפה על הכיסוי של קדרה שהתחיל להרתיח: לרמ"א הוי כנפלה נגד הרוטב, למהרש"ל הרוטב אינו מצטרף וצריך ס' בכיסוי נגד הטיפה וכן פסק ה"ט"ז דשמא באותו פעם שנפלה הטיפה לא עלתה הרתיחה, והבית יעקב הכריע כרמ"א (ופר"ח).

סעיף ח'

ב"י: זיעה העולה ממחבת של חלב לקדרה של בשר: לרא"ש בעינן ס' פעמים ס' (ד"מ: לדידן סגי בסי' נגד החלב שבמחבת), לתרוה"ד כשאין היסל"ד בזיעה מותר אא"כ הקדרה רותחת בפני"ע. ד"מ: כשהמחבת מכוסה והקדרה יושבת עליה ממש: לאו"ה אפי' שניהם רותחים מותר וכ"כ המרדכי דקדרת בשר וחלב שנגעו זבי"ז אין נבלע זמ"ז, ולמהר"א"י יש להחמיר כה"ג.

מחבר: מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדרה של בשר הזיעה עולה ונבלע בקדרה ואוסרתה רמ"א: אם היה חלב במחבת. וצריך ס' בתבשיל נגד החלב שבמחבת (ואז התבשיל מותר והקדרה אסור - רעק"א). וכ"ז כשהמחבת מגולה והיסל"ד בזיעה במקום שנוגע בקדרה אבל באין היסל"ד שרי ולכן תולין בשר לייבש למעלה מקדירות של חלב, ואם המחבת מכוסה הוי כבי' קדירות שאין אוסרין זל"ז בנגיעה כ"ש בזיעה, מיהו לכתחילה יש לזוהר בכ"ז. (ט"ז: אפו פלאדין של חלב בתנור ואח"כ הושיבו באותו מקום קדרה רותחת של בשר אם ליכא חלב בעין הוי כבי' קדירות ומותר נקוה"כ: לא דמי דהתם האיסור בלוע והכא האיסור בחוץ על התנור).

פתחי תשובה: זיעת אוכלין: כמו חלב מהותך, לדעת הרמב"ם אין זיעתו כמוהו, ועי' בשו"ת ב"ח החדשות [דבספק יסל"ד בזיעה יש להקל אא"כ הקדרה עיי' המחבת באופן שאין מקום לזיעה להתפשט דאז בספק יסל"ד יש לאסור - רעק"א].

סעיף ט'

ב"י ומחבר: נר של חלב עשוי כנר של שעוה שנטף ממנו טפה על כלי א"צ כי אם גרידא, אבל חלב מהותך חם [או נר הדולק עיי' חלב מהותך] שנפל ממנו טפה על כלי צריך הגעלה (היינו כשנפלה מפי הפתילה איפה שהאש דולקת, אבל חלב שנתח בקדרה שנפלה ע"ג כלי די בגרידא ובנפל על להב הסכין צריך נעיצה - ט"ז וש"ך מהתרוה"ד)

ט"ז: כף שהוציאו מכלי ראשון שע"ג האש: המהר"ל כי דאין להגעיל ממנו דהוי ככ"ש, וצ"ב דמוכח מכמה מקומות דדינו ככ"ר, אבל למעשה תוסי' הסתפקו בדינו ולכן יש להחמיר שלא להגעיל ממנו (וכן העלה הנקוה"כ להלכה).

פתחי תשובה: ז) להדליק סגריה מנר של חלב: בבני חייא הביא ראיא דאסור ואח"כ חזר בו מראיתו, ולר' שבתאי כף אה"נ דשואף החלב אבל מותר דחלב נטלי"פ, וצ"ב דנטלי"פ אסור לכתחילה אבל לצ"צ טעימה בעלמא דנטלי"פ מותר לכתחילה. למשאת משה אסור למי שאינו נוהר מלהדליק מנר חלב ליתן לחבירו הנהר. ח) נפל פתילה מנר חלב על כלי ונכבה תיקף: בנפל ראש הפתילה שכבר נשרף מותר אבל מה שלא נשרף כיון שהפתילה מלוחלח בחלב אוסר, ובלא נכבה תיקף ושהה עד שהכלי יסל"ד צריך לבינו (בית אפרים).

ב"י: קדרה של בשר שבישל בה חלב: לאחר מעליע מותר דקייל כמ"ד נטלי"פ מותר וקייל דכל תוך מעליע מקרי ב"י. ובתוך מעליע אפי' ליכא סי' נגד האיסור כיון דליכא ממשות אלא טעם מותר ע"י טעימת קפילא כמוש"כ הרמב"ן ורשב"א. היתר קדרה הנ"ל כשיש סי' בחלב נגד הבשר: [וש"יך סי' או כהראב"ד דלא משערין בכל מה דנפיק מיניה, או שידוע כמה בישלו בה, או בקדרה רחבה שנחשתה דק]: י"א שמותר לבשל ממין שבישל עכשו, לר"פ הגה"מ ר"יו בשם הגאונים והריב"ש בכלי חרס צריך שבירה דלבשל ב' המינים אסור אבל פרווה מותר לבשל, ולבעל העיטור מותר לבשל ב' המינים: הטור תמה איך מותר לבשל חלב הלא אין הבשר יוצא ממנו לעולם - לבי"י כ"ש דתמוה איך מותר לבשל בשר מיד אחר חלב, למהרי"ן חביב איירי ששפך החלב לפני שנח מרתיחתו ולכן פלט הקדרה הבשר ולא בלעה החלב כיון דטריד לפלוט ולכן רק תמה הטור שלא פלט כל הבשר ולכן אסור לבשל בה חלב (לט"ז סי' לבעל העיטור דבחולין גם בכלי חרס שייך הגעלה ומדרבנן החמירו לאסור כבקדשים אבל במקום הפסד הקדרה לא גזרו). שיטת הרשב"א: בישל ירקות בקדרה של בשר מותר לבשל בה גבינה, דנקלש בלע הבשר ותו א"א לחול עליו שם בב"ח: ולא קשה מה שהקי' הטור על הבעל העיטור - או דאיירי בכלי שטף שבליעתו מועטת ולכן שייך שנקלש כח הבלע, ע"ל דשאני חלב שכיון שאסור בבשר אינו בדין שיהיה גורם ההיתר, או דרק במים יש כח להקליש. מתוסי' הרא"ש הטה"ת והסמ"ג משמע דלא כהרשב"א דהראיה שסמך עליו להוציא משם חידושו, הם פי' בע"א. בשר שנתבשל בקדרה של חלב אינו ב"י אבל היה בה חלב כל הלילה: לר"י הלבן מותר דלא בלע מחלב זו דכבר שבע הכ"ח מלבוע והטעם הבלוע פגום. כלי נחושת שלא על האש: לר"י לא בלע, אבל לרשב"א דכלי שני מבלוע משמע שצריך הגעלה. ד"מ: כיסוי קדרה: שע"ג קדרת בשר רותחת ונתונה על קדרה חולבת שלא התחיל להרתיח: להג"ה אסור כדן טיפה רותחת שנפלה על הקדרה, לאו"ה הכל מותר דטיפה א' כח חמימותה פוסק ונראין דבריו (נחלקו גם לענין התבשיל דלאו"ה אפי' נפלה טיפה לפנים בטל בסי', להג"ה בעינן לידע שלא נפלה, ונראין דבריו דהכא ל"ש סי' דרק אוסרת כדי קליפה אבל אולי לא מחזקינן איסורא). כיסוי צונן שנתנוה על קדרה רותחת: אם הזיע בעינין סי' כנגדו.

מחבר: קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בה בתוך מעליע אסור בני"ט (רמ"א וצריך לשער נגד כל הקדרה - א"א"כ יודע כמה בישל בה תוך מעליע - ש"ך) אבל בישל לאחר מעליע הו"ל נטלי"פ והתבשיל מותר אבל הקדרה אסורה לבשל בה לא בשר ולא חלב רמ"א אבל שאר דברים מותר (והמנהג לאסור גם שאר דברים - ש"ך). דין כיסוי הקדרה כקדרה עצמה ויש מחמירים בכיסוי דאינו ב"י דינו כב"י והוא חומרא בלא טעם (למהרי"ל רק החמירו בקצר למעלה שא"א לקנח ויש איסור בעין, לבי"ח החמירו בכל כיסוי כיון שהזיע עולה תמיד ונדבק וא"א לקנח) ומי"מ כשיש שום צד להתיר בלא"ה או לצורך שבת או הפסד יש להתיר. אם לקחו כיסוי רותח מקדרה של בשר ונתנוה על קדרה של חלב אם שניהם חמים שניהם אסורים אם יש מאכל בקדרה של בשר וחלב, ואם הכיסוי צונן והקדרה חמה נמי שניהם אסורים אם התחיל להזיע תחת הכיסוי (והיסל"ד בזיעה - ש"ך) דתתאה גבר, ואם הכיסוי חם והקדרה צוננת הכל שרי רק המאכל צריך קליפה ואם א"א לקפלו הכל שרי (ש"ך: כשיש לחלוחית על הכיסוי הקדרה נאסרה כ"ק), ואם לא היה מאכל בקדרה הכל שרי דהוי כבי' קדירות שנגעו זב"ז.

פתחי תשובה (א): המרכבת המשנה הוכיח דשייך סי' בקדרה נגד הדפנות. (ב) ע' חת"ס בביאור דברי בעל העיטור. (ג) כיסוי הקדרה לאחר ב' חדשים: לשע"ת בשם השב"י אפי' המחמירין בכיסוי מתירין כה"ג אבל לכתחילה אסור להשתמש בכלי אסור אפי' לא נשתמש בהם שנים הרבה. (ד) אף המחמירין בכיסוי היינו רק בכיסוי המיוחד לכך ולא בכיסוי קדרה עם עוד קדרה. (ה) חלב שנכבש מעליע בכ"ח שכבר שבע מלבוע: לבי"ח מותר דא"א בלוע, לט"ז וש"ך אסור דפולט ובולע וכן הסכים החוות יאיר להל' מ"א דשבע מלבוע היינו שאינו בולע גוף הדבר אבל מ"מ בולע טעם. חלב שנכבש חצי יום בב"ח חדש: לט"ז בולע, לנקה"כ אינו בולע וכן דעת החוות יאיר (ואפי' התחיל לבלוע ע"י בישול אינו בולע והולך לאחר שנצטן - לענין חשבון מעליע), והפמ"ג החמיר כט"ז באין הפ"מ.

הרשב"א להלכה: לבי"י ומהרש"ל לא קי"ל כוותיה וכן נקט הפמ"ג, ולש"יך בנקה"כ הלכה כוותיה.

סימן צד' (דין התוחב כף חולבת בקדרה של בשר)

סעיף א'

ב"י: שיעור האיסור בתחיבת כף: לר"פ צריך סי' אפי' נגד חלק הכף הקר שלא נתחב, לטה"ת ושע"ד אין משערין אלא נגד מה שנתחב. שיעור האיסור בבישול בקדרה: לראב"ד בישל בקדרה שאינה של חרס א"צ אלא סי' נגד מה שאומדן שיצא מהאיסור, לרמב"ן והסכמת הפוסקים צריך סי' נגד כל הקדרה. וכ"ז בא"י כמה בלע, דבידוע משערין כנגד מה שבלע (תוך מעליע בכ"ר - ד"מ).

מחבר: התוחב כף חולבת בקדרה של בשר או איפכא משערין בכל מה שנתחב ממנו בקדרה רמ"א: אם הכף ב"י דהיינו ששמשו בו בכ"ר (של חלב - ש"ך) תוך מעליע (ובא"י משערין בסתם דרך לתחוב דהיינו עיגול הכף - ש"ך). וי"א שככף מתכת משערים בכלו דחס מקצתו חם כולו רמ"א: ונוהגין כסברא ראשונה. ט"ז: גם בעירה תוך מעליע מכ"ר על כף מלוכלך נעשה הכף ב"י ש"ך: אבל כה"ג אינו נאסר אלא כ"ק והמחבר איירי בנאסר כל הכף.

פתחי תשובה (א): נאמנות באמר עד היכן תחב: לנוב"י נאמן אפי' ליכא היכר על הכף, ויש לפקפק בזה אי מקרי מילתא דרמיא אנפשיה וגם הפמ"ג הסתפק בזה. נגד איזה חלק מהכף צריך לשער: לכו"פ גם נגד החלק שבתוך דופני הקדרה דחס מחמת ההבל ולח"ד הגם שאינו מוכרח ככו"פ יש להחמיר, לח"ס א"צ אלא כנגד הנתחב בתבשיל וכן נהגו בעלי הוראות. (ב) מונח מעליע: משעה שהגיע הקדרה שבישלו בה אתמול לגדר פושרין שהוא כחמימות הרוק (חוות יאיר). (ג) לענין מה אמרי' חם מקצתו חם כולו: למג"א ובית הלל שבולע בכלו רק שאינו פולט מכולו, לש"ך ומנ"י גם אינו בולע בכלו אבל בנגע איסור בחלק הכף שאינו בתבשיל בולע (וכ"נ דעת הפמ"ג כשאין חלק הכף שמחוץ לתבשיל חם) אבל בחם מקצתו ע"י אש ממש אז בולע ומפליט בכלו.

סעיף ב'

ב"י: תחב הכף פעמיים ונודע בינתיים: א"צ אלא פ"א סי' ואף האיסור שנפל תחילה מצטרף לבטל כדקתני במס' ערלה, ומקור ההבדל באם נודע מבואר במס' תרומות י"סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת הרי"ז אסורה". בלא נודע שהצריך הטור ב"פ סי': כ' התרוה"ד דלא נהגי לשאול כמה פעמים נתחב והביא ראיות להתיר, להגש"ד המחמיר תע"ב והמקיל לא הפסיד.

מחבר: תחב הכף בקדרה ב' פעמים ולא נודע בינתיים צריך ב' פעמים סי' (שפלט כל החלב וכנס בשר ונ"נ ונפלט בפעם השני, אבל בתחב ג' פעמים א"צ ג"פ סי' דכבר נעשה הבלוע לבב"ח ולא יאסור כל הבלוע בה אח"כ דלמחבר ל"א חניין בשאר איסורים - ש"ך). רמ"א וי"א דסגי בפעם א' סי' וכן נוהגין (ד"א שאין הבלוע נ"י, ואפי' למחמירין י"ל שהכף אחר שהוציאו מקרי כלי שני - תרוה"ד).

פתחי תשובה (ד): אם בין ב' התחיבות תחבו לקדרה אחרת שאין בה סי': אז גם לרמ"א צריך ב' פעמים סי' (חמודי דניאל).

סעיף ג'

ב"י: בתחב כף לקדרה ב"פ אמאי ל"א שהיה הגעלה בתחיבה ראשונה (1) דילמא אתי למטעי בהיכא שרק תחבו מקצתה (2) הגעלה מועלת רק ברותחין ולהצריך סי' סגי ביסל"ד (3) הגעלה מועלת רק בודאי רתיחה ולהצריך סי' סגי בספק רתיחה (4) הגעלה מועלת רק בודאי תחב כולה ולהצריך סי' סגי בספק תחב כולה (סמ"ק), וזה דלא כרשב"א דביש סי' אפי"פ שהוא ב"י נקלש טעם החלב ומותר להשתמש בו לבשר, א"א"כ נאמר דמודה כה"ג שאינו בדין שבשר שהוא אסור בחלב יועיל להגעילו. קדרה שאסורה בהנאה: לש"ד מותר לתת בתוכה צונן אפי' לח ואפי' חמין כשאינו לאכילה אלא לחוף ראשו, ולמדרכי רק צונן יבש מותר. להג"ה בבישל בקדרה שבשלו בה בב"ח, בב"י המאכל אסור ובאינו ב"י צריך להשליך דמי הקדרה לנהר והאוכל מותר (ד"מ: בדיעבד אין לחוש).

מחבר: ביש סי' לבטל הכף, הקדרה והתבשיל מותרים אבל הכף שבלועה מבב"ח אסור (ש"ך: לרמ"א אפי' תחבו למים המתבשלים בקדרה בשרית ב"י: ולרעק"א ליתא דהכא יש סי'). בין בבשר בין בחלב [בין בשאר דברים - ש"ך] ואפי' בדיעבד אוסרת אם חזרו ותחבוהו בבשר או בחלב כ"ז שהיא ב"י (משעת

התחיבה ודלא כב"ח שפ"י ב"י משעה שבישל בה חלב - ש"ך, ועי' רעק"א). ואם אין סי' הכל אסור בהנאה [וצריך להשליכו לבית הכסא - מהרש"ל ות"ח] אפי' הקדרה אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן כיון שאינו נהנה מגוף האיסור. ט"ז וש"ך: בישל בקדרה הבלוע מבב"ח כשאינו ב"י לתי"ח מותר, למהרש"ל צריך להשליך דמי הקדרה לנהר.

פתחי תשובה: ה) לתת איסורי הנאה לכלב שאינו שלו: לתי"ח ומהרש"ל אסור, למקור חיים וגר"א רק בפסח החמירו. ו) **למכור לגוי קדירה הבלוע בה בב"ח:** לחת"ס מותר אפי' בת יומא (והמג"א החמיר, עי' גליון מהרש"א).

סעיף ד'

ב"י: הבדל בין הכף והקדרה כשהכף שנתחב אינה ב"י: בכף נבלע איסור משובח ורק נפגם אח"כ, בקדירה כשנבלע בה כבר היה פגום (תוס' רא"ש וכיוצא"ב ברשב"א ורי"ו).

מחבר: אם אין הכף ב"י הקדרה והתבשיל מותרים והכף אסור לכתחילה בבשר או בחלב ובדיעבד אינה אוסרת שלא היתה ב"י [דוקא כשחזר ותחבו במין שתחבה בפעם הא' אבל בתחבו במין שהיתה בלועה ממנו בתחילה אסור - ט"ז וש"ך מהב"י].

סעיף ה'

ב"י ומחבר: אם בשלו מים בקדרה חדשה ותחבו בה כף חולבת ואח"כ חזרו ובשלו בה מים ותחבו בה כף בשרית ושתי הכפות היו ב"י ובשום א' מהפעמים לא היו במים סי' אסור להשתמש בקדרה לא בשר ולא חלב אבל שאר דברים מותר לבשל מאחר שהיתה חדשה שלא בשלו בה מעולם. רמ"א: מיהו בעבר ובישל בה בשר או חלב מותר דהוי נ"ט בר נ"ט. קדרה שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף ב"י והקדרה אינה ב"י או להפך או שיש במאכל סי' הכל שרי, ונהגין להחמיר [היכא שא' מהם ב"י - ש"ך] לאכול המאכל כמין (צ"ל במין, דכמין משמע שאוכל עם החלב ממש וזה אסור ולא רק מחומרא - ש"ך) הכלי שהוא ב"י (ואם הקדרה אינה ב"י אין לערות להכלי שהוא כמין הכף בעוד שהקדרה רותח - רעק"א) ולאסור הכלי שאינה ב"י [אפילו עם שאר דברים - ש"ך], ואינו אלא חומרא בעלמא כי מדינא הכל שרי.

ש"ך: דין המחבר תמוה דהלא ס"ל דנ"ט בר נ"ט מותר לכתחילה, וגם לרמ"א שהחמיר לכתחילה בנ"ט בר נ"ט תמוה דהכא הוי גי' נ"ט בבי' כלים וגם לדידה מותר לכתחילה. והדין עם האו"י שהתיר לכתחילה לבשל בה ממין הכלי שתחב בה בפעם הב' כיון דצריך לקבוע הקדרה כמין א' יש לקבועו כמין שהשתמש בה באחרונה. ט"ז (בדף אחרון): מה"ט דליכא מין שקבוע לקדרה זו לכן מקרי לכתחילה לענין לבשל בה גם בשר וגם חלב (ובט"ז סק"ו כתב בע"א דדין המחבר אינו אלא חומרא בעלמא).

סעיף ו'

ב"י: ספר התרומה: קדרה של איסור שהוחמו בה מים תוך מעליע: הוי נ"ט בר נ"ט מהקדרה למים ומהמים לקדרה אבל אסור מטי"א שהמים נ"ט וכשנבלעו בחזרה לתוך הקדרה נעשה ב"י (ש"ך: אפי' בלי חניין אסור, דנ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור כל כמה שיש טעם). קדירה של בשר היתר שהוחמו בה מים תוך מעליע: הוי נ"ט בר נ"ט כנייל וליכא חניין ולכן לא נעשה ב"י. בצלים הבלועים שבשולם בקדרה: בבלוע איסור צריך סי' נגד כל הצלע ובבלועים היתר רק צריך סי' נגד הבלוע. ד"מ: בישל חלב בבוקר ובאותה קדרה בישל בשר בלילה מונין המעליע מבישול הבשר.

מחבר: בצלים וירקות שבלועים מבשר ובשולם בקדרה חולבת א"צ אלא סי' נגד הבשר הבלוע רמ"א: דלי"ש לומר חניין הואיל ועדיין כולו היתר. וכ"ש בקדרה של חלב שבשלו בה מים תוך מעליע [ונקלשו הבלועות של חלב - ט"ז] ואח"כ בשלו בה בשר [אפי' תוך מעליע של בישול החלב - ט"ז] לא אמרי' דצריך לשער נגד כל המים רק נגד החלב שבלע הקדרה. ש"ך: למהר"ם מלובלין [בנתבשלו בחלב ולא נכבשו] אז כשיש סי' בחלב נגד הבשר גם הצלים מותרים, ולרעק"א רק כשנפלו למים הותרו הצלים ולא כשנפלו לחלב.

סעיף ז'

טור: (רבינו פרץ) בשר רותח שחתכו בסכין חולבת: אינו כשחיטה בסכין של איסור דרק בעי קליפה דהכא שהבשר רותח מתפשט בכולה. ובסכין שאינו ב"י: או א"י אם הוא ב"י א"צ אלא קליפה (משום השמנונית). ב"ח: וא"צ סי' נגד השמנונית דאינו אלא משהו משא"כ ברישא שהאיסור הבלוע מצטרף, לכן מתפשט בכולה. ט"ז (וש"ך בנקוה"כ): מש"כ הטור דבעי קליפה קאי גם על הרישא, וגם בסיפא צריך סי' ולא הצריך הטור להזכירו דליכא אלא משהו ובמה שקולף יש סי' נגדו.

מחבר: בשר רותח שחתכו בסכין חולבת כל החתיכה אסורה אם אין בה סי' נגד מקום הסכין שחתך מהבשר אבל כשאינו ב"י או א"י אם הוא ב"י אינו אוסר אלא כ"ק רמ"א: וכ"ז בכלי ראשון אבל בכלי שני [או חתך דבר קשה אפי' צונן - ש"ך] הבשר צריך קליפה (אבל בנקי אפי' קליפה א"צ - רעק"א) והסכין נעיצה בקרקע וכן נוהגין ואפי' אין הסכין ב"י יש לקלוף הבשר מטעם שמנונית הסכין. דבר גוש בכלי שני: או"י: דינו לגמרי ככ"ר ואסור בהנאה, למהרש"ל מבלוע ומפליט, לב"ח הבשר נבלע לתוך הסכין ואין בכחו להפליט הסכין ולהבליעו בבשר, לט"ז דוחקא דסכינא בדבר גוש אסור. כנגד איזה חלק מהסכין צריך סי': לר"פ אפי' לא חתך בכולה בעי כנגד כולה דחס מקצתו חס כולו, למהרש"ל מטי"א בעי כנגד כולה דמילתא דלא רמיא עליה ומסתמא חתך בכולה, לש"ך באמר ברי לי שלא חתכתי אלא במקצתו נאמן.

פתחי תשובה: ז) דבר גוש: לתורת האשם קי"ל כמהרש"ל אבל בעירו הבשר עם רוטב אז גם הבשר מתקרר, לחת"ס אנו מחמירין בכל כלי שלישי כ"ז שהיט"ד אבל בהפ"מ יחד עם עוד סברות להתיר יש להקל אחר הגעלה ושיהיו וכל שכן בשאר איסורים דלא חמיר טכ"ע דידהו (צ"ב דחמיר טפי דאינו תלוי בדרך בישול. גם מש"כ דאנו מחמירין בכלי שלישי המורים לא נהגו כן - פ"ת).

סעיף ח'

ב"י: נפל גבינה לתנור פנאד"ש: הפנאד"ש א"צ אלא כ"ק דאין דרך הגבינה ליכנס כ"כ. ולא דמי לסכין שחתך בשר רותח דכולה אסור דהתם איכא דוחקא ועוד יש שמנונית קרוש משא"כ בקערה. לפי"ז גבינה שטגנו בבצק ונתנו בקערת בשר ב"י א"צ אלא קליפה.

מחבר: אם נפל גבינה אפי' לחה לתנור פנאד"ש (לט"ז ר"ל על הקערה שעושין הפנאד"ש, ולש"ך ר"ל על המאכל של פנאד"ש עצמו) וכן גבינה חמה בקערת בשר ב"י אינו אוסר אלא כ"ק (אפי' אם הקערת בשר ג"כ חמה, דבלי רוטב אינו אוסר יותר מקליפה - ש"ך).

סעיף ט'

ב"י ומחבר: בשלו דבש במחבת של בשר ב"י והריקוהו חס בקערה של חלב ב"י מותר משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהתי"א (במדרכי כי' דמותר משום דבשר נטלי"פ בדבש וני"מ דאפי' היה בשר בעין במחבת מותר - ט"ז). ש"ך: לשיטת הרמ"א בסי' צה' לכאורה הכלי נאסר ע"י העירווי אפי"כ נגיד שהקיל די"ש תרתי לטיבותא: שיש מקילין בני"ט בר נ"ט אפי' בבישול וי"א דשמנונית בדבש נטלי"פ.

סימן צה' (דגים וביצה שנתבשלו בקדרה של בשר אם מותר לאכלן עם גבינה)

סעיף א'

ב"י: קי"ל דנ"ט בר נ"ט מותר כשמואל דדגים שעלן בקערה מותר לאכלן בכותח: נתבשלו: לריב"ן בשם רש"י אסור, לר"ת ר"י רמב"ם סמ"ק סמ"ג רשב"א ריב"א ר"ן ראב"י וזקנו (וכן משמע מרש"י) דינם כעלו ומותר מטעם נ"ט בני"ט (והכי נקטינן). נצלן: לסה"ת סמ"ג וסמ"ק אסור, שאר ראשונים לא חילקו בזה וגם נראה שהרמב"ם התיר (ורק אסר דגים שצלן עם בשר בתנור א' מדין ריחא). לגרום נ"ט בני"ט לכתחילה: לר"י ומהר"ם וסמ"ק אסור, לב"י בבדק הבית מותר. דגים חמין בקערה חמה (בלי רוטב): יש אוסרים ואפי' לדידהו כשרק התתאה חס הגם שכולה אסור ליכא נ"ט כל כך ומותר. האם הדגים צריכים קליפה: לר"י צריכים, לב"י בודאי א"צ. נ"ט בני"ט דאיסורא: לרשב"א ר"ן ושע"ד דכל היכא דנ"ט אסור עד סוף כל העולם (ונראה שכן דעת כל הפוסקים).

מחבר: דגים שנתבשלו או שנצלו בקדרה של בשר רחוצה יפה שאין שום שומן דבוק בה (ובסתמא מחזקינן שהיתה רחוצה - ש"ך) מותר לאכלם בכוחת דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא ובלא היתה רחוצה יפה אם הממשות שעל הקדרה יותר מאחד בסי' בדגים אסור לאכלם בכוחת (בסתמא יש סי' נגד הבעין - רעק"א בשם או"ה, ועי' בהשמות שהק' דצ"ע מנא ידעי כמה בעין יש עליו).

פתחי תשובה (א): נ"ט בני"ט באוכל: לפמ"ג אסור, לפני אריה מותר ק"ו מכלי דמותר. נ"ט בני"ט בנתערב ברוטב: לפני אריה אסור דאין הטעם נבלע אלא נבלל ברוטב וליכא נ"ט בני"ט. נ"ט בני"ט בשעת בישול (טיפת חלב שנפלה על הקדרה שמבשלים דגים כנגד הרוטב): לח"ד אסור, לבית אפרים מותר.

סעיף ב'

ב"י: ביצה לענין נ"ט בני"ט: נתבשלה במים בקדרה חולבת מותר לכתחילה לתת הביצה בתרנגולת, בנתבשלו עם בשר אפי' בקליפתן אסור לאוכלן בכוחת שהקליפה מנוקבת. ט"ז: נראה דאין נקב בביצה בתולדה אלא שבולע ופולט דרך הקליפה.

מחבר: ביצה שנתבשלה במים בקדרה חולבת מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפי' לכתחילה אבל בנתבשלה בקדרה עם בשר ואפי' בקליפתה אסור לאוכלה בכוחת. רמ"א: ויש מחמירין בצלייה ובישול והמנהג לאסור לכתחילה [לאכלו בכוחת - ש"ך] ובדעיבד מותר, אבל ליתנן (לרמ"א שלא בעירוי, אבל צ"ב דלכאוי מותר - ש"ך) בכלי של המין השני מותר אפי' לכתחילה וכן נהגו. געלו בכלי בשר מותר לאכלן עם חלב עצמו. בנתבשלו או נצלו בכלי שאב"י נוהגין היתר לכתחילה לאכלן עם המין השני. אבל בנתבשלו דברים חריפים בכלי בשרי שאב"י או שדכו תבלין במדוך בשרי אם נתנו בחלב אסור אפי' בדיעבד עד דאיכא סי' נגד הבשר הבלוע בהם (ובא"י הבלוע צריך סי' נגד כל התבלין - ט"ז), ומ"מ לא מקרי דבר חריף משום מעט תבלין שבו ורק אם כולו או רובו חריף. ט"ז: המהרש"ל החמיר שלא ליתנן בכלי של המין השני וגם בנתבשל באינו ב"י החמיר לכתחילה, והסומך על הרמ"א לא הפסיד. ש"ך: גם למחבר אסור לבשל לכתח"י כדי לאכלן בכוחת ורק התיר בכבר נתבשלו (דלא כמשי"כ הב"י בבדק הבית).

פתחי תשובה (ב): נצלו בדיעבד: הרמ"א הקיל, הש"ך החמיר כמהרש"ל וכי הפמ"ג דאפי' נתבשלו הדגים ברוטב נצלה ואסור, ולח"ד צלה דגים בקדרה שבישלו בשר מותר. חתך דגים רותחין בסכין בשרי: לח"ד וכנה"ג הוי כנצלו, לפרי תבואה אין לחוש (והפמ"ג השאיר ד"ז בצ"ע). ג' עי' תשובות ר"א בן חיים. ד' נתבשל דבר חריף: לרמ"א אסור בדיעבד אפי' באינו ב"י, למקום שמואל מותר דאיכא גי' נ"ט ולהלכה יש להקל בדבר שיש להסתפק אי מקרי ד"ח. ד"ח מחליא ליה לשבח: [לענין להקל בספק] לכנסת יחזקאל הוא דין דרבנן, ולפנים מאירות ורעק"א הוא דאורייתא וכן נקט השיבת ציון כיון דחייך אוכל יטעם.

סעיף ג'

ב"י: קערות של בשר שהדיחן ביורה חולבת: בשניהם ב"י: לתוסי' סה"ת סמ"ג סמ"ק שע"ד ור"ן אסור, לרמב"ן רשב"א ורא"ש מותר (והכי נקטינן) אבל בקערות מלוכלכות: גם הרא"ש מודה דאסור כשליכא סי' נגד השומן. א' אינו ב"י: גם לשע"ד מותר הכל, אפי"כ האינו ב"י מלוכלך דאז הכל אסור. הודחו בכלי שני: לפי האומרים דרק כ"ר מפליט הכל שרי, לרשב"א הכל אסור, למהר"ח כשא' מלוכלך והודחו בכלי חרס אסור.

מחבר: (כרמב"ן) קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת אפי' שניהם ב"י הכל מותר (בדיעבד - ש"ך) כשברי שלא היה שומן דבוק [אפילו באי' - ש"ך] מהם דאל"ה צריך סי' במים נגד השומן (וה"ה כשא' מהם אינו בן יומו ושומן דבוק בו - ש"ך). רמ"א: ויש אוסרים (תוסי') אפי' אין שומן דבוק בהם אפי"כ אי' מהן אינו ב"י ואז הכלים מותרים, והמים נוהגין בהם איסור (דאין שייך בדיעבד במים גרידא - ט"ז) אבל בשניהם ב"י והדיחן ביחד [בכלי ראשון פרווה - ש"ך] הכל אסור והכי נוהגין ואין לשנות. אבל בהודחו זה אחר זה או בכלי שני הכל שרי. עירה מכלי ראשון בשרי על כלי חלבי דינו ככ"ר ואוסר אם היה ב"י (דנאסרו המים ע"י ניצוק חיבור - ט"ז). והש"ך בסק"ה תמה שזה מותר. עירה מים רותחין מכלי פרווה על כלים של בשר ושל חלב יחד אפי' שומן דבוק בהם הכל שרי דאין עירוי ככ"ר ממש שיעשה שהכלים יבלעו זמ"ז (ט"ז וש"ך): בכה"ג הכל אסור. וכשא' מלוכלך הטי"ז הקיל והש"ך החמיר במקום שאין הפמ"ג. נמצא קערה חולבת בין כלי בשר לא חיישינן שמא הודחו ביחד (ומותר אפי' כשרגילין להדיח בכ"ר, מטעם ס"ס - ט"ז).

הודחו כלים מלוכלכים בכלי שני: למהרש"ל אסור אבל אין המורה צריך לשאול אם היו מלוכלכים, לט"ז מותר. הודחו יחד כלים שמשתמשים בהם בכלי שני (כגון כפות): אסורים דחיישינן שמא נשתמשו בו בכ"ר, אבל בברי לו שלא נשתמשו בכלי ראשון תוך מעלי"ע מותר - ש"ך. **פתחי תשובה:** תוחב כף ב"י למים שבקדרה אב"י מהמין השני: המים אסורין (ת"ח) ולמניי' אם הוחמו לשתיה מותר וצ"ע למעשה.

סעיף ד'

מחבר: נ"ל שאם נתנו אפר במים חמין שביורה קודם שהניחו הקדרה בתוכה אע"פ שהשומן דבוק בהן מותר דע"י האפר הוא נטל"פ ט"ז וש"ך: צ"ע הוראה זו (וע"ע בנקה"כ שחילק בין מעט שמנונית שנפגם ע"י אפר משא"כ חתיכת איסור). **פתחי תשובה (ז):** המחבר איירי רק בב"ח דאפר פוגם הבשר או החלב שלא יוכל לחול עליהם איסור. ז' הבדאשין העושין מן הלא"ג של הבורית (העשוי מחלב) מותר ליתנו לתוך העיסה שיתחמץ (?).

סעיף ה', ו'

ב"י: לאנוחי כדא דמילחא גבי כדא דכימכא אסור אבל דחלא שרי: לרש"י החשש שמא יפול הכותח לתוך הכד ולכן אסור רק בחשש נפילה למלח דישאר האיסור בעין, לרמב"ם החשש שהמלח ישאוב הכותח. כד של חלב ליד כד של בשר בתיבה א': לתוסי' ורא"ש מיזהר זהירי שלא יפול ומותר, להגה"א אסור (למהר"י ליתא לההיא הג"ה מקמי תוסי' ד"מ: במק"א כתב המהר"א דיש להחמיר לכתחילה).

מחבר (ה): אין מניחין שלי שיש בו כותח אצל כלי שיש בו מלח אבל מותר להניחו אצל כלי שיש בו חומץ. רמ"א: החשש רק בכלים מגולים, ובדיעבד לא חיישינן שמא נפל למלח.

מחבר (ו): מותר ליתן בתוך תיבה כד של בשר אצל של חלב רמ"א ויש מחמירין לכתחילה (במגולים - ש"ך) ויש לזהר כשאפשר.

סעיף ז'

מחבר: מלח הנתון בקערה של בשר [או איסור - ש"ך] מותר ליתנו בחלב רמ"א והמחמיר גם בזה תע"ב. ט"ז: אין ענין להחמיר בזה שאין מלח מפליט כלים, אבל אפי"ה יש ענין ליחד כלים מלח לבשר ולחלב דלוקחים מהמלח בידים מלוכלכות של בשר ואח"כ יקח לחלב. נקוה"כ: יש ענין להחמיר דחיישינן שמא הכלי לא היה נקי מבשר. **פתחי תשובה:** משמע ברדב"ז דהנכון להחמיר הוא רק בכלי חרס.

סימן צו' (דין מאכל חריף שנחתך בסכין של בשר)

סעיף א', ב'

ב"י: צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאכלו בכוחת: צ"ב דהוי נ"ט בר נ"ט: (וברש"י פי' 1) בסכין יש שמנונית קרוש דהוי ממשות 2) ע"י החורפא ודוקחא בלע טפי. **בחתך ד"ח שיעור התפשטות הבליעות:** לרא"ש קליפה, לראב"ד סמ"ג ורא"ה נטילה, לרשב"א ור"ן כולה (וקי"ל כראב"ד, ד"מ: הארוך הביא הרשב"א). **טעימה:** מועיל להתיר הצנון אבל לרשב"א אפי"ה צריך הדחה. ד"ח מחליא ליה לאינו ב"י לשבח: לסה"ת ותוסי' צנון בצלים כרישים ושאר ירקות חריפים דינן כחילתית, למהר"ם ורבינו יחיאל רק צנון וחילתית ולא שאר ירקות. מה מקרי דבר חריף (לענין דל"א נ"ט בני"ט): לשע"ד נוהגין איסור בחרי"ן אפי"כ אפשר לתלות שחתכוהו במרא וחצינא, לרשב"א רק צנון וכן סילקא הגם שאינו חריף יש לה כח משיכה כצנון, לארחות חיים פירות חמוצים, לרמב"ם גם שאר דברים [אבל לא לענין מחליא ליה לשבח באינו ב"י].

מחבר (א): צנון וסילקא שחתכם בסכין בשרי ב"י או שאינו מקונח אסור לאכלם בחלב עד שיטול כ"נ שהוא כעובי אצבע או יטעמנה ובלית בה טעם מותר בהדחה (לת"ח אין אנו בקיאים בטעימה זו. אבל כשכבר טעמו לפני הבישול יש להתיר בדיעבד - ש"ך). וי"א דה"ה לאינו ב"י ומקונח. ואם לא הוריד הנטילה וגם לא טעמם ובשלם בחלב צריך סי' נגד מה שנגע בסכין. וה"ה לחתכם בסכין של עכו"ם רמ"א: ואם חתכם דק דק צריך סי' נגד כל הצנון (ט"ז):

איירי בסכין של עכו"ם כיון דקיי"ל חנין. ש"ך איירי בסכין בשרי והצנן קטן מהסכין או ליתא לפנינו לשער). וי"א שאם חתך צנן בסכין של איסור כולו אסור ובחתך בשל בשר אסור כולו בחלב וכן נוהגין לכתחילה אבל בדיעבד אין לאסור רק כ"י (ול"א שהכ"י מקרי איסור דבוק כדי לאסור השאר כשבישלו - ט"ז וש"ך דלא מהר"ם מלובלין). אם חתך רק הירק שעל הצנן אין לחוש. ואם יש ספק אם נחתך בסכין של איסור אזלינן לקולא לכן קונים הצננות שיש בהן חתוכין לצד זנבותיהן [עד חצי הצנן - ש"ך] כי תלינן שנעשה במרא וחצינא ומקום שאין נמצא לקנות רק החתוכים בסכין נוהגין לקנותן ולהתירן ע"י נטילת מקום.

פתחי תשובה: א) ד"ח: המשכנות יעקב הביא ראייה מהגמ' דלא מקרי ד"ח רק חילתית. **ב) ספק אם נחתך הצנן בסכין של איסור:** לרמ"א מותר וכן נקט הכו"פ דהעמיד הצנן על חזקתו והתולדות יצחק פסק דהגם דליכא חזקה מותר מכמה טעמים, לש"ך רק בתמכא מותר כה"ג דיש ס"ס שמא רק צנן מקרי ד"ח ושמא רק בב"י אבל צנן כשיש רק ספק א' שמא נחתך בסכין בב"י אסור.

מחבר: ב) שומין בצלים וכרשין (רמ"א: ותמכא) וכיוצ"ב ופירות חמוצים (ותפוחים שלא במקום הפסד - ט"ז) ודגים מלוחים (ביותר - ש"ך) דינם שיה לצנן (אבל בדגים מלוחים קצת כתב הת"ח דא"צ אלא גרידה - ש"ך). **רמ"א:** ומ"מ מותר לאכול מרקחת חריפים של עכום כגון זנגביל וכיוצ"ב דיש להם כלים מיוחדים לכך או תולשין אותו (ש"ך: אין להחמיר בזנגביל).

פתחי תשובה: ג) בצלים קטנים: נראה דאינם חריפים ולכן בחתכם בסכין שאינו בב"י יש להקל במקום הפסד (חמודי דניאל). **ד) בארש"ט:** לפמ"ג כשאפשר לאכול חי לא הוי ד"ח וכן בלבנו בביצים. קיבל מים טעם איסור פגום ואח"כ נתחמצו המים ונהפכו לד"ח: לפמ"ג מחליא ליה לשבח והוי כפגום ולבסוף השביח ואסור, לחק יעקב פרי תבואה וח"ד מותר. דבר חריף שנתבשל: למקום שמואל ופני"מ פקע חורפיה, לר' יוסף רק בידוע שבטל חורפיהו אבל בסתמא אין להקל, לבאר יעקב יש להקל בסתמא כשיש עוד צדדים להיתר דאיכא ס"ס שמא רק חילתית ושמא בטל חורפיהו.

סעיף ג'

מחבר: תבלין שנדוכו במדוכה של בשר בב"י אסור לאכלם בחלב. **רמ"א:** וי"א אפי' אינו בב"י. [צ"ב שהמחבר עצמו לעיל בס"א ולקמן בס"י קג' הביא המחמירין אפי' באינו בב"י והכא לא הביאם: ש"ך: קיי"ל כהמחבר בס"א והרמ"א כאן. **רעק"א:** לעיל איירי בצנן ולקמן איירי בבישול אבל שאר ד"ח עם דוחקא הכריע להקל]. **אבן העזר:** חתך ד"ח בסכין בשרי ואח"כ דכו במדוכה, הבשמים שדכין אח"כ מותר לאכול בחלב דלא כמג"א. **בית מאיר:** חתך בצל בסכין חולבת אבי"ו ונתנם בקדרה של בשר מותר דלא מחמירין ב' חומרות דל"א נ"ט בב"ט בד"ח חוץ מצנן וגם מחליא ליה לשבח.

סעיף ד'

ב"י: לימוני"ש של נכרים: מהדין לאוסרם דחריפי ובלעי מהסכין אבל כיון שחוטכין הרבה וממלאים מהן חבית בטל טעם הסכין ברוב (וה"ה חביות של טוניני"א). **ב"ח:** למאי דקיי"ל דכל ד"ח מחליא ליה לשבח וכן קיי"ל חנין בשאר איסורים א"כ נאסרו כל הלימוני"ש. וע' בש"ך: דשאני לימוני"ש דאינם חריפים כ"כ ורק מחליא ליה לשבח חלק קטן מבליעות שבסכין ובליעות אלו רק אוסרים הלימוני"ש הראשונים והם בטלים ברוב.

מחבר: מי לימוני"ש וכן חתיכות דג מליח שמביאים העכו"ם בחביות מותרים **רמ"א:** שמביאים הרבה ביחד ואף אם נאסרו מקצתן שנחתכו בראשונה נתבטלו באחרים הנחתכים אח"כ שאינן נאסרין כי כבר נתבטל טעם הסכין בראשונים וכל כיוצ"ב ולכן יש אוכלים כרוב [שנתחמץ - ט"ז] אע"פ דפרוס וחתוך. ויש מקומות שמחמירין בזה ואין לשנות המנהג אבל שאר דברים שאינם חריפים כגון תפוחים או פירות יבשים וכד' - ט"ז) נוהגין בהן היתר כמי לימוני"ש ואין להחמיר כלל (ט"ז): זה אינו, כיון שהמחמירין בכרוב יחמירו גם במרקחת חריפים ובמי לימוני"ש. חתך תולע עם הפרי: מותר ע"י קליפה מעט (ט"ז).

סעיף ה'

ב"י: קישות גריד לבי פיסקי ואכיל, קילחי דליפתא שרי, דסילקא אסירי ואי פתיך בהו דליפתא שפיר דמי: חתך לפת שרי: לר"ן שרי אפי' בלא הדחה (וכן מטין דברי רש"י), לרשב"א הדחה מיהא בעי. חתך לפת פ"א: נראה דשרי לחתוך סלק אפי' כמה פעמים, לסמ"ג לכל חתך בלפת מותר חתך א' בסלק. חיתוך לפת להתייר צנן: לרשב"א משמע דרק לחתוך סלק מותר שיש לו כח משיכה אבל אינו חריף, לשה"ת שע"ד וטור מותר אפי' לחתוך צנן. רמב"ם (ור"ף) השמיטו ד"י: נראה שהוא בכלל דבריו, דס"ל דבחתיך בשר רותח יש שמנונית על הסכין ואסור לחתוך כל דבר חריף אפי' קינח הסכין לפני"כ ע"י חתיכת כל דבר קשה כגון פת או ירק (ואפשר שהיה להם ג' אחרת).

מחבר: חתך קישואין בסכין בשרי מותר לאכלם בחלב בגרידה, ואם חתך לפת אפי' גרידה א"צ אלא הדחה, ואפי' צנן שחתך אחר הלפת שרי בהדחה לפי שטעם הלפת משונה ומבטל טעם הנפלט מהסכין (ואחר שכבר חתך הלפת מותר לכתחילה לחתוך צנן ולא חיישינן שמא ישכח להדיחו, אבל לכתחילה אין לחתוך הלפת כדי שיוכל לחתוך צנן - ש"ך). **רמ"א:** ודוקא לפת שטעמו משונה אבל כל שאר דברים לא. וכן אין להתיר אלא חתיכה א' בצנן אחר כל חתיכה בלפת.

פתחי תשובה: ה) דג שנפתח בסכין של עכו"ם: ישפף מקום החתך היטב ויעבור עליו בכח חודו של סכין, וגרידה מבשר הדג לא בעי.

סימן צ"ז (שלא ללוש עיסה בחלב)

סעיף א'

ב"י: אין לשין עיסה בחלב ואי עבדינהו כעין תורא שפיר דמי: לרש"י ר"ל מעט, לרמב"ם ורשב"א ר"ל ששינה צורת הפת, למהר"א קיי"ל כשתיהן. **מחבר:** אין לשין עיסה בחלב שמא יבא לאכלה עם בשר ואם לש כל הפת אסור אפי' לאכלה לבדה ואם היה דבר מועט כדי אכילה בב"א או ששינה צורת הפת שתהא נכירת שלא יאכל בה בשר מותר, וכיוצ"ב אין אופין פת שתנור שטחו באליה ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב. **רמ"א:** ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות, ובשומן לכבוד שבת כי כ"ז מחשב כדבר מועט גם כי צורתן משונה משאר פת. וכ"ש פלאד"ן או פשטיד"א מותרין. ואין לאפות שום פת עם פלאד"ן או פשטידא בתנור דחיישינן שמא יזוב מן השומן על הפת ואם זב תחתיו דינו כאלו נילוש עמו ונוהגין לשום הטפילה בפי התנור ואפי' הוא במחבת נוהגין להחמיר לכתחילה. **ט"ז:** אסור לודך תבלין במדוכה שנעשה בשרית שמא יתנם בחלב.

פתחי תשובה: א) לתת חלב לתוך יין שיהא לבן וצלול: לצ"צ אסור, לנחלת צבי מותר. **ב) לש פת עם חלב בשוגג:** אפי"ה אסור (פמ"ג). **ג) שינוי בפת כדי למכור בשוק:** למהר"י אסור שמא לא יכירו בשינוי וישכח מלהודיעם. שינוי אחר האפיה: אינו מועיל (ח"ד). פת שכבר נאסר לחלקו להרבה בני"א: לח"ד ופמ"ג אסור דלא ככו"פ בשם זקנו. מיני מתיקה שאין דרך לאכלן עם גבינה: מותר ללוש עם שומן (מהרי"ט). **ד) פת שנאפה עם עיסה שיש בה טעם שומן בלוע בה:** אפי' נגע בה מותר ואפי' נתערב הפת אח"כ בחלב מותר באכילה אבל לכתחילה אסור משום נ"ט בני"ט. **ה) פת שנאפה ביחד עם פשטיד"א וזב הפשטיד"א:** לט"ז וש"ך אפי' לא זב תחת הפת אלא זב חוץ לפשטיד"א אסור (אבל בלא זב כלל איכא ס"ס ומותר), הכו"פ ור' עוזר הקשו דכה"ג הוי נ"ט בני"ט ושרי: לח"ד לא קשיא דל"א נ"ט בני"ט בשעת בישול (ואפיה), לבית אפרים גם בשעת בישול הוי נ"ט בני"ט. וכתב הבית אפרים דנתבטל חלב בס' (לפני האפיה): מותר לכתחילה לאכול הפת עם בשר.

סעיף ב'

טור ומחבר: תנור שטחו באליה אין אופין בו פת עד שייסקנו מבפנים עד שיתלבן ואפי' בוכיא אין לו היתירא ע"י היסק מבחוץ. **פתחי תשובה: ו) נפל חלב על פת אפוי:** לח"ד אינו כנילוש ולא מהני ביטול בס', לבית אפרים ס' מהני בכל ענין רק דצריך נטילה באותו מקום.

סעיף ג'

ב"י: ריחא: לרב מילתא היא ללוי לאו מילתא היא: לתוסי' (ורא"ש) קיי"ל כרב והוסיף ר"ת דרק בתנור קטן, לרש"י קיי"ל כלוי וכן נקט הרי"ף ורמב"ם אבל ס"ל גם ללוי רק מותר בדיעבד (וכ"כ הרשב"א) ולכן הפת שנאפה עם צלי אסור עם חלב דהוי כלכתחילה, לראב"ה רב רק אסר בבשר שחוטה שנצלה

עם נבילה ולא בפת שנאפה עם בשר, (קיי"ל כרייף ואסור לכתחילה לאפות בתנור צר). שניהם כחושנין: לכו"ע ריחא לאו מילתא (רשב"א). בב' קדירות: לכו"ע לאו מילתא היא (רשב"א), ולרש"י רק בנתשלו בבי קדירות ולא בנצלו. דבר חריף: שואב טובא ולכו"ע ריחא מילתא. לצלוח כבד עם תבשיל: למחרת מותר לכו"ע, לבי"י לא נראה טעמו. מרדה שאב"י מותר כיון שלא ישמע לא הגוי לעשות חדשה.

מחבר: פת שאפאו עם הצלי ודגים שצלאן בתנור א' קטן עם בשר אסור לאכלם בחלב אבל בתנור גדול המחזיק יב' עשרונים (פתחי תשובה ז): ליד אליהו בחלל התנור, לפמ"ג בקרקעית התנור) ופיו פתוח מותר. ואם הצלי מכוסה וכן הפשטיד"א שמכוסה נקב שבו מותר אפי' בתנור צר.

סימן צח' (איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטול)

סעיף א'

ב"י: במין בשא"מ דאיסורא איזה קפילא נאמן: לרשב"א סתם נכרי מסל"ת או קפילא אפי' אינה מסל"ת אבל יש להחמיר כרש"י להצריך קפילא ומסל"ת, לתוס' אומן, לרמב"ם נכרי אפי' אינו מסל"ת, לרא"ש נכרי מסל"ת ואין הכרע אי בעי קפילא. להלכה סומכין על קפילא אפי' אינו מסל"ת ועל סתם נכרי במסל"ת. מתי סמכין אקפילא: לרש"י רק כשיש ס', לרמב"ן רשב"א ור"ן כשלא יודעים אם יש ס' סומכין עליו לומר דיש ס', לרמב"ם ותוס' אפי' ליכא ס' אבל לרמב"ם גם ביש ס' בעינן קפילא. לכו"ע כשנגרש טעם אסור אפי' יש ס'. ד"מ: להאגור בזה"ז אין סומכין על קפילא כלל אלא משערין הכל בס'. לב"ח גם לדידה אכתי סומכין על ישראל.

מחבר: מבשא"מ דאיסורא טועמו נכרי אם אומר שאין בו טעם איסור או שהוא פגום מותר אם אינו סופו להשביח, וצריך שיהיה מסל"ת. ואם אין שם נכרי וכן במין במינו משערין בס'. רמ"א: אין נוהגין היום לסמוך אעכו"ם. גוי מסל"ת באיסור דאורייתא: לט"ז אינו נאמן, לש"ך הכא נאמן דעבידא לגלוי.

פ"ת: (א) טעימה בדבר האסור: לש"ך אסור, לצ"צ מותר באיסור דרבנן [לפ"ח בכל איסור דרבנן ומותר אפי' לטעמו בפיו, ולנובי"י רק בדבר פגום ורק בלשונו] לט"ז טעימה בלשון תמיד מותר במקום ספק ושאינה הכא דצריך אכילה ממש. (ב) משערין בס': לשער אפרים עבוה"ג ורשב"ש משערין במדה ולא במשקל, לחב"י כשאין א' כבד מחבירו ולית ביה חלל יותר יכול לשער גם במשקל. נפל דבר קרוש ונמס: לבית אפרים משערין ס' כנגד כזית הקרוש ולא כנגד רביעית הנמס, ויל"ע בנמס לפני שנפל. להורות היתר ביטול בס' לע"ה: לרמב"ם מותר דטע"כ דרבנן. ומשמע דאסור לדידן דטע"כ מדאורייתא, וזו לא שמענו. (ג) לסמוך על טעימת ישראל בזה"ז: לש"ך מותר, והבכור שור מפקפק, ולפמ"ג באכילה סומכין עליו אבל לא בטעימה בלשון דלזה צריך מומחה.

סעיף ב', ג'

ב"י: מין במינו: לרש"י קיי"ל כרייף דאפי' באלף לא בטל, לרייף (לאחר חזרתו) תוס' רא"ש ר"ן וריב"ש קיי"ל כרבנן דבטל. טעם כעיקר: לר"ת ר"ח בה"ג ראב"ד ורשב"א אסור מדאורייתא ובספק ששים אזלינן לחומרא (לר"ח רק כשיש כזית בכא"פ אמרי' נהפך), לרש"י רמב"ם רמב"ן ור"ן אסור מדרבנן וספיקא לקולא (אבל לרמב"ם כשיש כזית בכא"פ נחשב ממשו ואסור מה"ת) וברא"ש אין הכרע. נפל מין למינו ושאינו מינו: כשיש רוב במינו וספק אם ס' בא"מ אמרי' סלק את שאינו מינו ומינו רבה עליו ומבטלו (רשב"א). כשאינו יכול לשער אם יש ששים: לרשב"א אפי' באיסור דרבנן אין תולין להקל. **מחבר** (ב): נפל איסור לקדירה ונשפך שא"י לעמוד עליו אם היה ס', אם נפל למינו מותר דספיקא דרבנן היא, ואם נפל לא"מ ספק דאורייתא לחומרא כר"ת דטע"כ דאורייתא. והביא דין הרשב"א לענין נפל למינו ושאי"מ, וכן פסקו הב"ח וט"ז, אבל הש"ך (מהרש"ל ופרי"ח) פליג עליהו וכו' דלא התיר הרשב"א אלא מינו (וצריך להסיר הרוטב מהבשר - חת"ס). רמ"א: לענין מב"מ אזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא (וכי"כ הטי"ז) ולש"ך רק בדברים שאינם בטלים בס' כיי"נ אזלי בתר שמא, אבל לשאר דברים אזלי בתר טעמא. עוף בחלב שנפל לקדירה ונשפך: לת"ח וט"ז מחמירין כמו באיסור דאורייתא, ולש"ך (אמני"ש ופרי"ח) מקילין כשאר ספק דרבנן.

פ"ת: דם וחלב: לפמ"ג אין טעמם שוה. בשר שנפל לחלב וסלקו מיד ונאבד ולפי אומדן דעת היה ס': לבית אפרים יש כמה צדדים להקל (דלפ"ח כשלא נתבשל בב"ח כמב"ד ליכא איסור מה"ת) ושרי בטעימת קפילא מסל"ת ובלכא קפילא מותר ישראל לטעמו בלשונו. טע"כ דאורייתא: לנובי"י רק בלאו שיש בו מלקות דומיא דמשרת. ואי ר"ל דלמ"ד טע"כ דרבנן אפי' בב"ח אינו מה"ת אלא כשקיבל טעם ממשות הגדי ולא מהנבלע בקדירה.

מחבר (ג): כהרשב"א דאיסור דרבנן שלא נשפך רק שא"י לשער אם היה ס' אסור. (לר"ן דאי אזלי לקולא יהיו כל איסורים בספק וכי"א ישער במה שנר' בעיניו משא"כ בנשפך שאינו אלא באקראי אזלי לקולא. ולמרדכי משום דדעת שוטים אינו כלום). לט"ז כשהספק מותר או אסור אז ספק לכל העולם נחשב כספק וספק ליחידים אינו ספק, אבל כשהספק באיזה שיעור לשער אז אפי' ספק לכל העולם אינו ספק כיון שיש היתר לשער בשיעור היותר גדול.

פ"ת: קטן או עכו"ם ששמו דם בקדירה וא"י כמה: האמני"ש צידד דנחשב ספק ולכן אזלי לקולא דדם שבישלו אסור רק מדרבנן, וכי"כ הפ"ח להלכה וכו' הפמ"ג שא"צ אפי' להטעימו לקפילא דאין סומכין עליהם בזה"ז והווי כאי אפשר לברורי.

סעיף ד', ה'

ב"י: משערין כנגד כולה: לארחות חיים רק בכחל דעשאוהו כנבילה ולא בלב וכבד, לבעל התרומות ורשב"א בכולן משערין בדידה ואפי' באיסור דרבנן. כלי שנבלע בה איסור: לרשב"א רמב"ן רבותינו הצרפתים ור"ן משערין כנגד כולה, לראב"ד אומדן מאי דנפיק מיניה. כיצד משערין ס' כנגד כלי: מכניסין הקדירה לכלי מלא מים וצריך ס' כנגד המים היוצאים (ראב"ה). אם בלוע בכלי ני"נ: לרשב"א ני"נ, ולרמב"ן ור"ן אינו ני"נ, והטור סתם כהרשב"א. ד"מ: הטור הכא לא איירי בבלוע ני"נ ואיזה ס"ל כרמב"ן דאינו ני"נ. כשנאסר כלי ע"י מליחה ואח"כ הכניסו לקדירה א"צ ס' אלא כנגד הקליפה של הכלי.

מחבר (ד): איסור שנתבשל בהיתר, אפי' זרק האיסור צריך ס' כנגד כולו וכן בבישל בקדירת איסור או הכניס כף האסור לקדירה צריך ס' כנגד כולו (רמ"א: רק כשבלעו ע"י רתיחת אש אבל ע"י מליחה א"צ אלא ס' כנגד קליפת הכלי. ש"ך וכן בנאסר ע"י עירוי, ובכבישה צריך ס' כנגד כולו). ויש מחמירין בכלי מתכת לשער כנגד כולו אפי' הכניס רק מקצת דחם מקצתו חם כולו. רמ"א: ונוהגין כסברא ראשונה. אפי' ביטל האיסור אם מכירו צריך להסירו וקבל שנפל לתבשיל צריך להוסיף מים צוננים כדי להקפיא ולהציק החלב למעלה שיוכל להסירו (לט"ז וש"ך רק כשיש ס'. לב"ח בדיעבד אפי' ליכא ס' כיון שהוציא כל החלב). איסור שנשפך לקדירה והסירו ונפל לקדירה אחרת צריך לבטלו בס' כנגד כולו, אבל בחזר ונפל לאותו קדירה א"צ אלא ששים א' כנגדו.

מחבר (ה): בידוע כמות האיסור שנבלע בכלי א"צ אלא ס' כנגד הבלוע (ד"מ: ולי"א שהכלי עצמו ני"נ) אבל כף ישנה ובת יומא משערין כנגד כולו כהרשב"א (רמ"א: דהבלוע ני"נ). וי"א שגם בזו א"צ אלא לבטל מה שנבלע כרמב"ן דאינו ני"נ. רמ"א: סברא ראשונה עיקר דהבלוע ני"נ. יש שמחלקין דבכ"ח שא"א להפריד האיסור בהגעלה עצם הכלי ני"נ משא"כ בשאר כלים וטוב לחוש לחומרא. לט"ז גם בכ"ח חדש אמרי' דעצם הכלי ני"נ באיסור בב"ח ולא בשאר איסורים, אבל הבליעות ני"נ גם בשאר כלים ובשאר איסורים. לש"ך בודאי אין הכלי עצמו ני"נ בשום ענין. והבליעות ני"נ בכל כלי אבל במתכות יש להקל בשאר איסורים בהפסד מועט ובב"ח בהפ"מ, ובכ"ח אין להקל אלא בשאר איסורים ולא בב"ח אפי' בהפ"מ.

סעיף ו'

כחצי זית איסור שנתערב בהיתר צריך ס' חצי זיתי היתר לבטלו. (ט"ז אפי' באיסור דרבנן, וע' בפמ"ג דיי"מ שהש"ך פליג).

סעיף ז'

ביצה שיש בה אפרוח או טיפת דם שנתבשלה עם אחרות צריך ס' לבטלו לפי שיש גדולות וקטנות הוסיפו א' ולפיכך אם נתערבה בתבשיל בטלה בס' כשאר איסורים (וה"מ בביטול הפליטות אבל הביצה עצמה בריה היא ולא בטלה - ש"ך).

סעיף ח'

כחל מתבטל בנט'. ושאר כל איסורים בטלים בס' חוץ מחמץ בפסח ויין נסך. דבר האסור (אפי' מדרבנן - ט"ז ושי"ך) מצד עצמה (לאפוקי בלוע מאיסור) הנותן טעם בקדרה כגון מלח ותבלין דעבידא לטעמא (לט"ז) רק דבר חריף ולא דבר מתוק אפי' עבידא לטעמא) אפי' באלף לא בטל כל זמן שמרגישים טעמו (משא"כ כשנפלו לדבר השווה לטעמו בטל בס' - ש"ך). לש"ך דבר הניט יותר מסי' אינו אסור אלא מדרבנן ובספק סמכינן אקפילא בכה"ג, אבל רעק"א הביא מהר"ן דאסור מה"ת. פ"ת: יין וחומץ: במניי משמע קצת דלא מקרי עבידא לטעמא.

סעיף ט'

ב"י: ג' איסורין מבטלין זאי"ז ואעי"פ שודאי אסור באכילה אין לוקין עליו. אין בקדרה סי' לבטל דופני הקדרה. איסורי דרבנן: לרמב"ם בטלין בנט' חוץ משומן הגיד, לרשב"א צריך סי'. כזית רוטב קרוש: לרא"ה משערין כביצה ומחצה רוטב, לרשב"א ור"ן משערין כזית כמות שהוא. מחבר: קדירה שיש בה נט' זיתי היתר ונפלו בה זית א' של דם וזית א' של חלב כל אחד מצטרף עם הנטי' זיתי היתר לבטל חבירו. וכן כטי' זיתים של היתר שנפל בהם כזית חלב ונקדרה אחרת היו לי' זיתי היתר שנפל לתוכו כזית דם ונתערבו בשוגג מותר (ט"ז) לא קי"ל הכי שכבר נ"י לפני שנתערבו, לש"ך אפשר לאוקמי בלח בלח בהפ"מ דלא אמרי' חני"ן). רמ"א: וכ"ש בבי' זיתים א' של גבינה וא' של בשר דכ"א מבטל חבירו. לש"ך כ"ז בבי' מינים אבל במין א' לעולם חוזר וניעור.

פ"ת: לחי"ד בי' זיתים שאין טעמם שוה שניי' מדברים שטעמם שוה אבל בי' זיתים שטעמם שוה שניי' מדברים שאין טעמם שוה מבטלין זאי"ז. וכן יבש ביבש ובי' איסורים ששם שוה אף שאין טעמם שוה אין מטבלין זאי"ז.

סימן צט' (דין העצמות אם מצטרפין לבטל איסור, ושלא לבטל איסור לכתחילה)

סעיף א'

ב"י: אם עצמות מצטרפים: י"א דשל איסור מצטרפין לאיסור ושל היתר להיתר, לר"ן הרכות של איסור מצטרפין לאיסור והשאר היתר, לרשב"א ר"ש ורא"ש כולן מצטרפין להיתר (חוץ מהמוח שבעצמות איסור), לר' אברהם בן אסמעל גם של היתר רק מצטרפין להיתר במב"מ או בשא"מ וליכא טעם. ד"מ: לאי"ז של היתר מצטרפין להיתר ושל איסור אין מצטרפין לא לאיסור ולא להיתר.

מחבר: פסק כרשב"א ודעימיה והוסיף שהקדרה אינו מצטרף כלל (אא"כ כבר נאסר לפני"כ - ט"ז). רמ"א: יש מחמירין כאי"ז (ואי"ל דשל איסור מצטרפין לאיסור כיון דדבוק לאיסור וני"י, דהוי ככלי עצם דשייך הגעלה ולא ני"י - ט"ז ושי"ך) ובמקום הפסד יש להקל כמחבר. לש"ך העיקר כהר"ן שעצמות רכות של איסור מצטרפין לאיסור (פ"ת): מהר"י הלוי השיג עליו וכי' דמצטרפין להיתר.

פ"ת: מהר"י הלוי הסתפק אם ע"י מליחה איסור שמן מפעפע לתוך העצמות. לתיבת גמא אף באמ"ה העצם האסור מצטרף להיתר.

סעיף ב'

בד"א כשנפלה חתיכת הנבלה לקדירת היתר כשהיא חיה אבל אם נתבשלה תחילה ואח"כ נפלה לקדירת היתר עצמות שבה מצטרפין לאיסור לפי שבלעו מבשר הנבלה כשנתבשלה יחד. ב"ח: אא"כ ראה האיסור לפני נפילתו ויודע שלא נתמעט (פמ"ג וחוו"ד: להרמ"א גם בראה האיסור צריך לשער כנגד כל העצם כיון שהרוטב ומים שנתבשלו בו ני"י ונבלע לתוך העצם).

סעיף ג'

(רשב"א) בשאר איסורים חתיכה הבלועה מאיסור מצטרפת לבטל האיסור (ככחל). רמ"א: אין נוהגין כן דקי"ל בכל איסורים דחני"ן.

סעיף ד'

ב"י: משערין במאי דבלעה הקדרה: לרש"י בלא ראינו האיסור בשעת נפילה אין משערין בבליעות כלל דמסתמא בלע גם איסור ובראינו האיסור משערין במאי דבלעה, לרמב"ם תמיד משערין במאי דבלעה ולא במאי דכלה מחמת האור, לרשב"א משערין במאי דבלע רק במב"מ (לביי בלא ראינו דבראינו מקילין גם במין בשא"מ, ולרעק"א ופמ"ג רק בראינו הקיל). הרא"ש חילק בין דאורייתא לדרבנן ולכן משמע שהקיל ג"כ כהרשב"א במב"מ כיון שהוא דרבנן.

מחבר: משערין ברוטב קיפה ובחתיכות. ופסק כהרשב"א דמשערין במאי דבלעה הקדירה רק במב"מ. כי ה"ט"ז ושי"ך מהמהרש"ל דתמיד אין לשער במאי דבלעה הקדרה כיון שא"א לעמוד על שורש הדבר.

פ"ת: לביי מאי דעולה מן הזיעה חסר מן המאכל (ואינו רק הבל הנוצר מחום הקדירה).

סעיף ה'

ב"י: הוספת מים אחר שנפל האיסור: לסה"מ אם הוסיפו נעשה הכל חני"ן לכן צריך לחקור, לטור א"צ לחקור דאפי' הוסיפו כיון שהיה בשוגג ל"א חני"ן. ד"מ: צ"ב מא"ל בבי"ח דלכו"ע אמרי' חני"ן, לכן צ"ל דדעת הטור: א) בהוסיפו בשוגג גם בבי"ח ל"א חני"ן. ב) בהוסיפו בשוגג קודם שנודע התערובות ל"א חני"ן. ג) איירי ביבש ביבש ולא בלח דל"א חני"ן בבי"ח כה"ג. למה הכא לא קנסינן שוגג אטו מזיד ובסי' קי' כשהפיל א' לים בשוגג קנסינן: ב"ח: א) במבטל שהאיסור נשאר בפנים לא חיישינן שיבא לבטל במזיד. ב) לראב"ד יש איסור דאורייתא לבטל ולא חיישינן שיעשה במזיד אבל בסי' קי' כבר בטל ברוב מה"ת וליכא אלא איסור דרבנן. ג) הכא איירי קודם שנודע התערובות ובסי' קי' איירי אחר שנודע ולכן קנסינן ליה. ט"ז: ד) הכא אי בעי שתיק והיה מותר, בסי' קי' אי שתיק הוי אסרין ליה. אין מבטלין איסור לכתחילה: לר"מ ור"י אפי' בשוגג אינו בטל, לר' יוסי ור"ש רק במזיד החמירו ולרשב"א ורמב"ם קי"ל דרק במזיד לא בטל. דוקא למבטל עצמו ולמי שנתבטל בשבילו: (רשב"א) לאפוקי אם ביטל של אחר בשביל האחר דאז מותר להמבטל. (הגם שא"א חוטא ולא לו, הכא לא משמע ליה דד"ז אסור, או שמא יבקש מגוי לבטל בשבילו).

מחבר: אין מבטלין איסור לכתחילה (בין לערב בין להוסיף - ט"ז) ודביעבד בשוגג מותר (לרעק"א: רק למ"ד דס"ל דהא דאין מבטלין אינו אסור אלא מדרבנן) ובמזיד אסור למבטל עצמו ולמי שנתבטל בשבילו (וכן לבני ביתו - ט"ז). רמ"א: ואסורים למכרו לישראל אחר שלא יהנו ממה שבטלו (דוקא כשלוקח ביוקר מהעכו"ם - ש"ך), ודוקא שנתערב יבש ביבש או לח בלח למ"ד שא"א חני"ן אבל חתיכה שבלעה איסור לא מהני שניתוסף היתר כיון שכבר נ"י (ואפי' בלי חני"ן חתיכה זו שבלעה איסור אסורה לעולם - ש"ך). וי"א דאפי' במקום דל"א חני"ן לא מהני ההיתר לבטל אא"כ נתוסף קודם שנודע התערובות, ולפי"ז היה צריך החכם לחקור אם נתוסף לאחר שנודע ולא נהגו כן (דלא מחזיקין איסורא - ט"ז ושי"ך. אבל בידוע שנתוסף כי ה"ט"ז שצריך לחקור מתל). ש"ך: לענין חני"ן אין נ"מ ואפי' קודם שנודע התערובות בודאי נעשה חני"ן. וכן בניתוסף בשוגג אין נ"מ ואפי' ניתוסף אחר שנודע התערובות. אם מי שנתבטל עבורו אינו יודע שביטלו בשבילו: לט"ז מותר, לרעק"א בשם הריב"ש אסור.

יוס' א' ג' אדר - צחי' (סעיף א') ד' אדר - צחי' (בי' די') ה' אדר - צחי' (הי' טי') ו' אדר - צחי' (אי' ג') ז' אדר צחי' (די', ה')

י' אדר - צחי' (וי, זי) יא' אדר - סימן קי' יב' אדר - קאי' (אי' ג') יג' אדר (תענית אסתר) - קאי' (די' טי') יד' אדר (פורים דפרזים) - סימן קבי

סימן צט' סעיף ה' (המשך)

פ"ת: לנוביי לבטל יבש ביבש ברוב או בס' לכו"ע אסור מדאורייתא. אין כוונתו לבטל: לט"ז מותר כשא"א בע"מ, ולפמ"ג מותר אפי' אפשר בע"מ רק שהוא טירחא. וכי' הבית יהודא דלפי"ז א"צ לבדוק המאליניש קודם שמבשלים ומסננים אותן כיון דאיכא טירחא, אבל אין דברי הפמ"ג מוכרחים. לנוביי מותר לתת שלפוחית יבש של דג טמא לתוך מי דבש כדי להצהיל המשקה. לא שאל בעל הוראה: לצ"צ לא מקרי שוגג, לבית יעקב מקרי שוגג (וע"ש שחולק על ה"ט"ז דס"ל אומר מותר דינו כשוגג). תנין קודם שנודע התערובות: כי השי"ך ופרי"ח שהרמ"א חזר ממש"כ בד"מ וס"ל דגם קודם שנודע אמרי'

חנין, וכ"כ המניי אבל כ' דבלח בלח קודם שנודע יש להקל בהפ"מ, והפמ"ג כ' דאין בידי להקל בשאר איסורים קודם שנודע ומשמע דגם להחמיר לא ברירא ליה, אבל רעק"א כ' דברירא ליה דהרמ"א חזר בו כיון שפסק בינמצא' (דמשמע אף בלא נודע) כבד דבוק לעוף בעינן ס' כנגד כל העוף כיון דאמר' חנין, אבל מסיק רעק"א דיש לדחות דהתם רק נעשה חנין היכא שנודע כשהקדרה עדיין רותחת והאיסור ממשיך לפלוט וכיון שאפשר שהרב לא חזר בו מאן דמיקל בהפ"מ או לצורך שבת אין מזחיתין אותו.

סעיף ו'

ב"י: ביטול איסור של דבריהם לכתחילה: לתוס' ראב"ה הגהות מיימוניות ורמב"ם (לדעת הגהות מרדכי) מותר רק באין לו שורש מה"ת, לרבינו שמחה ורמב"ם (לדעת הבי"ו) מותר גם ביש לו שורש מה"ת, לרשב"א יש ג' שיטות א' איסור תורה אפי' בשיעור דרבנן אסור להוסיף עליו וכ"ש לערבו לכתחילה ב' איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת אין מערבין לכתחילה אבל מוסיפין עליו לבטלו ג' איסור דרבנן שאין לו עיקר כחלת חו"ל מותר אפי' לערבו לכתחילה אבל י"א דלא אמרו כן אלא בתרומה וחלת חו"ל ויש לחוש לדבריהם (לבי"ו ר"ל דיש לחוש ואסור אפי' להוסיף עליו לבטלו, לבי"ח ר"ל דאין לערבו לכתחילה אבל מותר להוסיף), לרא"ש הגהות מרדכי תרוה"ד וארחות חיים אפי' איסור דרבנן שאין לו עיקר אסור להוסיף עליו לבטלו. לשי"ד בלח בלח דני"נ לא מהני ריבוי, מיהו י"א דלי"א חנין בלח בלח. **איסור שנתבטל ונתוסף עוד איסור אח"כ חוזר ונייעור:** לראב"ד רק ביין ביין אבל ביין במים וכיוצאב אמרי' ראשון ראשון בטל ומצטרף האיסור להיתר לבטל האיסור הנופל אח"כ, לתוס' רמב"ן רשב"א ור"ן כל היכא דעיי' ריבוי איסור יש נ"ט אז טעמא לא בטל (ואפי' במב"מ כיון שני"ט כנגדו בשא"מ. אבל ב' מיני איסורים מבטלים זא"ז). **חו"ל בתרומה:** לרמב"ם פליגי ר"ש ורבנן בלא נודע בינתים אבל בנודע לכו"ע מותר, לר"ש וראב"ד פליגי בנודע אבל בלא נודע לכו"ע אסור (הרמב"ם דבנודע לכו"ע מותר הוא דלא ככל הראשונים הנ"ל דס"ל דבניתוסף איסור חזר ונייעור - פרישה).

מחבר: סתם כרשב"א (ורמב"ם) דאסור לכתחילה לערב איסור דרבנן בהיתר אבל דתמיד מותר להוסיף עליו לבטלו (אפי"כ הפילו בשוגג - רעק"א). **צ"ב מ"ש מנר חנוכה דסתם דאסור להוסיף:** לשי"ד אולי הוקצה למצותו חמיר, למג"א שמן הוא דשיל"מ, חו"ל התם אסור בהנאה). **רמ"א:** י"א כהרא"ש דגם איסור דרבנן אסור לבטל ואין לשנות. איסור שנתבטל ונתוסף אח"כ מן האיסור הראשון חוזר ונייעור לא שנה מב"מ או מבש"מ, יבש או לח, נודע או לא נודע בינתים (ביבש ביבש מב"מ ונודע בינתים אפשר להקל בהפ"מ - שי"ו. ויל"ע אי ידיעת חבירו חשיב ידיעה - רעק"א). כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס' ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר מותר אפי"כ שאין במש"ס נגד החלב שהרי נתבטל במים ש"ך: אחר שנפל למים מותר אפי' לכתחילה ליתן המים לקדירה (אבל לערב החלב במים ליתן בבשר אסור - פמ"ג). **גר"א:** רק אמרי' חו"ל כשנתוסף איסור ועיי"כ תו ליכא שיעור ביטול דאורייתא אבל אם עיי' ההוספה ליכא שיעור ביטול דרבנן ל"א חו"ל.

סעיף ז'

(ראב"ד) אם נבלע איסור מועט לכלי כשר שדרכו להתשמש בו בשפע היתר (כגון קדרה או קנקן) מותר להתשמש בו לכתחילה כיון שא"א לבה לידי נ"ט, אבל אם נבלע בכלי שדרכו להתשמש לעתים בדבר מועט כקערה וכיוצאב אסור להתשמש אפי' בשפע גזרה שמה ישתמש בה בדבר מועט ויבא לידי נ"ט. **ט"ז** (ושי"ד בנקה"כ): זהו דעת הרשב"א דאיסור מועט הוא סברא בפני"ע להתיר, אבל הטור ור"ן חולקים עליו וס"ל דאפי' בכלי גדול מותר רק כשהמשקה שנתון בפנים פוגם האיסור הבלוע והכי קי"ל. (בכלי קטן אם האיסור מועט וגם המשקה פוגם משמע דמותר לכו"ע - פמ"ג).

סימן ק' (בריה אפילו באלף לא בטיל)

סעיף א'

ב"י: גדר בריה: לרש"י כל שאסור משעה שנוצרה, לרא"ש ותוס' כל שיחלק ואין שמו עליו (דהאיסור שם העצם), לר"ן איסורה מגופה ובריית נשמה (אבל חלב אינו במקום א' כבריה). ולא מיקריא בריה אפי"כ שלם. **נתערב בריה בתק"ס:** לר"ש רשב"א (וי"א המובא ברא"ש ור"ן) בטל, לתוס' רא"ש ור"ן לא בטל והכי נקטינן דגם דעת הר"י ורמב"ם נראה כן.

מחבר: בריה כגון נמלה, עוף טמא, גיד הנשה, אמ"ה, וביצה שיש בה אפרוח (אבל כשיש בה רק טיפת דם אינו בריה דלא כמהרלני"ח - שי"ד) וכיוצאב אפי' באלף לא בטל [מדרבנן, ולכן בספק בריה בטל. אבל בודאי בריה וספק איסור לא בטל - ט"ז]. ואין לו דין בריה אפי"כ היה בו חיות לאפוקי חיטה, ושהיה אסור מתחילת ברייתו לאפוקי עוף טהור שנתבטל [וכ"כ נטרף - שי"ד] ושור הנסקל, ושיהיה דבר שלם שאם יחלק אין שמו עליו לאפוקי חלב, ושיהיה שלם (לאפוקי נתרסק או נחתך אבר א' אפי' אין הנשמה תלויה בה - שי"ד). **רמ"א:** עיקר גיד הנשה אינו אלא על הכף בלבד והוא כרוחב ד' אצבעות [בשור הגדול, וב' אצבעות בכבש גדול, ופחות מרוחב אגודל בגדי וטלה, ואף שנחתך כל השאר הוה בריה - פמ"ג].

פ"ת: נמלים הגדלים בפירות וקמח: לכו"פ אף שפירשו בטלים בס' דאינו אסור מתחילת ברייתו, לטור האבן אסור, והמשכניי למד היתר אחר על המילוין (דחשיבות בריה שאפ"ל עליו שאינו בטל אינו אלא כשהיה ניכר בפני"ע קודם שנתערב). **אמ"ה פחות מכזית:** לפני אריה בטל, לפמ"ג אינו בטל. מעשה שחתכו רגל א' מאווז חי ונתערב ברגלי השחוטות וכדי להתירם השוחט זרק רגל א' אבל טעה דאמ"ה לא בטל, ולענין הכשר הכלים אם ברור שבשום פעם שבישל לא היה ס' נגד רגל א' הכלים אסורים אבל בספק אולי היה ס' הכלים מותרים - לבושי שרד.

סעיף ב'

בריה שנתבשל עם היתר אם אינו מכירו הכל אסור והרוטב בני"ט (עיי' סינון. ורק בעוף טמא וכדומה בעינן ס' כנגד הפליטות אבל בנמלה ושאר דבר מאוס דנטל"פ א"צ ס' - שי"ד), ואם מכירו זורקו והאחרים והרוטב צריך שיהא בהם ס' נגדו, חוץ מגיד הנשה שאין טעמו אסור דאין בגידין בני"ט, אבל שמנו אסור וצריך ששים כנגדו להתיר הרוטב (לדין דאמר' חנין באיסור דבוק בעינן ס' נגד כל הירך - ט"ז ושי"ד). לפיכך ירך שנתבשל עם גידו אם מכירו זורקו וכל השאר מותר אם יש בו ס' כנגד שמנו, ואם אינו מכירו כל החתיכות אסורות. ואם יש בקדרה ס' נגד השומן הרוטב מותר ואם לאו אסור. בנמוח הגיד ואינו ניכר צריך ג"כ ס' כנגדו (אבל יש להקל בנשפך וידוע שודאי היה רוב וספק אם היה ס' - ט"ז).

פ"ת: פרוש שקפץ לתוך מאכל ונאבדה: לחות יאיר אסור מדינא ובנפל לכף שהרוטב שם באופן שצריך ניפוח בגמיאה יש לאסור הרוטב שבכף מדינא אפי' בהפ"מ ואם החזיר הכף לקדרה בעינן ס' נגד הכף, וכ' הפ"ת דט"ס הוא ויש להקל בהפ"מ מכמה טעמים כיון שהוא כלי שני או שלישי וגם הפרעוש הוא דבר המאוס ופליטתו נטל"פ.

סעיף ג'

(רשב"א בתשובה) קדרה של מרק שנפל שם בריה ונאבדה אסור הכל (כשא"א להתיר עיי' סינון - שי"ד). [ואם נתנו מהמרק בכף או בקערה וראו שאין שם כלל הכל מותר ואף הקדרה (שאינה נאסרת עיי' יתוש כיון שנטל"פ)]

סעיף ד'

(רשב"א בתשובה) ירקות מבושלות שנמצאו בהם ג' תולעים הירקות אסורים אבל מי השלקות מסנן ומותרים וכן הבשר ירחצנו ויבדקנו ומותר (דקי"ל כרשב"ג דבג' פעמים הוחזק דלא כהב"ח שהחמיר בב' פעמים - ט"ז)

סימן קא' (דין חתיכה הראויה להתכבד)

סעיף א'

ב"י: חנה"ל: לרמב"ם וכל הפוסקים אינה בטלה, לר"ף בטלה אפי"כ אסור גם בהנאה.
מחבר: חנה"ל דינה כברייה דאפי"כ באלף לא בטלה ואפי"כ אם היא אסורה בהנאה כיון שאם תבטל היתה מותרת וראויה להתכבד. **רמ"א:** ואפי"כ אסורה רק מדרבנן אינה בטילה. ובספק חנה"ל אזלי לקולא אפי"כ היא אסורה מדאורייתא (היינו ספק חנה"ל אבל בודאי חנה"ל וספק אסור לא בטיל - ש"ך). ועי' בשאלת יעב"ץ לענין אם הא דבר חושב לא בטל הוא דאורייתא או דרבנן (פ"ת).

סעיף ב'

ב"י: אין אסורה מחמת עצמה: לרבותינו הצרפתים הסמי"ג רשב"א ר"ן ומרדכי אינה חנה"ל, לראבי"ה דינו כחנה"ל.
מחבר: אין לה דין חנה"ל אפי"כ אסורה מחמת עצמה כגון נבילה ובב"ח אבל בנאסרה מחמת טעם מאיסור ולא היה בה' סי' לבטלו אפי"כ למי שסובר חני"ן אין לה דין חנה"ל (כיון שאין האיסור ראויה להתכבד - ש"ך מהרשב"א ור"ן). **רמ"א:** ואפי"כ חתיכה שלא נמלחה בטלה דאין אסורה מחמת עצמה רק מחמת דם הבלוע בה. וכל חתיכה שלא נאסרה רק כדי קליפה בטלה שהרי הקליפה אינה ר"ל (אבל קליפה של ב"ח ראויה להתכבד לא בטלה - ש"ך). גבינה נחשב חנה"ל (ט"ז דלא כמהרש"ל). סתם גבינה של עכו"ם שנתערבה בגבינות: לט"ז בטילה דאינה חנה"ל דאין אסורה מחמת עצמה (אפי"כ העמידה בעור קיבת נבילה דאז נעשה לחתיכת ב"ח), לאו"ה ונקוה"כ נחשב איסורו מחמת עצמו דאסורו סתם גבינות.
פ"ת: למחר"י הלוי גם נתנבלה מחמת מיתה או כחושה מאד נחשבים ראוים להתכבד. לנוב"י כשאפ"ו קרעפליך עם חמאה באגן שנאפו בו מקודם עם שומן ויש שומן בעין אפי"כ אין הקראפליך חנה"ל דאפי"כ אסורה מחמת עצמה דהעיסה העיקר והבב"ח בלוע בו ובטל חד בתרי, והגם שאם יבשלו כולם יתנו טעם אפי"כ כיון דאירי בב"ח דרבנן ואפי"כ לבוא לידי אסור דאורייתא לא גזרו שמה יבשלים (לחורי"ד אירי בחתיכת גבינה באמצע ואפי"כ אין דינו אלא כבלוע, ולאמרי ברוך ככה"ג אפשר דהוי חנה"ל).

סעיף ג'

ב"י: מהו חנה"ל: לרא"ש ור"ש אפי"כ חתיכה גדולה או עם נוצות נחשב חנה"ל ואת שדרכו למנות (ב"ח: אבל לא כבש עם עורו), לרשב"א ור"ן גדולה יותר מדי אינה חנה"ל, לסמ"ק (ור"ת) בהמה עם צמר ועוף בנוצתה (אפי"כ הסירוס לאחר שנתערב) אינה חנה"ל, לכמה גדולים חתיכה שלא נמלחה ורגלים שלא נטלו טלפיהם הוי חנה"ל, לריב"א אפי"כ רגל של בהמה דקה נחשב חנה"ל משום לא פלוג. כיון דחנה"ל דין דרבנן קי"ל כהמקילים לענין מה נקרא חנה"ל. (ב"ח: למחר"י דבר מאוס או דבר שמוכרים על הרוב ביחידות אינו דבר שמבנין).
מחבר: פסק כמקילין ואפי"כ חתיכה גדולה, או קטנה שלא נתבשלה אינה חנה"ל, והביא דיש חולקין בכל זה [הרא"ש]. **רמ"א:** נוהגין להחמיר חוץ מתרנגולת בנוצתה (וכ"ש כבש בעורו - ט"ז וש"ך) ורגלים או ראש שלא נחרכו משערין, וכן רגלי עופות ורגלי בהמה דקה וראש עופות אינם חנה"ל ובטלים (וגם אינם חשובים כדבר שמבנין דלא כתי"ח - ש"ך) ט"ז: הסירו הנוצות ולא נפתח הבטן לא מקרי מחוסר מעשה גדול. ראש עגל וכ"ש הלשון הוי חנה"ל.
פ"ת: לנוב"י חתיכה שאינה מנוקרת אינה חנה"ל, וצירף לקולא סברא דראוי לגוי אינו חנה"ל. לחת"ס בהפ"מ מאד צירף לקולא שיטת המחבר ופרי"ח דחתיכה גדולה וחיה אינה חנה"ל (וכן צידד הפמ"ג). לרדב"ז אפי"כ אם כשנתערב לא היה חנה"ל אבל אם נעשה חנה"ל קודם שנמצאת טריפה דינו כחנה"ל ולא בטיל.

סעיף ד'

מחבר: שומן הכנתא אינו ראוי להתכבד. **רמ"א:** אבל עור שומן אוזו מקרי ראוי להתכבד ואינו בטל. ט"ז וש"ך: הכל לפי המקום והזמן (דלא כמנ"י שצידד דמה שהוזכר כחנה"ל נחשב חנה"ל תמיד אפי"כ אם באותו מקום אינו ר"ל). גריב"ן: לאו"ה כשנתחך בטל חשיבותו, למחר"י ממילא אפי"כ כשהוא גדול אינו חשוב, לט"ז אפי"כ נחתכה הוי חנה"ל, לנקוה"כ כל חתיכה עצמה אינה ר"ל.

סעיף ה'

קורקבן וכן שאר בני מעיים אינם ראוים להתכבד. חנה"ל שניטל תפארתה אבל עדיין ר"ל (ביל"ק): לחכמי קראקא ט"ז (ובכור שור) נקרא ר"ל, למחר"י (ופרי"ח) לא חשיב ר"ל (דתו אין מכבדין בו אורח אע"פ שבעצמה הוא מאכל חשוב - פרי"ח).

סעיף ו'

ב"י: בריה וחנה"ל שנתחך או נתרסק: לרמב"ן רשב"א ר"ן ור"ן בטל החשיבות ודינם כשאר איסורים, לש"ך דג מרוסק אין עליה דין בריה, ליי"מ אם רוב הדג שלם חשיב בריה, למחר"י אפי"כ התפרפר קצת עיי' ביטול עדיין חשיב בריה אבל בנפרד קצת מגופו בטל.
מחבר: הא דבריה וחנה"ל לא בטלי דוקא בעודם שלימים אבל נחתכו או נתרסקו (ולא נשאר חנה"ל - ש"ך) עד שנאבדה צורתם בטלי ואפי"כ נתרסקו לאחר שנתערבו (**רמ"א:** ואפי"כ לאחר שנודע התערובת) והיינו שנתרסקו בשוגג אבל במזיד אסור למרסק ולמי שנתרסק בשבילו. **רמ"א:** ואין חילוק בין נתערבו במינם או שלא במינם (לאפוקי האו"ה שהשוים לדשיל"מ).

סעיף ז'

נחתכה חתיכה א' אין תולין לומר של איסור נחתך ומתבטל ויהיה כולן מותרת אלא אותה שנחתכה בלבד מותרת ממנפ"ש אם היא של איסור אף כולן מותרות ואם אינה של איסור הרי היא מותרת. ואפי"כ נחתכו רובן אין תולין לומר שהאיסור מהרוב שנתחתכו אלא כל הנחתכות מותרת והשלימות אסורות (דכל שנחתך פריש מהרוב שהוא היתר - מהרא"י). **רעק"א:** חנה"ל שיש בה איסור דרבנן שנתערב לדעת המחבר (צט", ו') מותר לחתכם לכתחילה כדי לבטלם.

סעיף ח'

קורקבן שנמצא נקוב ונתערבה אותה תרנגולת עם אחרות (אפשר דוקא ברוב דבטל מה"י - רעק"א) מדמין שומן שבקורקבן לשומן התרנגולת של מקום חיבור הקורקבן ואם דומים לגמרי מכשירים האחרות. **רמ"א:** וכן כל כיוצא ב. **פ"ת:** כי השמש צדקה שהמחבר סתר עצמו, דהכא כי דאם אינן דומות אינו בטל ולעיל כי דאינו חנה"ל כשהוא שלם או אינו מבושל.

סימן קא' סעיף ט'

טור ומחבר: ראש כבש שנמצא טריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא והקיפו הראש לצוארו של א' מהכבשים ונמצאו החתיכות דומות ומכוונות יפה (לט"ז) בעיני דומה במראה וחיתוך, לש"ך דומה בחיתוך (סגל) יש לסמוך על זה להתיר האחרות. ט"ז: כי האו"ה דאין אנו בקיאין ואין להתיר אפי"כ יש הפרש גדול וניכר לכל. נמצא מיס בראש כבש ולא נודע מאיזה כבש: לב"ח בודקין אם יש מיס בחוט השדרה, לט"ז אין כדאי להתיר בזה כיון שלא נמצא בתלמוד.

סימן קב' (דין דבר שיש לו מתירין)

סעיף א'

ב"י: ביצה שנולדה ביו"ט שהוא דשיל"מ אפי"כ באלף לא בטל. עשה ממנה תבשיל: לאבי עזרי אסור (דלתוס' זהו מב"מ, ד"מ: מהטור משמע דזה מקרי אינו מינו), לטור בשם ר"ת מותר דהוי כאינו מינו ודשיל"מ בטל באינו מינו.
מחבר: כל דשיל"מ כגון ביצה שנולדה ביו"ט אם נתערבה באחרות בין שלימה בין טרופה אינה בטלה אפי"כ באלף. אפי"כ ספק נולדה ביו"ט ונתערבה באחרות אסורות. נתערבה באינו מינו בטלה בסי' (ובזה אזלינן בתר שמה - ש"ך). **רמ"א:** מיהו אם לבנו בו מאכל או נתנו בקדרה לתקנו כגון שמלאוה תרנגולת אינה בטלה (דחשיב מב"מ). נתערבה בתערובת שני: לט"ז מותר וכ"כ הבי"ח דכו"ע ס"ל הכי, ולש"ך ד"ז תלוי במחלוקת. לבנו בו מאכל: לט"ז כשיש חזותא וטעמא יחד לא בטל כשהוא דשיל"מ, לש"ך ביש חזותא לחוד או טעמא לחוד דשיל"מ לא בטל.

פ"ת: כל דפריש בדשיל"מ: (כשנתערב בהיתר ופירש א' מהם): לסיודורו של שבת צ"צ ומג"א לא אמרי' כל דפריש, לצליח וחותר ואיר אמרי'.

סעיף ב'

טור ומחבר: י"א שלא אמרו דשיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבא עכ"פ או שהמתיר בידו לעשותו בלא הפסד, אבל דבר שאינו בידו ואינו ודאי שיבא המתיר אינו בדין דשיל"מ, לפיכך ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות אינו בדין דשיל"מ לפי שאין המתיר בודאי ואינו בידו.

פ"ת: ביצת טריפת שנולדה ביו"ט דרק איסור א' ישל"מ: י"א דלא הוי דשיל"מ, לצ"צ פרי"ח ומנ"י הוי דשיל"מ. עדין בנדר שלא לאכול נבלה: לפמ"ג הוי דשיל"מ מחמת האיסור נדר (דרק לענין מלקות אמרי' דאחע"א), לרעק"א הוי דשיל"מ כיון שהוא מחלוקת הפוסקים אם נדר חל על דבר איסור ומספק חל הנדר ואע"ג דליכא מצוה לאיתשולי בכה"ג אבל כיון שאחר הביטול של האיסור נבלה יהיה מצוה לכן מקרי דשיל"מ, ואי"ז נחשב לא הוכר האיסור קודם שנתערב כיון שהיתה אסור לפני"כ רק שלא היה דשיל"מ עד אחר שנתבטל האיסור נבלה.

סעיף ג'

כלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים ואינו ניכר בטל ברוב ואין דנין אותו כדשיל"מ רמ"א: לפי שצריך הוצאות להגעילו. (למהרש"ל משום שאין ההיתר ממילא, ושאינו מנדר דיש מצוה בהתרתו). לט"ז אע"פ שבטל אין להשהותם זמן מרובה א"כ ישכיר כולם (למנ"י די להגעיל א' מהם) שמא ישכח ויבא לאכול מתבטל שנתבטל בכל הכלים ונתערב יחד, לש"ך אין להקל שלא להגעיל כל הכלים א"כ יש הפס"מ, ובכל ענין יש להשהות הכלים עד שיהיו אין ב"י דלעני"ז ישל"מ מן התורה ממילא (ואפי' כדי להתשמש עם כלי א', דלא כמשאת בנימין שא"צ להשהותם א"כ רוצה להשתמש עם כולם). קצרה של חלב שנתערב בקערות של בשר: למהר"י ו' לב לא בטל דהוי אינו מינו, לבי"ח בטל אבל יש להסיר א', לש"ך מדינא א"צ להסיר א' אבל יש להחמיר כיון דאין בזה פסידא (דבלא"ה היה א' טריפה וצריך הגעלה).

פ"ת: להשהות הכלים עד שיהיו אינן ב"י: לכו"פ אע"פ שגם כלים שאב"י אסורים מדרבנן אפ"ה מקרי דשיל"מ דומיא דחמץ שאחר הפסח עדיין אסור מדרבנן ומקרי דשיל"מ, לרעק"א א"צ להשהות הכלים כיון שגם כשהבליעות אינן ב"י צריך ביטול. לצליח כלים לא מקרי דשיל"מ דכיון שיכול להתשמש בכלי זו היום וגם למחר ממילא השימוש שרוצה להשתמש בכלי זו אין לו מתירין.

סעיף ד'

ב"י: אם יתקלקל המאכל: לר"ת ורשב"א לא שייך דשיל"מ. חמץ בפסח דחזור לאיסורו לשנה הבאה: למרדכי בשם רבינו חיים אינו דשיל"מ (וכי"ש טעמא), לרמב"ם הוי דשיל"מ. דשיל"מ שאסור לזה ומותר לזה ואין לו מתירין למי שהוא אסור לו: לאו דשיל"מ הוא (רמ"ה). שכר הנעשה משעורים: בשם הר"ם מותר דהוי ס"ס ספק ישן וספק אם השריש קודם לעומר, יש חולקין דס"ס אסור בדשיל"מ והכא מותר משום דבטל בס', אבל כתב הרא"ש שהשעורים ודאי נ"ט ולא מהני ששים אלא דעת הר"ם שהתיר השכר משום דס"ס כהאי שאינו ע"י תערובות אלא בגוף השעורים עצמם לא אסרינן אפי' בדשיל"מ.

מחבר: יש מי שאומר (הרשב"א) דל"ש דשיל"מ היכא שהמאכל מתקלקל (והמהרש"ל חולק - רעק"א). רמ"א: דשיל"מ אינו בטל רק באיסור בעין או שיש ממשות בתערובת אבל טעמו בטל. באין איסורו מחמת עצמו כגון חתיכה שלא נמלחה שאסורה מחמת דם הבלוע בו בטלה (אפי' להני דס"ל דמקרי דשיל"מ ע"י צל). כשלא היה ניכר קודם שנתערב אפי' דשיל"מ בטל. נדר מדבר אחד ונתערב, לדידה מקרי דשיל"מ. דבר שחזור לאיסורו כגון חמץ בפסח לא מקרי דשיל"מ (וכן פסק הת"ח ופני אריה) ויש חולקין (וכן פסק המהרש"ל). המבשל בשבת כיון שלמבשל אסור לעולם אע"ג שמוותר לאחרים לא מקרי דשיל"מ. ט"ז וש"ך: באיסורו מחמת דבר הבלוע בו ג"כ מקרי דשיל"מ דסו"ס יש היתר לאיסורו, ומה"ט בטעם נמי לדעת ש"ך הוי דשיל"מ דלא כרמ"א, ולט"ז בטעמא בעלמא במין במינו כיון דא"צ אפי' ביטול וממילא ל"ש להחמיר מצד דשיל"מ.

פ"ת: בשר שהיה ג"י בלא מליחה: התשובה מאהבה תמה על המקילין דהלא לדעת הר"ף רמב"ם רש"י ור"ן הוי דשיל"מ אבל אעפ"כ כ' דיש להקל כיון שאינו אלא חומרת הגאונים, לנוב"י ופמ"ג יפה כ' האחרונים להקל בזה. אסר דבר על חבירו בקונם: לברית אברהם מהר"ט ורעק"א לא הוי דשיל"מ כיון שאין ביד הנאסר להתירו. איסור שבועה: לבית יעקב ותשובה מאהבה (אפי' נשבע בשם) לא הוי דשיל"מ דליכא מצוה לאיתשולי, לפמ"ג גם בשבועה איכא דין דשיל"מ וכן מבואר בחות יאיר שכי' דנדר מחבית יין ונשבע שלא יתיר נדרו עדיין הוי דשיל"מ (ואי משום דטריחא ליה להתירו לא מצינו שטורח מוציא הדבר מדין דשיל"מ). בנדר כשליכא מצוה לאתשולי (כגון נדר בעת צרה): לתורת יקותיאל לא הוי דשיל"מ, אבל היכא שרוצה לשאול על נדרו צ"ע דאזי י"ל דהוי דשיל"מ. המבשל בשבת: למג"א איירי בנתערב אחר השבת דאם נתערב בשבת אסור גם לו הואיל והוי דשיל"מ לאחרים (וע' ח"ס שכי' איפכא דכיון דלא חל דשיל"מ לו, לא חל גם לאחרים כיון שהאיסור שלהם במאכל זו הוא רק מכח הקנס שלו. ולחוו"ד איירי בנתערב בשבת ומותר לדידה ואסור לאחרים).

סימן קג' (דין נותן טעם לפגם)

סעיף א'

כל דבר שטעמו פגום אינו אוסר תערובתו, ואפי' אין טעמו פגום מחמת עצמו שבפנ"ע הוא מוטעם ומשובח אלא שפוגם תערובתו מותר. רמ"א: דברים חשובים כבירה וכיוצא (חיה"ל ודבר שבמנין - ש"ך) אם אין פגומים בעצמן אע"פ שפוגמין התבטל אין בטלן אפי' באלף.
פ"ת: דשיל"מ שפגם: לפמ"ג בדעת הש"ך בטל, לתפלי"מ ופ"ת אינו בטל דהא דליכא ביטול לדשיל"מ אינו תלוי בחשיבות. בריה שנסרחה: לרמ"א בטל, לתפלי"מ אינו בטל וכן דעת הפנ"מ וחוו"י דבריה פגומה בעצמה אינה בטילה (פרי"ח וגר"א: כן הוא דעת הרמ"א ג"כ, והא דמדויק ברמ"א שבריה שנסרחה בטלה איירי בבריה חשובה שנסרחה ולא בנמלה הסרוחה מצד עצמה.

סעיף ב'

ב"י: נתערב איסור שטעמו פגום: פרש"י דא"צ שיפגום לגמרי ואפי' פוגם קצת: לרשב"א טעם פגום אינו אוסר ולכן בהוציא האיסור אפי' ליכא רוב בתבטל נגד האיסור מותר דודאי יש רוב נגד הטעם הפגום, לר"ן מותר רק משום שאינו נהנה מטעם האיסור ולכן אפי' יש רוב נגדו אם משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור. השבית ולבסוף פוגם: (כגון חומץ לתוך גריסין רותחין וצינן): אסור. וכן פוגם ולבסוף השבית: (כגון חומץ לגריסין צוננים והרתחן): לרשב"א אסור מכ"ש, דפגם זה אינו פגם כיון שהוא ע"מ להשביח.

מחבר: פגם זה א"צ שיפגום עד שיקוף לאכלו דאפי' פוגם קצת אינו אוסר, וי"א (הרשב"א) דהיינו רק בנתערב איסור מועט (אפי' נמחה - ש"ך) בהיתר מרובה אבל איסור [או ציר - ט"ז וש"ך] מרובה ואפי' מחצה על מחצה צריך שיפגום לגמרי, ויש חוככים להחמיר (הר"ן) שבהגדיל האיסור מדתו של היתר עד שמשביח יותר בגודל מדתו ממה שפוגם בהפסד טעמו אסור. בד"א שפוגם מתחילת עד סופו אבל השביח ולבסוף פוגם, או פוגם ולבסוף השביח אסור (אחר שהשביח - ש"ך דלא כפרי"ח). רמ"א: אע"ג שהאיסור לפגם והמאכל מותר, מ"מ הקדרה אסורה ואם בשלו בה אח"כ תוך מעלי"ע תבטל שהאיסור הראשון נותן בו טעם לשבח נאסר התבטל השני כשליכא ס' נגד האיסור הראשון (אבל א"צ ס' נגד הבלוע בקדרה כיון שלא ני"י - ש"ך). אבל בנערו התבטל הראשון בכף ותחבו אח"כ הכף לתבטל שני שהוא ג"כ פוגם לא נאסרה הקדרה (לט"ז): גם בכף איסור שניער רק תבטל א' הפוגם טעמו מותר הקדרה דהוי נ"ט בני"ט דהתירא, לש"ך (נקוה"כ) בענין ג' נ"ט כדי להתיר לכתחילה לדעת הרמ"א. וכן בדבר שאין לו טעם כלל כגון היורה שמתכין בו הדבש אע"פ שיש שם רגלי הדבורים לא נאסרה היורה וכל כיוצא. ש"ך: דבר שאינו נותן טעם אוסר (נחלקו האחרונים אם ר"ל שאינו נ"ט כלל או שני"ט רק שאינו לא לשבח ולא לפגם).

פ"ת: ביטולו בקדרת איסור תבטל שהאיסור נותן בו טעם לשבח ואח"כ ביטולו בה תבטל שהאיסור נ"ט לפגם: לכנסיי התבטל השני אסור כיון שהתבטל הראשון נאסר ואינו נ"ט לפגם בתבטל השני, לגבעת שאול מותר דאין הנאסר, וכן התיר הפ"ת. יין שביטלו בקדרה בשרי והגיסו בכף חלבי:

לנוביי היין מותר אבל כיון דחיישינן שנתערב הבשר וקלב בלי אמצעות היין לכן הקדרה אסורה, ולחוו"ד גם הכלים מותרים. כשהאיסור נ"ט לשבח במאכל הראשון ואח"כ בישלו בקדרה תבשיל אחר: צריך ס' נגד כל הקדרה, אבל בספק כגון שנשפך וידוע שהיה ס' נגד האיסור רק לא נגד הקדרה, או בספק איסור ולא נודע עד אחר שנפל לתבשיל הראשון ובתבשיל שני יש ס' רק נגד האיסור ולא נגד הקדרה מותר (ואפשר דבעי דוקא שלא יודע עד שנתבשל תבשיל השני ע"ש).

סעיף ג'

אפי' אין כח באיסור לבדו לפגום אלא ע"י דבר אחר המסייע כגון שנפל איסור לקדרה שיש בה מלח או תבלין מדוכין ואלמלא המלח והתבלין שבה לא היה כח באיסור לפגום אפי' מותר (כלישנא בתרא דריש לקיש בגמ').

סעיף ד'

ב"י: שמן ודבש שנתבשלו בקדרה של איסור: לרמב"ם מותר דנטל"פ, (כן פי' הגמ' אי משום איערובי מסרי סרי היינו עירוב בשך דלא כרש"י שפי' איערובי יין), וגם המרדכי פסק כרמב"ם דבשר פוגם דבש (וצ"ב דהלא הוא מושבח מאד, וצ"ל דע"י תבלין משיבח, אבל לבד פוגם).

מחבר: שמן ודבש של עכו"ם שהם מבושלים מותרים מפני שהבשר פוגם ומסריח השמן והדבש. **רמ"א**: וי"א דבשר אינו פוגם דבש עצמו רק משקה הנעשה מדבש ובמקום שאין הפסד גדול יש להחמיר (לט"ז): גם בהפסד גדול צריך להחמיר כיון שהאמת כרמ"א דבשר רק פוגם משקה הנעשה מדבש ולא הדבש עצמה. **לש"ך**: מה דמשמע שהי"א מודה דבשר פוגם שמן ליתא ולדינא בשר בשמן לעולם נותן בו טעם לשבח בין חי בין שלוק. בשר או חלב בין הוי לפגם ומותר.

פ"ת: חלב ביין דכתב הרמ"א דהוי לפגם: לתוס' שבת ונוביי ר"ל חלב, ולפמ"ג ר"ל חלב, לבית יהודה בין חלב ובין חלב פוגמים יין.

סעיף ה'

ב"י: לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא: לרש"י ר"ת ור"ן לינת לילה פוגמת דהיינו שעמדה כל הלילה בלי בישול, לר"י רש"י הרמ"א ספר התרומה והטור בעינן שישהא מעת לעת, והכי הוי סוגיין דעלמא.

מחבר: קדרה שאב"י חשיבה טעמה לפגם ואינה אוסרת ונקראת ב"י כ"ז שלא שהתה מעליע אחר שנתבשל בה האיסור ואם בישל בה כשאינה ב"י התבשיל מותר דהוי נטל"פ, והוא שתהיה מודחת שלא יהיה שומן על פניה (וסתם כלים בחזקת נקיים - ש"ך), דאל"ה אוסר כחתיכת איסור שלא נפגמה (רשב"א), ויש מתירין (ר"ן) אפי' בישל בה קודם שהדיחה (דגם הבעין על הכלי נפגם) [להלכה קי"ל כהרשב"א - ט"ז וש"ך]. **רמ"א**: ואם יש ס' נגד מה שדבק עליו לכו"ע שרי מאחר שהקדרה אינה ב"י והכי נהוג (דלא כמהרש"ל דס"ל דכשיש ממשות בעין גם הטעם שבקדרה שאינה ב"י נ"ט לשבח - ש"ך).

פ"ת: איסור דבוק לכלי: בסי' נגד הבעין מותר ולא אסרינן משום 'איסור דבוק' דמיד שבא לתבשיל נמחה האיסור (צ"ב כוונתו).

סעיף ו'

יש מי שאומר שאם שמו פלפלין (ר"ל בישול - ש"ך) בקדרה של איסור שאינה ב"י הכל אסור דחורפיה משויא ליה לשבח (ועי' ס' צו' דיש חולקים). **ט"ז**: נתבאר בסי' צה' דבעינן רובו דבר חריף ולכן בעינן עכ"פ בתבלין חלק גדול שהוא נרגש הרבה בקדרה.

סעיף ז'

ב"י: חממו מים בקדרה תוך מעליע של בישול האיסור: לספר התרומה המים נינו וצריך מעליע משעת חימום המים, לסמ"ק הרבה מקילין מאחר שאין בגוף באיסור ב"י אין להחשבו כב"י, לבית יוסף מותר מט"א דלא אמרי' חנין בשאר איסורים אבל בבלוע מבב"י יש למחלוקת הנ"ל, ולהלכה אם כבר עבר לילה א' קודם שהוחמו המים יש להקל כיון שיי"א דתו לא מקרי ב"י ואע"ג דלא סמכינן עליהו ככה"ג יש להקל.

מחבר: קדרה הבלועה מבב"ח שנתבשל בה ביחד או בזה אחר זה, וקודם שעבר לילה א' הוחמו בה מים חשיבה ב"י עד שתשהה מעליע משעה שהוחמו בה המים. **רמ"א**: אבל אם עברה לילה מותר. וכן אם עברה לילה בין בישול בשר לחלב אע"ג דאח"כ הוחמו המים מיד נמי דינא הכי והי"ה בכל האיסורים לפי מאי דקי"ל בכל האיסורים חנין ובמקום הפסד [קצת - ש"ך] יש להתיר בשאר איסורים כשהיא מעליע מוזמן בישול האיסור. **ש"ך**: לדעת הב"י אם הוחמו מים ואח"כ עבר הלילה לא מקילין (דתיכף דנין שהמים נינו - רעק"א) דלא כתי"ח שכתב בשמו להקל ככה"ג, ומה"ט נמי בעברה לילה בין בישול הבשר לחלב ג"כ אין להקל להמחבר (דתיכף בבישול החלב הוי ספק דאורייתא ומחמירין - רעק"א).

[לסיכום: יש ג' ציורים. א) בישול בשר וחלב ועבר הלילה ואח"כ הוחמו המים (לכו"ע מקילין). ב) בישול בשר וחלב והוחמו מים ואח"כ עבר הלילה (לש"ך המחבר יאסור, לרמ"א מקילין). ג) בישול בשר עבר הלילה ובישול בו חלב והוחמו מים (לש"ך המחבר יאסור, והרמ"א הקיל).]

סימן קד' (דין עכבר שנמצא ביין או בשכר)

סעיף א'

ב"י: עכבר שנפל לתוך שכרא או חלא אידי ואידי בסי' דלמא אשבוחי אשבח: לרא"ש נאסר ע"י כבוש כמבושל ולריצב"א היינו כשנכבש מעליע. כשמסנן עכבר שנחתך צריך לסננו בבגד שלא יעבור כלום. בנמחה לגמרי שאין בו אפי' חתיכה כעדשה בטל בסי'. כשנחתך לתוך מאכל עב שא"א לסננו הכל אסור.

סימן קד' **סעיף א'** (המשך)

מחבר: עכברא דברא נ"ט לשבח הוא שעולה על שלחן מלכים אבל עכברא דמתא (גם עכברא דברא - ש"ך) מספקא לן אם משיבין ב"שכר וחומץ או פוגם ולפיכך נפול לשכר וחומץ צונן והסירו שלם מותר אבל אם היה רותח או שהיה צונן ושהה מעליע, בין הסירו שלם בין שנחתך וסיננו ובין שנימוח לגמרי ונעשה כולו משקה, נותר כשיש ס' בהיתר כנגד העכבר. ואם נחתך לחיכות דקות בענין שאי"י לסננו כגון שנתערב השכר או החומץ במאכל עב הכל אסור ואין שם ביטול דחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור ולא ירגיש. **רמ"א**: ודוקא בשרץ יש לחוש אם נשאר שם שלא יוכל להוציא אבל בשאר איסורין אין לחוש. **ט"ז**: אין הבדל בין שרץ לשאר איסורים ובכולן כשיש חתיכות ואי"א להוציאן לא נתבטל (ופי' הגר"א דע"י מימשו הידים ירגיש האיסור והו"ל איסור הניכר, ובמנחת כהן משמע דאיירי גם היכא שרואה האיסור בעיניו רק שאי"א להפרידו מחמת דקותו אבל כשיכול לראות האיסור גם הש"ך מודה דאסור) **ש"ך**: קי"ל כרמ"א דחתיכות קטנות שאי"א להוציאן בטלין חד בתרי דבבר יבש, ורק כעדשה משמונה שרצים החמירו כיון דאיסורו כעדשה הוי כעין בריה דלא בטל.

סעיף ב'

ב"י: עכבר שנפל לשאר משקין: לרמב"ם רשבי"א ורבותינו הצרפתים פוגם יין ושמן, לגאון (המובא בר"ן) בשמן משיבין, לרא"ש משמע דבשומן אווזה משיבין (ואולי ס"ל דשאר משקין דינן כחלא ושכרא). דוקא עכבר דמתא אבל דברא עולה על שלחן מלכים.

מחבר: נפל עכבר ליין ושמן או שאר משקין פוגם בודאי ואי"צ ס' לבטל פליטתו. **רמ"א**: ולפי"ז הי"ה בנפל לשומן, ויש מחמירין בשומן, ואם השומן קשה כשהובא לפנינו: אם שפכו מדי יום ושמן רותח בקדרה ויש לספק שמא העכבר היה שם כשיערו הכל אסור אפי' יש ס' בשומן נגד העכבר [דבשעה שיערה נגע כל השומן בעכבר ויני - ש"ך], אבל אם לא עירו עליו או כשידוע שלא היה העכבר שם כשיערו וכן היכא שנמצא העכבר עליו סגי ליה בנטילת מקום (מחומרא בעלמא - רעק"א) ולא מחזקינן איסור לומר שמא היה השומן רך ונכבש בתוכו, דהוי ס"ס ספק נפל כשהיה קשה ואת"ל נפל כשהוא רך ספק נתקשה קודם שיעור כבישה [אבל בבא לפנינו כשהוא רך או שידוע שנפל לרך וספק אם נכבש מעליע, וכן בידוע שהיה רך מעליע וספק אם העכבר היתה בפנים בהני ג' ציורים מחמירין כשאין ששים כיון דליכא אלא ספק א' - ש"ך]. במקום שהשומן מאוס לאכול (ט"ז): דליכא ס', **ש"ך**: אפי' יש ס' אם מאוס (לו) אסור להדליקו בביהכניס. ובמקום הפסד גדול [בשומן] יש לסמוך אמקילין [אבל בנפל לשאר משקין אפי' בהפסד מועט יש להקל - רעק"א ובי"מ. ועי' ט"ז] (ולמהרש"ל יש להחמיר בכל המשקין חוץ מיין ושמן ודבש).

פ"ת: נפל עכבר לתבשיל: לרדב"ז כ"ש דפוגם. אמאי לא מוקמינו העכבר בחזקת חי לומר שלא נכבש מעליי: לחת"ס לא מהני דאם שהה בתוכו זמן הראוי לפליטה אפי' בחיים אוסר. ובעניי' דבליעות מדבר החי: הפמ"ג שכתב בדגים חיים ל"ש בליעה ר"ל מה שהדגים עצמם בלעו, ועובדא בגאון א' שאסר קלחת של חמאה רותחת בהנאה אחר שפרחה תרנגולת בפנים דבליעות של אמה"ח אסורים אפי' לבני נח, אבל בשו"ת חקרי לב כתב דבעל חי שנכבש כשעודנו בחיים אפי' שהה כמה ימים אינו אוסר, וכן הדעת נוטה. ד"ן הכלים: כשנתנו בתבשיל מהשומן (שאסר הרמ"א), לדעת החוט שני כל הכלים שאינו יודע בודאי שהשתמשו בהן מותרים מס"ס - ספק על הכלי וספק ששים בתבשיל נגד השומן, ולמנ"י אפי' בכלים שידוע שנתמש בהם ג"כ מותרים מס"ס - ספק כלי וספק אם היה העכבר בשומן בשעה שעירו.

סעיף ג'

ב"י: דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה מהם: כנמלים וזבובים: לרשב"א [ואפי'] להר"ן בטלים ברוב שאין טעמם אוסר. קדרה של מרק שנפל בה נתוש: לרשב"א המרק שבקדרה אסור דבריה לא בטל, אבל אפשר לבדוק מה שבכף ולאכלו וכן הקדרה אינה אסורה וכנ"ל שאין טעם הבריה המאוסה אוסר וכ"כ הריב"ש הסמ"ג המרדכי והרוקח, וכ"ז דלא כש"ד הטור ורי"ו בשם הר"מ והרא"ש דגם בשקצים בעינן ס'.

מחבר: דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה מהם כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למיאוסן אפי' נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו אם ההיתר רבה עליו מותרים (הכי קי"ל דלא כמהרש"ל ובי"ח שכתבו דיש להחמיר) ומי"מ כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסנתת בודק ומסן. **רמ"א:** מיהו בחלא ושכרא יש לחוש כמו בעכבר.

סימן קה' (ד"ן איסור שנפל לתוך היתר)

סעיף א'

ב"י: כבש לכמה זמן דינו כמבושל: לריב"ש מהר"ם ורא"ש מעליי, לר"ת רב"י ומרדכי ג' ימים. באיזה לח אמרי' כבש כמבושל: לרש"י ורא"ש בחומץ (וצ"ב דהרא"ש כי דבחלב שייך כבישה, ולש"ך אינו אותו רא"ש) ולרשב"א בדברים חריפים, לריב"ש טור ומרדכי בכל לח (לב"ח: רש"י ורא"ש לא פליגי, ובמים בעינן מעליי ובחומץ כדי שירתיח). כבש בציר: להרא"ש שיעורו בכדי שירתיח ובפחות מזה אוסר כ"ק (והב"י כי דחומץ דינו כציר). בתרו בשר כולו יום בחלב: הגם שמותר בהנאה אסור באכילה.

מחבר: פסק כרא"ש דכבש הוא מעליי, ובציר וחומץ השיעור כדי שירתיח ובפחות מזה אסור כ"ק (להש"ך ד"ן חומץ כד"ן מים). **רמ"א:** אפי' מה שחוץ לכבישה אסור ויש מקילין במה שבחוץ (לש"ך היינו בכחוש וצ"ל דלענין כבישה מחלקין בין כחוש לשמן דאל"ה בודאי מה שבחוץ נאסר). ספק כבש אסור מלבד בב"ח דאזלי לקולא דלא אסרה תורה רק בבישול ממש (לש"ך) וכ"כ בחתיכה א' וספק אם נכבש יום שלם מוקמינן אחזקיה ואזלינן לקולא, והשיג הנקוה"כ. והפ"ח ותולדות יצחק העלו כרמ"א. כבש בכלי איסור: לאו"ה נאסר (למג"א רק כשנתן ההיתר בפנים מיד כשהסירו האיסור), לש"ך וט"ז מותר דנטל"פ. כבש איסור בכלי: לט"ז אוסר כ"ק לש"ך כולו. כבש בכלי מתכות: לאו"ה לא נאסר הכלי, לט"ז נאסר.

פ"ת: כבישה בשמן זית: לשבו"י שיעורו בכדי שירתיח ובהפ"מ יש להקל, לבאר יעקב דינו כשאר לח. לפרי תבואה גוי שנפל לבאר ומת וספק אם נכבש יש להקל דהוא ספק כבישה באיסור עשה וגם נטל"פ. ספק כבש בב"ח דשרי האם מותר לבשל: לחו"ד אסור, למנחת עני בספק אם נכבש לכד' שעות יש להקל כט"ז.

סעיף ב'

ב"י: השו"ט בין הי"א הרשב"א והטור: **לב"י** דעת הרשב"א שהגם שכלי שני אינו מבשל אבל מבליע ומפליט כ"ק אבל הטור הבין שהרשב"א איירי גם בכלי ראשון ולכן תמה דליכא ראייה מחוס בית השחיטה שאינו אוסר אלא כ"ק לכ"ר שודאי אוסר בכלו, לב"ח דעת הרשב"א דכ"ש מבליע ומפליט כד"ן קליפה אבל הטור הבין דאיירי דס"ל שכ"ש מבליע ומפליט בכלו ותמה דליכא ראייה מחוס בית השחיטה שאינו אלא כ"ק ואם כוונת הרשב"א דכלי שני מפליט רק כ"ק להלכה אינו כן אלא דכל שישל"ד אוסר כולו (בבישול וכדי נטילה בצל), לט"ז הטור הבין מדכתב הרשב"א "כל חום שע"י האש מפליט אפי' אין היסל"ד" דכל חום של כלי שני שוה ואוסר כולו ותמה דליכא ראייה מחוס בית השחיטה שאינו אוסר אלא כדי קליפה וא"כ ע"כ דר"ל דכל חום של כלי שני שוה ואוסר כ"ק וזה אינו דאם הכלי שני ישל"ד הוא אוסר כולו.

מחבר: כ"ש אינו מבשל. והביא דעת הי"א דגם אינו מפליט והביא י"א (הרשב"א) דמפליט ומבליע כ"ק, והכריע דראוי לחוש לתחתילה אבל בדיעבד בהדחה בעלמא סגי. לט"ז קי"ל כמהרש"ל דכלי שני אוסר כולו אבל אינו מבליע ומפליט כאחד, לש"ך בליכא הפסד כ"כ יש להחמיר בכ"ח, וכן במאכל לקלף מקומו.

פ"ת: כ"ר על האש שאין ישל"ד: למהרש"ל אסור, לש"ך יש להחמיר בכ"ק, לבית יעקב חזר בו הש"ך והסכים למהרש"ל, לתשואת חן יש להחמיר כמהרש"ל במקום שאין הפ"מ. לבכור שור אין אנו בקיאים בשיעור ישל"ד ובדאורי"י יש להחמיר עד שיצא הספק מלבו ואפי' בדרבנן צריך חקירה ע"ז. לב"ה חלב שנחלב לתוך כוס וכן אם שמו כותח בכוס מותר להדיח הכוס ולהשתמש בו עם בשר.

סעיף ג'

מחבר: נפל איסור חם להיתר חם דכ"ר או אפי' איסור צונן להיתר חם הכל אסור דתתאה גבר, ואצ"ל דהיתר צונן לאיסור חם שהכל אסור אבל עם העליון חם והתחתון צונן אינו אוסר אלא כדי קליפה אפי' אם העליון חם איסור. **רמ"א:** איסור המונח בכ"ש והניח היתר אצלו או ע"ג אינו אוסר דכ"ש אינו אוסר (אבל בהניח דבר איסור בכ"ש היתר או איפכא אוסר כ"ק דהוי כמו עירוי - ש"ך). היתר ואיסור זה אצל זה ושניהם חמין מחוס כ"ר שניהם אסורים (לאפוקי בכ"ש אפי' בדבר גוש דלא כמהרש"ל דדבר גוש שהיסל"ד דינו לעולם ככ"ר, ולש"ך צ"ע לדינא אבל באורז ודוחן שנשפך כעין רוטב יש להקל). איסור והיתר מונחים זא"ז וא' חם ההיתר צריך קליפה במקום שנגע (וכ"פ הש"ך, אבל למהרש"ל כשהאיסור חם אוסר כולו ולט"ז יש להחמיר כוותיה בליכא הפ"מ). גם בכלי שייך דינא תתאה גבר כגון הניחו איסור בכלי היתר או איפכא (הכי קי"ל דלא כמהרש"ל שהחמיר בזה - ש"ך). אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו איסור ובדיעבד אין לחוש (אבל בעירה שומן איסור חם לשומן היתר קר אוסר הכל שמתוך החמימות נמס כולו - ט"ז).

פ"ת: לחמודי דניאל אם סילק האיסור מיד לא נאסר המאכל.

סעיף ד'

ב"י: היתר שנצלה עם איסור כחוש: לרא"ש אוסר כ"י, לר"ן אוסר כ"ק או כ"י, לרשב"א יש להחמיר בחלב כחוש לאסור כדי נטילה ובקנוקנות וקרומות אינו אוסר אלא כ"ק (דיש ספק אם הם דאורי"י), לרמב"ם א"צ אפי' כ"ק, לרבינו פרץ יש לאסור כולו דפעמים יש שומן ולא אדעתיה ואפי' בלא שומן יש לאסור הכל.

מחבר: איסור חם או קר שנפל על צלי שאצל האש אינו אוסר אלא כ"י שהוא כעובי רוחב אצבע לפיכך ירך שצלאו בגידו או חתיכת איסור שצלאה עם חתיכת היתר ונגע זב"ז אוסר כ"י וכן בנפל איסור על חתיכה שבקדרה שחוץ לרוטב (לרש"י כולה ולר"י אפי' מקצתה, א"כ נייער או כיסה הקדירה).

סעיף ה'

ב"י: היתר שנצלה עם איסור שמן: לרמב"ם ורבינו ברוך אסור כשאין ששים כנגדו, לרשב"א גם כשיש ס' צריך להוריד כ"י, לרא"ה אפי' בששים כנגדו אסור דבצלי אין החלב מפעפע בשוה. שומנו של גיד: לר"י אוסר, לר"ת ורש"י אינו מפעפע, ולרבי"ם לא החמירו בו יותר מבגיד עצמו שאינו מפעפע. ההיתר של גדי כחוש: לרמב"ם (ותי' ב' של תוס') דודאי יש ששים כנגדו, לר"ת הרשב"א (ותי' א' של תוס') אפי' ליכא ס' מותר דחלב כחוש אינו מפעפע. בשר שנצלה עם קרומות האסורים משום חלב: לרמב"ם ורמב"ן מותר, למרדכי אסור כ"ק (ויל"ע בדעת הרשב"א והר"ן). לאגור בשם מהר"ל טחול

שנצלה בלי ניקור צריך סי' כנגד החלב וגם כ"נ. ע"י צלי ההיתר שמן מפטס איסור כחוש ואוסר כולו: **לבי"י** (1) ע"י שהשומן נכנס לאיסור ויניח וחוזר השומן ואוסר ההיתר, לרבינו אפרים דלי"א חנין בשאר איסורים צ"ל (2) ע"י הריחא של ההיתר האיסור נתפסם וחוזר הריחא של האיסור ואוסר ההיתר.

מחבר: בד"א שצלי אוסר כ"נ בדבר כחוש אינן בו כח לפעפע, אבל גדי שמן שצלאו בחלבו אוסר הכל אם אין סי' כנגד החלב. וגדי כחוש אפי' ליכא סי' אינו אוסר אלא כ"נ שהחלב של בהמה כחוש אינו מפעפע. ואפי' חתיכת האיסור כחוש וחתיכת ההיתר שמינה האיסור מפעפע בכולה (לטי"ז לא קי"ל הכי). וכל דבר שיש בו פעפוע שנפל למקום ידוע מהחתיכה בצלי אפי' שיש סי' לבטל האיסור צריך נטילת מקום (דלא כמהר"א"י ומהרש"ל שכתבו שכל היכא דבטל בסי' אפי' כ"ק). **רמ"א:** מבושל בלא רוטב ואפי' דינם כצלי. י"א דאין אנו בקיאין איזה מקרי כחוש או שמן ויש לאסור בכל ענין עד דאיכא סי', ואפי' איכא סי' צריך כ"נ והכי נהוג אבל רק באיסור דשייך בו שמנונית אבל בודאי כחוש (ואיסור דרבנן - ש"ך) אינו אוסר רק כ"נ.

פ"ת: לשמן רוקח ופמ"ג בדבר הנראה שמן אם בישלוהו בלי להוריד כ"נ מותר, אבל בדבר הנראה כחוש אוסר באין סי' נגד הנטילה.

סעיף ו'

דבר שיש לו פעפוע בצלי אם היה א' חס וא' צונן התחתון גובר לפיכך אם נפל חס על צונן אינו אוסר אלא כ"ק, ואם נפל צונן על חס עם אין בהיתר סי' כנגד האיסור אוסר הכל.

סעיף ז'

ב"י: לרשב"א תוסי' והרא"ש חתיכת איסור אוסרת חבירתה בנגיעתה רק כשאסור מחמת עצמה ולא כשבלוע ההיתר מאיסור אחר [אפי' בלוע מאיסור שמן - רשב"א] ואפי' אם ההיתר שמינה סתירת הטור: בסעיף ה' כתב שההיתר מפטס האיסור והכא כי שאין השמנונית של חתיכת ההיתר מפטס לבליעות האיסור שאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר: **לבי"י** צ"ע, **לד"מ** לעיל איירי בחלב שטבעו לפעפע אלא שאינו מפעפע כשהוא כחוש ובכה"ג ההיתר יכול לפטמו משא"כ בשאר איסורין שאין מפעפעים בטבען אין השומן של היתר מוליד האיסור אלא למקום שהאיסור יכול לילך לשם, **לבי"ח** (וש"ך בנקוה"כ) לעיל איירי באיסור מחמת עצמו שבהכרח יוצא לכה"פ כ"נ ואז השומן שבכ"נ של ההיתר מוליד הבליעות איסור לשאר החתיכה משא"כ הכא דבלוע מאיסור אין בכח של השומן של היתר להוציא הבליעות מהחתיכה כלל. בשר הבלוע מחלב לרשב"א אפי' שנינו אפי' אין החלב יוצא מחתיכה בלא רוטב ואינו אוסר החתיכה שנגע בה (**ד"מ**): ומטור לא משמע כן).

מחבר: חתיכה אוסרת חבירתה בנגיעתה דוקא כשאיסורה מחמת עצמה כגון נבילה או בשר בחלב, אבל באין בה אלא איסור בלוע אינה אוסרת אחרת (אפי' כ"ק - ט"ז) אפי' נצלו יחד. בד"א בבליעה איסור שאינו מפעפע אבל בלעה דבר שמפעפע אוסרת חבירתה. **רמ"א:** כ"ז בבי' חתיכות אבל בכלי שבלע איסור אוסר היתר שנוגע בו (כ"ק, אפי' יש רטיבות קצת - ש"ך) אפי' באיסור שאינו שמן (אבל כלי אינו נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינו מפעפע - ט"ז). ואין כלי אוסר כלי בלא רוטב - ש"ך. בשר שבלוע בו חלב: למהרש"ל וט"ז קי"ל כרשב"א דנחשב איסור בלוע והטושי"ע שכתבו דב"ח מקרי איסור מחמת עצמה איירי בבשר חס שנגע בגבינה, לש"ך מקרי איסור מחמת עצמה אבל אפי' אין לאסור יותר מכ"נ דבבליעות לא אמרי' שאין אנו בקיאין וק"ל הוא כחוש. **לש"ך** חתיכה שבלועה בה דם אם מחמת שלא נמלחה מקרי איסור מחמת עצמה ואם בלע ממקום אחר מקרי איסור בלוע. והביא המהרש"ל דתבשיל שבלוע בה בשר לא מקרי איסור בלוע ואוסר כף חלבי הנתחב בה כאילו הוא כולו בשר.

פ"ת: אם איסור שמן הבלוע בכלי אוסרת כל המאכל: לש"ך צ"ע, למג"א אינו אוסר וכי' הנובי"י דהכי קי"ל.

סעיף ח'

ב"י: כוליא שצלאו אם הקרום מפסיק: לרא"ש מפסיק ואפי' אלא כ"ק, ליי"מ ברבינו ירוחם אינו מפסיק ובצלאו עם חלבו אוסר כולו ובצלאו בלי חלבו אוסר כ"ק וכן להגהות אפשר דלא קי"ל כשינויא דכוליא בחלבה. להלכה כי הבי"י דקי"ל כהרא"ש. **ד"מ:** לסמ"ק ומהר"א"י לא קי"ל כתי' הנ"ל וגם אפשר שנקרע הקרום ולכן אוסר כולו.

מחבר: כוליא שצלאו בחלבו אינו אוסר אלא כ"ק שהקרום מפסיק. **רמ"א:** ויש אוסרים וכן נוהגים ודינו כשאר חלב הנצלה עם בשר ואם נתבשל כך הכוליא ני"ד (דהוי איסור דבוק) וצריך סי' נגד כולה וה"ה בקרום שעל היתרת.

סעיף ט'

ב"י: חתיכה כחוש שנימלחה בחלבה: לרשב"א רא"ש ורי"ן אוסר כ"ק, לרא"ה אוסר כ"נ, לרמב"ם ורמב"ן אוסר כולו (ולר"ן בשם הרמב"ן אפי' בשמן רק אוסר כ"ק). סתירת הרמב"ם אם אוסר כולו או סגי בהדחה: יש לחלק: א. אם החלב אסור מדאורייתא או מדרבנן. ב. אם מליחה כל דהו או אינו נאכל מחמת מלחו. ג. אם נמלחו יחד עם הבשר או נמלחו בפני"ע אבל קרוב לבשר. חתיכה שמינה שנימלחה בחלבה: לרשב"א ורי"ן ומהר"א"י אוסר כולו, לראב"י"ה ורבינו אפרים אוסר כ"ק (ואפשר דהראב"י"ה יודה בדבוק לחלבה דבעי סי'), לשערי דורא צריך להעמיק הקליפה, לבי"י קי"ל כרשב"א דבעינן ששים וגם כ"נ. שומן הגיד וקנוקנות: סגי בקליפה אפי' הבשר שנימלח עמו היה שמן דאז צריך ששים וכ"כ בשומן הגיד דרבנן וכ"נ בקרומות דספק דאורייתא. שאר החתיכות שנימלחו עם החלב: למהר"ם צריך סי' בכל חתיכה שנגע בחלב דאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ובספק אם נגע י"ל דבטל ברוב (לבי"י רק בידוע שלא נגע אלא באחת, לארחות חיים גם כשספק אם נגעו הרבה דכ"א בטל ברוב), לרבינו נתנאל מספקא ליה אם מפעפע מחלי"ח בלא רוטב ולכן בליכא סי' בחתיכה שהחלב דבוק בה אסורה אפי' יש סי' בשאר החתיכות ובליכא סי' בשאר החתיכות כולם אסורות, לאו"ז באין סי' חתיכה שהחלב דבוק בה אוסרת שאר החתיכות בליכא סי' כנגד כל החתיכה דאמרי' חנין.

ד"מ: המנהג מצטרפין הכל לסי' דסומכין על האו"ז דרק משום שנימלחה חתיכת החלב לבדה נאסרה אבל בלא"ה היה הכל מצטרף לבטל החלב. ובמליחה אין לחלק בין כחוש לשמן ולעולם בעינן ששים כמוש"כ הש"ד ואו"ה.

מחבר: מליח שאינו נאכל מחמת מלחו דינו כרותח ומפליט (1) בשומן הגיד וקנוקנות לאסור כ"ק, (2) בקרומות לאסור כ"נ, (3) בחלב ממש לצריך ששים (לש"ך שומן הגיד וקנוקנות דינם כקרומות דיש בהן סרך שמנונית ורק בכחוש לגמרי סגי בכ"ק). ואם הבשר שנימלח עמו שמן צריך ששים וכ"נ (ט"ז וש"ך - במליחה ל"א דהיתר מפטס לאיסור) ולפחות כ"ק (בשומן דרבנן). ולענין שאר חתיכות שנימלחו עמו אין מצטרפין ובעי סי' בכל אחת שנגע בחלב ובספק שמא נגע כולו, כולן אסורות ובידוע שלא נגע אלא אי' בטל ברוב. (ט"ז צ"ע דסתר מה שפסק בסעיף ז' בצלי כהרשב"א דחלב מפעפע מחלי"ח בלא רוטב. **נקוה"כ:** חשש התם לחומרא לאסור כולם וחשש הכא לחומרא שאינן מצטרפין פו"ח: הכרע כרשב"א בצלי וכמהר"ם במליחה). **ש"ך:** גם נגע בכמה חתיכות אם כל חתיכה נטי' כנגד האיסור או רק א' מהם נאסר (לחור"ד יש בכחה של חתיכה לאסור כמה קדירות בזה אחר זה).

רמ"א: י"א כראב"י"ה דכל מליחה אינה אוסרת רק כ"ק אבל לא קי"ל הכי ושמן צריך סי' ואין אנו בקיאין לחלק בין כחוש לשמן ותמיד משערין בסי', ובששים כנגד החתיכה שדבוקה בה חלב מותר חוץ מאותה חתיכה, וחתיכות שנגעו בה צריך כ"ק ובאינה ידוע הכל שרי ובליכא סי' הכל אסור ואין לשנות המנהג. באין שאין בו שמנונית כלל כגון חמץ בפסח (ונוהגין לאסור החתיכה כולה שנמצא עליה החטה ולהתיר האחרות בקליפה - ש"ך) לכו"ע במליחה אפי' אלא כ"ק (והמנהג דאין לחלק באיסור דרבנן יש להקל - ש"ך). אם נמלחו החוטים וקרומות עם הבשר יש להקל בהפסד מועט. באיסור כחוש והפ"מ יש לסמוך באמקילין לאסור רק כ"ק אבל לא באיסור שמן.

כללא דמילתא להלכה (רעק"א): שמן: בצלי ששים וכ"נ ובמליחה ששים וכ"ק. סרך שמנונית: ששים, ובהפ"מ באיסור דאורייתא או הפסד קצת באיסור דרבנן בצלי כ"נ ומליחה כ"ק. כחוש: כ"ק ובליכא אפי' הפסד קצת המנהג בדאורייתא בששים.

מסקנת המהרש"ל (ט"ז): מליחה צלייה ואפי' דינם כבישול לחומרא דצריך סי', וצריך גם כ"נ. במליחה ל"א מפטס היתר לאיסור.

פ"ת: הקיל בנמלחו ו' אוזות (שתי ציבורים של ג' ג') ואח"כ נמצא אי' ספק טריפה, וצריך להיתר מה דבדאי יש סי' נגד ציר האווז הגם שאין סי' כנגד כולה דיש עוד כמה להתיר דאולי היה התחתונה, וגם אינו אלא מין במינו ע"ש.

סעיף י'

בד"א כשהאיסור וההיתר שניהם מלוחים ואיפי' איסור מליח וההיתר תפל אבל אם ההיתר מלוח והאיסור תפל א"צ אלא הדחה. **רמ"א**: ויש אוסרין אם נוגעים זב"ז ויש להקל במקום הפסד (לש"ך הפסד מרובה ולכנה"ג הפסד קצת). (והת"ח ומהרש"ל הקילו).

סעיף יא'

ב"י: **תתאה גבר**: לרשב"א אמרינן במליחה ובעינן שהאיסור מלוח למטה, לר"י ראי"ש סה"ת הגה"מ וסמ"ק לא אמרי' תתאה גבר במליחה וגם כשהאיסור מלוח למעלה אוסר. משי"כ הטור על הרשב"א ייראה שהוא סובר דחוס ע"י מלוח אוסר הכל, וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן, תמוה דהרשב"א עצמו כתב בהמשך דכ"ז בשמן אבל בכחוש אינו אוסר אלא כ"ק כדעת הרא"ש.

מחבר: במליחה אמרי' תתאה גבר (כהרשב"א) ובהיתר תפל למטה ואיסור מליח למעלה אינו אוסר אלא כ"ק. **רמ"א**: יש חולקין (הרא"ש) והכי נהוג.

סעיף יב', יג'

ב"י: **דפוסי נכרים**: לרא"ש ותוסי' גבינות שמלחו בתוכן מותרות, למרדכי אסור לכתחילה משום הרחק מן הכיעור (וכן נראה דעת הרא"ש וטור), לראבי"ה אסור בדיעבד בבן יומו. **מלח הנתון בכלי עכו"ם**: לרא"ש מרדכי ורא"ה מותר לכתחילה ליתן בהם תבלין. לרשב"א מותר מכמה טעמים למלוח בשר בכלי שמכניסים בו הנכרים יין לקיום.

מחבר (יב): פסק כהרא"ש דגבינות שנעשו ונמלחו בדפוסי עכו"ם מותרים. **רמ"א**: וה"ה נמלח שאר היתר בכלי איסור ואפי' אינו מנוקב, ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור.

מחבר (יג): מלח או תבלין שהם בקערה של בשר מותר ליתנם בחלב. **רמ"א**: וה"ה בהיו בכלי איסור דמאחר שהם יבשים אינם בולעים, רק שהכלי הוא נקי (ומן הסתם הוא נקי - ש"ך). והמחמיר תע"ב (להט"ז אין ענין להחמיר בזה). **ט"ז**: לרשב"א מותר למלוח בכלי שמכניסין בו עכו"ם יין לקיום, המהרש"ל הקיל דאין מליחה לכלים כלל.

פ"ת: דן בהיתר צלול מלוח בכלי איסור דלש"ך ז"ל דאינו כהיתר לח ואסור בדיעבד, ומסיק דלש"ך אין מליחה להפליט כלים כלל.

סעיף יד'

ב"י: **מלח הבלוע מדם ונתנה בקדירה**: לספר התרומה ותוסי' מותר כשיש ס' נגד המלח אפי' נרגש טעם המלח, לר"ש מוקוצי ריב"א וסמ"ג צריך לשער כאילו הדם כולו מלח (ונרגש האיסור), לרבינו אפרים א"צ אלא ס' נגד הדם (אבל כיון שאין יודעים כמה בלע צריך ס' נגד המלח). **ד"מ**: אמרי' חנין בשאר איסורים, ונוהגין כספר התרומה

מחבר: כספר התרומה דא"צ אלא ס' נגד המלח **רמ"א**: אע"פ שהמלח נ"ט בקדירה דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האסור.

סימן קו' - קח' חסר

סימן קט' (דין יבש ביבש שנתערב)

סעיף א'

ב"י: **ביטול מב"מ יבש ביבש**: לתוסי' ראי"ש רשב"א ור"ן בטל חד בתרי, לרמב"ם רב"ד וכ"נ מרש"י בעינן ששים. לרשב"א אפי' חתיכות שנתבשלו במים בטלים חד בתרי (כשיש ס' בכל הקדירה). **ביטול מבש"מ יבש ביבש**: ששים לכוי"ע דאם יבשלם יתן טעם - בעל התרומות ור"ן (**ד"מ**: למהרא"י אינו בטל מהי"ת, ולאוי"ה רק מדרבנן אינו בטל). **לאכול כל הג' חתיכות**: לרא"ש מותר לאכול ביחד, לרשב"א מותר א' א', לתוסי' וסמ"ג אין לאכול אדם א', לרש"י צריך להשליך א' וכן החמיר המהר"ם. **כשאסור גם בהנאה**: לרא"ש מותר, לרש"י אסור באכילה ומותר בהנאה אלא שצריך להשליך א', לר"י הכל אסור (**ד"מ**: לאוי"ה קי"ל כרש"י לבד מחמץ בפסח). **תרומה בחולין וכדומה, יבש ביבש**: לרא"ש בטל חד בתרי, לרשב"א בעינן קא'.

מחבר: פסק כהרשב"א לאכול אדם א' כל א' בפני"ע ושיטת תוסי' לאסור באדם א' הביא כיש מי שאוסר. **רמ"א**: לכתחילה יש לנהוג כתוסי' ויש מחמירין כרש"י להשליך א' או ליתן לעכו"ם ואינו אלא חומרא. ובהפסד מותר לסמוך על הרא"ש (סעי' ב'). בנתערב בשא"מ צריך ס'. ואין חלוק בכ"ז בין איסור דרבנן או דאורייתא (**ש"ך**: איסור דרבנן בטל חד בתרי דא"א לבוא לידי איסור דאורייתא, ולח בלח גם באיסור דרבנן בעינן ס' - **רעק"א**). [קמח בקמח נחשב לח בלח ובעינן ס' מדרבנן - **ש"ך**, ועי' רעק"א].

פ"ת: **בביטול חד בתרי אם בעינן כפל**: לפר"ח וחנב"י אין צריך כפל, למנ"י מדרבנן צריך ולפמ"ג באיסור דרבנן גם למנ"י א"צ והמקיל כפר"ח באיסור דאורייתא אין לגעור בו. **רוב מנ"ן או בנין**: לדעת השואל בעינן רוב מנ"ן, לחב"י רוב בנין. **השליך א'**: לנובי"ב מותר לאדם א' לאכול ב' הנותרים ולי"א איסורא ברובא איתא. **נתערב מבש"מ יבש ונאבד מקצתו וספק אם היה ס'**: לרעק"א יש חזקת איסור, ועוד שייך שאם יבשלם יתן טעם אבל בש"ך משמע דמותר (בציור המובא בהגהות רעק"א ד"ה אפי').

סעיף ב'

ב"י: **בישל תערובות מב"מ אחר שנתבטל**: לרשב"א ור"ן בליכא ס' אסור, לרא"ש ואחרות חיים כבר הותר קודם הבישול והפליטות מותרות. מותר להוסיף ס' ואח"כ לבשלם - הרא"ה. אפי' לרא"ש אם נתוסף איסור אפי' ביבש האיסור חוזר וניעור. אפי' לרשב"א אם חלקו האיסור ונתבשלו בבי' קדרות מותר (**לב"ח** אפי' קודם שנודע התערובות). **תערובות חד בחד באיסור דרבנן**: לשערי דורא בשם או"ז מותר באכילה לבי' בני"א, לבי" דעת יחיד הוא ולא קי"ל כוותיה. **לב"ח** ככה"ג מותר לישראל ונכרי וכ"כ המהרש"ל בלי חולק אבל בת"ח כ' דהרא"ש חולק.

מחבר: פסק כהרשב"א, והביא משי"כ הרא"ה דמותר להוסיף היתר קודם הבישול. **רמ"א** במקום הפסד אפשר לסמוך על הרא"ש. (לפמ"ג רק בהפסד מרובה). **ש"ך**: להרשב"א מותר רק כשיבשלם בבי' קדירות אחר שנודע התערובות דלא כהב"ח שהתיר אפי' בבישול קודם שנודע התערובות (**פ"ת**: וכ"כ החב"י כהש"ך. **נמלח קודם שנודע התערובות**: לחב"י ונובי"ב דינו כנתבשל קודם שנודע, אמנם בחב"י במקום אחר כ' דאינו כבישול אבל ראיתו שם מהב"י תמוה).

סימן קי' (דבר חשוב)

סעיף א'

ב"י: **דבר חשוב לא בטל**: לרבנן ו' דברים, לר"ע ז', לר"מ שדרכו למנות (לר"ל כל שדרכו, לר"י את שדרכו): לסמ"ק ריצב"א רי"ו רוב פוסקים קי"ל כר"י אליבא דר"מ, לרמב"ם קי"ל כר"ע וה"ה כל ד"ח כיוצ"ב. **ביצה**: לריצב"א בטל דפעמים מוכרין באומד, לסה"ת לא בטל, לראבי"ד דינו כבריה וכן ס"ל להרמב"ם (ופליטתה בטל בסא'), לרמב"ן רשב"א ורוב פוסקים אינו בריה דל"ל בריית נשמה.

מחבר: פסק כר"ע, והביא לשון הרמב"ם דד"ח אוסר במינו (לאו דוקא - ש"ך) בכ"ש (ויכול למכרו לגוי חוץ מדמי איסור, אבל ל"מ להוליך ההנאה לים המלח - ש"ך). **רמ"א**: פסק כר' יוחנן. וספק ד"ח לקולא. **ט"ז וש"ך**: פסקו כר"ל (לט"ז בהפ"מ יש להקל כרמ"א).

סעיף ב'

בע"ח שנתערבו באחרים ונשחטו (בשוגג) בטל חשיבותן ובטלין. **רמ"א**: דוקא בע"ח קטנים שאינם ר"ל לאחר שנשחטו.

